

Heinrich Böll

Fotografie de grup
cu doamnă

Heinrich Boll

Fotografie de grup cu doamnă

Traducere
Petru Forna

Heinrich Theodor Böll (1917–1985) este cel de-al doilea scriitor german, după Thomas Mann, distins cu premiul Nobel pentru literatură (1972). Cu câțiva ani înainte, în 1967, a primit premiul Georg Büchner, cel mai important premiu literar al Germaniei. Membru al Grupului 47 și profund implicat în viața publică din Germania postbelică, Böll și-a asumat, alături de Günter Grass, rolul de conștiință a generației sale. Cărțile lui, traduse în peste treizeci de limbi, sunt încărcate de un umanism puternic și vorbesc despre vina tragică a poporului german, rănilor încă nevindecate ale acestuia și necesitatea de a privi în față un trecut întunecat și dureros. Născut în Köln, într-o familie catolică, Heinrich Böll a refuzat să se înroleze în Hitler-Jugend, organizația de tineret a celui de-al Treilea Reich. A studiat la Universitatea din Köln, dar în timpul războiului a fost înrolat și a participat la lupte pe teritoriile Franței, României, Ungariei și Uniunii Sovietice. A fost rănit de patru ori, iar în aprilie 1945 a fost capturat de armata americană și trimis într-un lagăr de prizonieri. După război începe să scrie proză și debutează în 1949 cu romanul *Der Zug war pünktlich (Trenul a sosit la timp)*. Cărțile sale se bucură de succes, dar au parte și de controverse, în principal datorită temelor abordate, într-o Germanie care nu era deloc pregătită să își accepte vinovăția pentru ororile din al Doilea Război Mondial. La Editura Polirom i-au apărut până în prezent volumele *Opiniile unui clown* (2007), *Partida de biliard de la ora nouă și jumătate* (2008) și *Onoarea pierdută a Katharinei Blum* (2009).

Din întreaga creație a lui Böll, *Fotografie de grup cu doamnă* (1971) este, poate, cea mai copleșitoare frescă a Germaniei din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și din anii reconstrucției ulterioare, o lectură fundamentală pentru cei ce vor să înțeleagă o lume, cu obsesiile, orgoliile și fricile ei.

În același timp, este o emoționantă poveste de viață, având-o în centru pe Leni Gruyten, o femeie puternică, prinsă în vârtejul nebuniei războiului. Prozatorul german adoptă o tehnică narativă inedită: își scrie romanul sub forma unei investigații obiective asupra protagonistei, interogând personaje din jurul ei și relatând, astfel, pas cu pas, evenimentele ce îi marchează destinul. Imaginea de ansamblu obținută în cele din urmă, asupra traiului cetățenilor obișnuiți pe teritoriul Germaniei în timpul războiului și după sfârșitul acestuia, este colosală.

Pentru Leni, Lev și Boris

1

Eroina acțiunii din prima parte este o femeie de patruzeci și opt de ani, o nemțoaică; are un metru și șaptezeci și unu de centimetri înălțime și o greutate de șaizeci și opt de kilograme și opt sute de grame (îmbrăcată în haine de casă), așadar doar cu trei-patru sute de grame mai puțin decât greutatea ideală. Culoarea ochilor ei e una între albastru închis și negru, iar părul blond și foarte des îi e încărunțit pe alocuri și-i atârnă lejer și lins, înconjurându-i capul ca o cască. Femeia se numește Leni Pfeiffer, născută Gruyten, și timp de treizeci și doi de ani s-a supus – desigur, cu întreruperi – acelei ciudate activități numite procesul muncii. Cinci luni a lucrat ca funcționară auxiliară necalificată în biroul tatălui ei, iar douăzeci și șapte ca florăreasă necalificată. Se află într-o situație materială destul de precară, mai ales de când a renunțat la slujbă, fără să aibă vreun motiv serios și fără a fi bolnavă sau prea în vârstă, dar și din cauză că pe vremea inflației a vândut, în mod nechibzuit, o considerabilă avere imobilă, constând dintr-o casă cu apartamente de închiriat în partea mai nouă a orașului, casă care astăzi ar valora pe puțin patru sute de mii de mărci. Cum în 1941 a fost măritată timp de trei zile cu un subofițer de carieră al armatei germane, acum primește o pensie de văduvă de război, care ar mai putea să sporească prin adăugarea unei pensii sociale. Vom afirma că, momentan, lui Leni, îi merge destul de prost – și asta nu doar din punct de vedere financiar –, mai ales de când iubitul ei fiu se află în închisoare.

Dacă Leni și-ar tăia părul mai scurt și l-ar vopsi cenușiu, ar arăta ca o înfloritoare femeie de

patruzeci de ani. Felul în care îl poartă acum face ca diferența dintre coafura sa tinerească și fața nu chiar atât de proaspătă să fie prea mare, așa că-i dai aproape cincizeci; de altfel, chiar aceasta îi e vârsta. Totuși renunță astfel la o șansă pe care ar trebui s-o folosească; arată deci ca o blondină care începe să se ofilească și care duce un fel de viață ușuratic sau e în căutarea lui, ceea ce nu-i deloc adevărat. Leni e una dintre foarte puținele femei de vârsta ei care și-ar putea permite să poarte rochii mini; picioarele și pulpele ei sunt lipsite de orice urmă de varice sau de cărnuri atârând. Totuși rămâne la lungimea fustelor care erau la modă prin 1942 – asta și din cauză că mai poartă și acum vechile ei rochii. Preferă, de asemenea, jachetele și bluzele, în loc de pulovere, care i se par prea bătătoare la ochi (și ce bună dreptate, dacă ținem seama de pieptul ei). În ceea ce privește paltoanele și încălțăminte, folosește și acum articole de foarte bună calitate, excelent păstrate, pe care le-a cumpărat în tinerețe, când părinții ei se bucuraseră într-un anumit răstimp de bunăstare. Poartă țeșături de lână durabile, gri-rozalii, verzi-albăstrui, negre cu alb, albastre ca cerul (uni), iar dacă i se pare necesar să-și acopere capul, folosește o basma. Pantofii ei sunt din aceia pe care îi puteai cumpăra între anii 1935–1939 dacă-ți permitea punga – și ți se dădea asigurarea că sunt „fără moarte”.

Deoarece Leni trăiește în prezent fără a se bucura de protecția sau sfatul permanent al vreunui bărbat, plutește, în ceea ce privește tunsoarea părului, într-o permanentă iluzie. De asta se face vinovată oglinda ei, o oglindă veche, din anul 1894, care, spre ghinionul lui Leni, a scăpat cu bine din două războaie mondiale. Leni nu pune niciodată piciorul într-un salon de coafură sau într-un magazin mare, din cele bogat ornamentate cu oglinzi. Cumpărăturile și le face într-o prăvălie mică, aflată pe punctul de a se restructura conform

noilor cerințe. Așa că e sfătuită doar de această oglindă, despre care până și bunica ei, Gerda Barkel, născută Holm, obișnuia să spună că prea te lingusește. Leni se folosește adeseori de oglindă. Unul dintre motivele ei de îngrijorare e tocmai tăietura părului, deși Leni nu-și dă seama de asta. Ceea ce observă însă din plin e disprețul tot mai mare al lumii care o înconjoară, atât în casă, cât și în vecinătate, în ultimele luni Leni a primit o mulțime de vizite din partea unor bărbați: reprezentanți ai unor instituții de credit ce-i aduceau cel mai recent ultim avertisment, mai ales că nu reacționase în niciun fel la scrisorile expediate anterior, executori judecătorești, curieri de la barouri, iar în cele din urmă portărei, care ridicaseră lucrurile puse sub sechestru; iar cum Leni subînchiriază și trei camere mobilate, ai căror ocupanți se mai și schimbă uneori, a primit, bineînțeles, și vizitele unor bărbați tineri, aflați în căutare de locuință. Unii dintre acești vizitatori s-au datat la obrăznicii – bineînțeles că fără succes. Dar știm cu toții că tocmai obrăznicăturile care n-au succes se laudă cu succesele obținute prin obrăznicia lor, așa că vă puteți da seama cât de repede s-a năruit reputația lui Leni.

Aut. Nu are nici pe departe cunoștință despre întreaga viață trupească, sufletească și amoroasă a lui Leni, însă s-a făcut totul, dar absolut totul, pentru a primi ceea ce se cheamă informații obiective despre Leni (persoanelor care au dat referințe li se va face cunoscut la locul respectiv chiar și numele!), iar ceea ce se va relata aici poate fi considerat adevărat cu o probabilitate vecină cu siguranța. Leni e tăcută și retrasă și, deoarece am pomenit aici două însușiri netrupești, mai adăugăm încă două: Leni e complet lipsită de regrete și de căință. Nu regretă nici măcar că n-a jelit la moartea primului ei soț. Lipsa de căință a lui Leni e atât de totală, încât în cazul ei orice fel de „totuși” sau „poate” ar fi complet nepotrivite. Se pare că habar

n-are ce înseamnă căința; în acest punct – ca și în altele – educația ei religioasă n-a dat roade și trebuie să luăm lucrurile ca atare, probabil însă că în avantajul lui Leni.

Ceea ce a reieșit cu pregnanță din declarațiile persoanelor care au dat referințe e faptul că Leni nu mai înțelege lumea și se îndoiește că ar fi înțeles-o vreodată. Nu pricepe dușmănia lumii în care trăiește, nu pricepe de ce oamenii sunt atât de supărați pe ea și nici de ce se poartă atât de urât cu ea. N-a făcut nimic rău, nu le-a cășunat niciun neajuns. În ultima vreme, când e nevoită să-și părăsească locuința pentru a face niște cumpărături absolut necesare, se râde de ea pe față. Expresii ca „târâtură” sau „căzătură” sunt de fapt dintre cele mai nevinovate. Răsar din nou vorbe grele, a căror justificare s-a stins de aproape treizeci de ani: târfa comuniștilor, amanta rușilor.

Leni nu reacționează la vorbele de ocară. Pentru ea e ceva obișnuit să i se strige în față „târfa”. Se crede că e lipsită de sentimente, poate chiar nesimțită. Dar niciuna din aceste presupuneri nu e adevărată, căci dacă ne luăm după martori de încredere (martora Marja van Doorn), Leni stă ore în șir în locuința ei și plânge, iar sacii ei conjunctivali și canalele excretoare ale glandelor lacrimale se află într-o stare de activitate considerabilă. Până și copiii din vecini, cu care până nu demult era în relații amicale, sunt asmuțiți împotriva ei și îi aruncă vorbe pe care nici ei și nici Leni nu le înțeleg prea bine. În situația dată se impune aici constatarea, probată prin mărturii amănunțite și îmbelșugate, ajungând până la cel de pe urmă izvor, cu o probabilitate vecină cu siguranța, că până acum, în toată viața ei, Leni s-a culcat de doar douăzeci și ceva de ori cu vreun bărbat: de două ori cu viitorul ei soț, Alois Pfeiffer (o dată înainte de căsătorie și a doua oară în timpul acestei căsnicii, care a durat în total trei zile), iar în celelalte rânduri cu un bărbat cu care s-ar fi și

căsătorit dacă condițiile i-ar fi permis-o. La câteva momente după ce lui Leni i se va permite să între nemijlocit în acțiune (asta va mai dura un răstimp), ea va face pentru prima dată ceea ce s-ar putea numi un pas greșit, adică va îndeplini rugămintea unui muncitor turc, care o va implora în genunchi și într-o limbă de neînțeles pentru ea să-i acorde grațiile ei, rugămintea pe care i-o va îndeplini – asta ca să anticipăm – doar pentru că nu suportă să îngenuncheze cineva înaintea ei (faptul că ea însăși e incapabilă să îngenuncheze ține de însușirile ei ce nici nu mai e cazul să fie pomenite). Ar mai fi, poate, de adăugat faptul că Leni e orfană de amândoi părinții, că, prin faptul că a fost măritată, are o serie de rubedenii penibile și o altă serie de neamuri directe, mai puțin penibile, care trăiesc la țară, precum și un fiu în vârstă de douăzeci și cinci de ani, care poartă numele ei de fată, iar la ora actuală se află la închisoare. Poate că e important să amintim și un alt aspect al fizicului lui Leni, ce ar putea explica obrăznicile bărbaților față de ea. Leni are pieptul falnic al unei femei care a fost iubită cu gingășie și pe ai cărei sâni s-au scris poezii. Celor din jurul lui Leni le-ar plăcea să se descotorosească de ea, să scape de ea. Mulți strigă după ea „Cară-te!” sau „Șter-ge-o de aici!” și e fapt dovedit că s-a cerut chiar să fie gazată. Dorința de a o trimite într-o cameră de gazare există într-adevăr; aut. Nu știe dacă ar exista și posibilitatea de a o pune în aplicare. Poate doar să adauge că dorința respectivă a fost una insistent exprimată.

Mai trebuie date câteva amănunte care completează obiceiurile cotidiene ale lui Leni. Mănâncă cu plăcere, dar cumpătat. Masa ei principală e micul dejun, la care are neapărată nevoie de două chifle abia scoase din cuptor, de un ou proaspăt, fiert moale, de puțin unt, de una sau două linguri de marmeladă (mai exact spus, de magiun de prune, care prin alte părți e cunoscut

sub numele de povidlă), de niște cafea tare, pe care o amestecă cu lapte fierbinte, și de foarte puțin zahăr. Nu e foarte interesată de adevărata masă de prânz; îi ajunge o supă și un mic desert. Cina o servește rece: două-trei felii de pâine, puțină salată, iar dacă veniturile i-o permit, salam și carne. Cel mai mare preț însă îl pune Leni pe chiflele proaspete, care nu-i sunt aduse acasă, ci le alege ea însăși, nu pipăindu-le, ci doar apreciindu-le după culoare. Nimic – sau, în orice caz, nimic altceva legat de mâncare – nu-i produce lui Leni atâta scârbă precum chiflele vechi. Din cauza chiflelor și deoarece micul dejun e pentru ea o sărbătoare zilnică, îndrăznește să iasă dimineața printre oameni, expunându-se batjocurii, vorbelor de ocară și grosolăniilor.

În ceea ce privește fumatul, trebuie să spunem că Leni fumează de la șaptesprezece ani, de obicei opt țigări pe zi, sub niciun motiv mai multe, de obicei mai puține. În timpul războiului a renunțat un timp la fumat pentru a da țigările cuiva pe care-l iubea (nu e vorba de soțul ei!). Leni face parte dintre oamenii cărora le place să bea din când în când câte un păhărel de vin, dar care nu beau niciodată mai mult de o jumătate de sticlă și care, în funcție de starea vremii, dau pe gât câte un rachiu sau, în funcție de dispoziția în care se află și de starea finanțelor, câte un pahar cu vin de Xeres. Alte câteva date: Leni are carnet de șofer din 1939 (cu aprobare specială, vom mai reveni asupra condițiilor în care l-a obținut), dar din 1943 nu mai are mașină la dispoziție. Îi plăcuse nespuse de mult să conducă; făcuse aproape o pasiune pentru șofat.

Leni locuiește și acum în casa în care s-a născut. Cartierul a fost cruțat de bombe prin întâmplări ale căror cauze nu le-am putut descoperi, dar, în orice caz, a fost *oarecum* cruțat; a fost distrus doar în proporție de treizeci și cinci la sută, fiind așadar favorizat de soartă. Recent în viața lui Leni a avut loc o întâmplare care a făcut-o aproape vorbăreață

și pe care i-a povestit-o cu prima ocazie, cu vocea sugrumată de emoție, prietenei ei celei mai bune, principala ei confidentă, care este în același timp și principala martoră a aut „și anume că într-o dimineață, când traversa strada pentru a merge să-și cumpere chifle, piciorul ei drept a recunoscut o mică denivelare în pavajul străzii, una pe care el – piciorul ei drept – o simțise ultima dată cu patruzeci de ani în urmă, pe când Leni sărise acolo coarda împreună cu alte fetițe. E vorba de o mică spărtură într-unul din cuburile de bazalt, accident petrecut pe când fusese pavată strada, adică prin 1894. Piciorul lui Leni a transmis imediat informația mai departe la creier, care a transmis-o la rândul lui tuturor organelor sensibile și centrilor senzitivi, iar cum Leni este o persoană extrem de sensibilă, la care totul, dar absolut totul se transpune imediat în sfera eroticului, a avut ocazia ca, din cauza încântării, a adâncii tristeți, a amintirilor și a absolutei sale surescitări, să trăiască acel proces care în lexicoanele de teologie ar putea fi desemnat drept „autoîmplinire” – și prin care, de altfel, acolo s-ar înțelege altceva; erotologii grosolani și dogmaticii sexoteologici ar denumi acest proces, printr-o simplificare penibilă, drept orgasm.

Mai înainte de a crea impresia că Leni ar fi însingurată, trebuie să-i înșirăm pe toți cei care-i sunt prieteni, dintre care majoritatea au fost cu ea doar la bine, iar doi dintre ei atât la bine, cât și la rău. Singurătatea lui Leni are la origine doar faptul că e tăcută și retrasă; am putea chiar afirma că e zgârcită la vorbă. Într-adevăr, doar arareori „iese din sine” și n-o face mereu nici măcar când e cu cele mai vechi prietene ale ei, Margret Schlomer, născută Zeist, și Lotte Hoyser, născută Berntgen, care au rămas alături de ea și atunci când lui Leni i-a mers cel mai rău. Margret e de vârsta lui Leni și e tot văduvă, dar această expresie ar putea pricinui confuzii. Din motive care urmează să fie

clarificate, Margret a cam avut de-a face cu bărbații – niciodată calculat, însă uneori, când îi mergea din cale afară de prost, pentru un oarecare onorariu – și totuși am putea-o caracteriza cel mai bine dacă am constata că singura ei relație erotică autentică a avut-o cu bărbatul cu care s-a și căsătorit pe când avea optsprezece ani. Tot atunci a făcut și singura remarcă de târfă care poate fi atestată, spunându-i lui Leni (era în 1940):

— Am prins în mreje un gagi bogat, care vrea cu tot dinadinsul să mă ducă în fața altarului.

Margret se află în prezent într-un spital, izolată într-o rezervă, căci e foarte probabil că suferă de o formă foarte acută a unei boli venerice incurabile. Ea însăși spune despre sine că e „complet întoarsă pe dos”, căci întregul ei sistem endocrin e deranjat. Poți sta de vorbă cu ea doar la adăpostul unui geam de sticlă și e recunoscătoare pentru orice pachet de țigări și orice cantitate de rachiu pe care i le aduci, chiar dacă e vorba de cea mai mică sticlă existentă în comerț. Glandele endocrine ale lui Margret funcționează atât de aiurea, încât „nu m-aș mira dacă dintr-odată din ochi mi-ar curge urină în loc de lacrimi”. E recunoscătoare, de asemenea, pentru orice fel de stupefiante și, dacă i s-ar da, ar lua și opiu, morfină sau hașiș.

Spitalul se află lângă oraș, e înconjurat de verdeață și e construit în formă de bungalow. Pentru a ajunge la Margret, aut. A fost nevoit să recurgă la tot soiul de procedee umiltoare: mită, escrocherie în cadrul unității spitalicești și abuz de titluri oficiale (s-a dat drept docent în sociologia și psihologia prostituției!).

Trebuie să adăugăm aici în avans o informație despre Margret: că ea este „în sine” o persoană mai puțin senzuală decât Leni. Decadența lui Margret nu se datorează dorinței ei de a se bucura de plăcerile amorului, ci faptului că a fost extrem de dorită, iar ea e înzestrată de la natură cu capacitatea de a oferi plăcere; dar asupra acestui

lucru vom mai reveni. Oricum: Leni suferă, Margret suferă.

Există un personaj feminin pomenit deja ceva mai înainte, pe nume Marja van Doorn, în vârstă de șaptezeci de ani, fostă slujnică la alde Gruyten, părinții lui Leni, care nu suferă „pentru sine”, ci doar pentru că suferă Leni, la care ține cu adevărat. Acum trăiește retrasă la țară. O pensie de invaliditate, o grădină de zarzavaturi, câțiva pomi fructiferi, o duzină de găini și câte o jumătate dintr-un porc și dintr-un vițel, la a căror îngrășare contribuie, îi asigură un amurg al vieții relativ plăcut. Marja a fost alături de Leni doar la bine, și-a făcut griji în legătură ca ea doar când „i-a mers din cale-afară de rău”, iar îngrijorarea de care a fost cuprinsă nu era, din câte am putut constata, de natură morală, ci, în mod surprinzător, de natură națională. Marja este o femeie căreia probabil că acum cincisprezece-douăzeci de ani nu-i era frică de nimic și avea inima oțelită. Între timp acest neprețuit organ i-o fi alunecat în altă parte, dacă îl mai are cumva, deși e sigur că nu i s-a făcut „cât un purice”, căci lașă n-a fost niciodată. E revoltată de felul în care lumea se poartă cu Leni, pe care o cunoaște cu adevărat bine și, cu siguranță, mult mai bine decât a cunoscut-o bărbatul al cărui nume îl poartă Leni. Oricum, Marja van Doorn a trăit în casa Gruyten din 1920 până în 1960, a asistat la nașterea lui Leni și a fost martoră la toate întâmplările vieții ei, la întregul ei destin. E pe cale să se întoarcă din nou la Leni, dar deocamdată își pune în joc întreaga energie (și o are din plin) pentru a o face pe femeie să vină la ea la țară. E revoltată de ceea ce i se întâmplă lui Leni, de felul cum e amenințată, și e gata să dea crezare relatărilor despre anumite orori din istoria mai recentă, pe care nu că nu le considerase posibile, dar se îndoia că ajunseseră la asemenea proporții.

O poziție aparte printre persoanele de la care s-au primit informații o ocupă criticul muzical dr.

Herweg Schirtenstein. El stă de patruzeci de ani în partea din spate a unei locuințe care acum optzeci de ani ar fi putut fi considerată princiară, dar care după Primul Război Mondial și-a mai pierdut din glorie, fiind împărțită. Apartamentul său, aflat la parterul casei, se învecinează prin partea care dă înspre curte cu partea dinspre curte a apartamentului lui Leni, ceea ce a făcut ca el să aibă posibilitatea de a urmări atent, de-a lungul deceniilor, exercițiile lui Leni la pian, progresele făcute de ea și, mai târziu, chiar și unele fragmente interpretate cu măiestrie, fără să fi aflat vreodată că Leni e cea care cântă. Desigur, o cunoaște din vedere pe Leni, căci în ultimii patruzeci de ani a întâlnit-o accidental pe stradă (e foarte probabil s-o fi privit sărind coarda pe când era mică, deoarece e un pasionat al jocurilor de copii și și-a susținut doctoratul cu o teză numită *Muzica în jocurile copiilor*). Și, cum nu e opac la farmecul feminin, va fi urmărit cu luare-aminte dezvoltarea lui Leni de-a lungul anilor, dând din când în când aprobator din cap, probabil chiar cu gânduri nu tocmai curate, și totuși trebuie să remarcăm că n-ar fi insistat niciodată în mod serios să-i între în grații, găsind-o – prin comparație cu femeile cu care a avut până acum legături Schirtenstein – „puțin cam prea vulgară”. Dacă ar fi bănuir că Leni e cea care, după anevoioși ani de studiu, izbutise să-i interpreteze cu atâta măiestrie pe Schubert – deși era vorba doar de două bucăți pentru pian –, poate că și-ar fi schimbat părerea. Interpretarea celor două piese era atât de perfectă, încât Schirtenstein, în fața căruia chiar și o Monique Haas nu numai că tremura, dar se simțea și pătrunsă de respect, încă nu se plictisise de ele, deși fuseseră cântate mereu, neconținut, de-a lungul deceniilor. Dar și asupra lui Schirtenstein, care va avea mai târziu – involuntar – raporturi sexuale cu Leni, nu atât de natură telepatică, cât mai degrabă telesenzuală, vom reveni mai târziu. Ar trebui să adăugăm că

Schirtenstein ar fi stat și el alături de Leni la rău, doar că nu i s-a oferit ocazia.

O altă persoană de la care s-au primit informații are optzeci și cinci de ani și a putut relata o mulțime de lucruri despre părinții lui Leni, dar foarte puține despre viața intimă a femeii. Despre cealaltă viață a ei știa aproape totul. E vorba de contabilul șef Otto Hoyser, care s-a pensionat în urmă cu douăzeci de ani și locuiește într-un confortabil cămin de bătrâni, ce îmbină avantajele unui hotel de lux cu cele ale unui sanatoriu de lux. O vizitează cu destulă regularitate pe Leni sau primește vizitele acesteia.

O martoră importantă e nora lui, Lotte Hoyser, n. Berntgen. Mai puțin demni de încredere sunt fiii ei, Werner și Kurt, care în prezent au treizeci și cinci, respectiv treizeci de ani. Lotte Hoyser e tot atât de plină de amărăciune pe cât e de incisivă; amărăciunea ei nu s-a îndreptat însă niciodată împotriva lui Leni. Lotte e funcționară, are cincizeci și șapte de ani și e, la fel ca și Leni, văduvă de război.

Lotte Hoyser, rea de gură cum e, îi consideră gangsteri pe socrul ei, Otto (vezi mai sus), și pe fiul ei mai mic, Kurt. Fără a se jena și fără a ține cont de legăturile de sânge, îi crede complet responsabili de mizeria în care se află Leni în prezent. Nu demult „am aflat anumite lucruri pe care nu mă lăsa inima să i le spun lui Leni, căci nici eu nu-s sigură cu totul de ele. E pur și simplu de necrezut”. Lotte locuiește în centrul orașului, într-un apartament de două camere, cu bucătărie și baie, pentru care plătește chirie cam o treime din salariul ei. O bate gândul să se întoarcă în casa lui Leni – desigur, și din simpatie, dar, cum adaugă ea amenințătoare (din cauze deocamdată misterioase), și ca „să văd dacă într-adevăr vor îndrăzni să mă evacueze și pe mine. Teamă mi-e c-o vor face”. Lotte e funcționară la o asociație sindicală, „fără

convingere” (după cum adaugă ea, neîntrebată), „doar ca să am din ce să trăiesc”.

O altă sursă de informații, poate nu tocmai secundară, e slavistul Scholsdorff, doctor în științe, care a ajuns să joace un rol în viața lui Leni pe căi încâlcite și grație unui anumit complex de împrejurări. Acestea, oricât de complicate ar fi, vor fi elucidate. Scholsdorff a ajuns la o înaltă funcție în serviciul financiar tot datorită unui complex de împrejurări care vor fi lămurite și ele la locul potrivit; vrea însă să pună capăt acestei cariere printr-o pensionare anticipată.

Un alt slavist, dr. Henges, joacă un rol secundar. E o sursă de informații îndoielnică. El însuși e conștient de lipsa lui de credibilitate, pe care o subliniază și pe care dă impresia că o gustă. Declară despre sine că e „total decăzut”, caracterizare pe care aut. Nu vrea s-o preia, tocmai pentru că provine de la Henges însuși. Henges a declarat, fără să fi fost întrebat, că „mi-am trădat rusa, minunata mea limbă rusă”, pe când se găsea în Uniunea Sovietică, la „recrutare” de muncitori pentru industria germană de armament, aflându-se pe atunci în serviciul unui diplomat cu sânge albastru, ucis de curând. Henges trăiește în „condiții materiale care nu pot fi numite neîndestulătoare” (H. Despre H.), într-un sat din apropiere de Bonn, și lucrează ca traducător pentru diferite reviste și birouri ce se ocupă de politica răsăriteană.

Ar fi exagerat să înșirăm aici detaliat toate persoanele de la care am primit informații. Vor fi prezentate în mediul lor atunci când va fi cazul. Să-l amintim totuși pe un fost anticar, care e de părere că e suficient să i se pomenească inițialele, B.H.T., și care nu e o sursă de informații despre Leni, ci despre o călugăriță catolică ce joacă un rol esențial în viața lui Leni.

O sursă slabă, dar oricum în viață, care trebuie respinsă ca părtinitoare doar când e vorba de

propria-i persoană, o constituie cumnatul lui Leni, Heinrich Pfeiffer. Are patruzeci și patru de ani, e căsătorit cu o oarecare Hetti, n. Irms, și are doi fii, de optsprezece și paisprezece ani, pe nume Wilhelm și Karl.

La locul potrivit vor mai fi pomeniți, cu toate detaliile pe care le reclamă importanța lor, următorii: trei personalități foarte importante de gen masculin, dintre care un om politic local, un mare industriaș și un bărbat ce ocupă una din cele mai înalte funcții în industria armamentului, apoi două muncitoare invalide, doi sau trei sovietici, proprietara unui lanț întreg de florării, un bătrân maistru grădinar, un fost proprietar de grădini nu foarte vârstnic, care (după propria-i mărturie!) „se dedică în întregime administrării bunurilor sale imobiliare”, precum și alți câțiva. Surselor *importante* li se va da atât înălțimea, cât și greutatea.

Mobilierul din locuința lui Leni, atât cât i-a mai rămas după numeroasele sechestre, e un amestec din anii 1885 și 1920–1925. Dintre obiectele moștenite de părinții ei în 1920 și 1922 au ajuns în locuința lui Leni câteva piese de mobilier Jugendstil^[1], și anume un scrin, o bibliotecă și două scaune, a căror valoare de colecție le-a scăpat până acum executorilor judecătorești; au fost socotite „vechituri” și considerate nedemne de a fi ridicate. Mai existau optsprezece picturi în ulei ale unor artiști contemporani locali, cu subiecte precumpănitor religioase, realizate între anii 1918 și 1935, care au fost puse sub sechestru și ridicate de portărei. Deoarece era vorba de originale, prețul lor a fost fixat de către portărei cu mult peste valoarea reală, iar pierderea lor n-a rănit-o pe Leni absolut deloc. Decorațiunile de pe pereții încăperilor lui Leni constau din reproduceri color foarte exacte ale organelor corpului omenesc.

I le procură cumnatul ei, căci Heinrich Pfeiffer e funcționar la Ministerul Sănătății, unde are în

sarcină și administrarea materialului didactic și de educație sanitară și, „deși nu am conștiința tocmai împăcată” (H. Pfeiffer), îi aduce lui Leni planșele uzate și casate. Pentru a proceda corect din punct de vedere contabil, Pfeiffer plătește pentru planșele casate pe care le ia o sumă neînsemnată. Deoarece procurarea de planșe noi e tot sarcina lui, Leni izbuteste ca din când în când să-și procure și câte o planșă nouă, pe care i-o livrează direct firma producătoare și pe care, bineînțeles, o plătește din propria (și extrem de firava-i) pungă. Planșele vechi le repară singură: le curăță cu grijă, fie cu apă cu săpun, fie cu benzină, trasează liniile șterse cu un creion de cărbune și le colorează din nou cu ajutorul unei cutii ieftine de acuarele, rămasă în casă de pe vremea când fiul ei era mic. Planșa ei favorită e cea care reproduce cu acribie științifică imaginea mărită a ochiului omenesc și care atârna deasupra pianului. (Pentru a scoate pianul de sub sechestru și pentru a-i feri de confiscare, Leni s-a înjosit până într-acolo încât a cerșit bani de la toți cunoscuții părinților ei, a cerut un avans de chirie de la subchiriașii pe care-i are, a stors câte ceva de la cumnatul ei Heinrich, dar de cele mai multe ori i-a făcut câte o vizită bătrânului Hoyser, ale cărui amabile familiarități nu-i sunt tocmai pe plac lui Leni. Conform declarațiilor a trei martori de încredere – Margret, Marja, Lotte –, ea ar fi spus chiar că ar fi în stare „să facă trotuarul” pentru a-și salva pianul, ceea ce e o afirmație nespus de temerară din partea lui Leni). Și alte organe mai puțin nobile, cum sunt intestinalele, împodobesc pereții lui Leni, ba chiar găsim acolo și organele genitale, cu descrierea exactă a tuturor funcțiilor lor. I-au împodobit pereții cu mult înainte să fi fost popularizate de porno- teologie. Din cauza lor avuseseră loc pe vremuri certuri vehemente între Leni și Marja, deoarece aceasta le socotise necuviincioase. Leni însă dăduse dovadă de încăpățănare și rămăsese neclintită.

Deoarece tot va trebui să pomenim cândva despre relația lui Leni cu metafizica, e bine s-o spunem de la început: metafizica nu-i face lui Leni niciun fel de probleme. E în cele mai cordiale relații cu Sfânta Fecioară Maria și o privește aproape zilnic pe ecranul televizorului, de fiecare dată ușor surprinsă că Fecioara e o blondină și că nici nu mai e atât de tânără cum ți-ar fi plăcut s-o știi. Aceste întâlniri au loc în tăcere, de obicei târziu în noapte, când vecinii dorm cu toții și când toate posturile de televiziune – chiar și cel olandez – și-au încheiat de mult emisiunile. Leni și Fecioara Maria se privesc zâmbind. Nici mai mult, nici mai puțin. Leni n-ar fi deloc surprinsă sau înspăimântată dacă într-o bună zi, după terminarea programului de la televiziune, i-ar apărea pe ecran fiul Fecioarei Maria. Povestitorul nu știe însă dacă Leni așteaptă acest lucru. N-ar fi șocat să descopere că o face, după toate câte le-a aflat între timp. Leni știe doar două rugăciuni, pe care le murmură din când în când: *Tatăl nostru* și *Ave Maria*. Mai ține minte și câteva fragmente de rozariu. N-are carte de rugăciuni și nu merge la biserică, dar crede că în spațiul cosmic există „făpturi însuflețite” (Leni).

Înainte de a pomeni despre educația pe care a primit-o Leni, cu carențele ei mai mari sau mai mici, să aruncăm o privire în dulapul ei de cărți. Majoritatea cărților prăfuite de acolo provin dintr-o bibliotecă pe care tatăl ei a cumpărat-o cândva de ocazie. E de aceeași calitate cu picturile în ulei, dar până în prezent a scăpat de sechestru. Se mai află acolo colecția completă pe câțiva ani a unei reviste ilustrate lunare, de orientare religioasă (catolică), pe care Leni o răsfoiește uneori. Această revistă – o adevărată raritate de mare valoare – își datorează supraviețuirea doar nepriceperii executorului judecătoresc, care s-a lăsat înșelat de aspectul ei neprezentabil. Din păcate, nu i-au scăpat însă numerele din anii 1916–1940 ale

revistei *Hochland* și nici volumul de poezii al lui William Butler Yeats, care fusese al mamei lui Leni. Observatori atenți ca Marja van Doorn, care le-a șters de praf ani de-a rândul, sau Lotte Hoyser, care în perioada celui de-al Doilea Război Mondial a fost un răstimp îndelungat a doua principală confidentă a lui Leni, au descoperit în această bibliotecă *Jugendstil* șapte sau opt titluri surprinzătoare: poezii de Brecht, Holderlin și Trakl, două volume de proză de Kafka și Kleist, două volume de Tolstoi (*învierea* și *Anna Karenina*); și toate aceste șapte sau opt cărți sunt citite și răsцитite, așa încât autorii lor s-ar putea simți măguliți. Toate sunt lipite cu destul de puțină pricepere, cu diferite paste și benzi de hârtie, iar unele sunt prinse cu gumilastic, pentru a nu-și risipi foile. La propunerile de a i se dăruia cu diverse prilejuri (Crăciun, zi de naștere, zi onomastică) ediții noi din respectivii autori Leni răspunde cu refuzuri hotărâte, părând aproape jignită. Aut. Își permite aici o observație care depășește calitatea sa de povestitor obiectiv: e ferm convins că în biblioteca lui Leni s-ar fi aflat și câteva volume din proza lui Beckett dacă ele ar fi apărut sau i-ar fi fost cunoscute celui care la vremea aceea îi dădea lui Leni sugestii literare.

Slăbiciunile lui Leni nu sunt constituite doar de cele opt țigări zilnice, intensă – deși moderată – ei poftă de mâncare, interpretarea la pian a celor două bucăți de Schubert și contemplarea extaziată a planșelor cu organe omenești, inclusiv intestinale; și nici de gândurile pline de tandrețe pe care le îndreaptă spre fiul ei, în prezent la închisoare. Mai și dansează cu plăcere. E o dansatoare pățimașă (ceea ce o *dată* i-a fost fatal, pentru că astfel a ajuns în posesia definitivă a foarte puțin simpaticului nume de Pfeiffer). Dar unde să meargă să danseze o femeie singură, de patruzeci și opt de ani, pe care cei din jur ar vrea s-o trimită la camera de gazare? Poate în localurile

de dans pentru tineret, unde ar fi luată drept o bunică înnebunită după plăceri și unde ar fi, probabil, și molestată? Nici participarea la adunările parohiale, unde se mai și dansează, nu-i este îngăduită, deoarece de la vârsta de paisprezece ani trăiește separată de biserică. Sau, poate, să-și găsească alte prietene din tinerețe, în afară de Margret, care probabil că nu va mai putea dansa niciodată, și să frecventeze localuri de striptease sau din cele unde se schimbă perechile, fără ca ea însăși să aibă vreun partener, și să roșească pentru a patra oară în viață? Căci până în prezent Leni a roșit doar de trei ori. Deci ce face Leni? Dansează singură, uneori sumar îmbrăcată, în camera ei de zi, unde și doarme, alteori complet goală, în baie sau în fața oglinzii măgulitoare. Uneori e pândită, alteori chiar surprinsă pe când dansează astfel, iar asta nu contribuie deloc la bunul ei renume. Odată a dansat cu Erich Koppler, unul dintre chiriașii ei, un tip care chelise înainte de vreme și care era asesor la tribunal. Leni *aproape* că ar fi roșit dacă insolența acestui domn n-ar fi fost atât de evidentă. Oricum, a trebuit să-i dea preavizul de mutare din locuință, deoarece individul – care nu era lipsit de inteligență și în niciun caz de instincte – își dăduse seama de enorma senzualitate a lui Leni și, de când „riscase să danseze cu el” (Leni), ceea ce se întâmplase când venise să-i plătească chiria și o surprinsese ascultând muzică de dans, venea în fiecare seară să scâncească la ușa ei. Leni n-a vrut să-i bage în seamă, deoarece insul nu-i plăcea, și de atunci Koppler, care și-a făcut rost de o cameră în apropiere, e unul dintre cei mai mârșavi denigratori ai lui Leni. Din când în când se lansează în discuții confidențiale cu proprietara prăvăliei aflate în pragul restructurării și-i povestește cu lux de amănunte detalii intime ale fictivei sale relații amoroase cu Leni. Acestea o transpun pe proprietăreasă – o persoană de o frumusețe glacială, al cărei bărbat e mereu absent

în timpul zilei (căci lucrează într-o fabrică de automobile) – într-o asemenea stare de surescitare, încât îl târăște pur și simplu după ea pe chelbosul asesor de tribunal, devenit între timp consilier, îl duce într-o cameră dosnică și acolo păcătuiește din plin cu el. Această persoană, Käte Perscht, în vârstă de douăzeci și opt de ani, e și cea care are limba cea mai veninoasă și mai calomnioasă când vine vorba de moravurile lui Leni, deși ea însăși, prin mijlocirea soțului ei, se implică într-un „striptease pe masă” într-un bar de noapte atunci când cohorte întregi de bărbați asaltează orașul, pentru a vizita târgul de mostre, iar un prezentator unsuros anunță, înainte de a-și face Käte apariția, că ea e gata să satisfacă fără rezerve patimile pe care le-ar putea trezi prezența ei acolo.

Mai nou Leni are totuși din când în când ocazia să danseze. Din cauza unor anumite experiențe neplăcute, nu-și mai închiriază camerele decât perechilor de însurăței sau muncitorilor străini. Astfel că a închiriat două camere la doi tineri căsătoriți, pe care, din dorința de a simplifica lucrurile, îi vom numi pur și simplu Hans și Grete. Având în vedere situația lor financiară, le-a închiriat camerele la un preț foarte moderat! Și tocmai acest Hans și această Grete și-au dat seama, pe când ascultau împreună cu Leni muzică de dans, de excepționala vocație ritmică externă și internă a lui Leni, așa că Leni ajunge să aibă parte, ocazional, de câte un „dans de onoare”. Hans și Grete mai încearcă uneori să analizeze cu atenție situația lui Leni, sfătuind-o să-și modernizeze îmbrăcămintea, să-și schimbe coafura sau să-și găsească un iubit.

— Doar ceva mai modern, Leni! O rochie roz drăguță și niște ciorapi potriviți pe colosalele tale picioare! Imediat ți-ai da seama cât de atrăgătoare ești!

Dar Leni dă din cap, căci știe ea ce știe, și nu mai pune piciorul nici măcar în mica băcănie.

Grete e cea care-i face cumpărăturile, iar Hans merge zilnic în locul ei la brutărie și-i aduce lui Leni, înainte de a merge la muncă (e tehnician la Ministerul Lucrărilor Publice, iar Grete e cosmeticiană și i-a oferit lui Leni gratuit serviciile ei – până acum fără succes), cele două chifle calde de care femeia nu se poate dispensa și care pentru ea sunt mai importante decât pentru alții spovedania și cuminecătura.

Bineînțeles că pereții lui Leni nu sunt decorați în exclusivitate cu planșe de biologie, ci și cu fotografii. Poze ale celor care au murit. Mama sa, moartă în 1943, la vârsta de patruzeci și unu de ani, fotografiată cu puțin timp înainte de a se stinge. Pare o femeie suferindă, cu păr rar și ochi mari. E înfășurată într-un pled și e așezată pe o bancă de pe malul Rinului, la Hersel, în apropierea unui debarcader pe care se poate citi numele localității sus-pomenite. În fundal se zăresc zidurile mănăstirii. Se poate observa că mamei lui Leni îi e frig; te izbește privirea ei istovită și fermitatea gurii ei, mai ales că întreaga ei expresie nu pare una foarte plină de viață. Se vede pe ea că nu mai are chef să trăiască. Dacă ai fi pus să-i ghicești vârsta, ai fi complet derutat și n-ai ști dacă e vorba de o persoană de treizeci de ani, îmbătrânită din cale afară din cauza unei suferințe ascunse, sau de o firavă sexagenară care și-a păstrat aerul tineresc, în această fotografie mama lui Leni zâmbește, nu chiar chinuit, dar în orice caz forțat.

Tatăl lui Leni, în vârstă de patruzeci și nouă de ani, a fost fotografiat cu un aparat din cele mai simple tot cu puțin timp înainte de moartea sa, survenită în 1949, și zâmbește și el, dar fără pic de efort. E înfățișat într-o salopetă de zidar peticită și răspeticită cu multă grijă și stă în fața unei case în ruină. În mâna stângă ține o rangă de fier, pe care cei care se pricep la meserie o numesc „gheară”, iar în cea dreaptă un ciocan, din cele

cunoscute sub numele de „ciocane de mină”. În fața, în stânga, în dreapta și în spatele lui zac bare de fier de diferite mărimi. Probabil că lor le e adresat zâmbetul lui, așa cum zâmbește un pescar când își contemplă prada zilnică. Și, într-adevăr, e vorba – după cum ne vom lămuri mai târziu pe deplin – de prada lui zilnică, căci pe atunci lucra pentru fostul proprietar al grădinilor menționate mai sus, care „mirosise urcarea prețului fierului vechi” (mărturia lui Lotte H.) încă de timpuriu. Tatăl lui Leni e fotografiat cu capul descoperit și se vede că are părul foarte des și doar puțin încărunțit. E foarte greu să-i aloci vreun epitet social acestui bărbat înalt și zvelt, care ține cu atâta naturalețe uneltele în mâini. Are aspect de proletar? Sau de domn? Dă impresia unuia care face o muncă cu care nu e obișnuit sau poate că această muncă, evident grea, îi e familiară? Aut. Înclină să creadă că ambele presupuneri sunt adevărate în ambele cazuri. Comentariul lui Lotte H. În legătură cu fotografia nu face decât să-i întărească presupunerea, căci ea îl caracterizează pe tatăl lui Leni din această fotografie drept „domnul proletar”. Tatăl lui Leni nu arată în niciun caz ca și cum i-ar fi pierit cheful de viață. Nu arată nici mai tânăr și nici mai bătrân decât în realitate; reprezintă „bărbatul de cincizeci de ani bine păstrat” prin excelență, cel care într-un anunț matrimonial s-ar putea socoti capabil „să ferească o femeie drăguță – dacă e posibil, nu mai vârstnică de patruzeci de ani”.

Celelalte patru poze înfățișează patru tineri, patru bărbați, toți în jur de douăzeci de ani, trei dintre ei morți, unul (fiul lui Leni) în viață. Doi dintre acești tineri au în fotografii anumite cusururi, dar doar în ceea ce privește îmbrăcămintea pe care o poartă. În amândouă pozele se vede suficient din piept ca să îți poți da seama că respectivii poartă uniforma armatei germane, pe care se află însemnul cu vulturul

german și svastica, deci acea combinație de simboluri cunoscută celor inițiați sub denumirea de „faliment”. E vorba de Heinrich Gruyten, fratele lui Leni, și de vărul ei, Erhard Schweigert, care, ca și al treilea mort, trebuie socotiți victime ale celui de-al Doilea Război Mondial. Cei doi, Heinrich și Erhard, au un aspect „oarecum german” (aut.) și, „într-un anumit fel”, pozele lor seamănă cu toate pozele de tineri germani care încă nu și-au terminat studiile. Poate ne lămurim mai bine dacă o cităm aici pe Lotte H., pentru care amândoi sunt „călăreți din Bamberg”, caracterizare care, așa cum a ieșit la iveală mai târziu, nu e pe de-a-ntregul măgulitoare. Rămânând la subiect, putem constata că E. E blond, iar H. Șaten și că amândoi zâmbesc – E. „cordial și fără să pozeze” (aut.), plăcut și cât se poate de simpatic. Surâsul lui H. Nu e chiar atât de cordial, căci în colțurile gurii lui se poate observa o umbră din acel nihilism care de obicei e înțeles greșit drept cinism și care poate fi interpretat ca o apariție prea timpurie, ba chiar cu un caracter cvasi-progresist, pentru anul 1939, când au fost făcute cele două fotografii.

Cea de-a treia poză din cele cu persoane care nu mai sunt în viață îl înfățișează pe un sovietic pe nume Boris Lvovici Koltovski. Acesta nu zâmbește. E vorba de o poză de pașaport făcută în 1941 la Moscova de un fotograf particular, care prin mărire a devenit granulată. Îl înfățișează pe B., un bărbat serios și palid. Linia părului începe neobișnuit de sus, așa că în primul moment ai impresia derutantă că e vorba de chelie, când de fapt e doar un semn particular al lui Boris K., căci părul îi e des, blond și ondulat. Ochii îi sunt întunecați și destul de mari și se întrezăresc prin niște ochelari cu ramă de nichel din dotarea Armatei Roșii într-un asemenea mod, încât ai putea crede că e vorba de un efect grafic. Îți dai imediat seama că acest om, deși serios, slab și cu o frunte surprinzător de înaltă, era tânăr când a fost

făcută fotografia. E îmbrăcat în haine civile, cu gulerul desfăcut și răsfrânt ca al lui Schiller și fără veston, ceea ce te face să tragi concluzia că atunci când a fost fotografiat, era vară.

A șasea fotografie reprezintă pe cineva care e în viață – și anume pe fiul lui Leni. Deși pe vremea când a fost făcută fotografia avea aceeași vârstă cu E., H. Și B., pare totuși cel mai tânăr dintre ei. Asta s-ar putea explica și prin faptul că la acea vreme materialele fotografice erau mai bune decât în anii 1939 și 1941. Din păcate, nu se poate tăgădui faptul că tânărul Lev nu numai că zâmbește, dar chiar și râde în această fotografie din 1965; nimeni n-ar șovăi să-i caracterizeze drept un „băiat vesel”. Asemănarea lui cu tatăl lui Leni și cu tatăl lui, Boris, e de netăgăduit. Are „părul Gruytenilor și ochii celor din familia Barkel” (numele de fată al mamei lui Leni era Barkel – Aut.), ceea ce-i conferă un plus de asemănare cu Erhard. Râsul și ochii lui te obligă să ajungi la concluzia că e lipsit de cel puțin două însușiri ale mamei sale: nu e nici tăcut și nici retras.

A sosit vremea să pomenim aici de un articol de îmbrăcăminte la care Leni ține la fel de mult ca și la fotografii, la reproducerile organelor omenești, la pian și la chiflele proaspete. E vorba de halatul ei de baie, pe care îl numește cu încăpățănare și în mod greșit „capot”. E confecționat dintr-un „frotir cum se făcea doar înainte de război” (Lotte H.) și fusese inițial bordo, după cum se mai poate vedea la spate și la tivul buzunarelor, dar acum – după treizeci de ani! – s-a decolorat până la culoarea unui sos de zmeură destul de subțire. E cârpit în numeroase locuri, cu multă pricepere – după cum se poate constata –, cu fir de bumbac portocaliu. Leni se desparte arareori de acest veșmânt, pe care abia dacă îl mai dă jos de pe ea, și se zice că și-ar fi exprimat dorința ca „atunci când îmi va suna ceasul, să fiu îngropată cu el” (Hans și Grete, care

sunt surse de informații pentru tot ce e legat de treburile interne ale gospodăriei lui Leni).

Ar mai trebui, poate, să-i amintim și pe cei care se află în prezent în locuința lui Leni. Două camere le-a închiriat lui Hans și Grete Helzen, alte două unei familii portugheze, formată din soții Joaquin și Ana-Maria Pinto și din cei trei copii ai lor, Etelvina, Manuela și José, iar alta unor muncitori turci, trei la număr, care nu mai sunt chiar atât de tineri, pe nume Kaya Tunç, Ali Kiliç și Mehmet Sabin.

Desigur, Leni n-a avut întotdeauna patruzeci și opt de ani, așa că e cazul să aruncăm o privire în trecut.

Judecând după fotografiile din tinerețe, Leni ar trebui considerată o fată drăguță și plină de prospețime. Chiar și în uniformă unei organizații naziste de fete, de când avea treisprezece și cincisprezece ani, Leni arată drăguț. Niciun bărbat n-ar fi coborât în judecata sa asupra farmecelor trupești ale lui Leni sub „al dracului să fiu, da' zău că nu-i rea”. Omeneasca dorință de împerechere cunoaște întreaga scală, de la dragostea la prima vedere până la imboldul spontan de a te împreuna doar o dată, fără a năzui la o legătură de durată, cu o persoană de sex opus sau de același sex. Această dorință ajunge până la cea mai adâncă și răscolitoare pasiune, care stârnește profunde frământări în suflete și trupuri. Toate aceste patimi lipsite de orice legi și reguli, de la cele mai superficiale până la cele mai profunde, ar fi putut fi trezite și chiar au fost trezite de Leni. Pe când avea șaptesprezece ani, a făcut pasul hotărâtor de la drăguță la frumoasă, pas care e mai ușor de făcut pentru blondele cu ochi închiși la culoare decât pentru cele cu ochi de culoare deschisă. În acest stadiu al dezvoltării ei, niciun bărbat n-ar fi coborât în evaluarea sa sub „remarcabilă”.

Mai trebuie să facem câteva observații legate de educația lui Leni. La șaisprezece ani a fost luată în biroul tatălui ei, care observase saltul de la fată drăguță la frumusețe autentică, precum și impresia pe care o făcea asupra bărbaților (ne găsim în anul 1938), așa că o pusese să asiste la importante întâlniri de afaceri, unde Leni avea cu sine un

creion și un carnet în care nota din când în când lucrurile mai importante. Nu știa stenografia și nici n-ar fi vrut s-o învețe. Abstracțiunile și tot ce avea legătură cu lucrurile abstracte nu-i erau complet străine, dar n-avea niciun chef să învețe să „mâzgălească”, căci asta însemna, după părerea ei, stenografia. Educația ei a constat și din suferință, dar mai mult pentru profesorii ei decât pentru ea. Absolvisc patru clase primare, rămânând de două ori aproape repetentă – căci „se retrăsese de bunăvoie” –, și obținuse un certificat de absolvire bunicel, deși plin de adăugiri și corecturi. Unul dintre martorii care se mai află în viață și știu câte ceva despre perioada petrecută de Leni la școala primară, directorul pensionat Schlocks, actualmente retras la țară, pentru a-și petrece bătrânețea acolo, și-a adus aminte că Leni a fost la un moment dat pe punctul de a fi trimisă într-o școală ajutătoare, dar că două elemente concurente au făcut ca acest lucru să nu se întâmple. Unul a fost averea tatălui ei, care – Schlocks a insistat în mod deosebit asupra acestui aspect – n-a jucat niciodată un rol principal, ci doar unul secundar, iar cel de-al doilea faptul că Leni câștiga doi ani la rând, la unsprezece și doisprezece ani, titlul de „cea mai germană fată din școală”. Titlul era acordat de către o comisie specializată în probleme rasiale, care se perinda prin toate școlile. Odată Leni a fost selectată chiar pentru „cea mai germană fată din oraș”, trebuind să se mulțumească însă doar cu locul al doilea; primul loc fusese ocupat de fiica unui pastor protestant, ai cărei ochi erau mai deschiși la culoare decât cei ai lui Leni, care pe vremea aceea nu mai aveau un albastru deschis chiar atât de intens. Oare puteai s-o trimiți pe „cea mai germană fată a școlii” la școala ajutătoare? La doisprezece ani Leni a intrat la un pension condus de călugărițe, de la care a trebuit să fie retrasă pe când avea paisprezece ani. În decursul celor doi ani, o dată rămăsese repetentă fără drept de apel,

iar a doua oară fusese promovată, deoarece părinții ei promisese solemn să nu facă uz de promovarea obținută. Și și-au respectat promisiunea.

Înainte de a apărea confuzii în această privință, vrem să dăm câteva lămuriri clare legate de eșecul școlar la care s-a supus sau, mai bine zis, a fost supusă Leni. Nu e vorba de *vina* lui Leni, iar fata nici n-a creat probleme – nici la școala elementară și nici la pension. Mai degrabă am putea afirma că n-a fost înțeleasă. Leni posedea pe deplin toate însușirile necesare pentru a fi instruită, ba chiar era înfometată sau însetată de învățătură. Iar toți cei care se ocupaseră de ea se străduiseră să-i potolească această foame, respectiv sete. Numai că hrana și băutura oferite nu corespundeau inteligenței, altitudinilor și capacității de înțelegere ale fetei. În cele mai multe cazuri – ca să nu spunem că în mai toate – materia care i se oferea era lipsită de acea dimensiune senzitivă fără de care Leni nu era în stare să priceapă nimic. Scrisul, de exemplu, nu-i crease nici cea mai mică dificultate, deși în cazul acestui proces cu un grad atât de ridicat de abstractizare te-ai fi putut aștepta la contrariu, căci pentru Leni scrisul era însoțit de senzații optice, tactile, ba chiar și olfactive (dacă ținem cont de mirosurile diferitelor feluri de cerneluri, creioane, hârtie). Astfel ea izbutea să scrie chiar și texte foarte complicate și nu făcea greșeli nici măcar în cazul finețurilor gramaticale. Scrisul ei, de care, din păcate, face prea puțin uz, e plin de forță, e simpatic și, conform mărturiei directorului pensionar Schlocks (care e sursa noastră de bază pentru toate detaliile pedagogice *principiale*), e capabil „să provoace imbolduri erotice, respectiv sexuale”. Necazurile cele mai mari le-a avut Leni cu două materii înrudite, adică religia și socotitul, respectiv matematica. Dacă doar unuia dintre învățători sau învățătoare i-ar fi venit ideea să-i explice micuței Leni, pe atunci în

vârstă de șase ani, că cerul înstelat, pe care-l iubea atâta, oferea posibilități de apropiere matematice și fizice, ea nu s-ar fi opus cu atâta îndârjire tablei înmulțirii, care-i era tot atât de nesuferită ca altora torsul. Nucile, merele, vacile și boabele de mazăre, cu care se încearcă în mod obtuz să se obțină un oarecare grad de realism în socotit, îi rămăseseră străine. Nu avea înclinație spre matematici, dar era, fără îndoială, talentată la științele naturii și dacă i s-ar fi adus la cunoștință procese genetice mai complicate decât cele cu florile roșii, albe și roz ale lui Mendel, de care abundă manualele și planșele, s-ar fi „repezit” cu înflăcărare, cum se spune, asupra acestei materii. Deoarece studiul biologiei era atât de deficitar la școală, i-au rămas ascunse multe din bucuriile pe care i le-ar fi putut oferi. Le descoperă acum, la vârsta maturității, colorând cu niște acuarele ieftine procese organice complicate. După cum ne asigură ea însăși, Marjei van Doorn i-a rămas până în ziua de azi viu în minte – și la fel de „neplăcut” ca planșele cu organe genitale de pe pereți – un amănunt din existența preșcolară a lui Leni. De mic copil Leni a arătat un interes arzător pentru excrementele ei și a cerut explicații – din păcate, în zadar –, repetând mereu întrebarea:

— La dracu’, ce-i chestia asta care iese din mine?

Nici mama ei și nici Marja van Doorn n-au lămurit-o.

Abia celui de-al doilea bărbat cu care s-a culcat în toată viața ei de până acum – un străin și, în plus, unul sovietic – i-a fost dat să descopere că Leni era capabilă de adevărate performanțe de sensibilitate și inteligență. El a fost și primul căruia Leni i-a povestit ceva ce i-a repetat pe urmă și lui Margret – asta între sfârșitul lui 1943 și mijlocul lui 1945, când Leni era mult mai puțin tăcută ca acum. I-a povestit, așadar, că a avut parte de prima „autoîmplinire” completă pe când avea

șaisprezece ani. Tocmai părăsise internatul și se plimba cu bicicleta într-o seară de iunie. Stătea întinsă pe spate în iarba de pe câmp, „tolănită și destinsă complet” (Leni către Margret), cu ochii pironiți spre cerul în amurg, colorat de purpura înserării. În acea clipă a simțit că atinge punctul culminant al celei mai profunde mulțumiri, punct râvnit atât de des azi. În acea seară de vară a anului 1938, pe când stătea întinsă și „deschisă” în iarba caldă, Leni – cum îi povestise lui Boris, precum și lui Margret – avusese senzația foarte clară că „fusesse luată” și că, în același timp, „se dăruise” și, cum i-a spus mai târziu lui Margret, că n-ar fi fost deloc surprinsă dacă ar fi rămas gravidă. Din această cauză imaculata concepțiune i se pare ceva foarte posibil.

Leni a părăsit școala generală cu un certificat penibil, pe care era trecut câte un „insuficient” la religie și matematică. A intrat vreme de doi ani și jumătate într-un pension condus de călugărițe, unde a învățat noțiuni de gospodărie, germană, religie, istorie (până la Reformă) și muzică (pian).

Înainte de a ridica un adevărat elogiu unei călugărițe care a avut aceeași importanță în formarea lui Leni ca și sovieticul de care ne vom ocupa mai pe larg, să le pomenim aici ca martore pe alte trei călugărițe, cărora Leni le-a rămas vie în amintire, deși au trecut treizeci și patru, respectiv treizeci și doi de ani de când au văzut-o ultima dată; aut „cu creionul și carnetul pregătite, le-a întâlnit în trei locuri diferite și toate trei au exclamat „Aha, micuța Gruyten!” de îndată ce a fost pomenit numele lui Leni. Aut. Consideră că această exclamație identică e importantă, căci dovedește cât de puternică e impresia pe care a făcut-o Leni.

Deoarece nu doar exclamația „Aha, micuța Gruyten!” e comună celor trei călugărițe, ci și anumite caracteristici fizice, vom încerca să elaborăm o sinteză a detaliilor, pentru a face

economie de spațiu. Toate trei au ceea ce se numește o piele pergamentoasă, întinsă gingaș peste pomeții osoși ai obrazilor, gălbuie și puțin cutată; toate trei i-au oferit povestitorului ceai (sau au poruncit să-i fie servit). Nu din lipsă de recunoștință, ci de dragul adevărului, trebuie adăugat că ceaiul n-a fost prea tare la niciuna din ele. Toate trei i-au oferit fursecuri uscate (sau au poruncit să-i fie servite); toate trei au început să tușească de îndată ce aut. Și-a aprins prima țigară (fără să-și ceară voie, căci nu voise să riște un refuz); toate trei l-au primit în niște vorbitoare aproape identice, împodobite cu gravuri cu subiecte religioase, cu un crucifix și câte un portret al papei din acea vreme și al cardinalului care avea în grijă respectiva regiune. Pe toate trei mesele din cele trei vorbitoare diferite se aflau acoperitoare de pluș și toate scaunele erau incomode, iar cele trei călugărițe au toate între șaptezeci și șaptezeci și doi de ani.

Prima dintre ele, sora Columbanus, fusese directoarea pensionului pe care Leni îl urmărise timp de doi ani cu atât de puțin succes. O persoană eterică, cu ochi osteniți și foarte inteligenți, care a clătinat din cap pe întreaga durată a a interviului, deoarece își făcea reproșuri că nu izbutise să aducă la lumina zilei ceea ce se ascundea în Leni. Repeta tot timpul:

— Avea ceva în ea, probabil ceva puternic, dar noi n-am fost în stare să-i vedem.

Sora Columbanus și-a dat doctoratul în matematici și citește și astăzi (cu ajutorul unei lupe!) literatură de specialitate. Aparține epocii de emancipare a femeii și e extrem de cultivată; lucrul acesta își pierde însă complet valoarea și nu e apreciat între zidurile unei mănăstiri de maici. Chestionată cu politețe în legătură cu unele detalii din biografia sa, sora a povestit că în 1918 ea purta deja îmbrăcăminte din pânză de sac, fiind mai batjocorită, disprețuită și ironizată decât sunt în

ziua de azi unii excentrici. Aflând de la aut. Unele amănunte din viața lui Leni, ochii ei obosiți s-au înviorat puțin și a rostit suspinând, dar totuși cu o notă de entuziasm:

— În extreme, da, în extreme – așa și trebuia să-i decurgă viața.

Remarca l-a uluit pe aut. La despărțire a privit rușinat cele patru vulgare mături de țigară îngropate în cenușa dintr-o scrumieră de ceramică în formă de frunză de viță-de-vie, care probabil că era folosită arareori, eventual doar pentru a adăposti când și când trabucul vreunui prelat.

A doua călugăriță, sora Prudentia, fusese profesoara de germană a lui Leni. Era ceva mai puțin distinsă ca sora Columbanus, iar obrajii îi erau puțin mai colorați, dar asta nu înseamnă că ar fi fost roșie în obraji, ci doar că îmbujorarea ei din tinerețe mai transpărea și acum, pe când pielea sorei Columbanus vădea o paloare de durată, care-i fusese specifică încă din tinerețe. Sora Prudentia (vezi mai sus exclamația ei când a auzit numele lui Leni) a venit cu câteva detalii surprinzătoare:

— Am făcut totul pentru ca Leni să poată continua școala la pension, dar n-a ajutat la nimic, cu toate că eu i-am dat nouă la germană și am făcut-o cu inima împăcată, deoarece scrisese o compunere extraordinară despre *Marchiza von O...* știți, o lectură care nu era îngăduită și era prost văzută, deoarece are, ca să mă exprim așa, un conținut problematic. Dar eu am crezut întotdeauna – și cred și acum – că fetele de paisprezece ani pot s-o citească liniștite și să-și bată capul cu ea. Ei, Gruyten a scris ceva excepțional: a luat cu îndârjire apărarea contelui F... o dovadă a capacității ei de transpunere în cadrele sexualității masculine, dacă pot să mă exprim astfel, lucru care m-a surprins și i-aș fi putut da chiar zece, atât de bună era compunerea. Dar au mai fost un „insuficient” la religie, care era de fapt un patru, dar ne-am gândit că nu e bine să-i

dăm patru la religie, și un alt „insuficient”, pe deplin meritat, la matematică, pe care sora Columbanus i l-a dat cu ochi înlăcrimați, dar i l-a dat totuși, căci trebuia să fie dreaptă, și gata cu Gruyten... A plecat, a fost silită să părăsească școala.

Dintre surorile și profesoarele de la pensionul unde Leni și-a continuat studiile de la paisprezece până la aproape șaptesprezece ani n-a putut fi găsită decât cea de-a treia călugăriță prezentată aici: sora Cecilia. Ea a fost cea care i-a dat timp de doi ani și jumătate ore particulare de pian lui Leni. Dându-și imediat seama de urechea muzicală a fetei, dar fiind intrigată, ba chiar disperată de incapacitatea acesteia de a citi notele și de a recunoaște tonurile în notele pe care izbutea să le citească, sora Cecilia și-a petrecut primele șase luni punându-i lui Leni discuri și obligând-o să cânte ceea ce tocmai ascultase, într-un experiment îndoielnic, dar care a dat rezultate, dovedind – după părerea soriei Cecilia – că „Leni era în stare să recunoască nu doar melodii și ritmuri, ci și structuri”. Dar cum, cum oare – nenumărate suspine din partea călugăriței! – s-o facă pe Leni să învețe indispensabila lectură a notelor? Până la urmă i-a venit ideea aproape genială să se folosească de geografie. Studiul acesteia era destul de superficial, limitându-se în special la numirea și indicarea pe hartă a tuturor afluenților Rinului, care trebuiau recitați ca o litanie, împreună cu munții și regiunile pe care le străbăteau. Și totuși Leni învățase să citească hărțile. Acea linie neagră și foarte șerpuită dintre Hunsnick și Eifel, care reprezintă firul lui Mosel, nu era pentru Leni doar o linie neagră și șerpuită, ci simbolul unui râu ce exista în realitate. Așadar, experimentul a dat roade și Leni a învățat să citească notele – desigur, nu fără efort și nu fără să se opună, adesea chiar plângând de furie, dar până la urmă tot le-a învățat. Și deoarece sora Cecilia primea de la tatăl lui Leni

și un supliment de onorariu, care intra, bineînțeles, în casieria ordinului ei, s-a simțit obligată s-o învețe și „să cânte ceva ca lumea”. Și a reușit.

— Iar ceea ce am admirat la ea a fost faptul că și-a dat imediat seama că Schubert e limita ei de nedepășit. Încercările de a o trece s-au soldat cu un asemenea eșec, încât până și eu am sfătuit-o să renunțe, cu toate că tatăl ei insistase să cânte Mozart, Beethoven și alți compozitori.

Încă o observație despre pielea sorei Cecilia: ici și colo puteau fi observate unele porțiuni lăptoase, albe, moi și mai puțin uscate. Aut. Recunoaște de bunăvoie, chiar dacă această dorință ar arunca asupra lui bănuiala de gerontofilie, că s-a simțit ispitit de gândul frivol de a vedea mai mult din pielea acestei bătrânici celibatare atât de amabile. Din păcate, sora Cecilia a devenit ca de gheață, adoptând o atitudine de adversitate, atunci când a fost întrebată despre o altă soră, care a avut o importanță teribil de mare în viața lui Leni.

Aici putem face doar unele aluzii la ceea ce va fi, poate, dovedit pe parcursul relatării și anume la faptul că Leni e un geniu neînțeles al senzualității. Din păcate, a fost considerată multă vreme ca făcând parte din categoria „prostituțelor”, etichetă folosită adeseori, căci e una foarte comodă. Bătrânul Hoyser a recunoscut că și astăzi o consideră pe Leni astfel.

S-ar putea crede că pentru Leni, care a fost toată viața o mâncăcioasă, orele de gospodărie au fost obiectul favorit și că ar fi învățat cu râvnă să gătească. Dar n-a fost așa. Orele de gătit i se păreau mai abstracte decât matematica și tot atât de imateriale precum religia (dacă aut. A înțeles corect unele din remarcile sorei Cecilia), deși se desfășurau lângă cuptor și la masa din bucătărie și se foloseau materiale care puteau fi mirosite, gustate și văzute. E greu de știut dacă în Leni s-a pierdut o excelentă bucătăreasă și e și mai greu de apreciat dacă frica aproape metafizică a

călugărițelor față de condimente a făcut-o pe Leni să socotească mâncărurile pregătite acolo ca fiind prea „serbede”. E de necontestat însă că în prezent *nu* gătește bine; îi mai reușește uneori doar câte o supă, rar deserturile. În afară de asta, face o cafea foarte bună – ceea ce nu e deloc de la sine înțeles – și s-a priceput și la hrana pentru copii (mărturia lui M.v.D.). Un meniu complet însă n-ar putea face niciodată. Așa cum soarta unui sos depinde de o mișcare rapidă prin care se mai adaugă vreun ingredient, mișcare ce nu poate fi formulată ca regulă, deoarece nu se supune nici unei legi, tot așa a eșuat pe deplin (sau, mai bine zis, din fericire, n-a reușit) educația religioasă a lui Leni. Nu întâmpina niciun fel de probleme când era vorba de pâine și vin, de îmbrățișări, de pozițiile mâinii, fiindcă era vorba de noțiuni pământești, materiale. Și în ziua de azi crede fără niciun fel de probleme că o rană poate fi vindecată doar ungând-o cu salivă. Dar cine mai face așa ceva? Ea i-a vindecat cu salivă atât pe sovietic, cât și pe fiul ei, iar prin pozițiile mâinii ei l-a umplut de fericire pe primul și i-a liniștit pe cel de-al doilea

(Lotte și Margret). Dar cine mai procedează astfel? Ce fel de pâine o fi fost cea care i s-a dat la prima împărtășanie (ultima activitate bisericească la care a luat parte) și de ce, de ce naiba nu i s-a dat și vinul? De ce nu i s-a dat și vin? Femeile adultere și multe altele ca ele, care îl înconjuraseră pe fiul Fecioarei, îi plăcuseră nespuse de mult și ar fi putut s-o transpună în aceeași stare de extaz ca și priveliștea bolții înstelate.

Ne putem imagina că Leni, căreia toată viața i-au plăcut atât de mult chiflele proaspete, expunându-se din cauza lor chiar și batjocurii vecinilor, aștepta cu maximum de nerăbdare festivitatea prilejuită de prima împărtășanie. Trebuie știut că la pension Leni a fost exclusă de la prima împărtășanie, deoarece își pierduse de mai multe ori răbdarea în timpul orelor de pregătire,

practic asaltându-l după ore pe profesorul de religie, un domn în vârstă, cu părul alb, nespus de ascetic și care, din păcate, a murit de douăzeci de ani. L-a implorat de mai multe ori, cu o insistență copilărească:

— Vă rog, vă rog să-mi dați acea pâine a vieții! De ce trebuie să aștept atâta?

Respectivul profesor de religie, de la care ni s-au păstrat doar numele – Erich Brings – și câteva publicații, a socotit că spontana manifestare de senzualitate a lui Leni are un caracter „criminal”. A fost revoltat de această manifestare a voinței, care pentru el era expresia unei „dorințe senzuale”. A respins, bineînțeles, cu asprime cererea lui Leni, socotind-o insolentă, și a amânat-o cu doi ani din cauza „imaturității și incapacității dovedite de a înțelege tainele”. Pentru această întâmplare există doi martori. Primul e bătrânul Hoyser, care-și aduce bine aminte de cele petrecute și povestește că „atunci cu greu s-a putut evita un scandal” și că „nu s-a făcut prea mult tărăboi din chestia asta” doar din cauza delicatei situații în care se aflau călugărițele din Germania la acea vreme (1934!), situație de care Leni nu știa nimic. Al doilea martor e însuși bătrânul domn, a cărui pasiune era doctrina particulelor, o teorie care consta în dorința de a afla – folosindu-se pentru aceasta de luni întregi sau, dacă era necesar, chiar de ani și luând în considerare toți factorii imaginabili din punct de vedere cazuistic – ce se întâmplă sau s-ar putea întâmplă, ar fi putut, ar fi. Trebuit sau ar fi fost nevoie să se întâmple cu firimiturile rămase de la ostie. Așadar, acel domn, care se bucură și în prezent de o anumită notorietate ca specialist în particule, a publicat ulterior într-o revistă teologico- literară *Schițe din viața mea*, unde relatează, printre altele, și întâmplarea cu Leni, ce apare acolo sub abrevierea, pe cât de lipsită de fantezie, pe atât de nerușinată, „o anumită L.G., pe atunci în vârstă de doisprezece ani”. Descrie „ochii

arzători” ai lui Leni, „gura ei senzuală”, face observații disprețuitoare asupra faptului că vorbește în dialect, caracterizează casa ei părintească ca „tipic parvenită și vulgară” și încheie cu fraza: „Văzând această nestăpânită dorință după cea mai sacră dintre sfintele taine, exprimată atât de proletar- materialist, a trebuit, bineînțeles, să-i interzic accesul la ostie”. Părinții lui Leni nu erau deosebit de religioși și nici nu se prea omorau cu mersul la biserică. Erau totuși legați de locul și mediul în care trăiau, așa că socotiră faptul că Leni „nu se împărtășise încă” ca fiind un handicap, ba chiar o rușine. La paisprezece ani și jumătate, pe când se afla la pension, o trimiseră „să se împărtășească”, cum se obișnuiește să se spună. Conform mărturiei demne de încredere a Marjei van Doorn, Leni era la acea vreme o femeie în toată puterea cuvântului, așa că atât sărbătoarea bisericească, cât și cea lumească eșuă complet. Leni își dorise atât de mult acea bucățică de pâine, încât întreaga ei ființă era pregătită să cadă în extaz.

Și atunci (i-a explicat ea Marjei van Doorn, care era îngrozită) mi s-a pus pe limbă chestia aia decolorată, subțire, uscată și complet lipsită de gust... Abia m-am stăpânit să n-o scuip!

Marja și-a făcut cruce de mai multe ori și s-a minunat că toate acele lucruri palpabile ce se aflau acolo – lumânări, fum de tămâie, muzică de orgă și corală – n-au putut-o face pe Leni să treacă mai ușor peste asta. Nici măcar prânzul care a urmat și la care s-a servit sparanghel, șuncă și înghețată de vanilie cu frișcă nu i-a risipit dezamăgirea. Leni dovedește în fiecare zi că ea însăși e o „particulistă”, căci adună din farfurie toate firimiturile de la chifle și le vâra în gură (Hans și Grete).

În relatarea noastră încercăm pe cât posibil să evităm obscenitățile, totuși, pentru a ne face o imagine cât mai completă despre anumite lucruri, trebuie să pomenim aici ce le-a spus profesorul de

religie fetelor (dintre care cea mai tânără avea şaisprezece ani, iar cea mai în vârstă douăzeci şi unu) despre problemele sexuale la părăsirea pensionului. Acest om ceva mai tânăr, dar de asemenea foarte ascetic, pe nume Horn, îi îngăduise lui Leni să participe la prima împărtăşanie doar la insistenţa directoarei. Pentru a lămuri problemele sexuale, el s-a folosit de o simbolistică exclusiv culinară. Cu o voce blajină şi fără nici cea mai vagă aluzie la detaliile biologice exacte, a comparat rezultatul împreunării trupeşti, pe care o numi „proces de reproducere necesar”, cu „căpşunile cu frişcă”, apoi s-a pierdut în improvizaţii care ar fi trebuit să lămurească săruturile permise şi pe cele nepermise şi în care „melcii” jucau un rol pe care fetele nu l-au putut afla niciodată. Trebuie să remarcăm că Leni roşi pentru prima oară în viaţă (Margret) atunci când vocea aceea domoală încerca să descrie detalii legate de sărut şi de împreunarea trupească, detalii imposibil de descris doar prin terminologia culinară. Şi deoarece Leni nu e în stare să se căiască – fapt care-i uşurează mult spoveditul, căci îl consideră o activitate de rutină, unde nu face altceva decât să îngaime orice, la întâmplare –, e de presupus că această încercare de clarificare a profesorului de religie a atins în ea anumiţi centri senzitivi pe care nu şi-i cunoştea înainte. Când încercăm să prezentăm cât mai veridic directă, proletara şi de-a dreptul geniala senzualitate a lui Leni, trebuie totuşi să adăugăm că lipsită de pudoare n-a fost niciodată, aşa că prima ei îmbujorare trebuie considerată un eveniment. În orice caz, acest proces al înroşirii violente, care scăpa de sub controlul ei, a fost resimţit de Leni ca unul senzaţional, chinuitor şi dureros. Nu are rost să insistăm aici asupra faptului că în ea dormita un neobişnuit imbold erotic şi sexual, iar faptul că un profesor de religie îi explica astfel un lucru care, ca şi împărtăşania, era socotit o taină îi spori

revolta și deruta până ce se roși, proces pe care nu și-l poate lămuri nici până în ziua de azi. Părăsi pur și simplu ora de religie, cu fața roșie ca para focului, ceea ce avu drept urmare faptul că pe certificatul eliberat la părăsirea pensionului apărură o nouă notă proastă la religie. La orele de religie se mai încercase să i se imprime în minte, fără a-i trezi nicio urmă de entuziasm, dar absolut niciuna, imaginea celor trei înălțimi cu care se mândrea Occidentul: Golgota, Acropolele și Capitoliul. Dintre acestea, Golgota îi era simpatică și știa din lectura Bibliei că nu e un munte, ci doar un deal, și că nici nu putea fi vorba să se afle în Occident. Dacă ținem cont de faptul că Leni a rămas de acolo cu *Tatăl nostru* și cu *Ave Maria* și că mai și rostește aceste rugăciuni, că știe câteva fragmente din rozariu și că e apropiată de Fecioara Maria, am putea aprecia că aptitudinile religioase ale lui Leni au fost tot atât de prost înțelese ca și senzualitatea ei și că, probabil, în ea s-ar fi putut descoperi și forma o mare reprezentantă a misticii religioase.

Acum trebuie să începem să schițăm în sfârșit măcar proiectul de monument al unui personaj feminin care, din păcate, nu mai poate fi nici căutat, nici convocat și nici citat ca martor. Acea femeie a murit la sfârșitul anului 1942 în condiții încă neelucidate – nu prin violență directă, dar sub amenințarea acesteia și fiindcă a fost neglijată de cei din jurul ei. Acel B.H.T. Pomenit mai sus și Leni au fost, probabil, singurii care au iubit-o pe respectiva femeie. Numele ei anterior n-a putut fi descoperit nici măcar în urma unor cercetări atente, nici orașul ei de origine sau mediul din care provenea. Cunoaștem doar numele ei de călugăriță, sora Rahel, iar pentru acest nume există destui martori: Leni, Margret, Marja și acel fost ucenic de anticar care crede că e suficient dacă i se pomenesc inițialele, B.H.T. În afară de nume, mai știm și că era poreclită Haruspica. Trebuie să fi avut vreo patruzeci și cinci de ani pe vremea când

a intrat în contact cu Leni și, concomitent, cu acest B.H.T. (1937–1938). Era mărunță și vânjoasă (nu i-a povestit nici măcar lui Leni, ci doar lui B.H.T., că fusese cândva campioană de juniori a Germaniei la 80 de metri garduri!), iar în 1937–1938 avea toate motivele să nu dea detalii despre originea și studiile ei, dar se pare că era ceea ce pe atunci se chema „o persoană de înaltă cultură”, fapt care nu exclude deloc posibilitatea să-și fi dat doctoratul și să fi obținut (bineînțeles, sub un alt nume) și titlul de docent. Din păcate, înălțimea și greutatea ei pot fi calculate doar după memoria martorilor: cam un metru șaizeci și vreo cincizeci de kilograme. Culoarea părului: negru încărunțit. Ochii: albastru deschis. Nu e exclusă originea celtică și nici cea evreiască. Acest B.H.T., care în prezent lucrează ca bibliotecar fără studii într-o bibliotecă de stat de mărime medie, studiind cataloagele anticariatelor și exercitând o anumită influență asupra politicii de achiziții, acest om relativ uzat pentru vârsta pe care o are, amabil, chiar dacă fără prea multă inițiativă, nici temperament, trebuie să fi fost îndrăgostit de acea călugăriță, în ciuda diferenței de vârstă dintre ei, de cel puțin douăzeci de ani. Faptul că a reușit să se sustragă de la serviciul militar până în 1944, astfel încât reprezintă un fel de *missing link* între Leni și sora Rahel (căci avea aproape douăzeci și șase de ani și era sănătos tun, după cum afirmă el însuși, în al cincilea an de război, când a fost recrutat), stă mărturie pentru inteligența lui obstinată și metodică.

În orice caz, atunci când a auzit că e vorba despre sora Rahel, s-a înviorat până aproape de entuziasm. E nefumător, celibatar și – judecând după aromele care pluteau în apartamentul lui de trei camere, cu o baie – un excelent bucătar. Doar cărțile de la anticariat sunt pentru el cu adevărat cărți; disprețuiește noutățile editoriale.

— O carte nouă nu e carte! (B.H.T.)

Chelește prematur și e bine hrănit, deși, după cum bănuim, unilateral, iar organismul lui are tendința de a depune osânză, fapt dovedit de nasul său cu pori dilatați și de micile umflături din spatele urechilor, observate de-a lungul mai multor vizite. Nu e prea vorbăreț din fire, dar devine de-a dreptul tăcut când vine vorba de Rahel-Haruspica. Pentru Leni, pe care o cunoaște doar din povestirile sorei drept „acea inegalabil de frumoasă blondă pe care o mai așteaptă atâta bine, dar și atâta rău”, nutrește o adorație plină de un idealism juvenil, care l-ar face pe aut „dacă asemenea lucruri i-ar sta în fire și dacă el însuși n-ar fi îndrăgostit de Leni, să încerce să mijlocească o relație între ei, fie ea și cu treizeci și patru de ani întârziere. Orice fel de însușiri ciudate (fățîșe sau ascunse) o fi având B.H.T. Țasta, un lucru e sigur: e fidel. Probabil că și lui însuși.

Ar mai fi multe de adăugat despre acest flăcău, dar socotim că nu-i necesar, deoarece el nu are cu Leni aproape nicio legătură directă, puțînd aduce anumite servicii doar ca reflector.

Ar fi de fapt o greșeală să credem că Leni ar fi suferit în acel internat-pension; dimpotrivă, a trăit acolo lucruri minunate și i s-a întîmplat ceea ce li se întîmplă favoriților sorții, adică a ajuns pe mâini bune. Ceea ce afla la lecții era mai mult sau mai puțin plictisitor; orele particulare la blinda și amabila soră Cecilia au fost însă importante și au dat în curînd roade. Pentru formarea lui Leni hotărîtoare a fost însă – cel puțin tot atît de hotărîtoare ca și apariția ulterioară în viața ei a sovieticului – întîlnirea cu sora Rahel, căreia (deja în 1936!) nu i se mai îngăduia să predea și care făcea o muncă considerată foarte umilă, fiind „soră de closet”, cum îi ziceau fetele, ceea ce corespundea statutului social al unei slujnici – și nici măcar al uneia prea grozave. Obligațiile ei erau să le trezească pe fete la vreme, să le supravegheze toaleta de dimineață și să le explice

ce se petrecea atunci când, pe neașteptate, intervenea acel fenomen care li se întâmplă doar femeilor – lucru pe care sora care preda biologia refuza sistematic să-i facă. În plus, avea și obligația de a face ceea ce toate celelalte surori socoteau a fi o treabă scârboasă, care nu fi se putea impune, și anume să supravegheze digestia tinerelor din pension, atât în forma ei solidă, cât și lichidă, lucru pe care sora Rahel îl făcea de-a dreptul cu entuziasm și cu deosebită grijă. Fetele aveau obligația de a nu îndepărta produsele digestiei lor mai înainte de a le fi văzut Rahel. Și ea le făcea lucrul acesta fetelor de paisprezece ani pe care le avea sub oblăduire cu siguranța și calmul unui diagnostician, ceea ce le mira nespus pe fete. Mai trebuie oare să spunem că Leni, căreia nici până în prezent nu i s-a potolit curiozitatea față de digestia ei, a devenit o adeptă de-a dreptul entuziastă a lui Rahel? în cele mai multe cazuri lui Rahel îi era de ajuns doar o privire pentru a stabili cu exactitate condiția fizică și psihică în care se găsea respectiva persoană și, cum era în stare să prevadă, după aspectul fecalelor, eventualele succese sau nereușite școlare, era foarte frecventată înaintea tezelor. Porecla Haruspica o moștenește de la o generație la alta (începând din 1933), fiindu-i dată inițial de o fostă elevă care mai târziu a încercat să lucreze ca ziaristă. Fetele bănuiau (bănuială pe care Leni, care a devenit mai târziu confidenta lui Rahel, o confirmă) că ținea un registru cu detalii precise. Accepta porecla de Haruspica, considerând-o o dezmierdare la care era îndreptățită. Dacă ne gândim că media zilelor de școală se ridică la două sute patruzeci, că era vorba mereu de câte douăsprezece fete și că a făcut cinci ani „serviciu de closet” (ca un fel de subofițer de mănăstire), atunci nu e greu de socotit că sora Rahel a cuprins în statistici și a analizat lapidar cam douăzeci și opt de mii opt sute de rezultate ale digestiei. E un compendiu uluitor,

care probabil că ar fi de neprețuit ca document scato- sau urinologic. E de presupus însă că totul a fost distrus în mod mârșav! Analizele aut. Asupra comportamentului și expresiilor lui Rahel, extrase din relatările nemijlocite ale lui B.H.T., din cele mijlocite ale lui Leni (adică filtrate prin Marja) și din cele iarăși nemijlocite ale lui Margret, fac posibilă presupunerea că Rahel își extrăsese cunoștințele din trei domenii științifice: medicină, biologie și filosofie, totul combinat cu ingrediente teologice de origine exclusiv mistică.

Rahel se amesteca și în domenii care nu intrau în responsabilitatea ei, cum ar fi păstrarea frumuseții, ocupându-se de îngrijirea părului, pielii, ochilor și urechilor, de coafuri, încălțăminte și lenjerie. Să ne aducem aminte că ea a sfătuit-o pe Margret, care avea părul negru, să poarte rochii verzi ca sticla, iar pe blonda Leni să prefere un roșu ca focul, ușor estompat. Cu ocazia unui bal la pension, la care au participat studenții unui cămin catolic, i-a recomandat lui Leni să poarte pantofi roșu-cinabru și a mai sfătuit-o să folosească migdale pisate pentru îngrijirea părului. Dacă mai ținem cont și de faptul că nu socotea absolut necesară apa rece ca gheața, recomandând a fi folosită cu măsură, atunci atitudinea ei generală va fi cel mai bine exprimată printr-o propoziție negativă: nu era adepta unor obiceiuri cazone în ceea ce privește toaleta. Când adăugăm și faptul că nu numai că nu era împotriva rujului de buze, dar îl și recomanda – se înțelege, cu gust și măsură, pe potrivă fiecărei fete –, atunci vom înțelege că era cu mult înaintea timpului și mediului în care trăia. Ținea cu strășnicie la îngrijirea părului, recomandând periatul aspru și îndelungat, mai ales seara.

Statutul ei în pension era unul neclar. Cele mai multe călugărițe o considerau un fel de amestec de servitoare și îngrijitoare de toaletă, ceea ce, chiar dacă ar fi corespuns adevărului, tot ar fi fost

jignitor. Unele o respectau, altora le era frică de ea, iar cu directoarea se afla într-o stare de „tensionat respect permanent” (B.H.T.). Directoarea, o frumusețe cu părul blond-cenușiu, severă și inteligentă, care, la un an după ce Leni părăsi școala, își dezbracă rasa de călugăriță pentru a se pune în slujba unei organizații naziste de femei, nu-i reproșa lui Rahel nici măcar sfaturile cosmetice, deși contraveneau spiritului monahal. Dacă ținem cont de faptul că era poreclită „Tigroaica”, că specialitatea ei principală era matematica, iar cele secundare franceza și geografia, atunci vom înțelege de ce comportamentul Haruspicăi, expresie a unei „mistici fecale”, i se părea doar caraghios și nicidecum periculos. Ea considera că e nedemn de o doamnă să-și învrednicească fecalele fie și măcar cu o privire (B.H.T.), considerând că o asemenea atitudine e mai mult sau mai puțin „păgână”, deși (din nou B.H.T.) tocmai păgânismul trebuie să fi fost cel care a mînat-o spre organizația aceea nazistă de femei. Dar, ca să fim corecți (tot ce urmează provine de la B.H.T.), trebuie spus un lucru: nici după ce a părăsit mănăstirea, n-a trădat-o pe Rahel. E caracterizată de Leni, Margret și B.H.T. Drept o „persoană mîndră”. Deși, conform tuturor mărturiilor, era foarte frumoasă, ba chiar „îl avea pe vino-ncu” (Margret), nu s-a căsătorit nici după ce a părăsit mănăstirea, probabil din cauza mîndriei, deoarece nu voia să dea dovadă de vreo slăbiciune sau să i se descopere vreun punct vulnerabil. A dispărut la sfârșitul războiului, pe când nu avea nici cincizeci de ani, undeva între Lemberg și Cernăuți, unde ocupa rangul de înalt consilier de stat pentru politici culturale. Ceea ce e regretabil. Căci aut. I-ar fi făcut plăcere „s-o ia la întrebări”.

Rahel n-avea la internat funcții pedagogice sau medicale serioase și totuși se ocupa de amîndouă domeniile. Sarcina ei era să dea de știre dacă se

iveau îmbolnăviri grave, cum ar fi o diaree rebelă, suspiciunea unei infecții sau lipsa de igienă bătătoare la ochi în ceea ce privea rezultatul digestiei, precum și eventuale abateri de la conduita morală obligatorie. Ultima din aceste obligații nu și-a îndeplinit-o niciodată. Se încăpățâna să le țină fetelor încă din prima zi o scurtă prelegere asupra metodelor de curățire de după fiecare scaun. După ce insista asupra necesității de a menține toți mușchii, dar mai ales pe cei ai abdomenului, elastici și în stare de funcționare, lucru pentru care recomanda exerciții atletice ușoare și gimnastica, ajungea cu repeziciune la tema ei favorită, aceea că unui om sănătos și – sublinia ea – inteligent îi e pe deplin posibil să îndeplinească acea acțiune fără să folosească nici măcar o bucătică de hârtie. Dar fiindcă la această stare ideală nu se ajunge niciodată sau se ajunge extrem de rar, explica în detaliu cum trebuie folosită hârtia dacă e totuși întrebuințată.

Citise multe pe această temă (aici B.H.T. Se dovedește o sursă de neînlocuit), aproape toate cărțile referitoare la temnițe grele și închisori, și studiasc intensiv memoriile tuturor deținuților (de drept comun sau politic). N-o deranjau câtuși de puțin prostiile îndrugate de fete sau chicotelile lor din timpul prelegerii, deoarece se aștepta la așa ceva.

Trebuie să adăugăm aici și faptul – confirmat de Margret și Leni – că sora Rahel a căzut într-un fel de extaz când a examinat pentru prima dată scaunul lui Leni. I-a spus lui Leni, care nu era obișnuită cu astfel de confruntări:

— Fetițo, ești o aleasă a sorții – ca și mine, de altfel.

Iar după câteva zile, când Leni dobândise titlul nobiliar „nu are nevoie de hârtie” doar pentru că îi plăcea să facă „chestia aia cu mușchii” (Leni către Marja, fapt confirmat de Margret), între cele două

se înfiripă o indestructibilă simpatie, care avea s-o consoleze încă de pe atunci pentru viitoarele ei insuccese școlare.

Dar ar fi greșit dacă am crea aici impresia că sora Rahel s-ar fi dovedit genială doar în ceea ce privește domeniul excrementelor. După mulți ani de studii complexe, devenise mai întâi biolog, apoi medic, în cele din urmă și filosof, după care trecuse la catolicism și intrase la mănăstire pentru „a instrui tineretul” cu o combinație de cunoștințe biologico- medico-filozofico-teologice, dar aprobarea de a ține ore îi fusese retrasă din primul an de către Consiliul General de la Roma, fiindcă fusese suspectată de biologism și materialism mistic. Pedepsa înjositoare cu serviciul de coridor fusese dată cu scopul de a o dezgusta de viața de mănăstire și se făceau pregătiri pentru a fi trecută din nou, „onorabil”, în rândul mirenilor (toate informațiile primite pe cale orală de B.H.T. De la Rahel), însă ea acceptase această umilință ca pe o înălțare în rang, o luase ca atare și găsea în serviciul de coridor mult mai multe posibilități de a-și pune în aplicare preceptele decât avusese la clasă. Și, cum neplăcerile ei cu ordinul începuseră exact în 1933, se renunță la ideea de a fi exclusă, așa că mai rămase să lucreze cinci ani ca „soră de toaletă” (Rahel despre Rahel, către B.H.T.). Cum era nevoită să meargă din când în când cu bicicleta în micul oraș universitar din apropiere, pentru a aduce hârtie igienică, antiseptice, chiar lenjerie de pat etc „folosea acest prilej și pentru a petrece ore întregi în biblioteca universitară, mai târziu rămânând chiar zile întregi în acel anticariat foarte bine aprovizionat, unde înfiripă o prietenie platică, deși pătimășă, cu acest B.H.T. El îi îngădui să scotocească prin stocul de cărți al șefului său, ba chiar îi puse la îndemână un catalog întocmit doar pentru uz intern – ceea ce contravenea regulamentului –, o lăsa să citească în oricare din numeroasele unghere de-acolo și îi

oferea și câte o cafea din termosul său sau câte un sandvici atunci când Rahel uita de sine, cufundată în lectură. Era interesată în special de lucrările de farmacologie, literatură mistică și biologie, dar studia și cărți despre plantele medicinale, și astfel, pe parcursul a doi ani, deveni specialistă în atât de dificilul domeniu al deficiențelor scatologice, în măsura în care literatura mistică, foarte bine reprezentată în anticariat, i-o permise.

Deși s-a făcut totul, dar absolut totul, pentru a poarta mănăstirii, deoarece nu i s-a îngăduit să între. Dacă va reuși sau nu să afle mai multe din arhiva ordinului și din registrul de personal de la Roma, asta depinde de timpul și de banii de care dispune și, bineînțeles, de lucrul cel mai important: permisiunea de a cerceta secretele ordinului. Ne facem datoria să vă reamintim situația existentă în 1937–1938: o călugăriță mică și plină de râvnă, pasionată de mistică și de biologie, bănuită de scatologie, acuzată de biologism și materialism mistic, șade în colțul întunecos al unui anticariat, primind cafea și sandviciuri de la un tânăr care pe atunci nici pomeneală să fi fost chel sau să fi avut tendințe de îngrășare. Pentru a fi în acord cu situația politică internă și externă, acest tablou de gen, demn de a fi pictat de un maestru din Țările de Jos, de talia lui Vermeer, are nevoie de un fundal stacojiu, de nori sângerii, mai ales dacă ținem cont de faptul că trupele S.A.^[2] Erau în plină activitate și că pericolul izbucnirii unui război era mai mare în 1938 decât în anul următor, când a izbucnit cu adevărat. Chiar dacă socotim pasiunea lui Rahel pentru chestiunile legate de digestie ca fiind prea mistică, iar preocuparea ei pentru secretele interne drept o rătăcire (căci a mers atât de departe, încât a vrut cu tot dinadinsul să afle compoziția exactă a substanței numite spermă), *un lucru* trebuie totuși să i-l recunoaștem: ea a fost aceea care i-a dat tânărului anticar, bazându-se pe (nepermisele) ei experiențe cu urina, sfatul ce i-a

permis să se sustragă serviciului militar. I-a explicat în amănunt, în timp ce-și luau cafeaua (cu care păta până și raritățile bibliofile, căci respectul ei pentru toate tipurile de carte era unul redus), ce să bea, ce să mănânce și ce fel de fineturi și pastile să ia pentru ca la recrutare, la analiza urinei, să fie declarat inapt nu doar pe o perioadă limitată, ci pe una de durată. Cunoștințele pe care le dobândise prin lecturi îi permisese să supună urina lui B.H.T. Unui „plan gradual” (citată literal din Rahel, transmis de către B.H.T.), care făcea ca în ea să apară destul de multă albumină, indiferent la ce examinări ar fi fost supusă și chiar dacă tânărul ar fi trebuit să rămână una, două sau trei zile în spitalul militar. Iată aici o mărunță consolă pentru cei care au simțit până acum lipsa unor acțiuni politice. Din păcate, B.H.T. Era prea fricos pentru a împărtăși toate detaliile acestui „plan gradual” și altor tineri supuși serviciului militar obligatoriu. Îi era teamă că ar fi putut avea neplăceri „funcționarești” cu superiorii săi.

Probabil că lui Rahel i s-ar fi făcut o imensă bucurie (supoziție a aut.) dacă i s-ar fi permis să își exercite, măcar o săptămână, într-un internat de băieți sarcinile pe care le avea la fete. Așa ar fi putut să aibă o privire de ansamblu asupra întregului proces. Deoarece la acea vreme lucrările privitoare la deosebiri de digestie dintre femei și bărbați erau rare, putea avansa doar presupuneri, care nu făceau altceva decât să-i întărească ideile preconcepute, căci îi considera pe mai toți bărbații niște „constipați”. Dacă dorința ei ar fi fost cunoscută la Roma sau în altă parte, ar fi fost excomunicată și dată afară pe loc.

Cu aceeași pasiune cu care se uita în closete, cerceta și ochii tinerelor fete pe care le avea în grijă. Le recomanda băi de ochi, pentru care avea la îndemână o mică colecție de tăvițe și un ulcior cu apă de izvor. Își dădea seama imediat de cel mai mic simptom de inflamație sau trahom și cădea

într-o stare de extaz (mai accentuată decât la explicarea proceselor digestive) de fiecare dată când le lămurea pe fete că retina e cam tot atât de groasă sau de subțire ca o foiță de țigară, dar este formată totuși din trei straturi de celule, și anume din celule senzoriale, bipolare și ganglionare, și că doar în primul strat – gros (sau subțire) cam cât o treime din acea foiță – ar exista cam șase milioane de conuri și o sută de milioane de bastonașe răspândite pe suprafața retinei, dar nu uniform, ci dezordonat. Le spunea fetelor că ochii lor sunt o comoară nemaipomenită și de neînlocuit. Retina era doar unul dintre cele paisprezece straturi și avea la rândul-i șapte sau opt straturi, pentru că fiecare e despărțit de celălalt. Mai apoi, când începea să vorbească despre cili, papile, ganglioni și mușchi ciliari, auzeai când și când cum cineva murmură a doua poreclă a ei: „maica-cil” sau „cilimaica”.

Nu trebuie să uităm că Rahel avea arareori ocazia să le spună câte ceva fetelor și atunci timpul îi era limitat.

Programul zilnic al fetelor era bine stabilit și multe dintre ele considerau că atribuțiile lui Rahel nu trebuiau să depășească hârtia igienică. Bineînțeles că ea vorbea și despre sudoare, puroi, sânge menstrual și, destul de amănunțit, despre salivă. Aproape că nici nu mai are rost să spunem că era adversara unei spălări prea energice a dinților; în orice caz, îngăduia frecatul lor sălbatic imediat după trezire doar călcându-și pe inimă și doar după vehemente proteste ale părinților. Nu le examina fetelor doar ochii, ci și pielea, mărginindu-se din păcate la antebrațe și brațe, deoarece fusese denunțată de câteva ori de unii părinți pentru atingeri nerușinate pe sâni și abdomen. Mai târziu se apucă să le explice fetelor că pentru cineva cu experiență o privire aruncată fecalelor nu face altceva decât să confirme ceea ce simți când te trezești, adică starea ta de sănătate, și

că, după multă experiență acumulată, nici nu mai merită să le privești – decât, eventual, dacă nu îți dai seama foarte clar cum te simți și trebuie să arunci o privire de siguranță (Margret și B.H.T.).

Când Leni nu mergea la ore, pretextând că e bolnavă, ceea ce ulterior s-a întâmplat tot mai des, putea să tragă câte o țigară în cămăruța sorei Rahel. Ea i-a zis că pentru o fată de vârsta ei mai mult de trei-cinci țigări pe zi ar fi dăunătoare. Iar când va fi adultă, să nu fumeze niciodată mai mult de șapte sau opt țigări sau, oricum, să fie mai puțin de zece. Cine ar mai putea nega valoarea pe care o are educația când ar observa că Leni, care are acum patruzeci și opt de ani, tot mai respectă această regulă și că a început să-și realizeze unul din visurile ei, pentru care până acum n-a avut vreme? Pe o coală maronie de hârtie de ambalaj, având dimensiunile de un metru și jumătate pe un metru și jumătate (la actuala stare a finanțelor ei, hârtia albă de asemenea dimensiuni nu îi e accesibilă), a început să picteze cât mai veridic o secțiune prin *unul* dintre straturile retinei. E ferm hotărâtă să deseneze cele șase milioane de conuri și cele o sută de milioane de bastonașe – și asta folosind vechea cutie de acuarele a fiului ei, pe care o completează uneori cu culori ieftine. Dacă ne gândim că poate desena cel mult cinci sute de bastonașe sau conuri pe zi, ajungând anual la două sute de mii, atunci deducem că va avea de lucru cel puțin cinci ani de acum înainte și vom înțelege, poate, că de dragul bastonașelor și conurilor a fost ea nevoită să renunțe la slujba ei de florăreasă. Și-a intitulat tabloul „Parte din retina ochiului stâng a Fecioarei Maria numită Rahel”.

Poate oare fi cineva surprins că Leni cântă cu plăcere atunci când desenează? Îngână texte pentru care folosește fără să ezite muzica lui Schubert sau elemente de muzică populară, ba chiar și ce aude „în casă și prin curte” (Hans) de pe discuri, amestecându-le cu ritmuri și melodii care-i

stârnesc lui Schirtenstein „nu doar înduioșare, ci și luare- aminte și considerație” (Schirtenstein). Probabil că repertoriul ei de cântece e mult mai bogat decât cel cu piese pentru pian. Aut. E în posesia unei benzi de magnetofon pe care i-a imprimat-o Grete Helzen și, ori de câte ori o ascultă, lacrimile i se rostogolesc pe obraji (aut.). Leni cântă cu voce scăzută și uscată, dar plină de nerv, care nu răsună pe deplin doar din pricina timidității ei. Cântă ca un om a cărui voce răsună dintr-o temniță. Ce cântă?

De-argint i-e chipul în oglindă
Și-n crepuscul stă la pândă,
Dar se șterge pân' să-i prindă,
Puritatea-i o-nspăimântă.

Legământ îmi sunt desfrânarea și sărăcia,
Desfrânarea ades mi-a îndulcit nevinovăția,
De ai greșit vreodat' sub soarele ceresc,
Pedeapsă-ți vei primi în pământ dumnezeiesc.

Vocea era a celui mai nobil dintre fluvii, a Rinului, născut pentru a fi liber... dar unde e acela care, pentru a rămâne liber întreaga viață și pentru a-și îndeplini dorința inimii, se poate naște din niște înălțimi atât de minunate și dintr-un pânțec atât de sfânt ca Rinul?

Și atunci când războiul nu vădea că se va sfârși până-n vara viitoare, soldatul își trase scurta peste el și muri pe câmpul de onoare.

Te-am cunoscut mai bine Decât pe oricine altcineva, înțelegem liniștea nemărginitului,

Cuvintele oamenilor nu le-am înțeles nicicând...
Pe sub flori învățat-am să iubesc...

Ultimul vers citat e cântat destul de des, pe bandă aflându-se patru variante diferite, una chiar pe ritm *beat*.

După cum se poate observa, Leni folosește destul de liber textele care în mod obișnuit sunt

socotite sfinte și combină în funcție de dispoziția ei nu doar elemente muzicii, ci și ale textului:

Vocea Rinului născut pentru a fi liber – Kyrie eléison

Pe sub flori învățat-am să iubesc – Kyrie eléison
Zdrobiți jugul tiranilor – Kyrie eléison
Legământ îmi sunt desfrânarea și sărăcia – Kyrie eléison

Ca fată, am avut o relație cu cerul – Kyrie eléison
Minunat, violet mă iubește el cu dragostea-i bărbătească – Kyrie eléison
Marmura străbunilor e sură de-acum – Kyrie eléison
Pân' s-a rostit, cum cred, a inimii-mi taină – Kyrie eléison...

Așadar, se poate observa nu doar că Leni e ocupată, ci și că e ocupată productiv.

Fără a cădea într-o simbolistică nepotrivită, Rahel îi explică lui Leni, care se speria de fiecare dată când i se întâmpla ceea ce li se întâmplă tuturor femeilor, mecanismul împerecherii, cu toate detaliile, fără ca Leni sau ea însăși să dea cel mai mic semn că ar începe să se înroșească. Doar că asemenea explicații trebuiau să rămână secrete, deoarece Rahel depășise astfel cu mult obligațiile care îi reveneau. Poate că aici s-ar găsi și explicația faptului că Leni s-a înroșit teribil de violent – de furie – după un an și jumătate, când, la momentul explicației oficiale, i s-a pomenit de „căpșuni cu frișcă”. Rahel nu ezita să vorbească nici măcar despre o „arhitectură clasică” (B.H.T.) în legătură cu diferitele forme de scaune.

Din prima lună de pension Leni și-a găsit și prietena pe viață, o fată pe nume Margret Zeist, care purta încă de pe atunci eticheta de „târfă”. Era fiica greu de stăpânit a unei perechi extrem de cucernice, care „o scosese tot atât de puțin la capăt” cu ea ca și profesorii pe care-i avusese. Margret era permanent binedispusă și era socotită „nebunatică”. Era o fată scundă, cu părul negru, și, în comparație cu Leni, părea de-a dreptul vorbăreață...

Rahel a fost cea care, examinându-i după paisprezece zile pielea (umerii și brațele), a constatat că Margret avea relații cu bărbați. Deoarece Margret însăși e singura martoră care poate da informații despre aceste întâmplări, poate că nu ar fi rău să procedăm cu o oarecare prudență. Aut. Are însă impresia că ceea ce spune Margret e perfect verosimil. Margret crede că Rahel și-a dat seama de comportarea ei nu doar grație unui „instinct chimic absolut sigur”, ci și datorită calităților fizice pe care le dobândise pielea ei, despre care Rahel, într-o discuție confidențială avută ulterior cu Margret, afirmase că „răspândește gingășia primită și dată”. Auzind asta, Margret roși — ceea ce-i face cinste —, însă nu pentru prima dată în viața ei și, desigur, nici pentru ultima. Recunosc că în timpul nopții părăsea mănăstirea, folosind o metodă pe care n-o putea dezvălui, și se întâlnea — nu cu bărbați, ci cu flăcăi din sat. Bărbații îi erau nesuferiți, deoarece miroseau urât. Știa asta din experiența pe care o avusese cu un bărbat, adică exact cu acel profesor care afirmase că n-o scoate la capăt cu ea.

— O, adăugă ea cu asprul ei accent renan, a scos-o cât se poate de bine la capăt cu mine!

Băieții, afirma fata, adică tinerii de aceeași vârstă cu ea, îi plăceau, dar bărbații nu, fiindcă miroseau urât. Și era minunat, mai adăugă ea cu sinceritate, să vezi cât de mult se bucurau băieții, unii scoteau strigăte de încântare și atunci țipa și ea; și apoi nici nu era bine ca băieții „s-o facă singuri”. Lui Margret îi făcea plăcere că le putea dăruia atâta bucurie. Auzind asta, Rahel izbucni în lacrimi nestăpânite pentru prima oară de când o cunoaștem.

— Plângea îngrozitor, iar mie mi s-a făcut frică, și acum, când am patruzeci și opt de ani și zac aici, bolnavă de sifilis și de câte altele, acum știu de ce a plâns atât de îngrozitor! (Margret la spital)

Când și-a putut opri lacrimile, ceea ce, conform relatării lui Margret, s-a întâmplat după o bună bucată de vreme, Rahel a privit-o gânditoare, dar câtuși de puțin ursuză, și i-a spus:

— Da, ești una din cele care vor dăruia altora multă bucurie.

— O aluzie pe care, desigur, atunci n-am înțeles-o (Margret).

A trebuit să-i promită solemn sorei Rahel că nu va încerca s-o ademenească și pe Leni pe această cale și că nici nu-i va dezvălui cum se poate ieși pe furiș din pension, căci, deși Leni e și ea făcută pentru a dăruia altora bucurie, ea e croită totuși din alt material. Iar Margret s-a jurat că n-o va face și și-a ținut promisiunea.

— De altfel, Leni n-a fost niciodată în pericol și știa foarte bine ce vrea.

Și bineînțeles că Rahel avea dreptate atunci când spunea că pielea ei e cea după care se dau în vânt băieții – mai ales pielea sinilor ei – și era aproape de neimaginat ce puteau face flăcăii cu ea. Când Rahel a întrebat-o dacă e vorba de unul sau mai mulți, Margret s-a înroșit a doua oară pe parcursul a douăzeci de minute și a răspuns, cu aceeași voce plată, uscată, cu accent renan:

— Numai cu unul odată!

Iar Rahel a izbucnit din nou în plâns și a murmurat că nu-i bine ce face Margret, nu-i bine deloc, și că totul se va sfârși prost. De altfel rămânerea lui Margret în pension a fost doar o chestiune de timp, căci în curând a ieșit la iveală ce făcea ea cu flăcăii din sat (care erau în parte ministranți la biserică). Au început necazurile cu părinții băieților, cu preotul, cu părinții fetelor. S-a făcut și o cercetare asupra cazului, dar atât Margret, cât și băieții au refuzat să recunoască ceva. Margret a trebuit totuși să părăsească pensionul la sfârșitul anului școlar. Cu Leni a legat însă o prietenie pe viață, prietenie pe care Margret

și-o va dovedi mai târziu cu vârf și îndesat în cele mai grele situații, uneori riscându-și chiar viața.

După un an, deloc amărâtă, ci plină de o nepotolită curiozitate, Leni se integrează în câmpul muncii. Intră ca ucenică (denumirea oficială a postului: funcționară comercială) la biroul tatălui ei, la a cărei dorință expresă se înscriesese în acea organizație nazistă de fete în a cărei uniformă arăta (din păcate) cât se poate de bine. Trebuie să spunem că Leni lua parte fără chef la seriile organizate de respectiva organizație și mai trebuie să adăugăm, înainte de a apărea confuzii, că lui Leni nu i-au scăpat deloc din vedere, nici măcar parțial, dimensiunile politice ale nazismului. Nu-i plăceau sub niciun chip uniformele brune – cei din S.A. I se păreau în special respingători –, iar cel care se simte în stare să se transpună în pielea ei, să judece conform intereselor și formației ei scatologice, datorate sorei Rahel, își va da seama (sau cel puțin va bănuși) de ce-i era atât de puțin simpatică acea culoare brună. Participarea ei atât de lipsită de entuziasm la acele seri, la care oricum renunță în septembrie 1939, deoarece fusese declarată „forță de muncă indispensabilă pentru război” în întreprinderea tatălui ei, avea însă alte motive. Atmosfera de acolo i se părea prea cucernică, chiar monahală, căci grupa în care nimerise fusese „recoltată” de o catolică tânără și energică, care, după ce se asigurase – din păcate nu pe deplin – că toate cele douăsprezece fete din subordinea ei erau de încredere, își propusese să dejoace „chestia asta” și transformase seriile naziste în reuniuni unde se cântau imnuri închinare Fecioarei Maria, se medita asupra rozariului etc. După cum ne putem închipui, Leni nu avea nimic împotriva imnurilor închinare Fecioarei Maria, a rozariului etc „doar că în această fază a vieții ei, la șaptesprezece ani și după ce suportase cu greu timp de doi ani și jumătate pioșenia călugărițelor, găsea întreaga poveste neinteresantă și

plictisitoare. Bineînțeles că încercările de deturnare a organizației făcute de tânără – o oarecare Gretel Mareike – n-au rămas neobservate, căci una dintre fete, pe nume Paula Schmitz, o denunță. Leni a fost audiată ca martoră, dar a negat fără să clipească că ar fi cântat imnuri pentru Fecioară și a rămas neclintită, mai ales că fusese dascălită în prealabil de tatăl lui Gretel Mareike (de altfel, alte zece din cele douăsprezece fete negară și ele). Astfel Gretel Mareike a scăpat de necazuri mai mari, dar nu și de două luni de arest preventiv la Gestapo și de interogatorii care-i „ajunseseră până peste cap” – căci mai mult de atâtă n-a spus niciodată în legătură cu asta (rezumat al mai multor discuții avute cu van Doorn).

Între timp ne găsim în vara lui 1939. Leni ajunge în cea mai vorbărească perioadă din viața ei, care va dura cam un an și trei sferturi. Se spune despre ea că e o frumusețe, obține carnetul de șofer cu o dispensă, conduce mașina cu multă plăcere, joacă tenis, îl însoțește pe tatăl ei la conferințe și în călătoriile de afaceri. Leni e în așteptarea unui bărbat „pe care să-i iubească, căruia să i se dăruiască necondiționat” și pentru care „imaginează gingășii îndrăznețe” încă de pe acum, căci vrea ca „el să se bucure de mine și eu de el” (Margret). Nu scapă nicio ocazie de a dansa, în serile de vară îi place să stea pe terase, bea café-frappé și face puțin pe „doamna elegantă”. Din această perioadă există fotografii uluitoare. Ar fi putut concura încă pentru titlul de „cea mai germană fată a orașului”, a ținutului, poate chiar și a provinciei sau a acelei formațiuni politico-istorico-geografice care a devenit cunoscută sub numele de Reichul german. Ar fi putut juca rolul de sfântă (Magdalena) în misterele populare, ar fi putut fi folosită în reclamele pentru cremele de îngrijire a pielii, eventual i s-ar fi putut oferi chiar și un rol într-un film. Ochii ei sunt acum de un

albastru închis, își poartă părul așa cum l-am descris pe prima pagină și nimic nu i-a tulburat siguranța de sine, nici măcar interogatoriul de la Gestapo sau faptul că acea Gretel Mareike fusese ținută timp de două luni în arest preventiv.

Deoarece își imaginează că a aflat, fie și prin sora Rahel, mult prea puțin despre deosebiri biologice dintre bărbat și femeie, caută cu pasiune să se informeze. Răsfoiește enciclopediile, dar degeaba; la fel de inutil răscolește și biblioteca tatălui și pe cea a mamei sale. În unele după-amiezi de duminică o vizitează pe Rahel și se plimbă cu ea prin necuprinsa grădină a mănăstirii. O roagă s-o lămurească și, după unele ezitări, Rahel cedează și, fără ca vreuna din ele să dea măcar acum cel mai mic semn că s-ar înroși, îi oferă alte detalii: instrumentarul sexualității bărbătești, excitarea și excitabilitatea acestuia, inclusiv toate plăcerile și urmările pe care le aduc ele. Leni ar vrea să vadă și imagini, dar Rahel se opune, zicând că nu e bine să te uiți la asemenea reproduceri, așa că, la sfatul unui librar, căruia îi ceruse lămuriri prin telefon, schimbându-și vocea (deși n-ar fi fost deloc necesar), Leni ajunge la Muzeul Sănătății din oraș, unde, încercând să se informeze despre viața sexuală, găsește mai degrabă materiale despre bolile venerice, de la gonoreea comună până la șancrul moale și parafimoză, trecând prin toate stadiile de sifilis, și totul reprodus foarte realist în modele de ghips. Astfel află Leni despre multiplele boli ale acestei lumi și e revoltată. N-a fost nicicând prea delicată, dar ceea ce o enervează e că în acest muzeu sexul și bolile venerice par a fi considerate același lucru. Acest naturalism pesimist o revoltă la fel de tare ca și simbolistica profesorului ei de religie. Muzeul Sănătății i se pare o variantă a „câpșunilor cu frișcă” (martora Margret, care refuzase să contribuie la lămurirea lui Leni și care, zicând asta, s-a înroșit din nou). Desigur că aici s-ar putea crea

impresia că Leni ar fi fost interesată doar de latura curată și sănătoasă a vieții. Nici pomeneală de așa ceva! Concretețea ei materialist-senzitivă a mers atât de departe, încât a devenit mai puțin inaccesibilă la încercările insistente ale unor bărbați de a se apropia de ea, cedând în cele din urmă rugămintilor înflăcărâte ale unui tânăr arhitect de la biroul tatălui ei. A acceptat o întâlnire cu el, mai ales că-i era și simpatic. Sfârșit de săptămână, vară, un hotel de lux pe malul Rinului, seară, dans pe terasă, ea blondă, el blond, ea de șaptesprezece ani, el de douăzeci și trei, amândoi sănătoși – asta cam miroase a *happy end* sau cel puțin a *happy night*; și totuși din toate acestea nu a ieșit nimic. După al doilea dans Leni a părăsit deja hotelul, plătind pentru camera pe care n-o folosise și unde abia dacă-și despachetase capotul (halatul de baie) și articolele de toaletă. S-a dus la Margret și i-a povestit că după primul dans a simțit deja că „tipul” n-are „mâini gingașe”, așa că dragostea trecătoare de care se lăsase cuprinsă dispăruse brusc.

În acest moment, inevitabil, cititorul, care până acum a fost mai mult sau mai puțin răbduriu, ar putea să-și piardă răbdarea și să întrebe:

— La naiba, dar oare Leni asta e perfectă?

Răspuns:

— Aproape.

Alți cititori – desigur, în funcție de formația lor ideologică – vor pune întrebarea altfel:

— La naiba, ce fel de pușlama mai e și Leni asta?

Răspuns:

— Nu e pușlama.

Numai că-l așteaptă pe cel „adevărat”, care nu se arată. E în continuare agresată, invitată la întâlniri și la plimbări de weekend, dar nu se simte scârbită, ci doar plictisită, și n-o revoltă nici măcar cele mai penibile exprimări ale dorinței de a fi împreună cu ea, adeseori formulate vulgar și

rostitute pe șoptite. Scutură doar din cap. Îi plac rochiile frumoase, înoată, vâslește, joacă tenis, doarme cât se poate de liniștită și „era o adevărată bucurie s-o vezi cu câtă plăcere lua micul dejun, da, o adevărată bucurie s-o vezi cum mânca cele două chifle proaspete, două bucăți de pâine neagră, un ou moale, puțină miere, uneori și o felie de șuncă, iar cafeaua fierbinte de tot, cu lapte cald și zahăr... ei, asta ar fi trebuit s-o vedeți, căci era o adevărată fericire și îți creștea inima văzând-o cât de mult îi plăcea” (Marja van Doorn).

În afară de asta, îi place să meargă la cinema, „pentru a putea plânge un pic pe întuneric și în liniște” (citată din Marja van Doorn). De ex „un film ca *Mâini descătuse* o face să ude două batiste într-un asemenea hal, încât Marja crede – în mod eronat – că Leni a luat un guturai la cinema. Dar *Rasputin, demonul femeilor* o lasă complet rece, ca și *Coralul din Leuthen* și *Sânge fierbinte*.

— După asemenea filme (Marja van Doorn) batistele nu doar că nu-i erau ude, dar păreau de-a dreptul proaspăt călcate, atât erau de uscate.

Fata din Fano, pe de altă parte, o face să verse din nou lacrimi, dar nu chiar ca la *Mâini descătuse*.

Începe să-i cunoască pe fratele ei, pe care până atunci nu-l prea văzuse. El e cu doi ani mai mare ca ea și deja la vârsta de opt ani fusese trimis într-un internat, unde a rămas timp de unsprezece ani. Cele mai multe vacanțe sunt folosite pentru a-i completa educația. Face excursii în Italia, Franța, Anglia, Austria și Spania, deoarece părinții lui doreau din toată inima să facă din el ceea ce a și devenit în cele din urmă și anume „un tânăr cu o cultură cu adevărat solidă”. Dacă ne luăm iarăși după cele spuse de M.v.D., mama tânărului Heinrich Gruyten considera „mediul lor prea vulgar” și, deoarece ea însăși fusese educată și instruită în Franța, la călugărițe, rămânând astfel întreaga viață, ca urmare a aceluia fapt, cu o

anumită „sensibilitate, uneori exagerată”, e de presupus că dorea același lucru și pentru fiul ei. Așa s-a și întâmplat, în măsura în care informațiile primite sunt corecte. Ne vom ocupa pe scurt de acest Heinrich Gruyten, care timp de doisprezece ani și-a dus existența departe de familie – un fel de fantomă, aproape un zeu, un amestec de Goethe și Winckelmann pe când erau tineri, plus un pic de Novalis. Din când în când – iar pe parcursul a unsprezece ani asta se întâmplase de vreo patru ori – apărea în sânul familiei. Leni nu știa despre el decât că e „teribil de drăguț, nemaipomenit de drăguț și de bun”. Recunoaștem că asta nu-i prea mult și că sună puțin a cuminecătură, căci nici măcar M.v.D. Nu poate spune despre el mai multe decât Leni („Foarte cult, foarte fin, dar mândru nu, niciodată”). Margret l-a văzut în mod oficial doar de două ori, în 1939, când fusese invitată la cafea la familia Gruyten, și încă o dată neoficial, în 1940, într-o noapte destul de răcoroasă de aprilie, în noaptea dinaintea plecării lui Heinrich pe front, la trupele antitanc, căci fusese trimis să cucerească Danemarca pentru mai sus pomenitul Reich german. Dacă ținem cont de tăcerea lui Leni și de neștiința lui M.v.D., Margret e singura martoră ce nu mitologizează. Acum, când descrie condițiile în care a aflat ceva despre acest Heinrich de la o femeie de aproape cincizeci de ani, ce suferea de o boală venerică, povestitorul se simte jenat. Toate citatele lui Margret sunt bătute la mașină după o bandă de magnetofon; nu e vorba de nicio manipulare. Ei, de la bun început am remarcat extazul lui Margret. Fața ei (acum destul de pocită) a căpătat o expresie sinceră și copilărească, iar ea a rostit fără niciun fel de fason:

— Da, l-am iubit. L-am iubit.

La întrebarea dacă și el a iubit-o, Margret scutură din cap, nu atât a negație, cât mai degrabă a îndoială, și în niciun caz – de asta vă asigurăm sub jurământ – nu adoptă o figură jignită.

— Părul negru, așa să știți, și ochii deschiși la culoare și – cum să spun oare? – nobil, da, ăsta-i cuvântul: era nobil. Habar n-avea cât e de fermecător. Pentru el aş fi făcut trotuarul, zău că l-aş fi făcut. Numai ca să poată citi sau mai ştiu eu ce o fi învăţat. Studia, vizita biserici şi citea cărţi, studia corale şi asculta muzică... învăţa latină, greacă... avea o sumedenie de cunoştinţe de arhitectură. Semăna cu Leni, doar că era brunet. L-am iubit. L-am văzut de două ori în august 1939, când am fost invitată la o cafea, iar în 7 aprilie 1940 m-a chemat la telefon. Eram deja măritată cu gagiul acela bogat pe care izbutisem să-i prind în mreje. M-a sunat şi eu am plecat imediat la el la Flensburg, dar când am ajuns acolo, învoirile din cazarmă fuseseră anulate. Am sosit în 8 şi afară era frig. Erau într-o şcoală, totul era pregătit pentru a putea pleca în marş peste noapte... sau poate că urmau să plece cu avionul sau cu vaporul... habar n-am. Dar învoirile din cazarmă fuseseră suspendate. Nimeni n-a ştiut şi nici n-a aflat vreodată că am fost la el – nici Leni, nici părinţii ei sau altcineva. A ieşit de acolo, deşi era interzis, coborând în curtea şcolii pe zidul de la closetul fetelor. Nu se găsea nicio cameră – nici la hotel şi nici în altă parte. Era deschis un singur bar. Am intrat şi o fată de acolo ne-a oferit camera ei. I-am dat toţi banii pe care-i aveam, două sute de mărci, şi inelul meu cu rubin, iar Heinrich i-a dat cele o sută douăzeci de mărci ale lui şi tabachera sa de aur. M-a iubit şi l-am iubit şi n-avea nicio importanţă că totul în jur arăta atât de dezmăţat. Nu-i nimic, nu face nimic. ăsta-i. (Banda a fost ascultată de două ori cu atenţie, pentru a verifica dacă Margret a folosit într-adevăr prezentul atunci când a spus „Nu-i nimic, nu face nimic”. Constatare clară: I-a folosit.) Ei, şi nu peste multă vreme a murit. Ce risipă, ce risipă prostească!

Întrebată cum de i-a venit în minte în acest context surprinzătorul cuvânt „risipă”, Margret a

răspuns după cum urmează (textul cules la mașina de scris, după banda de magnetofon):

— Vedeți dumneavoastră, atâta cultură, atâta frumusețe, atâta forță masculină – și a ținut doar douăzeci de ani. De câte ori ne-am mai fi iubit sau am mai fi putut să ne iubim, și nu în asemenea camere de târfe, ci și afară, când s-ar fi făcut mai cald? Și totul s-a pierdut într-un mod atât de absurd. Cum să-i spun altfel, dacă nu risipă?

Deoarece Margret, Leni și M.v.D. Adoptă toate aceeași atitudine idolatră când e vorba de Heinrich G., s-a încercat și în acest caz să se obțină informații obiective. Ele au fost oferite de doi călugări iezuiți, amândoi cu pielea ca pergamentul, amândoi trecuți de șaptezeci de ani, amândoi cercetând manuscrise în niște mici încăperi de redacție pline cu fum de pipă. Chiar dacă erau pentru două reviste diferite, manuscrisele se refereau la aceeași temă (deschidere spre stânga sau spre dreapta?). Unul e francez, celălalt german (probabil și elvețian). Primul e un blond încărunit, cel de-al doilea un brunet încărunit. Amândoi înțelepți, buni, șireți, umani, amândoi exclamă de îndată ce le-a fost pusă întrebarea:

— A, Heinrich, Gruyten! (Concordanță literală perfectă, până în cele mai mici detalii morfologice și sintactice, ba chiar și în ceea ce privește punctuația, căci și francezul vorbea germană.)

Amândoi și-au pus deoparte pipele, s-au sprijinit de spătarul scaunului, au împins mai încolo manuscrisele, au clătinat din cap, rememorând vreo amintire, au oftat din rărunchi, după care au început să povestească. Aici se întrerupe concordanța perfectă și intervine doar una parțială, căci unul dintre cei doi domni a fost căutat și găsit la Roma, celălalt în apropiere de Freiburg. Dată fiind depărtarea geografică, sumele plătite pentru convorbirile telefonice necesare la stabilirea termenelor vizitelor n-au fost deloc modeste, așadar au apărut cheltuieli suplimentare, care –

dați-ne voie s-o spunem – n-au meritat făcute, dacă lăsăm la o parte „valoarea umană” a unor asemenea întâlniri, valoare pe care o poți afla și fără atâtea cheltuieli suplimentare. Căci ambii domni n-au făcut altceva decât să contribuie la idolatrizarea răposatului Heinrich G. Unul dintre ei, francezul, a spus:

— Era atât de german, atât de german și de nobil!

Celălalt a zis:

— Era atât de nobil, atât de nobil și de german!

Pentru a simplifica povestirea, cei doi domni vor fi numiți, atâta vreme cât vom mai avea nevoie de ei, I (ezuit) 1 și I 2.

— Un elev atât de inteligent și de talentat n-am mai avut de douăzeci și cinci de ani! (I 1)

— Vreme de douăzeci și opt de ani n-am mai avut un intern atât de inteligent și de talentat! (I 2)

— În el se ascundea un Kleist (I 1).

— În el era ascuns un Holderlin (I 2).

— N-am încercat niciodată să-i ademenim spre profesiunea de preot (I 1).

— Nu s-au făcut încercări de a-i atrage în ordin (I 2).

— Nici n-ar fi avut rost (I 1).

— Chiar și cei mai entuziaști dintre frați au refuzat s-o facă (I 2).

Întrebați fiind despre rezultatele lui la învățătură, ei au răspuns următoarele:

— Ei, zece pe flanc, până și la gimnastică, dar nu ca un tocilar plicticos – și fiecare, dar absolut fiecare dintre profesorii săi se îngrozea la gândul că va veni clipa când va trebui să aleagă o profesiune (I 1).

— Ei, bineînțeles că doar „foarte bine”, de sus până jos. Mai târziu s-a folosit calificativul „excepțional”, exclusiv pentru el. Dar ce-ar fi putut să se j facă? Pe toți ne îngrozea gândul (I 2).

— Poate diplomat, ministru, arhitect sau jurist, dar în orice caz și poet (I 1).

— Un mare învățat, un mare artist, un... dar în orice caz și poet (I 2).

— Doar pentru ceva ar fi fost păcat să fie folosit: pentru armată (I 1).

— Doar soldat nu, asta nu (I 2).

— Și tocmai asta a devenit (I 1).

— Și tocmai asta au făcut din el (I 2).

Cert e că acest Heinrich a obținut în perioada dintre aprilie și sfârșitul lui august 1939 acea confirmare a studiilor care se numește bacalaureat, dar n-a prea putut sau, poate, n-a vrut să facă uz de învățătura dobândită. La acea vreme făcea parte, împreună cu un văr de-al lui, dintr-o instituție care purta denumirea sobră de „Serviciul de muncă obligatorie al Reichului”. Începând cu luna mai 1939, avea din când în când permisie de sâmbătă, de la ora treisprezece, până duminică la ora douăzeci și două. Din cele treizeci și cinci de ore pe care le avea la dispoziție, petrecea opt în tren, iar restul de douăzeci și șapte le folosea pentru a merge cu sora și vărul lui la dans, pentru a juca puțin tenis, pentru a lua câteva mese împreună cu familia, pentru a dormi patru-cinci ore și pentru a se certa între două și trei ore cu tatăl său, care ar fi vrut să facă totul, dar absolut totul pentru a-i scuti pe Heinrich de examenul la care urma să fie supus, adică de satisfacerea a ceea ce în Germania se numește serviciul militar. Heinrich însă a refuzat. Sunt atestate unele scene care s-au petrecut în spatele ușii închise de la camera de zi. Doamna Gruyten lua parte la ele tânguindu-se încet, iar lui Leni nu i s-a permis să fie de față, așa că e certificată doar o singură propoziție rostită de Heinrich, pe care M.v.D. A auzit-o limpede:

— Gunoi, totul e doar gunoi și nici eu nu vreau să fiu altceva decât gunoi.

Deoarece Margret e sigură că a băut cafea cu Heinrich în două după-amiezi de august și avem, de asemenea, confirmarea (în mod excepțional, de la Leni) că el a obținut prima permisie abia la sfâr-

șitul lui mai, putem considera cu inima împăcată că Heinrich a fost în total acasă de șapte ori, așadar, că a petrecut acolo o sută optzeci și nouă de ore, dintre care aproximativ douăzeci și patru dormind și paisprezece certându-se cu tatăl său. Cititorul e cel care trebuie să decidă dacă H. E unul dintre aleșii sorții. Să nu uităm că totuși a băut de două ori cafea cu Margret. Iar peste câteva luni a petrecut cu ea o noapte de iubire. Din păcate, nu cunoaștem alte propoziții ale lui, cu excepția celei deja pomenite: „Gunoi, totul e doar gunoi și nici eu nu vreau să fiu altceva decât gunoi”. Oare acest om, care a fost la fel de excepțional atât la latină, cât și la greacă, atât la retorică, cât și la istoria artelor, n-o fi scris și scrisori? Ba a făcut-o. M.v.D., pe care am implorat-o în fel și chip, mituind-o cu nenumărate cești de cafea și cu câteva pachete de țigarete Virginia fără filtru (căci la șaiszeci și opt de ani a început să fumeze și găsește că „această treabă e minunată”), a sustras pentru o scurtă perioadă din scrinul lui Leni, pe care ea îl deschide doar arareori, trei scrisori, fotocopiate în grabă.

Prima scrisoare e datată 10.10.1939, deci la două zile după terminarea războiului din Polonia. Nu conține nici obișnuitele formule de introducere și nici înfloriturile stilistice uzuale. E redactată cu un scris foarte lizibil, cu caractere latine, deosebit de simpatic și inteligent, demn de a reda evenimente mai vesele. Scrisoarea are următorul conținut:

Acum e valabil principiul de a nu produce inamicului mai multă suferință decât e necesar pentru îndeplinirea misiunii militare.

Sunt interzise:

1. Folosirea otrăvii sau a armelor otrăvite.
2. Asasinatul.
3. Uciderea și rănirea prizonierilor.
4. Refuzul de a acorda iertare.

5. Proiectilele sau armele care provoacă suferințe inutile, de ex. Gloanțele dum-dum.

6. Folosirea abuzivă a steagului alb al negociatorului (precum și a drapelului național), a emblemelor militare, a uniformelor inamicului, a însemnelor Crucii Roșii (totuși mare atenție la șiretlicurile utilizate în război!).

7. Distrugerea sau însușirea intenționată a proprietății inamicului.

8. Obligarea cetățenilor statelor inamice să lupte împotriva țării lor (de ex. Germanii din Legiunea Străină franceză).

Scrisoarea nr. 2 din 13.12.1939:

În fața superiorilor săi militarul trebuie să aibă un comportament natural, serviabil, prevenitor și atent. Comportamentul *natural* și-l dovedește prin simplitate, vioiciune și îndeplinirea cu zel a obligațiilor ce-i revin. Câteva pilde pentru a înțelege ce înseamnă comportamentul *serviabil, prevenitor și atent*: dacă un superior intră în încăpere și întreabă de o persoană care în acel moment nu se află acolo, militarul nu trebuie să se mulțumească să dea un răspuns negativ, ci trebuie să pornească în căutarea respectivului. Dacă superiorul scapă un obiect, inferiorul are obligația de a-i ridica (dacă e însă în formație, o face doar la comandă). Dacă inferiorul observă că un superior vrea să-și aprindă țigara, îi va oferi un chibrit aprins. Dacă superiorul vrea să părăsească încăperea, inferiorul îi va deschide ușa și o va închide pe urmă cu grijă. Militarul prevenitor și atent îl ajută pe superior să-și îmbrace mantaua și să-și pună centura, să urce în mașină și să coboare din ea, să încalece și să descalece. *Atitudinea prevenitoare exagerată*, precum și atenția exagerată (slugărnicia), sunt nesoldățești, deci trebuie evitate. De asemenea, militarului nu-i e permis să ajungă la atitudinea greșită de a-i face superiorului său cadouri sau de a-i trimite diverse invitații.

Scrisoarea nr. 3 din 14.01.1940:

Pentru a se *spăla*, militarul se dezbracă până la brâu. Militarul se spală cu apă rece. Consumul de săpun e un indiciu al curăteniei. Se spală zilnic: mâinile (în repetate rânduri!), fața, gâtul, urechile, pieptul și subsuorile. Unghiile se vor curăți cu un curățitor de unghii (nu cu cuțitul). Părul se poartă tuns cât mai scurt. Se recomandă pieptănătura cu cărare. Părul zburlit nu e milităresc (vezi și fotografia). (Fotografia nu se afla în scrisoare – observația aut.) Dacă e necesar, militarul trebuie să se bărbierească zilnic. Trebuie să fie proaspăt ras: când se prezintă la serviciul de gardă, la inspecții, când se prezintă la raport în fața superiorilor și în ocazii deosebite.

După fiecare spălat urmează *imediat* ștersul (pielea se freacă până la înroșire), deoarece există riscul de îmbolnăvire, iar pielea crapă în aerul rece. Prosoapele pentru față și cele pentru mâini se păstrează separat.

Leni vorbește arareori despre fratele ei. L-a cunoscut atât de puțin, încât nu știe și nici n-a știut vreodată să spună despre el altceva decât că „îi era frică de el, din cauza nemaipomenitei sale culturi”, iar mai pe urmă că „fusese surprinsă, deoarece era teribil, teribil de drăguț” (autenticitatea informațiilor garantată de M.v.D.).

M.v.D. Mărturisește că ei înseși îi era cam teamă de el, măcar că și cu ea era „nemaipomenit de drăguț”. Îi ajuta chiar să aducă cărbuni și cartofi din pivniță, nu se dădea în lături să-i ajute la spălatul vaselor și la altele asemănătoare și „totuși avea ceva în el... știți, ceva... ei, cum să spun... ceva, na, probabil ceva foarte nobil... și totuși zău că semăna cu Leni”. Acest „totuși” ar impune un comentariu amănunțit, de la care aut. Se abține.

„Nobil”, „german”, „teribil, teribil de drăguț”, „nemaipomenit de drăguț”... spun astea oare foarte mult? Răspunsul e: nu. Nu avem o imagine complexă, ci doar un simulacru de imagine. Dacă

n-ar exista noaptea de dragoste din cămăruța de la mansarda unui bar din Flensburg, unicul citat direct pe care-l cunoaștem (gunoi etc.), apoi scrisorile și, în cele din urmă, sfârșitul său – condamnat la moarte, împreună cu vărul lui, la vârsta de douăzeci și unu de ani, pentru dezertare, trădare de țară (contacte cu danezii) și „încercare de înstrăinare a unor mijloace de luptă din dotarea armatei” (un tun antitanc) –, așadar, dacă n-ar exista toate acestea, n-ar rămâne mult mai mult decât mărturiile celor doi iezuiți fumători de pipă, cu pielea lor ca pergamentul și aproape uitați de vreme, „o floare, o floare care tot mai înflorește în inima lui Margret”, precum și îngrozitorul an de doliu 1940–1941. Așa că, poate, totuși Margret spune esențialul despre el (bandă de magnetofon):

— I-am spus să plece, să plece pur și simplu cu mine – ne-am fi descurcat noi cumva, chiar dacă ar fi trebuit să fac trotuarul –, dar n-a vrut să-și părăsească tatăl, care ar fi fost pierdut fără el, și nici nu știa încotro s-o ia. Și atmosfera aceea de bordel, blestematele alea de lămpi roșii, catifeaua, tot felul de nimicuri roz, fotografiile murdare și altele... toate astea *chiar* că erau respingătoare. Dar n-a plâns. Și vreți să știți cum s-au petrecut lucrurile? Ah! Tot mai înflorește în mine, da, înflorește; și chiar de-ar fi fost să ajung la șaptezeci sau optzeci de ani, tot l-aș mai fi iubit, cu aceeași gingășie. Dar ei ce i-au oferit? Occidentul. A murit cu întreg Apusul în burtă: Golgota, Acropolele, Capitoliul (râs nebun) și pe deasupra călărețul din Bamberg. Pentru astfel de absurdități a trăit un asemenea tânăr excepțional. Pentru astfel de prostii.

Leni adoptă o atitudine rece, comportându-se aproape ca o mare doamnă, dacă vede cineva fotografia de pe perete și o întreabă despre fratele ei. Se mulțumește să rostească surprinzătoarea propoziție:

— Se odihnește de treizeci de ani în pământ danez.

Firește că secretul lui Margret a fost păstrat; n-au aflat nimic nici iezuiții, nici Leni și nici M.v.D. Aut. Se gândește totuși s-o determine pe Margret să i-l împărtășească ea însăși lui Leni. Pentru ea ar fi o mică mângâiere să știe că, înainte de a muri, fratele ei a trăit o noapte de dragoste cu Margret pe când aceasta avea doar optsprezece ani. Probabil că Leni ar zâmbi, iar un surâs i-ar face bine. Aut. N-are nicio probă materială despre talentul poetic al lui H., cu excepția textelor citate, care ar putea fi considerate, eventual, drept exemple timpurii de poezie concretă.

Pentru a ajunge în sfârșit la fundalul acțiunii, trebuie să ne apropiem de un personaj asupra căruia aut. Se oprește doar cu șovăială – cu șovăială, căci, deși există o mulțime de fotografii de-ale lui și o mulțime de martori, mai mulți decât pentru Leni, totuși imaginea care apare e una neclară. Hubert Gruyten, tatăl lui Leni, a murit în 1949, la vârsta de patruzeci și nouă de ani. În afara persoanelor care s-au aflat în legătură nemijlocită cu el – M.v.D., Hoyser, Lotte Hoyser, Leni, socrii lui Leni, cumnatul ei –, au mai putut fi găsite încă douăzeci și două de persoane care l-au cunoscut în cele mai diferite perioade din viața lui. Cei mai mulți au lucrat cu el, o dată cu el ca subordonat, de celelalte ori cu el în postura de șef. Optsprezece inși de la firma de construcții, patru funcționari superiori, arhitecți și juriști, și un pensionar, fost funcționar la penitenciar. Deoarece toate persoanele, cu o singură excepție, i-au fost subordonați, ocupând posturi de tehnicieni, desenatori, ingineri constructori sau planificatori și având astăzi vârste care variază între patruzeci și cinci și optzeci de ani, poate că n-ar fi rău să-i audiem după ce vom fi oferit câteva date despre el. Hubert Gruyten, născut în 1899, era zidar calificat. Participase timp de un an la Primul Război Mondial („fără eroisme și fără chef” – mărturia lui Hoyser sen.), avansase după război pentru un scurt răstimp în postul de șef de echipă și se căsătorise în 1919, „cu mult peste condiția sa”, cu mama lui Leni, fiica unui arhitect cunoscut, care avea o funcție destul de importantă (director al lucrărilor de construcție). Helene Barkel primise ca zestre, pe lângă un pachet de acțiuni devalorizate ale

căilor ferate turcești, o casă solidă cu apartamente de închiriat, situată într-un cartier select, adică exact casa în care mai târziu s-a născut Leni. În plus, ea a fost cea care a descoperit ce „zăcea în el” (Hoyser sen.) și l-a determinat să frecventeze timp de trei ani cursurile facultății, pentru a deveni inginer constructor, răstimp pe care bătrânul Gruyten îl numea, cu vădită neplăcere, anii săi de studenție. Soției sale însă îi plăcea să numească „această perioadă de studenție” drept una „dură, dar frumoasă”, ceea ce-i făcea pe bătrânul Gruyten să se simtă jenat, căci era clar că nu s-a considerat niciodată student. Între 1924 și 1929, după terminarea studiilor, a devenit un conducător de șantiere de construcții foarte solicitat, chiar și la obiective mai importante (dar nu fără ajutorul socrului său). În 1929 a înființat o firmă de construcții, până în 1933 a ajuns cu ea aproape de faliment, iar pe urmă, din 1933, a început o ascensiune spectaculoasă, ajungând pe culmile succesului la începutul anului 1942. Pe urmă și-a petrecut ultimii doi ani de război în închisoare, respectiv la muncă forțată, întorcându-se acasă în 1945, lipsit de orice fel de ambiții. S-a mulțumit să pună pe picioare o mică echipă de curățători de dărâmături, cu care „s-a descurcat cât se poate de bine” (Leni) până la moarte, în 1949. În afară de asta, a mai lucrat și ca „săpător” (Leni).

Dacă martorii care nu aparțin familiei sunt întrebați despre eventualele motive ale ambiției sale profesionale, se constată că tocmai această ambiție e contestată de unii, pe când alții o consideră „trăsătura fundamentală a caracterului său”. Doisprezece o contestă, zece o consideră „trăsătura fundamentală”. *Cu toții* îi contestă însă ceea ce-i contestă până și un om atât de bătrân cum e Hoyser, anume faptul că ar fi avut cel mai mic talent ca arhitect. Nu i se recunoaște vreun merit nici măcar în calitate de „constructor în general” – ceea ce însă se pare că a fost, căci toți recunosc că

era un bun organizator și coordonator, care „a avut mereu imaginea de ansamblu” (Hoyser), chiar și atunci când la întreprinderea sa erau angajați aproape zece mii de oameni. Surprinzător e faptul că, din cei douăzeci și doi de martori din afara familiei, cinci (doi făcând parte din tabăra „fără ambiții”, trei din cea cu „trăsătura fundamentală”) l-au definit pe Gruyten drept „visător” – și asta independent unul de altul. Întrebați ce i-a determinat să dea această definiție surprinzătoare, trei au răspuns direct:

— Ei, era pur și simplu un visător... Un visător e un visător, nu?

Doar doi s-au coborât până într-acolo încât să dea informații suplimentare despre obiectul meditațiilor lui. Șeful de șantier Heinken, care acum e pensionar și trăiește la țară, unde cultivă flori și se ocupă de albinărit (și care, în mod surprinzător și fără să fi fost provocat, și-a exprimat ura pe care o nutrește față de găini, căci tot la a doua propoziție arunca remarca „Urăsc găinile!”), socotește că meditațiile lui Gruyten erau de natură „categoric existențială”:

— Dacă vrei să știți părerea mea, era un gânditor existențialist, unul dintre cei aflați mereu în conflict cu vreo morală care i se punea de-a curmezișul drumului.

Cel de-al doilea, inginerul constructor Kern, care are aproximativ cincizeci de ani și e încă foarte activ, devenind între timp funcționar al guvernului federal, s-a exprimat astfel:

— Ei, toți îl consideram un om plin de vitalitate și, de bună seamă, așa și era, iar cum eu însumi sunt extrem de lipsit de vitalitate (o mărturisire făcută fără a-i fi cerută, dar care e cât se poate de adevărată – Aut.), l-am venerat. Admiram mai ales felul în care el, un om cu o origine atât de modestă, știa să trateze cu oamenii importanți și să se comporte în înalta societate, felul cum știa să se descurce, dar de multe, foarte multe ori, când

trebuia să mă duc la el – și asta se întâmpla mereu –, l-am găsit la biroul său, cu privirea ațintită drept înainte și meditănd, dacă vreți să știți... da, meditănd. Și sunt sigur că nu se gândea la afacerile sale. El m-a făcut să reflectez cât de nedrept îi judecă oamenii lipsiți de vitalitate pe cei puternici.

În fine, bătrânul Hoyser, provocat să-și spună părerea despre „visările” lui Gruyten, s-a uitat surprins și a spus:

— Nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte asta, dar acum, c-o aud, trebuie să recunosc: nu numai că e adevărat, dar se și potrivește de minune. Doar eu l-am botezat pe Hubert; i-am fost naș, dar îmi era și văr. În anii de după război (e vorba de Primul Război Mondial – Aut.) I-am ajutat puțin, iar după aceea m-a ajutat el pe mine, ba chiar cu foarte multă generozitate. Când a înființat firma, m-a angajat pe loc, deși trecusem binișor de treizeci de ani. I-am fost contabil șef, procurist, iar mai târziu asociat. De râs însă râdea arareori, asta-i adevărat, și avea ceva – ba chiar foarte mult – dintr-un jucător. Iar când s-a întâmplat catastrofa, n-am putut pricepe de ce a făcut-o. Poate că visările lui ar fi o explicație. Dar ceea ce a făcut mai târziu cu Lotte a noastră (râs răutăcios), aia n-a mai fost visare.

Niciunul dintre cei douăzeci și doi de foști colaboratori, care se mai află în viață, nu contestă că G. A fost generos și „amabil cu oamenii. Lucid, dar amabil”.

O remarcă de-a lui făcută în 1932, pe când se afla în pragul falimentului, o putem socoti ca sigură, căci a fost confirmată de doi martori chestionați independent unul de altul. Probabil că era la puține săptămâni după căderea guvernului lui Brüning. M.v.D. O citează astfel:

— Miroase a beton, copii, a miliarde de tone de ciment, a buncăre și cazărmi.

Bătrânul Hoyser în schimb o citează doar în felul următor:

— Miroase a buncăre și cazărmi, copii, cazărmi pentru cel puțin două milioane de soldați. Dacă izbutim să mai rezistăm o jumătate de an, am dat lovitura!

Deoarece informațiile despre bătrânul G. Sunt foarte bogate, nu vom putea numi aici toate persoanele de la care au fost culese. Premisa a fost să nu cruțăm niciun efort pentru a primi informații cât mai exacte, chiar dacă e vorba de un personaj secundar, care joacă un rol doar pe fundalul acțiunii.

Declarațiile Marjei van Doorn despre bătrânul G. Trebuie acceptate cu o anumită rezervă; deoarece a fost (este) de aceeași vârstă cu el și sunt amândoi din același sat, nu e exclus să fi fost îndrăgostită de el sau măcar să-i fi făcut ochi dulci, așa că e părtinitoare. A venit la nouăsprezece ani ca slujnică la Gruyten, care tocmai se însurase cu Helene Barkel (pe atunci în vârstă de șaptesprezece ani), pe care o cunoscuse cu o jumătate de an în urmă la un bal al arhitecților, unde G. Fusese invitat de tatăl Helenei. Helene se îndrăgostise pe loc de el, însă n-am putut afla cât de îndrăgostit fusese el de ea. E greu de spus dacă a fost un gest chibzuit să aduci într-o căsnicie atât de proaspătă o țărană de nouăsprezece ani, debordând de o vitalitate neînfrânată, cum spun toți cei care au cunoscut-o. Neîndoielnic e însă faptul că aproape toate declarațiile Marjei în legătură cu mama lui Leni sunt negative, în timp ce pe tatăl ei îl vede permanent luminat ca pe o icoană, aproape ca în lumina unei candelă, a unei lumânări de ceară ori electrice sau a unui tub de neon din fața icoanei cu Inima Sfântă a lui Iisus sau cu Sfântul Iosif. Anumite afirmații ale lui van Doorn permit concluzia că ea ar fi fost dispusă ca, în anumite împrejurări, să întrețină relații adulterine cu Hubert Gruyten. Când a afirmat, de exemplu, că din anul 1927 căsnicia lor începuse să se „fărâmițeze” și că ea ar fi fost gata să-i dea tot

ceea ce soția lui nu-i mai putea oferi sau nu mai voia să-i ofere, aluzia e destul de transparentă, iar când e întărită și de observația, șoptită totuși cu timiditate, „oricum pe atunci eram încă tânără”, credem că lucrurile nu pot fi spuse mai pe șleau. Când a fost întrebată dacă prin asemenea aluzii vrea să spună că între soții Gruyten nu ar fi existat acea intimitate care e socotită miezul vieții conjugale, van Doorn a răspuns în felul ei surprinzător de direct:

— Da, exact asta vreau să spun.

Iar ceea ce exprimă ochii ei căprui și încă extrem de vioi – pe tăcute, se înțelege – îl face pe aut. Să presupună că a ajuns la această convingere nu doar ca observatoare a vieții din familia Gruyten, ci și ca stăpână peste rufaria de pat. Întrebată apoi dacă ea crede că Gruyten și-ar fi „căutat consolarea în altă parte”, ea neagă energic și categoric, adăugând cu o voce în care aut. Crede că distinge un suspin înăbușit:

— A trăit ca un călugăr. Exact așa. Măcar că nu era călugăr.

Studiind fotografiile răposatului Hubert Gruyten – cele care-l prezintă ca puști nu intră în calcul, prima luată în considerare fiind cea făcută la părăsirea școlii –, poți vedea în anul 1913 un băiat înalt și zvelt, blond, cu nasul lung, cu ochi de culoare închisă, având ceva „hotărât” în el și nu chiar atât de țeapăn cum sunt ceilalți colegi ai lui, care au aspectul unor recruți. Poți da imediat

— Ăsta va realiza ceva.

Ce anume? Următoarea fotografie îl prezintă la vârsta de optsprezece ani, în 1917, ca proaspăt absolvent al școlii de ucenici. Expresia de „visător” folosită mai târziu în legătură cu el își găsește justificarea psihologică în această poză. G. E un tânăr serios, de asta îți dai seama de la prima privire; bunătatea, care transpare imediat, se află doar într-un aparent conflict cu hotărârea și tăria de caracter de care dă dovadă. Deoarece e luat

mereu doar *en face* – până la ultimele fotografii, făcute cu un aparat prăpădit de către cumnatul lui Leni, deja pomenitul Heinrich Pfeiffer, în anul 1949 –, disproporția dintre lungimea nasului său și restul feței nu e vizibilă sau nu-ți poți da seama de ea. Și cum nici măcar renumitul pictor care i-a făcut portretul într-o manieră naturalistă în 1941 (ulei pe pânză, deloc rău, deși cam plat – am dat de tablou scormonind într-un mediu extrem de puțin simpatic și l-am găsit într-o colecție particulară, unde ni s-a îngăduit să-i privim doar puțin timp) nu s-a folosit de ocazie pentru a-i prezenta pe Gruyten măcar o singură dată întors pe jumătate într-o parte, ideea că dacă-i descotoroseai de toate fleacurile la modă pe atunci, probabil că arăta ca și cum ar fi coborât dintr-o pictură a lui Hieronymus Bosch rămâne doar o simplă presupunere.

Despre secretele rufariei de pat Marja a pomenit doar aluziv, dar despre cele de bucătărie a vorbit deschis:

— Ei nu-i plăceau condimentele tari, pe când lui îi plăcea să fie totul cât mai picant, așa că de la bun început s-au ivit greutăți, căci trebuia să gătesc totul de două ori: pentru ea searbăd, pentru el picant. Până la urmă s-a ajuns în faza când își puneă el însuși la masă condimente pe mâncăruri. De când era copil, deja se știa în sat că-i făceai o bucurie mai mare cu un castravete murat decât cu o bucată de prăjitură.

Următoarea poză care merită pomenită e o fotografie din călătoria de nuntă de la Lucerna. Fără nicio îndoială, doamna Helene Gruyten, născută Barkel, arată încântător. E delicată și iubitoare, drăguță și fină, și după înfățișarea ei se vede ceea ce recunosc toți cei care au cunoscut-o și ceea ce nici măcar Marja nu neagă: anume că știe să-i interpreteze pe Schumann și pe Chopin, că vorbește aproape curgător franțuzește, că știe să tricoteze, să brodeze etc.; și mai trebuie să spunem că se vede că în ea s-a pierdut chiar și o

intelectuală de stîngă. Desigur că nu s-a atins niciodată de Zola, după cum a fost sfătuită, și ne putem imagina cât de îngrozită a fost peste opt ani, când fiica ei, Leni, a întrebat-o despre digestia ei (a lui Leni). E de presupus că Zola și fecalele erau pentru ea concepte aproape identice. Medic probabil că n-ar fi putut deveni, dar un doctorat în istoria artelor nu i-ar fi pus niciun fel de probleme. Totuși să fim drepți: dacă i s-ar fi oferit condiții pe care nu le-a avut, adică o educație mai mult analitică decât elegiacă, dacă ar fi primit mai multe informații despre suflet decât despre „suflețel” (dacă nu se poate renunța la asta) și dacă ar fi fost scutită de toate fasoanele imprimate de viața în pension, poate că ar fi putut deveni o bună doctoriță. Un lucru e însă sigur: dacă i s-ar fi pus la dispoziție – fie și măcar ca posibilă lectură – cărți mai frivole, ar fi devenit mai degrabă o cititoare de Proust decât de Joyce. Așa însă le-a citit totuși pe Enrica von Handel-Mazzetti și pe Marie von Ebner-Eschenbach, devorând de-a dreptul acel magazin săptămânal ilustrat catolic care între timp are valoare de raritate veche, dar pe atunci era culmea modernității, mai ales dacă ne gândim la revista *Publik* din anii 1914–1920; iar dacă ținem cont de faptul că atunci când a împlinit șaisprezece ani, a primit cadou de la părinții ei un abonament la revista *Hochland*, atunci ne dăm seama nu numai că i se oferise o lectură progresistă, dar și că acea lectură era cea mai progresistă din epocă. Era informată cât se poate de exact, probabil prin intermediul revistei *Hochland*, despre prezentul și trecutul Irlandei, îi erau cunoscute numele lui Pearse și Connolly, ba chiar și cele ale lui Larkin și Chesterton, și e un lucru certificat de sora sa, Irene Schweigert, născută Barkel, acum în vârstă de șaptezeci și cinci de ani – care „își așteaptă cu seninătate sfârșitul” într-un cămin pentru doamne din societatea înaltă, în compania unor peruși ce ciripesc duios –, că pe când era fată, mama lui

Leni a fost „printre primele, dacă nu chiar prima cititoare a traducerilor în germană din William Butler Yeats; știu asta precis, deoarece chiar eu i-am dăruit volumul lui de proză apărut în 1912 și, desigur, și pe Chesterton”. Bineînțeles că nu avem intenția de a folosi aici cultura sau incultura literară a cuiva în favoarea sau împotriva lui. Faptul pomenit mai sus servește doar pentru clarificarea unui fundal care prin 1927 începuse să arunce deja umbre tragice. Un lucru însă e sigur când privești fotografia de nuntă din 1919: indiferent de ce ar fi putut sau n-ar fi putut deveni mama lui Leni, vocație de curtezană nu avea în niciun caz. Nu pare prea senzuală și nici plină de energie, pe când el debordează de vitalitate. Probabil că acești doi soți – de a căror dragoste unul față de altul nu ne e permis să ne îndoim – erau complet lipsiți de experiență în domeniul eroticului atunci când au început aventura căsătoriei și e, de asemenea, posibil ca Gruyten să fi acționat în primele nopți, dacă nu foarte grosolan, atunci măcar cu prea multă nerăbdare.

În ceea ce privește relațiile *lui* cu cărțile, aut. Nu vrea să se bizuie pe spusele unui concurent de-al său, care trăiește încă și care e considerat „gigantul pieței de construcții”. Acesta a afirmat textual:

— Gruyten și cărțile! Poate registrul cel mare de afaceri, dacă-i putem considera carte, fiindcă ăla sigur l-a interesat.

Nu, după cum s-a dovedit, Hubert Gruyten nu s-a prea omorât cu cititul. A citit cel mult câteva tratate în timpul studiilor sale de inginerie și, fapt iarăși dovedit, o biografie populară a lui Napoleon. Altfel, după cum ne asigură într-un glas atât Marja, cât și Hoyser, „se mulțumea cu ziarele, iar mai târziu cu radioul”.

Doar după ce am dat de bătrâna doamnă Schweigert, a ieșit la iveală și înțelesul unei expresii folosite de Marja, una care nu putuse fi lămurită cu niciun chip și care stătuse atâta vreme

neștearsă în carnetul aut „încât acesta aproape că devenise victima nerăbdării sale. Ea o învinovățise pe doamna Gruyten că „se ținise de-a binelea din cauza finlandezilor”. Deoarece prin finlandezi nu putea fi înțeleasă boala de piele cu același nume^[3] (Marja: „Boală de piele? Nu, nici vorbă, pielea îi era curată. Vreau să spun finlandezi adevărați.”) și deoarece niciuna din mărturii n-a pomenit nici măcar cel mai mic contact cu Finlanda, n-avem altă cale decât să considerăm că respectiva expresie se referă la „fenieni”^[4], căci preferința doamnei Gruyten pentru Irlanda dobândise cu timpul o notă romantică, parțial chiar sentimentală. De altfel, poetul ei favorit a fost și a rămas Yeats.

Pentru că nu există niciun fel de schimb de scrisori între Gruyten și soția sa, ci avem doar declarațiile extrem de îndoielnice ale lui van Doorn, nu ne rămâne decât să întreprindem superficiala analiză a fotografiei de nuntă făcută pe promenada lacului din Lucerna. Ca să ne exprimăm în termeni negativi, îndrăznim să spunem că perechea nu degajă deloc armonie erotică și nici sexuală. Zău că nu. Iar în această fotografie timpurie se observă cu claritate ceea ce mai târziu va fi confirmat de toți: Leni seamănă mai mult cu tatăl ei, iar Heinrich cu mama lui, chiar dacă Leni înclină spre mama ei *în puncto* condimente și chifle, iar în ceea ce privește reactivitatea poetică și muzicală îi seamănă în întregime, fapt certificat din plin. Dacă ne întrebăm așa, ipotetic, ce fel de copii ar fi ieșit dintr-o eventuală căsătorie între Gruyten și Marja, un răspuns negativ ne e mai la îndemână decât unul pozitiv: desigur nu din cei de care să-și aducă aminte pe loc călugărițele și iezuiții cu pielea ca pergamentul, chiar și după ce au trecut zeci de ani de când nu i-au mai văzut.

Indiferent ce va fi fost neplăcut sau neînțeles între soții Gruyten, un lucru e sigur, fiind confirmat de toți cei care le-au cunoscut bine viața

de familie, ba chiar și de geloasa van Doorn: el n-a fost niciodată nepoliticos cu ea și nu și-a permis nicicând un comportament lipsit de cavalierism sau măcar de gingășie, iar faptul că ea „îl ridică în slăvi” pare unul cert.

Bătrâna doamnă Schweigert, n. Barkel, care nu părea să aibă nici cea mai vagă legătură cu Yeats și Chesterton, a recunoscut de bunăvoie că „n-au prea interesat-o” relațiile cu cumnatul sau cu sora ei după căsătoria acestora. I-ar fi plăcut s-o știe măritată pe sora ei cu un poet, un pictor, un sculptor sau măcar un arhitect. N-a spus de-a dreptul că Gruyten ar fi fost prea vulgar, ci a preferat o exprimare cu un conținut negativ:

— Nu era destul de rafinat.

Întrebată despre Leni, a scos doar două vorbe neînsemnate:

— Ei, ei!

Chiar și după cereri insistente și repetate, menite să o determine să spună mai multe despre Leni, a rămas tot la „Ei, ei!”, în timp ce pe Heinrich îl reclamă fără multă vorbă pentru familia Barkel. Nici măcar faptul că Heinrich îl avea pe fiul ei Erhard „pe conștiință, căci el n-ar fi făcut niciodată așa ceva din proprie inițiativă”, nu-i putea diminua simpatia față de el. A afirmat despre el că era „radical, foarte radical, dar dotat, aproape genial”, iar aut. A avut impresia stranie că femeia nu prea regreta moartea timpurie a fiului ei, căci s-a mulțumit să folosească expresii ca „o perioadă măreață pentru destinele oamenilor” și în cele din urmă, referindu-se la fiul ei și la Heinrich, s-a lansat într-o declarație care ar fi avut nevoie de nenumărate corecturi de tot felul și în special din punct de vedere istoric, căci a spus textual:

— Amândoi arătau de parcă ar fi căzut la Langemarck.

Dacă ne gândim la problematica pe care o ridică Langemarck, la problematica mitului creat de această localitate, dacă ținem cont de diferența

dintre 1914 și 1940 și de încă aproximativ patru duzini de confuzii încâlcite, pe care nu e cazul să le clarificăm aici, atunci se va înțelege de ce aut. Și-a luat rămas-bun de la doamna Schweigert, politician, dar rece, deși nu pentru totdeauna. A aflat mai târziu de la martorul Hoyser că domnul Schweigert, despre care – lucru suspect – nu se suflase nicio vorbă, fusese grav rănit la Langemarck, petrecându-și mai apoi trei ani în spitalul militar, căci „era complet ciuruit de gloanțe” ((Hoyser). Schweigert s-a căsătorit în 1919 cu Irene Barkel, care făcea voluntariat acolo, ca soră medicală, și care îl îngrijise. Din această căsătorie s-a născut fiul lor Erhard.

Domnul Schweigert însă „era morfinoman și era atât de slab, încât nu mai găsea niciun loc unde să împlante acul seringii” (Hoyser) și se prăpădise în 1923, la douăzeci și șapte de ani. La profesiune i se trecu „student”. Astfel putem ajunge la concluzia că această nemaipomenit de distinsă doamnă Schweigert nutrea pe ascuns dorința ca soțul ei să fi murit la Langemarck. Existența și-o câștigase ca agent imobiliar și făcuse afaceri cu terenuri pentru construcții.

Din 1933 cifra de afaceri a lui Gruyten începuse să crească: la început constant, din 1935 vertiginos, iar din 1937 de-a dreptul pe verticală. Din mărturiile foștilor săi colaboratori și a unor specialiști reiese că la fortificațiile din vest a câștigat „nebunește”; dar, după mărturia lui Hoyser, în 1935 deja îi „cumpărase cu bani buni pe cei mai mari specialiști în fortificații și buncăre” și asta cu mult timp înainte de „a-i putea folosi”.

— Lucram întotdeauna cu credite atât de mari, încât și astăzi simt că amețesc când mă gândesc la ele.

Gruyten se baza în special pe ceea ce el numea „complexul Maginot” al oamenilor de stat.

— Chiar și atunci când mitul Liniei Maginot va fi de mult spulberat (citat al lui Gruyten, redat aici

după Hoyser), el tot va continua să aibă efecte. Doar rușii nu au acest complex. Cum granițele lor sunt prea întinse, nici nu-și pot permite să-i aibă, dar va trebui să treacă destulă vreme pentru a constata dacă asta e în avantajul sau în dezavantajul lor. Hitler are, în orice caz, acest complex. Deși face propagandă și chiar practică un război de manevră, *chiar el însuși* suferă de obsesia buncărelor și a fortificațiilor. Ai să vezi (vorbe rostite la începutul lui 1940, înaintea cuceririi Franței și Danemarcei).

Oricum, în 1938 firma lui Gruyten era de șase ori mai mare decât în 1936, când fusese de șase ori mai mare ca în 1932. În 1940 era de două ori mai mare ca în 1938, iar „în 1943 nici nu mai puteai stabili proporțiile” (Hoyser).

O calitate anume îi este recunoscută bătrânului Gruyten de toți, chiar dacă cuvintele folosite sunt diferite. Unii îl consideră „curajos”, alții „neînfricat”, iar o infimă minoritate de doi-trei inși spune c-ar fi fost „grandoman”. Cunoscătorii mai sunt și astăzi de părere că Gruyten a izbutit să găsească de timpuriu cei mai buni specialiști în buncăre și să-i și angajeze, iar mai târziu, fără niciun fel de rețineri, le-a oferit slujbe unor ingineri și tehnicieni francezi care luaseră parte la construcția Liniei Maginot. În plus (conform declarațiilor unui fost înalt funcționar responsabil cu înarmarea, care nu dorește să i se pomenească numele), și-a dat seama că „în vremuri de inflație e o absurditate să faci economii la salarii și retribuții”.

Gruyten plătea bine. În epoca despre care vorbim are patruzeci și unu de ani. Costumele la comandă, din „materiale scumpe, dar nu bătător la ochi de scumpe” (Lotte Hoyser), au izbutit să facă „dintr-un bărbat impozant un domn impozant”; și nici nu se rușina de parvenitismul lui, ba chiar i-a spus odată unui colaborator de-al său (Werner von Hoffgau, arhitect și membru al unei familii veche):

„Orice avere, chiar și a dumneavoastră, a fost cândva proaspăt dobândită, atunci când dintr-o stare umilă ați ajuns la bogăție”. Gruyten a refuzat să-și clădească o vilă (el îi spunea „filă” și a continuat să-i spună astfel până la sfârșitul vieții, cu toate că i se atrăsese în mod repetat atenția) în cartierul devenit obligatoriu în acea vreme pentru proaspeții îmbogățiți.

Ar fi însă o lipsă de responsabilitate să-i considerăm pe Gruyten un om de succes simplu și grosolan. Are, printre altele, o calitate care nu poate fi nici învățată și nici moștenită: se pricepe la oameni, de aceea toți colaboratorii săi, arhitecți, tehnicieni ori comercianți, îl admiră, iar cei mai mulți îl și respectă. Planifică cu grijă educația și studiile fiului său, nepierzându-le nicio clipă din ochi și controlându-le. Îl vizitează adesea, dar nu-l aduce acasă decât rareori, deoarece – o mărturisire surprinzătoare, dar garantată (Hoyser) – nu vrea să-i vadă mânjindu-se cu afacerile.

— Ar fi vrut ca băiatul să aibă o carieră de erudit, să nu fie un profesor oarecare, ci unul care să semene cu cel pentru care am construit o vilă (Hoyser, din a cărei declarație deducem că era vorba de un romanist relativ celebru, care l-a impresionat pe Gruyten prin biblioteca sa, prin prestanță și prin „felul direct și amabil în care trata cu oamenii”).

Atunci când fiul său avea cincisprezece ani, constată cu nemulțumire că „încă nu știe limba spaniolă atât de bine cum m-aș fi așteptat”.

Un lucru nu l-a făcut însă niciodată: n-a considerat-o pe Leni „prostuță”. Furia ei, provocată de primirea primei împărțșanii, nu l-a supărat, ci a râs din toată inima (ceea ce nu-i prea stătea în fire), iar comentariul său a fost următorul: „Asta știe precis ce vrea” (Lotte H.).

În timp ce soția lui devine tot mai palidă, ba chiar plângărează și puțin habotnică, el ajunge la „cei mai buni ani”. N-a avut și nici nu va avea

vreodată, până la capătul vieții sale, complexe de inferioritate. Și-o fi făurit, desigur, vise (cu fiul său și cunoștințele de spaniolă ale acestuia, în mod cert). Deși s-au scurs treisprezece ani de când el și soția sa nu mai întrețin relații conjugale (Marja van Doorn), el tot n-o înșală sau, în orice caz, nu cu alte femei. Are o surprinzătoare repulsie față de obscenități, pe care o arată fățiș atunci când e obligat să ia parte la „seri între bărbați” și când, spre ora două sau trei noaptea, se ajunge la faza în care unul sau altul dintre domni ar vrea să aibă lângă el o „cercheză focoasă”. Reținerea lui Gruyten *în puncta* obscenități și „cercheze” îi atrage și unele ironii, pe care le acceptă cu seninătate (Wemer von Hoffgau, care l-a însoțit uneori, timp de un an, la asemenea seri).

Ce fel de om e acesta? se va întreba, desigur, cititorul, care devine tot mai nerăbdător. Ce fel de om e acesta, care trăiește, dacă ne putem exprima astfel, în castitate, dar care câștigă din plin de pe urma pregătirilor de război, iar apoi a războiului însuși, a cărui cifră de afaceri (după Hoyser) a urcat de la un milion pe an în 1935 la un milion pe lună în 1943 și care în 1939, când câștiga cel puțin un milion pe trimestru, încearcă din răspuț să-i țină pe fiul său deoparte de ceea ce l-a îmbogățit pe el?

În anii 1939 și 1940 apare o anumită tensiune, ba chiar și ceva ranchiună între tată și fiul întors acasă de pe cele trei înălțimi ale Apusului și care acum se ocupă cu desecarea mlaștinilor undeva la o distanță de patru ore cu trenul, chiar dacă între timp – la dorința expresă a tatălui său, ce-i plătise unui iezuit spaniol un onorariu substanțial – îl citește pe Cervantes în original. Între lunile iunie și septembrie fiul își vizitează familia cam de șapte ori, între sfârșitul lui septembrie 1939 și începutul lui aprilie 1940 de vreo cinci ori. Refuzase să se folosească de „lungul braț” al tatălui său, deși acesta i-l oferise de atâtea ori, căci pentru el „ar fi

fost un fleac” (toate citatele după Hoyser sen. Și Lotte) să-i „detașeze undeva unde să-i fie bine” sau să-i obțină trecerea definitivă în rezervă, ca persoană cu responsabilități civile importante pentru efortul de război. Ce fel de fiu e oare acesta care, întrebat fiind cum se simte și care sunt condițiile de viață din armată, scoate din buzunar la gustarea de dimineață o broșură de un anume Reibert, cu titlul *Pregătirea militară în Ediție pentru artileriști a*, reeditată de un oarecare maior dr. Allmendiger, și citește ceea ce încă nu apucă să comunice în scrisori, adică un studiu de aproape cinci pagini intitulat „Executarea salutului”, care descrie amănunțit toate felurile de salut militar, de la cel din mers, culcat, pe loc și șezând până la cel de pe cal sau din mașină, stabilind cu precizie cine pe cine e obligat să salute?

Nu trebuie să uităm nici faptul că acest tată nu e unul dintre aceia care să stea tot timpul acasă, în așteptarea vizitelor fiului său. E un tată care, dotat între timp cu un avion guvernamental (lui Leni zborurile îi fac o deosebită plăcere!), e nu doar extrem de ocupat, ci chiar copleșit de treburile nespuse de importante pe care le are și cu greu își mai găsește timp liber, așa că anulează vizite importante sau întâlniri cu miniștri (!), folosindu-se de pretexte cusute cu ață albă (dentist etc.), doar pentru a nu scăpa întâlnirile cu iubitul său fiu. Și după ce face toate astea, fiul său, pe care i-ar fi plăcut să-i știe directorul Institutului de Istoria Artelor sau, la nevoie, al Institutului de Arheologie din Roma sau Florența, îi citește instrucțiunile privind salutul militar, elaborate de Reibert ăsta și reeditate de un oarecare dr. Allmendiger.

Credem că nu mai e nevoie să subliniem că aceste „cafeluțe”, gustări de dimineață și prânzuri „deveniseră pentru toți cei care luau parte la ele nu numai neplăcute, ci și, pe măsură ce trecea timpul, tot mai chinuitoare, enervante și în cele din urmă îngrozitoare” (Lotte Hoyser). Lotte Hoyser, n.

Berntgen, nora mereu citatului procurist și contabil șef Otto Hoyser, avea pe atunci douăzeci și șase de ani și lucra ca secretară în slujba lui Gruyten. Soțul ei, Wilhelm Hoyser, fusese și el angajat temporar acolo, ca desenator. Deoarece Lotte lucra deja la Gruyten în hotărâtoarele luni ale lui 1939, participând din când în când la „cafeluțele” cu fiul venit în permisie, părerea ei despre Gruyten, pe care-l găsea „pur și simplu fascinant, deși de pe atunci era deja pasibil de pedeapsă”, are doar o importanță secundară. Bătrânului Hoyser îi face plăcere să cocheteze cu ideea unei „relații erotice, bineînțelese platonice”, a nurorii lui cu Gruyten, căci „era natural să se simtă atrasă de el dacă ne gândim că diferența de vârstă dintre ei nu era nici măcar de paisprezece ani”. Ba chiar s-au făcut auzite teorii (în mod ciudat, tocmai de la Leni, chezașuite nu direct, ci doar indirect de Heinrich Pfeiffer, care nu e demn de prea multă încredere) potrivit cărora Lotte „constituia, probabil, pentru tata o adevărată ispită, ceea ce nu înseamnă că ar fi fost o *seducătoare*”. Oricum, Lotte descrie întâlnirile de familie la care bătrânul Gruyten venea uneori cu avionul de la Berlin sau München, câteodată chiar și de la Varșovia, ca „pur și simplu îngrozitoare” și „de-a dreptul insuportabile”, cum am spus deja. M.v.D. Le numește „groaznice, de-a dreptul groaznice”, în timp ce Leni își mărginește comentariul la „rău, rău, rău”.

E de asemenea confirmat – și încă de o martoră atât de părtinitoare cum e M.v.D. – că aceste permisiile „o nenoroceau pur și simplu pe doamna Gruyten; nu era în stare să îndure ce se petrecea acolo”. Lotte Hoyser pomenește de-a dreptul despre o „variantă intelectuală a omorării tatălui” și afirmă:

— Intenția politică și distructivă a citatelor din respectivul Reibert îl atinge cu atât mai mult pe Gruyten, cu cât el se afla în miezul politicii, fiind la curent și cu unele secrete foarte importante, cum

ar fi construcția cazărmilor din Renania cu mult înainte de a fi fost cucerită, precum și cu plănuita construcție a unor enorme buncăre antiaeriene. Și tocmai din această cauză acasă nu voia să audă nimic despre politică.

Leni n-a trăit cu aceeași intensitate precum ceilalți observatori aceste nouă luni sau, poate, a fost mai puțin atentă ca ei la ceea ce se întâmpla, căci între timp – cam prin iulie 1939 – a îndeplinit rugămintea unui bărbat... adică nu, i-ar fi îndeplinit rugămintea dacă el și-ar fi exprimat-o. Nu știa de fapt dacă el era cel adevărat, cel pe care-l aștepta cu toată ardoarea, dar știa că-și va da seama de asta atunci când el o va ruga să-i îndeplinească o anumită dorință. E vorba de vărul ei Erhard Schweigert, fiul victimei de la Langemarck și al acelei doamne care afirmase despre el că arăta de parcă ar fi căzut la Langemarck. Erhard, care eșuase în încercarea de a escalada un pisc al culturii atât de abrupt cum e bacalaureatul „din cauza unei extrem de sensibile dispoziții nervoase” (mama sa) și fusese trimis temporar acasă și de la acea neîndurătoare instituție care era serviciul de muncă obligatorie al Reichului, se pregătea acum să devină învățător, deși această profesiune îi era „nesuferită” (după M.v.D.). Se pregătea în particular pentru examenul de certificare când, pe neașteptate, fu chemat la armată și se întâlni în acea aspră instituție cu vărul său Heinrich, care-l luă sub aripa lui protectoare și încercă fățiș, cu ocazia permisiilor, să-i combine cu sora lui, Leni. Cumpăra bilete de cinema, „îi trimitea cu ele” (M.v.D.) și își dădea întâlnire cu ei după film, dar „nu se ducea” (vezi mai sus). Deoarece astfel Erhard își petrecea nu doar o parte din permisie, ci pe toată la familia Gruyten, făcându-i doar sporadic unele vizite scurte mamei sale, femeia nu s-a împăcat cu acest lucru nici până în ziua de astăzi și a respins, de-a dreptul revoltată,

posibilitatea ca între fiul ei și Leni să fi existat o legătură de dragoste „cu intenții serioase”.

— Nu, nu și iarăși nu! în niciun caz cu fata asta! Nu!

Dar dacă există vreun lucru sigur, atunci acela e că Erhard o diviniza (nici mai mult, nici mai puțin) pe Leni și asta încă de la prima sa permisie, adică din mai 1939. Aici avem martori nu numai demni de încredere, ci și consecvenți – în special Lotte Hoyser, care recunoaște deschis:

— Erhard era, de bună seamă, mai bun decât cel care a apărut ulterior; în orice caz, mai bun decât cel din 1941. Dar probabil că nu mai bun decât cel din 1943.

După propria-i mărturie, a încercat de mai multe ori să-i ademenească pe Leni și Erhard în locuința ei și să-i lase acolo singuri, „pentru ca, la naiba, să se ivească în sfârșit prilejul! Ei, fir-ar să fie! Băiatul avea doar douăzeci și doi de ani, era sănătos și nemaipomenit de drăguț. Leni împlinise șaptesprezece ani și – v-o spun cu toată sinceritatea – era coaptă pentru iubire, era deja femeie; de pe atunci era deja cu adevărat femeie. Dar nu vă puteți face nici cea mai vagă idee cât de timid era acest Erhard”.

Ca să nu apară cumva din nou confuzii, în cele ce urmează vrem să-i facem un portret lui Lotte Hoyser. E născută în 1913, are un metru și șaizeci și patru de centimetri și cântărește șaizeci de kilograme; e o brunetă încărunțită și uscată ca praful, vădind înclinații spre dialectică, chiar dacă în educația ei acest aspect a fost neglijat. Poate fi caracterizată drept o persoană de o remarcabilă franchețe, mai deschisă chiar decât Margret. Deoarece pe vremea lui Erhard a fost în relații destul de strânse cu familia Gruyten, ni se pare o martoră mai demnă de încredere decât van Doorn, care înclină spre idolatrie în tot ceea ce o privește pe Leni. Lotte a vorbit pe șleau și atunci când a fost întrebată despre disputata ei relație cu bătrânul

Gruyten: – Ei, recunosc că la vremea aceea deja s-ar fi putut întâmpla. El ar fi putut foarte bine să fie încă de pe atunci ceea ce a fost în 1945. Nu-mi plăcea aproape nimic din ce făcea, dar înțelegeam – dacă pricepeți ce vreau să spun – de ce o face. Soția lui era prea fricoasă, iar de-acum era de-a dreptul îngrozită de toată povestea asta cu înarmarea, care-i vira spaima în oase, paralizând-o. Dacă ar fi fost o femeie mai activă, mai puțin visătoare, l-ar fi ascuns pe fiul ei în Spania, într-o mănăstire sau – ce știu eu – în țara aceea a fenianilor, unde s-ar fi putut duce când și când să vadă cum stau lucrurile. Și bineînțeles că soțul meu, ca și acest Erhard, s-ar fi putut ascunde de istoria germană. Deoarece n-aș vrea să fiu prost înțeleasă, spun de la bun început că Helene Gruyten nu era numai drăguță, ci și bună și inteligentă; însă nu făcea față întregii istorii, dacă pricepeți ce vreau să spun. N-avea habar de politică sau de afaceri și nici nu putea înțelege acea îngrozitoare autodistrugere spre care fiul ei se îndrepta conștient. E adevărat ce v-au povestit alții (numele lui Margret n-a fost pomenit – Aut.). A înghițit întreg Occidentul și cu ce s-a ales? Cu o grămăjoară de rahat, ascultați-mă pe mine. Iar acum era confruntat cu tâmpenia asta de nedescris. Avea prea mult din călărețul din Bamberg și prea puțin din Războiul Țărănesc. Ca fată de paisprezece ani, am ascultat în 1927, la universitatea populară, un curs despre dedesubturile social-politice ale Războiului Țărănesc, luând de zor notițe, așa că, bineînțeles, știu că acel călăreț din Bamberg n-are nimic în comun cu războaiele țărănești. Dar, vă rog, tăiați-i pletele și bărbieriți-l și o să vedeți că nu rămâne din el decât un Sfânt Iosif ieftin și de prost gust. Deci: prea mult din călărețul din Bamberg la fiu și prea mult din tainicul trandafir la mamă^[5] – mi-a dat odată să citesc poemul și zău că era frumos. Era, fără îndoială, o femeie extraordinară și

probabil că și-ar fi revenit după două-trei injecții cu hormoni. Iar băiatul, Heinrich – zău că-ți venea să te îndrăgostești de el și nici că era femeie din jurul lui pe a cărei față să nu înflorească un zâmbet straniu când îl zărea; însă doar câțiva dintre inteligenții homosexuali și femeile miroseau că era și poet. Desigur, a fost sinucidere curată ce a făcut el acolo, asta-i evident, și mă întreb de ce l-o fi târât după el și pe Erhard – dar probabil că acesta dorea să fie târât. Așa s-or fi întâmplat lucrurile: doi călăreți din Bamberg care vor să moară împreună și care și reușesc. Căci au fost puși ia zid și știți care ce a strigat Heinrich înainte de a fi împușcat? „Căcați-vă pe Germania!” Acesta a fost sfârșitul unei educații și instrucții cu adevărat unice. Dar dacă tot a nimerit în rahatul acela de armată germană, poate c-a fost mai bine așa, căci între aprilie 1940 și mai 1945 au existat foarte multe feluri în care puteai fi ucis. Bătrânul avea relații peste tot, așa că a reușit să obțină dosarul lor, i l-a trimis nu știu ce general. El însă nu l-a studiat, ci m-a rugat pe mine să-i relatez esențialul. Cei doi tineri le oferiseră pur și simplu danezilor spre vânzare un întreg tun antiaerian, adică voiseră să obțină pe el valoarea pe care ar fi avut-o ca fier vechi, cam cinci mărci. Și știți care ce a declarat timidul Erhard la proces? „Murim în numele unei profesii onorabile: comerțul cu arme”.

Aut. A socotit necesar să-i mai caute o dată pe domnul Werner von Hoffgau, în vârstă de cincizeci și cinci de ani, care, „după o pasageră activitate la Bundeswehr, căruia i-am pus la dispoziție experiența pe care o aveam în construcții”, și-a deschis un mic birou de arhitectură într-o aripă laterală din castelul strămoșilor săi, birou „care servește în exclusivitate scopurilor pașnice, adică construcției de case în noile cartiere”. Trebuie să ni-l imaginăm pe von H. (care a afirmat despre sine că e lipsit de vitalitate atunci când a fost provocat, dar ar fi putut s-o facă oricum) ca pe o

persoană cu păr cărunt, un holtei blând ce se folosește de „biroul de arhitectură” – după umila părere a aut. – doar ca pretext pentru a putea privi ore în șir lebedele care plutesc pe lacul castelului, pentru a fi la curent cu întreaga activitate dinăuntru și din afara domeniului său, dat în arendă, pentru a face plimbări pe câmpuri (mai exact: ogoare cu napi), precum și pentru a-și ridica mânios privirea spre cer când trece vreun avion de luptă al forțelor militare aliate. Von H. Îl evită pe fratele său, care locuiește în castel, „din cauza anumitor tranzacții pe care le-a făcut în sectorul pe care-l conduceam pe atunci, folosindu-se de numele meu, dar fără să mă pună la curent”. În trăsăturile sensibile ale chipului lui von H., acum îngreunate puțin de grăsime, recunoști amărăciunea, o amărăciune mai degrabă abstractă și morală decât personală, pe care încearcă, după cum i s-a părut aut „s-o depășească bând vin vechi de Xeres, o băutură dintre cele mai periculoase dacă se abuzează de ea. În orice caz, aut. A descoperit surprinzător de multe sticle de vin de Xeres goale în locul pentru depozitarea gunoierului și neliniștitor de multe pline în „dulapul pentru desene”. Au fost necesare câteva vizite la cârciuma din sat pentru a primi unele informații, fie chiar și sub formă de bârfe, căci von H. Refuzase să le dea, rostind cuvintele „Buzele mele sunt pecetluite”.

Ceea ce urmează e un fel de rezumat al discuțiilor pe care aut. Le-a avut cu vreo zece săteni din Hoffgausen în decursul a trei vizite la cârciumă. Simpatia lor se îndrepta, fără îndoială, spre extrem de slăbănogul Werner; considerația și respectul lor însă, rostite cu o voce în care se ghicea un tremur, spre teribil de vigurosul său frate Arnold. După spusele sătenilor, se pare că Arnold își impusese decizia de a alege ca loc de construcție pentru un aeroport al forțelor NATO „renumita pădure seculară din Hoffgausen” și o mulțime de terenuri înconjurătoare. Pentru aceasta

se folosisese de comandamentul planificării lucrărilor de construcție ale Bundeswehrului, condus pe atunci de fratele său, fiind ajutat de deputați ai Uniunii Creștin-Democrate, bancheri și persoane coruptibile din diverse grupări ale Comisiei pentru Apărare, și exercitase presiuni până și asupra ministrului Apărării. Fusesse – după părerea sătenilor – o afacere de „cincizeci, patruzeci sau, în cel mai rău caz, treizeci de milioane” și toate acestea se întâmplau (mărturia săteanului Bernhard Hecker, agricultor) „în sectorul său, *împotriva* voinței sale și *cu* aprobarea Comisiei pentru Apărare”.

Hoffgau, care se consideră „dator pe veci lui Gruyten, deoarece m-a salvat pe când eram tânăr de armata germană, făcându-mă referentul lui personal, și mă bucur că măcar m-am putut revanșa față de el atunci când i-a mers prost”, a șovăit un moment înainte de a da informații despre misterioasa istorie a lui Heinrich și Erhard.

— Deoarece se pare că vă interesează atât de mult, vreau să vă destăinuiesc că doamna Hoyser n-a cunoscut nici tot dosarul și nici întreaga problemă. Ea a primit doar actele dezbaterii de la tribunal, și chiar și pe acelea numai parțial, precum și raportul locotenentului care a comandat plutonul de execuție. În realitate chestiunea a fost atât de complicată, încât îmi va fi greu s-o reconstitui exact. Bun, deci fiul lui Gruyten a refuzat să fie protejat de tatăl său, numai că acesta l-a protejat totuși, *împotriva* voinței lui, și a obținut – căci pentru el asemenea treburi erau un fleac – să fie mutat pentru început, împreună cu vărul lui, la o casierie a armatei din Lübeck. Asta se întâmpla cam la două zile după cucerirea Danemarcei. Dar bătrânul Gruyten nu luase în considerare încăpățânarea fiului său. Acesta a plecat împreună cu vărul său la Lübeck, dar când și-a dat seama unde a nimerit, a pornit de îndată înapoi, spre Danemarca, fără să fi primit ordin sau să fi fost

transferat. Asta se cheamă plecare nejustificată dacă o judeci cu bunăvoință, dar dacă o interpretezi dur, atunci e dezertare. S-ar mai fi putut rezolva și asta, dar cei doi n-au mai putut fi ajutați cu niciun chip după ce au încercat să-i vândă unui danez un tun antiaerian. Desigur, danezul nu se lăsase târât în afacere – ar fi fost curată sinucidere și nici n-ar fi avut rost –, dar faptele erau fapte. Nu-i mai putea ajuta niciun fel de protecție, nu-i mai putea ajuta nimic, așa că s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple. Vreau să fiu sincer cu dumneavoastră și vă mărturisesc că am întâmpinat mari greutăți până să ajung la dosar, deși eram referentul personal al lui Gruyten și pe atunci aveam în Danemarca o mulțime de contracte și-i cunoșteam pe aproape toți generalii. După ce am citit hârtiile, le-am transmis doamnei Hoyser, secretara lui Gruyten, într-o formă – dacă pot să mă exprim astfel – filtrată, interpretată sau, dacă vreți, proaspăt redactată. Căci acolo existau tot felul de referiri la „afaceri murdare” și n-am vrut ca el să știe asta.

Lotte H., care nici nu se poate gândi să renunțe la mica și cocheta ei locuință din centrul orașului, cu grădină pe acoperiș, fără un suspin dureros, nu s-a hotărât „să vorbească despre treaba asta” decât tot suspinând, aprinzându-și mereu alte țigări, netezindu-și cu mișcări rapide părul tuns scurt și lins și luând mici înghițituri din ceașca de cafea.

— Da. Da. Sunt morți. Nu încape nicio îndoială că-s morți. Fie din cauză că au evadat, fie pentru că au încercat să vândă tunul. Sunt morți și nu știu dacă nu cumva chiar au vrut-o. Am avut mereu impresia că erau destul de influențați de cărți și-mi imaginez cum stăteau, cât se poate de derutați și înspăimântați, la zid când s-a comandat „Ochiți!” Să nu uităm că Erhard o avea pe Leni, iar Heinrich ar fi putut să aibă orice femeie. Ce au făcut ei doi mi se pare destul de nemțesc, mai ales c-au făcut-o tocmai în Danemarca, unde pe atunci aveam cele

mai mari contracte. Ei bine... În ce mă privește, s-o numim o chestie simbolică. Cu trei de „1“, vă rog. În cazul soțului meu, care a căzut pe front câteva zile mai târziu, lângă Amiens, nu poate fi vorba de asta. Lui i-ar fi plăcut să trăiască, și nu doar simbolic, căci nu știa nimic altceva decât că-i era frică. Avea o mulțime de calități, numai că îi fuseseră distruse în internatul mănăstirii, unde trăise până la șaisprezece ani, ca să devină preot, până ce își dăduse seama că totul e o tâmpenie. Doar că era prea târziu. Iar el a fost stăpânit în continuare de acel complex: să nu-și dea bacalaureatul. Asta reușiseră cei de acolo să-i învețe. Ne-am cunoscut la „Tineretul liber”, unde ne animau versuri ca „Fraților, la soare, la libertate!” și altele asemănătoare. Știam ultima strofă în întregime: „Pomit-a la lupta cea mare, cu mâna-nar- mată, poporul. Comunismului – onoare! Al lui va fi viitorul”. Numai că, bineînțeles, nu ni se explicase că în 1897 comunismul era altul decât cel din 1927–1928, iar Wilhelm al meu nu era dintre cei care să pună mâna pe armă. N-ar fi făcut-o niciodată, dar pentru idioții ăia a fost silit s-o pună, iar ei l-au lăsat să moară pentru o asemenea tâmpenie. La firmă au existat până și oameni care au afirmat că propriul lui tată, în cârdășie cu Gruyten, l-ar fi șters pe Wilhelm de pe lista celor indispensabili, ba chiar s-a șoptit în taină că eu aș fi o reeditare a soției lui Urie, dar n-am fost și nici n-aș fi putut să fiu vreodată așa. Căci nu poți să trădezi un om atât de loial cum era Wilhelm. N-am putut s-o fac nici măcar după ce a murit – adică nu imediat. Cât despre bătrân... ei, s-ar fi putut întâmpla între noi ceva încă de pe atunci. Ceea ce mă fascina la el era felul cum acest țăran înalt și ciolănos, cu față de proletar, se transformase într-un domn înalt și osos, un adevărat domn. Nu constructor, nu arhitect, ci strateg, dacă vreți să știți părerea mea. Și tocmai talentul lui strategic mă fascina, poate chiar mai

mult decât silueta lui înaltă și osoasă. Ar fi putut să fie la fel de bine bancher, fără să aibă măcar „habar” de bani, dacă înțelegeți ce vreau să spun. În biroul lui, pe perete, atârna o hartă a Europei; era înțesată de bolduri, iar ici și colo se afla înfipt câte un steguleț. Îi ajungea să arunce o singură privire la ea, deoarece amănuntele nu l-au interesat niciodată. Și bineînțeles că folosea un șiretlic foarte eficace, pe care-l furase de la Napoleon – căci cred că singura carte pe care a citit-o a fost o biografie destul de prost scrisă a lui Napoleon. Șiretlicul era cât se poate de simplu și poate că nici nu era șiretlic, poate că ascundea un pic de sentimentalism autentic. În 1929 începuse cam prea avântat, cu patruzeci de muncitori, maiștri și alții, dar a reușit ca, în ciuda crizei economice, să-i păstreze pe toți, să nu concedieze nici măcar unul. Nu se dădea în lături de la niciun truc bancar, de la nicio șmecherie cu polițele, accepta chiar și credite cu dobânzi cămătărești, așa că în 1933 avea tot patruzeci de oameni, care nu puteau spune nimic, dar absolut nimic rău despre el, nici măcar aceia dintre ei care erau comuniști, și nici el, la rândul-i, nu le-a găsit vreo pricină, ba i-a și ajutat în toate, chiar și atunci când aveau neplăceri de natură politică. Vă puteți închipui că în anii care au urmat au făcut cu toții carieră, așa cum făcuseră și sergenții lui Napoleon. Le-a dat tuturor pe mână proiecte întregi și-i cunoștea pe toți, dar absolut pe toți, după nume, știa cum îi cheamă pe nevestele și pe copiii lor, iar dacă-i întâlnea, îi întreba despre ei tot felul de amănunte. Știa, de exemplu, dacă vreunul din copii a rămas repetent și alte lucruri de genul ăsta.

Iar dacă sosea pe vreun șantier și observa că treburile nu merg prea bine, punea mâna pe lopată sau pe târnăcop ori făcea vreun transport urgent cu camionul; în orice caz, punea întotdeauna umărul acolo unde era într-adevăr nevoie. Restul vi-l puteți imagina. Și încă un secret: nu punea niciun

preț pe bani. Desigur, avea uneori nevoie de ei pentru accesorii: îmbrăcăminte, mașini, călătorii, din când în când câte o întrunire... Dar de îndată ce-i încasa, îi și investea mai departe, ba mai făcea și datorii pe deasupra. „Singurul lucru normal, Lotte, e să ai datorii, să ai datorii cât mai mari”, mi-a spus el o dată. În ce o privește pe soția lui... ce să spun? Desigur, ea a fost cea care și-a dat seama că din el ar putea ieși ceva, dar *ce* a ieșit din el și cum s-a dezvoltat în continuare a speriat-o de-a binelea. Ea dorise să-i vadă om mare, să aibă casa deschisă și altele asemenea, dar n-avea chef să fie măritată cu șeful unui stat-major. Dacă-mi permiteți o observație caraghioasă și încercați chiar s-o înțelegeți, atunci vă veți da seama că, dintre ei doi, el era idealistul, iar ea cea pragmatică, măcar că părea să fie invers. Dumnezeuule, mi se pare de-a dreptul o crimă ce a făcut, adică să construiască pentru tipii aceia buncăre, aeroporturi și cartiere generale! Chiar și acum, când trec prin Olanda sau Danemarca, văd buncărele construite de noi pe țărm și mă simt scârbită. Și totuși a fost o epocă a puterii, o epocă a luptei pentru putere, iar el era un om al puterii, pe care însă nu-l interesa puterea, așa cum nu-l interesau nici banii. Ceea ce-i atrăgea era jocul, da, era un jucător veritabil, dar era mult prea vulnerabil, căci îl avea pe fiul său, iar fiul său nu voia să fie ținut deoparte de mizeria aceea.

Încercarea de a o abate pe Lotte spre cea de-a doua temă a interviului, și anume relațiile lui Leni cu acest Erhard, a dat la început greș. O nouă țigară și un gest nerăbdător cu mâna.

— Ajung și la asta. Lăsați-mă acum să termin. Un lucru aș vrea să fie limpede: noi doi ne-am potrivit încă de pe atunci și au existat între noi unele tandrețuri sau cum vreți să le spuneți, lucruri destul de emoționante dacă țineți seama că era vorba de un bărbat de patruzeci de ani și o femeie de douăzeci și șapte. Desigur, flori, de două ori

câte un sărut pe antebraț... și acum urmează partea senzațională: a dansat cu mine o jumătate de noapte într-un hotel din Hamburg; or, asta nu i se potrivea deloc. Oare nu v-ați dat seama până acum că toți „oamenii mari” sunt dansatori proști? Ei, eu sunt o femeie destul de inaccesibilă când e vorba de alți bărbați, în afară de soțul meu, și mai am încă o însușire, de care multă vreme n-am putut să scap: sunt cinstită. Parcă aș fi blestemată, Nu-i un merit, ci mai degrabă o rușine. Cam ce credeți că simțeam când stăteam singură în pat, pe când copiii dormeau, după ce pe Wilhelm, bărbatul meu, l-au lăsat să moară lângă Amiens pentru o tâmpenie ca aia? Dar nici unui singur bărbat, nici măcar unuia nu i-am îngăduit să se atingă de mine până în 1945 – și atunci împotriva convingerilor mele, căci nu dau doi bani pe toate poveștile astea cu castitatea. Apoi, în 1945, după ce s-au scurs cinci ani, el și cu mine ne-am mutat împreună. Iar acum, în ce mă privește, pot să vă povestesc și despre Leni și Erhard. V-am mai spus deja că nimeni nu-și poate face idee cât de timid era Erhard ăsta – de altfel nici cât de timidă era Leni, dacă vreți s-o știți. A adorat-o din prima clipă, căci pentru el ea reprezenta o misterioasă și reînviată *bionda* florentină sau, în orice caz, ceva asemănător, și nici măcar accentul renan deosebit de uscat al lui Leni ori felul ei foarte sec de a se exprima nu l-au putut trezi la realitate. Îi era complet indiferent că, pentru nivelul lui de educație, ea era total incultă, iar acel vag misticism pe care-l avea și-l mai are încă în cap nu l-ar fi impresionat dacă ar fi cunoscut-o mai bine. Ei, ce n-am făcut noi – adică Heinrich, Margret și cu mine – pentru ca între ei doi să se întâmple ceva! Nu trebuie să uitați că n-am avut prea mult timp la dispoziție, căci între mai 1939 și aprilie 1940 el a fost aici cel mult de opt ori. Bineînțeles că Heinrich și cu mine nu am schimbat niciun cuvânt despre asta, ne înțelegeam doar din priviri, căci

vedeam cât de îndrăgostiți sunt cei doi unul de altul. Era drăguț, da, o repet, de-a dreptul drăguț să te uiți la cei doi și poate că faptul că nu s-au culcat împreună nici nu e atât de regretabil. Le procuram bilete de cinema, de exemplu la gunoiul acela, *Camarazi pe mare*, sau pentru idioțenia de *Atenție, dușmanul ascultă!*, ba i-am trimis chiar și la *Bismarck*, gândindu-mă „La dracu’, durează trei ore, acolo e întuneric și cald ca-n pântecele mamei, desigur că se țin de mână și poate c-o să le treacă prin minte” (râs deosebit de amar! – Aut.) „să se sărute, iar dacă ajung până acolo, atunci or să meargă și mai departe”, dar nu, nu s-a întâmplat nimic. El a dus-o și la muzeu și i-a explicat cum poate fi deosebit un tablou atribuit lui Bosch de un Bosch autentic, a încercat s-o abată de la clămpăniturile ei din Schubert și s-o facă să cânte Mozart, i-a dat să citească poezii – cred că Rilke, nu știu exact – și a mai făcut ceva, care i-a deschis în sfârșit ochii: i-a scris poezii și i le-a trimis. Ei, Leni era o făptură atât de încântătoare – și mai e și acum, dacă vreți să știți părerea mea –, încât până și eu eram puțin îndrăgostită de ea. Păcat că n-ați văzut-o dansând cu Erhard atunci când ieșeam uneori împreună, soțul meu, eu, Heinrich, Margret și cei doi! Nu le-ai fi putut dori altceva amândurora decât un minunat pat cu baldachin, gata desfăcut, în care să se bucure unul de altul. I-a scris așadar poezii, iar ceea ce e surprinzător e că ea mi le-a arătat și mie, deși – trebuie s-o spun – erau destul de îndrăznețe. Într-o poezie se referea cam fără ocolișuri la sânii ei, pe care-i numea „marea floare albă a tăcerii”, afirmând că i-ar plăcea să o „despoaie” de petale. Mai pe urmă a scris o poezie de gelozie cu adevărat bună, care putea fi chiar publicată: „Sunt gelos pe cafeaua pe care o bei, pe untul cu care-ți ungi pâinea, gelos pe periuța ta de dinți și pe patul în care dormi”. Cred că lucrurile erau spuse destul de pe șleau. Bun, dar totul era doar literatură, doar pe hârtie...

Întrebată dacă între Leni și Erhard nu s-a ajuns totuși la intimități despre care ea, Heinrich sau ceilalți să nu fi avut cunoștință, Lotte a roșit – ceea ce era surprinzător (aut. Mărturisește că îmbujorarea lui Lotte l-a bucurat, mai ales că multe dintre investigații au fost adesea foarte anevoioase) – și a spus:

— Nu, sunt absolut sigură, căci cam după un an, când a început să iasă cu Alois Pfeiffer, cu care mai pe urmă s-a și măritat prosteste, acesta s-a lăudat fratelui ei, Heinrich, că a găsit-o „neatinsă pe Leni”. Asta mi-a spus-o, cu un aer naiv, chiar Heinrich.

Roșeața lui Lotte dispăru. Întrebată dacă Alois Pfeiffer nu s-o fi lăudat la fratele fetei cu un trofeu – dacă ne putem exprima astfel – pe care nu-l dobândise, Lotte deveni pentru prima dată șovăielnică și zise că „desigur că a fost întotdeauna un lăudăros și un mincinos, dar zău că mă puneți pe gânduri”. Pe urmă clătină din cap și adăugă;

— Nu, nu, exclus... deși ar fi avut destule prilejuri. Nu și nu!

În mod surprinzător, se înroși din nou și continuă:

— Atunci când el a murit, Leni nu s-a comportat ca o văduvă, dacă pricepeți ce vreau să spun. Adică, pentru a fi cât mai exactă, s-a comportat ca o văduvă platonice.

Aut. I s-a părut destul de limpede această explicație, a admirat franchețea cu care i-a fost dată, dar tot n-a fost pe deplin convins, regretând totodată că a avut atât de târziu prilejul să-și dea seama de greutatea depozițiilor martorei Lotte Hoyser, născută Berntgen. L-a uimit faptul că Leni fusese atât de comunicativă, ba chiar de-a dreptul vorbăreață, în acea perioadă a vieții ei. Ceva mai gânditoare, mai liniștită și de data aceasta mai puțin promptă, Lotte Hoyser, uitându-se la aut. De-a dreptul scrutător, a oferit aici următoarea explicație:

— Era limpede că-l iubea pe Erhard, că-l iubea *cu nerăbdare*, dacă aveți idee cam ce-ar putea

Însemna asta. Uneori aveam senzația că *ea* era gata să ia inițiativa. Și vreau să vă mai spun ceva, să trădez un secret: am văzut-o odată pe Leni desfundând un closet, lucru care m-a consternat. Era în 1940, într-o duminică seara, eram în locuința lui Margret, beam ceva și dansam un pic. Era de față și Wilhelm al meu. Dintr-odată ieși la iveală că toaleta era înfundată. Un lucru groaznic, credeți-mă. Cineva aruncase înăuntru un măr putred – unul destul de mare, după cum s-a putut constata mai târziu – și acesta blocase canalul de scurgere. Bărbații încercară să rezolve chestia asta penibilă. Mai întâi Heinrich – fără succes, căci se folosi de o rangă, cu care scociorî zadarnic pe canal. Urmă Erhard, care luă un furtun din bucătărie și încercă să rezolve treaba prin producerea unei presiuni, lucru altfel destul de inteligent. Sufla ca un nebun într-un capăt al furtunului, în timp ce capătul celălalt era cufundat în zeama aceea scârboasă. Wilhelm, soțul meu, care fusese instalator, pe urmă tehnician, și ajunsese în cele din urmă desenator, de data aceasta se declară prea sensibil pentru o asemenea treabă. Eu și Margret ne scuturam de scârbă, așa că știți cine a rezolvat problema? Leni! A băgat pur și simplu mâna înăuntru, mâna dreaptă, și văd și acum în fața ochilor brațul ei frumos și alb îngălbenindu-se până deasupra cotului. Pe urmă a apucat mărul și l-a aruncat la coșul de gunoi. Toată zeama aceea grețoasă s-a scurs de parcă nici n-ar fi fost vreodată acolo, Leni s-a spălat – desigur, cu foarte multă grijă și de mai multe ori și-a dat brațele și palmele cu apă de colonie și a făcut – abia acum îmi amintesc – un comentariu care m-a lovit ca un trăsnet: „Poeții noștri sunt cei mai curajoși curățitori de closete”. Acum, gândindu-mă că a fost în stare să pună mâna atunci când a fost nevoie, mi se pare firesc să fi pus în cele din urmă mâna și pe Erhard. Cu

siguranță că el n-ar fi avut nimic împotriva. Și tot acum îmi dau seama că pe bărbatul lui Margret nu l-a văzut vreodată la față niciunul din noi.

Deoarece depozițiile lui Lotte Hoyser nu se potriveau întru totul cu cele ale lui Margret, a fost necesară încă o audiere a celei din urmă. Să fie oare adevărat că fusese de câteva ori la dans cu grupul desemnat de Lotte și petrecuseră de câteva ori în locuința ei? Și avusese oare raporturi intime cu Heinrich cu mult înainte de ceea ce ar putea fi numit „incidentul de la Flensburg”? Margret, transpusă de o dușcă zdravănă de whisky într-o blândă și melancolică euforie, declară:

— Ultimul punct îl pot respinge fără probleme, căci sunt în măsură să știu cel mai bine când s-a întâmplat și nici nu văd de ce-aș tăgădui. Făcusem pe atunci o greșală prezentându-l pe Heinrich soțului meu. Schlomer era rareori acasă. N-am știut niciodată dacă lucra la serviciile de armament sau era spion. Oricum, bani avea destui. Și nu voia altceva de la mine decât să fiu „gata” atunci când îmi telegrafia. Era mai bătrân decât mine. Pe atunci avea cam treizeci și cinci de ani. Nu arăta deloc rău, era elegant și așa mai departe. Om de lume, cum s-ar zice. Cei doi s-au înțeles cât se poate de bine. Iar Heinrich, deși era un excelent curtezan, nu era neapărat și unul dintre aceia care să strice case – adică pe atunci încă nu era. Eu am fost mereu adulteră, dar el era altfel și tocmai pentru că se simțea cuprins de sfială, căci îl cunoscuse pe soțul meu, atunci nu s-a întâmplat nimic între noi. Cât privește celălalt punct, doar Lotte v-ar fi putut povesti că nu l-am văzut doar două ori, că am ieșit cu el la dans și că au fost toți la mine acasă. Așa o fi fost, dar cu siguranță că nu ne-am întâlnit decât cel mult de patru ori.

Întrebată în legătură cu Erhard și Leni, Margret a zâmbit și a declarat:

— Nu știu nimic precis și nici pe atunci n-am vrut să-mi bat capul cu asta. Ce mă privea? Nu mă

interesau deloc detaliile. De ce m-ar interesa acum sau de ce m-ar fi interesat atunci dacă s-au sărutat sau măcar s-au mângâiat și dacă s-au culcat unul cu altul în locuința mea, în cea a lui Lotte sau în casa familiei Gruyten? Mi se părea însă minunat că ei doi țineau atâta unul la altul, iar poeziile pe care i le-a scris și i le-a trimis el... ei, Leni nu le-a putut ține doar pentru ea. În acele luni a ieșit pentru prima dată din carapacea ei; pe urmă s-a retras iarăși cu totul. E oare atât de interesant de știut cine a fost primul: Erhard sau prostul de Alois? Ce importanță are? Lăsați asta! Ea l-a iubit, gingaș și pasional, iar dacă nu s-a întâmplat atunci, s-ar fi întâmplat la următoarea permisie. Asta v-o garantez. Doar știți cum s-a sfârșit totul: în Danemarca, lângă zidul unui cimitir. Acum lăsați-mă. Întrebați-o mai bine pe Leni.

Întrebați-o pe Leni! Ușor de spus. Numai că ei nu-i plac întrebările și dacă totuși o întrebi, nu-ți răspunde. Bătrânul Hoyser a vorbit despre povestea cu Erhard ca despre „o afacere mișcătoare, romantică, dar cu un sfârșit foarte trist. Atâta tot”. Rahel e moartă, iar acest B.H.T. Bineînțeles că n-are habar de Erhard. Rahel o fi știut, desigur, ceva, căci e lucru dovedit că pe vremea aceea Leni mergea adeseori la mănăstire. Cei din familia Pfeiffer intră doar mai târziu în viața ei, dar *lor* Leni nu le-ar fi spus oricum nimic din ceea ce-i era „prețios”. M.v.D., la care aut. A recurs suspinând, a denumit episodul cu Erhard drept unul „prețios”.

Aut. S-a văzut nevoit să corecteze unele judecăți prea pripite în legătură cu M.v.D., pricinuite doar de aprecierile acesteia despre doamna Gruyten. Când nu e vorba de doamna Gruyten și de soțul ei, van Doorn pare capabilă să ofere informații subtile, iar unele dintre ele de-a dreptul pătrunzătoare. A fost descoperită în casa ei de la țară, unde își trăiește bătrânețea printre mușcate, ochiul-boului și begonii, hrănind porumbeii și

mângâindu-și câinele, o corcitură de pudel destul de bătrână.

— Ah, zise ea, nu vă atingeți de aceste comori din viața lui Leni! A fost ca-n povești, chiar ca-n povești. Cei doi erau îndrăgostiți clar și aveau toată încrederea unul în celălalt. I-am văzut stând de câteva ori împreună în salon – asta-i camera pe care Leni i-a închiriat-o acum portughezei. Pe masă se afla cel mai bun serviciu de porțelan din bufet. Beau ceai – or, Leni n-a suferit niciodată ceaiul, dar acum, de dragul lui, bea și ea. El nu se plângea de militarie, dar își arăta atât de vădit scârbă și repulsia, încât ea și-a pus mâna pe brațul lui, pentru a-i alina, și s-a putut observa după expresia feței lui că această banală atingere a provocat o adevărată revoluție a simțurilor sau, dacă vreți, a sensibilității sale. Au existat destule momente în care el a avut șansa s-o cucerească cu totul, căci ea era, stătea și – dacă-mi permiteți o expresie mai vulgară – *zăcea* acolo, gata pregătită pentru el; iar dacă tot vorbesc despre asta, trebuie să spun că Leni era și puțin nerăbdătoare, da, da, nerăbdătoare, nerăbdătoare și din punct de vedere biologic. Nu enervată, nu, nu era rea cu el, dar dacă el ar fi putut sta măcar două sau trei zile cu ea, totul ar fi fost altfel. Am rămas fată bătrână și n-am experiențe directe cu bărbații, dar i-am observat cu atenție, așa că vă întreb: ce fel de treabă e aceea când bărbatul vine acasă având deja în buzunar biletul de întoarcere și nu se gândește la altceva decât la mersul trenurilor, la poarta cazărmii, prin care trebuie să între înapoi la o anumită oră, sau la biroul de sosiri de pe front? V-o spun eu, o fată bătrână, care a trăit Primul Război Mondial ca fată tânără și pe cel de-al doilea ca femeie atentă: permisiile sunt ceva îngrozitor atât pentru bărbat, cât și pentru femeie. Oricine știe ce se întâmplă între soți când bărbatul vine în permisie – de fiecare dată e aproape o noapte de nuntă în public. Iar oamenii nu sunt prea

delicați, cel puțin nu la noi în sat, dar nici la oraș, și fac aluzii, așa că Wilhelm, soțul lui Lotte, se înroșea de fiecare dată până în vârful urechilor, tocmai pentru că era sensibil. Poate vă imaginați că nu știam ce se întâmplă atunci când tata primea permisie în timpul războiului? Iar Erhard asta ar fi avut nevoie de puțin răgaz pentru a o cuceri pe Leni, că doar nu era s-o cucerească în pripă. Nu putea să se repeadă pur și simplu asupra ei. Poeziile lui erau cât se poate de clare, chiar îndrăznețe. „Pentru mine ești pământ, în tine cobor curând” – oare poți să te exprimi mai limpede? Nu, ceea ce i-a lipsit a fost *timpul*. N-a avut timp. Trebuie să vă gândiți că a stat în total doar vreo douăzeci de ore singur cu Leni și nici nu era un flăcău prea îndrăzneț. Leni nu i-a luat-o în nume de rău, doar că se întrista, căci ea era *pregătită*. O știa și maică-sa, ba chiar o *voia*, v-o spun eu. Am văzut doar că avea grijă ca Leni să-și pună rochia cea mai drăguță, cea galbenă ca șofranul, cu decolteu rotund, la care purta și bijuterii: cercei de coral ca niște cireșe proaspăt culese, plus niște pantofi drăguți și parfumul. O gătea ca pe o *mireasă*, deci știa și o *voia* și ea, doar că le-a lipsit timpul, timpul... O singură zi în plus și ar fi devenit soția lui, nu... Ei, asta-i. A fost rău pentru Leni.

O nouă vizită la doamna Schweigert n-a putut fi evitată. Anunțată telefonic de portăreasă, ea „a îngăduit să fie vizitată”. A acceptat, nu foarte politicoasă și evident nerăbdătoare, „să-i fie adresate alte câteva întrebări”. Servea ceaiul, dar n-a considerat că-i cazul să-i ofere și vizitatorului o ceașcă. Da, fiul ei i-a înfățișat-o odată pe fata aceea. Punea mare preț pe diferența dintre *a prezenta* și *a înfățișa*. De altfel, nici n-ar fi fost necesară o prezentare, căci o cunoștea de mult pe fată, ba chiar era informată într-o oarecare măsură și despre studiile ei și felul în care și le făcuse. Desigur, „fusese vorba de o iubire”, dar

posibilitatea unei legături de durată, numită căsnicie, a fost respinsă din nou ca imposibilă, așa cum fusese respinsă și cea a surorii ei cu tatăl fetei. Fără să fi fost întrebată, declară că fata ar fi vizitat-o o dată, singură. Pentru a fi corectă, trebuia să spună că și-a băut ceaiul într-un mod cât se poate de manierat. Unicul subiect de conversație a fost – oricât de surprinzător ar părea – iarba-neagră: fata a întrebat-o când și unde înflorește iarba-neagră. Nu cumva chiar atunci?

— Trebuie să Țineți cont că era sfârșitul lui martie, așa că am avut impresia că vorbesc cu o tâmpită. Cum să înflorească iarba-neagră în Schleswig- Holstein la sfârșitul lui martie, și asta în anul de război 1940? Fata habar n-avea de diferența dintre varianta atlantică și cea alpină a ierbii-negre și nici de diferența dintre soluri.

În cele din urmă doamna Schweigert și-a exprimat părerea că e bine că lucrurile s-au întâmplat așa. Probabil că împușcarea lui Erhard de către un pluton de execuție al armatei germane i se părea de preferat unei eventuale căsătorii a acestuia cu Leni.

Trebuie însă să-i recunoaștem acestei doamne Schweigert meritul de a fi elucidat unele detalii, chiar dacă a făcut-o într-un mod îngrozitor de concis. Astfel a lămurit fatala afacere a „finlandezilor” sau, în orice caz, a contribuit la clarificarea ei, iar dacă Ținem cont de faptul că la sfârșitul lui martie 1940 Leni s-a înjosit până într-acolo încât i-a făcut o vizită mamei lui Erhard și a discutat cu ea despre iarba-neagră din Schleswig-Holstein, dacă mai avem în vedere și mărturia lui van Doorn, după care Leni era *pregătită*, precum și pe cea a lui Lotte Hoyser, conform căreia ea ar fi fost chiar gata să preia inițiativa, și dacă ne aducem aminte și de trăirea pe care a avut-o Leni în iarba-neagră, sub bolta înstelată de vară, atunci ne va fi permisă concluzia obiectivă că Leni intenționa să-i caute pe Erhard acolo, în

Schleswig-Holstein, pentru a-și găsi împlinirea alături de el, culcată în iarba-neagră. Chiar dacă, ținând cont de realitățile botanice și climatologice, ajungem la concluzia că o asemenea intenție era sortită eșecului, din cauza umezelii și a frigului, rămâne totuși faptul demonstrabil că în Schleswig-Holstein există anumite porțiuni de câmpie care, cel puțin după experiența aut „în martie sunt uneori deja calde și uscate, deși doar pentru scurtă vreme.

În cele din urmă și Margret a cedat, mai ales că aut. N-a slăbit-o deloc, și a declarat că Leni a întrebat-o cum ar trebui să procedeze dacă vrea să se întâlnească cu un bărbat. Margret a roșit, deși cea care ar fi trebuit s-o facă era Leni, și i-a recomandat locuința cu șapte camere, spațioasă și pe atunci liniștită, a părinților ei. Leni însă a clătinat din cap. I-a propus atunci camera ei din respectiva locuință, pe care o putea încuia, ca să nu lase pe nimeni înăuntru, dar Leni a clătinat iar din cap. Margret, care începuse să-și piardă răbdarea, îi spuse că, la urma urmei, mai există și hoteluri, dar Leni îi aminti de experiența ratată avută cu tânărul arhitect (care era încă relativ recentă), apoi își exprimă o părere pe care Margret o numi „cea mai intimă confesiune de până atunci a lui Leni” și o reproduce doar cu șovăială, aceea că „asta n-ar fi necesar și nici n-ar trebui să se întâmple în pat”, ci afară.

— Afară, în aer liber! Culcatul ăsta unul cu altul în pat nu e ceea ce caut eu.

Leni admise că într-o eventuală viață conjugală patul era inevitabil în anumite perioade. Dar cu Erhard nu voia să se întâmple pentru prima dată în pat. Era cât pe-aici să plece la Flensburg, se hotărî însă s-o facă doar în mai. Așadar, rendez-vous-ul ei cu Erhard rămase doar o utopie zădărnicită de istoria militară. Sau poate totuși nu? Nimeni nu știe sigur.

Răstimpul dintre aprilie 1940 și iunie 1941 merită, după toate mărturiile din cercul familial și extrafamilial, un singur epitet: posomorât. Leni își pierde nu doar voia bună, ci și comunicativitatea, ba chiar și pofta de mâncare. Plăcerea cu care conducea mașina dispare un timp, ca și cea de a zbura cu avionul (zburase de trei ori cu tatăl ei și cu Lotte Hoyser la Berlin). Se mai urcă la volan doar o dată pe săptămână, pentru a străbate cei câțiva kilometri până la sora Rahel. Uneori rămâne acolo mai multă vreme. Despre discuțiile ei cu Rahel nu se poate afla nimic, nici măcar de la B.H.T., care n-o mai zărește pe Rahel în anticariat din mai 1941, dar nici nu-i trece prin minte s-o viziteze el vreodată – probabil din comoditate sau din lipsă de fantezie. O imensă livadă dintr-o mănăstire de maici în vara, toamna și iarna anilor 1940–1941, o fată tânără, de doar optsprezece ani și jumătate, purtând de-acum numai negru și al cărei unic produs al secreției externe constă dintr-un amalgam complex: lacrimile. Cum după doar câteva săptămâni sosește și vestea morții lui Wilhelm Hoyser, soțul lui Lotte, cercul celor care varsă lacrimi se lărgeste cu bătrânul Hoyser, soția lui (pe atunci încă în viață), Lotte și fiul ei, Werner, în vârstă de cinci ani. Nu știm dacă o fi plâns și Kurt, fiul ei mai tânăr, care pe atunci se afla în pânțelele mamei sale.

Deoarece aut. Nu se simte în stare să mediteze asupra lacrimilor – și nici nu e cea mai potrivită persoană pentru asta –, pentru informații asupra apariției acestora, precum și asupra compoziției lor chimice și fizice, va trebui să recurgem la un dicționar. În enciclopedia în șapte volume a unei edituri destul de dubioase, ediția din 1966, se găsesc următoarele informații despre lacrimi:

Lacrimi, lat. *Lacrimae*. Lichidul eliberat de glandele care umectează sacul conjunctival al ochiului, ferindu-l de uscare și spălând neîntrerupt micile corpuri străine aflate în ochi; el (probabil

lichidul – obs. Aut.) se scurge în unghiul palpebral intern și de acolo în canalul lacrimo-nazal. În urma iritării (inflamație, corp străin) sau a emoțiilor, curgerea poate deveni mai abundentă (plâns).

În aceeași enciclopedie găsim la *plâns* următoarele:

Plânsul (ca și râsul, r.): formă de expresie a unei crize, adică a tristeții, înduioșării, mâniei sau bucuriei; din punct de vedere *psihologic* (sublinierea nu aparține aut.) p. Constituie încercarea de eliberare sufletească, însoțit de secreții lacrimale, sughițuri și convulsii. P. E legat de sistemul nervos vegetativ și de trunchiul cerebral. P. Forțat și p. Spasmodic neinfluențabil apar în cazul dispoziției depresive, a bolilor maniaco-depresive, a sclerozei multiple.

Deoarece eventualele persoane interesate vor izbucni probabil la citirea acestui text în ceea ce acolo e indicat prin *r* „simțind, poate, nevoia de a le fi explicat și reflexul acesta, vom reda în cele ce urmează și respectivul paragraf, fie și doar pentru a-i scuti de procurarea enciclopediei sau de răsfoirea ei.

Râsul, *antropologic* (toate viitoarele sublinieri nu aparțin aut.): mimică expresivă, ca rezonanță corporală a stărilor sufletești în situații de criză (v. *Plâns*). *Filosofic*: r. Înțeleptului, surâsul lui Buddha, surâsul Giocondei, expresie datorată împăcării cu existența. *Psihologic*: schimbare a expresiei, ca reacție la bucurie, comic, hazliu. Reflectă firea și caracterul (r. Copilăresc, blazat, ironic, însuflețit, eliberator, disperat, răutăcios, cochet). *Patologic* în cazul bolilor de nervi și al psihozelor (r. Impulsiv, r. Silit, r. Sardonic, însoțit de schimonosirea feței, și r. Isteric ca r. Spasmodic). *Social*: r. Are un efect molipsitor (reacție ideo-motorie, mișcare datorată imaginației).

Deoarece vom intra în curând într-o fază mai mult sau mai puțin emoțională și – siliți de

împrejurări – chiar tragică, poate că e mai bine să ne completăm bagajul de noțiuni. Astfel, constatăm că: din această enciclopedie lipsește o explicație a noțiunii de *fericire*^[6]; între „Gluck, Christoph Willibald, cavaler” și „*Glucke*”^[7] se mai găsește acolo doar „*Glück auf*”^[8]. *Culmea fericirii* a fost însă descoperită și definită ca „esență a unei împliniri desăvârșite și de durată; orice om tinde în mod natural spre ea; lucrul în care își caută fericirea finală depinde de alegerea sa, alegere care îi determină întreg comportamentul în viață; după dogma creștină, adevărata c.f. Poate consta doar în beatitudinea eternă”.

Beatitudine, starea completei lipse de suferință și vină în eterna și desăvârșita realizare a fericirii, propovăduită de toate religiile ca scop esențial al istoriei universale. În religia *catolică*: în primul rând b. Lui Dumnezeu, ca posesie a bunătății sale față de creațiune, mai pe urmă b. Omului (și a îngerului) în comuniunea cu Dumnezeu, prin participarea Lui plină de îndurare la fericirea vieții acestuia, fericire ce începe deja în viața pământească prin profunda recunoștință față de Hristos (îndurarea divină) și se va desăvârși în b. Eternă prin învierea morților și prin reformarea escatologică a întregii lumi. În concepția *evangelică*: unitatea desăvârșită cu voința divină, adevărata vocație a omului, salvarea și mântuirea sa.

Deoarece l. Și p „r. Și f. Au fost lămurite îndeajuns, iar asupra definiției lor ca instrumente de lucru se poate recurge oricând la enciclopedie, nu e necesar să insistăm prea mult în această relatare asupra diferitelor stări sufletești, ci e suficient să facem referiri la explicațiile din dicționar, folosindu-ne de respectivele abrevieri. Iar fiindcă l., r. Și p. Nu apar decât în situații de criză, nu ne rămâne altceva de făcut decât să-i fericim pe cei care n-au avut așa ceva, au fost scutiți de ele sau au rezistat crizelor din viața lor,

cei care n-au vărsat nicicând vreo lacrimă, căroră plânsul le-a rămas străin, care n-au fost nevoiți să plângă vreodată după cineva și n-au făcut altceva decât să se folosească de r. Regulamentar. Ferice de cel al cărui sac conjunctival n-a trebuit să între nicicând în funcțiune, de cel care a depășit cu ochii uscați toate vicisitudinile și nu s-a folosit niciodată de canalul lacrimal. Ferice și de cel care își ține zdravăn sub control trunchiul cerebral și care, aflat în permanentă siguranță de sine a existenței, n-a fost nevoit să râdă sau să surâdă din altă pricină decât din înțelepciune! Laudă lui Buddha și Giocondei, care au avut neconținut conștiința propriei existențe!

Vom avea însă nevoie și de *durere*, dar nu vom reproduce întreg articolul din enciclopedie, ci vom cita doar paragraful esențial: „Gradul de sensibilitate față de d. Este diferit, în funcție de individ, mai ales din pricină că la d. Fizică inițială se adaugă și d. Sufletească. Combinația celor două produce d. Subiectivă”.

Deoarece Leni și toți ceilalți nu numai că au simțit d „dar au și *suferit*, mai dăm în grabă și constatarea esențială din enciclopedie asupra *suferinței*, pentru a ne completa inventarul de termeni. Ea (s.) „e cu atât mai puternic resimțită de către om, cu cât e vorba de bunuri mai de preț și cu cât mai sensibilă îi e firea individului”. Vom folosi de acum înainte abrevierea r. Pentru surâs și râs și pe aceea de s. Pentru suferință pentru a explica anumite stări sufletești.

Un lucru e sigur: la toți membrii familiilor Gruyten și Hoyser, inclusiv la Marja van Doorn, care a fost foarte atașată de ambele familii, era vorba în mod cert de bunuri relativ prețioase. Cu Leni s-a întâmplat un lucru alarmant: a slăbit, iar cei din afara cercului familial au început s-o considere o plângăcioasă. Nu i-a căzut foarte mult din minunatul ei păr, dar acesta și-a pierdut strălucirea și nici chiar fantastica pricepere a

Marjei în prepararea supelor n-a putut să-i învingă lui Leni lipsa poftelor de mâncare, cu toate că femeia îi oferi întreg sortimentul culinar cunoscut de ea, unul extrem de bogat, și-i aduse și cele mai proaspete chifle proaspete. Fotografiiile din perioada respectivă, făcute pe ascuns de un angajat al tatălui ei și ajunse ulterior în posesia Marjei, o arată pe Leni de-a dreptul jigărită, palidă de d. Și s „epuizată de p. Și 1. Și fără cea mai mică tendință de a schița vreun r. Oare să nu fi avut dreptate Lotte Hoyser când a contestat văduvia lui Leni, iar aceasta să se fi aflat totuși într-un stadiu mai profund de văduvie, ascuns observației lui Lotte, și nu doar într-unul platonic? Oricum, d. Subiectivă a lui Leni trebuie să fi fost considerabilă. Nici a celorlalți n-a fost mai mică. Tatăl ei cădea pradă nu doar visării, ci și melancoliei și (după mărturiile tuturor celor cu care avea de-a face pe atunci) „mintea nu-i mai era acolo”. Și, deoarece și bătrânul *Hoyser* era la fel de dărâmat, iar Lotte (după propria-i declarație) „nici nu mai semăna cu cea de odinioară”, pe când doamna Gruyten lăncezea în dormitorul ei, așteptându-și moartea și „luând doar din când în când câteva linguri de supă și o jumătate de felie de pâine prăjită” (M.v.D.), singura explicație a faptului că afacerile nu numai că prosperau, dar și câștigaseră în amploare, este cea dată de bătrânul Hoyser, care sună destul de plauzibil:

— Toată afacerea era așezată pe temelii solide și bine pusă la punct, iar revizorii, proiectanții și constructorii pe care-i angajase Hubert îi erau atât de loiali, încât totul a mers de la sine mai departe și în anul în care nici Hubert, nici eu nu ne-am mai interesat de nimic. Dar a mai fost un lucru și mai important: sosise vremea veteranilor – care erau deja câteva sute – și ei au preluat întreaga afacere.

Ar fi fost dificil s-o luăm ca martoră pentru o anumită perioadă din viața bătrânului G., neelucidată până acum, tocmai pe Lotte Hoyser,

așa că, din păcate, a trebuit să renunțăm la concizia ei și la minunatul ei stil sec de relatare.

Dacă ar fi să folosim o expresie relativ modernă, în răstimpul dintre aprilie 1940 și iunie 1941 ea a fost „însoțitoarea sa permanentă”. Probabil că și el a fost însoțitorul ei permanent, căci amândoi aveau nevoie de consolare – pe care însă e evident că până la urmă n-au găsit-o.

Văduva gravidă și bărbatul melancolic, care nu studiasse el însuși dosarul legat de nenorocirea ce-i lovise pe fiul și nepotul lui, primind doar scurte informații asupra cazului de la Lotte și de la Hoffgau, călătoreau mereu împreună: o femeie și un bărbat care șoptea din când în când „La naiba cu Germania!” și călătorea, chipurile, de la un șantier de construcții la altul, dintr-un hotel în altul, dar care în realitate nu arunca nicio privire la proiecte, registre, acte sau șantiere de construcții. Călătorește cu trenul sau cu mașina, uneori cu avionul, și îl alintă cu tristețe pe Werner Hoyser, pe atunci de cinci ani (și care are acum treizeci și cinci, locuiește într-o casă proprietate personală, elegantă și modern mobilată, se entuziasmează de Andy Warhol și îi vine „să se zgârie pe ochi” pentru că nu l-a cumpărat la timp, e pasionat de *pop-art*, fascinat de sex și proprietar al unui birou de pariuri, își aduce aminte cu precizie de lungile plimbări pe promenadele din Scheveningen, Mers les Bains și Boulogne și de faptul că „bunicul Gruyten” dădea mâna cu toți, iar Lotte plângea).

Werner își amintește șantiere de construcții, oameni cu 1. În ochi, muncitori în „haine ciudate” (probabil deținuți – Aut.). Din când în când Gruyten, care nu mai îngăduia ca Lotte să nu-i stea prin preajmă, rămâne câteva săptămâni acasă, veghează la căpătâiul soției sale, înlocuind-o pe Leni, și încearcă cu disperare să facă ce încercase și aceasta: să-i citească nevastei sale ceva irlandez – povești, legende, poezii –, dar la fel de inutil ca și Leni, căci doamna Gruyten clatină obosită din

cap și zâmbește. Bătrânul H., care se pare că izbutise să-și stăpânească mai repede d. Și din septembrie nu mai varsă deja nicio l., se „întoarce la lucru” și din când în când i se pune surprinzătoarea întrebare:

— Mai ține încă șandramaua?

Mai ținea. Ba chiar era în ascensiune. Veteranii sunt acolo și strâng rândurile.

Să fie oare Gruyten, ajuns la patruzeci și unu de ani, un om sfârșit? Oare să nu se poată el împăca cu moartea fiului său, când în jurul lui fiii altor oameni mor cu grămada, fără ca acei oameni să fie distruși? Oare să înceapă să citească vreo carte? Da. Una. Descoperă undeva o carte de rugăciuni din 1913, pe care o primise în dar la prima împărtășanie, și caută „mângâiere în religie” („pe care n-a găsit-o niciodată” – Hoyser sen.). Unicul efect al acestei lecturi e că începe să dăruiască bani „cu grămada”, după cum afirmă atât Hoyser, cât și nora sa, Lotte, precum și van Doorn, care, în loc de „cu grămada”, spune „cu ghiotura” („Și mie mi-a dat bani cu ghiotura, așa că mi-am putut răscumpăra mica gospodărie părintească și ceva pământ”). Intră în biserici, dar „nu rezistă mai mult de unu-două minute” înăuntru (Lotte). „Arată de șaptezeci de ani, pe când soția lui, care tocmai împlinise treizeci și nouă, arată doar de șaiszeci” (van Doorn). O sărută pe soția lui, uneori și pe Leni, însă niciodată pe Lotte.

Oare să fi început decăderea? Fostul său medic de casă, un oarecare dr. Windlen, octogenar, ce depășise de mult prejudecata secretului medical, a fost găsit în vechea lui casă, unde mai există urme ale fostului cabinet: dulapuri albe și scaune albe. Vituperează îndârjit farmacolatria la modă, noua țicneală de a îngurgita nenumărate medicamente. El a declarat că Gruyten „ar fi fost perfect, dar absolut perfect sănătos. Toate analizele, fără excepție, negative: ficat, inimă, rinichi, sânge, urină. Tipul nici nu fuma – poate cel mult o țigară

de foi pe zi —, iar o sticlă de vin îl ținea o săptămână întreagă. Bolnav? Nu, nici pomeneală, v-o spun eu. Știa ce-i cu el și știa și ce face. Iar faptul c-o fi arătat uneori ca de șaptezeci de ani nu înseamnă nimic. Desigur, era complet dărâmat la nivel psihic și moral, dar fizic nu. Singurul citat pe care-l reținuse din Biblie era «Agonișiți-vă prieteni cu ajutorul bogățiilor dobândite pe nedrept», or, asta a lăsat urme”.

Oare Leni mai acordă tot atâta atenție produselor digestiei ei? Probabil că nu. O vizitează mai des pe Rahel și relatează „lucruri stranii” despre aceste vizite, după cum o confirmă și Margret:

— N-am vrut să-i dau crezare, așa că m-am dus și eu o dată cu ea acolo și am văzut că totul era adevărat. Haruspica nu mai îndeplinea niciun fel de funcție, nici măcar pe cea de „soră de closet”. Și avea voie să între în biserică doar atunci când nu se țineau slujbe oficiale. Nu mai avea nici măcar fosta ei chilie, ci locuia sus, la mansardă, într-o încăpere extrem de mică, unde odinioară se păstrau măturile, periile de frecat podele, praful de curățit, soda și cârpele. Și știți care ce-a cerut de la noi? Țigări! Pe vremea aceea eu nu fumam, dar Leni i-a dat câteva și ea și-a aprins imediat una și a început să tragă fumul cu nesaț. După aceea a decapitat țigara — și pot să vă spun că am mai văzut eu oameni făcând asta, dar ca ea nu! Se pricepea! Era o adevărată mișcare de maestru, executată la milimetru, așa cum se face doar la pârnaie sau în closetele de la spitale: a retezat cu multă băgare de seamă, cu un foarfece, jarul, răscolindu-l pe urmă, ca să se convingă că n-a mai rămas niciun fir de tutun, și a făcut totul într-o cutie de chibrituri goală, psalmodiind neconținut, cu voce scăzută, „Domnul e aproape, El e aici”. În vorbele ei nu era nici zăpăceală și nici ironie, ci doar seriozitate. Nu dădea impresia că-i nebună, dar arăta deplorabil, de parcă săpunul i s-ar fi dat

cu zgârcenie. Nu m-am mai dus altă dată, căci – să fiu sinceră – mi-era frică. Eram oricum cu nervii la pământ din pricina morții băiatului și a vărului său. Când Schlömer nu era acasă, mă învârteam prin șantanurile alea pentru soldați și-mi pescuiam câte un tip. La nouăsprezece ani eram deja terminată. Iar chestia cu călugărița aia mi se părea insuportabilă, căci stătea închisă și era la fel de lipsită de șanse ca un șoarece condamnat la moarte. Se vedea clar! Era și mai ridată ca înainte și, cât a mușcat din pâinea adusă de Leni, mi-a spus de mai multe ori „Margret, lasă-te de astea. Lasă-te!” „De ce?” am întrebat-o. „De ceea ce faci.” N-am mai avut curajul să merg acolo, n-am mai putut, nervii îmi erau complet distruși; Leni însă a mai vizitat-o ani în șir. Rostea lucruri ciudate: „De ce nu mă omoară odată, în loc să mă tot ascundă?” Iar lui Leni îi repeta întruna: „La dracu’, tu trebuie să trăiești! auzi? Să trăiești!” Iar Leni plângea, căci o iubea. Ei, mai târziu a ieșit totul la iveală („Ce?”): era evreică, iar ordinul ei n-o denunțase oficialităților, lăsând impresia că ar fi dispărut cu ocazia unei mutări. O ascunseseră, dar nu-i prea dădeau de mâncare. Cică fiindcă n-avea cartelă. Dar aveau acolo livada și crescătoria de porci! Nu, nervii mei n-au putut suporta. Stătea acolo ca un șoarece mic, bătrân și jigărit, iar lui Leni i se îngăduise s-o viziteze doar pentru că era atât de energică și pentru că se știa cât e de naivă. Ea își imagina că sora fusese doar pedepsită. Leni n-a putut înțelege nici la sfârșit ce vasăzică un evreu sau o evreică. Dar și dacă ar fi priceput și și-ar fi dat seama cât de periculoasă putea fi o asemenea relație, ar fi zis doar „Ei, și?” și s-ar fi dus la ea în continuare, pot să jur. Leni era curajoasă – și mai e și acum. Cel mai rău a fost când sora a început să rostească „Domnul e aproape, Domnul e aproape”,. Uitându-se spre ușă, de parcă L-ar fi așteptat să între atunci, pe loc. Mie mi s-a făcut frică, dar lui Leni nu. Privea spre ușă,

în așteptare, și n-ar fi fost deloc surprinsă să-i vadă pe Dumnezeu intrând. Era însă pe la începutul lui 1941 și eu lucram deja la spitalul militar. Sora m-a privit încă o dată și a zis: „Nu doar ceea ce faci nu e bine. Mult mai rău e ceea ce ieși. Când ai început?” Iar eu am răspuns: „Acum paisprezece zile”. Ea: „Atunci nu-i prea târziu”. Eu: „Ba da, fiindcă n-am să mai renunț nicicând”. Desigur, la morfină... V-ați dat seama? Nici măcar n-ați bănuțit?

Singura care nu pare să fi avut nevoie de consolare e doamna Schweigert, care în acest timp vine mai des la casa Gruyten, pentru a o vizita pe sora ei muribundă și pentru a încerca să-i explice că „soarta nu-l poate doborî pe om, cel mult îl face mai puternic”. Că soțul ei, Gruyten, demonstrează încă o dată că-i de neam prost tocmai prin faptul că e „atât de distrus”. Nu se sfiește să-i reproșeze surorii ei, care se stinge de-a binelea: „De ce nu te gândești la mândrii feniani?” Pomenește de Langemarck și e jignită, jignită de moarte, atunci când, întrebând de supărarea atât de fățișă a lui Leni, află de la van Doorn, sursa tuturor acestor informații, că e foarte probabil ca Leni să îl jelească pe fiul ei Erhard. Găsește revoltător faptul că „fata asta cu iarba-neagră” (totuși altceva decât „fata asta” – Aut.) cutează să-i jelească pe fiul ei, din moment ce ea însăși nu-l jelește. După această „veste scandalosă”, își curmă vizitele și părăsește casa, făcând remarcă: „Asta chiar că merge prea departe. Auzi colo: iarba-neagră!”.

Bineînțeles că și anul acesta rulează filme, iar Leni merge din când în când la cinema. Vede *Camarazi pe mare*, *Noaptea de bal furtunoasă* și, încă o dată, *Bismarck*.

Aut. Se îndoiește că măcar vreunul din aceste filme i-a adus alinare sau că i-a abătut gândurile în altă parte.

Oare s-o fi consolată *Curajoasa nevastă de soldat* sau *Pornim contra Angliei* – șlagărele la

modă de atunci? Ne îndoim.

Uneori toți cei trei Gruyten, tata, mama și fiica, zac în pat, cu jaluzelele trase, nu părăsesc încăperile nici măcar când se dă alarma aeriană și stau așa, „cu ochii pironiți în tavan, zile, ba chiar săptămâni de-a rândul” (van Doorn).

Întreaga familie Hoyser se mută între timp în casa Gruyten: Otto, soția lui, Lotte, și fiul ei, Wemer. Are loc un eveniment care, deși așteptat, ba chiar previzibil, e considerat totuși o minune și contribuie la salvarea familiei Gruyten: copilul lui Lotte vine pe lume în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1940, în timpul unui atac aerian. E un băiat de trei kilograme și ceva și, deoarece apare mai curând decât era prevăzut, iar moașa nu e pregătită, fiind „prinsă în altă parte” (la nașterea unei fete, cum s-a putut constata mai târziu), și fiindcă energica Lotte se dovedește, în chip surprinzător, slabă și neajutorată – ca, de altfel, și van Doorn –, se întâmplă o altă minune: doamna Gruyten părăsește patul și-i dă lui Leni îndrumări cu o voce energică, dar prietenoasă. În timp ce Lotte îndură ultimele dureri ale facerii, se înfierbântă apă, se sterilizează un foarfec, se încălzesc scutece și pături, se macină cafea și se pregătește coniac. E o noapte înghețată și întunecoasă, cea mai întunecată noapte a anului, dar doamnei Gruyten, slăbită, „de n-a mai rămas decât sufletul de ea” (van Doorn), i-a sosit ceasul cel mare al vieții, înfășurată în halatul ei albastru, nu scapă niciun moment din ochi lucrurile de primă necesitate, îngrămădite pe scrin, tamponează fruntea lui Lotte cu apă de colonie, ținându-i mâinile și desfăcându-i fără menajamente picioarele, și o aduce în poziția cea mai indicată, pe jumătate ridicată în capul oaselor. Ia copilul fără pic de teamă, o șterge pe mamă cu apă îndoită cu oțet, taie buricul nou-născutului și are grijă ca micuțul să fie așezat într-un coș de rufe „cald, cald, cald”, așternut cu perne și pregătit din vreme de

Leni. N-o deranjează câtuși de puțin că în apropiere explodează bombe, iar pe responsabilul cu apărarea antiaeriană, un oarecare Hoster, care cere insistent ca luminile să fie stinse și toată lumea să coboare în adăpost, îl pune la punct cu o fermitate considerată de toți martorii acestui incident (Lotte, Marja van Doorn, bătrânul Hoyser) „demnă de un jandarm”.

Totuși să fi avut ea oare calități de doctoriță? În orice caz, „curăță pânțelele mamei” (doamna Gruyten către Hoyser sen.), controlează expulzarea placentei, bea cafea și coniac cu Leni și Lotte. În mod surprinzător, energica van Doorn „nu s-a arătat la înălțimea situației” (Lotte), zăbovind mai tot timpul în bucătărie, sub pretexte cusute cu ață albă, și servindu-i cu cafea pe cei doi bărbați, Gruyten și Hoyser. Vorbește tot timpul despre „noi” („O scoatem noi la capăt, las’ că rezolvăm noi, nu ne dăm noi bătuți, noi...” etc „plus ușoare critici la adresa doamnei Gruyten: „Să sperăm c-o țin nervii! Dumnezeule, numai de nu i-ar fi prea mult!”), dar stă departe de locul evenimentului, dormitorul lui Lotte, și apare iar abia când ce a fost mai greu a trecut. Când doamna Gruyten se uită în jurul ei, ca și cum nici ei nu i-ar veni să creadă ce a făcut, van Doorn intră în cameră cu micul Werner și-i șoptește: „Ia să ne uităm la frățiorul nostru, vrei?” Bătrânul Gruyten îi spune bătrânului Hoyser, de parcă cineva din cei de acolo s-ar fi îndoit de asta:

— Am știut eu și am spus-o întotdeauna: e o femeie minunată!

Câteva zile mai târziu se face simțită o anumită încordare, deoarece Lotte insistă ca doamna Gruyten să fie nașa copilului, pe care vrea să-i numească Kurt („Aceasta a fost dorința lui Willi dacă va fi băiat. Dacă ar fi fost fată, s-ar fi numit Helene.”), dar refuză ca acesta să fie botezat în toată legea. E pornită împotriva bisericilor, mai ales împotriva „celeia de aici”. (Afirmatie care n-a

putut fi niciodată pe deplin lămurită. E de presupus, cu o probabilitate care frizează siguranța, că s-a referit la biserica romano-catolică; de altfel, nici nu cunoștea mai îndeaproape alte biserici – Aut.) Doamna Gruyten nu i-o ia în nume de rău; e doar „foarte, foarte tristă”, acceptă nașia și ține cu tot dinadinsul să pună drept dar în leagănul copilului ceva cumsecade, palpabil și durabil. Îi dăruiește un loc de casă la marginea orașului, un teren viran moștenit de la părinții ei. Încheie tranzacția foarte legal, cu un notar, iar bătrânul Gruyten îi promite un lucru pe care desigur că l-ar fi făcut, numai că nu a mai apucat:

— Iar eu, eu îi voi construi acolo o casă.

Perioada celei mai adânci tristeți pare să fi trecut, Melancolia pasiv-apatică a bătrânului Gruyten devine activă și el află „triumfător, ba chiar cu satisfacție” (Hoyser sen.), că în dimineața zilei de 16 februarie 1941 clădirea de birouri a fost atinsă de două bombe explozive. Deoarece n-au căzut bombe incendiare, iar forța exploziei n-a provocat nici ea vreun incendiu, speranța ca „toate boarfele să fi ars” rămâne deșartă. După lucrări de curățare, care durează o săptămână și la care Leni ia parte fără prea mult entuziasm, iese la iveală că nu s-a pierdut nici măcar un singur act, iar după alte patru săptămâni birourile își pot relua activitatea. Gruyten nu le mai trece niciodată pragul. Spre surpriza tuturor celor din jurul lui, devine ceea ce „nici măcar în tinerețe nu fusese nicicând: sociabil” (Lotte Hoyser). Comentariul lui Lotte Hoyser:

— Devenise – lucru surprinzător – de-a dreptul drăguț. Insista să luăm împreună, cu toții, cafeaua acasă în fiecare zi, între patru și cinci. Trebuiau să fie de față și Leni, și soacră-mea, și copiii... toți. După ora cinci rămânea numai cu tata și se iniția în toate detaliile „afacerii”: situația conturilor, fluctuația lor, proiectele în curs, șantierele... Își

făcea o idee despre averea pe care o deținea și-și petrecea o mulțime de ore la avocați și juriști, pentru a se informa cum ar putea transforma firma – care era proprietatea lui – într-o societate pe acțiuni. A fost întocmită o „listă a veteranilor”. Era destul de șiret pentru a-și da seama că la patruzeci și doi de ani – fiind, pe deasupra, și complet sănătos – era încă pasibil de *încorporare* în armată, așa că voia să-și asigure un post de consilier cu rang de director. *La sfatul celor* care-i dădeau comenzi – persoane destul de importante, printre care și câțiva generali, cu toții binevoitori, după cum se pare –, își transformă titlul anterior în cel de „șef al planificării”. Eu am devenit directoare de personal, iar tata a fost numit însărcinat cu finanțele. Nu a reușit în schimb s-o facă directoare pe Leni, care tocmai împlinise optsprezece ani și jumătate, deoarece ea s-a opus. Se gândise la toate. Doar un lucru l-a neglijat: să-i asigure viitorul lui Leni. Mai târziu, când a izbucnit scandalul, ne-am dat seama cu toții de ce procedase astfel, dar soția lui și Leni rămăseseră leftere. Ei, și, după cum am spus, devenise drăguț. Și s-a mai întâmplat ceva surprinzător: a început să vorbească despre fiul său. Nu-i rostise numele aproape un an întreg și nici ceilalți n-aveau dreptul s-o facă. Iar acum vorbea despre el. Nu era atât de prost încât să vorbească despre destin sau despre alte asemenea tâmpenii, spuse însă că i se părea minunat că Heinrich nu murise „pasiv”, ci „activ”. Nu înțelegeam prea bine ce vrea să spună, căci, deși trecuse mai bine de un an, toată acea istorie daneză îmi provocase un gust amar, părându-mi-se și puțin prostească – adică mi s-ar fi părut prostească dacă băieții aceia doi n-ar fi murit pentru ea. Astăzi nici măcar faptul că au murit „pentru asta” nu face ca respectiva cauză să mi se pară mai bună, mai măreață sau mai puțin prostească. Simt și acum în gură un gust amar; mai mult nu vă pot spune. În cele din urmă Gruyten s-a văzut în posesia „noii

structuri a firmei” și în iunie, cu ocazia celei de-a douăsprezecea aniversări a întemeierii acesteia, a dat o petrecere unde intenționa să facă totul public. A programat-o în ziua de cincisprezece, exact între două atacuri aeriene, de parcă ar fi avut o presimțire. Noi, noi n-am bănuț nimic. Nimic.

Leni își reia încercările de a cânta la pian cu și mai multă intensitate și „cu o îndârjire subită” (Hoyser sen.), iar mai sus pomenitul Schirtenstein afirmă că, pe când stătea gânditor la fereastră (cum mărturisește el însuși) și „o ascultam, nu lipsit de interes, totuși mai mult sau mai puțin plictisit, într-o seară de iunie am devenit dintr-odată atent și am asistat la cea mai surprinzătoare interpretare auzită vreodată. S-a făcut simțită brusc o fermitate, o fermitate aproape ca de gheață, cum nu mi-a mai fost dat să aud. Sunt om bătrân, i-am numit pe mulți interpreți de două parale, dar permiteți-mi să fac o observație care poate că o să vă surprindă: I-am auzit pe Schubert interpretat într-o manieră complet nouă. Era de parcă îl auzeam pentru prima dată, iar cel care cânta – n-aș fi putut spune dacă era bărbat sau femeie – nu numai că-l studiasse, ci îl și înțelese; or, se întâmplă foarte rar ca neprofesioniștii să înțeleagă așa ceva. Acolo nu cânta cineva așa, pur și simplu; acolo *se făcea muzică*. Pe urmă m-am surprins în repetate rânduri stând la fereastră și așteptând, de cele mai multe ori seara, între șase și opt. În scurt timp însă am fost încorporat și am lipsit vreme îndelungată, foarte îndelungată. Când m-am întors, locuința era ocupată. Era în 1952. Da, am lipsit unsprezece ani. Prizonieratul l-am făcut la ruși, unde am cântat la pian cu mult, mult sub nivelul meu. N-am dus-o rău. Am cântat muzică de dans, muzică ușoară, chestii din astea banale. Știți care ce înseamnă pentru un «temut critic muzical» să interpreteze de șase ori pe zi *Lili Marlene*? La patru ani după ce m-am întors, mi-am recăpătat, în fine, vechea locuință. Îmi plac pomii din curte și tavanele

înalte. Și ce credeți că mi-a fost dat să aud și să recunosc după cincisprezece ani?

Moderato-ul din Sonata în La minor și allegretto-ul. Din Sonata în Sol major, interpretate cu atâta claritate, pregnanță și profunzime cum nu le-am auzit niciodată – nici în 1941. Era într-adevăr o interpretare de talie mondială”.

Ceea ce urmează ar putea purta titlul „Leni face o prostie”, „Leni se abate de la calea virtuții” sau „Ce s-a întâmplat cu Leni?”.

La petrecerea organizată de firmă la mijlocul lui iunie 1941 Gruyten îi poftise și pe „toți angajații firmei care se aflau la acea oră în permisie în patrie”.

— Ceea ce nimeni n-ar fi putut bănuși și, de altfel, nici nu reieșea din invitație (Hoyser sen.) a fost faptul că i-ar fi putut trece cuiva prin minte că și *foștii* angajați s-ar fi putut considera poftiți. De fapt până și expresia „fost angajat” ar fi fost o exagerare în cazul *ăluia*. Lucrase la noi în 1936, timp de șase săptămâni, ca voluntar, căci ucenic nu voise să fie angajat; denumirea i se păruse prea „primitivă”, așa că l-am luat ca „voluntar”. Dar nu avea chef să prindă nimic, în schimb voia să ne învețe el pe noi cum se construiește, așa că l-am dat în curând afară, iar el s-a dus de îndată la militarie. Nu c-ar fi fost un băiat tocmai rău, doar că era un aiurit – și nici măcar unul ca lumea, ca Erhard, ci unul pornit rău, cu înclinații spre gigantism, care nu se potriveau cu noi. Se îndârjea să nege calitățile betonului și să redescopere „regalitatea” pietrei. Ei, poate c-o fi avut ceva dreptate, dar noi n-aveam ce face cu el, mai ales că nu voia să pună mâna pe nicio piatră. Poate că nici nu putea. La naiba, am lucrat în construcții aproape șaiszeci de ani, iar pe atunci aveam cam patruzeci de ani de experiență, așa că-mi puteam imagina ce vasăzică „regalitatea pietrei”. Am urmărit sute de zidari și ucenici lucrând cu piatra. Ar trebui să vedeți cum pune un zidar adevărat mâna pe piatră! Bun, dar ăsta... ăsta n-avea nici

mină, nici simț pentru așa ceva. Era un gură-cască. Nu c-ar fi fost rău, doar că avea capul plin de gărgăuni, iar noi știam de unde-i avea.

O altă complicație neprevăzută a petrecerii a fost aceea că Leni n-a vrut să participe la ea. Cheful de dans îi trecuse. Era acum „o fată foarte serioasă și foarte liniștită și se înțelegea bine cu maică-sa. Învăța franceza și un pic de engleză și era de-a dreptul îndrăgostită de pian” (van Doorn). În plus, „cunoștea prea bine personalul întreprinderii și știa că pe-acolo nu-i niciunul care să-i poată trezi din nou cheful de a dansa” (Lotte H.). Leni a luat parte la acea petrecere doar la rugămintea părinților ei.

Acum trebuie să spunem neapărat câteva vorbe despre Alois Pfeiffer, cel caracterizat cu atâta duritate de Hoyser și care joacă aici doar un rol episodic. De asemenea, o să aflăm câte ceva despre familia lui și despre mediul din care provenea. Wilhelm Pfeiffer, tatăl lui A., fusese coleg de școală și camarad de armată cu bătrânul Gruyten; proveneau din același sat și, până la căsătoria lui Gruyten, întreținuseră relații de prietenie destul de slabe, care încetară când Wilhelm P. Începu „să-i calce în așa hal pe nervi pe Gruyten, încât acesta nu-l mai putu suporta” (H.). Cei doi luaseră parte împreună la o bătălie din Primul Război Mondial (adică la cea de pe Lys, cum a ieșit la iveală mai târziu), iar după întoarcerea acasă Pfeiffer, care pe atunci avea douăzeci de ani, „începu pur și simplu” (H., ca și pentru ceea ce urmează) „să-și târască piciorul drept de parcă i-ar fi fost paralizat. Ei bine, n-am nimic împotriva dacă un om vrea să ciupească o pensie, dar ăsta prea o făcea lată” și nici nu mai vorbea despre altceva decât despre „schija cât o gămălie” care îi rămăsese înțepenită „într-un loc important. Era un tip tenace, așa că își târî timp de trei ani piciorul de la un medic la altul, de la un birou al forțelor de muncă la altul, până ce obținu

în cele din urmă pensia și, în același timp, i se înlesni accesul la școala de învățători. Bun. Bun. N-aș vrea să nedreptățesc pe nimeni. Poate că omul era – adică este – într-adevăr paralizat, doar că schija n-a găsit-o nimeni. Poate că nici nu era vorba de vreo schijă. Bun, eu n-am nimic împotriva felului său de viață. Și-a primit pensia, ba a devenit și învățător și așa mai departe, dar s-a mai întâmplat ceva ciudat: Hubert aproape înnebunea de nervi de îndată ce apărea Pfeiffer, trăgându-și piciorul după el. Se pare că situația devenea tot mai rea, într-un timp se vorbea chiar de amputare și, într-adevăr, după o vreme piciorul îi înțepeni. Dar nimeni n-a văzut vreodată acea «schijă cât o gămălie», nici măcar pe ecranul celui mai sensibil aparat Röntgen. Și deoarece n-o văzuse nimeni, Hubert l-a întrebat într-o bună zi pe Pfeiffer: «Cum de poți ști că e cât o gămălie, când până acum n-a văzut-o nimeni?» Trebuie să recunosc că argumentul era uluitor, iar din acea clipă Pfeiffer a rămas jignit pe vecie. Pe urmă însă a făcut din asta un fel de ideologie a gămăliei și toți copiii din Lyssemich au ascultat neconținut la școală povestea cu schija și cu «Lys», și asta timp de zece-douăzeci de ani. Atunci Hubert a făcut din nou o afirmație foarte la obiect, căci primeam tot timpul vești despre Pfeiffer, deoarece toți provenim din același sat și avem o mulțime de rubedenii acolo. Hubert a spus: «Chiar dacă are o schijă acolo, totuși e cel mai mincinos picior din câte cunosc, măcar că-l târăște după el. Și nici nu poate fi vorba de vreo bătălie, doar am fost și eu acolo. Eram în linia a treia sau a patra și nici pomeneală să fi intrat în luptă. Desigur, existau pe acolo grenade și alte d-astea, dar... Ei, știm cu toții că războiul e o tâmpenie, dar *atât* de rău cum povestește el n-a fost, iar pentru noi totul a durat doar o zi și jumătate. Doar nu poți trăi toată viața din asta!» Ei, dar acum” (un suspin al lui H.), „acum apare la bal fiul lui Wilhelm, Alois”.

Câteva vizite în satul Lyssemich au devenit absolut necesare, pentru a primi unele informații obiective despre Alois. S-au cerut date de la doi birtași de aproximativ aceeași vârstă cu A., precum și de la soțiile lor, care și-l mai aminteau. O vizită la casa parohială n-a dat rezultatele scontate, căci preotul îi cunoștea pe alde Pfeiffer doar din registrele parohiei, ca „trăitori în Lyssemich din 1756“, iar cum în cele din urmă Wilhelm Pfeiffer „s-a mutat de aici“, chiar dacă asta s-a întâmplat abia în 1940, „nu atât din cauza activității sale politice – destul de penibile, de altfel –, ci mai ales fiindcă nu-l mai puteam suporta” (birtașul Zimmermann din Lyssemich, cincizeci și patru de ani, om curat și de încredere), urmele familiei Pfeiffer s-au șters aproape complet de aici. Din păcate, toți martorii sunt – într-un fel sau altul – părținitori: van Doorn, toți cei din familia Hoyser, Leni (Margret nu știe nimic despre Pfeifferi). Relatările celor două grupuri nu se contrazic niciodată în ceea ce privește datele; doar interpretarea e diferită. Toți martorii din partida anti-Alois afirmă că la vârsta de paisprezece ani el a trebuit să renunțe la școală. În această privință cursul vieții lui seamănă cu cel al lui Leni. Alde Pfeiffer afirmă însă că ar fi fost „victima anumitor intrigi”. Neîndoielnic e însă faptul că fusese un „bărbat frumos”, chiar dacă despre această calitate se pomenește cu diferite grade de ironie. Leni nu-i ține fotografia pe perete, dar la familia Pfeiffer atârnă vreo zece poze și trebuie să spunem că dacă noțiunea de bărbat frumos a avut vreodată vreun sens, atunci lui Alois chiar că i se potrivește. Avea ochii de un albastru deschis și părul întunecat, aproape negru-albăstrui. S-au purtat multe discuții în jurul părului negru-albăstrui al lui A., declanșate de teorii rasiale de cea mai joasă speță; tatăl lui era blond, mama de asemenea și toți strămoșii săi la fel (toate informațiile provin de la familia Pfeiffer), în măsura în care se cunoaște sau s-a

transmis ceva despre culoarea părului lor. Deoarece toți strămoșii familiilor Pfeiffer și Tolzem (numele de fată al doamnei Pfeiffer) văzuseră lumina zilei în triunghiul Lyssemich-Werpen-Tolzem (un triunghi cu suprafața totală de douăzeci și șapte kilometri), n-au fost necesare niciun fel de călătorii. Două surori ale lui Alois, Berta și Käthe, moarte de timpuriu, avuseseră, la fel ca fratele lor Heinrich, încă în viață, părul blond, chiar dacă nu auriu. Tema de discuție numărul 1 la gustarea de dimineață a familiei Pfeiffer trebuie să fi fost acele șușoteli tâmpite despre părul negru și cel blond. Erau gata să recurgă chiar și la scârbavnica metodă a suspectării străbunilor doar pentru a putea explica culoarea părului lui A. S-au întreprins acțiuni de adulmecare prin registrele parohiale și civile (reședința se află la Werpen și aici se păstrează și registrele) ale respectivului triunghi geografic (ceea ce, ținând seama de întinderea lui, n-a putut constitui o acțiune prea costisitoare), pentru a da de o eventuală strămoașă care, în urma unor escapade amoroase, să se facă responsabilă de apariția părului negru în familie. Heinrich Pfeiffer se referă la această situație – de altfel, fără nici cea mai vagă urmă de ironie – în felul următor:

— Îmi aduc aminte că în 1936 a fost găsită în cele din urmă în registrul parohial din Tolzem o femeie ce putea fi socotită responsabilă pentru părul surprinzător de negru al fratelui meu. Era o oarecare Maria, trecută doar cu prenumele, dar părinții ei erau desemnați drept luptă. Desigur, existau pe-acolo grenade și alte d-astea, dar... Ei, știm cu toții că războiul e o tâmpenie, dar *atât* de rău cum povestește el n-a fost, iar pentru noi totul a durat doar o zi și jumătate. Doar nu poți trăi toată viața din asta Ei, dar acum” (un suspin al lui H.), „acum apare la bal fiul lui Wilhelm, Alois”.

Câteva vizite în satul Lyssemich au devenit absolut necesare, pentru a primi unele informații

obiective despre Alois. S-au cerut date de la doi birtași de aproximativ aceeași vârstă cu A., precum și de la soțiile lor, care și-l mai aminteau. O vizită la casa parohială n-a dat rezultatele scontate, căci preotul îi cunoștea pe alde Pfeiffer doar din registrele parohiei, ca „trăitori în Lyssemich din 1756, iar cum în cele din urmă Wilhelm Pfeiffer „s-a mutat de aici”, chiar dacă asta s-a întâmplat abia în 1940, „nu atât din cauza activității sale politice – destul de penibile, de altfel –, ci mai ales fiindcă nu-l mai puteam suporta” (birtășul Zimmermann din Lyssemich, cincizeci și patru de ani, om curat și de încredere), urmele familiei Pfeiffer s-au șters aproape complet de aici. Din păcate, toți martorii sunt – într-un fel sau altul – părtinitori: van Doorn, toți cei din familia Hoyser, Leni (Margret nu știe nimic despre Pfeifferi). Relatările celor două grupuri nu se contrazic niciodată în ceea ce privește datele; doar interpretarea e diferită. Toți martorii din partida anti-Alois afirmă că la vârsta de paisprezece ani el a trebuit să renunțe la școală. În această privință cursul vieții lui seamănă cu cel al lui Leni. Alde Pfeiffer afirmă însă că ar fi fost „victima anumitor intrigi”. Neîndoielnic e însă faptul că fusese un „bărbat frumos”, chiar dacă despre această calitate se pomenește cu diferite grade de ironie. Leni nu-i ține fotografia pe perete, dar la familia Pfeiffer atârnă vreo zece poze și trebuie să spunem că dacă noțiunea de bărbat frumos a avut vreodată vreun sens, atunci lui Alois chiar că i se potrivește. Avea ochii de un albastru deschis și părul întunecat, aproape negru-albăstrui. S-au purtat multe discuții în jurul părului negru-albăstrui al lui A., declanșate de teorii rasiale de cea mai joasă speță; tatăl lui era blond, mama de asemenea și toți strămoșii săi la fel (toate informațiile provin de la familia Pfeiffer), în măsura în care se cunoaște sau s-a transmis ceva despre culoarea părului lor. Deoarece toți strămoșii familiilor Pfeiffer și

Tolzem (numele de fată al doamnei Pfeiffer) văzuseră lumina zilei în triumghiul Lyssemich-Werpen-Tolzem (un triunghi cu suprafața totală de douăzeci și șapte kilometri), n-au fost necesare niciun fel de călătorii. Două surori ale lui Alois, Berta și Käthe, moarte de timpuriu, avuseseră, la fel ca fratele lor Heinrich, încă în viață, părul blond, chiar dacă nu auriu. Tema de discuție numărul 1 la gustarea de dimineață a familiei Pfeiffer trebuie să fi. Fost acele șușoteli tâmpite despre părul negru și cel blond. Erau gata să recurgă chiar și la scârbavnica metodă a suspectării străbunilor doar pentru a putea explica culoarea părului lui A. S-au întreprins acțiuni de adulmecare prin registrele parohiale și civile (reședința se află la Werpen și aici se păstrează și registrele) ale respectivului triunghi geografic (ceea ce, ținând seama de întinderea lui, n-a putut constitui o acțiune prea costisitoare), pentru a da de o eventuală strămoașă care, în urma unor escapade amoroase, să se facă responsabilă de apariția părului negru în familie. Heinrich Pfeiffer se referă la această situație – de altfel, fără nici cea mai vagă urmă de ironie – în felul următor:

— Îmi aduc aminte că în 1936 a fost găsită în cele din urmă în registrul parohial din Tolzem o femeie ce putea fi socotită responsabilă pentru părul surprinzător de negru al fratelui meu. Era o oarecare Maria, trecută doar cu prenumele, dar părinții ei erau desemnați drept „*vagabundi*”.

Heinrich P. Locuiește împreună cu soția sa Hetti, n. Irms, într-o casă familială situată într-un cartier funcționaresc cu specific confesional. Are doi fii, Wilhelm și Karl, și se află în pragul procurării unui automobil. H.P. Are un picior amputat. E destul de amabil, totuși puțin iritat, stare pe care o explică prin „grijile pe care i le provoacă procurarea mașinii”.

În acest triunghi geografic părul negru nu e însă deloc o raritate, ba chiar, la o privire fugară,

precumpănește, după cum s-a putut convinge aut. Însuși. Dar exista o trăsătură a familiei, motiv de mândrie al acesteia, transmisă neîntrerupt drept „renumitul păr Pfeiffer”. O femeie care avea „părul Pfeiffer” era socotită cumva norocoasă, binecuvântată și, în orice caz, frumoasă. Deoarece în triumghiul Tolzem-Werpen-Lyssemich au fost descoperite, conform declarațiilor lui Heinrich P., nenumărate legături de rudenie cu alde Gruyten și strămoșii lor (nu cu familia Barkel, deoarece ea locuia deja de mai multe generații la oraș), aut. Nu i se pare imposibil ca Leni să fi ajuns să aibă părul Pfeiffer prin te miri ce asemenea înrudiri. Dar să fim drepti: părul lui A. Era, obiectiv vorbind – ca să spunem așa, din punctul de vedere al unui frizer –, al dracului de frumos: des, negru, cu luciri naturale. Faptul că era ondulat a dat din nou naștere la nenumărate speculații, căci părul Pfeiffer e – ca și la Leni, de altfel! – neted și drept etc „etc.

Poate fi demonstrat obiectiv că în jurul acestui Alois s-a făcut întotdeauna prea mult tărăboi, începând chiar cu prima zi după nașterea lui. Conform obiceiurilor practicate de cei din familia Pfeiffer, nenorocirea a fost transformată pe loc în virtute, așa că Alois era considerat „țiganul nostru” – ce-i drept, doar până în 1933, după aceea devenind „clasicul tip vestic”. Aut. Dă mare însemnătate constatării că A. Nu era în niciun caz de tip celtic. O asemenea greșală de interpretare e posibilă deoarece la celți apar adesea ochii deschiși la culoare și părul negru. Lui A. Îi lipseau însă – după cum se va vedea – sensibilitatea și fantezia celtică. Dacă vrem totuși să-i clasificăm din punct de vedere rasial, atunci nu ne rămâne decât o singură soluție: aceea de a-i considera un german nereușit. Era arătat tuturor, ținut în brațe, numit luni, ba chiar ani de-a rândul „dulce” și, mai înainte de a fi putut rosti primele cuvinte, i s-au ales cele mai năstrușnice profesii, în special din

domeniul artistic, devenind simbolul celor mai mari speranțe ale familiei. Sperau să ajungă sculptor, pictor ori arhitect (activitatea de scriitor a ajuns doar mai târziu în zona speculațiilor familiei – Aut.). Orice făcea, era elogiat în mod exagerat de ai lui. Deoarece bineînțeles că a fost și un „ministrant dulce” (prenumele ne scutește să vorbim despre confesiunea căreia îi aparținea), mătușile, verișoarele etc. Îl și vedeau un „călugăr pictor”, poate chiar „stareț pictor”. E lucru certificat (de nevasta birtașului Commer din Lyssemich, azi în vârstă de șaizeci și doi de ani, precum și de soacra acesteia, bunica Commer, a cărei memorie bună e renumită în tot satul) că numărul celor care participau la slujbe a crescut neîncetat în timpul cât A. A fost ministrant la Lyssemich, deci între 1926 și 1933.

— Dumnezeule, mergeam uneori și-n timpul săptămânii și, bineînțeles, duminica la cristelîer (ce fel de serviciu religios trebuie înțeles prin „cristelîer” n-a putut fi lămurit până în prezent – Aut.), căci era tare drăguț să-i vezi pe ștregarul ăla acolo! (bunica Commer)

Au fost necesare mai multe interviuri cu domnul Pfeiffer și cu soția sa, Marianne, n. Tolzem. Ajunge să spunem că mediul în care trăiesc cei doi P. E „cu o treaptă mai sus” decât cel al fiului lor H.: o casă ceva mai mare și o mașină deja existentă. P. Sen „între timp pensionat, își târâie în continuare piciorul. Deoarece soții P. Sunt foarte comunicativi, n-a fost o problemă să aflăm de la ei câte ceva despre A Toate producțiile acestuia sunt păstrate, ca niște relicve, într-o vitrină. Două sau trei din cele paisprezece desene aflate acolo nici nu erau chiar atât de proaste: niște schițe în creion, colorate ulterior, reprezentând peisaje din Lyssemich. Se pare că netezimea extremă a terenului de acolo – unele denivelări de șase până la opt metri sunt socotite o senzație, cu toate că ele sunt inevitabile chiar și pe câmpiile cele mai

întinse, apărând, de pildă, pe malurile râurilor – I-a stârnit mereu să deseneze. Deoarece aici cerul se unește tot timpul cu pământul, cu un pământ mănos, A. A căutat – bineînțeles că n-am putut afla dacă intenționat sau nu – să afle secretul picturilor din Țările de Jos. În două sau trei desene s-a și apropiat de el, folosind ca sursă de lumină fabrica de zahăr din Tolzem, aducând-o cu originalitate mai aproape de Lyssemich și învăluind soarele în aburul ei alb. Afirmațiile soților P. Cum că fiul lor ar fi făcut sute de asemenea desene n-au putut fi verificate, deci au fost acceptate cu scepticism. Câteva lucrătoare meșterite de A. – o poliță pentru cactuși, o casetă, un suport de pipă pentru tatăl său, precum și o lampă enormă (traforaj) – ne-au trezit (ca să ne exprimăm cu blândețe) o impresie penibilă. În afară de acestea, mai erau acolo și vreo șase importante diplome sportive: atletism, înot, precum și o mențiune a clubului de fotbal din Lyssemich. Cele șase săptămâni petrecute ca ucenic de zidar la Werpen au fost desemnate de doamna P. Ca „practică”; ea n-a putut continua din cauza „inimaginabilei grosolănii a maestrului, care nu-i înțelegea inițiativele”. Pe scurt: era clar că atât cei din jurul lui A., cât și A. Însuși aveau în vedere „lucruri mai înalte” pentru persoana sa.

Într-o vitrină se aflau expuse și câteva duzini de poezii ale lui A., pe care aut. Preferă să le ignore. Niciuna singură, niciun vers măcar, nu ating nici pe departe forța de expresie a poeziilor lui Erhard Schweigert. După ce și-a întrerupt practica, „Alois s-a aruncat cu elan genial” (P. Sen.) asupra unei profesii care ar fi fost, probabil, fatală caracterului său slab: voia să devină artist. Câteva apariții încununate de succes pe scena unui teatru de amatori, unde a jucat rolul principal din *din Flandra*, au făcut ca în vitrina familiei P. Să fie păstrate trei tăieturi din ziare, în care culege elogii absolute”. Cei din familia P. Nu și-au dat seama nici până azi că e vorba de unul și același critic,

care scria pentru trei ziare regionale diferite, făcând doar neînsemnate variațiuni (în loc de „absolute” folosește o dată „meritate”, iar altă dată „incontestabile”). Inițialele sale sunt B.H.B., B.B.H. Și H.B.B. Desigur, și dorința de a deveni artist a eșuat din cauza lipsei de înțelegere a lumii pentru „intuiția” lui A., ca și a invidiei celorlalți față de „frumusețea” sa (doamna P).

Printre cele mai mândre relicve ale familiei P. Se află câteva exemplare de proză *tipărită* care, puțin îngălbenite și prinse în rame aurii, împodobesc raftul cel mai de sus al vitrinei și care i-au fost arătate aut. De către doamna P. Cu observația:

— Ia uitați-vă! Chestii *tipărite*! Oare ăsta nu-i talent adevărat? Și ce de bani s-ar fi putut câștiga cu ele! (Acest amestec de idealism maxim și materialism extrem e tipic pentru alde P. – Aut.)

I. Pornim în marș!

De opt luni suntem deja în război și încă n-am tras niciun foc. Iarna lungă și rece a fost folosită pentru o instrucție severă. Acum a sosit primăvara, iar noi așteptăm de săptămâni întregi ordinul Fiihrerului. În Polonia s-au dat lupte, în timp ce noi am fost nevoiți să stăm de strajă pe Rin. Norvegia și Danemarca au fost ocupate fără ca noi să fi fost de față. Unii cred chiar că vom rămâne în patrie pe tot parcursul războiului.

Ne aflăm într-un sătuc din Eifel. În 9 mai, la ora 16.30, primim ordinul de a pleca în marș spre vest.

Alarmă! Curierii gonesc, caii sunt înhămați, pretutindeni se pregătesc ranițe, adresăm un cuvânt de recunoștință, la despărțire, celor care ne-au adăpostit, fetele au ochii înroșiți de plâns – Germania pornește în marș spre vest, spre soarele în amurg. Ferește-te, Franța!

Batalionul pornește seara. Înaintea noastră se află trupe, imediat în urma noastră vin altele, iar pe partea stângă a șoselei ne depășesc nesfârșite

coloane motorizate. Mărșăluim prin noapte. Zorii zilei pot fi doar bănuți, căci cerul se cutremură sub vâjăitul avioanelor germane, care se reped din spatele nostru pentru a da bună dimineată vecinului din vest. Și tot ne mai depășesc coloane motorizate. „Trupele germane au trecut la revărsatul zorilor granițele spre Olanda, Belgia și Luxemburg și se află în continuă înaintare spre vest.” Cineva a strigat din mers mesajul special către coloana aflată în marș. Ne copleșește entuziasmul și facem semne către bravii noștri camarazi din avioanele ce trec în rânduri nesfârșite pe deasupra noastră.

II. Maas, 1940

Maas nu mai e un fluviu. Acum e doar un jet de flăcări. Malurile de pe cele două părți sunt dealuri care scuipă foc.

E folosit orice adăpost natural din acest loc ideal de apărare. Acolo unde natura a dat greș, a ajutat tehnica. Peste tot amplasamente de tragere pentru mitraliere: în fața stâncilor, în crăpăturile stâncilor, adânc înfipite în stânci. Bolți minuscule, săpate, zidite și betonate, peste care se arcuiesc, în chip de acoperiș, rocile masive, seculare, înalte de cincizeci de metri.

III. Aisne, 1940

O sută douăzeci de motoare de Stuka fac să răsunе asprul lor cânt!

O sută douăzeci de Stuka vâjâie peste Aisne!

Dar niciunul nu-și nimerește ținta.

Natura s-a așezat protectoare, prin ceața de la sol, deasupra liniei Weygand.

Sus, infanterist necunoscut! Astăzi trebuie să-ți demonstrezi, bazându-te doar pe tine însuși, aspra, superioara ta clasă! Setea ta de victorie trebuie să înfrângă și rezistența cea mai înverșunată. Când te repezi în jos de pe înălțimile de la Chemin des Dames, gândește-te la sângele ce a curs aici.

Gândește-te că alte mii și mii au străbătut deja acest drum.

Tu, soldat al anului 1940, desăvârșește acest drum! Ai citit, desigur, inscripția memorială: „Aici se găsea cândva Ailette, distrus de barbari”. Ce fel de gânduri criminale îl orbesc oare pe dușmanul tău, de te consideră astăzi pe tine, cel ce lupti pentru un drept vital al tău, iarăși un barbar? În zorii zilei de 9 iunie divizia noastră e gata de atac. Camarazii dintr-un alt regiment au misiunea de a ataca în sectorul nostru. Noi am fost distribuiți ca rezervă a diviziei.

Alarmă! La atac!

E ora patru dimineața. Beți de somn, ostașii se târăsc unul după altul din cort. Începe o activitate febrilă.

IV. Un erou

Povestea acestui erou e o pildă de neînfricăată vitejie și de exemplu personal de ofițer care nu ține seama de nicio primejdie. S-a spus mereu că ofițerul trebuie să aibă curajul de a fi în fruntea soldaților săi. Dar fiecare soldat încheie un pact cu moartea în momentul în care intră în luptă pentru a-i lua de beregată pe dușman. Își alungă frica din inimă, își încordează forțele precum struna unui arc, simțurile i se ascut brusc la maximum, i se aruncă norocului capricios în brațe și simte, fără să-și dea seama, că fericirea și îndurarea zeilor aparțin doar celor curajoși. Șovăielnicii sunt și ei influențați de exemplul celor curajoși, iar pilda unui singur om care are *presentimentul vitejiei* aprinde făclia curajului și în cei pe care îi are în preajmă. Așa a fost colonelul Günther!

V.

Dușmanul luptă cu îndârjire și viclenie, iar dacă e încercuit, până la ultimul om. Nu se predă aproape niciodată. Sunt negri din Senegal, aflați aici în elementul lor, maeștri în războiul pe teren

împădurit. Admirabil mascați sub rădăcini, în spatele zidurilor artificiale sau netede de frunziș, ascunși mereu tocmai acolo unde o cărare sau un luminiș îl atrage pe atacator. Se trage de la cele mai mici distanțe, iar toate gloanțele își nimeresc ținta, de cele mai multe ori mortal. Și lunetiștii instalați în copaci rămân de cele mai multe ori ascunși privirilor. Adesea îl lasă să treacă pe atacator, pentru a-i lichida apoi din spate. Nu poți scăpa de ei și-i chinuie pe cei din rezervă, pe curieri, pe cei din statul-major și pe artileriști. Izolați de mult și pe jumătate înfometate, mai împușcă, după zile întregi de așteptare, câte un soldat. Stau culcați ori în picioare sau șed strâns lipiți de trunchiuri, având adeseori pe ei o plasă de camuflaj, și își pândesc prada. Dacă izbutești totuși să depistezi vreunul, de obicei sălbaticul observă foarte iute asta și-și dă drumul de sus ca un sac, pentru a dispărea ca un fulger în desișul pădurii.

VI.

Înainte, tot înainte, n-avem voie să ne oprim, nu chiar aici. Batalionul mășcăluiește prin vale, fără nicio acoperire. Cine poate ști dacă în dreapta și în stânga, pe înălțimi, nu se află dușmanul? Mai departe! E ca un miracol – nimeni nu ne tulbură înaintarea. Satele sunt jefuite și distruse de francezii aflați în retragere., Acolo, în partea cealaltă, se vede Chemin des Dames”, șoptește un camarad de lângă mine. Tatăl lui a căzut în războiul mondial.

„Asta trebuie să fie valea Ailette. A fost rănit aici odată, pe când aducea hrana.“

O șosea lată duce prin fundul văii spre masivele creste muntoase de la Chemin des Dames. În dreapta și în stânga drumului nu există niciun petic de pământ care să nu fi fost scurmat de mai multe ori de obuze în Primul Război Mondial. Nu zărești nicăieri vreun pom cu trunchi adevărat. În 1917 aici nici n-au mai rămas copaci; au fost distruși cu

toții. Între timp însă rădăcinile au lăstărit și pe locul fiecărui arbore doborât s-a format un tufiș.

VII.

În fiecare clipă ne uităm la ceas. Facem ultimele verificări, ultimele măsurători, ultimele măsuri de siguranță – și deodată un foc de armă sfășie liniștea. Atac! Tunurile germane scuipă foc de la marginea malului de dincolo, de pe Aisne. Întreaga vale Aisne e învăluită într-un nor de fum, așa că momentan nu putem observa prea multe. Pionierii aduc podurile plutitoare, răzbătând prin focul cel mai îndârjit, iar infanteria trece dincolo. Începe o luptă grea pentru trecătoarea peste Aisne și pentru canal. Pe la ora douăsprezece înălțimea de dincolo e ocupată, cu toate că dușmanul se apără cu disperare. Acum de la punctul nostru de observație nu putem vedea mai departe. Observatorul avansat și cei doi radio- telegrafiști au luat-o înainte, împreună cu infanteria, încă de dimineată. După-amiază sosește ordinul de schimbare a poziției și pentru punctul de observație, și pentru pozițiile de tragere. Soarele dogorește puternic. În scurt timp ajungem la Aisne. Noul punct de observație va fi instalat la cota 163.

Aut „mult prea părtinitor în ceea ce privește producția de proză, se abține de la comentarii.

Dacă adunăm toate datele *obiective* despre A., reducându-le pe cele *subiective* la un singur nucleu, astfel încât acesta să poată corespunde celor obiective, vom constata că A. Ar fi putut deveni, probabil, un bun profesor de sport, care să predea, ca specialitate secundară, și desenul. Unde a nimerit însă după mai multe cariere întrerupte îi e cunoscut cititorului mai demult: în militarie.

Dar, după cum se știe, nici în militarie nu-i prea ușor, mai ales atunci când ți-ai ales cariera de subofițer, singura care îi era accesibilă lui A., care, „neputând termina liceul, fusese nevoit să rămână cu diploma de gimnaziu” (H. Sen.). Pentru a fi

drepti, trebuie să spunem că A., pe atunci în vârstă de șaptesprezece ani și care, mai înainte de a ajunge la adevărații prusaci, și-a făcut mai întâi serviciul de muncă obligatorie, începe să dea semne de rațiune. Într-una din scrisorile sale către părinți (expuse toate în vitrină, pentru a putea fi citite de oricine) scrie textual: „Acum însă vreau să rezist, în ciuda tuturor piedicilor. Chiar dacă cei din jur s-ar purta dușmănos, nu vreau să mai dau vina doar pe ei și vă rog, dragă tăticule și mămico, să nu mă vedeți numaidecât în culmea carierei pe care o încep”. Nu-i rău spus și se referă la o remarcă a doamnei P., care, atunci când Alois a venit pentru prima dată în permisie îmbrăcat în uniformă, a și început să spună că-l vede „atașat militar în Italia sau cam așa ceva”.

Folosind în cele din urmă un grăunte de îndurare și un minimum din ceea ce am putea numi dreptate și ținând, de asemenea, cont de extrem de proasta educație pe care a primit-o A., ajungem la concluzia că nici nu era chiar atât de rău și, cu cât stătea mai departe de familia sa, cu atât mai bun devenea, căci niciunul dintre străini nu vedea în el un viitor cardinal sau amiral. Oricum, a ajuns într-un an și jumătate soldat fruntaș, ceea ce nu-i deloc rău, chiar dacă știm că războiul iminent favoriza astfel de cariere. Cu ocazia invadării Franței a fost avansat caporal și în această calitate, „proaspăt uns”, în iunie '41 a luat parte la petrecerea dată de întreprinderea lui Gruyten.

Nu avem date demne de încredere referitoare la reîmprospătată poftă de dans a lui Leni din acea seară, ci doar zvonuri și șoapte, amândouă destul de amestecate: binevoitoare, răutăcioase, geloase, dojenitoare. Presupunând că între opt seara și patru dimineața s-au cântat între douăzeci și patru și treizeci de melodii de dans și ținând cont de faptul că Leni a părăsit sala de dans, împreună cu A., după miezul nopții, probabil că Leni a participat la douăsprezece dansuri, mai ales dacă reducem

zvonurile și șoaptele la o medie rezonabilă. Dintre aceste presupuse douăsprezece dansuri, nu le-a dansat pe cele mai multe sau *aproape* pe toate cu Alois, ci chiar pe toate. Nici măcar tatălui ei nu i-a acordat o rundă de onoare. Nici bătrânului Hoyser. Nu, a dansat doar cu el.

Fotografiile ce pot fi admirate în vitrina familiei P., așezate lângă o decorație și o cataramă de uniformă, îl arată pe A. Ca fiind unul dintre acei flăcăi strălucitori, foarte potriviți nu numai să împodobească pe timp de război copertele revistelor ilustrate, ci și să publice în respectivele reviste soiul acela de proză citat mai sus; ba ar fi putut-o face și pe timp de pace. După tot ce știu despre el Lotte, Margret și Marja (atât direct, cât și din concisele relatări ale lui Leni), adăugând aici și informațiile primite de la Hoyser, trebuie să ni-l imaginăm ca fiind unul dintre acei tineri care nu-și pierde din strălucire nici după un marș de treizeci de kilometri; care, cu mitraliera încărcată și dezasigurată la piept și cu vestonul descheiat, pe care se bălăngăne prima decorație primită, intră în fruntea detașamentului său într-un sat francez, cu ferma convingere că l-a cucerit; care, după ce s-a asigurat, cu ajutorul detașamentului pe care-l comandă, că în sat nu se află nici partizani și nici vrăjitoare, se *spală temeinic*, își schimbă rufăria și *șosetele și mărșăluiește de bunăvoie alți doisprezece kilometri prin noapte (fără a fi destul de inteligent pentru a căuta cu atenție prin sat vreo eventuală bicicletă uitată – poate și speriat de afișele fățarnice cu „Jaful se pedepsește cu moartea!”)*. Singur și de neînvins, mărșăluiește înainte, doar pentru că a auzit că în orașelul aflat la doisprezece kilometri depărtare s-ar afla niște muieri. Mai târziu iese la iveală că e vorba de niște prostituate mai bătrâne, victime ale primului val german de sex din 1940, bete și epuizate de prea multă activitate profesională. După ce sanitarul de serviciu i-a trădat eroului nostru secundar unele

amănunte statistice și după ce l-a lăsat să le arunce „o privire care nu angajează la nimic” acelor femei – bătrâne într-un fel care trezea compătimirea el mășăluiește cei doisprezece kilometri înapoi fără să-și fi atins țelul propus (abia *acum* îi vine în minte că ar fi meritat să caute, oricare ar fi fost riscurile, o bicicletă ascunsă), se gândește plin de căință la prenumele pe care-l poartă și care îl obligă, apoi cade imediat, după un total de cincizeci și patru de kilometri de marș, într-un somn adânc și scurt. Imediat ce se trezește, probabil în zori de zi, începe să „se ocupe de literatură”, după care pornește în alte marșuri, ca să ocupe alte sate franceze.

Așadar, cu el a dansat Leni de aproximativ douăsprezece ori („Asta trebuie să recunosc: era un dansator fantastic!” – Lotte H.) mai înainte ca, spre ora unu noaptea, să se lase condusă spre un șanț de fortificație transformat în parc, ce se afla în apropiere.

Bineînțeles că asupra acestui eveniment s-a speculat și teoretizat în fel și chip, s-a polemizat și s-au făcut analize. A constituit o senzație, ba chiar un scandal faptul că Leni, care era considerată „inaccesibilă”, a șters-o chiar „cu ăla” (Lotte H.).

Dacă procedăm și în cazul acestui eveniment ca și atunci când am vrut să stabilim frecvența dansurilor, vom avea următorul rezultat al sondajului de opinie: 80 dintre cunoștințele, participanții la petrecere și observatorii de acolo îi atribuie lui A. Motive materiale pentru seducerea lui Leni. J Marea majoritate crede chiar că ar exista o legătură între acțiunea sa și cariera de ofițer spre care aspira A. Se crede că ar fi ales-o pe Leni pentru a j pune mâna pe banii ei (Lotte). Întreg clanul Pfeiffer (incluzând aici și câteva mătuși, dar *nu* și pe Heinrich) e de părere că Leni l-ar fi sedus pe Alois. Probabil însă că niciuna din presupuneri nu e adevărată. Oricâte păcate va fi avut A., nu își făcea el calcule materiale și tocmai

prin aceasta se deosebea în mod fericit de familia sa. Trebuie să presupunem că s-a îndrăgostit de Leni, care, oricât de înfloritoare ar fi fost înainte, acum parcă înflorise și mai mult. De asemenea, îi era lehamite de obositoare și nefericite sale aventuri prin bordelurile franceze, iar „prospețimea” (aut.) lui Leni l-a aruncat într-un soi de „amețală”.

Cât despre Leni, nu putem spune altceva decât că „a uitat” (aut.) pur și simplu de sine, acceptând invitația la plimbare prin fostul șanț de fortificație. Oricum, era o noapte de vară și dacă presupunem că A. A fost, desigur, afectuos, poate chiar ușor insistent, atunci ajungem în cel mai rău caz la concluzia că la Leni n-a fost vorba de un pas greșit din punct de vedere moral, ci existențial.

Pentru că șanțul de fortificație transformat în parc mai există și o deplasare până acolo nu cere niciun efort, a fost întreprinsă o asemenea plimbare. Acolo e amenajată acum un fel de grădină botanică și există o porțiune de vreo cincizeci de metri pătrați plantată cu iarbă-neagră (atlantică). Doar că administrația grădinii s-a dovedit „incapabilă să dea de planul de plantări din anul 1941”.

Singurul comentariu al lui Leni – adică singurul care ne e cunoscut – în ceea ce privește următoarele trei zile a fost: „nespus de penibil”. Această mărturisire, exact în forma de mai sus, le-a făcut-o atât lui Margret și lui Lotte, cât și Marjei. Ceea ce am aflat în plus ne face să credem că A. Nu era un iubit foarte plin de gingășie și tact și, cu siguranță, nici de fantezie. A dus-o pe Leni în zori de zi la o mătușă obscură, Fernande Pfeiffer, care-și datorează prenumele înclinațiilor francofile și separatiste ale tatălui ei, tendințe de care familia se prefăcea că nu știe nimic. Fernande locuia într-o singură cameră dintr-o casă veche din 1895, nu doar fără baie, dar și fără apă, adică având baia pe coridor. Această Fernande Pfeiffer, care încă mai

locuiește într-o singură cameră – adică, pentru a fi exacti, locuiește din nou într-o singură cameră (de data asta într-o casă din 1902), căci într-o anumită perioadă i-a mers mai bine –, își amintește, „bineînțeles, foarte clar cum au apărut amândoi și trebuie să vă spun că nu păreau deloc două turturele, ci mai degrabă niște câini plouați. Ei, măcar atât i-ar fi datorat: s-o ducă într-un hotel drăguț, după ce mai înainte s-au purtat ca niște prieteni ai naturii. Un hotel simpatic, unde să se poată spăla, schimba și aranja. Dar prostul ăsta de băiat habar n-avea cum să se poarte”. Doamna (sau domnișoara) Fernande Pfeiffer i-a făcut aut. Impresia că ea a știut întotdeauna „cum să se poarte”. Are acel păr Pfeiffer considerat minunat și, cu toate că nu mai e tânără – are vreo cincizeci de ani – și e nevoită să trăiască în condiții materiale modeste, avea totuși la îndemână o sticlă de Xeres sec de cea mai bună calitate. Faptul că întreg clanul P., inclusiv Heinrich, o reneagă pe Fernande, „deoarece a încercat de mai multe ori, fără succes însă, să devină proprietară de birt”, n-o face mai puțin demnă de crezare pentru aut. La sfârșit ea a mai declarat:

— Vă rog să vă gândiți în ce situație era drăguța aceea de fată! Să stea în unica mea cameră! Să fi plecat eu de acolo, pentru ca ei doi să se poată distra sau să păcătuiască unul cu altul, sau să fi rămas? Pentru ea era mai rău decât dacă s-ar fi aflat în cel mai rău famat hotel ieftin, unde ai totuși la îndemână un lighean și un prosop și unde poți să închizi ușa după tine.

În cele din urmă, spre seară, Alois și-a exprimat hotărârea „să se înfățișeze amândoi părinților, mână în mână, cu privirea fermă și fără a-și bate capul cu depășita morală burgheză” (F. Pfeiffer), ceea ce lui Leni i-a displăcut, cum se vedea după „expresia ei disprețuitoare”, deși n-a scos niciun cuvânt. E greu de stabilit în mod obiectiv dacă A. Făcea pur și simplu pe grozavul, adăugând câteva

tonuri și din perioada în care juca *Leul din Flandra*, sau dacă se simțea cuprins de autentice porniri idealiste față de acest „eveniment curat și pur” (cum a numit el cele întâmplate în fața mătușii sale, Leni fiind și ea de față, pentru ca totul să fie astfel și mai penibil). E evident că a început să rostească și chiar să producă el însuși tot mai multe asemenea vorbe goale și nu ne vine greu să ne imaginăm că pământesc-materialista și omenesc- cereasca Leni se încrunta tot mai tare. Fie că-i dăm sau nu crezare acestei fatale mătuși, ea a povestit că, după părerea sa, Leni nu părea prea interesată să petreacă încă o noapte cu A., fie în pat, fie în iarba-neagră, și că atunci când A. A părăsit camera pentru a merge la toaleta aflată pe scară, Leni i-ar fi scos foaia de permisie din buzunarul vestonului și a strâmbat dezamăgită din năsuc, văzând cât de lungă era permisia. Dar, în mod cert, un lucru nu e adevărat în această relatare: Leni n-are năsuc, ci un nas bine format și fără cusur.

Deoarece Alois nu dădea niciun semn că se gândește la răpire sau la ceva asemănător și pentru că între timp se făcuse seară, iar „noi stăteam cu toții muți, după ce ei îmi băuseră toată cafeaua”, nu rămase altă soluție decât să se prezinte la respectiva familie. Ca să fie totul și mai penibil, o porniră mai întâi spre alde Pfeiffer, care, de când bătrânul P. „fusesse transferat la oraș”, locuiau într-o suburbie foarte îndepărtată. Ascunzându-și cu greu triumful, bătrânul P. Scremu un reproș:

— Să-i faci una ca asta fiicei vechiului meu prieten!

Doamna P. Se limită la un fad „așa ceva nu se cade”. Heinrich, pe atunci în vârstă de cincisprezece ani, crede că-și aduce aminte precis că familia a stat întreaga noapte la cafele și coniac (comentariul doamnei P.: „Putem deschide puțin punga”), făurind planuri amănunțite de căsătorie. Leni a tăcut tot timpul, mai ales că nici nu i s-a

cerut părerea. În cele din urmă a adormit, în timp ce în jur făurirea planurilor continua. S-a discutat în amănunt până și mărimea locuinței și aranjarea acesteia. („Doar n-o să-i ofere fetei sale mai puțin de cinci camere, că măcar atâta îi datorează”, „Mahon, altceva mai prost e exclus” și „Poate că în sfârșit o să se apuce să-și construiască o casă – sau cel puțin una pentru fiica lui”.). Spre dimineață (toate informațiile vin de la Heinrich P.) Leni „a încercat să se comporte ca o târfă, vrând în mod clar să îi provoace. A fumat două țigări una după alta, trăgând fumul în piept și scoțându-l pe nas, apoi s-a rujat violent”. A fost comandat un taxi la un telefon din vecini (de data asta comentariul domnului P.: „Putem deschide puțin punga”) (Cum așa? – Aut.) și au pornit cu toții spre casa Gruyten, unde – de acum înainte suntem informați de martora van Doorn, deoarece Leni tace stăruitor- „au ajuns mult prea devreme, adică pe la șapte și jumătate”. Doamna Gruyten era încă în pat, deoarece dormise foarte puțin (alarmă aeriană și primul guturai al finului ei Kurt), și lua micul dejun. („Cafea, pâine prăjită și gem de portocale. Vă dați oare seama cât de greu era să procurați în 1941 gem de portocale? Dar el îi făcea toate mofturile.”) – Leni era ca „înviată a treia zi”. Așa mi s-a părut. A fugit de îndată la mama ei, a îmbrățișat-o, apoi s-a dus în camera ei, m-a rugat să-i aduc micul dejun și – ce credeți? – s-a așezat la pian. Doamna Gruyten, trebuie s-o recunosc, s-a „ridicat”, dacă înțelegeți ce vreau să spun, și-a făcut foarte liniștită toaleta de dimineață, și-a aruncat pe umeri o mantilă – o minunată piesă veche, pe care o moștenește întotdeauna cea mai tânără dintre fetele Barkel s-a îndreptat spre camera de zi, unde aștepta familia Pfeiffer, și i-a întrebat amabilă: „Vă rog, ce doriți dumneavoastră?” Imediat a început o mică discuție din cauza acelui „dumneavoastră”. „Dar, Helene, de ce ni te adresezi dintr-o dată cu

«dumneavoastră»?” Doamna Gruyten: „Nu-mi aduc aminte să ne fi tutuit vreodată”. Atunci bătrâna Pfeiffer i-a și dat drumul: „Am venit să cerem mâna fetei dumneavoastră pentru fiul nostru”. Aici doamna Gruyten a făcut doar „Hm”. Nimic mai mult. După aceea s-a dus la telefon și a sunat la birou, rugînd să se afle unde e soțul ei, pentru a-i trimite de îndată acasă.

Probabil că acel amestec penibil de comedie și tragedie, obișnuit în tratativele de căsătorie mic-bur- gheze, s-a jucat vreo oră și jumătate. De vreo șaizeci de ori s-a rostit cuvîntul „onoare” (van Doom susține că poate demonstra, căci a ținut socoteala cu liniuțe trase pe tăblia ușii).

— Ei, dacă n-ar fi fost vorba de Leni, mi s-ar fi părut comic, căci au început să dea înapoi când și-au dat seama că pe doamna Gruyten nu o entuziasma deloc ideea de a repara onoarea fiicei ei printr-o căsătorie cu acest A. Au început atunci să o țină lângă cu onoarea fiului lor, prezentându-l ca pe o fecioară sedusă și afirmînd că onoarea acestuia de ofițer aspirant – ceea ce nici pomeneală să fi fost și nici să fi ajuns vreodată – nu putea fi reparată decât printr-o căsătorie. A devenit și mai comic când au început să ridice în slăvi calitățile fizice ale lui A.: părul lui frumos, statura de un metru optzeci și cinci, mușchii lui.

Din fericire, bătrînul Gruyten, care era așteptat cu groază, apăru în curînd. Se arătă nespus de blînd, liniștit și aproape prietenos („deși în sinea lui era tulburat ca un sălbatic”), spre marea ușurare a celor din familia Pfeiffer, care bineînțeles că făceau în pantaloni de frica lui. Reteză fără multă vorbă cuvinte ca „onoare” („Și noi avem onoarea noastră, și noi” – bătrînul P. Și nevasta lui, la unison și concomitent), îl privi gînditor pe A., o sărută pe frunte, surîzînd, pe soția lui și-l întrebă pe A. Despre divizia și regimentul lui. „Deveni tot mai gînditor”, pe urmă o aduse pe Leni din camera

ei, „nu-i făcu nici cel mai mic reproș”, dar o întrebă sec:

— Ce zici, fetițo, te măriți sau nu?

Auzind asta, Leni se uită – probabil pentru prima dată – mai bine la A., gânditoare și totodată plină de milă, ca și cum ar fi avut iar o presimțire (Oare a avut Leni până acum vreo presimțire? – Aut.), deși mersese cu el de bunăvoie, și rosti:

— Mă mărit.

Privindu-l „cu o anumită simpatie” (van Doom), Gruyten îi spuse lui A.:

— În regulă.

Apoi adăugă:

— Divizia dumitale nu se mai află la Amiens. Acum e la Schneidemühl.

Se oferi chiar să-i ajute pe A. Să obțină o dispensă de căsătorie, deoarece „timpul presează”. Desigur, ulterior se poate constata cu ușurință că bătrânul G. Avea știre de marile dislocări de trupe începute de pe la sfârșitul lui 1940 și că aflase în noaptea dinaintea hotărârii nunții, într-o discuție între niște vechi prieteni, că atacul împotriva Uniunii Sovietice e iminent. În noua sa calitate de „șef al planificării avea o mulțime de informații” (Hoyser sen.). Tuturor obiecțiilor aduse de Lotte și Otto Hoyser împotriva căsătoriei le răspunse doar printr-un „Ah, lăsați, lăsați...”

Rămâne doar să constatăm că la cererea sa telegrafică pentru aprobarea cererii de căsătorie A. A primit răspunsul de a-și „întrerupe neîntârziat permisia și de a se prezenta în 19.06.1941 la Schneidemühl”!

Căsătoria civilă, cea religioasă – oare e necesar să le descriem? Important e, poate, doar faptul că Leni a refuzat să îmbrace o rochie albă, că A. A dat dovadă de o nervozitate extremă în timpul banchetului de nuntă, că Leni n-a fost câtuși de puțin dezamăgită fiindcă noaptea nunții oficială n-a mai putut avea loc – I-a condus totuși pe A. La gară și s-a lăsat sărutată acolo de el. După cum i-a

mărturisit Leni lui Margret mai târziu, și anume în pivnița acesteia, transformată în adăpost – era în anul 1944, în timpul unui atac aerian deosebit de puternic –, cu o oră înainte de plecare A. A silit-o să se culce cu el, „în cinste și legitim”, în călcătoria casei Gruyten. Pentru a obține de la ea acest lucru, s-a referit direct la obligațiile ei conjugale, iar din acea clipă A. A fost „pentru mine mort înainte de a muri” (Leni către Margret).

În 24 iunie 1941 a sosit deja înștiințarea că A. „a căzut” în luptele pentru cucerirea orașului Grodno.

Din toată istoria aceasta important e doar faptul că Leni a refuzat să poarte doliu sau să pară întristată. Din datorie, a atârnat o fotografie de-a lui A. Lângă cele ale lui Erhard și Heinrich, dar la sfârșitul lui 1942 a scos-o iar de pe perete.

Urmează doi ani și jumătate de liniște, în care Leni împlinește nouăsprezece, douăzeci și, în fine, douăzeci și unu de ani. Nu mai merge la dans, deși Margret și Lotte o invită uneori. Din când în când merge la cinema și vede (după spusele lui Lotte H., care-i procură în continuare biletele) filmele *Flăcări, în goana cailor pentru Germania, Mai presus de toate. Vede Unchiul Krüger și Câinii cerului*, dar niciunul din ele nu-i stoarce nici măcar o lacrimă. Cântă la pian, se îngrijește cu gingășie de mama ei, iarăși bolnavă, și își petrece destul de multă vreme în automobil, străbătând împrejurimile. O vizitează tot mai des pe Rahel, ducându-i cafea în termos, sandviciuri și țigări. Deoarece economiile de război se întesesc, iar activitatea lui Leni la firmă e tot mai fictivă, la începutul lui '42, după un control strict efectuat la întreprindere, rechiziționarea automobilului devine iminentă. Cei din preajma lui Leni trăiesc momentul rar când ea îl roagă pe tatăl ei ceva – anume „să-i lase chestia asta” (adică mașina, un Adler) –, iar când bărbatul o lămurește că nu mai depinde de el, Leni devine tot mai insistentă în rugăminți, până ce el „își pune în mișcare toate

relațiile și i-l mai poate păstra o jumătate de an” (Lotte H.).

Aici aut. Introduce o intervenție zdravănă, permițându-și să emită un fel de ipoteză asupra destinului și întrebându-se ce s-ar fi întâmplat cu Leni dacă...

În primul rând dacă Alois ar fi fost singurul supraviețuitor al războiului din cei trei tineri care au contat până în prezent în viața lui Leni.

Probabil că A., pentru care meseria de soldat constituia în mod evident adevărata lui vocație, nu doar că ar fi ajuns până la Moscova, dar ar fi mers și mai departe, avansând mereu în grad: locotenent, căpitan, iar probabil că la sfârșitul războiului – îl scutim de un ipotetic prizonierat sovietic – ar fi ajuns maior. Ar fi scăpat cu viață, cu pieptul plin de decorații, dintr-un lagăr pentru prizonieri de război și și-ar fi pierdut, silit de împrejurări, parțiala sa naivitate sau ar fi fost obligat să renunțe la ea. Când s-ar fi întors în patrie, ar fi lucrat doi ani sau – dacă ar fi venit mai târziu – doar unul ca muncitor necalificat, eventual împreună cu bătrânul Gruyten, căruia în mod precis i-ar fi convenit mai mult un A. Plin de umilință decât unul triumfător. Ar fi revenit în mod cert foarte repede în cadrul armatei, care acum se cheamă Bundeswehr, armata federală, și, deoarece între timp ar fi avut cincizeci și doi de ani, ar fi ajuns general. Oare ar mai fi putut deveni tovarășul lui Leni de raporturi conjugale sau chiar de nopți de dragoste? Aut. Afirmă: Nu. Faptul că Leni se pretează atât de puțin la ipoteze face, bineînțeles, ipotezele mai dificile. Oare Leni nu s-ar fi dăruit acelei iubiri atât de arzătoare despre care urmează să vorbim dacă... Aut. Afirmă că s-ar fi dăruit chiar dacă... Cu siguranță că A. – care la cincizeci și doi de ani ar fi fost încă un bărbat frumos, scutit fiind și de calviție, datorită părului Pfeiffer – ar fi putut foarte bine, constrâns de împrejurări, să-și ofere serviciile ca ministrant în

catedrala din Bonn sau în domul din Köln. Dar ce te faci cu frumoșii generali care flutură cărțile de rugăciuni și țin cu umilință cănița pentru apă în timpul liturghiei, iar apoi pe cea cu vin? Ce te faci cu ei? Să presupunem că Leni, chiar dacă nu i-ar fi fost credincioasă, „ar fi rămas totuși cu el”, îndeplinindu-și uneori îndatoririle conjugale. Oare ar fi luat parte, însoțită de trei sau patru copii „dulci”, la acel prim (dar nu ultim) serviciu divin pentru armata federală, celebrat de cardinalul Frings în biserica Sfântul Gereon din Köln la 10 octombrie 1956 și la care A. Ar fi fost general-ministrant? Aut. Afirmă că nu. N-o vede pe Leni acolo; pe A. Da, chiar și pe copiii cei „dulci”, pe Leni însă nu. Îl mai vede pe A. Și pe copertele revistelor ilustrate sau în compania frumoșilor domni Nannen și Weidemann, la te miri ce recepții pentru blocul răsăritean. El – aut. – îl vede pe A. Ca atașat militar la Washington, ba chiar la Madrid, dar n-o vede niciodată pe Leni, cu atât mai puțin în compania frumoșilor domni Nannen și Weidemann. Poate că e vorba de o incapacitate profetică a aut „de vreme ce îl vede peste tot pe A., nu însă și pe Leni – îi vede peste tot chiar și pe copii, pe ea însă nu. Desigur, calitățile profetice ale aut. Sunt minime, dar atunci de ce-i vede cu atâta claritate pe A. Pretutindeni, iar pe Leni n-o vede niciunde? Însă deoarece există cu siguranță undeva în spațiul cosmic un obiect zburător necunoscut în care e instalat un calculator uriaș, probabil de dimensiunile Bavariei, care „scurpă” cu cea mai mare ușurință biografia ipotetică, n-avem altceva de făcut decât să așteptăm să fie descoperită drăcovenia aceea. Cu siguranță că Leni ar fi devenit corpolentă din cauza amărăciunii dacă ar fi acceptat sau ar fi fost silită să-și continue viața alături de A., iar astăzi n-ar avea cu trei sute de grame sub, ci cu zece kilograme peste greutatea ideală. Acum am avea nevoie de un alt calculator uriaș, de data asta de dimensiunile landului

Renania de Nord-Westfalia, specializat în controlul secrețiilor, pentru a stabili pe baza căror procese interne și externe din existența lui Leni a devenit ea corpulentă. Oare ne-o putem imagina pe Leni dansând și jucând tenis la Saigon, Washington sau Madrid, ca soție de atașat? O Leni așa cum o cunoaștem noi și care să fie grasă e de neimaginat.

E mare păcat că n-au fost descoperite încă acele instrumente divine care stabilesc dacă o persoană trage prea mult sau prea puțin la cântar, în funcție de fiecare 1. Nevărsată de orice d „de întreaga fi, de orice p „f „r. Și s. E atât de inimaginabil de greu să te folosești de modul prezumtiv atunci când e vorba de Leni, dar deoarece acele calculatoare există, de ce oare ne lasă baltă știința (ceea ce enciclopediile nu fac)?

Deci dacă prezumtiva carieră a lui A. Îi apare aut. Cu claritate de cristal, pe Leni n-o vede nicăieri, n-o vede – pentru a fi sincer – nici măcar îndeplinindu-și obligațiile conjugale.

Păcat, mare păcat că nu avem încă acces la acele instrumente divine, care ar putea da răspuns la biblica problemă: spune-mi cu cât cântărești prea mult sau prea puțin și-ți voi spune dacă prea multe sau prea puține 1., p „r. Și s. Au transformat – în stomacul tău, în intestine, trunchi cerebral, ficat, rinichi ori pancreas – faptele și simțurile tale rătăcite în acel prea mult sau prea puțin. Cine ne-ar putea răspunde la întrebarea care ar fi fost greutatea lui Leni dacă

În al doilea caz: doar Erhard ar fi supraviețuit războiului, în al treilea: Erhard și Heinrich, în al patrulea: Erhard, Heinrich și A., în al cincilea: Erhard și A., în al șaselea: Heinrich și A.?

Sigur e doar faptul că dacă Erhard ar fi supraviețuit, acel instrument divin, nedescoperit încă, ar fi încântat (și calculatoarele jubilează) de greutatea lui Leni și de fantasticul echilibru al secrețiilor ei. Dar urmează și întrebarea cea mai importantă: oare în cazurile 1–6 Leni ar fi ajuns să

lucreze la grădina lui Pelzer? Și dacă s-ar fi ivit conflicte, cum le-ar fi rezolvat?

În orice caz, avem toate motivele să fim sceptici față de o ipotetică conviețuire a lui Leni cu A., în timp ce întâlnirea în iarba-neagră din Schleswig-Holstein, plănuită de Leni, s-ar fi sfârșit în mod cert cu bine. Sigur e, de asemenea, că nici starea ei de femeie căsătorită n-ar fi deranjat-o câtuși de puțin în caz că ar fi apărut „cel adevărat”. După câte știm despre Erhard, o vedem foarte bine ca soție de profesor (specialitatea principală: germana), ca soție (sau tovarășă de viață) a unui redactor radio de la emisiunile de noapte, ca soție a redactorului unei reviste de avangardă (și, trebuie s-o spunem aici, *și prin Erhard ar ajuns să-i cunoască pe acel poet de limbă germană pe care l-a cunoscut prin altcineva: Georg Trakl?*). Tot sigur e că Erhard ar fi iubit-o mereu – însă că și ea l-ar fi iubit nu mai putem garanta, de vreme ce de atunci au trecut douăzeci de *ani* – *dar tot atât de* sigur e că Erhard n-ar *fi* cerut niciodată să se bucure de anumite drepturi ale sale, ceea ce i-ar fi asigurat pentru tot restul vieții simpatia lui Leni, chiar dacă nu neapărat și permanenta ei dăruire. De asemenea, un altul pe care aut. Nu-l vede (lucru surprinzător pentru el) e Heinrich: pur și simplu nu-l vede exercitând pe undeva vreo profesiune. Îl vede *tot atât de* puțin făcând așa ceva pe cât îl văzuseră și iezuiții.

În legătură cu anumite informații de ordin lexical, mai trebuie lămurită aici o problemă: ce înseamnă bunurile cele mai de preț? Cine ne *explică dacă un bun e mai* important sau mai puțin important? în această privință în enciclopedii, chiar și în cele mai renumite, există goluri penibile. După cum se *știe*, există oameni pentru care 2,50 mărci reprezintă un bun mult mai de preț decât viața unui om – desigur, cu excepția vieții lor –, ba chiar unii care, de dragul unei bucăți de cârnat – pe care o capătă sau nu –, sunt în stare să

pună fără ezitare în joc bunurile cele mai de preț ale soțiilor și copiilor lor, bunuri care constă într-o viață fericită *de* familie și imaginea unui tată în sfârșit mulțumit. Și care-i situația cu acel bun de preț care se numește f.? La dracu', unul crede că s-a apropiat de f. Dacă a putut strânge trei-patru mucuri, suficiente pentru a-și răsuci o țigară, sau dacă poate sorbi restul de vermut dintr-o sticlă aruncată la gunoi, pe când altul, pentru a fi fericit sau, mai exact spus, pentru a se culca în pripă cu persoana dorită în acel moment, are nevoie de doar aproximativ zece minute – cel puțin conform obiceiului occidental al amorului grăbit; poate că mai are nevoie de un avion personal, ca să zboare rapid până la Roma sau Stockholm – între micul dejun și cafeaua de după prânz – sau până la Acapulco (caz în care are nevoie de un răstimp mai lung: până la următorul mic dejun) fără ca persoana menită religios sau civil pentru f. Lui să observe. Și toate astea doar pentru a se culca cu cea dorită sau cu cel dorit, bărbat cu bărbat, femeie cu femeie sau pur și simplu bărbat cu femeie.

Trebuie să facem definitivă constatare că încă n-au fost descoperite o mulțime de O.Z.N.-uri, pline cu tot soiul de calculatoare.

Unde se înregistrează oare d. Sufletească și unde cea fizică? Unde este reprezentată grafic activitatea sacilor noștri conjunctivali și cine ne numără 1. Când suntem podidiți noaptea, în taină, de p.? Și, în fine, cine-și bate capul cu r. Și s. Ale noastre? La naiba, oare doar aut. —ii sunt chemați să rezolve asemenea probleme? Atunci de ce mai avem știința? Doar pentru a trimite chestiile acelea costisitoare să strângă praf selenar și să aducă pe pământ pietre sterpe, în timp ce nimeni nu e în stare să determine măcar poziția O.Z.N.-urilor ce ar putea da informații despre relativitatea celor mai de preț bunuri? De ce, de ex „unele femei primesc pentru dreptul lor de a se culca în pripă cu cineva două vile, șase automobile și un milion și jumătate,

bani gheață, în timp ce – după cum se poate demonstra – într-un vechi și sfânt oraș, a cărui tradiție într-ale prostituției e considerabilă, cam pe vremea când Leni avea șapte-opt ani, existau tinere fete care se dăruiau, oferind și un surplus de tandrețe, pentru o ceașcă de cafea în valoare de optsprezece pfenigi (cu bacșiș, douăzeci – sau, mai exact, nouăsprezece virgulă opt pfenigi... dar cui i-ar trece oare prin minte să bată monede de zero virgulă unu sau zero virgulă doi pfenigi, când zece bucăți din prima, respectiv cinci dintr-a doua n-ar da mai mult de un pfenig curat?) și o țigaretă în valoare de doi pfenigi și jumătate, deci pentru un total de douăzeci și doi virgulă cinci pfenigi?

Trebuie să presupunem că indicatoarele calculatoarelor ce se ocupă de bunurile cele mai de preț se află într-o permanentă și extremă agitație, căci trebuie să înregistreze diferențe atât de enorme, cum sunt între douăzeci și doi virgulă cinci pfenigi și aproximativ două milioane de mărci, sume plătite pentru aceleași servicii.

Pe ce scală a sensibilității se poate înregistra un bun de preț cum e un chibrit, nici măcar unul întreg și nici jumătate, ci un sfert de băț, cu care un deținut își aprinde seara țigara, în timp ce alții, care nici măcar nu-s fumători, au în birourile lor brichete cu gaz de mărimea a doi pumni, pe care le țin acolo în mod absurd, fără a le folosi?

Ce fel de situații sunt acestea? Ce se întâmplă în astfel de cazuri cu dreptatea?

Aici n-am făcut altceva decât să dăm de înțeles că o mulțime de întrebări rămân în continuare fără răspuns.

Avem puține informații despre vizitele lui Leni la Rahel, deoarece călugărițele din această mănăstire nu pun mare preț pe scoaterea la lumină a intimității dintre ele – și asta din anumite motive, la care Margret a făcut unele aluzii, dar care mai trebuiesc încă dezvăluite. Și în acest caz trebuie procedat cu precauție în legătură cu un martor care

a plătit scump fiindcă a fost destul de deschis față de aut. E vorba de grădinarul Alfred Scheukens. A început să lucreze la călugărițe ca grădinar și ajutor de portar încă din 1941, când nu avea nici măcar douăzeci și cinci de ani, deoarece îi erau amputate un picior și un braț. *El ar* fi putut ști destul de multe despre vizitele lui Leni.

N-a putut fi audiat decât de două ori, căci după aceea a fost transferat la o mănăstire de pe Rinul Inferior. Când aut. A încercat să dea de el acolo, a fost mutat din nou. O călugăriță foarte energică de aproximativ patruzeci și cinci de ani, pe nume Sapia, i-a dat destul de clar de înțeles aut. Că ordinul nu se simte obligat să dea informații despre politica de personal pe care o practică. Deoarece dispariția lui Scheukens s-a întâmplat în aceeași perioadă în care sora Cecilia a refuzat să-i primească pe aut. Într-o a patra vizită, când urma să se vorbească exclusiv despre Rahel, aut. Bănuiește că e vorba de manipulare și intrigi, iar între timp știe și de ce: ordinul încearcă să instituie un cult al lui Rahel, ba chiar să-i netezească drumul spre beatificare sau canonizare, iar în acest context n-au ce căuta nici „spionii” (astfel a fost numit aut.), nici Leni. Atâta timp cât Scheukens a vorbit și a putut s-o facă, deoarece nimeni nu bănuia despre ce vorbește, a mărturisit că până pe la mijlocul anului 1942 „a slobozit-o” pe Leni în secret în mănăstire de două ori pe săptămână, uneori chiar și de trei ori, pentru a o vizita pe Rahel, și anume lăsând-o să treacă prin locuința portarului, căci „în mănăstire se descurca destul de bine și singură”. Lotte, care „nu și-a bătut niciodată capul cu acea călugăriță mistică și misterioasă”, nu știe nimic despre asta, iar lui Margret se pare că Leni i-a povestit doar despre moartea lui Rahel.

— „Stătea acolo” — mi-a spus — „prăpădită și înfometată, deși în ultimul timp i-am dus mereu de mâncare, iar când a murit, au îngropat-o în

grădină, fără piatră de mormânt și alte d-astea. Am simțit de îndată ce am ajuns că nu mai e printre cei vii, iar Scheukens mi-a spus: «Nu mai are niciun rost, domnișoară, niciun rost; sau poate vreți să scurmați pământul?» M-am dus de îndată la stareță și am întrebat îndârjită ce e cu Rahel. Mi s-a spus că e plecată, iar când am întrebat unde, stareța a fost cuprinsă de frică și m-a întrebat:

«*Copilă, oare te-au părăsit toate duhurile bune?*» “*Ei, a* continuat Margret, sunt fericită că nu m-am *mai dus* cu ea și că am reușit s-o fac pe Leni să renunțe la *ideea de* a da un ferpar în ziar, căci s-ar fi putut termina prost și pentru Leni, și pentru mănăstire, și pentru toți ceilalți. Acel „Domnul e aproape” mi-a ajuns, iar când mă gândesc că s-ar fi putut întâmplă ca El să între într-adevăr pe ușă... (aici chiar și Margret își face cruce).

— Bineînțeles că m-am întrebat (Scheukens, la ultima vizită, când încă mai părea vorbăreț) ce fel de femeie e asta: atât de drăguță și într-o mașină atât de frumoasă. Poate nevasta sau prietena vreunui tip important din partidul nazist, căci cui i s-ar fi permis pe atunci să aibă mașină personală? Doar cuiva important din partid sau unui industriaș. Bineînțeles că n-ar fi avut nimeni voie să știe că ea vine acolo, iar eu o duceam în taină în grădină, trecând prin căsuța mea, și tot pe aici o scoteam. Totul a ieșit însă la iveală când la călugăriță au fost găsite mucuri de țigări și fiindcă acolo mirosea a fum, iar odată am avut mare scandal cu responsabilul de la apărarea antiaeriană, care a afirmat că a văzut lumină la o fereastră, ori astea nu puteau fi decât chibriturile, când cele două fumau împreună acolo sus: așa ceva se vede de la kilometri întregi când totul în jur e camuflat. S-a făcut mare război, iar micuța a fost mutată în pivniță. (Micuța?) Da, micuța și bătrâna călugăriță, pe care eu am văzut-o o singură dată și anume atunci când a fost mutată. A dus cu ea doar un

scăunel pentru rugăciuni și patul. Crucifixul n-a vrut să-i ia, nu, și repeta mereu „Nu acesta-i cel adevărat, nu acesta-i cel adevărat”. Era de-a dreptul sinistru. Dar blondina aceea drăguță a venit în continuare, era încăpățânată – de asta vă asigur –, și a vrut să mă convingă s-o ajut s-o răpească. Voia s-o ducă cu ea. Ei, atunci am făcut o prostie: m-am lăsat mituit – țigări, unt, cafea – și am mai lăsat-o înăuntru și după ce călugărița fusese mutată în pivniță. Acolo măcar nu se observa când fumau, că ferestrele se află sub nivelul capelei. Ei, și într-o bună zi a murit, iar noi am îngropat-o în micul cimitir din grădină. (Cu sicriu, cruce și preot?) Sicriu da, cruce nu, preot nu. Am mai auzit-o pe maica stareță spunând: „Acum cel puțin nu ne mai poate pricinui neazuri cu blestemata ei de cartelă pentru țigări!”.

Acestea sunt informațiile de la Scheukens. Nu era prea simpatic, dar vorbăria lui a trezit speranțe, care până la urmă nu s-au împlinit. Spusele vorbăreților au o oarecare importanță doar în ansamblu, adică atunci când descoperi unde încep să fie „trădătoare”, iar Scheukens începuse să se trădeze. Dar a fost despărțit de aut. Cu sila și chiar și amabila soră Cecilia, în cazul căreia aut. Avusese impresia că simpatia e reciprocă, nu a mai putut fi folosită ca izvor de informații.

E absolut sigur că Leni devine extrem de tăcută și de retrasă pe la sfârșitul anului '41 ori începutul lui '42. Celor din familia Pfeiffer le arată pe față disprețul ei, părăsind neîntârziat încăperea de îndată ce ei intră. Abia după șase săptămâni vizitele lor – o atenție dulceagă, pe care i-o dedică lui Leni – o fac să bănuiască până și pe o persoană atât de neimaginativă ca van Doorn care e mobilul atenției lor: nu doar controlul asupra văduviei lui Leni, cât mai ales speranța că ea va naște un copil.

— La șase săptămâni după moartea lui A., „tristețea plină de mândrie” a bătrânului Pfeiffer atinsese un punct în care, din cauza mândriei și a

tristeții, era gata să-și târască în felul acela mincinos și celălalt picior – n-aș putea să vă spun dacă stângul sau dreptul, care era sănătos –, dar pentru a-și putea târî un picior, trebuia să-i păstreze pe celălalt sănătos, nu? Ei, veneau tot timpul, aducând și niște prăjituri de casă scârboase și cleioase, și cum nimeni nu-și bătea capul cu ei, nici doamna Gruyten, nici Leni, nici bătrânul și cu atât mai puțin Lotte, care nu-i putea suferi, poposeau la mine în bucătărie. Trebuie să vă mărturisesc că am crezut că întrebarea lor, dacă la Leni se „schimbăse” ceva, se referea doar la faptul că era văduvă, deci dacă are vreun iubit sau mai știu eu ce. N-am înțeles despre ce era vorba până ce mi-am dat seama că le-ar fi plăcut să arunce o privire în rufăria lui Leni. Asta voiau deci să știe, iar când mi-am dat seama ce-i doare, am început să-i duc de nas, spunându-le că Leni s-a schimbat simțitor. Iar când s-au repezit asupra mea, le-am răspuns cu sânge-rece că e schimbată psihic, așa că au trebuit să-și ascundă ghearele. După opt săptămâni am ajuns la un punct în care nevastă-sa – nu trebuie să uitați că ne tutuim, doar suntem toți din același sat – era cât pe ce să o atace direct pe Leni, adică să-i examineze rufăria. Am simțit că mie mi s-a umplut paharul și le-am spus: „Nu, v-o pot spune cu toată siguranța, nici pomeneală nu poate fi de copil”. Știu că le-ar fi plăcut să strecoare un mic Pfeiffer în cuib. Partea comică consta în faptul că și Hubert arăta aceeași curiozitate, dar nu atât de direct. Părea mai degrabă puțin trist, căci i-ar fi plăcut să aibă un nepot, chiar dacă *ăla* i-ar fi fost tată. Până la urmă tot a avut un nepot, care i-a mai purtat și numele.

Aici aut. Se simte atât de dezorientat, încât ar fi căutat cu drag prin enciclopedii, pentru a da de explicația unei însușiri pe care o bănuiește la Leni și care e cunoscută sub numele de nevinovăție. În enciclopedii se găsește câte ceva despre vinovăție și mai multe despre recunoașterea vinovăției și

pedepsirea vinei. Drama școlară e interpretată în mod eronat ca ramă a vinovăției^[9], deși alte noțiuni sunt explicate corect. Am găsit o groază de informații despre școli^[10], iar familia Schulenburg^[11] era și ea inclusă în respectivul articol. Mai era și un paragraf de-a dreptul penibil și peste măsură de întins despre dreptul școlar, de trei ori mai lung decât toate articolele referitoare la l., p., r., f., d. Și s. Luate laolaltă. Dar niciun cuvânt despre nevinovăție; nici măcar nu e pomenită. La dracu', ce fel de treabă-i asta? Oare germanii dau mai multă importanță dreptului școlar decât râsului și plânsului, durerii, suferinței și fericirii luate laolaltă? Faptul că nevinovăția lipsește e cât se poate de supărător, căci ne descurcăm foarte greu cu această noțiune fără ajutorul dicționarului. Oare în cele din urmă știința ne lasă totuși baltă? E suficient oare să spunem că Leni a făcut cu nevinovăție tot ce a făcut și să renunțăm și la ghilimele? Leni, la care aut. Ține cu gingășie, nu poate fi înțeleasă fără această noțiune. Că nu-i lipsește totuși capacitatea de a ajunge și la conștiință se va vedea în curând – cam peste un an –, atunci când va avea aproape douăzeci și unu de ani.

Ce fel de tânără e asta, „blondina drăguță” ce conduce o mașină elegantă în toiul războiului și mituiește grădinari palavragii (care au încercat, probabil, să devină îndrăzneți în grădina întunecoasă a mănăstirii) pentru a-i duce unei călugărițe, evident condamnate la moarte prin înfometare, cafea, sandviciuri și țigări, și care nu arată nici cel mai mic semn de frică atunci când aceasta, cu privirea ațintită spre ușă, murmură „Domnul e aproape, Domnul e aproape”, iar la vederea crucifixului exclamă „Nu acesta-i cel adevărat”? Dansează în timp ce o mulțime de oameni mor de o moarte eroică, merge la cinematograful în timp ce cad bombe, se lasă sedusă de un tip – o spunem cu îngăduință – nu prea

grozav, se mărită, merge la birou, cântă la pian, refuză să fie avansată directoare și, în vreme ce pe front cad tot mai mulți și mai mulți oameni, ea merge netulburată la cinema, unde vede filme ca *Marele rege* și *Câinii cerului*. Una-două afirmații de-ale ei, ce pot fi citate textual, provin din acești doi ani de război. Desigur, mai poți afla câte ceva și de la alții, dar sunt oare ei demni de încredere? Am aflat că a fost surprinsă de câteva ori pe când își examina, clătinând din cap, legitimația personală, unde era trecută ca Helene Maria Pfeiffer, n. Gruyten la 17 august 1922. Marja constată, de asemenea, că părul lui Leni e din nou în plină strălucire și că Leni urăște războiul (printre altele, se înțelege), după cum urăse și duminicile dinaintea războiului, deoarece atunci nu se găseau chifle proaspete.

Oare nu observă suspecta veselie a tatălui ei, care, acum „în deplinătatea eleganței sale” (Lotte), își petrece cea mai mare parte a zilei în biroul său din oraș, unde „duce tratative”. Nu mai e nici proprietar, nici măcar asociat, ci pe de-a-ntregul „șef al planificării”, care trebuie să se rezume de-acum la un destul de ridicat „salariu fix plus cheltuieli”.

Leni ia la cunoștință, toată numai dispreț, strâmbături ale feței și încruntături din sprâncene, faptul că socrul ei nu numai că intenționează să se împodobească cu „Crucea de onoare a participanților la război” – și asta pentru participarea la o luptă care avusese loc cu douăzeci și trei de ani în urmă –, ci se gândește să solicite și „Crucea de Fier” clasa a II-a. Pentru aceasta „îi împuie urechile” prietenului său Gruyten, care, în biroul său din oraș, are, bineînțeles, de-a face din când în când și cu generali, solicitându-l să-i sprijine în obținerea acestor râvnite distincții. Și totuși niciun medic nu dăduse încă de urma schijeii „cât o gămălie”, care provocase târșăitul „piciorului pierdut”. Oare Leni nu-și dă seama că

alde Pfeiffer vor s-o păcălească, căci *ei* sunt cei care cer pentru ea o pensie de văduvă? Oare nu-și dă seama că ea iscălește și că, de la 1.07.1941 – se înțelege, cu tot cu plățile retroactive –, se depun în contul ei de la bancă șaiszeci și șase de mărci ale Reichului? Oare să fi făcut asta alde Pfeiffer doar pentru ca, peste aproximativ treizeci de ani, să se poată răzbuna în mod mârșav pe ea? Căci l-au pus pe fiul lor Heinrich – de altfel până atunci un ins drăguț și care nu că-și târâie un picior, ci chiar nu-l are, după cum se știe – să-i arunce în față într-o bună zi lui Leni că a câștigat de pe urma numelui Pfeiffer cel puțin patruzeci de mii de mărci, probabil chiar cincizeci de mii, căci a „încasat” pensia de văduvă timp de treizeci de ani, pensie care s-a mărit mereu, în funcție de câștigul realizat de Leni. Și apoi acesta, supărat pe el însuși și, probabil, gelos (părere a aut „neconfirmată de martori), căci din prima zi când a văzut-o, i s-au aprins călcâiele după Leni, îi aruncă în față în prezența martorilor (Hans și Grete Helzen):

— Și ce-ai făcut tu pentru cele cincizeci de mii de mărci? Te-ai culcat o dată cu el în tufăriș, iar a doua oară – o știe oricine – a trebuit să te implore ca s-o faci. Bietul băiat a murit după nicio săptămână, lăsându-ți un nume nepătat, pe când tu... pe când tu... pe când tu...

O privire aruncată de Leni îl face să amuțească.

Oare să se considere Leni însăși o târfă după ce i „s-a spus de la obraz” că a încasat aproximativ cincizeci de mii de mărci pentru că s-a culcat de două ori cu soțul ei, pe când ea... pe când ea... pe când ea...?

Leni nu doar că evită biroul, dar nici nu mai intră în el, și-i mărturisește lui Lotte că „priveliștea acelor grămezi de bani proaspăt imprimați” o scârbește. Își apără automobilul împotriva unei noi încercări de confiscare. Acum îl folosește doar pentru „călătorii în împrejurimi”, unde o ia tot mai des și pe mama ei și „stau ore întregi în cafenele și

restaurante plăcute, cât mai aproape de Rin. Își surâd, privesc vapoarele, fumează”. Ceea ce-i caracterizează pe cei din familia Gruyten în această perioadă e „acea veselie indefinibilă care, încetul cu încetul, te scoate din sărite” (Lotte). Boala doamnei G. E diagnosticată în sfârșit și sunt puține șanse de ameliorare: suferă de scleroză în plăci și se apropie tot mai repede de stadiul final. Leni e cea care o poartă până la automobil și înapoi în casă. Ea nu mai citește nimic, nici măcar pe Yeats, și doar din când în când „își prefiră printre degete boabele mătăniilor” (van Doorn), dar nu cere să i se aducă „mângâierile bisericii”.

Această perioadă din viața familiei Gruyten – de la începutul lui 1942 până la începutul lui 1943 – e desemnată de toți ca fiind cea mai „sompțuoasă”. „Se înfruptă din tot ce oferă bursa neagră din Europa în mod iresponsabil, da, iresponsabil, și dacă vă spun asta, poate că o să înțelegeți mai bine de ce astăzi mă port cu Leni, dacă nu chiar cu asprime, în tot cazul nici prea blând. Pe urmă a ieșit la iveală chestia aceea îngrozitoare și nici acum nu pot înțelege de ce a făcut Hubert una ca asta. Doar n-avea nevoie de așa ceva. Zău că n-avea nevoie” (M.v.D.).

„Chestia” a ieșit la iveală datorită exclusiv unei întâmplări absurde. Gruyten a numit-o mai târziu o „pură afacere de blocnotes”, ceea ce înseamnă că avea tot timpul asupra lui actele referitoare la afacere, precum și blocnotesul. Adresa la care i se trimitea poșta era biroul său din oraș. Nu povestise nimănui despre asta și nu implicase pe nimeni, nici măcar pe prietenul său Hoyser, care era și contabil șef. Era o treabă riscantă, un joc cu miză mare – dar, după cum s-a dovedit, Gruyten era mai interesat de joc decât de miză și probabil că până în ziua de azi doar Leni l-a „înțeles”, așa cum pe vremuri îl „înțelese” soția sa. În anumite limite, l-a înțeles și Lotte H., care, în mare, a priceput totul, dar nu și „blestemata notă sinucigașă, căci

era sinucidere, curată sinucidere. Căci ce-a făcut cu banii? Erau tocmai pachetele, grămezile și fișicurile pe care le dăruia. Totul a fost absurd, nihilist, complet gratuit și nebunesc”.

De dragul acestei „chestii” G. Înființase într-un orășel aflat la vreo șaiszeci de kilometri depărtare o firmă pe care o numise „Schlemm și fiul”. Făcuse rost de legitimații false și de contracte false, cu iscălituri false („La formulare putea ajunge oricând, iar cu iscăliturile nu și-a bătut niciodată capul prea mult. În perioada de criză, între 1929 și 1933, uneori falsifica semnătura soției sale pe polițe, spunând: «O să înțeleagă ea de ce am făcut-o. De ce s-o enervez *acum* cu chestii de-astea?» “ – Hoyser sen.) Ei, deci jocul, „chestia”, a durat oricum opt sau nouă luni și e cunoscut în toată lumea construcțiilor drept „scandalul cu sufletele moarte”. Acest imens scandal a constat într-un „abstract joc cu blocnotesul” (Lotte H.). Cantități uriașe de ciment, plătite și livrate, dar deviate de la scopul căruia îi fuseseră destinate către bursa neagră, o întreagă companie de „muncitori străini”, plătită, dar inexistentă, arhitecți, conducători de lucrări de construcții, maiștri, ba chiar și cantine, bucătărese etc. – toți și toate existau doar în blocnotesul lui Gruyten. Nu lipseau nici măcar procesele-ver- bale de recepție și, bineînțeles, nici iscăliturile de pe respectivele procese-verbale. Totul era făcut pe față: cont la bancă, retrageri din cont, „o treabă extrem de corectă sau, ca să mă exprim mai bine, una care părea extrem de corectă” (dr. Scholsdorff, mai târziu, la tribunal).

Acest Scholsdorff, deși pe atunci avea treizeci și unu de ani, a fost socotit inapt de toate comisiile de recrutare, chiar și de cele mai severe, și asta fără a folosi trucuri („deși nu m-aș fi dat în lături nici de la trucuri, numai că n-a fost nevoie”). Cu toate că nu avea nicio boală trupească, era atât de delicat, de sensibil și de nervos, încât riscul de a-i recruta era prea mare, iar asta înseamnă ceva dacă

ne gândim că până și în anul 1965 membrii comisiilor de recrutare, medici germani, le-ar fi prescris cu drag „o cură de Stalingrad” recruților germani ceva mai grași. Un coleg de-al lui Sch „care se „afla” într-un post important, l-a angajat, „pentru a merge la sigur”, la serviciul financiar al acelui orașel unde, în mod surprinzător, Sch. Se încadră atât de bine și de repede în munca dintr-un domeniu ce-i era străin, încât într-un an deveni „nu doar necesar, ci și indispensabil” (inspectorul financiar șef dr. Kreipf, șeful lui Sch „acum pensionar, de care am dat într-o localitate balneară specializată în boli ale prostatei). Kreipf a mai adăugat: „Deși era filolog, nu numai că știa să calculeze, dar era în stare să înțeleagă procese financiare și de contabilitate complicate și să-și dea seama dacă o tranzacție e dubioasă – și toate astea în ciuda adevăratei sale vocații”.

Această „adevărată vocație” a sa era slavistica, pasiunea lui Sch. Până în ziua de azi. Domeniul lui de interes e literatura rusă din secolul al nouăsprezecelea și, „deși mi s-au făcut propuneri ispitative de a lucra ca interpret, am preferat slujba aceasta de la Finanțe. Ar fi fost oare mai bine să traduc germana aceea nenorocită a subofițerilor – ca și a generalilor – în rusă? Să degradez un lucru care mie mi-e sfânt și să-i transform într-un limbaj folosit doar pentru a-i trage pe alții de *limbă*? Niciodată!”

La un inofensiv control de rutină, Scholsdorff a dat peste actele firmei „Schlemm și fiul”. N-a găsit nimic dubios: absolut totul era în ordine. *Din pură* întâmplare, a început să parcurgă statele de plată și dintr-o dată „am rămas uimit, mai bine spus m-am simțit cuprins de revoltă, căci am dat peste nume pe care nu doar că le cunosc, ci și trăiesc cu ele”. Pentru a spune întreg adevărul, trebuie să adăugăm că în Sch. Dormitau, probabil, gânduri de răzbunare. Nu împotriva lui G., ci împotriva celor din construcții în general, căci își începuse munca

la o firmă de construcții, unde răspundea de salariile angajaților și unde fusese recomandat de către influentul său prieten. În curând genialitatea sa în ceea ce privește socotelile și cifrele fu descoperită, așa că, în vreme ce îl lăudau în toate părțile, cei de acolo căutară să se descotorosească de el, căci nicio firmă de construcții nu vrea să i se scotocească prin registre, lucru la care nu se așteptaseră din partea unui filolog. În naivitatea sa de nedescris, Sch. Crezuse că firmele sunt interesate de un lucru de care în realitate se temeau, și anume ca vreun ins să aibă o privire de ansamblu asupra manevrelor lor. Îl angajaseră pe acest filolog rupt de lume și cam ținut „pentru a-i da o bucată de pâine și pentru a-i scuti de militarie” (domnul Flacks, de la firma cu același nume, care și astăzi e cât se poate de bine înfipt în afaceri) și, când colo, dăduseră „peste acest flăcău, mai al dracului decât orice inspector financiar. Ni s-a părut prea periculos pentru a-i mai ține la noi”.

Scholsdorff, care ar fi putut spune cu exactitate câți metri pătrați avea cămăruța de student a lui Raskolnikov și câte trepte trebuia să coboare acesta pentru a ajunge în curte, dădu acum de un muncitor Raskolnikov care făcea beton undeva în Danemarca pentru firma „Schlemm și fiul”, la a cărei cantină și mânca. După aceea, fără să aibă încă vreo bănuială, totuși deja „foarte agitat”, dădu peste un Svidrigailov, peste un Razumihin, iar în cele din urmă îi descoperi și pe Cicikov și Sobakevici, pentru ca aproximativ pe locul douăzeci și trei să-i afle pe Goncharov. Se făcu alb la față, dar începu să tremure de revoltă când îi descoperi ca sclavi de război prost plătiți pe Pușkin, Gogol și Lermontov. Nu se dăduseră înapoi nici măcar în fața numelui lui Tolstoi. Vrem însă să clarificăm lucrurile: acestui dr. Scholsdorff nu-i păsa de fleacuri precum „ordinea în economia germană” – asemenea chestii „îl lăsau rece și nu dădea un ban pe ele”.

Acribia cu care lucra în finanțe (după interpretarea aut „care s-a întreținut de mai multe ori și vreme îndelungată cu Sch. – chiar foarte de curând – și cu care se va mai întreține, probabil, adesea și în viitor) era o variantă a acribiei cu care cunoștea, iubea și interpreta întregul inventar de personaje al literaturii ruse din secolul al nouăsprezecelea. „Am descoperit, de exemplu, că Cehov și toți eroii lui lipseau de pe listă, ca și Turgheniev, și încă de pe atunci v-aș fi putut spune cine o întocmise. Nu putea fi altul decât fostul meu coleg de studii, decăzutul și degradatul dr. Henges, dar iubitor pătimaș al lui Turgheniev și un cehovian de-a dreptul țicnit, măcar că acești doi autori nu prea au nimic în comun, cel puțin după părerea mea, și, deși vreau să recunosc cu sinceritate că l-am subapreciat pe Cehov când eram student, l-am subapreciat neîngăduit de tare”.

După cum se știe, Sch. N-a dat niciodată în vileag vreun caz, deci nici pe acesta. „Știam că e prea periculos și, cu toate că urăsc incorectitudinea și-i disprețuiesc pe escroci, n-am denunțat niciodată pe nimeni. Îi chemam pe respectivii la mine, îi strângeam cu ușa și îi îndemnam să-și corecteze declarațiile de impozit prin adaosuri și, cum în sectorul meu apăreau cele mai multe venituri suplimentare, mă bucuram de aprecierea lui Kreipf. Asta era tot. Dar să-i denunț? Doar știam în ce mașinărie a justiției i-aș fi aruncat pe oameni, or, așa ceva nu voiam să le fac nici măcar escrocilor și trișorilor. Gândiți-vă că unii au fost condamnați la moarte doar pentru că șterpeliseră un pulover? Nu, nu! Dar de data asta n-a mers. Era prea de tot: Lermontov ca sclav al industriei germane de construcții în Danemarca! Pușkin, Tbistoi, Razumihin și Cicikov fabricând beton și mâncând arpacaș! Goncearov și al său Oblomov cu lopata în mână!”

Sch „care va fi pensionat în curând și care ocupă funcția de consilier guvernamental superior și tot

mai e interesat de literatura rusă, ba chiar și de literatura rusă contemporană, a avut ocazia să se scuze față de bătrânul Gruyten și chiar să se și revanșeze în mod generos, învățându-l pe nepotul său Lev, fiul lui Leni, o minunată limbă rusă. Iar dacă astăzi Leni are uneori în cameră flori (pe care tot le iubește, deși s-a ostenit timp de aproape douăzeci și șapte de ani cu ele, așa cum un zarzavagiu se ostenește cu mazărea), atunci e sigur că ele sunt de la dr. Scholsdorff! în prezent Scholsdorff e cufundat cu totul în poeziile unei autoare pe nume Ahmadulina. „Bineînțeles că nu l-am denunțat, ci am redactat o scrisoare care avea aproximativ următorul conținut: «Vă rog să vă prezentați neîntârziat la mine; chestiunea e atât de presantă, încât nu suferă niciun fel de amânare».”

Îl soma o dată, de două ori, încercă să dea de Henges, dar în zadar, „și, deoarece și eu sunt supus unor verificări de rutină, actele de urmărire au fost găsite la mine și a început imediat ancheta împotriva lui «Schlemm și fiul». Iar pe urmă... pe urmă... pe urmă tăvălugul a început să se rostogolească în mod brutal”.

Sch. A fost martorul principal al acușării într-un proces care n-a durat decât două zile, deoarece bătrânul G. Și-a recunoscut fără rezerve vinovăția. A rămas impasibil și s-a zăpăcit doar atunci când a fost somat să-i numească pe furnizorul de nume („închipuiți-vă: «furnizor de nume»!” – Scholsdorff), pe care însă nu l-a trădat și n-a făcut-o nici Sch „cu toate că știa cine este. Cam trei ore din cea de-a doua zi a dezbaterilor s-au irosit cu verificarea de către un slavist expert din Berlin, citat în instanță, a cunoștințelor lui G., deoarece el afirmase că luase numele din cărți. I s-a demonstrat că nu citise nicio carte din literatura rusă, „iar dacă pusese mâna în viața lui pe vreo carte germană, aceea nu fusese nici măcar *Mein Kampf* (Sch.), iar așa veni și „rândul lui Henges”.

Nu Gruyten l-a trădat, ci Scholsdorff dăduse în cele din urmă de el. „Ocupa acum funcția de comandant de unitate specială în armată și încerca să-i convingă pe prizonierii de război ruși să trădeze secrete militare. Un om care ar fi putut fi recunoscut pe plan mondial ca specialist în Cehov!”

Henges, care se prezentase într-adevăr voluntar, apărui în fața curții în uniformă lui specială, care „nu-l prea prindea și nici nu i se prea potrivea, căci n-o purta decât de patru săptămâni” (Sch.). Da, recunoscă că întocmise pentru Gruyten, care-l căutase, o listă cu nume rusești. Ceea ce trecu sub tăcere era faptul că primise pentru fiecare nume câte zece mărci onorariu. Dezbătuse în prealabil acest punct cu apărătorul lui Gruyten și-l anunțase: „Acum nu-mi pot permite să recunosc una ca asta, pricepeți?” Gruyten și apărătorul său renunțaseră la acest detaliu penibil, pe care însă Henges îl recunoscă în fața lui Scholsdorff, cu care-și continuă disputa într-un birt din apropierea tribunalului, în fața tribunalului avusese loc un incident între Scholsdorff și Henges, căci primul îi strigase plin de revoltă celui de-al doilea „Pe toți i-ai trădat, pe toți, numai pe Turgheniev și pe Cehov, favoriții tăi, nu!” Procurorul a întrerupt această „agitație rusească”.

Morala acestui capitol tranzitoriu se impune de la sine: antreprenorii de construcții care folosesc state de plată falsificate trebuie să aibă o solidă cultură literară, iar funcționarii financiari ce au cultură literară se pot dovedi folositori intereselor statului.

În acest proces a existat un singur vinovat: G. Mărturisi totul și-și îngreună situația, nevrând să accepte că setea de câștig ar fi constituit mobilul a ceea ce făcuse. Întrebat despre motive, refuză să facă mărturisiri. Când a fost întrebat dacă intenția lui fusese sabotajul, negă. Întrebată mai târziu despre motiv, Leni murmură ceva despre

„răzbunare” (răzbunare pentru ce? – Aut.). G. Deabia a scăpat de condamnarea la moarte și asta doar ca urmare a intervenției energice a „unor prieteni foarte, foarte influenți, care au etalat meritele incontestabile ale acestuia în construcțiile pentru război” (H. Sen.). A fost condamnat la închisoare pe viață și confiscarea integrală a averii. Leni a fost nevoită să compară de două ori în fața tribunalului, dar a fost achitată, ca urmare a evidentei sale nevinovății; la fel și Hoyser, Lotte și toți prietenii și colaboratorii lui G. Singurul lucru care a scăpat de confiscare a fost casa de raport unde s-a născut și Leni, iar aceasta se datorează doar „procurorului, care în rest a fost foarte aspru”. El s-a referit la „soarta ei grea, de văduvă de război, la nevinovăția ei”, și a „rememorat” (Lotte H.), cu o limbuție penibilă, faptele eroice ale lui A. Până și activitatea lui Leni într-o organizație nazistă de fete a contribuit la îmbunătățirea poziției ei.

— Ar fi nedrept, înaltă curte, să-i răpim unei mame bolnave de moarte (aici se referea la doamna G.), care și-a pierdut fiul și ginerele, și unei curajoase tinere femei germane, a cărei viață este dovedită ca fiind fără pată, un bun care, de altfel, n-a intrat în proprietatea familiei datorită inculpatului, ci soției lui.

Doamna Gruyten n-a supraviețuit acestui scandal. Deoarece nu era în stare să se deplaseze, a fost audiată de mai multe ori în pat, dar „asta i-a ajuns” (van Doorn) „și nici n-a fost chiar atât de nefericită să părăsească lumea asta. La urma urmei, era o femeie fină, cumsecade și dârză. I-ar fi plăcut să-și poată lua rămas-bun de la Hubert, dar nu s-a mai putut. Am înmormântat-o cu toată discreția. Bineînțeles, cu preot”.

Leni a împlinit acum douăzeci și unu de ani. Desigur, nu mai are automobil și consideră că e corect să renunțe la slujba ei de la firmă. Deocamdată tatăl ei a dispărut fără urmă. O ating

toate astea foarte tare sau deloc? Ce se va întâmpla cu drăguța blondină din elegantul automobil, care părea să nu fi avut altceva de făcut în al treilea an de război decât să einte nițel la pian, să-i citească mamei sale bolnave povești irlandeze și să viziteze o călugăriță muribundă? O femeie care – ca să ne exprimăm astfel – a rămas văduvă a doua oară, dar nu-și afișează doliul, și care-și mai pierde și mama, în timp ce tatăl ei dispare în închisoare? Cunoaștem puține cuvinte de-ale ei din acea epocă. Impresia pe care a făcut-o asupra tuturor celor cu care conviețuia e surprinzătoare. Lotte spune că Leni ar fi fost „oarecum ușurată”, van Doorn zice că „părea eliberată”, în timp ce bătrânul Hoyser afirmă că „respira oarecum mai ușor”. Acest „oarecum” din cele două formulări e, bineînțeles, fără prea mare valoare, face însă în închistarea lui Leni o breșă pentru fantezii legate de viața ei intimă. Margret se exprimă în felul următor: „Nu părea doborâtă. Aveam mai degrabă impresia că trăiește mai departe, ba chiar că reînviase. Misterioasa dispariție a sorei Rahel o afectase mult mai mult decât scandalul pricinuit de tatăl ei sau decât moartea mamei sale”.

Constatăm că Leni a fost somată să-și îndeplinească obligația de a munci și că a ajuns – pe baza intervențiilor unui protector din umbră, care „avea relații” și a dorit să rămână anonim, dar pe care autorul îl cunoaște – la un atelier de împletit coroane.

Cei care s-au născut mai târziu se vor întreba cum de coroanele puteau fi socotite importante pentru război în anul 1942–1943. Răspunsul e: pentru ca înmormântările să poată fi făcute în continuare cu toată demnitatea posibilă. În acea perioadă coroanele nu erau chiar atât de râvnite ca țiğările, dar constituiau totuși un produs deficitar – în privința asta nu încap nicio îndoială. Prin urmare, erau dorite și erau importante din punct de vedere psihologic pentru continuarea războiului. Însăși cererea oficială de coroane era enormă: pentru victimele bombardamentelor, ca și pentru soldații morți în spitalele de campanie. Și deoarece „din când în când mai apărea și câte un mort particular” (Walter Pelzer, vechiul proprietar al grădinilor amintite, care acum e pensionar și trăiește din proprietățile sale imobiliare, și fost șef al lui Leni,), iar „tipilor importanți de la partid, din industrie sau de la armată li se făceau adeseori înmormântări oficiale de diferite clase”, orice fel de coroană, „de la cea mai simplă, modest decorată, și până la uriașa jerbă împletită din trandafiri” (Walter Pelzer), avea importanță strategică. Nu e aici locul să ne ocupăm de stat în calitate de antreprenor de pompe funebre, dar faptul că existau înmormântări din belșug și că jerbele erau râvnite, atât la nivel oficial, cât și în particular, e unul incontestabil din punct de vedere istoric și demonstrabil din cel științific, ca și faptul că Pelzer izbutise să-i asigure atelierului său statutul de întreprindere de importanță strategică pentru efortul de război. Cu cât războiul înainta, ceea ce înseamnă „cu cât dura mai mult” (aici se atrage atenția în mod special asupra legăturii dintre

înaintare și durată), cu atât mai greu se găseau, desigur, coroane.

Dacă există „pe undeva” prejudecata că arta de a împleti coroane e una neînsemnată, exprimăm aici – fie și doar de dragul lui Leni – un energic protest. Trebuie să ținem seama că există în primul rând coroane cu flori, formă finală și esențială a coroanelor; că unitatea formei alese trebuie păstrată în fiecare caz; că există diferite modele și tehnici de a confecționa corpul coroanei; că la alegerea părților verzi din care se împletește coroana e important ce fel de verdeață se alege, în funcție de forma coroanei; că doar pentru baza coroanei există nouă feluri diferite de verdeață, plus alte douăzeci și patru pentru ajustarea finală, patruzeci și două pentru formarea mănunchiurilor și a rozetelor (amândouă făcând parte din categoria „împlântat”) și douăzeci și nouă dacă se lucrează după modelul roman – așadar, ajungem la cifra de o sută douăsprezece feluri diferite de verdeață și chiar dacă diferitele moduri de elaborare se combină între ele, rămân totuși cinci categorii distincte de clădire și un complicat sistem de împletire. Și chiar dacă unul sau altul dintre felurile de verdeață se folosește atât pentru împletit, cât și pentru finisaj, pentru împlântat (cu cele două variante: mănunchiuri și rozete) sau pentru elaborarea modelului roman, totuși și aici e valabilă regula de bază: să știi unde, să știi cum. Dintre cei care vorbesc disprețuitor despre confecționarea coroanelor, socotind-o o activitate fără importanță, cine știe care când se folosește pentru bază și când pentru finisare verdele molidului sau când se întrebuințează tuia, mușchiul de Islanda, ghimpele, mahonia sau bradul canadian? Cine știe, de asemenea, că verdele trebuie să fie fără goluri și că împletirea trebuie făcută cu maximum de atenție peste tot? Ne vom da seama astfel că Leni, care până atunci prestase doar o muncă de birou ușoară și

nesistematică, nu nimerise aici la o muncă lejeră și nici la un meșteșug pe care să-i deprinzi din mers, ci aproape într-un atelier de artă.

E, probabil, inutil să constatăm că „Jerba romană” a fost proscrisă o bună bucată de timp, anume atunci când tot ce era germanic trebuia împins în prim-plan. Controversele au încetat însă când a fost înființată Axa și când Mussolini s-a exprimat în termeni destul de duri despre defăimarea coroanei romane. „Împletitura romană” a putut fi folosită fără piedici până la mijlocul lui iulie 1943, când, având în vedere trădarea italiană, a fost definitiv suprimată. (Comentariul unui comandant nazist destul de important: „Aici, la noi, nu mai există niciun fel de influență romană, nici măcar la confecționarea coroanelor sau a buchetelor”.) Orice cititor atent va înțelege pe dată că în situații politice tensionate până și împletitul coroanelor e o treabă periculoasă. În plus, deoarece coroana romană se născuse în chip de imitație a coroanelor decorative cioplite în piatră pe fațadele romane, a apărut de îndată și o motivație ideologică pentru stricta interdicție: ea a fost declarată „moartă”, în timp ce toate celelalte forme de coroane au fost declarate „vii”. Walter Pelzer, care e important ca martor pentru acea perioadă din viața lui Leni, chiar dacă are o faimă cam proastă, a putut dovedi cu destulă certitudine că ea a fost denunțată de unii „invidioși și concurenți” la Camera de Industrie, unde s-a trimis o notiță în care se afirma că „mai împletește încă în manieră romană”, ceea ce pe el „I-ar fi putut costa viața” (Pelzer).

— La dracu’, pe atunci mi-aș fi putut frânge gâtul pentru o treabă ca asta! (P.)

Desigur, după 1945, când trecutul său dubios a început să fie cercetat, Pelzer a încercat să demonstreze, și „nu doar pe baza respectivului denunț”, că fusese „persecutat politic”, ceea ce i-a

și reușit – cu ajutorul lui Leni, după cum, din păcate, trebuie să constatăm.

— Căci fusese vorba tocmai despre coroanele pe care ea – Leni, adică Pfeiffer – le inventase: coroane plate și dese din iarbă-neagră, care păreau emailate și care – ascultați-mă pe mine – aveau succes la public. N-aveau nici în clin, nici în mănecă cu împletitul roman. Erau o invenție a lui Pfeiffer. Dar aproape că m-au costat capul, căci au fost prezentate drept o variantă a coroanelor romane.

Pe fața lui Pelzer, care are acum șaptezeci de ani, e pensionar și trăiește de pe urma imobilelor sale, se așterne și azi, după douăzeci și șase de ani, o convingătoare expresie de groază. Deoarece pare că se așteaptă la un acces de tuse, renunță câteva momente la țigară.

— Dar mai ales ce am făcut eu pentru ea, câte și mai câte le-am acoperit, astea chiar că mă puteau costa capul. Era chiar mai periculos decât bănuiala că lucrai în manieră romană.

Dintre cele zece persoane cu care Leni a lucrat multă vreme și a avut zilnic contacte strânse o bună bucată de timp, au mai putut fi găsite cinci, dacă-i includem și pe Pelzer și Grundtsch, grădinarul șef al acestuia. Considerându-i pe Pelzer și pe Grundtsch superiorii lui Leni – așa cum și erau de fapt ne mai rămân totuși trei dintre cei opt, cu care era considerată mai mult sau mai puțin egală.

Pelzer locuiește într-o plăsmuire arhitectonică pe care lui îi place s-o numească bungalow, dar care ar putea fi numită cu inima împăcată o vilă bombastică (el nu pronunță cuvântul „vilă” ca „filă”): o clădire ale cărei ziduri sunt acoperite cu clincher galben și care doar aparent are etaj (în subsolul modernizat se află un bar luxos, o încăpere în care Pelzer a amenajat un soi de muzeu al coroanelor, un apartament pentru musafiri și o pivniță de vinuri foarte bine asortată). Culoarea

predominantă, pe lângă galben (clinker), e negrul: gratiile de la geamuri, ușile, poarta de la garaj, ramele ferestrelor – totul e negru. Asociația cu un mausoleu nu pare nejustificată. Pelzer locuiește în casă cu soția sa Eva, n. Printel, o femeie cu un aer destul de melancolic, în vârstă de vreo cincizeci și cinci de ani, care-și pocește fața drăguță prin amărăciunea pe care o afișează.

Albert Grundtsch, care acum are optzeci de ani, trăiește în continuare „în găoacea lui, de fapt în cimitir” (G. Despre G.), într-o magazie de piatră (în realitate de cărămidă) de mărimea a două camere și jumătate, de unde își poate vizita cu ușurință cele două sere. Grundtsch n-a profitat, cum a făcut-o Pelzer, de extinderea cimitirului (și nici n-a vrut să profite, după cum trebuie să adăugăm) și-și apără cu îndârjire „pogonul de sere pe care i l-am dăruit cândva, din prostie” (Pelzer).

— Situația e de asemenea natură încât administrația grădinii și a cimitirului va respira ușurată când Grundtsch se va cărăbă... va da ortu' po... va părăsi această lume, ca să mă exprim astfel.

În mijlocul cimitirului, care n-a înghițit doar serele și grădinile Pelzer, ci și alte grădini și ateliere de pietrari, Grundtsch duce o existență aproape autarhică: cum are o pensie de invalid („Doar am achitat mereu contribuția pentru el” – R), e scutit de plata chiriei, își cultivă singur tutunul și legumele și, deoarece e vegetarian, nu prea are probleme cu aprovizionarea. Îmbrăcămintea nu-i dă nicio bătaie de cap, căci poartă și acum niște pantaloni de-ai bătrânului Gruyten, pe care acesta și i-a comandat în 1937 și pe care Leni i i-a dăruit lui Grundtsch în 1944. S-a profilat complet pe (autocitat) „afaceri cu ghivece de sezon” (hortensii pentru Duminica Tomii, ciclame și nu-mă-uita pentru Ziua Mamei, mici brazi cu panglici și lumânări pentru Crăciun, „că

nici nu vă puteți imagina câte chestii se pun pe morminte”).

Aut. A avut impresia că dacă administrația cimitirului pândește într-adevăr ca G. Să moară, va mai avea de așteptat un timp. Căci el nu e deloc ceea ce se cheamă un „cloșcar de cameră și seră” (grădinari de oraș), ci folosește cimitirul, care între timp a devenit foarte întins, „ca parc personal atunci când ziua de muncă s-a terminat și s-a auzit clopoțelul, ceea ce de obicei se întâmplă devreme. Fac plimbări zdravene, fumându-mi pipa când pe o bancă, când pe alta, și când inima îmi dă ghes, mă ocup de câte un mormânt neglijat sau părăsit: îl acopăr cu ceva solid, mușchi sau cetină de brad, și mai pun uneori și câte o floare. Și, credeți-mă, în afara unor hoți de podoabe din cupru, n-am întâlnit niciodată pe nimeni. Desigur, mai vin câteodată și unii nebuni, care nu vor să creadă că mortu-i mort; se cațără peste zid, plâng, blestemă, se roagă și așteaptă până și noaptea lângă mormânt, dar nu cred să fi văzut mai mulți de doi-trei în cincizeci de ani și, bineînțeles, atunci m-am cărat de-acolo. Iar cam o dată la zece ani apare o pereche de îndrăgostiți lipsiți de frică și de prejudecăți, care au înțeles că nu există loc pe lume unde să fii atât de puțin deranjat. Desigur, și în aceste cazuri m-am retras. Bineînțeles că între timp nu prea știu ce se întâmplă în afara cimitirului, dar vă asigur eu de un lucru: aici e frumos și iarna. Ninge, iar eu plec noaptea la plimbare, încotoșmănat și cu pâslari, luându-mi și pipa... E tare liniște și toți sunt pașnici, atât de pașnici... Sigur c-am avut dificultăți cu toate prietenele pe care am vrut să le invit în bârlogul meu. N-am putut obține nimic, credeți-mă, și cu atât mai puțin cu cât erau mai târfe. În chestii d-astea nici măcar banii nu-s de ajutor”.

Întrebat despre Leni, a părut întru câțva încurcat.

— Da. Pfeiffer, desigur. Dacă-mi aduc aminte de ea? Ca și cum aș putea s-o uit! Leni. Bineînțeles că toți bărbații se țineau după ea, într-un fel sau altul, absolut toți, până și șmecherul de Walterchen (prin asta îl înțelege pe Pelzer, care are de-acum șaptezeci de ani – Aut.), doar că niciunul nu prea îndrăznește. Era inaccesibilă, dar nu într-un fel țăfnos – asta trebuie s-o recunosc. Eu, fiind cel mai în vârstă – pe atunci aveam peste cincizeci de ani –, nici n-am încercat măcar. Singurul dintre ceilalți care s-a încumetat a fost Kremp, căruia noi îi ziceam „scârbosul și porcosul de Heribert”, dar ea l-a pus la punct într-un fel atât de categoric, încât s-a dat bătut. În ce măsură a încercat Walterchen, n-aș putea să vă spun, dar precis n-a obținut nimic de la ea. În rest erau numai femei, așa cum se întâmplă în război, iar dintre ele cam jumătate erau pentru, iar celelalte împotriva. Nu, nu a ei, ci a rusului ăluia despre care mai târziu a ieșit la iveală că e alesul inimii ei. Gândiți-vă că toată povestea a durat aproape un an și jumătate, fără ca vreunul din noi să observe ceva. Au fost cât se poate de isteți și de prevăzători. Da' bineînțeles că erau două capete în joc, unul și jumătate cu siguranță. Pe naiba, și acum mă trece un fior pe șira spinării când mă gândesc ce a riscat fata asta. Cum era din punct de vedere profesional? Ei, poate că sunt părtinitor, căci îmi plăcea de ea, chiar că-mi plăcea, uneori așa cum mi-aș fi iubit fiica pe care n-am avut-o niciodată – căci, oricum, eram cu treizeci și trei de ani mai bătrân –, alteori ca de o iubită la care n-am ajuns niciodată. Ei, avea pur și simplu un talent înnăscut și cu asta am spus totul. Aveam doar doi grădinari cu pregătire de specialitate; trei, dacă-i socotiți și pe Walter, dar ăstuia nu-i stătea capul decât la registre și la bani.

Deci doi. Una, Hölthohne, era mai mult o grădinăreasă intelectuală ajunsă aici dintr-un imbold tineresc. Absolvise liceul, urmasese ceva studii, pe urmă se apucase de horticultură. O

persoană romantică, cu capul plin de povești frumoase despre pământ și munca manuală, dar de știut știa multe.

Al doilea eram eu. Toate celelalte erau necalificate: Heuter, Schelf, Kremer, Wanft, Zeven – numai femei, dar nu chiar atât de fragede, în orice caz nu dintr-acelea pe care, fără să te gândești prea mult, îți vine să le răstorni pe turba uscată și peste frunzișul pentru mănunchiuri. Ei, după două zile am înțeles deja că Pfeiffer nu e potrivită în mod cert pentru o anumită operațiune și anume pentru confecționarea corpului coroanei, o muncă grosolană și destul de grea, cu care se ocupa echipa Heuter-Schelf-Kremp. Primeau pur și simplu o listă, verdeată pentru împletit – de care o fi fost, căci, oricum, mai târziu erau aproape numai frunze de stejar și fag și crengi de pin –, precum și dimensiunile. De obicei se cerea mărimea normală, iar pentru înmormântările solemne conveniserăm asupra prescurtărilor Ș1, Ș2, Ș3, ceea ce însemna: ștab de primul rang, de al doilea și de al treilea. Mai târziu, când s-a aflat că foloseam pentru uz intern și prescurtările E1, E2 și E3 pentru eroii de clasa întâi, a doua și a treia, am avut neazuri cu scârbosul și porcosul de Heribert, care a considerat că e vorba de o ofensă și s-a simțit atins, fiind el însuși erou clasa a doua: piciorul amputat, plus câteva ordine și distincții. Deci Leni nu se potrivea în echipa care confecționa corpul coroanelor, de asta mi-am dat seama imediat, așa că am pus-o în cea care se ocupa cu ornarea, unde lucra împreună cu Kremer și Wanft, și vă pot spune că avea un talent înnăscut pentru ornări sau, dacă vreți, era un as în garnisire. Ar fi trebuit s-o vedeți cum apuca frunzele de laur sau crengile de smârdar! Puteai să-i dai pe mână și cel mai scump material, căci nu pierdea și nu strica nimic. Și a înțeles de îndată ceea ce alții nu pricep nicicând: punctul esențial, centrul de greutate al ornării, trebuie să fie în sfertul din stânga sus al

coroanei. În felul acesta se conferă întregii coroane o mișcare ascendentă plină de viață, pe care am putea-o numi chiar optimistă. Dacă centrul de greutate al ornării se fixează în dreapta, se obține o impresie pesimistă, de alunecare. Și bineînțeles că lui Leni nu i-ar fi dat niciodată prin minte să amestece formele de ornare geometrice cu cele vegetale, niciodată, pricepeți? Era un om hotărât, iar asta se vede până și la ornarea unei coroane. A trebuit însă s-o dezvăț, folosindu-mi toată energia, de preferința ei pentru forme geometrice: romburi și triunghiuri. Odată, din pură plăcere de a se juca cu formele geometrice și, cu siguranță, nu intenționat, a făcut să apară pe o coroană – și încă pe cea a unuia Ș1 – o stea a lui David din margarete. Probabil că nu știe nici până în ziua de azi de ce m-am enervat în halul ăla și de ce am fost de-a dreptul rău cu ea. Imaginați-vă ce s-ar fi întâmplat dacă jerba ar fi ajuns la dric fără să fi fost controlată! Și, oricum, oamenii preferă formele vegetale vagi, or Leni era în stare să improvizeze foarte drăguț: împletea coșulețe, ba chiar și păsărele – oricum, dacă modelele nu erau chiar vegetale, erau totuși organice. Și dacă în comanda pentru coroana vreunui Ș1 se găseau și trandafiri, iar Walterchen îi putea pune la dispoziție, Leni devenea o adevărată artistă, mai ales dacă se întâmpla să fie trandafiri de soi, abia îmbobociți. Luau naștere adevărate tablouri de gen, ceea ce, într-un fel, era un adevărat păcat dacă ne gândim cât de trecătoare erau: un parc în miniatură, cu un lac pe care pluteau lebede. Atât vă mai pot spune: dacă s-ar fi dat premii, le-ar fi câștigat pe toate, iar ceea ce era mai important – în orice caz pentru Walterchen – era că obținea lucruri mult mai de efect cu material mult mai puțin decât alții. Deci era și cumpătată. Coroana terminată trecea la echipa de recepție, formată din Hölthohne și Zeven, dar nicio coroană nu părăsea atelierul fără să fi trecut și prin mâinile mele.

Hölthohne avea sarcina să inspecteze corpului coroanei și ornarea, plus retușul, dacă era necesar, iar Zeven era ceea ce noi numeam „panglicăreasa”, adică fixa panglicile, care ne erau livrate din oraș. Desigur, trebuia să fie al dracului de atentă, ca nu cumva să apară confuzii. La cantitatea de coroane pe care o executam, vă dați seama ce situații penibile s-ar fi creat dacă cineva care ar fi comandat o coroană cu inscripția „Lui Hans, un ultim salut de la Henriette” ar fi primit o coroană pe a cărei panglică să stea scris „Neuitatului meu Otto din partea Emiliei”. Sau invers. În cele din urmă apărea și vehiculul cu care transportam coroanele la capele, spitale de campanie, unități militare, la sediul partidului nazist sau la antreprizele de pompe funebre. Era o rablă cu trei roți, dar Walterchen n-ar fi renunțat pentru nimic în lume s-o conducă el, căci astfel putea umbla haihui prin oraș, încasa banii și respira în voie câtva timp.

Deoarece Leni nu s-a plâns nici lui Lotte, van Doorn sau Margret și nici bătrânului Hoyser sau lui Heinrich Pfeiffer despre munca ei, trebuie să credem că îi făcea într-adevăr plăcere. Se pare că singurul necaz i-l pricinuia doar faptul că degetele și mâinile nu-i erau cruțate deloc. După ce epuiză întregul stoc de mănuși al mamei și al tatălui ei, rugă întreaga familie să-i pună la dispoziție „mănușile uzate”.

Probabil că se gândea în liniște la mama ei moartă și la tatăl ei și îi veneau în minte mereu Erhard și Heinrich – poate și răposatul Alois. Atitudinea ei din acel an e caracterizată de cei din jur prin cuvintele „drăguță, prietenoasă și foarte liniștită”.

Chiar și Pelzer o numește „tăcută. Dumnezeu, dura ceva până să deschidă gura! Dar drăguță era, prietenoasă și drăguță, da, și cea mai bună lucrătoare a mea din vremurile acelea, dacă-i exclud pe Grundtsch, care-mi era deja colaborator

străvechi, și pe Hölthohne, care avea însă un fel al naibii de pedant și academic de a corecta unele idei bune. Și să nu uităm că Pfeiffer nu era dotată doar la nivelul compoziției, ci avea și un real talent de botanistă. Știa din instinct că într-un fel tratezi o floare de ciclamă și cu totul altfel un trandafir cu tija țepăună sau un bujor. Mai trebuie să vă spun că pentru mine însemna întotdeauna un sacrificiu material când trebuia să dau trandafiri pentru coroane, căci exista o foarte bună piață neagră cu trandafiri, pe care cavalerii îi considerau singurul cadou amoros posibil. Se puteau face afaceri bune, mai ales în hotelurile unde descindeau tinerii ofițeri cu prietenele lor. Ce de telefoane mai primeam de la portarii hotelurilor! Uneori nu-mi ofereau doar bani, ci și marfă bună pentru un buchet de trandafiri cu tije lungi. Mi-au fost oferite cafea, țigări, unt, ba odată chiar și stofă, adică un camgarn, și era cumva păcat că totul se irosea pentru morți, iar celor vii nu le rămânea mare lucru”.

În timp ce Pelzer avea atâtea probleme cu trandafirii, Leni era cât pe ce să devină victima Oficiului de Gospodărire a Spațiului Locativ. Celor de acolo li se păru că o locuință formată din șapte camere, bucătărie și baie nu poate fi ocupată doar de șapte persoane (domnul Hoyser sen „doamna Hoyser sen., Lotte cu Kurt și Werner, Leni și van Doorn). Oricum, orașul trecuse prin peste o sută cincizeci de alarme aeriene și fusese deja bombardat de o sută treizeci de ori. Așadar, clanului Hoyser i se repartizaseră trei camere, deși mari, iar Leni și Marja van Doorn „avură voie să-și păstreze fiecare camera, însă doar fiindcă se folosiră de toate relațiile posibile” (M.v.D.). Putem presupune că aici a avut un rol și acea personalitate din domeniul comunal, care nu vrea să-i fie pomenit numele, deși persoana respectivă neagă cu modestie că „ar fi fost de vreun ajutor”. Oricum, mai rămăseseră două camere pentru

„Oficiul de Gospodărire” și „îngrozitoarea familie Pfeiffer, izgonită între timp din cotețul ei de iepuri de o bombă explozivă” (Lotte H.), își puse în joc toate relațiile „pentru a putea locui sub același acoperiș cu scumpa noastră noră”. Bătrânul Pfeiffer savura faptul că era victimă a bombardamentelor, la fel cum își savura și târșăitul piciorului, și a fost destul de neobrăzat ca să afirme: „Am sacrificat pentru patrie și modesta-mi proprietate, dobândită în mod cinstit” (Lotte H.). Desigur, eram cu toții îngroziți, dar pe urmă Margret a aflat de la tipul acela important al ei (?? – Aut.) că bătrânul Pfeiffer nu mai avea mult până să fie evacuat cu clasa lui la țară. „Așadar, am cedat și, într-adevăr, ne-au stat pe cap timp de trei săptămâni; pe urmă, în ciuda piciorului său țeapăn, tot a trebuit să se mute la țară. A luat-o cu el și pe proasta de bătrână, așa că la noi a rămas doar Heinrich Pfeiffer, care era drăguț. Se prezentase însă voluntar și aștepta să fie chemat, toate astea întâmplându-se la puțin timp după Stalingrad” (Lotte H.).

A fost destul de dificil să aflăm ceva mai mult despre potrivnicul principal al lui Leni din timpul când lucra coroane funerare. Aut. A avut ideea de a se interesa la „Serviciul pentru îngrijirea mormintelor ostașilor” doar după ce a studiat îndelung și fără succes registrele de locuitori, listele regimentelor etc. Interesându-se la pomenitul serviciu, a aflat că un anumit Heribert Kremp, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, a căzut la mijlocul lui martie în apropierea Rinului și e înmormântat nu departe de autostrada Frankfurt-Köln. N-a fost greu ca de la adresa mormântului lui Kremp să se ajungă la cea a părinților lui, chiar dacă discuția cu aceștia a fost foarte puțin îmbucurătoare. Ei au confirmat că fiul lor lucrase într-adevăr la Pelzer, unde, „ca peste tot unde trăia și muncea, încercase să impună ordinea și curățenia, dar pe urmă, când patria a ajuns atât de

amenințată, nimic nu l-a mai putut reține, așa că a plecat pe la începutul lui martie ca voluntar, deși avea un picior amputat, găsindu-și cea mai frumoasă moarte din câte se pot imagina”. Părinții lui Kremp păreau să considere moartea fiului lor ca pe ceva cât se poate de normal și așteptau de la aut. Ceva ce acesta nu le putea oferi: câteva cuvinte de apreciere. Și deoarece nu reacționează mai plăcut nici la fotografia ce îi fu arătată, socoti că lucrul cel mai bun pe care-l putea face era – așa cum făcuse și cu doamna Schweigert – să-și ia rămas-bun în pripă. Fotografia înfățișa un tip nu prea simpatic (cel puțin pentru aut.), cu gură largă și frunte îngustă, cu păr blond și lănos și ochi ca nasturii.

Pentru a da de adresele a trei martore din perioada activității lui Leni de la coroane pe timpul războiului, n-a fost nevoie decât de completarea unui simplu formular la serviciul de evidență a populației. Cererea i-a fost satisfăcută aut. După ce s-a încasat modesta sumă corespunzătoare. Prima, doamna Liane Hölthohne, care conducea pe vremurile acelea echipele de recepție a coroanelor, are acum șaptezeci de ani și e proprietara unui ansamblu de patru florării. Locuiește într-un bungalow nespus de drăguț, cu patru camere, bucătărie, hol și două băi, situat într-o suburbie cu aspect aproape rural. Totul e aranjat cu un gust desăvârșit, tonurile și formele se află în deplină armonie și, cum proprietara aproape că se îneca sub un munte de cărți, a fost salvată de intervenția unui designer de interioare. A fost destul de rezervată, totuși nu neprietenoasă. Avea părul argintiu, îngrijit, și nimeni n-ar fi recunoscut-o în această gingașă frumusețe în vârstă, care i s-a prezentat aut. Demnă și rezervată, pe femeia scundă și întru câtva îndesată, cu basma pe cap și cu fața severă, așa cum apărea într-o fotografie făcută în 1944, cu ocazia unei sărbători la grădină, fotografie arătată aut. De Pelzer. Purta cercei în

formă de coșuleț, făcuți dintr-o împletitură fină de argint, și în fiecare dintre coșulețe tremura câte o frântură de coral șlefuit, rotund. Ochii, încă plini de culoare, și-i mișca de asemenea cu vioiciune. În felul acesta, privirilor li se oferea o mișcare cvadruplă, puțin neliniștitoare: se mișcau cerceii, în cercei se mișcau corali, femeii i se clătina capul, iar în cap i se mișcau ochii. Era machiată, iar pielea ușor zbâr- câtă de pe gât și de la încheieturi era îngrijită, dar nicidecum ca și cum doamna H. Ar fi încercat să-și ascundă vârsta. Ceai, *petits*, țigări într-o tabacheră de argint (în care nu încăpeau decât exact opt țigări), o lumânare de ceară aprinsă, chibrituri într-un suport de porțelan, pictat de mână cu un zodiac constând doar din unsprezece semne, în mijloc aflându-se un Săgetător stilizat, pictat în roz, ce se detașa astfel de celelalte imagini pictate în albastru (ceea ce te făcea să bănuiești că doamna H. E născută în zodia Săgetătorului), perdele de un trandafiriu pal, mobilă cu furnir deschis de nuc, covoare albe, iar pe pereți, acolo unde mai rămăsese loc liber pe lângă cărți, gravuri cu Rinul, colorate îngrijit, de mână, șase sau șapte bucăți (aut. Nu poate garanta aici extrema exactitate), având fiecare maximum șase pe patru centimetri, executate precis și având claritatea pietrelor prețioase: Bonnul văzut din Beuel, Kölnul privit din Deutz, Zons văzut de pe malul drept al Rinului, dintre Urdenbach și Baumberg, Oberwinter, Boppard, Rees și, deoarece aut. Își aduce aminte că a văzut și localitatea Xanten, împinsă mai aproape de Rin decât o îngăduie precizia geografică, trebuie totuși să fi fost șapte gravuri.

— Da, da, spuse doamna Hölthohne, întinzându-i aut. Tabachera de argint, cu o expresie ce sugera că s-ar fi așteptat ca acesta să nu se servească (aut. A trebuit însă s-o dezamăgească și a observat o foarte, foarte ușoară încruntare a frunții ei). Vedeți bine, sunt doar imagini de pe

malul stâng al Rinului (și o luă astfel, în sensibilitatea ei, cu mult înaintea vitezei de observație, percepție și interpretare a aut.!). Am fost o separatistă și mai sunt și acum – și nu doar mental. La 15 noiembrie 1923 am fost rănită la Ägidienberg – și nu luptând de partea celor victorioși, ci a celor învinși, care pentru mine sunt totuși învingătorii. Nu îngădui să fiu convinsă că această regiune aparține Prusiei; n-a aparținut niciodată și nici n-a făcut vreodată parte dintr-un așa-numit imperiu întemeiat de Prusia. Sunt și astăzi separatistă, dar nu vreau o Renanie franceză, ci una germană. Rinul trebuie să fie granița Renaniei și bineînțeles că ei îi aparțin și Alsacia, și Lorena. Drept vecin ne dorim o Franță neșovinistă și, desigur, republicană. Ei, în '23 m-am refugiat în Franța, m-am vindecat și în '24 am revenit deja în Germania, cu nume fals și acte false, în '33 era mai bine să te cheme Hölthohne decât Elli Marx, căci eu nu voiam să plec, să emigrez departe. Și știți de ce? Iubesc ținutul acesta și-i iubesc pe oamenii care-l locuiesc; numai că au nimerit-o într-o istorie falsă. Puteți să-mi veniți acum cu cât Hegel vreți (aut. N-are de gând să vină cu Hegel! – Aut.) și să-mi spuneți că nu se poate să nimeriți într-o istorie falsă. După 1933 mi s-a părut că-i mai înțelept să renunț la firma mea de peisagistică, așa că am lăsat-o să dea faliment. Era calea cea mai ușoară și mai puțin bătătoare la ochi, chiar dacă nu și cea mai simplă, căci afacerea mergea bine. Pe urmă a venit chestia cu pașaportul pe care trebuiau trecuți și strămoșii, o treabă încurcată și periculoasă, dar bineînțeles că eu mai aveam prieteni în Franța, așa că pașaportul mi s-a eliberat de acolo. Acea Liane Hölthohne murise în 1924 într-un bordel din Paris. În locul ei a fost pusă pur și simplu să moară Elli Marx din Saarlouis. Toată chestia cu pașaportul a rezolvat-o un avocat din Paris, care avea un prieten la ambasadă, dar oricât de discret a făcut-o, într-o zi tot a sosit o scrisoare

dintr-un sat de lângă Osnabrück, în care un oarecare Erhard Hölthohne îi scria Lianeii lui că „te iert pentru toate și te rog să vii înapoi în patrie, căci acum îți pot asigura traiul”. A trebuit să așteptăm până ce s-au strâns toate actele privitoare la strămoși, iar apoi am pus-o pe această Elli Marx să moară la Paris, când de fapt ea lucra în Germania ca horticultoare. Ei bine, am reușit. Aveam o oarecare siguranță și totuși nu eram absolut în siguranță. De aceea mi s-a părut că e mai bine să mă adăpostesc la un nazist ca Pelzer.

Ceai excelent, de trei ori mai tare decât al călugărițelor, *petits fours* minunate... dar prea des, (de-acum deja a treia oară) își vâra aut. Mâna în tabachera de argint, deși scrumiera de mărimea unei coji de nucă abia va putea cuprinde cenușa și mucul celei de-a treia țigări. Nu încape îndoială: doamna Hölthohne era o femeie inteligentă și *cumpătată*, iar cum aut. Nu-i contrazisese ideile separatiste și nici nu dorea s-o facă, simpatia ei abia înfiripată nu se destrămă, în ciuda nesăbuiței lui în privința fumatului și a băutului de ceai (e deja la a treia ceașcă!).

— Vă puteți închipui cât am tremurat, chiar dacă motivele n-au fost întotdeauna obiective, căci rudele acestei Liane n-au mai apărut niciodată; dar la Pelzer s-ar fi putut face o examinare serioasă a personalului, ca să nu mai pomenesc că era acolo și blestematul acela de nazist, Kremp, pe urmă Wanft și naționalist-germana de Zeven, cu care lucram la aceeași masă. Pelzer a fost întotdeauna un geniu al adulmecatului și trebuie să fi mirosit că situația mea era destul de incertă, căci atunci când și-a început afacerile dubioase cu florile și cu verdeața, acționând grosolan și pe față, iar mie mi s-a făcut frică să nu intru în bucluc, dar nu *mine*, ci *prin el*, am vrut să-mi dau demisia, însă când i-am prezentat-o, m-a privit ciudat și mi-a spus „Să vă dați demisia? Vă puteți permite așa ceva?” Sunt sigură că nu știa nimic, dar adulmecase ceva. Eu

m-am speriat și mi-am retras demisia, dar el observase, bineînțeles, că mă speriasem *cu adevărat* și că aveam și motive să mă sperii, așa că atunci când avea ocazia, îmi pronunța numele altfel, de parcă ar fi fost un nume fals. Desigur, știa că bărbatul lui Kremer fusese omorât într-un lagăr de concentrare, deoarece fusese comunist, și adulmecase ceva și la Pfeiffer, dar nu-și dădea seama că urma de care dăduse acolo era mai importantă decât bănuia el. Sau noi. Era clar că exista o simpatie între micuța Pfeiffer și Boris Lvovici și asta era deja destul de periculos, dar că ar fi vorba de *așa ceva*... nu, n-aș fi crezut să aibă curajul! De altfel Pelzer și-a dovedit calitățile și în 1945, când a știut de îndată că florile se cheamă *flowers*. Doar cu coroanele a dat-o în bară, căci le-a numit *circles*, iar americanii au crezut un răstimp că e vorba de cercuri secrete.

Pauză. O scurtă pauză. Câteva întrebări ale aut „care a stins cu greu a treia țigară în coaja de nucă de argint și a observat cu simpatie că în biblioteca ce se întinde pe tot peretele, plină de cărți fără cusur, volumele de Proust, Stendhal, Tolstoi și Kafka păreau *foarte* folosite. Nu murdare, nu pătate, ci doar folosite, așa cum întrebuințezi mereu o rochie favorită, spălând-o și cârpind-o.

— Da, da, îmi place să citesc și citesc mereu doar cărțile pe care le-am mai citit de nu știu câte ori. Pe Proust l-am citit din 1929 în traducerea lui Benjamin. Dar să revenim la Leni. Bineînțeles că-i o fată de ispravă, da, fată am zis, deși va avea în curând cincizeci de ani. Dar nu te puteai apropia prea tare de ea – nici în timpul războiului, nici după aceea. Nu c-ar fi fost o fire rece, dar e liniștită și tăcută; prietenoasă, dar tăcută și încăpățânată. La început fusesem poreclită „doamna”, pe urmă, când a început și Leni să lucreze la noi, ne-au poreclit „cele două doamne”, dar n-a durat nicio jumătate de an până când ei i s-a retras apelativul „doamna”, așa că a rămas o

singură „doamnă”: eu. E ciudat, dar abia mai târziu mi-am dat seama ce o făcea pe Leni atât de ciudată, aproape impertinentă: era proletară. Da, insist asupra acestui lucru. Relațiile ei cu banii, cu timpul și așa mai departe erau proletare. Ar fi putut ajunge departe, dar n-a vrut. Nu era vorba de lipsa simțului de responsabilitate și nici de incapacitatea de a-și asuma răspunderea. A demonstrat din plin că știe ce înseamnă organizarea, căci legătura ei cu Boris Lvovici a durat un an și jumătate și nimeni, absolut niciunul dintre noi n-ar fi crezut că așa ceva e posibil. Nu s-au trădat nici ea, nici el și vă pot asigura că amândoi erau observați de Wanft, Schelf și de mizerabilul acela de Kremp cu ochi de Argus, așa că uneori mi se făcea frică și mă gândeam că *dacă* au cumva ceva unul cu altul, numai Dumnezeu îi poate scăpa. Cel mai periculos a fost la început, când – fie și numai din rațiuni practice – nu *puteau* avea nimic unul cu altul, și bineînțeles că m-am îndoit uneori dacă ea știa, dacă-și dădea seama ce face, căci era destul de naivă. Și, după cum am spus-o, habar n-avea de bani, de proprietate. Câștigam cu toții, în funcție de condiții și de orele suplimentare, între douăzeci și cinci și patruzeci de mărci pe săptămână. Pelzer ne-a plătit mai târziu și un „premiu de listă”, cum îi zicea el: pentru fiecare coroană dădea douăzeci de pfenigi în plus, care erau împărțiți între noi, ceea ce însemna alte câteva mărci pe săptămână pentru fiecare. Dar Leni avea nevoie de cel puțin două salarii pe săptămână doar pentru cafea. Asta nu putea să se termine bine, deși pe atunci mai încasa și chiriile pe casă. Mă gândeam uneori și mă mai gândesc și astăzi că fata aia e un fenomen. Niciodată nu-ți puteai da seama dacă e foarte profundă sau foarte superficială. Eu cred, chiar dacă sună contradictoriu, că e în amândouă felurile: și profundă, și superficială. Doar ușuratică n-a fost niciodată. Asta nu. Nu... În '45 n-am primit nicio despăgubire, deoarece nu s-a putut

stabili dacă mă dădusem la fund pentru că eram separatistă sau pentru că eram evreică. Pentru separatiști nu existau, bineînțeles, despăgubiri, iar ca evreică... ia încearcă să dovedești că ai dat faliment pentru a abate atenția de la tine! Ce am primit – și asta doar datorită unui prieten din armata franceză – a fost o licență pentru o grădină și o florărie. La sfârșitul lui 1945 am luat-o imediat pe Leni la mine, căci pe atunci îi mergea destul de rău, mai ales că avea și copilul, și a rămas la mine până în 1970, deci douăzeci și patru de ani. Nu de zece sau de douăzeci, ci de mai mult de treizeci de ori i-am oferit conducerea uneia din florării, ba i-am propus chiar să-mi devină asociată. Și ar fi putut servi în magazin, îmbrăcată într-o rochie drăguță. Dar ea a preferat să stea îmbrăcată într-un halat, în încăperea înghețată din spate, împletind coroane și făcând buchete. N-avea nicio ambiție de a avansa, niciuna! Uneori am impresia că-i o visătoare. Un pic țicnită, dar foarte-foarte drăguță. Și mai e ceva care mă face s-o consider proletară, deși o face să pară și cam răsfățată. Știți că, deși e muncitoare, cu un salariu săptămânal de cel mult cincizeci de mărci, tot n-a renunțat la vechea ei slujnică; a păstrat-o chiar și în timpul războiului. Și știți care că ea îi cocea în fiecare zi câteva chifle proaspete? Atât de rumene, că-mi lăsa gura apă, și oricât de „doamnă” eram, tot îmi venea să-i spun uneori: „Copilo, lasă-mă să mușc o dată, te rog, doar o dată!” Și m-ar fi lăsat, de asta puteți fi sigur.

Acum, când îi merge atât de prost, ar putea să vină liniștită să-mi ceară bani. Dar știți cum mai e? Mândră! La fel de mândră cum sunt doar prințesele din povești. Iar în ceea ce privește talentul ei de grădinăreasă, pot spune că a fost mult supra- apreciat. Desigur, e isteță și talentată, dar stilul ei de ornat avea prea multe elemente de filigran, era prea fin, ca o broderie – nimic dintr-un tricotat frumos cu fir gros! Ar fi fost un foarte bun giuvaergiu, dar uneori florile – chiar dacă asta o să

vă mire – trebuie apucate zdravăn și fără menajamente. Or, ea asta n-a făcut-o niciodată. Deși e plin de curaj, omătului ei îl lipsea îndrăzneala. Dacă ținem seama însă că nu are studii de specialitate, atunci putem spune că e de mirare cât de repede a învățat totul.

Deoarece ceainicul n-a mai fost clintit de la locul lui și nici tabachera de argint nu i-a mai fost întinsă pentru a se servi, aut. A avut impresia (pe bună dreptate, cum s-a dovedit apoi) că întrevederea a luat sfârșit. A avut impresia că doamna Hölthohne a contribuit în mod esențial la completarea imaginii lui Leni. Doamna H. I-a mai permis să arunce o privire în atelierul ei, în care se dedică din nou arhitecturii peisagistice. Proiectează pentru orașele viitorului „grădini suspendate”, pe care le-a botezat „Semiramida” – denumire destul de lipsită de fantezie, cel puțin după părerea aut „pentru o cititoare atât de pasionată a lui Proust. În final a persistat impresia că *această* vizită e iremediabil terminată, dar că nu e exclus să mai fie și altele, judecând după expresia amabilă, deși obosită, de pe fața doamnei H.

În cazul doamnelor Marga Wanft și lise Kremer apar iar unele similitudini parțiale: amândouă au pensie de invaliditate, una are șaptezeci, cealaltă șaiszeci și nouă de ani, amândouă au părut alb, amândouă locuiesc în apartamente de o cameră și jumătate, puse la dispoziție de serviciul de asistență socială, cu încălzire cu sobă și mobilier de la începutul anilor '50. La amândouă ai senzația de „strâmtoare” și ruină, dar – și aici încep deosebiri – una are un papagal cacadu (Wanft), cealaltă un peruș (Kremer). Wanft – iar aici diferențele devin tot mai mari – e severă, aproape inabordabilă, cu gura strânsă, și vorbește de parcă ar scuipa întruna sâmburi de cireșe, ceea ce pare să-i vină foarte greu dacă vedem cât de mică îi e gura.

— Nu prea am chef să spun multe despre ticăloasa aia. Doar am știut că se întâmplă ceva, am bănuț-o, și astăzi îmi vine să-mi trag palme că n-am putut afla despre ce era vorba. Mi-ar fi plăcut s-o văd tunsă și niciun pic de bătaie cu biciul nu i-ar fi stricat. Să-și facă ea de cap cu un rus, în timp ce flăcării noștri erau pe front și bărbatul îi murise în luptă! Iar tatăl ei – un escroc clasa întâi! Și tipul *ăla* a fost transferat deja după trei luni la o echipă de ornare, de unde eu am fost scoasă. Nu! O târătură, nimic altceva! N-avea nici urmă de simț al onoarei și se tot vântura pe-acolo, arătându-și corpul ispititor, de-i scotea din minți pe bărbați. Grundtsch îi dădea târcoale ca un cotoi, pentru Pelzer constituia rezerva erotică numărul doi și până și un muncitor vrednic cum era Kremp, care dădea ce avea mai bun din el, și-a pierdut capul și-a devenit nesuferit. Mai făcea și pe doamna, deși nu era decât o parvenită ajunsă în mizerie. Ei! Câtă armonie era la lucru înainte de a veni ea! După aceea parcă se simțea permanent un sfârâit în aer, o tensiune care nu se mai sfârșea niciodată. Bătaia ar fi fost cea mai bună metodă pentru a liniști totul. Și toți au mușcat din momeala aceea a ei cu florile, măcar că nu erau decât ifose de pension de domnișoare. De când a apărut ea, eu am fost izolată, izolată de-a binelea, iar pe toate mofturile alea ale ei cu oferitul cafelei și alte d-astea n-am dat un ban. Chestiilor ăstora noi le spuneam „dulcegării”. Era o găsculiță, o târfa și, cu siguranță, era proastă tuci.

Toate acestea n-au fost spuse cu fluența cu care sunt scrise, ci bucată cu bucată, sâmbure cu sâmbure, de parcă i le-ai fi smuls din gură. N-a vrut să adauge nimic și totuși a mai spus câte ceva. L-a făcut pe bătrânul Grundtsch un „faun sau un Pan ratat, ziceți-i cum vreți”, iar despre Pelzer a afirmat că e „cel mai netrebnic ticălos și oportunist pe care l-am cunoscut vreodată! Și doar am pus o vorbă bună pentru el la partid și am garantat pentru

el. Ca persoană de încredere a partidului (a Gestapoului? – Aut.), aveam un cuvânt de spus în toate. Iar după război? Credeți c-a sărit cineva să mă ajute când mi-a fost suspendată pensia, deoarece soțul meu nu căzuse în război, ci în luptele de stradă din '32-'33? Nici măcar domnul Walter Pelzer, care a fost în același detașament S.A. Cu soțul meu. Nimic. Cu ajutorul târfuliței și al *doamnei* evreice, el s-a scos, în timp ce eu am rămas în gunoi și sunt și acum acolo. Hai, lăsați-mă în pace cu d-astea! Pe lumea asta nu există recunoștință și dreptate, dar alta n-avem și gata!”

Doamna Kremer, pe care am căutat-o în aceeași zi, a fost mai puțin directă în ceea ce o privește pe Leni. A numit-o doar „biata și drăguța de ea, drăguța de ea, biata, nevinovata și sărmana fată, draga și biata de fată! Iar rusul acela... ei, trebuie să vă spun că am fost foarte neîncrezătoare și aș fi și astăzi la fel. Sunt convinsă că era un spion camuflat al Gestapoului. Cât de bine știa nemțește și cât de prevenitor era! Oare cum de a ajuns la horticultură și nu într-una dintre echipele acelea care își riscau viața la dezamorsarea bombelor neexplodate și la repararea șinelor? Era un băiat drăguț, dar eu n-am prea îndrăznit să vorbesc cu el – adică nu mai mult decât era nevoie la muncă”.

Trebuie să ne-o imaginăm pe doamna Kremer ca pe o fostă blondină, acum complet ștearsă, ai cărei ochi, cândva în mod cert albaștri, sunt acum complet lipsiți de culoare. O față moale, descompusă parcă de moliciune, cu o expresie mai mult ursuză decât răutăcioasă, mai degrabă îngrijorată decât întristată. Mi-a oferit cafea, dar fără să bea și ea. Cuvintele i se revărsau ca un șuvoi oarecum dezordonat din gura largă, fără a ține seama de semnele de punctuație din ritmul vorbirii. Precizia de nedescris cu care răsuțește țigări cu mâna nu e doar surprinzătoare, ci luminează ca un semnal. Toate ies perfecte, egale,

pline de tutun semiumed și galben ca mierea, și nu mai e nevoie să fie îndreptate cu foarfecele.

— Asta am învățat-o devreme de tot A fost, poate, primul lucru pe care l-am învățat. În 1916, pentru tata, care era în detenție, după aceea pentru soțul meu, când se găsea la închisoare, iar în cele din urmă pentru mine, când am fost închisă jumătate de an. Și, desigur, în anii de șomaj și în război. Cred că nu mi-am ieșit niciodată din mână la răsucitul Țigărilor.

Spunând asta, își aprinse una și, văzând-o cu tubulețul acela alb, proaspăt răsucit, în gură, îți dădeai brusc seama că a fost cândva tânără și foarte drăguță. Bineînțeles că mi-a și oferit o țigară, fără prea multe mofturi. A împins-o pur și simplu peste masă și a făcut semn spre ea.

— Nu mai pot, nu, chiar că nu mai pot. În '29 deja nu mai aveam chef de nimic. N-am avut nicicând prea multă putere, iar acum nu mai am deloc. În război doar Erich, fiul meu, m-a ținut în viață. Am dus-o mereu cu gândul că războiul se va termina până să aibă el vârsta de încorporare. Dar n-a fost așa: I-au luat înainte de a-și fi terminat ucenicia ca lăcătuș. Era un băiat liniștit, tăcut și serios. Înainte de a pleca, am spus pentru ultima dată în viață ceva cu conținut politic, ceva periculos.

„Treci imediat dincolo!” i-am spus. „Să trec dincolo?” m-a întrebat el, încrețindu-și fruntea ca de obicei, iar eu i-am explicat ce înseamnă asta. „Adică să dezertez?” S-a uitat ciudat la mine și eu m-am temut c-o să-i spună cuiva. Dar chiar dacă ar fi vrut s-o facă, n-a mai avut timp. L-au dus în decembrie '44 să sape tranșee lângă granița belgiană și eu am aflat abia la sfârșitul lui '45 că e mort. Avea șaptesprezece ani, dar întotdeauna a părut nespus de serios și de posomorât. Trebuie să știți că era nelegitim, cu tatăl comunist și mama la fel. Chestii de-astea a fost nevoit să audă mereu la școală și pe stradă. Tatăl lui, mort din '42, bunicii lipsiți de orice posibilitate materială de a-i ajuta.

Ei, pe Pelzer l-am cunoscut deja în 1923. Și vrei să stiti unde? N-o să ghiciți. La sediul Partidului Comunist. Vizionase un film fascist de propagandă, care avea menirea să denigreze comuniștii. Asupra lui însă a avut un efect contrar. Walter confundase însă în film revoluția cu jaful și hoția, deci se înșelase, așa că a fost dat afară din partid. S-a dus la corpul de voluntari, pe urmă, încă din '29, la trupele S.A. Un timp a fost și proxenet. Era în stare de orice. A fost, desigur, și grădinar, și contrabandist – orice doriți. Mare crai! Gândiți-vă doar cum arăta echipa de la atelierul de coroane! Trei fasciști convinși – Kremp, Wanft și Schelf—, doi neutri – Frieda Zeven și Helga Heuter –, eu, comunistă inofensivă, și *doamna*, republicană și evreică, apoi și Leni, neangajată politic, dar compromisă totuși de scandalul cu tatăl ei și, oricum, văduvă de război. Pe urmă mai era și rusul, căruia – ce-i drept e drept – Pelzer i-a cam făcut curte. Ce i se putea întâmpla unui astfel de om după terminarea războiului? Nimic. Și nici nu i s-a întâmplat nimic. Până în '33 mă tutuia; când ne întâlneam uneori, mă întreba „Ei, lise, cine câștigă cursa, voi sau noi?”. Din '33 până în '45 mi-a spus „dumneavoastră” și când americanii au ajuns la nici cinci zile de aici, a și căpătat o licență, a venit din nou la mine, mi-a spus iarăși „Ilse” și a sugerat că ar trebui să ajung consilier municipal. Nu, nu, nu... și așa am așteptat prea mult! Ar fi trebuit s-o las baltă când mi-a fost luat băiatul. Leni m-a vizitat odată pe la sfârșitul lui '44. Ședea acolo și fuma, zâmbindu-mi puțin înfricoșată, de parcă ar fi vrut să spună ceva, iar eu îmi cam dădeam seama ce vrea să spună, dar nu voiam să știu nimic. Niciodată nu-i bine să știi prea multe. Nu voiam să știu nimic și, pentru că ea ședea acolo, mută și zâmbind înfricoșată, i-am spus în cele din urmă: „Acum se vede că ești însărcinată și știu prea bine ce înseamnă să ai un copil nelegitim”. Ei, iar după război a venit tot tărașul acela cu rezistența și cu

pensiile, cu daunele de război și un nou partid comunist, format din oameni despre care știu că-l au pe conștiință pe Willi al meu. Știți cum le-am spus? Ministranți. Iar între ei, naiva de Leni, sărmana, scumpa de ea, pe care au izbutit s-o înșele, prezentând-o ca „supraviețuitoare a unui brav luptător al Armatei Roșii” – un fel de blondină în lupta electorală. Și cum să-i boteze pe fiul ei Lev Borisovici Gruyten? Toate cunoștințele și rudele au stărut că așa ceva nu se poate, dar ea nu le-a dat ascultare, așa că i s-au spus în față și mai multe porcării decât în timpul războiului. Ani în șir a fost numită doar „târfă blondă a sovieticilor”... biata, scumpa de ea! Nu, nu i-a fost ușor și nici acum nu îi este.

Acum e cel mai bun moment pentru a prezenta eroul principal masculin al primei părți, pentru a evita speculațiile deplasate și pentru a spulbera speranțele deșarte. Unii – și nu doar doamna Ilse Kremer – și-au bătut în zadar capul ca să afle cum de acest om, un sovietic pe nume Boris Lvovici Koltovski, a ajuns în situația privilegiată de a lucra în 1943 într-un atelier german de împletit coroane. Deoarece Leni nu devine prea vorbăreață nici măcar când e vorba de Boris, deși uneori e oarecum mai comunicativă, a fost dispusă să pomenească – după trei ani de stăruințe din partea lui Lotte, Margret și Marja – două persoane care ar fi putut da informații despre Boris Lvovici. Prima persoană l-a cunoscut pe Boris doar superficial, în schimb a intervenit hotărâtor în destinul lui. Ea l-a transformat într-un favorit al sorții tocmai pentru că a intervenit în destinul lui cu forță și consecvență, fiind gata ca, la nevoie, să facă și sacrificii. E o personalitate teribil de importantă din domeniul industriei, care nu vrea să i se pomenească numele în niciun caz și cu niciun preț. Aut. Nu-și poate permite nici cea mai mică indiscreție, căci l-ar costa prea scump. Iar deoarece ea – discreția – i-a fost promisă solemn și lui *Leni* (desigur, verbal), aut. Dorește să rămână un *om de onoare* și să-și țină promisiunea. Din *păcate*, această personalitate a dat târziu, prea chiar, de urma lui Leni, adică abia în 1952, *căci* abia în acel an a aflat că Boris a fost un îndoit favorit al sorții: nu doar că i s-a îngăduit să lucreze în atelierul lui Pelzer, dar a fost și cel pe care Leni părea să-i fi așteptat. Boris a fost victima aproape tuturor bănuielilor: pe de o parte era bănuț a fi spion

recrutat de germani și pus să-i supravegheze pe Pelzer și întreaga lui echipă, atât de pestriță, pe de alta, bineînțeles, că ar fi. Spion sovietic. Pus să spioneze ce? Secretele confecționării de coroane germane în vreme de război sau moralul neomogen al muncitorilor germani? Singura observație justă e că a fost pur și simplu un favorit al sortii... Altceva – nimic. Când a intrat în scenă, avea probabil – suntem siliți să ne folosim aici doar de aproximații – între un metru șaptezeci și șase și un metru șaptezeci și opt înălțime, era slab, blond și cântărea, cu o aproximație care se apropie de certitudine, cel mult cincizeci și patru de kilograme. Purta, de asemenea, ochelari cu ramă de nichel din dotarea Armatei Roșii. Când a intrat în viața lui Leni, avea douăzeci și trei de ani, vorbea fluent nemțește, deși cu accent baltic, iar limba rusă o știa ca orice rus. În 1941, când era încă pace, fusese în Germania și după un an și jumătate se întorsese în această țară (care pentru unii e atât de enigmatică și înspăimântătoare) ca prizonier de război sovietic. Era fiul unui muncitor rus, avansat ca funcționar la misiunea comercială sovietică din Berlin, avea capul plin de poezii de ale lui Trakl, ba chiar și de unele ale lui Hölderlin – în germană, se înțelege –, și fusese locotenent la pionieri, deoarece în viața civilă era inginer constructor de drumuri. Mai trebuie pomenite aici câteva condiții favorizante, de care aut. Nu se simte vinovat. Cine are un tată diplomat și o înaltă personalitate din industria de armament ca protector? Și cum de eroul principal nu e un german? De ce nu e Erhard, Heinrich, Alois, bătrânul G., bătrânul H., tânărul H. Sau chiar ciudatul Pelzer? Sau nemaipomenit de amabilul

Scholsdorff, care va fi nefericit până la sfârșitul vieții fiindcă un om a trebuit să între la închisoare, cu o condamnare pe viață, doar pentru că el, Scholsdorff, era un slavist atât de fanatic, încât n-a putut suporta să lase pe o listă un Lermontov fictiv,

care lucra în Danemarca la construcția fictivă a unui buncăr. Oare, se întreabă Scholsdorff, un om – și mai ales unul atât de simpatic ca bătrânul G. – trebuia să crape doar pentru că un Raskolnikov fictiv cară saci fictivi de ciment și-și soarbe ciorba fictivă de arpacaș într-o cantină fictivă?

Ei, Leni e vinovată de toate astea. Ea a vrut ca protagonistul să nu fie un erou german. Confrunțați cu o asemenea situație, n-avem altceva de făcut decât s-o acceptăm, cum trebuie să procedăm cu aproape tot ce face Leni. Acest Boris era de altfel un om foarte cumsecade, relativ cultivat, ba chiar și cu studii. Oricum, era inginer constructor de drumuri cu diplomă și chiar dacă nu învățase niciodată latinește, două cuvinte în latină tot le știa clar – *De profundis*, deoarece cunoștea foarte bine opera lui Trakl. Chiar dacă studiile sale nu puteau fi comparate nici măcar de departe cu ceva atât de valoros cum e bacalaureatul, putem spune că ele reprezentau totuși *un fel* de bacalaureat.

Iar dacă ținem seama de faptul că, tânăr fiind, l-a citit pe Hegel în germană (nu ajunsese prin Hegel la Hölderlin, ci prin Hölderlin la Hegel) – fapt cert și atestat –, atunci poate că și cititorii care pun mare preț pe cultură vor fi înclinați să accepte că el nu era cu mult sub nivelul lui Leni și că, oricum, a fost un iubit potrivit și – după cum se va putea constata – demn de ea.

După cum am aflat de la fostul său tovarăș de lagăr Piotr Petrovici Bogakov, Boris a fost zăpăcit până în ultima clipă de favorurile revărsate asupra lui. Bogakov, acum de șaiszeci și șase de ani, chinuit de artrită și cu degetele atât de deformat, încât de obicei trebuie hrănit și până și țigara trebuie să-i fie ținută și dusă la gură de o altă persoană, a preferat să nu se întoarcă după război în Uniunea Sovietică. Recunoaște cinstit că „a regretat cu siguranță de o mie de ori și tot de o mie de ori a regretat regretul”. Știrile despre soarta

foștilor prizonieri de război întorși în patrie l-au umplut de neîncredere, așa că s-a angajat paznic la americani. A fost însă una dintre victimele mecarthy-ismului și și-a căutat refugiu la englezi, unde, îmbrăcat într-o uniformă militară englezească vopsită în albastru, a lucrat din nou ca paznic. A rămas fără cetățenie, deși a cerut-o de mai multe ori pe cea germană. În camera sa, aflată într-un cămin susținut financiar de biserică, mai locuiește și un uriaș învățător ucrainean pe nume Belenko, un ins bărbos și mustăcios care, după moartea soției sale, a intrat într-un doliu permanent, întrerupt doar de crize de plâns. Își petrece timpul între biserică și cimitir și caută neconștient un aliment pe care dorește să-i găsească de când se află în Germania, deci de douăzeci și șase de ani, „nu ca delicatessă, ci ca hrană populară ieftină”: castraveți murați. Cel de-al doilea tovarăș de cameră al lui Bogakov e un anume Kitkin, lenin- grădean, un tip șubred și, după propria-i caracterizare, „bolnav de dor de casă”. Kitkin e un om slab și tăcut care – din nou după propria-i mărturie – „nu poate scăpa de dorul de casă”. Din când în când între cei trei bătrâni se aprind iar vechile conflicte. Belenko îi spune lui Bogakov „Tu, necredinciosule!”, iar acesta îi răspunde cu „Fascistule”, la care Kitkin îi califică pe amândoi drept „flecari”, fiind numit la rândul-i „vechi liberal” de către Belenko și „reacționar” de către Bogakov. Deoarece Belenko împarte camera cu cei doi abia de la moartea soției sale, adică de șase luni, e considerat „nou”. Bogakov nu voia să vorbească despre Boris și despre timpul petrecut în lagăr în prezența celor doi tovarăși de cameră, așa că a trebuit așteptat momentul când Belenko a plecat la cimitir, la biserică sau „în căutare de castraveți”, iar Kitkin la plimbare și – bineînțeles – după țigări. Bogakov vorbește nemțește fluent și inteligibil, dacă facem abstracție de întrebuintarea contestabilă și mereu repetată a cuvântului

„acceptabil”. Pentru că mâinile sale sunt într-adevăr foarte deformate („din cauza blestematei paze de noapte, decenii de-a rândul, indiferent cât de frig era – și spre sfârșit mai aveam și o pușcă pe umăr”), aut. Și B. Și-au petrecut un timp meditănd la niște soluții ce l-ar putea ajuta pe B. Să fumeze mai ușor.

— Faptul că altcineva trebuie să-mi aprindă țigara e relativ acceptabil, dar să mă ajute la fiecare fum? Asta nu! Țineți cont că-mi place să fumez cinci-șase țigări pe zi, iar dacă am mai multe, chiar și zece.

În cele din urmă, aut. (care, în mod excepțional, trebuie să se pună aici în prim-plan) a venit cu ideea de a cere de la sora de coridor unul din acele suporturi pe care se fixează flacoanele pentru perfuzii. Cu ajutorul unei bucăți de sârmă și a trei cârlige de rufe, s-a realizat, în conlucrare cu sora (încântătoare, de altfel), o construcție pe care Bogakov a numit-o vesel „o acceptabilă spânzurătoare de fumat”: cu ajutorul a două cârlige, sârma a fost prinsă în chip de furtun, iar al treilea cârlig a fost fixat la înălțimea gurii lui Bogakov, montându-se în el un portțigaret, din care Bogakov n-avea altceva de făcut decât să tragă – asta dacă „mâncătorul de castraveți fascist sau tipul răscolit de dor de casă și cu mutră de G.P.U.”^[12] i-ar fi aprins țigara și i-ar fi vârât-o în portțigaret. Nu se poate nega faptul că aut. Și-a câștigat o anumită simpatie din partea lui Bogakov datorită „acceptabilei spânzurători pentru fumat” și astfel s-a simțit stimulat să vorbească;

de asemenea, i-a dăruit multe țigări, pentru a-i ajuta s-o scoată mai bine la capăt cu cele douăzeci și cinci de mărci pe care le primește lunar ca bani de buzunar. Și aut. Poate jura solemn că n-a făcut toate astea doar din motive egoiste. Dar să revenim la declarația lui Bogakov, întreruptă din când în când de tăierea respirației din cauza astmului, precum și de pauzele pentru fumat, dar care aici va

fi redată fără întreruperi, sub formă de proces-verbal:

— Bineînțeles că situația noastră nu era întru totul acceptabilă! Era însă relativ acceptabilă. În ceea ce-i privește pe Boris Koltovski, acesta era complet neinforma, n-avea nicio bănuială și considera oricum faptul că ajunsese în lagărul nostru o întâmplare ultra-fericită. Probabil bănuia că în spatele acestei afaceri se află cineva, dar abia mai târziu a aflat despre cine e vorba, deși ar fi putut să-și imagineze. Și în timp ce noi fuseserăm găsiți tocmai buni pentru a demola case bombardate și pentru a repara străzile și liniile de cale ferată distruse de bombe – totul sub cea mai strictă pază –, iar cel care îndrăznea să fure fie și doar un cui, un simplu cui (dar pentru un deținut un cui reprezintă o comoară), putea să-și ia liniștit adio de la viață în caz că era prins (și era prins), așadar, în timp ce noi făceam asta, băiatul ăsta naiv era luat în fiecare dimineață de o santinelă germană, un om plin de bunătate, și dus la munca aceea de grădinarit foarte acceptabilă. Acolo-și petrecea zilele, uneori și jumătăți de noapte, făcând o muncă ușoară. Ba mai avea – dar asta n-am știut-o decât eu și când am aflat-o, mi-a fost frică pentru capul simpatic al tânărului așa cum mi-ar fi fost frică pentru capul fiului meu – și o fată, o iubită! Dacă așa ceva nu trezea neîncrederea, atunci trezea invidia – or, amândouă aceste sentimente sunt întâlnite din plin, chiar dacă nu e ceva acceptabil, între prizonieri. La Vitebsk, unde am urmat școala după revoluție, aveam un coleg care era adus dimineața la școală cu trăsura, deci de-a dreptul cu un taxi. Așa ni se părea că stau lucrurile și cu Boris. Mai târziu, când a început să aducă pâine, unt, ba uneori și ziare, dar întotdeauna știri despre mersul războiului – ca să nu mai pomenim de anumite articole de îmbrăcăminte senzațional de solide, așa cum doar un capitalist ar fi putut să poarte –, situația lui s-a

ameliorat puțin, dar n-a devenit acceptabilă. Și asta deoarece Viktor Henrikovici, care ajunsese comisar la noi, nu voia să creadă că în cazul teribilei libertăți de care se bucura Boris era vorba de una din acele întâmplări fericite, cum le numesc burghezii, întâmplări care – în concepția lui Viktor Henrikovici – contraziceau logica istorică. Îngrozitor e faptul că până la urmă s-a convins că avea dreptate. Cum de a aflat despre ce era vorba, nu știe nici dracu'. În orice caz, după șapte luni știa totul: Boris îl cunoscuse în 1941 în locuința tatălui său pe prietenul acestuia, domnul... (aici fu rostit acel nume, pe care aut. S-a obligat să nu-l dezvăluie). Tatăl lui Boris a fost transferat după izbucnirea războiului la serviciul de informații, fiind una dintre persoanele de legătură pentru spionii sovietici din Germania. A folosit una din multele legături pe care le avea pentru a-i informa pe respectivul domn despre prizonieratul fiului său, rugându-l să-i ajute. Asta însemna, în logica de atunci, că abuzase de funcția sa pentru a întreține relații trădătoare de patrie cu un mare capitalist german de cel mai rău soi – și asta pentru a obține favoruri pentru fiul său. Să nu mă întrebați cum a aflat Viktor Henrikovici toate astea! Probabil că porcii ăia aveau de pe atunci sateliți de spionaj. Și mai ieși la iveală ceva, despre care Boris n-a aflat niciodată: din cauza aceasta tatăl său a înhățat, deportat, pac-pac – și gata cu el. Deci a avut sau nu dreptate Viktor Henrikovici atunci când a afirmat că nu există niciun fel de întâmplări fericite burgheze, din acelea numite, bineînțeles, de habotnicul meu prieten și mâncător de castraveți Belenko „înlănțuiri necesare”, ci doar logica istoriei? Pentru tatăl lui Boris povestea se termină cât se poate de inacceptabil, pentru Boris însă nu, căci Viktor Henrikovici încerca să dea de lucruri care în realitate nu existau. Oare acele haine fantastice proveneau *direct* de la acel domn, despre care se știa chiar că era împotriva

războiului cu Uniunea Sovietică, milita pentru un pact solid, veșnic și de nezduncinat între Hitler și Uniunea Sovietică și își putuse permite să-i conducă la tren, în Berlin, pe Boris, pe tatăl său, pe mama sa și pe sora lui, Lidia, îmbrățișându-i cu drag pe toți și propunându-i tatălui lui Boris, la despărțire, să se tutuiască ca frații de atunci încolo? Oare Boris avea contact direct cu omul acesta atunci când mergea la atelierele acelea ciudate ca să îndeplinească jerbe și să compună inscripții pentru panglicile de pe coroanele fasciștilor? Nu, nu, nu, n-avea contacte decât cu muncitorii și muncitoarele. Dar atunci – pentru a da măcar ceva în schimbul afurisitului acela de favor – care era dispoziția lor? Care era atmosfera între muncitorii germani? Trei erau evident pentru, doi erau neutri, iar doi erau, probabil – deși n-o puteau arăta pe față –, împotriva! Aceasta însă contrazicea din nou informațiile lui Viktor Henrikovici, potrivit cărora în anul 1944 muncitorii germani se aflau în pragul răscoalei. La dracu', vă spun că băiatul se găsea într-o situație complicată și-și plătise scump favorul dobândit. Era complet în afara logicii istoriei și dacă ar fi ieșit la iveală că are și o relație amoroasă și că mai târziu a izbutit să se bucure din plin – ba chiar de mai multe ori – de dragostea acestei fete încântător de frumoase... Dumnezeu! A susținut până la capăt, cu încăpățănare, varianta că darurile – devenite tot mai consistente: haine, cafea, ceai, țigări, unt – erau ascunse pentru el într-o grămadă de turbă de către un necunoscut, iar știrile – zicea el – îi erau șoptite de șeful lui, comerciantul de flori și coroane. Ei, Viktor Henrikovici era incorigibil, dar nu incoruptibil. Căpătă în dar o vestă de cașmir veritabil, țigări și o minuscule hartă a Europei, care constituia un cadou senzațional. Harta fusese ruptă dintr-o agendă de buzunar și împăturită cu îndemănare până ce căpătase dimensiunile unei bomboane. Era un dar

ceresc, căci acum știam în sfârșit unde ne aflam și la ce ne puteam aștepta. Viktor își îmbracă vesta de cașmir pe sub cămașa lui zdrențuită, unde, sură cum era, părea o buleandră murdară. Altfel ar fi putut trezi până și lăcomia unui soldat german, căci ar fi putut fi foarte acceptabilă și pentru el. Sosi apoi și momentul când Boris putea da informații credibile despre starea frontului, despre înaintarea trupelor sovietice și ale aliaților. Acum deveni favoritul lui Viktor Henrikovici, care avea nevoie urgentă de asemenea vești pentru a ne ridica moralul. Iar când deveni favoritul lui, pierdu încrederea altora – lucru ce se înțelege de la sine când cunoști dialectica prizonieratului.

Pentru a primi atâtea informații de la Piotr Petrovici Bogakov, a fost nevoie de cinci ocazii acceptabile. Aut. A trebuit să cumpere și un stativ pentru flacoane de perfuzie, căci cel pus la dispoziție de sora medicală era folosit din când în când pentru destinația lui inițială. Au fost investiți, de asemenea, bani în bilete de cinema, pentru a-i trimite pe Belenko și Kitkin la filme color, la *Karenina*, *Război și pace* și *Doctor Jivago*, precum și în bilete de concert, pentru a nu lăsa să le scape concertul lui Mstislav Rostropovici.

Aici aut. A socotit de cuviință să-l deranjeze pe acel domn. E suficient dacă adăugăm că e vorba de un nume la auzul căruia orice german, în orice perioadă istorică dintre 1900 și 1970, ca și orice funcționar rus sau sovietic din aceeași perioadă, ar lua poziție de drept și un om în fața căruia și astăzi s-ar deschide toate porțile Kremlinului, ba probabil că și modesta ușă de la biroul lui Mao – asta dacă nu cumva s-o fi și deschis. I-am promis lui Leni ceea ce ea însăși promisese: să nu-i dezvăluim niciodată numele, nici chiar sub tortură.

Pentru a-l transpune pe respectivul domn într-o dispoziție favorabilă și pentru a-i putea ruga – nu chiar cu umilință, totuși cu smerenia cuvenită – să-i acorde și alte eventuale întrevederi, din care să

poată culege informații, aut. A trebuit să călătorească cu trenul în direcția – crede că atâta poate să spună – nord-nord-est. A investit bani într-un buchet de flori pentru soția domnului și într-o ediție legată în piele a lui *Evgheni Oneghin*. A băut câteva cești de ceai cât se poate de bun (mai bun ca al călugărițelor, mai rău însă ca al doamnei Hölthohne), a vorbit despre vreme și literatură și a pomenit de starea financiară mizerabilă a lui Leni. (întrebarea bănuitoare a soției: „Cine mai e și asta?”; răspunsul nu prea binevoitor al soțului: „Ah, știi doar, cea care a avut contact cu Boris Lvovici în timpul războiului”, ceea ce l-a făcut pe aut. Să bănuie că doamna îl suspecta pe soțul ei de unele relații amoroase.) A sosit pe urmă momentul când – inevitabil – vremea, literatura și Leni nu mai puteau constitui subiecte de conversație, iar domnul, brusc – și, trebuie să adăugăm, și răspicat – a spus „Pissy, lasă-ne acum singuri”, la care Pissy, de-acum ferm convinsă că aut. E un *postillon d'amour*, a părăsit camera, fără să-și ascundă jignirea.

Oare e necesar să-i descriem pe domn? Vreo șaizeci și cinci de ani, părul alb, nobil, nu neprietenos, dar grav, așezat într-o cameră de luat ceaiul cât o jumătate de sală festivă dintr-o școală – luând ca etalon o școală cu șase sute de elevi –, ce dă înspre un parc: gazon englezesc, copaci germani, cel mai tânăr dintre ei având vreo sută șaizeci de ani, straturi cu trandafiri de India. Iar peste toate – peste chipul domnului, ba chiar și peste tablourile de *Picasso*, *Chagall*, *Warhol*, *Rauschenberg*, *Waldmüller*, *Pechstein* și *Purmann* –, peste toate și peste tot o anumită... (aut. Riscă!) notă dureroasă. Deci și aici avem l., p., s. Și d.! Nicio urmă de r.?

— Vă interesează deci dacă acest domn Bogakov (vreau, de altfel, să fac ceva pentru el; nu uitați să-i dați secretarului meu numele și adresa lui) v-a dat informații reale. Ei, pot să vă spun că,

în mare, da. De unde o fi știut comisarul acela din lagărul lui Boris, de unde o fi aflat? (Ridică din umeri.) *Ce* a relatat domnul Bogakov e adevărat. L-am cunoscut pe tatăl lui Boris la Berlin, între 1933 și 1941, și m-am împrietenit zdravăn cu el. Nu era ceva chiar lipsit de riscuri nici pentru el, nici pentru mine. Din perspectiva politicii mondiale și din cea a istoriei, sunt și acum în favoarea unei alianțe între Uniunea Sovietică și Germania și consider că o alianță sinceră, deschisă, bazată pe încredere reciprocă, ar mătura R.D.G.-ul de pe hartă. *Noi*, noi nu suntem cei de care are nevoie Uniunea Sovietică. Ei, dar asta e muzica viitorului. Atunci, la Berlin, eram considerat roșu – și chiar și eram, ba mai sunt și acum –, iar politica guvernului federal față de Răsărit o critic doar pentru că mi se pare prea slabă, prea lipsită de vlagă. Dar să revenim la domnul Bogakov: într-adevăr, am primit într-o bună zi la biroul meu din Berlin un plic cu un bilet pe care scria doar atât: „Lev vă face cunoscut că B. Se află în prizonierat germ.” N-am putut afla cine a adus biletul; de altfel, nici nu era important. Îi fusese predat portarului. Vă puteți închipui ce stare de agitație m-a cuprins. Căpătasem o deosebită afecțiune pentru băiatul acela dezghețat, gânditor și liniștit, pe care-l întâlnisem de mai multe ori – poate de vreo douăsprezece – în locuința tatălui său. Eu am fost cel care i-a dăruit poeziile lui Trakl, precum și o ediție completă din Hölderlin. Tot eu i-am atras atenția asupra lui Kafka. Cred că pot afirma despre mine că am fost unul dintre primii cititori, dacă nu chiar primul, al *Medicului de țară*, pe care am rugat-o pe mama – eram pe atunci licean și aveam paisprezece ani – să mi-l dăruiască de Crăciun. Acum aflu însă că acest tânăr, care mie mi s-a părut întotdeauna foarte meditativ și cu capul în nori, se află în Germania, ca prizonier de război sovietic. Credeți oare (aici domnul, deși nu fusese atacat nici măcar cu o

privire, adoptă o atitudine militant-defensivă, pe urmă din nou una agresivă), credeți oare că nu știam ce se întâmplă în lagăre? Credeți că eram orb, surd și nesimțitor? (Tot lucruri pe care aut. Nu le-a afirmat niciodată.) Vă imaginați poate (aici vocea i-a devenit de-a dreptul răutăcioasă) că socoteam că treburile acestea ar fi corecte? Iar acum (voce între *piano* și *pianissimo*) aveam în sfârșit ocazia să fac ceva. Dar unde era tânărul? Câte milioane sau sute de mii de prizonieri sovietici aveam pe vremea aceea? Fusesse oare împușcat sau rănit atunci când fusesse luat prizonier? Ia căutați un Boris Lvovici Koltovski între atâția prizonieri (din nou o intensificare a vocii până la agresivitate)! L-am găsit, vă spun (mișcare amenințătoare a mâinii către aut. Complet, dar complet nevinovat) că l-am găsit – cu ajutorul prietenilor mei de la C.S.A. Și C.S.W. (Comandamentul Suprem al Armatei și Comandamentul Suprem al Wehrmachtului – Aut.) Da, l-am găsit. Unde? Muncitor la o carieră de piatră. Nu chiar într-un K.Z.^[13], dar lucrând în condiții asemănătoare celor din KZ. Știți ce înseamnă o carieră de piatră? (Deoarece odată aut. A lucrat într-adevăr trei săptămâni într-o carieră de piatră, a considerat conotația întrebării, ideea că el *nu* știe ce înseamnă o carieră de piatră – mai ales că nici măcar nu i s-a dat ocazia să răspundă – una arogantă, asta pentru a exprima cu blândețe ceea ce a simțit de fapt.) înseamnă condamnare la moarte. Și ați încercat oare vreodată să scoateți pe cineva dintr-un lagăr nazist pentru prizonieri de război sovietici? (Reproș nedrept în voce, căci, deși aut. N-a încercat niciodată să scoată pe cineva de undeva – de altfel, nici n-a avut posibilitatea a avut de câteva ori ocazia să nu ia prizonieri sau să-i lase să fugă, ceea ce a și făcut.) Ei, chiar și eu am avut nevoie de patru luni întregi pentru a putea face ceva cumsecade pentru băiat. Dintr-un lagăr înfiorător, cu o mortalitate de 1 la 1, a ajuns mai

întâi într-un lagăr mai puțin înfiorător, cu mortalitate de 1 la 1,5, din lagărul mai puțin înfiorător într-unul doar îngrozitor, cu mortalitate de 1 la 2,5, din lagărul îngrozitor într-unul mai puțin îngrozitor, cu o mortalitate de 1 la 3,5, și, deși ajunsese într-un loc aflat cu mult deasupra mediei de mortalitate, a ajuns apoi în altul, care poate fi considerat relativ normal, cu o mortalitate extrem de convenabilă: 1 la 5,8. L-am transferat acolo, căci unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, fostul meu coleg Erich von Kahm, care-și pierduse la Stalingrad un braț, un picior și un ochi, era maior și comandant la Stalag (Stalag? *Stammlager*, centrul lagărelor de prizonieri – Aut.), de care aparținea acum Boris. Și poate vă imaginați că Erich von Kahm ar fi putut lua o astfel de hotărâre de capul lui? (Aut. Nu-și imagina nimic, singura lui dorință fiind să primească informații obiective.) Nu, a trebuit să intervină pe traseu și câțiva șefi de la partid, pe unul chiar l-am mituit – cu o sobă cu gaze pentru iubita sa, cartele pentru cinci sute de litri de benzină și trei sute de țigarete franțuzești, dacă vreți să știți exact (da, să știe exact, asta dorea aut.) –, iar acest șef a trebuit până la urmă să caute un alt membru al partidului, pe acest Pelzer, care a putut fi informat cumva că Boris trebuie cruțat atât cât se poate. Pe urmă a venit rândul șefului garnizoanei, care trebuia să aprobe o santinelă zilnică pentru Boris, iar acesta, șeful garnizoanei, un anume colonel Oberti, militar de școală veche, conservator, uman, dar precaut, deoarece S.S.-ul încercase de câteva ori să-i prindă și să-i acuze de „umanitarism necuvenit”, acest domn colonel Oberti a cerut o dovadă din care să reiasă că activitatea lui Boris la horticultură era importantă pentru război sau că avea o „mare valoare informativă”. Și atunci ne-a ajutat o întâmplare fericită, norocul sau, dacă vreți (aut. Nu voia – Aut.), destinul. Acest Pelzer fusese cândva în P.C. Și o angajase pe o fostă tovarășă de-a sa, al cărei

bărbat – sau iubit, dacă-mi aduc bine aminte, oricum ceva cu „iubirea liberă” – o ștersese în Franța cu documente de mare valoare informativă. Astfel că Boris a fost pus s-o fileze – cum se zice în jargon –, asta în actele oficiale, căci nici el, nici Pelzer și nici comunista aceea n-aveau habar de nimic. Aprobarea pentru treaba asta am primit-o de la un cunoscut de la secția „Armata străină – Răsărit”. Cel mai important era ca activitatea mea să rămână secretă, căci altfel aș fi obținut contrariul: S.S.-ul ar fi început să se intereseze de Boris. Ce credeți (din nou aut. Nu credea nimic – Aut.), cât de greu a fost să pot face ceva cumsecade pentru un astfel de tânăr? Mai ales că după 20 iulie totul a devenit și mai dificil: tipul de la partid a pretins iarăși mită și totul atârna de un fir de păr. Pe cine mai putea să intereseze soarta locotenentului de pionieri Boris Lvovici Koltovski?

Întru câțva informat despre greutățile pe care până și acest domn sus-pus le-a avut de întâmpinat pentru a putea face ceva pentru un prizonier de război sovietic, aut. A luat-o înapoi spre Bogakov, înarmat cu castraveți murați și două bilete de cinema pentru filmul color *Fiiica lui Ryan*. Bogakov, dotat între timp cu un furtun de narghilea, pe care-l trage peste portigaret, putând astfel să fumeze mai „acceptabil”, căci furtunul îl poate ține până și în mâna sa diformă („în felul acesta nu trebuie să adulmec tot timpul portigaretul cu gura țuguiață”) deveni de-a dreptul exagerat de comunicativ și nu avu rețineri să relateze până și cele mai intime lucruri despre Boris.

— Ei, povesti Bogakov, nici n-ar fi fost nevoie de severul Viktor Henrikovici pentru a-i atrage atenția asupra nepotrivirii dintre condițiile istorice și destinul lui norocos. Ceea ce-i neliniștea cel mai mult pe băiat era acea mână nevăzută, pe care o simțea foarte bine, căci îl împinsese din lagăr în

lagăr până ce ajunsese la serele acelea horticole care, pe lângă alte avantaje, îl mai avea și pe acela că era caldă, era permanent încălzită, ori asta nu era un favor neînsemnat în iarna dintre 1943 și 1944. Iar când în cele din urmă a aflat *cine* îl protejează – eu i-am spus-o –, nu s-a liniștit deloc și a fost o vreme când a suspectat-o pe scumpa aia de fată, deoarece își închipuia că domnul respectiv i-o trimisese și că o plătea. Și mai era ceva care încorda la maximum sensibilitatea aproape nepământească a acestui băiat: permanentele răpăieli din apropierea atât de mulțumitorului său loc de muncă. Nici nu-mi trece prin cap să las aici impresia că băiatul ar fi fost nerecunoscător! Nu, nici vorbă, era de-a dreptul *fericit*, doar că permanentele împușcături îl călcau pe *nervi*.

Aici trebuie să ne aducem aminte că înmormântările morților din toate categoriile de populație *germană* atinseseră adevărate recorduri în iarna anului 1943–1944. Nu erau ocupați doar administratorii *de* cimitire, împletitorii de coroane, preoții, primarii care-și turuiau discursurile, șefii organizațiilor locale *de* partid, comandanții de regimente, profesorii, camarazii și directorii de întreprinderi, ci și soldații din batalionul de gardă, care trebuiau să tragă permanente salve de onoare. Între șapte dimineața și șase seara în cimitirul central se putea auzi o răpăială permanentă, care depindea, desigur, de numărul victimelor, de natura morții, de gradul și de funcția celui decedat. (Mărturia lui Grundtsch, pe care o reproducem cuvânt cu cuvânt în cele ce urmează:)

— De obicei răsună de parcă cimitirul ar fi fost un poligon de tragere al armatei sau măcar unul de tir. Bineînțeles că o salvă de onoare ar trebui să sune ca o *singură* împușcătură – doar am comandat și eu, ca sergent-major rezervist al armatei teritoriale, asemenea plutoane –, dar această cerință rămânea de obicei neîndeplinită. Salva suna ca un foc automat continuu sau ca și

cum s-ar fi încercat o nouă mitralieră. Iar faptul că uneori mai cădeau și bombe și că se auzeau bubuiturile apărării antiaeriene nu le putea face nicio plăcere celor sensibili la zgomote. Dacă deschideam uneori fereastra și scoteam nasul afară, simțeam într-adevăr mirosul de praf de pușcă, chiar dacă erau doar cartușe de manevră.

Dacă, în mod excepțional, i se permite aut. Un comentariu, el ar dori să atragă atenția asupra faptului că uneori poate că era vorba de soldați tineri, care nu prea fuseseră instruiți și cărora li se părea ciudat să tragă peste capetele preoților, ale familiei îndoliate, ale ofițerilor și ale liderilor naziști, așa că deveneau nervoși, ceea ce sperăm că nu le va fi luat în nume de rău. Desigur că mai curgea și câte o l., se auzeau p., se făcea simțită d. Și probabil că niciunul dintre membrii familiei celui mort nu se bucura de păstrarea așa-numitei conștiințe de sine personale. Iar d. Care se citea deslușit pe unele chipuri și perspectiva de a fi ei înșiși înmormântați într-o bună zi cu salve de salut nu avea, probabil, un efect liniștitor asupra soldaților. Mândrul doliu nu mai era chiar atât de mândru și în cimitir se activau zilnic câteva sute, poate chiar mii de saci conjunctivali și se pierdea controlul *asupra* trunchiului cerebral, căci se prea poate ca *vreunul* dintre cei de acolo să se fi simțit lipsit de *bunul* său cel mai de preț.

Bogakov: Bănuiala la adresa fetei n-a durat, *desigur*, prea mult, poate o zi sau două, iar după ce ea a pus mâna pe mâna lui și lui i s-a întâmplat... (???) ei... vreau să spun... știți doar ce li se întâmplă uneori bărbaților dacă n-au avut de mult o femeie și nici nu pun ei înșiși mâna... da, da, asta i s-a întâmplat și lui când fata și-a pus mâna peste a lui la masa unde lucra la coroane. Da. Așa a fost. El mi-a povestit și, deși i se mai întâmplase de câteva ori – dar numai în somn, niciodată când era treaz –, a rămas complet derutat și i-a umplut conștiința sorții sale privilegiate. Vă spun doar că

băiatul era naiv, avea o educație puritană și n-avea habar de chestia asta numită sexualitate. Iar acum vine o chestie pe care v-o povestesc doar dacă-mi promiteți solemn (ceea ce s-a și întâmplat! – Aut.) că fata n-o s-o afle niciodată (aut. E sigur că Leni ar putea s-o afle și că nu s-ar rușina, ba, poate, chiar s-ar bucura s-o afle – Aut.). Băiatul nu poposise încă niciodată la vreo femeie. (Aut. Înaltă mirat din sprâncene, iar Bogakov continuă:) Da, așa i-am spus eu mereu chestiei ăsteia: să poposești la o femeie. Nu că voia să știe cum se face, căci atâta lucru știa, și anume că sunt necesare anumite condiții trupești de natură favorizantă, ca să spunem așa, care se realizează dacă te afli într-o anumită stare de excitare și în apropierea femeii pe care o iubești și la care vrei să poposești. Deci astea le știa, numai că mai era un detaliu. La naiba, băiatul mi-era drag, dacă vreți să știți (aut. Voia să știe – Aut.), îmi salvase viața, fără el aș fi murit de foame, aș fi crăpat, m-aș fi dus de pe lumea asta... și, desigur, dacă nu m-aș fi bucurat de încrederea lui. La dracu', eu cu cine aș fi putut vorbi? Reprezentam totul pentru el: îi eram tată, frate, prieten. Stăteam noaptea în pat și plângeam de frică când mi-am dat seama că între el și fată a răsărit dragostea. I-am atras atenția, spunându-i: „Bine, poți să-ți pui capul în joc dacă o iubești atât de nebunește... dar pe al ei? Gândește-te care-i riscul! Ea nu poate afirma că ai fi forțat-o sau ai siluit-o, căci, în condițiile date, nimeni n-ar crede-o. Fii rațional!” „Rațional?” întreba el. „Dacă ai putea s-o vezi, n-ai mai vorbi de rațiune, iar dacă eu i-aș vorbi despre asta, ar râde de mine. Ea știe ce risc și știe și că eu știu ce riscă ea, dar nici nu vrea să audă de rațiune. Nu vrea să moară, vrea să trăiască și vrea să profităm de orice ocazie s-ar ivi pentru a poposi unul la altul...” Recunosc că de la mine a luat această expresie. Mai târziu, când am văzut-o și am cunoscut-o mai îndeaproape, mi-am dat seama că

„rațiune” nu era cuvântul potrivit. Dar nu asta-i important. Altceva îl chinuia îngrozitor pe băiat. Când avea el doi-trei ani, în timpul războiului civil, maică-sa îl ascunsese la o veche prietenă de-a ei, într-un sat din Galiția. Această prietenă avea o bunică evreică, care a luat copilul la ea atunci când prietena a fost împușcată, așa că Boris a trăit un an sau doi împreună cu micii evrei din sat. Pe urmă a murit și bunica, iar copilul a ajuns la o altă bătrână. Nimeni nu mai știa precis al cui e copilul și de unde vine. Și într-o bună zi această bătrână descoperă că micul Boris nu e circumcis și, bineînțeles, se gândește că bunica moartă n-o mai fi apucat s-o facă, deci o face ea, așa că Boris era tăiat împrejur. Am crezut că înnebunesc. I-am spus: „Boris, tu știi că eu sunt un om fără prejudecăți. Spune-mi: ești evreu sau nu?”. Iar el mi-a jurat: „Nu, nu sunt. Dacă aș fi, ți-aș spune”. De altfel, n-avea nici cel mai vag accent evreiesc. Era însă o veste extrem de proastă, căci în lagărul nostru se aflau destui antisemiți care i-ar fi făcut mizerii pe chestia asta sau chiar l-ar fi denunțat nemților. L-am întrebat Dar „cum de-ai scăpat la examinările medicale... vreau să spun cum de-ai scăpat cu, să-i zicem, pielea ta retezată?”, iar el mi-a povestit că avea un prieten, student la Medicină în Moscova, care a înțeles cât de periculos putea fi așa ceva, așa că i-a cusut provizoriu acolo, supunându-l unor dureri cumplite, o bucată de intestin de pisică. Asta s-a întâmplat înainte să fie luat în armată. Treaba a ținut până... ei, până a început să aibă aceste permanente stări de excitație. Atunci cusătura s-a desfăcut și gata! Acum voia să știe dacă femeile... și așa mai departe. A fost un alt motiv de a mă perpeli noaptea și de a asuda sânge. Nu din cauza întrebării cu femeile, că habar n-am dacă femeile își dau seama de asta. Nu de-aia. Dar Viktor Henrikovici era un antisemit turbat și mai erau pe acolo câțiva care l-ar fi denunțat nemților, doar din

invidie și răutate, și atunci, atunci n-ar mai fi existat nicio personalitate, oricât de sus-pusă, care să-i fi putut salva. Și cu asta s-ar fi terminat cu șansa lui.

Domnul sus-pus: Trebuie să vă mărturisesc că am fost destul de supărat pe el când am aflat mai târziu că avusese o iubită. Da, supărat, căci mersese prea departe. Ar fi trebuit să știe cât de periculos era și să se gândească că noi toți, cei care-l protejam – știa doar că e protejat –, am fi putut ajunge astfel într-o situație neplăcută. Întregul și complicatul eșafodaj pe care-l construiserăm ar fi fost demolat. Și știți doar că în asemenea cazuri nu există clemență. Ei, totul a mers totuși bine și doar ulterior am tras eu o sperietură. Iar domnișoarei... doamnei Pfeiffer nu i-am ascuns surpriza pe care mi-a produs-o nerecunoștința lui. Da, nerecunoștința, așa numesc eu asta. Dumnezeu, pentru o femeie? Primeam permanent prin oamenii mei știri despre sănătatea lui și am fost uneori ispitit ca, folosindu-mă de pretextul unei călătorii în interes de serviciu, să mă duc acolo și să-i văd. În cele din urmă am rezistat ispitei. Dar mi-a făcut destule necazuri, căci e clar că uneori îi provoca pe călătorii din tramvai. Nu știu dacă o făcea intenționat sau nu, dar s-au primit într-adevăr sesizări în legătură cu el și cu santinela, iar von Kahm a trebuit să facă cercetări. Boris cânta dimineața în tramvai. De cele mai multe ori murmura doar pentru sine, dar uneori cânta astfel încât cuvintele puteau fi înțelese. Și știți care era textul? A doua strofă din *Fraților, la soare, la libertate*: „Priviți cum milioane de oameni din beznă afar’ se revarsă, spre libertate li-e gândul, de noapte și cer nu le pasă”. Socotiți că e înțelept să le cânti așa ceva muncitorilor și muncitoarelor din Germania, care s-au sculat cu noaptea în cap și umplu până la refuz tramvaiele în zori de zi? Și asta doar la un an după Stalingrad! Oare e înțelept

să cânti oricum, având în vedere gravitatea situației? Imaginați-vă că ar fi cântat a treia strofă – și sunt sigur că ar fi făcut-o fără vreun gând ascuns: „Zdrobiți tiranii, rupeți lanțul ce-atât de greu ne supune, să fâlfâie steagul cel roșu pe-a muncitorilor lume!”. Vedeți că nu sunt considerat „roșu” degeaba. Deci: supărări, necazuri. Santinela a fost pedepsită, iar von Kahm m-a chemat, în mod excepțional, la telefon – de obicei comunicam prin curier – și m-a întrebat „Ce provocator mi-ai vârat pe gât?” Ei, până la urmă s-a rezolvat, dar ne-a dat de furcă, nu glumă. A trebuit să dau din nou mită, să amintesc iar ordinul primit de la „Armata străină – Răsărit”. Pe urmă însă s-a întâmplat ceva îngrozitor: un muncitor i s-a adresat lui Boris în tramvai, șoptindu-i „Curaj, tovarășe, războiul e aproape câștigat”. Santinela a auzit și doar cu mare greutate a putut fi convinsă să-și retragă raportul făcut. Nu, de recunoștință n-am avut parte pentru tot ce-am făcut. Doar de greutate.

S-a impus necesitatea de a-i mai căuta o dată pe acel domn care ar fi avut capacitatea de a-i înlătura pe Boris din postura de erou principal: Walter Pelzer. Are șaptezeci de ani și locuiește în bungalowul lui galben cu negru de la marginea pădurii. Un zid e împodobit cu niște căprioare din metal masiv, aurite, celălalt cu cai de metal masiv, auriți și ei. Are un cal de călărie, un grajd pentru acest cal de călărie, un automobil (de mare clasă), soția sa are și ea unul (de clasă mijlocie), iar când aut. I-a căutat pentru a doua oară (vor mai fi necesare și alte vizite), l-a găsit cufundat în melancolia sa defensivă, care avea aproape caracter de căință.

— Îi trimiți pe copii la învățătură, le plătești studiile... fiul meu e medic, fiica mea arheolog – în prezent e în Turcia... și cu ce te alegi? Doar cu dispreț pentru mediul părintesc. Zic că ești un parvenit. Un nazist bătrân, îmbogățit de război, oportunist... nici nu vă puteți închipui câte îmi aud

urechile. Fiica mea îmi vorbește chiar și de lumea a treia, dar vă întreb: ce știe ea despre lumea întâi? Despre, lumea din care provine? Acum am destulă vreme ca să citesc și să meditez. Uitați-vă la Leni. Pe vremuri n-a vrut să-mi vândă casa, deoarece îi păream suspect. Pe urmă i-a vândut-o lui Hoyser. Și ce face acesta, în colaborare cu deșteptul de nepotu-său? Socotește că-i bine să-i trimită un ordin de evacuare, deoarece primește în chirie muncitori străini și pentru că deja de multă vreme nu mai poate plăti chiria la timp – sau deloc. Mi-ar fi trecut oare mie vreodată prin cap s-o azvârl pe Leni afară din locuința ei? Niciodată, indiferent ce regim politic am fi avut. N-aș fi făcut-o niciodată. N-am făcut niciun secret din faptul că mi-a plăcut de îndată ce am văzut-o la mine și nici din faptul că nu mă deranja prea tare că eram însurat. Fac un secret din asta? Nu. Fac oare un secret din faptul că am fost nazist și comunist sau că am folosit anumite oportunități de afaceri pe care războiul le-a oferit întreprinderii mele? Nu. Am ciordit – scuzați-mi expresia vulgară – de unde am putut. O recunosc. Am făcut însă rău cuiva, din întreprindere sau din afara ei, după '33? Nu. Da, înainte am fost puțin mai grosolan, recunosc. Dar după '33? N-am mai făcut nimănui niciun rău. Oare poate să se plângă vreunul dintre cei care au lucrat la mine și cu mine? Nu. Și nici nu s-a plâns nimeni. Singurul care ar putea-o face e Kremp, dar el e mort. Da, recunosc că l-am șicanat pe fanaticul ăla plictisitor, care era cât pe ce să-mi ridice în cap toată întreprinderea și să strice definitiv atmosfera de lucru. Idiotul a vrut, încă din prima zi când a apărut la noi, să îl trateze ca pe un om inferior. A început deja de la o ceașcă de cafea pe care Leni i-a oferit-o rusului în pauza pentru gustare, imediat după ora nouă. Era o zi foarte rece, la sfârșitul lui decembrie '43 sau începutul lui ianuarie '44. Ilse Kremer era cea care pregătea cafeaua. Ea era cea mai demnă de încredere, dacă vreți să știți, și

bineînțele că prostănacul de Kremp se întreba cum de o veche comunistă e persoana cea mai de încredere pentru o asemenea activitate. Fiecare își aducea cafeaua măcinată într-o pungă și era de ajuns pentru a stârni tensiune. Unii aveau doar erzaț, alții cafea în amestec 1 la 10 sau 1 la 8, Leni mereu 1 la 3. Eu îmi permiteam luxul de 1 la 1, ba uneori chiar aveam cafea pură. Erau deci zece pungi diferite de cafea și zece cănițe diferite. Dacă ținem seama de starea aprovizionării cu cafea, lui Ilse i se acorda maximum de încredere, căci cine ar fi putut observa ceva dacă ar fi luat câteva grame dintr-o pungă bună, pentru a le pune în punga ei cu cafea proastă? Așa ceva însă comuniștii numeau solidaritate și de acea solidaritate s-au folosit cât se poate de bine naziștii Kremp, Wanft și Schelf. Nici unuia nu i-ar fi trecut vreodată prin minte să le însărcineze cu pregătitul cafelei pe Wanft sau pe Schelf și în niciun caz pe imbecilul de Kremp, căci ei, de bună seamă, ar fi amestecat pungile cu cafea. Ca să nu mai vorbim de faptul că în cazul lui Kremp nu prea aveai ce schimba, căci era prea prostănac și prea corect, așa că el bea de obicei erzaț pur. Mai era și chestiunea aromei, atunci când cafeaua era turnată în cești. Pe vremea aceea v-ați fi dat seama imediat dacă lichidul conținea *fie* și o idee de cafea veritabilă. Iar cănița lui Leni răspândea aroma cea mai plăcută. Ei bine, vă puteți imagina ce sentimente de invidie, răutate, gelozie, ba chiar de ură și răzbunare se făceau simțite când se împărțeau cănițele de cafea la nouă și un sfert? Și poate vă închipuiți că la începutul lui '44 poliția sau partidul își mai puteau permite să ancheteze și să acuze pe cineva din cauza a ceea ce se numea „sabotarea economiei de război”? Erau fericiți dacă oamenii își puteau face rost de puțină cafea – indiferent prin ce mijloace. Ei bine, ce credeți că face Leni în prima zi când apare rusul la noi? Îi oferă rusului o ceașcă din cafeaua ei 1 la 3 și asta țineți cont, în timp ce Kremp își soarbe

poșirca. Îi toarnă deci rusului cafea în ceașca ei și i-o duce la masa unde acesta lucrase în prima zi, împreună cu Kremp, la confecționarea corpului coroanelor. A-i oferi o ceașcă de cafea cuiva care n-avea nici ceașcă și nici cafea era un lucru de la sine înțeles pentru Leni, dar credeți că și-a dat seama cât de politic era ceea ce făcuse? Am văzut că până și lise Kremer s-a făcut albă la față, căci *ea* își dădea seama de valoarea politică a gestului: să-i oferi unui rus o ceașcă de cafea 1 la 3 care, oricum, făcea praf toate poșircile celorlalți! Și ce credeți că face Kremp? Cum stătea acolo fără proteză – căci în timpul lucrului și-o scotea –, o râs. Îi dădea mâna să râdă, căci era socotit iresponsabil, așa că nu prea avea de ce să se teamă, măcar că ar fi avut motive din plin și prea de ajuns. Ce-am făcut eu? Am scuipat, din cauza nervozității, din pragul biroului în atelier, iar dacă așa ceva există și dacă am reușit s-o fac, atunci am lansat un scuipat complet ironic, care a nimerit mai aproape de Kremp decât de Leni. Dar cum să demonstrezi că un scuipat e ironic? Tăcerea mormântală mai dura încă. Și știți ce-a făcut Leni, în timp ce încordarea care nu te lăsa nici să răsuflă și era plină de frică încă mai dura? Știți ce-a făcut? A ridicat ceașca, care căzuse pe moale, pe resturile de turbă, și nu se spărsese, a ridicat-o deci, s-a dus la robinet și a spălat-o cu grijă. Și cred că din acest moment a devenit provocatoare în mod conștient. Dumnezeuule, doar vă dați seama că o asemenea ceașcă se spală cât ai clipi, chiar dacă o speli foarte bine! Dar ea o curăți de parcă ar fi fost un potir sfânt. Pe urmă o șterse atentă cu un ștergar – ceea ce era complet inutil –, se îndreptă spre cănița ei, umplu a doua oară ceașca – în căniță încăpeau cam două cești – și i-o duse calmă rusului, fără a-i arunca lui Kremp nici măcar o privire. N-o făcu însă fără să scoată nicio vorbă. Nu, ci spuse „Poftiți, vă rog”. Acum totul depindea de rus. El își dădea prea bine seama cât de politică era întreaga

situație. Era un băiat nervos, ultra- sensibil, vă rog să mă credeți, și de o finețe că și alții ar fi putut împrumuta din ea. Purta ochelari de nichel foarte caraghioși și avea părul de un blond deschis, puțin ondulat. Arăta aproape ca un îngerăș. Ce face deci – adică ce a făcut? Tăcerea „Vă mulțumesc, domnișoară” și începe să bea. Fruntea îi era brobonită de sudoare. Vă puteți imagina că, probabil, nu mai băuse de ani în șir niciun strop de cafea veritabilă sau de ceai, așa că asupra lui a avut efectul pe care-l are o injecție asupra unui trup istovit. Din fericire, înfiorătoarea tăcere mormântală a luat sfârșit: Hölthohne a răsuflat ușurată, Kremp a murmurat ceva despre „bolșevici... văduvă de război... cafea pentru bolșevici”, Grundtsch a izbucnit pentru a doua oară în râs, iar eu am scuipat încă o dată, atât de necontrolat, încât aproape că am atins proteza lui Kremp – iar asta ar fi fost un sacrilegiu. Schelf și Wanft suflă greu, pline de revoltă, ceilalți răsuflă ușurați. Iar Leni rămâne fără cafea. Și știți ce a făcut Ilse Kremer? I-a turnat lui Leni o ceașcă din cafeaua ei, i-a dus-o și i-a spus deslușit „Doar n-o să mănânci doar pâine uscată”. Și trebuie să știți că nici cafeaua lui lise nu era doar surogat, căci avea un frate care era mare nazist și avea o funcție importantă la Anvers. El îi aducea întotdeauna cafea. Aceasta a fost bătălia decisivă a lui Leni.

Această acțiune hotărâtă a lui Leni i s-a părut aut. Atât de importantă, încât a vrut să strângă mai multe informații despre ea, așa că i-a căutat încă o dată pe toți supraviețuitorii scenei. I se părea mai ales că Pelzer dăduse prea multă amploare duratei „tăcerii mormântale”. Aut. E de părere că aici e vorba de o literaturizare care trebuie lămurită, căci, după aprecierea sa și după experiența pe care o are, o „tăcere mormântală” nu poate dura niciodată mai mult de treizeci de secunde. Kremer – care de altfel n-a negat *deloc* că a avut un frate nazist care-i procura cafea! – consideră că tăcerea mormântală

a durat „trei până la patru minute”. Wanft: „Scena mi-e proaspătă în memorie și până în ziua de astăzi îmi fac reproșuri că am înghițit una ca asta, dându-ne astfel cumva aprobarea pentru ceea ce a urmat. Tăcere mormântală? Aș spune mai degrabă tăcere disprețuitoare. Cât a durat? Dacă vă interesează atât de tare, aș spune că unul până la două minute. N-ar fi trebuit și n-am fi avut voie să tăcem. Doar flăcării noastre erau pe front, îndurând frigul și aflându-se pe urmele bolșevicilor” (în anul '44 lucrurile nu mai stăteau așa, căci bolșevicii „se aflau pe urmele flăcăilor nostri” – corectură istorică a aut.), „iar ăsta stă pitit la căldură și mai și capătă de la târfa aceea cafea 1 la 3”. Hölthohne: „Ei, am simțit un fior de-a lungul șirei spinării. Vă spun sigur că aproape m-au scuturat frigurile și m-am întrebat, ca de atâtea ori: oare Leni își dă seama ce face? Am admirat-o, i-am admirat curajul, modul firesc în care acționa și blestematul acela de calm cu care a spălat și a șters ceașca în timpul acelei tăceri mormântale. Era vorba, dacă pot să mă exprim astfel, de umanism și amabilitate înfăptuite cu sânge rece, a dracului să fie toate! Durata? Atât vă pot spune: o veșnicie, indiferent dacă a durat trei minute, cinci sau doar optzeci de secunde. O veșnicie! Și pentru prima dată am simțit ceva asemănător simpatiei față de Pelzer, care era în mod clar de partea lui Leni și împotriva lui Kremp. Desigur, scuipatul era vulgar, dar în acel moment a fost singurul mod de exprimare. Și era cât se poate de clar ce voise să exprime: i-ar fi făcut mare plăcere să-i scuipe pe Kremp în față, dar așa ceva nu se putea”.

Grundtsch: „îmi venea să urlu de bucurie. Fata a avut curaj, nu glumă. Ei drăcie, a dat chiar de la început bătălia decisivă, probabil fără să-și fi dat seama – și totuși se pare că a bănuț ea ceva. Îl cunoștea pe băiat doar de o oră și jumătate, timp în care el lucra zăpăcit la echipa de împletire a corpului coroanelor. Și nimeni, nici măcar maestra

în aduImecat, Wanft, nu i-ar fi putut reproșa că ar fi avut ceva cu el. Dacă mă întrebați pe mine și-mi permiteți să folosesc un termen militar, atunci v-aș spune că Leni și-a creat un enorm sector de tragere cu mult înainte de a fi vorba să împuște ceva. Nimeni nu putea interpreta ceea ce făcuse altfel decât drept umanism pur, din cel mai naiv. Era ceva interzis față de oamenii socotiți inferiori, dar, știți, până și un tip cum era Kremp își dădea seama că Boris *era* om: avea nas și două picioare, ba chiar și o pereche de ochelari pe nas. Și era mai sensibil decât toată turma aceea laolaltă. Boris a fost făcut om și declarat ca atare prin fapta curajoasă a lui Leni și urma să rămână astfel, oricâte lucruri rele se vor mai fi întâmplat. Cât a durat? A, eu zic că minimum cinci minute”.

Aut. S-a simțit dator să constate experimental durata probabilă a tăcerii mormântale. Deoarece camera de lucru mai există încă, aflându-se acum în proprietatea lui Grundtsch, s-au putut face măsurători. De la masa lui Leni la cea a lui Boris: patru metri. De la masa lui Boris la robinet: trei metri. De la robinet până la masa lui Leni (unde se afla cafeaua): doi metri și încă o dată patru metri până la masa lui Boris. În total treisprezece metri, pe care Leni i-a străbătut aparent calmă, totuși cu repeziciune. Din păcate zvârlitul din mână al ceștii n-a putut fi decât simulat, căci aut. N-a avut la dispoziție nicio persoană cu picior amputat și nici proteza acesteia. N-a trebuit totuși să simuleze spălatul și ștersul ceștii și turnatul cafelei; el – aut. – a făcut de trei ori experimentul, pentru a fi sigur și pentru a ajunge la media pe care dorea s-o obțină. Rezultatul: primul experiment – patruzeci și cinci de secunde, al doilea – cincizeci și opt de secunde, al treilea – patruzeci și două de secunde. Media: patruzeci și opt de secunde.

Deoarece aut., care, în mod excepțional, mai trebuie să intervină o dată direct, ar dori să considere această întâmplare ca fiind nașterea lui

Leni, deci – să zicem așa – un eveniment fundamental, și deoarece nu are la dispoziție alt material decât cel comentat deja, trage următoarele concluzii în legătură cu Leni: e probabil puțin limitată, are un amestec de romantism, senzualitate și materialism, ceva lecturi din Kleist, cântă la pian, cunoaște la nivel de diletantă, chiar dacă profund, anumite procese de secreție, o putem considera o iubită care nu s-a putut realiza (dată fiind soarta lui Erhard), o văduvă ratată și o orfană pe trei sferturi (mama moartă, tatăl la închisoare) și, chiar dacă o considerăm semidoctă sau complet lipsită de cultură, totuși nimeni nu poate explica însușirile de care dă dovadă și nici compoziția acestora – mai ales naturalețea ei din acel moment pe care vrem să-l numim „ora ceștii de cafea”. Desigur, s-a îngrijit cu duioșie și căldură de Rahel până în clipa în care ea a fost îngropată în grădina mănăstirii, dar Rahel fusese confidenta ei și, până la acea oră, persoana cea mai dragă ei după Erhard și Heinrich. Așadar, cum de i-a venit să-i ofere cafea unui om ca Boris Lvovici, pe care l-a pus, de altfel, într-o situație extrem de riscantă, căci în ce postură se trezește un prizonier de război sovietic care acceptă cafea de la o nemțoaică naivă, primind-o firesc și (se pare) cu tot atâta naivitate? Știa Leni oare ce înseamnă un comunist, de vreme ce – după mărturia lui Margret – nu știa nici măcar ce e o evreică?

Van Doorn, care n-a știut nimic despre „ora ceștii de cafea” (Leni nu socotise evenimentul îndeajuns de important pentru a i-l povesti), cum n-au știut, de altfel, nici Margret sau Lotte, oferă o explicație relativ simplă:

— Știți, un lucru a fost întotdeauna de la sine înțeles în familia Gruyten: oricui i se servea o cafea. Fie că era un cerșetor, un escroc, un vagabond, un tovarăș de afaceri agreat sau nu. Nu se pomenea să nu i se ofere cuiva o ceașcă de cafea. Chiar și celor din familia Pfeiffer – iar asta

înseamnă ceva. Și, ca să fim dreapți, nu el, ci ea nu admitea abateri de la regulă. Mie treaba asta îmi aducea mereu aminte de firescul cu care pe vremuri orice om primea un blid de supă la poarta mănăstirii, fără să fie întrebat de religie și fără să i se ceară să mulțumească creștinește. Sunt sigură că ar fi oferit cafea oricui, comunist sau nu... Cred că i-ar fi oferit cafea chiar și celui mai netrebnic dintre naziști. Nu se pomenea la ea să nu facă așa. Oricâte păcate o fi avut, era o persoană mărinimoasă și darnică. Așa era. Și drăguță, și omenoasă... doar că, dintr-un anumit punct de vedere – știți la ce mă refer –, nu era făptură de care ar fi avut el nevoie.

Trebuie să atragem aici atenția, cu toată hotărârea și insistența necesare, că spre sfârșitul anului 1943 și începutul lui 1944 nici vorbă să fi existat rusofilie sau simpatii sovietice în atelierul de coroane al lui Pelzer. De altfel, așa ceva nici n-ar fi fost posibil. Firescul cu care a acționat Leni are doar o valoare relativă din punct de vedere istoric; din perspectivă personală însă are una obiectivă. Dacă ținem cont de faptul că alți (puțini) germani riscau și erau condamnați la închisoare, la spânzurătoare sau la lagăr pentru favoruri mult mai mici făcute cetățenilor sovietici, atunci ne putem da seama că aici nu era vorba de o demonstrație conștientă de umanism, ci de una relativ obiectivă și s-ar fi făcut auzit un murmur de simpatie care s-ar fi terminat mai prost decât povestea cu ceașca de cafea adusă ca un potir sfânt. E de presupus că spălatul ceștii și ștergerea ei atât de grijulie i-au provocat o plăcere senzuală; nu era nimic sfidător aici. Deoarece până acum ea a judecat mereu după ce a acționat (Alois, Erhard, Heinrich, sora Rahel, tatăl ei, mama sa, războiul), deci mult mai târziu, nu putem presupune că și-a dat seama imediat ce făcuse. Nu numai că-i oferise unui sovietic cafea, dar i-o servise ea însăși, scutindu-l pe sovietic de o umilință și supunându-l în schimb la una pe un

german invalid de război. Deci, după câte ne putem da seama, Leni nu s-a născut sau n-a renăscut în cele aproximativ cincizeci de secunde de tăcere mormântală; nașterea sau renașterea ei nu erau un proces încheiat, ci unul continuu. Mai pe scurt: Leni știa ce face doar în momentul în care făcea lucrul respectiv. Trebuia să concretizeze totul. Să nu uităm că în acel moment avea exact douăzeci și unu de ani și jumătate. Era – trebuie s-o repetăm din nou – o persoană extrem de dependentă de secreții și digestie și complet lipsită de însușirea de a vedea lucrurile altfel decât sunt în realitate.

Dormita în ea însușirea de a fi directă, însușire de care Alois nu și-a dat seama și nici n-a putut s-o facă să se manifeste, iar lui Erhard nu i s-a oferit șansa s-o trezească sau, dacă i s-a oferit, n-a observat-o. Cele optsprezece până la douăzeci și cinci de minute de împlinire senzuală trăite, poate, cu Alois n-au mobilizat-o din plin, căci nici Alois nu avea capacitatea de a constata acel paradox: Leni era senzuală tocmai pentru că nu era complet senzuală.

Există doar doi martori pentru următorul eveniment hotărâtor: mâna ei pusă pe mâna lui Boris. Unul e Bogakov, care a vorbit despre asta, arătând și urmările secretoare care au avut loc, altul e Pelzer, pe care trebuie să-i considerăm singura persoană în cunoștință de cauză.

Pelzer: De acum înainte rusul și-a căpătat, bineînțeles, zilnic cafeaua de la ea și pot să vă jur că atunci când i-a adus-o a doua zi – când el nu mai lucra la confecționarea corpului coroanelor, ci deja la Hölthohne, la ornarea finală –, pot să vă jur că și-a pus pur și simplu mâna stângă peste mâna lui dreaptă. Nu mai era vorba de naivitate, inconștiență sau cum vreți să-i spuneți, căci ea s-a uitat în jur, pentru a-și da seama dacă n-o vede cineva. Pe el parcă l-ar fi străbătut un curent electric. S-a ridicat pur și simplu în sus, ca într-o

înălțare la ceruri. Am văzut cu ochii mei, așa că pot jura că așa a fost. Ea n-a știut că am văzut-o, căci stăteam în biroul meu întunecos și mă uitam atent în atelier. Voiam să știu cum se vor desfășura lucrurile cu cafeaua. Știți ce m-am gândit atunci? Sună vulgar, dar noi, grădinarii, nu suntem atât de gingași cum cred unii oameni. M-am gândit: „Ei, făr-ar să fie, asta se dă la tine, băiete, se dă la tine!” Așa m-am gândit și am simțit că mă umple invidia și gelozia față de rus. Leni era o persoană progresistă în plan erotic. Nu a deranjat-o că tradiția cere ca bărbatul să aibă inițiativa; a avut-o *ea*, punându-și mâna peste a lui. Bineînțeles că știa că el nu putea lua inițiativa – nu în situația în care se afla. Și totuși a fost o îndrăzneală dublă, erotică și politică, ba chiar de-a dreptul o obrăznicie.

De la amândoi (de la Leni prin Margret, de la Boris prin Bogakov) au rămas mărturii în perfectă concordanță una cu alta, conform cărora ambii s-au „încins imediat”, și, după cum știm de la Bogakov, cu Boris s-a întâmplat ceea ce li se întâmplă bărbaților în astfel de cazuri, în vreme ce, cum am aflat de la Margret, Leni a avut parte de o trăire „mult mai frumoasă decât povestea aceea din iarba- neagră despre care ți-am istorisit cândva”.

Pelzer despre aptitudinile profesionale ale lui Boris: Credeți-mă, mă pricep la oameni, așa că am știut din prima zi că Boris, rusul ăsta, e o persoană foarte inteligentă, cu calități de bun organizator. După trei zile era deja locțiitorul neoficial al lui Grundtsch la verificarea finală și se înțelegea bine cu Hölthohne și cu Zeven, care practic îi erau subordonate, dar bineînțeles că nu trebuiau să-și dea seama de asta. În felul său, era un artist și a înțeles că lucrul cel mai important era economia de material. N-avea niciun fel de probleme nici cu inscripțiile de pe panglici, care trebuie totuși să-i fi călcat pe nervi: „Pentru Führer, popor și patrie” sau „Detașamentul S.A. 112“. Nu-l scotea din sărite nici să umble toată ziua cu svasticile și

pajurile celui de-al Treilea Reich. Odată, pe când era în biroul meu, unde mai târziu a venit adesea, deoarece răspundea de dulapul unde se păstrau panglicile și de registrul lor, l-am întrebat între patru ochi: „Boris, spune-mi cinstit, cum te simți când umbli toată ziua cu svastici, pajuri și alte d-astea?” A răspuns pe loc, fără să șovăie niciun moment: „Domnule Pelzer”, mi-a spus, „sper că nu vă jignesc – căci m-ați întrebat atât de deschis – dacă vă spun asta: simt o anumită consolare, fiindcă nu numai că bănuiesc sau știu, dar chiar văd că și membrii S.A. Sunt muritori. Iar în ceea ce privește svasticile și pajurile, sunt pe deplin conștient de cadrul istoric în care trăiesc”. Pentru mine atât el, cât și Leni au devenit aproape indispensabili și vreau să insist în mod special asupra acestui lucru, căci dacă nu i-am făcut niciun rău – ba chiar i-am acordat anumite înlesniri –, am făcut-o și din rațiuni comerciale. Nu sunt un prieten al oamenilor chiar atât de rupt de lume și nici n-am susținut vreodată c-aș fi. Băiatul avea pur și simplu un fantastic simț al ordinii și un mare talent de organizator. Se înțelegea bine cu oamenii, chiar și cu Wanft și Schelf, căci avea mult tact în tot ce făcea. Credeți-mă: dacă ar fi lucrat în economia de piață liberă, ar fi ajuns departe. Desigur, era inginer și o fi având și cunoștințe de matematică, dar el a fost cel care a observat primul – căci, deși conduceam întreprinderea de aproape zece ani și Grundtsch lucra în branșă de aproape patruzeci, niciunul dintre noi nu și-a dat seama de asta, nici măcar inteligenta Hölthohne el a observat deci că echipa care confecționa corpul coroanelor n-avea destui oameni față de capacitatea de lucru a celei de ornare, mai ales că el și Hölthohne formau o echipă de finisare cum nu se poate mai bună. A urmat deci o redistribuire a muncii. Zeven a trecut înapoi la confecționatul corpului coroanelor, deși nu fără bombănături, cărora le-am pus însă capăt printr-o mărire de salariu. Rezultatul a fost o

creștere a producției cu douăsprezece până la cincisprezece procente. Vă surprinde că eram interesat să-l păstrez și că aveam grijă să nu i se întâmple nimic? Mai erau și tovarășii mei din partid, care-mi comunicau – uneori direct, alteori prin aluzii – să am grijă să nu i se întâmple nimic, căci se bucură de înaltă protecție. Ei, chiar atât de simplu nu era nici asta, căci un spion ordinar cum erau Kremp sau Wanft cea isterică puteau da totul peste cap. Și n-a știut nimeni, nici Leni și nici măcar Grundtsch, că i-am pus la dispoziție în mica mea seră personală șase metri pătrați de pământ deosebit de bun, pentru a cultiva acolo tutun, castraveți și roșii.

Aut. Trebuie să recunoască că, în ceea ce privește martorii supraviețuitori de la atelierul de coroane din perioada războiului, a procedat după principiul minimei rezistențe, vizitându-i mai des pe cei mai accesibili. Deoarece la a doua vizită Wanft i-a întors spatele și mai ostentativ decât la prima, a exclus-o. Iar cum Pelzer, Grundtsch, Kremer și Hölthohne sunt la fel de accesibili și de comunicativi – cu excepția lui Kremer, care e mai puțin vorbăreț – i-a venit greu să aleagă. La Hölthohne îl ispitea ceaiul ei unic și aranjamentul plin de bun-gust, precum și frumusețea ei bine conservată și îngrijită, și tendința ei manifestă spre separatism, care rezistă până în prezent. Singurul lucru care l-a făcut să șovăie era scrumiera ei minusculă și repulsia ei evidentă față de fumătorii care aprind o țigară de la alta.

— Ei bine, landul nostru (adică landul federal Renania de Nord-Westfalia – Aut.) are cele mai mari venituri din impozite și sprijină landurile federale cu venituri mici. Dar oare i-a trecut cuiva prin minte să-i invite aici pe cei din acele landuri – de exemplu, pe cei din Schleswig-Holstein și Bavaria –, nu doar pentru a ne păpa banii din impozite, ci și pentru a inspira aerul nostru poluat, adică unul din motivele pentru care aici se câștigă

atâția bani? Sau să bea apa noastră murdară și îngrozitoare? Ar trebui ca bavarezii, cu lacurile lor cristaline, și cei din Holstein, cu litoralul lor, să vină odată să facă baie în Rin, de unde ar ieși cu siguranță plini de catran și poate că și de fulgi. Și ia uitați-vă la Strauss ăsta, a cărui carieră e un șir întreg de cazuri nelămurite – zic nelămurite, dar zic și dubioase, căci e cam același lucru! Cum mai atacă landul nostru (Renania de Nord-Westfalia – Aut.), aproape cu spume la gură. Și de ce? Ei, pentru că aici lucrurile au luat o întorsătură mai progresistă. ăsta ar trebui silit să locuiască vreo trei ani, împreună cu nevasta și copiii, la Duisburg, Dormagen sau Wesseling, ca să-și dea seama de unde vin și cum se câștigă banii. Banii pe care-i încasează și pe urmă îi mai și înjură, pentru că în landul nostru avem un guvern care, deși nu e o minune, nu e totuși de loc U.D.C. Și n-are nici cea mai mică legătură cu U.C.S.^[4] Înțelegeți ce vreau să spun?

De ce trebuie să am „sentimentul de apartenență”? De ce? Oare eu am întemeiat imperiul german sau am fost eu vreodată în favoarea întemeierii lui? Nu. Ce ne interesează pe noi de fapt ce se întâmplă sus, jos sau la mijloc? V-ați gândit vreodată cum am ajuns noi în această uniune? Doar prin blestemații de prusaci! Și ce avem noi de-a face cu ei? Cine ne-a vândut pe nimic în 1815? Oare noi înșine? Oare am vrut-o noi? A existat vreun plebiscit? Știți și dumneavoastră că nu. Ar trebui ca Strauss să se scalde în Rin și să respire aerul din Duisburg. Dar nici pomeneală! Se zbenguie în sănătosul aer bavarez și de îndată ce glăsuiește ceva despre „Rin și Ruhr”, gura îi e plină de porcării. Ce avem noi în comun cu aceste elemente provincial- obscure? Oare nu ne avem propria obscuritate? Gândiți-vă la asta! (Ceea ce aut. A promis că face.) Nu, sunt și rămân separatistă. Din partea mea n-au decât să mai vină și câțiva locuitori din Westfalia, dacă

altfel nu se poate, dar ce-or să ne aducă? Clericalism, fățarnicie, eventual cartofi – nu știu precis ce cultivă și nici nu mă interesează – și, desigur, pădurile și ogoarele. Ei, în ceea ce mă privește... doar n-o să le duc acasă. Rămân acolo unde sunt. Dar, din partea mea, să mai vină câțiva locuitori din Westfalia. Dar mai mult nu! Și așa sunt permanent jigniți, se simt desconsiderați, așa că se tânguie, se văicăresc din pricina „proporției emisiunilor tele-radio” și alte mofturi de același gen. N-ai decât necazuri cu ei. Lucrul minunat cu Leni e că e foarte renană. Și mai trebuie să vă spun ceva ce-o să vi se pară ciudat: și Boris mi se părea mai renan decât toți ceilalți, exceptându-l pe Pelzer, căci el avea acel amestec de infraționalitate și umanism care doar aici e posibil. E adevărat că nu a făcut nimănui vreun rău, cel mult lui Kremp, pe care l-a șicanat cum a putut – iar cum Kremp era nazist, s-ar putea crede că Pelzer n-a fost un oportunist. Dar tocmai asta ar fi o greșală, căci, pentru a fi pe gustul majorității, era cât se poate de oportun să-i șicanezi pe Kremp, care era pur și simplu un tip pe care nu-l iubea nimeni, nici măcar cele două naziste. Era de-a dreptul nesuferit și umbla după fuste într-un fel care te umplea de scârbă. Și totuși trebuie să încerc să fiu dreaptă față de el. Era tânăr și-și pierduse piciorul încă din 1940, pe când avea douăzeci de ani. Dar cine poate explica sau cui i se poate explica că toată treaba asta a fost în cele din urmă inutilă sau că e inutilă? Și să ne aducem aminte că flăcării ăștia au fost sărbătoriți în primele luni ca niște adevărați eroi și că erau năpădiți de femei. Dar pe urmă, cum războiul se tot prelungea, un picior lipsă a devenit o chestie la ordinea zilei, ceva banal, iar mai târziu cei cu amândouă picioarele aveau mai multe șanse decât cei cu unul sau chiar fără picioare. Sunt o femeie modernă și progresistă; de aceea încerc să vă explic astfel statutul sexual și erotic și situația psihologică a

acestui tânăr. Dumnezeu, ce însemna oare la începutul lui '44 un tip cu un picior amputat? Doar un amărât de porc cu o nenorocită de pensie. Și vă rog să vă imaginați ce înseamnă pentru unul ca el când, în pragul acțiunii sexuale decisive, trebuie să-și desfacă proteza! E îngrozitor și pentru el, și pentru parteneră, chiar dacă ea-i o târfă. (O, minunatul ei ceai! Și care aut. Poate să considere drept o manifestare de simpatie faptul că la cea de-a treia vizită a lui scrumiera avea totuși dimensiunile unei farfurioare de sub ceșcuța de cafea neagră? – Aut.) Și apoi mai era acolo și acest Pelzer perfect sănătos, pe care-l puteți considera exemplul clasic de *mens sana în corpore sano*, care poate fi găsit doar la criminali, adică doar la oamenii complet lipsiți de conștiință. Lipsa de conștiință te menține sănătos, ascultați-mă pe mine. N-a lăsat să-i scape nicio afacere, niciuna! Cu santinelele care-l aduceau dimineța și-l duceau seara pe Boris făcea afaceri cu coniac, cafea și țigări, căci aceștia plecau cam o dată pe săptămână în Franța sau Belgia, ca însoțitori de transporturi, și aduceau coniac, țigări și cafea, ba chiar și stofă cu grămada. Puteai chiar *comanda* mărfuri la tipii ăștia, ca la un magazin. Unul dintre ei, Kolb, un tip mai bătrân și destul de jegos, mi-a adus odată de la Anvers mătase pentru o rochie întreagă. Celălalt – îl chema Boldig și era mai tânăr – era un nihilist vesel, cum apăreau cu duzinile pe la începutul lui 1944. Un băiat vesel, ascultați ce vă spun. Avea un ochi de sticlă, îi lipsea o mână și pieptul îi era plin de decorații. Miza cu total cinism pe ochiul său pierdut, pe mâna sa pierdută și pe argintul de pe pieptul său, folosindu-le în avantajul lui, așa cum ar fi mizat pe jetoane la ruletă. Ăstuia Führerul, poporul și patria îi erau atât de indiferente, cum nici măcar mie nu-mi erau, căci dacă la Führer aş fi renunțat cu plăcere, eram și sunt și acum pentru o patrie renană și pentru un popor renan. Ei, ăsta mergea

fără nicio jenă în serele din spate cu Schelf, care era cea mai proaspătă dintre noi (după Leni), pentru „a prinde un șoricel” sau „a auzi cum cântă pițigoiul” – așa numea el chestia asta. Pretexta că ar căuta flori și o făcea cu aprobarea lui Pelzer. Folosea o mulțime de expresii precum cele de mai sus. Nu era antipatic, doar că cinismul și nihilismul lui îți dădeau fiori. El era și cel care încerca întotdeauna să-i ridice un pic moralul lui Kremp, dându-i câteva țigări, bătându-l pe umăr și rostind cu voce tare sloganul pe atunci la modă: „Bucură-te de război, camarade, căci pacea va fi înfiorătoare!” Celălalt, Kolb, era o spurcăciune, unul din ăia care nu știu să-și țină labele acasă. Iar în ceea ce-i privește pe Pelzer: dată fiind situația creată pe piața pompelor funebre – pentru a folosi o expresie modernă –, apăruse, bineînțeles, o piață neagră pentru coroane, panglici, flori, sicrie și altele.

Desigur, i se repartizau materiale pentru coroanele șefilor, ale eroilor și ale victimelor bombardamentelor, căci nimeni n-ar fi vrut să-și îngroape morții dragi fără coroane. Dar deoarece mureau tot mai mulți soldați și civili, în cele din urmă sicriile au fost nu numai folosite de mai multe ori, ci întrebuințate doar pentru a păstra aparențele: mortul, cusut în pânză de velă, iar mai târziu în pânză de sac, pe urmă doar înfășurat într-o pânză oarecare și mai mult sau mai puțin îmbrăcat, cădea printr-o deschizătură în pământul gol. Sicriul era lăsat acolo un anumit timp, era chiar acoperit cu puțin pământ, pentru a-i păcăli pe cei prezenți, pe urmă, după ce familia îndoliată, detașamentele care dădeau salutul, primarul și șefii de la partid – cu alte cuvinte, „cortegiul funerar inevitabil”, cum îl numea Pelzer – ajungeau la o depărtare destul de mare și nu mai exista pericolul să se întoarcă, sicriul era scos din groapă, curățat, lustruit un pic, iar groapa era umplută la iuțea cu pământ. O eficiență ca la înmormântările evreiești.

Aproape că ți-ar fi venit să spui „Următorul, vă rog”, ca la frizer. Bineînțeles că lui Pelzer, căruia îi scăpau veniturile din închirierea sicriilor și cele provenite din tot târăboiul cu înmormântările, i-a venit ideea să folosească și coroanele de mai multe ori. Dar această dublă, triplă, ba uneori chiar încincită folosire a coroanelor nu se putea realiza fără mită și fără a colabora cu angajații cimitirului. Numărul refolosirilor era dat, bineînțeles, de soliditatea materialului folosit pentru corpul coroanei și de verdeța întrebuințată, ceea ce oferea astfel și ocazia de a examina modul de lucru, precum și deficiențele concurenței. Pentru asta era nevoie, desigur, de organizare, de complicitate, precum și de un grad oarecare de conspirativitate. Or, pentru așa ceva nu ne putea folosi decât pe Grundtsch, pe Leni, pe mine și pe Kremer. Și recunosc că ne-am băgat în treaba asta. Uneori apărea câte o coroană de la vreun atelier de țară, de calitate celor dinainte de război. Pentru ca ceilalți să nu observe nimic, ne-am organizat într-o așa-zisă „echipă de prelucrare”. Totul mergea strună, până și cu panglicile. Pelzer era tot timpul pe fază și-i manipula pe clienți încă de când făceau comanda, în așa fel încât inscripțiile să fie tot mai puțin individuale, ceea ce mărea șansa refolosirii lor. Inscripții ca „Tata și mama” pot fi folosite în război relativ des, dar și inscripții mai individualizate, ca „De la al tău Konrad” sau „De la a ta Ingrid” au anumite șanse dacă panglica e călcată din nou, culoarea și scrisul sunt puțin îmborsărite și panglica e pusă în dulap până când un nou Konrad sau o nouă Ingrid au de jelit pe cineva. Expresia favorită a lui Pelzer din vremea aceea – ca din toate vremurile, de altfel – era „Și lucrurile mărunte sunt utile”. În cele din urmă lui Boris i-a venit o idee care-și avea originea în faptul că se pricepea la literatura germană de consum. A propus să reintroducem pe panglici o inscripție străveche: „Te-am iubit, te plângem și n-

o să te uităm”. Ei, asta a devenit ceea ce azi s-ar numi un *bestseller* și, lucrul cel mai important, panglica putea fi folosită până când nu mai putea fi înmprospătată și călcată. Dar păstram și inscripții extrem de individuale, cum ar fi „De la Gulda a ta”.

Kremer adaugă:

— Da, e adevărat, am participat și eu la asta. Am lucrat într-un schimb special, ca să nu bată prea tare la ochi. El spunea mereu că n-ar fi vorba de profanare de morminte, fiindcă primea coroanele de la mormanul cu gunoaie. Mie mi-era totuna. Ne aducea un venit în plus și, la urma urmei, era oare ceva rău? Cine se bucură și cui îi folosește că jerbele putrezesc la gunoi? Dar în cele din urmă tot s-a ajuns la un denunț pentru profanare de morminte și jefuire de cadavre, căci existau oameni care reveneau la mormânt după trei-patru zile și se mirau că nu-și mai găsesc coroanele. Dar el a procedat din nou foarte corect. Ne-a scos complet din cauză și s-a dus singur la anchetă, luând totul asupra sa și neimplicându-l nici măcar pe Grundtsch. După câte am aflat de la un cunoscut, a argumentat foarte abil cu gogorița națională din acea vreme: „mormântul de-o para”. Și-a recunoscut „anumite greșeli” și a donat o mie de mărci pentru un spital de convalescenți. Nu era un tribunal adevărat, ci doar o comisie corporatistă, iar mai târziu un tribunal de onoare al partidului. După cum mi-a povestit cunoscutul acela, el le-a spus: „Domnilor, tovarăși și tovarăse de partid, eu lupt pe un front care celor mai mulți dintre dumneavoastră le e necunoscut. Dar vă întreb: pe fronturile pe care dumneavoastră le cunoașteți mult mai bine decât mine nu se trec uneori cu vederea anumite lucruri?” Ei, pe urmă a renunțat să mai facă asta o vreme, adică până la sfârșitul lui '44, când harababura generală era atât de mare, încât nimeni nu-și mai bătea capul cu

ceva atât de nesemnificativ cum erau coroanele și panglicile.

Deoarece invitațiile bătrânului Grundtsch erau atât de amabile și aveau valabilitate permanentă, aut. L-a vizitat de mai multe ori la rând și a gustat împreună cu el liniștea, într-adevăr cerească, care domnește în serile calde de vară într-un cimitir închis. Declarațiile lui Grundtsch, citate textual în cele ce urmează, sunt rezultatul a patru întâlniri, care au început toate armonios și s-au sfârșit tot armonios. Pe parcursul acestor întâlniri, dintre care prima a avut loc pe o bancă, sub un soc, a doua pe o bancă, sub un leandru, a treia pe o bancă, sub o iasomie, iar a patra pe o bancă, sub un bobițel (bătrânului Grundtsch îi place schimbarea și afirmă că mai are la dispoziție și alte bănci, sub alte plante), s-a fumat tutun de pipă, s-a băut bere și s-a tras uneori cu urechea la zgomotul străzii, care de la această depărtare părea de-a dreptul simpatic.

Rezumatul primei vizite (sub soc): E cât se poate de drăgălaș că Walterchen vorbește despre oportunități economice. Doar le-a folosit întotdeauna, încă de când avea nouăsprezece ani, pe când era în Primul Război Mondial, la o unitate de colectare a materialelor de luptă. Ce face o asemenea unitate? Ei, să spunem că ea curăță câmpul de bătălie după ce s-a terminat lupta. Acolo se găsesc tot felul de chestii care trebuiesc strânse, căci îi mai pot fi de folos armatei: căști, arme, mitraliere, muniție, chiar și tunuri. Se strâng fiecare bidon, fiecare bonetă și centură pierdută etc. Și bineînțeles că peste tot zac morți, iar de obicei morții au câte ceva prin buzunare: fotografii, scrisori, portmonee – iar în portmonee au uneori bani. Un camarad de-al lui Walterchen

mi-a povestit că acesta nu se dădea în lături de la nimic, nici măcar de la scosul dinților de aur, indiferent de ce naționalitate erau respectivii dinți. Și țineți cont că atunci au apărut pentru prima dată și americanii pe câmpurile de bătălie din Europa, iar Walterchen al nostru a demonstrat tot pentru prima dată, pe morți, ceea ce el numește simțul afacerilor. Desigur, totul era strict interzis, iar oamenii – sper că nu și dumneavoastră – fac mereu greșeala să creadă că un lucru interzis nu se face. Dar tocmai asta-i punctul tare al lui Walterchen: nu dă doi bani pe regulamente și legi și singura lui grijă e să nu fie înhățat. Ei, flăcăul a venit acasă din primul război cu o avere frumoasă. Avea nouăsprezece ani și un pachet respectabil de dolari, lire sterline, franci belgieni și francezi, precum și o grămăjoară bunicică de aur. Și-a dovedit simțul afacerilor punându-și la lucru flerul lui fantastic pentru imobile și terenuri – cu construcții și fără. Cel mai mult îi plăceau terenurile fără construcții, adică cele cu valoare arhitectonică, nu grădinărească; la nevoie însă cumpăra și din cele pe care se aflau construcții, în acea perioadă dolarii și lirele i-au prins foarte bine, mai ales că terenurile, în special cele de la marginea orașului, erau foarte ieftine. Ia de aici un pogon, de-acolo alt pogon, pe cât se poate în apropierea șoselei care duce afară din oraș, apoi ia și câteva căsuțe în centru, care aparținuseră unor meseriași și negustori ce dăduseră faliment. Pe urmă Walterchen al nostru a trecut la munci pașnice, dacă putem să le numim astfel: deshuma soldați americani și-i ambala în sicrie de zinc, pentru a fi transportați în America. Asta putea fi făcut și ilegal, căci și cei deshumați au uneori dinți de aur. Americanii, cu țicneala lor pentru igienă, plăteau fantastic de bine treaba asta, așa că au apărut din nou o mulțime de dolari legali și ilegali, într-o vreme în care dolarii erau rari. Și iarăși s-au făcut câteva terenuri pentru omul nostru – parcele mici,

dar de data asta în inima oraşului, unde micii băcani şi meseriaşi dăduseră faliment.

Rezumatul convorbirii de sub leandru: Walter avea patru ani când am intrat eu ucenic la bătrânul Pelzer. Eu aveam paisprezece. Noi toţi, ca şi părinţii lui, îi spuneam Walterchen, aşa că Walterchen a rămas. Părinţii lui erau oameni de treabă: ea, puţin cam prea habotnică, stătea tot timpul la biserică, iar el era păgân declarat, dacă vă puteţi imagina cam ce însemna asta în 1904. Desigur, îi citise pe Nietzsche şi pe Stefan George. Nu era chiar nebun, dar îi lipsea o doagă. Nu-l prea interesau afacerile, dar se dădea în vânt după ameliorarea plantelor şi făcea experienţe care să ducă la forme noi. Nu se afla în căutarea florii albastre, ci a florii noi. A făcut parte de la bun început din mişcarea tineretului şi m-a convins şi pe mine să particip. Şi astăzi vă mai pot cânta toate strofele din *Oamenii muncii* (Grundtsch începu să cânte): „Aur cine scormoneşte? Piatra cine o ciopleşte? Cine ţese pânza fină? Cine face vin, făină? La bogaţi cine dă pâine şi trăieşte ca un câine? Oamenii muncii, proletariatul! Cine se chinuieşte, din zori şi până-n noapte, la alţii să le facă lux, tihnă, averi deşarte? Şi a istoriei roată cine o-nvârte oare, cu drepturile-i sfinte călcate în picioare? Oamenii muncii, proletariatul!” La paisprezece ani am venit, din cel mai nenorocit sat din Eifel pe care vi-l puteţi imagina, ca ucenic la Heinz Pelzer. Mi-a aranjat o cămăruţă în seră, în apropierea sobei. Aveam un pat, o masă şi un scaun. Căpătăm de mâncare şi ceva bani şi nici el nu avea mai multă mâncare sau mai mulţi bani ca mine. Eram comunişti, fără a cunoaşte cuvântul şi fără a pricepe prea bine ce înseamnă asta. Când a trebuit să fac armata la prusaci, între 1903 şi 1910, Adelheid, nevasta lui Pelzer, mi-a trimis pachete.

Şi bineînţeles că ăia m-au trimis la Bromberg, în cea mai rece zonă a patriei. Când primeam permisie, nu mergeam acasă, în sătucul acela

prăpădit, stăpânit de popi, ci la Pelzer. Walterchen ni se încurca mereu printre picioare în grădină sau în seră. Era un băiețel tăcut, nici prietenos, dar nici neprietenos, iar dacă stau să mă gândesc bine, știți ce l-a făcut să fie cu totul altfel decât tatăl lui? Frica. Îi era frică. Aveau tot timpul necazuri cu portăreii și cu polițele expirate, iar uneori noi, cei câțiva ucenici, ne-am pus laolaltă slabele economii pentru a putea trece de ce era mai greu. Grădinăritul n-a fost nicicând o afacere prea grozavă.

A devenit abia acum, când toată Europa a fost cuprinsă de nebunia asta a florilor. Iar Heinz Pelzer era mereu în căutarea acelei flori noi. Zicea că vremurile noi au nevoie de o floare nouă; avea în minte ceva ciudat, dar care nu i-a ieșit niciodată, măcar că trebuia tot timpul pe lângă ghivece și straturi, punând îngrășăminte, tăind, combinând și învăluindu-se ani de-a rândul într-un mister plin de suspiciune, ca un inventator. Nu i-au ieșit niciodată decât niște bastarzi oribili: lalele degenerate și trandafiri piperniciți. Iar la șase ani, când a început să meargă la școală, Walterchen avea în cap un singur cuvânt: „tărel”, o prescurtare de la portărel. „Mamă, vine azi tărelul? Tată, vine astăzi iar tărelul?” Frica, vă spun, frica l-a făcut așa cum e. Bineînțeles, n-a reușit să meargă la liceu, a rămas cu opt clase și și-a început de îndată ucenicia. A primit un șorț verde și gata! Asta era în 1914. Iar dacă vreți să știți părerea mea, în 1914 nu doar cariera școlară a lui Walterchen a luat sfârșit, ci totul, totul. Pe atunci aveam douăzeci și patru de ani, așa că știu ce spun: în Germania se terminase cu un anumit soi de socialism. Gata! Cum de s-or fi lăsat păcăliți în halul ăsta idioții aceia de către drăguțul lor de împărat? Chestia asta a priceput-o și Heinz, tatăl lui Walter, așa că a renunțat în sfârșit la experiențele lui. A trebuit apoi să plece și-n armată, ca și mine, și amândoi am devenit sergenți-majori din furie, credeți-mă, din mânie,

tristețe și furie. Îi uram pe fricoșii ăia de recruți bine instruiți, supuși și căcăcioși în toate felurile. Îi uram și îi instruiam. Am devenit sergent-major și-i instruiam cu grămada, batalioane întregi, în cazarma din Hacketäuer, care era aidoma, până în cel mai mic detaliu, cu cea din Bromberg – așa că aș fi găsit cancelaria companiei a treia și în somn. Pe urmă îi trimiteam pe front. Iar în buzunar, în portmoneu, păstram o mică fotografie a Rosei Luxemburg. O duceam cu mine peste tot, ca pe o icoană sfântă, și până la urmă a și ajuns la fel de uzată ca o icoană sfântă. Dar *nu* făceam parte din consiliul soldaților, nu, căci în 1914 consideram că istoria germană e terminată. Pe urmă bineînțeles că au omorât-o pe Rosa Luxemburg, adică domnii social-democrați au pus să fie omorâtă. Iar la scurtă vreme a plecat la război și Walterchen al nostru și poate că atunci singurul lucru înțelept era într-adevăr să strângi dinți de aur și să pui deoparte dolari. Mama sa, Adelheid, era o femeie bună și poate că fusese și frumoasă cândva, dar se înăcrise repede, nasul i se subțiasse și avea cuta aceea de amărăciune în jurul gurii, pe care eu n-o pot suferi la femei. Am văzut-o la bunica, la mama... Fețele lor frumoase erau acum doar suferință, doar amărăciune, și nu făceau altceva decât să-i asculte pe blestemații de popi. Cum se trezeau dimineața, fuga la utrenie, după prânz își luau rozariul, iar seara încă o dată, de la capăt. Trebuia să mergem des la biserică sau la capela din cimitir, căci aveam un contract de închiriere pentru niște ciubere cu palmieri. Relațiile lui Adelheid cu biserica ne erau de folos și aici, și la festivitățile organizate de firme și întreprinderi. Dar mi-ar fi făcut mare plăcere să scuipe pe altar; doar din cauza Adelheidei n-o făceam. Pe urmă Heinz a început să tragă și la măsea... așa că înțeleg că Walterchen nu era mai niciodată acasă. La început i-a dezgropat pe americanii morți, pe urmă a plecat cu un corp de voluntari, de partizani, șase luni în... Silezia, cred.

Mai pe urmă a rămas un timp în oraș și a început să boxeze ca profesionist. Dar nici aici n-a făcut mare brânză, așa c-a început să facă pe proxenetul: la început la târfe foarte ieftine, al căror preț era o ceașcă de cafea și douăzeci de pfenigi, mai apoi la cele mai scumpe. Ei, iar pe urmă a devenit comunist, membru de partid. Dar nici asta n-a durat. N-a vorbit niciodată mult și nici nu-l deranja că imobilele nu-i prea aduceau venituri. N-a lucrat nicicând la grădini, căci dacă faci așa ceva, ți se murdăresc mâinile, murdăria se bagă până în carne, ori Walterchen al nostru trebuia să fie întotdeauna gigea și mereu a avut grijă de sănătatea lui: alerga în fiecare dimineață, pe urmă făcea duș, alternând apa fierbinte cu cea rece. Micul dejun de acasă i se părea prea sărăcăcios – cafea apoasă și marmeladă din fructe amestecate –, așa că se căra la cafenelele târfelor lui, unde-și comanda ouă, cafea veritabilă și coniac. La sfârșit tipii fetelor îi plăteau consumația. Și bineînțeles c-a avut mașină de îndată ce s-a putut, chiar dacă doar un Hanomag.

Rezultatul convorbirii de sub tufa de iasomie: A fost întotdeauna drăguț cu părinții săi, cu adevărat drăguț. Aproape că-mi vine să cred că i-a iubit cu adevărat. Niciodată nu i-a spus vreun cuvânt aspru mamei lui. Nici vreo batjocură. Iar Adelheid se făcea tot mai ursuză. N-a murit de supărare, ci din cauza posomorelii. Devenise morocănoasă de tot – păcat, căci cândva fusese drăguță și înfloritoare. În 1904, când am venit la ei, era de-a dreptul veselă și curățică. Iar mai târziu, când Walter ne însoțea la dusul ciuberelor cu palmieri, ar fi trebuit să vedeți cum își îndoia genunchiul în fața altarului și cum își *băga* mâna în agheasmatar... îi stătea de minune! Pe urmă, în '32, Walter a intrat în S.A., iar la începutul lui '33 a participat la hărțuirea politicienilor proeminenți. Dar n-a denunțat pe nimeni, ci i-a jecmănit și i-a lăsat să fugă, punând mâna pe bijuterii și pe bani. Probabil că o fi fost o

treabă destul de bănoasă, căci de îndată a apărut cu un automobil nou și haine noi. Se mai puteau cumpăra pe atunci foarte ieftin și proprietăți evreiești, așa că, uite, ici o prăvălioară, colo un teren... asta înseamnă când spune c-a fost „puțin mai grosolan”. Dar dintr-odată a devenit un domn fin și curat, cu unghiile de la mâini îngrijite. S-a însurat la treizeci și patru de ani – din interes, desigur – cu Eva, fiica lui Prumtel, o fată care a ținut mereu sus. Nu era rea, ci doar puțin isterică. Tatăl ei avusese un birou de credite pentru plăți în rate, iar mai târziu și câteva case de amanet. Dar fiica lui îl citea pe Rilke și cânta la flaut. A adus și ea câteva terenuri și un teanc de bani gheață. După ’34 a devenit Sturmführer onorific, dar s-a ținut deoparte de chestii murdare și brutale. Nimeni nu poate spune că a fost brutal. Doar dornic de parvenire. Partea comică e că, cu cât era mai bogat, cu atât mai omenos devenea. N-a luat parte nici la „Noaptea de Cristal”. Stătea tot timpul la concerte și avea, bineînțeles, abonament la operă. I s-au născut copiii, doi copii dulci, pe care-i diviniza: micul Walter și micuța Eva. În 1936 a preluat grădinăria, căci Heinz crăpase de atâta băutură, murise nenorocit și amărât. Eu am devenit conducătorul întreprinderii lui Walterchen. Atelierul de coroane l-am înființat din cauza comenzilor pe care le primeam de la partid. Walterchen mi-a dăruit partea din grădinărie pe care o am și astăzi. A fost generos, trebuie s-o recunosc, niciodată n-am auzit vreun cuvânt aspru de la el și nici meschin n-a fost. După ce Heinz și biata Adelheid au ajuns în mormânt, grădinăria a început să înflorească.

Rezumatul convorbirii de sub bobițel: Există oameni care afirmă că până și pentru un nazist ar fi o jignire să-i numești pe Walter nazist. S-a schimbat pe la mijlocul lui ’44, când se întâmpla chestia aceea cu Leni și rusul. I s-a pus în vedere insistent, direct și prin telefon, ca nici unuia să nu i

se întâmpla nimic. Schimbarea a constat în faptul că Walter al nostru a devenit mai gânditor. Știa și el că războiul e pierdut și că după război n-o să-i strice dacă-i tratează bine pe rus și pe fata lui Gruyten. Întrebarea era: câtă vreme va mai dura războiul? întrebarea care ne înnebunea pe toți era cum să facem să supraviețuim, când la tot pasul cineva era spânzurat sau împușcat, așa că nu mai erai în siguranță nici ca nazist, nici ca nenazist.

Și, la dracu', de ce dura atâta până să ajungă americanii de la Aachen la Rin? Căci a durat aproape o jumătate de an. Cred că Walterchen, care era sănătos și cumpătat și-și adora copiii, a cunoscut acum ceva de care înainte habar n-avea: conflictul interior. Locuia în afara orașului, într-o vilă, avea doi câini bine îngrijiți, copii drăguți și tot mai multe terenuri. Pe cele vechi le vânduse pentru construirea de cartiere noi și de cazărmi. Nu le vindea niciodată pe bani peșin, nu. Banii gheață nu-l prea interesau. Dorea în schimb alte valori. Ceruse să fie plătit tot cu terenuri, de valoare dublă sau triplă față de cele cedate, dar mai îndepărtate de oraș. Căci era un optimist. Tot își mai îngrijea trupul, tot mai fugea dimineața pe pajiști, nu renunțase nici la micul dejun – de data asta luat acasă – și tot mai putea face (adică putea iar) o genuflexiune fantastică sau o cruce dacă intra vreodată în biserică. Mai erau acolo și Leni cu Boris, pe care-i iubea și care erau cei mai buni muncitori ai săi, protejați de forțe foarte înalte, pe care nu le cunoștea. Dar se făceau simțite și alte forțe foarte înalte, care-l puteau înhăța la iuțeală, îl puteau împușca sau trimite într-un K.Z. N-aș vrea totuși să mă înțelegeți greșit. Nu cumva să credeți că Walterchen descoperise în el acel corp străin care unor ființe omenești le e cunoscut drept conștiință sau că, brusc, tremurând de frică și curiozitate, s-ar fi apropiat de acel cuvânt străin și – pentru el – de neînțeles până în ziua de azi, care e numit câteodată morală. Nu. Nici vorbă,

înăuntrul lui niciodată, dar în exterior a avut uneori de furcă cu ele (căci au existat necazuri cu el și pentru el, atât la partid, cât și la S.A.) de îndată ce a ajuns la bogăție. Ei, a avut de multe ori necazuri, începând de la unitatea de colectare a materialelor de luptă până la politicienii de seamă pe care i-a făcut scăpați în '33 contra unor bani și bijuterii de familie. Au existat denunțuri împotriva lui și a fost convocat în fața tribunalelor partidului și în fața celor obișnuite, mai ales când a exagerat în treaba cu refolosirea coroanelor și a panglicilor. O mulțime de necazuri... pe care însă le-a înfruntat, le-a ținut piept și le-a măturat cu sânge rece la o parte, atrăgând atenția asupra importanței naționale și economice a activității sale și asupra faptului că e un luptător neobosit împotriva aceluia dușman național care pe atunci se numea „mormântul de-o para”. A avut necazuri, dar n-a fost niciodată în conflict cu sine însuși atunci când era vorba de ceva care să-i aducă un câștig. Evreii îi erau la fel de indiferenți ca și rușii, comuniștii, social-democrații și alții, dar cum să se comporte acum, când cele două forțe importante se ridicaseră una împotriva celeilalte? în plus, Boris și Leni îi erau simpatici și – ce întâmplare! – îi mai și aduceau venituri bune. Îl durea în cot că războiul era pierdut. Războiul îl interesa la fel de puțin ca și „lupta pentru destinul poporului german”. Dar, fir-ar să fie, cine-i putea spune câte eternități mai trebuiau să se scurgă din iulie '44 până la sfârșitul războiului? Era convins că trebuia „s-o dea întoarsă” pe ideea războiului pierdut, dar când, când era indicat să facă întoarcerea?

Se pare că aici e nevoie de un fel de rezumat. Sunt necesare, de asemenea, și unele întrebări, la care cititorul va trebui să răspundă singur. Pentru început, detaliile statistice și exterioare. Cel care și-l imaginează pe Pelzer puțin jegos și fumând țigări de foi se înșală. A fost (și este) extrem de curat, se îmbracă în haine făcute la comandă, purta

și poartă permanent cravate la modă, care-l prind bine chiar și acum, când Pelzer are șaptezeci de ani. Fumează țigarete, a fost și e un domn desăvârșit, iar dacă aici a fost prezentat odată scuipând, trebuie să adăugăm că scuipă foarte rar, aproape niciodată. În cazul prezentat aici scuipatul său are funcția unui semn de punctuație istoric, fiind, eventual, chiar și o schiță abia perceptibilă a unei atitudini viitoare. Locuiește într-o vilă căreia nu-i spune „filă”. Are un metru optzeci și trei și cântărește – după afirmațiile fiului său, care e medic și-l îngrijește – șaptezeci și opt de kilograme. Are un păr foarte bogat, cândva închis la culoare, acum puțin încărunțit. Oare chiar trebuie să-i considerăm un exemplu clasic de *mens sana in corpore sanol* Oare a cunoscut vreodată s., l. Și p.? Deși pare a fi în posesia aproape totală a confortului existențial, niciunul din cele opt adjective conținute în paragraful despre r. N-ar putea fi folosit pentru r. Său. Iar dacă a surâs totuși uneori, surâsul lui semăna mai degrabă cu cel al Giocondei decât cu cel al lui Buddha. Dacă acceptăm că e un om căruia nu-i pasă de conflictele exterioare, iar pe cele interioare nu le cunoaște, care a trăit patruzeci și patru de ani, deci până în '44, fără să fi avut vreo nemulțumire interioară, care a sporit de cinci ori întreprinderea tatălui său și crede că „și lucrurile mărunte sunt utile”, atunci trebuie să acceptăm că a fost catapultat pentru prima dată din totala siguranță de sine, fiind silit să pășească temător pe un teren necunoscut la vârsta relativ înaintată de patruzeci și patru de ani.

Dacă ținem cont de încă una dintre calitățile sale marcante, și anume o senzorialitate de-a dreptul nemăsurată (obiceiurile sale la micul dejun seamănă ca două picături de apă cu cele ale lui Leni), atunci ne putem imagina în ce conflict a intrat începând cu mijlocul lui '44. Iar dacă mai adăugăm o calitate marcantă de-a lui Pelzer, și

anume o vitalitate de-a dreptul neîngrădită, atunci ne vom putea da seama ce tensiune îl cuprinsese după iulie '44. Aut. Se găsește în posesia unei informații mărunte, care poate caracteriza comportamentul lui Pelzer de la sfârșitul războiului. La 1 martie 1945, cu puține zile înainte ca americanii să între în oraș, Pelzer a anunțat într-o scrisoare, pe care a expedia t-o recomandată, că demisionează din partid și din S.A., că se distanțează de fărădelegile acestei organizații, declarând că (o copie legalizată a scrisorii poate fi cercetată la aut.) el e „un cetățean german cinstit, care a fost atras în capcană și înșelat”. A găsit, se pare – și asta în ajunul intrării americanilor-, un oficiu poștal german care mai funcționa sau măcar vreun funcționar poștal autorizat să rezolve asemenea chestiuni. Există până și recipisa, mărturie a expedierii scrisorii recomandate, chiar dacă e mângălită *de* un funcționar care știa că în curând se va prăbuși totul. Așa că atunci când au venit americanii, Pelzer a putut să-i asigure, fără să mintă, că nu e membru al vreunei organizații naziste. A primit o licență pentru grădinărie și pentru atelierul de coroane – căci înmormântările continuau, chiar dacă drastic reduse. Comentariul lui Pelzer despre statornicia profesiei sale: „Se moare tot timpul”.

Mai întâi însă a trebuit să petreacă aproape un an întreg de război în condiții din ce în ce mai grele.

De câte ori i se cereau anumite *favoruri* avans, mărire *de* salariu, *flori speciale*), *incepu să* folosească expresia „*Doar nu sunt neom*”. *Frecvența* folosirii acestei expresii e atestată de toți *martorii* de la grădinărie care se află în viață și de urma cărora s-a putut da.

— Era aproape ca o litanie (Hölthohne) pe care o murmura neîntrerupt. Avea în ea ceva de descântec, ca și cum el însuși ar fi vrut să se convingă că nu e neom. O spunea uneori și în ocazii în care

nu se potrivea deloc, de exemplu odată, când l-am întrebat ce-i mai face familia, mi-a dat răspunsul „Doar nu sunt neom”, iar altădată, când cineva – nu mai țin minte cine – l-a întrebat ce zi e, dacă e luni sau marți, a răspuns tot „Doar nu sunt neom”. Unii își băteau joc de el. Până și Boris – cu discreție, se înțelege – îmi spunea când îi dădeam vreo coroană ca să-i lege panglicile: „Doar nu sunt neom”. Ce s-a întâmplat cu Pelzer ar fi interesant din punct de vedere psihanalitic.

Și Kremer confirmă pe deplin atât cantitatea, cât și calitatea litaniei lui Pelzer:

— O repeta atât de des, încât nici n-o mai auzeai. Suna ca „Domnul cu voi” sau „Doamne, îndură-te de noi” la biserică. Mai târziu avea două variante: „Doar nu sunt neom” și „Crezi că sunt neom?”

Grundtsch (cu ocazia unei scurte vizite ulterioare, care n-a permis taifasul tihnit sub tufe de soc sau altfel de tufe): Da, e adevărat. Așa e. „Doar nu sunt neom” și „Crezi că sunt neom?” Murmura uneori chestiile astea și când era singur. Le-am auzit de atâtea ori, încât nici nu le mai luam în seamă, căci deveniseră la fel de subînțelese ca respirația. Probabil că (râs răutăcios al lui G.) nu-i dădeau pace dinții de aur, coroanele, panglicile, florile și terenurile furate – treburile de care s-a ocupat până și în război. De altfel, încercați să vă închipuiți cum se transformă două, trei, poate chiar patru grămăjoare de dinți de aur de naționalități diferite într-un teren care la început n-are niciun chichirez, dar pe care astăzi, după cincizeci de ani, șade o înaltă și foarte spațioasă clădire a Bundeswehrului, care-i plătește lui Walterchen o chirie frumușică.

S-a putut da chiar și de urma acelui politician proeminent din Republica de la Weimar, stabilit ulterior în Elveția, unde a fost găsită doar văduva respectivului domn. O doamnă bătrână și nespus

de fragilă, ce locuia într-un hotel din Basel și își aducea foarte bine aminte de cele întâmplate.

— Ei, lucrul cel mai important pentru noi e că lui îi datorăm viața. Chiar așa stau lucrurile. Ne-a salvat viața, dar vă rog să țineți seama de poziția foarte înaltă sau, dimpotrivă, foarte joasă pe care trebuie s-o ocupe cineva ca să poată salva viața cuiva. Această latură a favorului e mereu neglijată. Göring a afirmat mai târziu că a salvat viața unor evrei, dar vă rog să vă puneți întrebarea: cine putea salva viața cuiva și ce fel de situație dictatorială e aceea în care viața unui om depinde de o asemenea favoare? într-adevăr, în februarie '33 eram la Bad Godesberg, în vila unor prieteni, și acest om – Pelzer? poate, nu i-am știut niciodată numele – mi-a cerut cu sângele-rece al unui bandit toate bijuteriile, banii, ba chiar și un cec. Nu ca mită, nu! Știți cum s-a exprimat? „Vă vând motocicleta mea. O găsiți în spate, la poarta grădinii. Și vă mai dau un sfat: mergeți spre munții Eifel, nu spre Belgia sau Luxemburg. De acolo luați-o pe lângă Saarbrücken până la graniță și căutați pe cineva care să vă treacă dincolo. Doar nu sunt neom”, așa a zis și a mai adăugat: „Și v-aș mai întreba dacă motocicleta mea nu vi se pare prea scumpă și dacă știți s-o conduceți. E un Zündapp”. Din fericire, în tinerețe soțului meu îi plăcuseră motocicletele, dar tinerețea lui trecuse deja de douăzeci de ani. Nu mă întrebați cum am trecut de Altenahr și am luat-o spre Prüm și cum am ajuns de la Prüm la Trier, cu mine pe șa, în spate. Ei, la Trier aveam, din fericire, prieteni din partidul soțului meu, care ne-au trecut în ținutul Saar – desigur, nu direct, ci prin mijlocitori. Da, îi datorăm viața, dar el avea în mână viețile noastre.

Nu, vă rog, nu-mi mai amintiți de asta! Iar acum vă rog să plecați. Nu, nu vreau să știu numele acestui om.

Pelzer nu neagă aproape nimic din toate astea, doar că interpretarea lui diferă de cea a celorlalți.

Deoarece e extraordinar de comunicativ și mai e și dornic de a vorbi, aut. Îl poate suna și vizita oricând și poate vorbi cu el cât vrea. Trebuie să ne reîmprospătăm încă o dată memoria: Pelzer n-arată absolut deloc dubios, jegos sau suspect. E cât se poate de serios. Ar fi socotit oricând potrivit pentru un post de director de bancă și ar fi acceptat ca președinte al unui consiliu de administrație. Iar dacă ar fi prezentat ca ministru pensionar, cei din jur s-ar mira cel mult că e deja pensionar, căci n-arată deloc ca un om de șaptezeci de ani, ci mai degrabă ca unul de șaizeci și patru care reușește să arate ca și cum ar avea șaizeci și unu.

Întrebat asupra activității sale de la unitatea de colectare a materialelor de luptă, Pelzer n-a căutat să ocolească răspunsul, n-a negat, dar nici n-a acceptat nimic, ci a recurs la o interpretare de-a dreptul filosofică:

— Uitați ce e: dacă am urât ceva pe lumea asta și mai urăsc încă, atunci de bună seamă că acel lucru e risipa inutilă. Insist: inutilă. Căci risipa în sine e un lucru bun dacă are sens și într-un anumit context: dacă faci cuiva cinste, dacă-i dăruiești un lucru scump etc. Dar risipa inutilă mă bagă în groapă. Iar ceea ce au făcut americanii cu morții aceia ai lor a intrat pentru mine în categoria „risipă inutilă”. Câtă risipă de bani, personal și material pentru a transporta, în 1923 sau 1922, cadavrul unui Jimmy de la... să zicem Bernkastel, unde a murit în 1919 în spitalul de campanie, până la Wisconsin! De ce? Și care trebuie să plece împreună cu el și fiecare dinte de aur, verighetă sau lăntișor găsite printre resturi? Și ce credeți, oare portmoneele pe care le-am strâns cu câțiva ani înainte, după luptele de la Lys și *Cambrai*... credeți oare că dolarii, dacă nu i-am fi *luat* noi, ar fi ajuns mult mai departe de ușa cancelariei companiei sau batalionului? Apoi, prețul unei motociclete îl stabilește contextul istoric și portmoneul celui care are nevoie de ea în

respectivul context istoric... Dumnezeu, oare n-am demonstrat că pot fi și generos? Că pot acționa împotriva intereselor mele când e vorba să fiu om? Oare vă puteți da seama cât de îngrijorătoare era situația mea de pe la mijlocul lui '44? Mi-am ignorat voit și cu bună știință obligațiile cetățenești pentru a le înlesni celor doi tineri scurta lor fericire. Am văzut doar cum ea și-a pus mâna peste a lui și am observat că mai târziu dispăreau mereu pentru două, trei sau patru minute în seră, acolo unde erau depozitate turba, paie, iarba-neagră și verdeața de toate felurile. Și credeți că n-am văzut ceea ce se pare că ceilalți chiar n-au observat, și anume că uneori dispăreau amândoi o oră sau două în timpul alarmelor aeriene? Și nu mi-am ignorat doar obligațiile cetățenești, ci și interesele mele erotice, ca bărbat, căci recunosc – n-am făcut niciodată un secret din plăcerile mele erotice – că și eu pusesem ochii pe Leni... Și încă cum! Și astăzi încă – și puteți să i-o spuneți liniștit –, și astăzi încă mă interesează. Noi, cei care am luptat pe front și ne mai ocupăm și cu grădinăritul, suntem uneori niște țiți destul de neciopliți și numeam pur și simplu „lipeală” ceea ce astăzi e descris atât de subtil, de complicat și cu atâta rafinament. Iar pentru a vă demonstra cât de cinstit sunt, revin la modul meu de exprimare și de gândire de atunci. Cu Leni mi-ar fi plăcut să „îmi fac lipeala”. N-am făcut deci sacrificii doar ca simplu cetățean, ca șef ori ca membru de partid, ci și ca bărbat. Am avut din principiu îndoieli în ceea ce privește amorul, cochetatul sau, dacă vreți, lipelile între șef și muncitoare, dar dacă mă simțeam ispitit, dădeam dracului toate îndoielile și mă purtam cum îmi venea, adică îi dădeam drumul și o mai puneam câteodată pe câte una jos – așa numeam noi asta. Uneori mai aveam și necazuri cu fetele – mai mici sau mai mari. Unele foarte mari, ca, de pildă, cu Adele Kreten, care mă iubea, mi-a făcut un copil și voia neapărat să se mărite cu

mine. Voia să divorțez și așa mai departe. Dar eu sunt un dușman declarat al divorțului și consider că asta e o falsă rezolvare a unor probleme serioase. Așa că i-am amenajat Adelei o florărie pe Hohenzollernallee și am avut grijă de copil. Albert e astăzi un foarte bun profesor la un liceu de științe reale, iar Adele e o femeie rațională și foarte bine situată. Dintr-o Adele visătoare – o grădinăreasă romanțioasă, cum spuneam noi, grădinarii –, care se entuziasma de natură și alte asemenea chestii, a devenit o femeie de afaceri onestă, curajoasă și înțeleaptă. Iar din cauza istoriei cu Boris și Leni am tremurat destul de frică de la începutul lui '44. Și v-aș ruga să căutați pe cineva, pe oricine, care ar putea să spună și să demonstreze că aș fi fost neom.

Într-adevăr, niciuna din persoanele interesate n-a putut afirma cu convingere că Pelzer ar fi fost neom. Trebuie să constatăm și să reținem că Pelzer n-a procedat economic cu tremuratul lui de frică. A tremurat cu șase luni prea devreme, iar noi lăsăm cititorul să-i creadă sau nu. Biroul lui Pelzer, prevăzut cu geamuri de sticlă (care a mai putut fi vizitat și e folosit în prezent de către Grundtsch ca birou de expediții, căci aici ține la îndemână ghivecele cu flori destinate mormintelor și cu brazi de Crăciun), se afla în centrul întreprinderii sale. Trei sere dădeau, în toată lungimea lor, spre acest birou și anume – pentru a fi exacti din punct de vedere topografic – dinspre est, nord și sud. În birou Pelzer înregistra cu exactitate toate florile cultivate în sere (mai târziu îi trasă sarcina aceasta lui Boris). Pe urmă dădea o parte dintre ele la mesele de ornat, o altă parte lui Grundtsch, singurul care se ocupa de destul de puținele abonamente pentru morminte din acea vreme, iar o altă parte comerțului mai mult sau mai puțin liber cu flori. În partea de vest a biroului se afla atelierul de coroane, ce se întindea pe lungimea celor trei sere și avea acces direct la două dintre ele, așa că

Pelzer putea urmări absolut fiecare mișcare de-acolo. Ceea ce putea să fi văzut cu adevărat era că Leni și Boris mergeau uneori unul după altul la toaletă (pe care o foloseau atât bărbații, cât și femeile), precum și într-una din cele două sere, pentru a aduce materiale. Condițiile de apărare antiaeriană din întreprinderea lui Pelzer erau „criminale”, după părerea mereu repetată a șefului pazei antiaeriene von den Driesch. Adăpostul cel mai apropiat care corespundea cât de cât prevederilor oficiale era în clădirea administrației cimitirului, la o depărtare de aproximativ două sute cincizeci de metri. Dar, tot conform prevederilor oficiale, acest adăpost nu putea fi folosit nici de evrei, nici de sovietici sau polonezi. Cei care insistau cel mai energic pentru respectarea prevederii erau, după cum se poate bănui, Kremp, Wanft și Schelf. Deci unde putea să se adăpostească un sovietic de bombe engleze și americane, care cu siguranță că nu lui îi erau destinate, dar care l-ar fi putut atinge? Dar omorârea unui sovietic nu constituia o problemă. Kremp s-a exprimat în felul următor: „Cu unul mai puțin. De ce nu?” (martora Kremer) Numai că mai apărea o complicație: cine îl păzea pe sovietic în timp ce viața germanilor era protejată (chiar dacă doar fictiv) în buncăr? Putea fi oare lăsat singur, dându-i șansa ca, fiind nepăzit, să năzuiască spre acea stare pe care fiecare o cunoaște, chiar dacă nu se bucură de ea: libertatea? Pelzer rezolvă problema cu fermitate. Refuză pur și simplu să folosească adăpostul, negând că „ar oferi fie și cea mai mică protecție. E doar un sicriu”, a zis el, lucru care, neoficial, era socotit perfect adevărat și de către autoritățile din oraș. Așa că în timpul atacurilor aeriene rămase în biroul său și garantă că sovieticul nu va ajunge „cu una, cu două” la libertate. „Doar am fost și eu soldat și-mi cunosc obligațiile.” Leni însă, care n-a călcat în viața ei în vreun buncăr sau în vreo pivniță (și aici găsim altă

asemănare între ea și Pelzer), spuse că „va merge pur și simplu în cimitir, așteptând încetarea alarmei”. Mai târziu a ieșit la iveală că „fiecare mergea unde credea de cuviință. Nici protestele caraghiosului acela de von den Driesch n-au ajutat la nimic, iar reclamațiile lui scrise au fost distruse de un prieten al lui Walterchen, la cererea acestuia” (Grundtsch). „Toată chestia cu adăpostul de la administrația cimitirului era absurdă. Era doar o încăpere înăbușitoare, nimic altceva – o iluzie, o pivniță normală, întărită cu câțiva centimetri de ciment, în care ar fi pătruns până și o bombă incendiară.” Urmarea: în timpul alarmelor aeriene se instaura anarhia. Nu mai era permis să se lucreze, sovieticul nu trebuia scăpat din ochi, iar toți ceilalți fugeau „unde va”. Pelzer rămânea în biroul său, garantând pentru Boris, uitându-se tot timpul la ceas și socotind timpul de lucru care se scurgea în paguba sa. Iar deoarece von den Driesch făcea tot timpul scandal din cauza jaluzelelor pe care le avea Pelzer, acesta „mai târziu stinge pur și simplu lumina și întunericul domnea peste ape” (Grundtsch).

Ce se întâmplă însă în acest întuneric? Oare „lipeala” între Boris și Leni se produsese deja la începutul lui '44, pe când Pelzer tremura de frică?

După mărturia singurei persoane care are informații despre viața intimă a lui Leni, adică Margret, stadiul relațiilor erotice dintre Boris și Leni poate fi reconstituit destul de exact. După *ce-și* pusese mâna peste a lui Boris, Leni își petrece adesea serile la Margret, mutându-se în cele din urmă la ea și intrând din nou într-o „fază vorbăreață”, așa cum Boris intrase într-o „fază extrem de vorbăreață” cu Bogakov. În privința evoluției relațiilor sale erotice, Boris nu l-a pus la curent pe Bogakov cu atâta precizie cum a făcut Leni cu Margret și totuși, dacă mărim puțin ochiurile sitei de cernut obiectivitatea, rezultă că a fost o prezentare sincronizată. În orice caz, Pelzer,

al cărui simț al realității rămâne până acum incontestabil, trebuie să fi suferit o serioasă pierdere a lui dacă pe la începutul lui '44 deja „tremura de frică”. Abia în februarie '44 – la șase săptămâni după faza cu mâinile – căzu cuvântul hotărâtor! Leni îi șopti în pripă lui Boris, în timp ce se aflau în fața toaletei, „Te iubesc”, iar el îi șopti la fel de repede „Și eu”. Trebuie să-i iertăm pentru această prescurtare, greșită din punct de vedere semantic. Bineînțeles că ar fi trebuit să spună „Și eu pe tine”, dar probabil că i-ar fi amintit prea tare de acel „Ba tu pe mine”. Oricum, Leni a înțeles, deși „tocmai în acel moment blestematele salve de salut atinseseră o intensitate maximă” (Leni către Margret). Pe la mijlocul lui februarie s-a ajuns la primul sărut, care i-a proiectat pe amândoi într-o stare de extaz. Prima „cunoaștere” (expresia lui Leni, atestată de Margret), respectiv prima „poposire” (expresia lui Bogakov) s-a petrecut, după cum se poate dovedi, abia la 18 martie, cu ocazia unui atac aerian de zi, care a durat de la 14.02 până la 15.18 și în timpul căruia n-a căzut decât o singură bombă.

Acum e timpul s-o eliberăm pe Leni de o eventuală bănuială complet nefondată, și anume de bănuiala că ar fi platonice în plan erotic. Ea are incomparabilul fel direct de a fi al fetelor renane (da, e o adevărată renană sau, după spusele doamnei Hölthohne, chiar o renană „diplomată”, iar asta înseamnă ceva) care, atunci când le place cineva sau au senzația că au ajuns la cel „adevărat”, sunt gata pe loc de orice, chiar și de „gingășiile cele mai curajoase”, fără a mai aștepta certificate religioase sau civile. Cei doi nu erau doar îndrăgostiți, ci erau „năpădiți de dragoste” (Bogakov), iar Boris și-a dat seama de îndată de enorma senzualitate a lui Leni, căci i-a spus lui Bogakov că „e gata, pregătită, simt că e gata să mă întâmpine cu o nespusă nerăbdare”. Avem toate motivele să presupunem că cei doi ar fi vrut să se

„cunoască”, respectiv să „poposească” neconținut, dar condițiile în care trăiau reclamau o precauție nemaipomenită, asemănătoare doar cu aceea de care ar fi trebuit să dea dovadă o pereche de îndrăgostiți care, venind din direcții opuse peste un câmp minat lat de un kilometru, ar fi trebuit să găsească acei trei sau patru metri pătrați fără mine, pentru a se culca, a se „pune jos” sau a desăvârși „lipeala”.

Doamna Hölthohne s-a exprimat în felul următor: Cei doi tineri se îndreptau unul spre altul cu viteza unei rachete și doar simțul de autoconservare, dar mai ales dorința de a-i apăra pe celălalt de primejdii, îi făceau să se ferească de acțiuni necugetate. Principial sunt împotriva „legăturilor”. Dar în condițiile istorice și politice date aş fi făcut cu dragă inimă o excepție cu cei doi și le-aş fi dorit, făcând abstracție de principiile mele morale, să se întâlnească într-un hotel sau măcar într-un parc ori, din parte-mi, în holul unei case sau într-un loc asemănător, căci în timp de război chiar și unele variante și locuri relativ vulgare devin iar demne de un *tete-a-tete*. Trebuie să recunosc că *pe atunci* o astfel de legătură mi s-ar fi părut dezonorantă; *astăzi* sunt cu mult mai modernă.

Margret, citată cuvânt cu cuvânt: Leni mi-a spus că „Știi, peste tot, peste tot văd doar pancarta cu avertismentul: «Atenție, pericol!» “ Și, în afară de asta, trebuie să știți că și posibilitățile de comunicare erau foarte reduse. Era de-a dreptul fantastic cât de precis știa Leni că, cel puțin o vreme, ea e cea care trebuie să aibă inițiativa. Și asta în ciuda tuturor convențiilor, pe care pe atunci până și eu le respectam. Eu nu „m-aş fi dat” *niciodată la* un bărbat. Și nu era vorba doar de șoapte de amor, căci ei doi mai trebuiau să și afle, să descopere câte ceva unul despre altul. Dar le era nemaipomenit de greu să rămână împreună, doar ei doi, fie și o jumătate de minut. Mai târziu Leni a

atârnat pur și simplu o bucată de pânză de sac între toaletă și grămada de turbă, fâxând-o la nevoie cu un cui strâmb. În felul acesta lua naștere o mică cabină, în care se puteau mângâia uneori pe obraji, își puteau da un sărut, și era o adevărată senzație când își puteau șopti „Te iubesc”. Câte n-aveau să-și spună! Cine erau, cum se simțeau, condițiile din lagăr, politica, războiul, hrana. Desigur, ea avea de-a face cu el și profesional, căci trebuia să-i aducă și coroanele terminate. Dar predarea dura, probabil, doar jumătate de minut, din care aveau la dispoziție numai zece secunde pentru a-și șopti ceva. Uneori, fără să se fi vorbit dinainte, aveau împreună de lucru în biroul lui Pelzer, căci Leni îi dicta consumul de flori sau trebuia să caute ceva în dulapul cu panglici. În felul acesta aveau la dispoziție un minut special. Desigur, se înțelegeau prin prescurtări, dar pentru asta trebuia ca mai întâi să convină asupra prescurtărilor. Dacă Boris spunea „doi”, atunci Leni știa că în ziua respectivă în lagăr muriseră doi inși. Și bineînțeles că pierdeau o mulțime de vreme cu întrebări inutile pentru alții, dar importante pentru îndrăgostiți, cum ar fi „Mă mai iubești?” și altele asemănătoare, așa că și aici se simțea nevoia unei prescurtări. Dacă Boris întreba „Și tu, ca și mine?”, Leni știa că asta înseamnă „Mă mai iubești și tu, așa cum te iubesc și eu?” și putea răspunde la iuțeală „Da, da, da”, iar astfel nu pierdeau prea mult timp. Desigur, ea trebuia să pună la bătaie și câteva țigări, pentru a câștiga bunăvoința nazistului cu piciorul amputat... nu-mi mai amintesc cum îl chema. Dar treaba asta trebuia făcută cu foarte, foarte mare grijă, pentru ca acesta să n-o înțeleagă greșit. Nu era vorba de o încercare de apropiere și nici de mită, ci de o amabilitate de la sine înțeleasă între tovarăși de muncă. Iar după ce i-a dat nazistului patru sau cinci țigări pe parcursul unei luni, i-a putut da și lui Boris *pe față* câte una. Iar Pelzer spunea câteodată „Ei, copii, ieșiți afară, faceți o

pauză și fumați la aer curat”, așa că avea și Boris voie să iasă afară și să fumeze pe față țigara sa și puteau să vorbească pe față două-trei minute unul cu altul – desigur, în așa fel încât ceilalți să nu le înțeleagă vorbele. Uneori se îmbolnăvea nazistul, alteori femeia aceea nesuferită, ba din când în când erau bolnavi amândoi deodată. Erau chiar și cazuri fericite, când trei sau patru oameni erau bolnavi în același timp, iar Pelzer era plecat. Atunci Boris făcea o parte din calculele contabile, iar Leni pe cealaltă, așa că stăteau în mod justificat douăzeci sau zece minute împreună în birou și-și mai puteau povesti câte ceva despre părinți și despre viața lor. Leni îi povesti și despre Alois. Toate astea au durat o eternitate și cred că se „cunoscuseră” deja, cum numea Leni chestia aia, dar ea nu-i știa încă numele de familie. „De ce”, mi-a spus ea, „de ce să-i fi știut mai devreme? Existau o mulțime de lucruri mult mai importante, iar eu i-am spus că mă cheamă Gruyten, nu Pfeiffer, cum apar în acte”. Și ce s-a mai pus la punct Leni cu războiul, pentru a-i putea informa despre situația de pe front! Trecea într-un atlas tot ce ascultam la radio de la englezi și vă spun că știa cu exactitate cum la începutul lui ianuarie '44 frontul era la Krivoi Rog, la sfârșitul lui martie a avut loc o încercuire la Kamenet-Podolski și la mijlocul lui aprilie rușii erau deja în apropiere de Lemberg. Pe urmă a știut cu exactitate că americanii veneau dinspre vest spre Avranches, Saint L6 și Caen. Iar în noiembrie, când era de mult gravidă, era permanent închiudată că americanii „nu veneau încoace” – așa zicea ea – și că le trebuia atâta vreme să ajungă de la Monschau la Rin. „Doar nu-s decât optzeci-nouăzeci de kilometri”, spunea ea. „De ce durează atâta?” Noi socoteam cu toții că în decembrie sau cel mai târziu în ianuarie o să fim eliberați, dar treaba se lungea și ea nu pricepea de ce. A urmat teribila depresie de după ofensiva din Ardeni și îndelungata luptă de la Hürtgenwald. I-am explicat

– adică am încercat să-i explic – că germanii se bat acum ca sălbaticii, deoarece americanii se apropie de pământul german, și că iarna teribilă le împiedică înaintarea. De atâtea ori am repetat chestiile astea, încât îmi sunt și acum proaspete în memorie. Trebuie să înțelegeți că ea era gravidă și că trebuia să găsim un bărbat de încredere și care să accepte să fie tatăl copilului lui Leni. Mențiunea „tatăl necunoscut” voia s-o accepte numai în caz extrem. În mod inutil (și până și astăzi zic „în mod inutil”, căci aveam al dracului de multe alte treburi pe cap), Boris ne-a mărit deruta, șoptindu-i într-o bună zi lui Leni un nume: Georg Trakl. Eram amândouă ca lovite în cap cu leuca și nu știam ce vrea să însemne asta. Oare pe ăsta îl propunea ca tată al copilului lui Leni? Și cine era, unde locuia? Leni înțelesese, în loc de Trakl, Trackel și, deoarece știa puțină engleză, s-a gândit că ar putea fi vorba de un oarecare Truckel sau Truckl. Nu știu nici până azi ce i-o fi venit lui Boris cu chestia asta în septembrie '44. Doar fiecare își simțea pielea în primejdie. Am dat telefoane întreaga seară, căci Leni era nerăbdătoare și voia să afle încă din seara aceea. Nimic. Niciunul dintre cunoscuții mei nu auzise de el. În cele din urmă Leni a plecat acasă, deși era târziu, și i-a întrebat pe toți cei din familia Hoyser. Nimic. Era destul de neplăcut, căci a doua zi a trebuit să sacrifice câteva secunde prețioase pentru a-i întreba pe Boris cine e. El i-a răspuns: „Poet de limbă germană, austriac, mort”. Leni s-a dus glonț la prima bibliotecă publică și a scris de îndată pe fișa de împrumut „Trackei Georg”, trezind dezaprobarea și disprețul fățiș al unei bibliotecare mai vârstnice. A ajuns totuși în posesia unui mic volum de poezii, pe care l-a luat cu pietate, începând deja să-i citească din tramvai. Mi-au rămas în amintire câteva versuri, deoarece mi le citea în fiecare seară: „Lespezile de marmură ale străbunilor sunt de-acum sure”. Asta-mi plăcea, mi se părea ceva minunat, dar altele mi-au plăcut

și mai mult: „Fete stau timid la poartă, valul vieții le-mpresoară, buzele li se-nfioară și, așteptând, tot stau la poartă”. Când le-am auzit, am plâns de-a binelea și plâng și astăzi, deoarece îmi amintesc (cu cât sunt mai bătrână, cu atât mai tare) de copilăria și tinerețea mea: cât de plină de speranțe și cât de veselă am fost, plină de speranțe și veselă... Iar lui Leni i s-a potrivit o altă poezie – atât de bine, încât am învățat-o amândouă imediat pe dinafară: „La fântână, pe-nserate, stau cuprinși de-o vrajă adâncă, să-și ia apă pe-nserate; ciuturi lin coboară, urcă”. A învățat poeziile astea din volumaș pe dinafară, cântându-le ca pentru sine în atelier, pe o melodie improvizată. Și asta pentru a-i face lui o bucurie. Și i-a făcut-o, dar a avut necazuri cu nazistul acela, care a început să urle la ea și a întrebat-o ce fel de chestii sunt astea. Iar Leni a spus că nu face altceva decât să recite poeziile unui poet german. S-a amestecat prosteste și Boris, spunând că-l știe pe acest poet care provine din Ostmark – chiar așa a spus: Ostmark în loc de Austria! –, se cheamă Georg Trakl și așa mai departe. Faptul că un bolșevic cunoștea mai bine decât el poeziile germane l-a scos iar din sărite *pe nazist*. S-a interesat la conducerea partidului sau mai știu eu unde dacă Trakl ăsta a fost *bolșevic*, dar i s-a spus că poetul nu pune niciun *fel de probleme*. Dar a mai întrebat și dacă e permis *ca* un sovietic, un om inferior, un comunist, *să-i cunoască* atât de bine pe acest Trakl și i s-a răspuns că sfânta cultură germană n-are ce căuta în gura oamenilor inferiori. Au apărut și mai multe tensiuni, fiindcă Leni, care devenise în acea perioadă obraznică și sigură pe sine și arăta fantastic, deoarece era iubită, așa cum pe mine nu m-a iubit nimeni, nici măcar Schlömer – poate Heinrich m-ar fi iubit astfel –, începu să cânte chiar în ziua respectivă poezia despre Sonia: „Amur- gește-n vechi grădini viața Soniei, calm azur”. De patru ori apare Sonia în poezie. Iar

nazistul a început să urle că Sonia e un nume rusesc și că asta e trădare față de poporul german. Dar Leni i-a răspuns prompt că și pe Sonia Henie o cheamă Sonia și că nici n-a trecut anul de când a văzut *Dirigintele de poștă*, unde era plin de ruși și mai era și o fată rusoaică. Pelzer a pus capăt acestei dispute, declarând că totul e o prostie și spunând că Leni are, bineînțeles, voie să cânte în timpul lucrului și că nimeni n-are ce obiecta decât, eventual, în cazul în care cântecele ar fi dușmănoase față de statul german. S-a pus la vot și, fiindcă Leni avea o voce foarte drăguță, de alto, iar atmosfera era atât de posomorâtă, încât nimănui nu-i venea să cânte, au votat toți, dar absolut toți, împotriva nazistului, așa că Leni și-a putut continua improvizațiile pe poezii de Trakl.

Hölthohne, Kremer și Grundtsch confirmă, chiar dacă în formulări diferite, că melodiile lui Leni le făceau plăcere. Hölthohne: „Dumnezeule, era ceva atât de dulce în vremurile acelea triste! Iar micuța, cu drăguța ei voce de alto, cânta fără să i se ceară s-o facă. Desigur, îți puteai da seama că-l cunoaște pe dinafară pe Schubert. Și cât de frumos improviza variațiuni pe acele texte minunate și mișcătoare”.

Kremer: „Atunci când Leni începea să cânte, parcă apărea o rază de soare. Nici măcar Wanft sau Schelf n-aveau nimic împotriva. Puteai vedea, auzi și simți nu doar că iubește, ci și că e iubită; dar pe cine și de către cine – asta nu putea s-o bănuiască niciunul dintre noi, deoarece rusul stătea întotdeauna posomorât și lucra mai departe”.

Grundtsch: „Am râs în hohote – și în sinea mea, și pe față – de prostul acela de Kremp. Ce s-a mai enervat în legătură cu Sonia! De parcă n-ar exista sute, mii de femei pe care le cheamă Sonia! Și a fost o idee minunată din partea lui Leni s-o dea exemplu pe Sonia Henie. Ah, când fata începea să cânte, răsărea sau înfloreă parcă dintr-odată o floarea-soarelui pe un ogor acoperit de zăpadă! Era

minunat și fiecare dintre noi simțea că-i iubită și iubește. Doamne, cât de înfloritoare era pe atunci! Desigur, cu excepția lui Walterchen, nimeni nu știa cine e alesul inimii ei”.

Pelzer: „Bineînțeles că mă bucuram că ea cânta. Nu știusese până atunci că are o voce atât de drăguță, de alto. Dar nu știu dacă o să vă pot explica, fie și măcar vag, câte supărări am avut din pricina asta. Telefonoane peste telefoane și întrebări peste întrebări: dacă erau într-adevăr cântece rusești, ce amestec are rusul în toate astea și așa mai departe. Ei, până la urmă s-au liniștit lucrurile, dar au fost o mulțime de nervi, căci treaba nu era chiar atât de lipsită de riscuri. V-o mai spun o dată: nimic nu era pe atunci lipsit de riscuri”.

Aici trebuie corectată o anumită impresie, care s-a format, eventual, din greșeală și care constă în aceea că s-ar putea crede că Boris și Leni și-ar fi petrecut viața într-o permanentă stare de tristețe sau că Boris ar fi încercat prea insistent să examineze sau să completeze cultura lui Leni în ceea ce privește lirica și proza germană. După cum îi mărturisea la vremea aceea zilnic lui Bogakov, munca îi făcea plăcere și era vesel, căci dacă putea fi sigur de ceva, atunci acel ceva era faptul că o va reîntâlni pe Leni, putând spera chiar – în funcție de situația de ansamblu, de evoluția războiului și de bombardamente – că va putea „poposi”. După ce i se trăsese acea săpuneală zdravănă din cauza cântatului în tramvai, a fost destul de înțelept ca să-și înăbușe dorința spontană de a cânta. Cunoștea o mulțime de cântece populare germane, pe care știa să le interpreteze cu o voce melancolică și profundă, ceea ce nu-i aducea decât alte necazuri cu Viktor Henrikovici și cu alți tovarăși de-ai lui, cărora nu le prea ardea de cântece germane (și pe bună dreptate – Aut.). În cele din urmă s-a ajuns la o învoială: deoarece *Marlene* era nu doar acceptată, ci și mereu solicitată, iar vocea lui Boris era apreciată, acesta avea voie, după ce cântase

mai întâi *Lili Marlene* (un cântec care, după Bogakov, nu-l „prindea” – Aut.), să mai cânte încă un cântec german. Bogakov zicea că favoritele lui erau *La fântâna din fața porții*, *Floarea de răsură* și *într-o vale adâncă*. E de presupus că, în zori de zi, Boris ar fi preferat să lanseze pe deasupra capetelor călătorilor posomorâți din tramvai un cântec ca *Ia auzi de-a fără ce se-aude*. Oricum, o consolare tot i-a rămas după ce acel unic moment muzical al său a fost atât de penibil răstălmăcit și reprimat cu turbare: muncitorul german care-i șoptise atunci vorbele de îmbărbătare călătorea aproape în fiecare dimineață cu același tramvai ca și el. Desigur, nu puteau schimba niciun cuvânt unul cu altul, dar uneori se priveau adânc în ochi și doar cel care s-a aflat vreodată într-o situație asemănătoare poate ști cât de mult înseamnă o pereche de ochi în care poți privi adânc și liber. Mai înainte de a începe să cânte și la întreprindere (Bogakov), își luă măsuri de precauție pline de înțelepciune. Deoarece nu se putea evita ca oamenii de la atelier – inclusiv Kremp și Wanft – să *vorbească* uneori cu el, chiar dacă era vorba doar de un scurt și mârâit „Aici!”, „Hai!” sau „Ei!”, iar cu Pelzer avea câteodată lungi discuții privitoare la panglici, contabilitatea coroanelor și a florilor sau ritmul de muncă ce trebuia adoptat, Boris îl întrebă într-o zi pe Pelzer dacă n-ar putea „interpreta un cântec” când și când.

Pelzer: Am rămas cu gura căscată. Da. Deoarece băiatului îi stătea mintea la așa ceva. Dar povestea era al dracului de complicată după incidentul cu cântecul din tramvai, când, din fericire, nimeni nu observase *ce* cântase, ci doar că o făcuse. Când l-am întrebat de ce vrea neapărat să cânte, explicându-i că, având în vedere mersul războiului, cântecul unui prizonier rus poate fi considerat o provocare – nu trebuie să uitați că era în iunie '44 și Roma era în mâinile americanilor, iar Sevastopolul din nou în cele ale rușilor –, mi-a

răspuns: „îmi face deosebit de multă plăcere”. Ei, trebuie să vă spun drept c-am fost mișcat, mișcat de-a binelea când am auzit că-i face plăcere să cânte cântece germane. I-am spus: „Ascultă-mă, Boris. Știi că nu sunt neom și, din partea mea, poți trânti la cântece ca Șaliapin, dar adu-ți aminte câtă îngrijorare a provocat cântatul doamnei Pfeiffer” (niciodată n-am numit-o Leni în fața lui). „Ce-o să se întâmple când dumneata...?” în cele din urmă am riscat, am ținut o mică cuvântare și am spus: „Ascultați, oameni buni! Boris lucrează deja la noi de o jumătate de an. Știm cu toții că e un muncitor bun și un om liniștit. Iubește însă cântecele germane și toată muzica germană și ar dori să i se îngăduie să cânte din când în când, în timp ce muncește, câte un cântec german. Propun să supunem la vot. Cei care sunt de acord să ridice mâna”. Iar eu am ridicat imediat primul mâna. Și ce să vezi?

Kremp n-a ridicat chiar mâna, dar a mârâit ceva în semn de aprobare. Iar eu am continuat: „Ceea ce vrea să cânte Boris face parte din bunurile culturale germane, dar nu văd niciun pericol dacă un sovietic e atât de ahtiat după aceste bunuri”. Ei, Boris a fost destul de deștept să nu se apuce de îndată de cântat. A așteptat câteva zile, pe urmă... ce să vă spun? A cântat arii din Carl Maria von Weber, interpretate cum nici la operă n-am auzit mai bine. A cântat și *Adelaide* de Beethoven – și a făcut-o perfect din punct de vedere muzical și al pronunției germane. Bun. După aceea a cântat cântece de dragoste – cam prea multe, după gustul meu –, iar în cele din urmă „Haideți spre Mahagonny, unde vântul proaspăt adie; belșug de pocher, de whisky, de carne de cal, de femeie”. Pe ăsta îl cânta deseori și abia mai târziu am aflat că era de Brecht ăla. Și trebuie să vă mărturisesc că și acum mă trec fiori. Cântecul mi se pare bun, mai târziu mi-am cumpărat și discul și-l ascult și astăzi des și cu plăcere, dar tot mă trec fiori când mă

gândesc că Brecht era cântat de un prizonier rus în toamna lui 1944, când englezii erau deja la Arnheim, rușii în suburbiile Varșoviei, iar americanii în apropiere de Bologna... Simt că mi se albește părul, chiar dacă a trecut atâta vreme. Dar cine știa de Brecht? Nici măcar lise Kremer nu știa de el, iar Boris se bizuia pe faptul că nimeni nu-l știa pe Brecht și nici pe Trakl ăla. Abia mai târziu am observat că era vorba de un cântec de dragoste între el și Leni, o variantă la cântecul ei! O antifonie după toate regulile artei.

Margret: Cei doi deveneau tot mai curajoși, așa că mie mi s-a făcut îngrozitor de frică. Leni îi ducea acum zi de zi câte ceva: țigări, pâine, zahăr, unt, ceai, cafea, ziare (pe care le împătura în pătrățele minuscule), lame de ras și îmbrăcăminte, căci se apropia iarna. Trebuie să țineți cont de faptul că de la mijlocul lui martie '44 n-a trecut nicio zi fără să-i fi dus ceva. Își amenajase un ascunziș în balotul de turbă de la bază – desigur, cu fața spre perete pe care-l masca cu un fel de dop de turbă. De acolo își lua el mai târziu lucrurile. Și bineînțeles că trebuiau cumpărate și santinelele, pentru a-i scuti de percheziții. Pentru treaba asta era nevoie de maximum de precauții. Și mai era și tipul acela obraznic – amuzant, dar obraznic –, care voia să meargă la dans cu Leni și alte d-astea. El zicea că „să-și încerce odată puterile”. Un porc obraznic și tânăr, care probabil că știa mai multe decât lăsa să se bănuiască. Insista ca Leni să iasă odată cu el. În cele din urmă chestia nu a mai putut fi evitată și Leni m-a rugat să vin și eu. Ne-am dus deci de câteva ori la localurile acelea de dans pentru soldați, care, pe cât de familiare îmi erau mie, pe atât de necunoscute îi erau lui Leni. Tipul cel obraznic recunoscuse cinstit că eu aș fi mult mai pe gustul lui decât Leni, care prea era toată numai suflețel, pe când eu aș fi fost mai degrabă de soiul „pipițelor dezghețate”. Până la urmă s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple, mai ales că lui Leni

i s-a făcut îngrozitor de frică de tip, nu cumva ăla – Boldig îl chema – să afle ceva și să provoace o nenorocire. Eu m-am... cum să spun oare?... nu, nu chiar sacrificat; l-am preluat – sau poate că ar fi mai bine să spun că l-am acceptat. Pentru mine n-a însemnat un sacrificiu chiar atât de mare, căci la sfârșitul lui '44 unul în plus sau în minus nici nu mai conta. Acest tânăr domn obraznic trăia pe picior mare: mergeam doar la hotelurile cele mai bune când voia „să pună un disc cu mine”, cum zicea el, comanda șampanie și alte d-astea. Cel mai important e că a ieșit la iveală că nu e doar obraznic, ci și lăudăros. De îndată ce se afuma nițel, se apuca să trăncănească. Făcea comerț cu orice: cu rachiu, cu țigări, bineînțeles, cu cafea și cu carne. Dar *afacerile cele* mai bănoase le făcea cu documentele *pentru* decernarea ordinelor, cu certificate de *rănit*, cu livrete militare. Pusese mâna pe o grămadă de chestii din astea în timpul unei retrageri. Vă puteți imagina că atunci când am auzit de livrete militare, am devenit atentă, căci m-am gândit la Boris și Leni. Ei, l-am lăsat eu să trăncănească, pe urmă am început să-mi bat joc de el, până ce mi-a *arătat* toate chestiile alea. Avea într-adevăr o cutie de mărimea unei enciclopedii, plină cu formulare ștampilate și semnate, foi de permisie și ordine de deplasare. Bun. N-am mai spus nimic, dar acum *noi* îl aveam la mână pe el, în timp ce el tot nu știa mare lucru. L-am întrebat cu precauție ce părere are despre rușii din lagăr și el mi-a răspuns că erau niște nenorociți cărora le dădea uneori și țigări, căci mucerile erau oricum ale lor, și că n-avea de gând să și-i facă dușmani. Boldig lua pentru o „Cruce de onoare” clasa I trei mii de mărci și considera că oricum e „gratis”, iar pentru un livret cinci mii, căci „cu ăsta îți poți salva viața”. Și-a vândut toate certificatele de rănit când a început marea retragere din Franța și când dezertorii care se ascundeau printre ruine au început să tragă unii în alții, rănindu-se la mână

sau la picior – dar respectând, desigur, distanța cuvenită. Cu certificatele de rănit puteau intra iar în legalitate. Lucram deja de doi ani la spitalul de campanie și știam ce soartă îi așteaptă pe cei care se automutilează.

Pelzer: Asta se întâmpla în perioada când afacerile se aflau temporar în declin. A fost un adevărat noroc că atunci Kremp, care avea tot timpul neazuri cu proteza, a trebuit să stea câteva luni în spital. Altfel ar fi trebuit să concediez doi sau trei oameni și asta nu din cauză că s-ar fi murit mai puțin, ci deoarece evacuarea orașului se făcea acum mai consecvent și mai riguros. Răniții nu mai erau aduși cu toții în orașul nostru, ci erau transportați de îndată peste Rin. Din fericire, Schelf și Zeven au acceptat de bunăvoie să fie evacuate în Saxonia, așa încît eram „între noi”, dacă mă pot exprima astfel. Dar era destul de greu să le dau și celorlalți măcar câte ceva de lucru. În cele din urmă i-am pus să lucreze la sere, dar și așa firma șchiopăta, neacoperindu-și nici măcar cheltuielile. În '43 lucram în două schimburi, uneori chiar și noaptea, dar acum stagnam. Pe urmă a avut loc brusc altă înviorare, provocată nemijlocit de tot mai intensele atacuri aeriene ale englezilor. După cum se știe, noi ținem de branșa pompelor funebre. Acum existau iarăși destui morți în oraș, așa că i-am scos pe oameni de la sere, căci erau din nou necesare două schimburi. În acest timp Leni a făcut o descoperire – putem să-i spunem așa – care a adus o serioasă înviorare a afacerilor. Descoperise undeva câteva ghivece sparte cu merișor și a început să facă din el niște cununi mici și foarte strâns împletite, jerbe care bineînțeles că ar fi putut trezi din nou bănuiala că lucrăm în maniera romană, dar doar câțiva idioți s-ar mai fi putut gândi la asemenea prostii pe la mijlocul lui '44. Leni ajunsese o adevărată maestră. Cununile erau mici, ușor de mănuit și aveau un aspect aproape metalic; mai târziu au și

fost date cu lac. Leni împletea în ele inițialele mortului sau ale celui care comandase coroana, iar uneori chiar și numele întreg, dacă nu era prea lung. „Hans” și „Maria” intrau cât se poate de bine și în felul acesta luau naștere contraste foarte plăcute de verde și violet și nici măcar regula de bază a omătului, aceea ca punctul de greutate să fie în treimea din stingă sus, nu era ignorată. Eu eram încântat, clienții entuziasmați, și deoarece puteam trece peste Rin fără probleme și fără prea mari riscuri, iarba-neagră putea fi adusă în orice cantități. Uneori Leni se întrecea pe sine, împletind simboluri religioase, ancore, inimi și cruci.

Margret: Bineînțeles că Leni avea planurile ei când a început să lucreze cu iarba-neagră. Ea însăși a declarat că patul ei de mireasă ar trebui făcut din iarbă-neagră, iar deoarece tot trebuia să rămână în cimitir, n-a avut altă posibilitate decât să aleagă pentru întâlnirile lor unul din marile cavouri de familie. S-a oprit asupra masivei capele particulare a familiei Beauchamp, care era de pe atunci destul de avariată. Se găseau acolo bănci și un mic altar, în spatele căruia nu putea fi văzută iarba-neagră. A fost un fleac să scoată o piatră din altar și să amenajeze acolo o mică ascunzătoare pentru țigări, vin, pâine și dulciuri. În același timp Leni a devenit mai vicleană și nu-i mai dădea lui Boris o ceașcă de cafea zilnic, ci doar la patru-cinci zile. Uneori se prefăcea că nu-l vede când preda coroanele și abia dacă se mai întâlnea cu el în firmă. Nici nu mai schimbau șoapte, iar ascunzătoarea din balotul de turbă a fost desființată și mutată în altarul din capela familiei Beauchamp. 28 mai a fost ziua ei norocoasă: două alarme aeriene una după alta, amândouă pe timp de zi, între unu și patru și jumătate. N-au căzut bombe multe, totuși destule pentru a se considera că e vorba de atacuri aeriene. Seara a venit radioasă acasă și mi-a spus: „Astăzi a fost ziua mea de nuntă. Pe 18 martie am sărbătorit logodna.

Și știi ce mi-a zis Boris? Ascultă-i pe englezi, ăștia nu mint”. Pe urmă au venit vremuri grele, căci mai mult de două luni n-au mai avut loc atacuri pe timp de zi, ci doar noaptea și numai câteva înainte de miezul nopții. Stăteam în pat și Leni blestema: „De ce nu vin în timpul zilei? Când o vor face din nou? Și de ce nu vin americanii încoace? De ce au nevoie de atâta timp s-ajungă aici, când nici nu-i chiar atât de departe?” Era deja gravidă și noi ne spărgeam capul să găsim un tată pentru copil. În sfârșit, în ziua înălțării Domnului avu loc din nou un atac aerian puternic pe timp de zi, care dură două ore și jumătate, cred. Căzură bombe din belșug până și în cimitir, iar câteva schije pătrunseră prin geamurile capelei Beauchamp, zburând peste cei doi. Pe urmă sosi și perioada pe care Leni o numi „glorioasă”, „luna gloriosului rozariu” – adică între 2 și 28 octombrie, când avură loc nouă atacuri aeriene pe timp de zi. Leni spuse: „Asta le-o datorez lui Rahel și Maicii Domnului. Ele n-au uitat cât de mult le iubesc”.

Trebuie să amintim aici la iuțeală câteva fapte obiective, cu rol rezumativ, dacă putem spune astfel. Leni avea douăzeci și doi de ani. Cele trei luni dintre Crăciunul lui '43 și prima „poposire”, din 18 martie 1944, le putem socoti liniștiți ca perioadă de logodnă din perspectiva dreptului civil. De la înălțarea Domnului din '44 trebuie să-i considerăm pe cei doi „proaspăt căsătoriți”, o pereche a cărei soartă se afla pe de-a-ntregul în mâinile mareșalului Harris, pe care ei nu-l cunoșteau. Infailibila statistică nu e aici mai utilă decât relatările lui Pelzer sau ale lui Margret. Între 12 septembrie și 30 noiembrie 1944 au avut loc șaptesprezece atacuri aeriene pe timp de zi, au căzut aproximativ 150 de mine aeriene, ceva mai mult de 14.000 de bombe explozive și cam 350.000 de bombe incendiare. Trebuie să înțelegem că haosul care se crea în mod inevitabil era favorabil tinerei perechi, căci nimeni nu mai

avea chef să observe unde se ascundea celălalt și nici dacă ieșea afară singur sau împreună cu altcineva, chiar dacă ar fi ieșit din capela unui cavou de familie. În asemenea vremuri perechile mofturoase s-ar fi poticnit, dar evident că nici Leni și nici Boris nu erau mofturoși. Bineînțeles că acum aveau destul timp la dispoziție pentru a-și povesti unul altuia despre părinți, frați, origine, studii și război. Pe baza statisticii privitoare la atacurile aeriene și la bombardamente, putem constata cu exactitate aproape științifică faptul că Leni și Boris au petrecut împreună, între lunile august și decembrie 1944, aproape douăzeci și patru de ore, iar în 17 octombrie chiar trei ore consecutiv. Dacă a ajuns cineva la concluzia că cei doi sunt de compătimit, atunci trebuie să alunge asemenea gânduri, mai ales dacă ne gândim cât de puține perechi, unite legal sau ilegal, captive sau libere, au avut ocazia să petreacă cu atâta patimă atât timp împreună. Deci și din acest punct de vedere trebuie să-i considerăm pe cei doi niște aleși ai sorții, care-și doreau, în mod imoral, ca atacurile aviației engleze să aibă loc în timpul zilei, pentru a se putea întâlni în capela Beauchamp.

Ceea ce Boris nu bănuia și nici n-a aflat vreodată era că Leni a ajuns să aibă dificultăți financiare. Dacă ne gândim că salariul lunar nu-i ajungea nici măcar pentru un sfert de kilogram de cafea, iar chiriile pe care le încasa abia pentru o sută de țigări, dar folosea aproximativ un kilogram de cafea lunar și avea nevoie de trei până la patru sute de țigări, mai ales că mereu trebuia să le ofere „atenții” unora și altora, atunci oricine își va da seama că aici a intrat în acțiune, ca o avalanșă, una din cele mai simple legi economice: cheltuieli mari la venituri mici. Pentru a-și aproviziona gospodăria cu cafea, zahăr, vin, țigări și pâine, Leni avea uneori nevoie de cinci mii de mărci pe lună – prețurile fiind calculate la nivelul anului

1944. Iar acest calcul este exact sau are o probabilitate care frizează precizia absolută. Veniturile ei din salariu și chirii ajungeau însă doar la o mie. Urmările sunt previzibile: datorii. Mai trebuie să avem în vedere și faptul că în aprilie 1944 a aflat și locul de detenție al tatălui ei, așa că a încercat, pe căi ocolite și foarte complicate, să-i mai „trimită” și lui ceva, deci cheltuielile ei au fost, începând din iunie '44, de aproape șase mii de mărci, pe când ea încasa doar o mie. Nu făcuse niciodată economii, căci și necesitățile ei personale îi depășeau cu mult veniturile încă înainte de a avea cheltuieli suplimentare cu Boris și tatăl ei. Pe scurt: e fapt dovedit că în septembrie 1944 avea deja douăzeci de mii de mărci datorie, iar creditorii o presau. Exact în această perioadă tendința ei spre risipă căpătă noi dimensiuni, căci năzuia spre articole de un lux fantastic, cum ar fi lamele de ras, săpunul, ba chiar și ciocolata. Și vin, iar și iar vin.

Lotte H. Despre această situație: De la mine n-a cerut niciodată, deoarece știa cât de greu o duc cu cei doi copii. Dimpotrivă, îmi dădea ea câte ceva: cartele de pâine și zahăr, uneori tutun sau țigări. Nu, nu. Era cât se poate de bună. Între aprilie și octombrie a venit doar rareori acasă și puteai să-ți dai seama după cum se poartă că are pe cineva care o iubește și pe care-l iubește. Bineînțeles că noi habar n-aveam cine era și ne închipuiam că se întâlnește cu respectivul în locuința lui Margret. Pe vremea aceea deja nu mai lucram de un an la firmă, ci la oficiul forțelor de muncă, iar mai târziu la asistența celor rămași fără adăpost, și câștigam exact atâtea parale cât să-mi pot duce zilele. După iunie '43 firma fusese reorganizată și conducerea fusese preluată de un tip sever de la minister. Noi îi spuneam cu toții „vânt nou”, căci îl chema Kierwind^[15]. El vorbea mereu despre „renunțarea la vechea tihnă și înprospătarea aerului stătut”. În acest aer stătut eram incluși socrul meu și cu mine. Mi-a spus-o pe șleau: „Voi doi sunteți de prea

multă vreme aici, de mult prea multă vreme. Nu vreau să am neazuri cu voi acum, când începem să lucrăm la șanțurile și lucrările de fortificații de la granița de vest. O să fie o chestie urâtă, cu ruși, ucraineni, rusoaice și soldați germani din batalioanele disciplinare.

Asta nu-i de voi. Plecați mai bine de bunăvoie”. Kierwind era tipul clasic de om care-și dă importanță: cinic, dar nu lipsit de amabilitate. Din ăștia există cu duiumul. „Încă miroșiți cu toții a Gruyten.” Așadar, am plecat, eu la oficiul forțelor de muncă, iar socrul meu pe un post de contabil la căile ferate. Ei, acum nu știu precis cum să mă exprim: fie că Hoyser și-a arătat atunci adevăratul său caracter, fie caracterul i-a fost modificat de noile condiții. A devenit destul de josnic și așa a rămas până în ziua de azi. Condițiile în care trăiam în locuința noastră erau infernale – și cu asta n-am spus de fapt nimic. După arestarea lui Gruyten trăiam într-un fel de locuință și gospodărie comună, unde îl indusesem și pe Heinrich Pfeiffer, care-și aștepta ordinul de chemare. Marja și soacră-mea făceau cumpărăturile și aveau grijă de copii. Marja pleca uneori la țară, fie la Tolzem, fie la Lyssemich, de unde aducea cartofi și legume, uneori chiar și câte un ou. Un timp treaba a mers bine, adică până când socrul meu a început să-și aducă acasă supa pe care o primea gratuit la prânz de la căile ferate. Seara și-o încălzea și începea s-o soarbă cu poftă în fața noastră, ceea ce însemna că avea un supliment, o porție în plus față de ceea ce primeau ceilalți. Pe urmă soacră-mea a început să devină „gramoma-niacă”, cum spunea Marja, adică s-a apucat să cântă- rească încă o dată toate alimentele. A urmat faza în care toți își țineau lucrurile sub cheie într-un dulap prevăzut cu un lacăt cât toate zilele. Bineînțeles că fiecare îl suspecta pe celălalt de furt. Soacră-mea cântărea margarina înainte de a o închide în dulap, o cântărea iar când o scotea, și de fiecare dată, dar

absolut de fiecare dată, afirma că i se furase din ea. Ce am observat *eu* era că ea, soacră-mea, se atingea până și de laptele copiilor mei, amestecându-l cu apă, pentru a-și prepara uneori ei înșiși sau bătrânului câte o budincă. Așa că m-am asociat cu Marja, lăsând-o pe ea să facă cumpărăturile și să gătească, și am ieșit bine, căci Leni și Marja n-au fost niciodată meschine. Dar acum bătrânii Hoyser începură să adulmece de îndată ce se gătea ceva și era pus pe masă, așa că am ajuns la o altă stare simpatică: invidia. Trebuie să recunosc c-o invidiam pur și simplu pe Leni, care putea pleca de acasă pentru a se întâlni cu iubitul ei la Margret – sau cel puțin așa credeam pe atunci. De când lucra la calea ferată, bătrânul Hoyser începu să-și facă relații, cum spunea el. Ținea contabilitatea pentru mecanicii de locomotivă, care în '43 mai mergeau în toate colțurile Europei, ducând acolo mărfuri care se cereau și aducând *încoace* altele la fel de râvnite. Pentru un sac de sare aduceau din Ucraina un porc întreg, iar pentru un sac de gris primeau în Belgia sau în Olanda cea ruptă de foame țigări de foi. Și bineînțeles că din Franța aduceau vin, vin și iarăși vin, dar și șampanie și coniac. Iar Hoyser era într-o poziție cheie, mai ales că ulterior a primit și sarcina coordonării circulației trenurilor de marfa și suplimentare. S-a transformat într-un adevărat conducător de mare întreprindere, analizând cu exactitate unde lipsea vreo marfa în Europa și dirijând un astfel de transport într-acolo. Trabucurile olandeze luau drumul Normandiei (înainte de invazie, se înțelege), fiind schimbate pe unt. Pe untul respectiv se primeau la Anvers sau mai știu eu unde de două ori mai multe țigări decât dăduse pentru el în Normandia sau altundeva. Și, deoarece răspundea și de alocarea traseelor, fochiștii și mecanicii se aflau la cheremul lui și bineînțeles că aceia care îl serveau cel mai bine primeau cele mai bune rute. Desigur, și pe piața

internă germană diferite mărfuri aveau prețuri diferite în locuri diferite. În orașele mari se vindea bine orice: alimentele și articolele de lux. La sate cafeaua era mai râvnită decât în orașe și prin relații de schimb – unt pe cafea sau altele asemănătoare – îți puteai dubla acțiunile, cum se spunea pe atunci. E de la sine înțeles că el era cel care-i dădea cel mai des bani împrumut lui Leni. După toate probabilitățile, îi atrăgea atenția că nu face bine ce face, dar tot o împrumuta. În cele din urmă nu numai că-i dădea bani, dar îi procura și mărfurile. În felul acesta avea un câștig în plus, căci i le vindea la suprapreț, ceea ce Leni nu știa. Iscălea tot timpul polițe de împrumut. El a fost și cel care a aflat unde este bătrânul Gruyten: la început muncitor constructor pe coasta Atlanticului, în Franța, unde lucra la o betonieră, mai pe urmă în Berlin, cu o unitate disciplinară, la curățat dărâmături după bombardamente. În cele din urmă am găsit o posibilitate de a-i trimite din când în când câte un pachețel, primind în același timp și vești de la el. De obicei ne comunica doar atât: „Nu vă faceți griji, mă întorc curând”. Așa că Leni avu din nou nevoie de bani și se întâmplă ceea ce trebuia să se întâmple: în august '44 Leni avea douăzeci de mii de mărci datorie la Hoyser. Și știți ce-a făcut el? A început s-o preseze! I-a spus: „Copilă, tranzacțiile mele stagnează dacă nu-mi recapăt banii”. Și știți ce s-a întâmplat mai apoi? Leni a luat o ipotecă de treizeci de mii de mărci pe casă, i-a dat bătrânului douăzeci și a mai rămas și ea cu zece. I-am atras atenția. I-am spus că e o nebunie să ipotechezi lucruri de valoare în vremuri de inflație. Dar ea a râs, mi-a dăruit ceva pentru copii și un pachet de zece țigări pentru mine și, deoarece tocmai atunci a intrat Heinrich la noi în cameră, căutând ceva de mâncare, i-a dat și lui ceva și s-a lansat în câțiva pași de dans cu băiatul, care rămăsese cu gura căscată. Era șocant de înfloritoare, de destinsă și de veselă. Iar eu n-am

invidiat-o doar pe ea, ci și pe flăcăul pe care ea îl putea iubi atâta. Curând după aceea Marja plecă un timp la țară, Heinrich fu încorporat, iar eu am rămas singură cu bătrânii, cărora a trebuit să le las în grijă copiii. Cu Leni s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple: a luat o a doua ipotecă, iar pe urmă, ei, pe urmă... mi-e și rușine s-o spun... pe urmă el i-a cumpărat casa. O casă doar parțial distrusă – și asta la sfârșitul anului '44, când nimeni nu-ți mai dădea nimic pe bani peșin. El i-a mai dat douăzeci de mii de mărci, a stins ipotecile, pe care le răscumpăraseră tot el, și a devenit ceea ce se pare că năzuise să fie dintotdeauna: proprietar de casă. Acum avea imobilul, care astăzi valorează lejer aproape o jumătate de milion, iar eu mi-am dat seama ce-i poate pielea abia pe 1 ianuarie 1945, când a început să strângă chiriile. Probabil că asta fusese visul vieții lui: să meargă la fiecare zi de întâi a lunii și să-și încaseze chiriile. Ei, în ianuarie '45 nu prea era mare lucru de încasat, căci cei mai mulți chiriași fuseseră evacuați, iar cele două etaje de sus erau incendiate. Dar a fost comic, căci m-a trecut și pe mine pe lista chiriașilor și, bineînțeles, și pe cei din familia Pfeiffer, deși aceștia s-au întors abia în '52. Iar în clipa când a încasat chiria de la mine – 32,60 mărci pentru cele două încăperi –, mi-am dat seama că locuisem tot timpul gratuit la Leni. Uneori am fost de părere că Leni e foarte nechibzuită și i-am și făcut morală, dar astăzi îmi dau seama că a fost chibzuită și că bine a făcut când a dat cu piciorul la toate pentru iubitul ei. Iar de foame n-a suferit nici măcar după ce s-a făcut pace.

Margret: A urmat ceea ce Leni însăși numea a doua trecere în revistă a trupelor. Prima o făcuse, după cum mi-a povestit, chiar când începuse legătura ei cu Boris. Le trecuse în revistă pe toate cunoștințele și rudele ei, ba chiar coborâse de câteva ori, pe când se afla acasă, în adăpostul din

pivniță, pentru a face niște teste. Îi „cercetase” pe cei din familia Hoyser, pe Marja, pe Heinrich, pe toți cei din atelier, și cine credeți c-a rămas ca singurul locotenent pe care te puteai baza după ce a terminat trecerea în revistă? Eu. Sunt de părere că prin ea s-a pierdut un mare strateg, dacă mă gândesc cum i-a examinat pe fiecare, pe fiecare în parte. Cum a văzut, bineînțeles, în Lotte o posibilă aliată, tăind-o apoi de pe listă din cauza „geloziei”, cum și-a dat seama că bătrânii Hoyser sunt „de modă veche și cu resentimente față de ruși” și că Heinrich Pfeiffer e prea „timid”. A fost convinsă că doamna Kremer e o posibilă aliată, a și vizitat-o, vrând să-i spună lucrurile pe șleau, dar și-a dat seama că îi e „pur și simplu frică, e hăituită și obosită. N-are chef de nimic și o înțeleg”. Cum a cântărit-o pe doamna Hölthohne, respingând-o în cele din urmă „doar din cauza principiilor ei morale învechite, nu din vreun alt motiv”. Și, în plus, zicea ea, „trebuie să știi, desigur, cine e destul de tare ca să nu se dea de gol când află așa ceva”. Da, era hotărâtă să câștige lupta și pentru ea era cel mai clar lucru din lume că, pentru a duce războiul, avea nevoie de bani și de sprijin. Unicul punct de sprijin pe care l-a găsit la prima trecere în revistă a trupelor și la examinarea situației am fost eu. Pentru mine a fost o mare cinste și, în același timp, o mare povară. Eu eram deci destul de tare. În adăpost, acasă, la familia Hoyser și la Marja, a examinat sistematic atitudinea tuturor, renunțând la tăcere și prezentându-le diverse istorioare. Începu cu o fată germană care se încurcase cu un englez prizonier. Și, deși rezultatul fu nimicitor – cei mai mulți optară pentru împușcare, sterilizare, excludere din comunitate etc. –, încercă și cu un francez care, „ca om”, reuși mai bine, recoltând ca posibil iubit „un surâs pe sub mustață” (probabil din cauza talentului francez pentru *faire Vamour* – Aut.), dar fiind totuși respins până la urmă cu hotărâre, ca „dușman”. Și totuși i-a prezentat și pe

polonez, și pe rus – mai bine zis, i-a aruncat fiarelor pentru a fi sfâșiați, căci nicio sentință n-a fost mai blândă de „ar trebui scurtați cu un cap”. În cerc strict familial, dacă-i adăugăm și pe Hoyseri și pe Marja, părerile au fost mai sincere, mai cinstite și fără conotație politică. În mod surprinzător, Marja îi acceptă chiar și pe polonezi, căci vedea în ei „ofițeri curajoși”. Pe francezi îi considera „decăzuți”, englezii „nu făceau, probabil, doi bani ca amanți, iar de la ruși nu știai la ce te poți aștepta”. În această privință Lotte era de aceeași părere cu mine, socotind că toate astea nu erau decât prostii, adică tâmpenii, cum le zic eu. „Bărbatul e bărbat”, a fost comentariul ei. Tot Lotte a fost cea care a constatat că Marja și socrii ei aveau prejudecăți naționaliste, dar nicio prejudecată în ceea ce privește apartenența politică. Francezii erau socotiți senzuali, dar interesați, polonezii șarmanți, plini de temperament, dar necredincioși, rușii loiali, loiali, foarte loiali – dar în situația dată considerau cu toții, chiar și Lotte, că „ar fi cel puțin periculos să ai de-a face cu un european din Occident și îți riscai viața dacă te încurcai cu unul din Răsărit”.

Lotte H.: Odată, când Leni a venit iarăși la noi pentru niște afaceri bănești cu socrul meu, am surprins-o în baie, stând goală în fața oglinzii și examinându-și zveltețea trupului. Am aruncat din spate peste ea un halat de baie și când m-am apropiat mai bine, am văzut că Leni se făcuse roșie ca para focului. Până atunci n-o văzusem roșind niciodată. I-am pus mâna pe umăr și i-am spus: „Bucură-te că mai poți iubi încă o dată, iar dacă l-ai iubit și pe celălalt, uită-l! Eu nu-l pot uita pe Willi al meu! Bucură-te de el, chiar dacă-i englez”. Căci nu eram atât de naivă încât să nu fi bănuir de pe atunci, din februarie '44, că era încurcată cu un bărbat, probabil străin, mai ales că-i ascultasem toate acele ciudate istorioare inventate. V-o spun însă cu toată. Sinceritatea că aș fi sfătuit-o să

renunțe degrabă dacă aş fi ştiut că e vorba de un rus, un polonez sau un evreu, căci şi-ar fi riscat viaţa. Şi astăzi mă bucur că nu mi-a povestit despre ce era vorba. Nu era bine să ştii prea multe.

Margret: Până şi Pelzer rămăsese pe dinafară ca posibil aliat la prima trecere în revistă a trupelor. Grundtsch ar fi putut intra în combinaţie, dar trăncănea prea mult. A urmat cea de-a doua trecere în revistă a trupelor şi tot eu am fost singura aleasă fără reţineri pentru a afla despre graviditatea lui Leni şi urmările acesteia. În cele din urmă l-am admis şi pe Pelzer, ca pe un fel de rezervă strategică, ştergându-l pe gradatul mai în vârstă ce-i aducea de obicei pe Boris la atelier, căci se ocupa cu comerţul de haine şi mai şi trăncănea pe deasupra. Ne-am fixat privirea asupra acestui Boldig, cu care mă întâlneam uneori şi ale cărui afaceri înflureau – de altfel, nu multă vreme, căci sărise calul, aşa că a fost înhăţat în noiembrie '44, în timpul negoţului lui cu formulare şi acte, şi a fost împuşcat fără multă vorbă în spatele gării, unde au pus mâna pe el. A trebuit deci să renunţăm la el şi, din păcate, şi la livretele lui militare.

Aici trebuie să facem câteva observaţii importante din perspectiva istoriei moravurilor, pentru a fi drepti faţă de Leni şi Margret. Obiectiv vorbind, Leni nici măcar nu era văduvă, ci supravieţuitoarea îndoliată a lui Erhard, cu care-l şi compara uneori pe Boris. „Amândoi poeţi, dacă vreţi să-mi ştiţi părerea, amândoi.” Pentru o femeie de douăzeci şi doi de ani care-şi pierduse mama, iubitul (Erhard), fratele şi soţul, care trecuse prin vreo două sute de alarme aeriene şi cel puţin o sută de bombardamente, a cărei preocupare nu era *doar* să se ascundă cu un bărbat în capela unui cavou familial, ci se şi scula în fiecare dimineaţă la cinci şi jumătate, pentru ca, încotoşmănată cu tot ce avea, să urce într-un tramvai ticsit şi să meargă la lucru pe străzi întunecate – pentru această tânără trăncăneala despre victorie a lui Alois avea,

probabil, răsunetul unui șlagăr sentimental din ce în ce mai slab, pe a cărui melodie dansase, probabil, o noapte acum douăzeci de ani. Leni era provocator de veselă – și asta în ciuda tuturor așteptărilor și a condițiilor vremii. Oamenii din preajma ei erau meschini, posomorâți, înăcriți, iar dacă ținem cont de faptul că Leni ar fi. Putut valorifica pe piața neagră, cu un câștig bun, îmbrăcăminte scumpă și de calitate a tatălui ei, dar a dăruit-o în schimb nu numai lui Boris, ci și altor membri nenorociți și înfrigurați ai unei puteri declarate dușmane (un comisar al Armatei Roșii purta vesta de cașmir a tatălui ei!), atunci până și observatorul cel mai neîncrezător al scenei va trebui să accepte cuvântul „generoasă” ca a doua caracteristică a lui Leni.

Și despre Margret două-trei cuvinte. Ar fi greșit s-o considerăm târfă, căci doar căsătoria a făcut-o pentru bani. Lucra din '42 într-un imens spital de campanie. Zilele și nopțile ei erau cu mult mai grele decât ale lui Leni, care împletea netulburată coroane, aflându-se permanent în preajma iubitului ei și bucurându-se de protecția lui Pelzer. Din acest punct de vedere Leni nu e *eroina* și nici măcar *una* dintre eroinele acestei relatări, căci abia la patruzeci și opt de ani s-a arătat îndurătoare față de un bărbat (față de acel Mehmet de care cititorul binevoitor poate că-și mai aduce aminte). Margret însă n-a făcut toată viața altceva – chiar și în activitatea ei de soră de zi sau de noapte în spitalul de campanie – decât „să-și arate mila și îndurarea ei imense față de bărbații drăguți și cu privirea tristă”. Iar cu cinicul acela obraznic de Boldig s-a încurcat doar pentru a proteja fericirea dragostei lui Leni din cuibul de iarbă-neagră, amenajat în capela din cimitir a familiei Beauchamp, precum și pentru a abate atenția lui Boldig de la Leni. Trebuie să încercăm să fim cât de cât dreți și să constatăm ceea ce Margret însăși constată după o viață plină de milă și îndurare: „Am fost iubită de

mulți, de iubit însă l-am iubit doar pe unul. O singură dată am simțit acea bucurie nebună pe care am citit-o atât de des pe fețele altora”. Nu, Margret nu poate fi socotită în niciun caz ca făcând parte dintre aleșii sorții. A avut mult mai mult ghinion decât Leni; la fel și Lotte cea înăcrită. Și totuși la niciuna din cele două femei nu s-a observat c-ar fi invidioase pe Leni.

Aut., acum intrat pe deplin în rolul de anchetator (și riscând mereu să fie considerat spion, când el urmărește doar un singur lucru, acela de a pune în lumina potrivită o persoană atât de tăcută și retrasă, de mândră și lipsită de regrete, cum e Leni Gruyten-Pfeiffer, această persoană pe cât de statică, pe atât de statuară!), a avut dificultăți în a afla și stabili, fie și cu aproximație, situația de la sfârșitul războiului a celor implicați în această relatare.

Doar într-un singur punct erau de acord toți cei pomeniți sau citați până acum: nu voiau să părăsească orașul. Nici măcar cei doi sovietici, Bogakov și Boris, nu simțeau dorința de a o lua înspre Răsărit. Deoarece în cele din urmă americanii se apropiau (Leni către Margret: „în sfârșit, în sfârșit! Mult le-a mai trebuit”), ceea ce își doreau cu toții din tot sufletul, deși nu le venea să creadă că e posibil, era de-acum garantat: sfârșitul războiului. O problemă se rezolvase însă începând cu 1 ianuarie 1945 și anume „zilele de poposire” – le numim astfel pentru a nu ne mai complica – ale lui Boris și Leni. Leni era gravidă în luna a șaptea. Era încă foarte „violetă” (M.v.D.), totuși îngreunată de starea sa. Dar „poposirile”, „cunoașterile” sau „lipelile” (indiferent pe care din aceste expresii ne vom hotărî să o folosim) „nu mai intrau în discuție” (Leni către Margret).

Însă unde și cum să supraviețuiești? Ar părea o treabă ușoară dacă uiți de câți oameni trebuia să te ascunzi. Margret, de ex., ar fi trebuit să treacă Rinul și s-o apuce înspre est, împreună cu spitalul ei de campanie, căci era supusă ordinelor, la fel ca un soldat. N-a făcut-o, dar nici nu s-a putut refugia

în locuința ei, căci ar fi putut fi luată cu forța de acolo. Lotte H. Se afla într-o situație asemănătoare, căci era funcționară la o instituție mutată tot înspre est. Unde să se ducă? Și să nu uităm că în ianuarie '45 foarte mulți oameni au fost evacuați în Silezia, fiind duși exact în calea Armatei Roșii. Trebuie să mai facem și o scurtă incursiune geografică: Reichul german, despre care am mai vorbit o dată, mai avea la mijlocul lui martie cam opt-nouă sute de kilometri lățime și nici lungimea nu îi era cu mult mai mare. Întrebarea „încotro?” era foarte actuală pentru grupuri extrem de diferite, încotro cu naziștii, încotro cu prizonierii de război, încotro cu soldații, încotro cu sclavii? Desigur, existau soluții evidente: împușcarea etc. Dar nici asta nu era chiar atât de simplu, pentru că nici cei care ar fi trebuit să tragă nu erau cu toții de aceeași părere, ba unii dintre ei voiau să facă tocmai invers, adică să se numere printre cei care salvează vieți. Câte unul care, în principiu, ar fi trebuit să împuște se transforma într-unul care nu voia să tragă, dar cum ar fi trebuit să se comporte cei care ar fi trebuit împușcați și cei pe care vrem să-i numim viitorii împușcați? Toate astea nu erau deloc simple. De obicei ne imaginăm că, brusc, apare ceva care se cheamă sfârșitul războiului, intervine o dată oarecare și cu asta, gata! Dar cine putea ști dacă a încăput pe mâna unui trăgător convertit, pe cea a unuia neconvertit sau, eventual, pe mâna vreunui membru al noilor grupări, ce ar putea fi numite „ale celor care abia acum încep să tragă” și din care făceau parte și unii care până atunci aparținuseră mai degrabă celor care n-ar fi tras? Existau chiar și departamente S.S. Care își renegau acum reputația de trăgători! Există niște documente schimbate între S.S. Și gloriosul Wehrmacht, în care morții sunt împinși de la unul la altul de parcă ar fi cartofi cumpărați pentru iarnă! „Înlăturarea” și „lichidarea” erau atribuite

unor persoane și instituții respectabile, care aveau tot interesul – desigur, ca și partenerii lor de corespondență – să apară cu mâinile relativ curate în acea situație care e denumită în mod eronat pace și a cărei denumire corectă ar fi sfârșitul războiului.

Aut. Citește, de ex.:

Comandanții lagărelor de concentrare se plâng că aproximativ 5 până la 10 dintre rușii sovietici destinați execuției ajung în lagăre morți sau pe jumătate morți. Se creează astfel impresia că lagărele permanente vor să scape în acest mod de respectivii prizonieri.

S-a remarcat în special că în cazul marșurilor pe jos, de exemplu de la gară la lagăr, un număr deloc neînsemnat de prizonieri de război se prăbușesc din cauza epuizării, morți sau pe jumătate morți, trebuind să fie culeși de un camion care urmează coloana.

Nu putem împiedica populația germană să ia notă de aceste evenimente.

Deși asemenea transporturi până în lagărul de concentrare sunt efectuate de obicei de către Wehrmacht, populația pune totuși respectivele evenimente pe seama S.S.-ului.

Pentru a evita în viitor, pe cât posibil, asemenea situații, ordon ca din acest moment rușii considerați definitiv suspecti, izolați de ceilalți și care dau semne evidente de moarte iminentă (de ex. Tifos exantematic), astfel nefiind în stare să facă față eforturilor unui marș pe jos, chiar dacă e unul scurt, să fie excluși din principiu de la transportul în lagărul de concentrare pentru execuție.

Semnăt: locțiitor Müller

Rămâne în sarcina cititorului să mediteze asupra expresiei „deloc neînsemnat”, folosită în legătură cu numărul candidaților la moarte. Așadar, asta era deja o problemă în 1941, pe când Reichul german era încă destul de mare. Patru ani mai târziu

Reichul devenise al naibii de mic și nu trebuiau înlăturați și lichidați doar rușii, evreii ș.a., ci și un impunător număr de germani dezertori, sabotori, colaboraționiști. Mai trebuiau evacuate și lagărele de concentrare, precum și femeile, copiii și bătrânii din orașe, căci dușmanul n-avea voie să pună mâna decât pe ruine.

Bineînțeles că au apărut și probleme de morală, respectiv de igienă. De ex.:

Nu arareori starostii sau conducătorii satelor, care sunt extrem de coruptibili, i-au scos, respectiv îi scot din pat pe cei desemnați de ei ca muncitori calificați și-i închid în pivnițe până la transport. Deoarece muncitorilor, respectiv muncitoarelor, nu le este lăsat la dispoziție timpul necesar pentru a-și face bagajele, mulți dintre ei ajung în lagărul de adunare al muncitorilor calificați cu un echipament absolut insuficient (fără ghete, rufarie de schimb, tacâmuri, cană, pătură etc.). În cazuri deosebit de grave cei abia sosiți au trebuit expediați înapoi, pentru a-și lua strictul necesar. Amenințările și bătăile venite din partea polițiștilor din sat sunt ceva normal dacă muncitorii refuză să plece pe loc. Asemenea cazuri ni s-au semnalat din majoritatea comunelor, iar de multe ori femeile au fost bătute până ce n-au mai putut să plece în marș. I-am semnalat un caz deosebit de grav comandantului poliției militare de aici (domnul colonel Samek), solicitând pedepsirea foarte severă a celor vinovați (localitatea Sozolkov, regiunea Dergaci). Intervențiile abuzive ale starostilor și polițiștilor sunt deosebit de grave, în special din pricina faptului că aceștia afirmă, pentru a-și justifica acțiunile, că acționează în numele Wehrmachtului.

În realitate acesta a arătat o extraordinară înțelegere față de muncitori și față de populația ucraineană. Nu același lucru se poate spune și despre organele administrative. Pentru ilustrarea

celor de mai sus, amintim că o femeie a sosit odată în lagăr doar cu o cămașă pe ea.

Pe baza semnalării unor cazuri anterioare, se atrage atenția că e iresponsabil să-i ții închiși pe muncitori ore în șir în vagoane, așa încât aceștia să nu-și poată satisface nici măcar necesitățile fiziologice, în timpul transportului trebuie, bineînțeles, să fi se dea din când în când oamenilor posibilitatea de a-și lua apă de băut, de a se spăla și de a-și face nevoile firești. Ne-au fost arătate vagoane care au fost găurite de cei ce se aflau în ele, pentru a-și putea face nevoile. Oricum, permisiunea de a-și face nevoile firești trebuie acordată la apropierea de gările mai mari și, în măsura posibilităților, în afara acestora.

De la punctele de dezinfecție ni se relatează următoarele anomalii: personalul masculin sau alți bărbați acționează sau se vântură printre femeile și fetele aflate în sala de dușuri, unii „ajutând” până și la săpunit! Și invers: la dușurile pentru bărbați există și personal feminin. Unii bărbați fac numeroase fotografii în sălile de duș destinate femeilor. Deoarece la populația ucraineană de la țară, care a constituit în mare parte transporturile din ultimele luni, e vorba – mai ales în cazul femeilor – de persoane foarte sănătoase din punct de vedere etic, obișnuite cu o morală severă, un asemenea comportament e resimțit ca degradant de respectiva populație. Prima dintre anomalii a fost între timp rezolvată, după cum ni s-a comunicat, prin intervenția comandanților de transporturi. Fotografiatul ne-a fost semnalat din Halle, iar cealaltă situație din Kiewerke.

Oare să fi început încă de pe atunci valul de sex? Oare unele dintre fotografiile care ne sunt oferite acum atât de insistent să fi fost făcute la punctele de dezinfecție pentru sclavii din Europa de Est?

E important să ne dăm seama că de fapt cucerirea unor părți de lume sau a unor lumi nu e

în niciun caz o treabă foarte simplă. Și oamenii aceia au avut probleme, dar au încercat să le rezolve cu temeinicie germană, întocmind acte cu conștiinciozitate germană. Nimic improvizat! Necesitatea firească rămâne necesitatea firească și nu se face ca oamenii pe care trebuie să-i execuți să sosească la destinație gata morți! Asta e o porcărie și trebuie pedepsită ca atare. De asemenea, nu e îngăduit ca bărbații să le săpunească și să le spele pe femei și femeile pe bărbați la punctele de dezinsecție, nici să se facă fotografii! Așa ceva pur și simplu nu se poate, căci nici mâinile și nici prosoapele n-ar rămâne curate. Oare să se fi strecurat persoane depravate într-o acțiune extrem de corectă „în sine”?

Deoarece cearta pentru cadavre (cearta pentru părți din cadavre) a devenit între timp o notă tipică a războiului convențional modern și, după cum e îndeobște recunoscut, persoane depravate și monștri – și încă îmbrăcați în uniforme – păcătuiesc față de femei și mai și fac fotografii, nu e cazul să-i mai plictisim pe cititor cu alte amănunte.

Dar rămâne întrebarea: unde și cum să supraviețuiască cu toții – Leni cea gravidă, Boris cel ultra- sensibil, energica Lotte, mult prea miloasa Margret, râma aceea de Grundtsch și Pelzer, care n-a fost niciodată neom? Ce se va întâmpla în martie 1945 cu Marja noastră, cu Bogakov și Viktor Henrikovici, cu bătrânul Gruyten și cu mulți alții?

Pe la sfârșitul anului '44 și începutul lui '45 Boris a provocat o nouă complicație total inutilă, despre care Leni nu pomenește nimic. Margret a relatat toată povestea în detaliu; Lotte și Marja n-au știre de ea. Margret, supravegheată între timp îndeaproape, pentru ca aut. Să nu-i mai aducă nimic (Medicul către aut.: „N-avem altă cale decât s-o lăsăm acum să flămânzească patru-cinci săptămâni, pentru a ne lămuri cât de cât ce-i cu

sistemul ei endocrin și exocrin. La ea totul e atât de dat peste cap, încât ar putea plânge cu sfârcurile și urina cu nasul. Deci puteți vorbi cu ea, dar nu-i mai aduceți nimic”). Margret deci, obișnuită de-acum cu asceza și sperând chiar și într-o însănătoșire („Dar o țigară tot puteți să-mi dați!” – ceea ce aut. A și făcut!), a declarat:

— Atunci am fost de-a dreptul furioasă pe Boris, m-am supărat rău de tot pe el și supărarea nu mi-a trecut decât după o vreme, când am locuit împreună și l-am cunoscut mai bine. Abia atunci mi-am dat seama cât de deștept și de fin era. Dar pe la sfârșitul lui '44, în jurul Crăciunului, sau la începutul lui '45, pe la sărbătoarea celor trei magi^[16], dar în mod cert nu mai târziu, Leni a venit din nou acasă având în cap un alt nume. De data asta știa cel puțin că e vorba de un scriitor, și mort pe deasupra, așa că n-a mai fost nevoie să telefonăm. Era iar ceva cu o carte. Autorul se numea Franz Kafka, iar cartea – *Colonia penitenciară*. L-am întrebat mai târziu pe Boris dacă nu și-a dat deloc seama ce face când îi recomandă lui Leni, la sfârșitul lui '44 (!), un scriitor evreu, iar el mi-a răspuns: „Aveam atâtea în cap, atâtea gânduri, încât am uitat de *asta*”. Deci Leni s-a dus din nou la bibliotecă, căci mai exista una care funcționa. Din fericire, bibliotecara era o femeie mai în vârstă și înțeleaptă. A rupt neîntârziat biletul lui Leni, a luat-o deoparte și i-a spus textual ceea ce-i spusese și maica stareță când se interesa atât de intens de Rahel: „Copilo, oare te-au părăsit toate duhurile bune? Cine te trimite după o asemenea carte?” Dar, credeți-mă, Leni a fost iarăși cât se poate de dârză. Femeia mai în vârstă de la bibliotecă și-a dat pe loc seama că Leni nu e o provocatoare, așa că a luat-o deoparte și i-a explicat că acest Kafka era evreu, că scrierile lui au fost interzise și arse și așa mai departe. Și bineînțeles că Leni și-a aruncat obișnuitul ei „Ei și?”, așa că bibliotecara a pus-o în temă – cu atâta

întârziere! – despre raporturile dintre evrei și naziști. I-a arătat și numere din *Stürmer*, pe care bineînțeles că le avea în bibliotecă, explicându-i totul pe îndelete. Când a venit la mine, Leni era îngrozită. Înțelesese în sfârșit ceva. Dar n-a cedat. Îl voia pe Kafka, voia să-i citească și în cele din urmă l-a primit! A plecat la Bonn și a căutat niște profesori pentru care tatăl ei lucrase cândva și despre care știa că au biblioteci mari. Până la urmă a dat de unul, un moș de peste șaptezeci și cinci de ani, pensionat, care-și petrecea toată vremea printre cărțile lui. Și știți ce i-a spus acesta? îi redau textual cuvintele: „Copilo, oare te-au părăsit toate duhurile bune? îl vrei pe Kafka! De ce nu pe Heine?” A fost nemaipomenit de drăguț cu Leni, căci și-a amintit de ea și de tatăl ei. Dar n-avea cartea, așa că a trebuit să meargă la un coleg, pe urmă încă la unul, până a dat de cineva în care să aibă încredere și care, la rându-i, să aibă încredere în el și să aibă și cartea. Asta nu era chiar atât de simplu: a trecut o zi întreagă până s-o obțină. Leni s-a întors acasă pe la miezul nopții cu cartea în poșetă. Vă spun că nu era simplu, căci trebuiau să găsească pe cineva în care profesorul să aibă încredere și care să aibă încredere în profesor și în Leni. Și nu trebuia doar să aibă cartea, ci și să vrea s-o împrumute. E o adevărată țicneală să-ți imaginezi că ea și Boris al ei aveau asemenea griji când viața îți era tot timpul în pericol. Din nefericire, chiar în această perioadă a apărut și Schlömer, cu care eram măritată și în a cărui vilăsoară locuiam. Schlömer nu mai avea nimic din omul de lume care fusese, nimic din vechea-i eleganță. Era îmbrăcat într-o uniformă a Wehrmachtului, dar n-avea acte. Scăpase ca prin minune de partizanii din Franța, care voiseră să-l împuște. Nu știu cum s-o spun, dar am ținut într-un fel la el, căci a fost întotdeauna drăguț și generos cu mine. Și el, în felul lui, a ținut la mine, ba poate că m-a și iubit. Acum era ghemuit tot și

însăimântat. Mi-a spus: „Margret, am făcut lucruri care m-ar costa capul peste tot, în toate părțile: la francezi, la germanii care aprobă ce se întâmplă și la cei câțiva germani care nu aprobă asta, la englezi, la olandezi, la americani, la belgieni. Iar dacă pun rușii mâna pe mine și află cine sunt, sunt pierdut. Tot pierdut sunt și dacă mă înhață germanii care sunt acum la cârmă. Ajută-mă, Margret!” Ar fi trebuit să-i vedeți înainte: umbla doar în taxi sau cu mașina pusă la dispoziția lui. Avea concediu de trei ori pe an și câștiga enorm. Era întotdeauna degajat și vesel. Iar acum stătea acolo ca un șoricel nenorocit, însăimântat de copoi și de americani, tremurând de frica tuturor. Atunci mi-a venit pentru prima dată ideea care ar fi trebuit să-mi vină mai demult. La spital mureau foarte mulți oameni și bineînțeles că livretele lor militare erau adunate, sortate și înregistrate, fiind trimise înapoi la unitate sau mai știu eu unde. În orice caz, știam unde se află livretele și mai știam și că unii soldați nu le predaseră sau că nu le fuseseră găsite atunci când veniseră grav răniți și zdrențele lor pline de sânge fuseseră aruncate. Știți ce-am făcut? În acea noapte am șterpelit trei livrete. Erau acolo o grămadă și am avut de unde alege. Am căutat până am dat de unele care, după fotografie, aparținuseră unor soldați de vârstă și cu înfățișarea lui Schlömer și Boris. Am luat deci livretele a doi blonzi cu ochelari de vreo douăzeci și patru, douăzeci și cinci de ani și una a unui brunet delicat, fără ochelari, de vreo patruzeci de ani, așa cum era Schlömer. I-am dat lui Schlömer livretul și toți banii pe care-i aveam, i-am împachetat untul, țigările și pâinea și l-am trimis la drum cu noul său nume: Ernst Wilhelm Keiper. Mi-am notat numele și adresa, căci voiam să știu ce o să se întâmple cu el. Oricum, fuseserăm căsătoriți aproape șase ani, chiar dacă ne văzuserăm sporadic. I-am spus că lucrul cel mai sigur ar fi să între în Wehrmacht, la

posturile de comandă de pe front sau altundeva, căci toți, toți se aflau pe urmele lui. Așa a și făcut. A plâns și, cum nu l-ați cunoscut pe Schlömer înainte de '44, nu știți ce înseamnă asta: un Schlömer plângând, cerșind, recunoscător și care mi-a sărutat mâna. A plâns ca un cățeluș și dus a fost! Nu l-am mai văzut niciodată. Din curiozitate, m-am dus mai târziu la nevasta acestui Keiper, care locuia la minele de cărbuni din Ruhr, undeva pe lângă Buer.

Voiam totuși să știu, înțelegeți? Mă recăsătorisem. I-am spus că-l îngrijisem pe soțul ei la spitalul de campanie, iar înainte de a muri, acesta mă rugase s-o vizitez. Nevastă-sa era o țipă impertinentă și șmecheră, ascultați-mă ce vă spun. M-a întrebat: „Pe care dintre bărbații mei l-ați cunoscut? Căci Ernst Wilhelm al meu a murit de două ori: o dată în spital și a doua oară într-un cătun de munte de pe la voi, căruia-i zice Würselen”. Ei, deci Schlömer era mort și nu vreau să vă ascund că m-am simțit ușurată. Poate c-a fost mai bine pentru el decât să fie spânzurat sau împușcat de naziști sau de partizani. A fost un adevărat criminal de război: a trimis oameni la muncă silnică în Franța, Belgia și Olanda și asta începând din '39, deși se pregătise să fie comerciant. Am fost anchetată destul de des din cauza lui. Până la urmă mi-au fost luate și casa, și toate celelalte. Doar zdrențele mi le-am putut păstra. Se pare că Schlömer furase din greu, împilase și luase mită. Așa că în '49 eram pe drumuri și am rămas până astăzi tot pe drumuri – mai mult sau mai puțin. Da, pe drumuri, deși Leni și alții au încercat să mă pună din nou pe picioare. Am locuit doar o jumătate de an la Leni, dar asta nu putea dura. Din cauza vizitelor pe care le primeam. Băiatul creștea și într-o zi m-a întrebat: „Margret, de ce vrea Harry” – asta era un sergent-major englez cu care trăiam pe atunci – „să între

atât de adânc în tine?” (Margret se înroși încă o dată – Aut.)

Unde a trăit Schirtenstein sfârșitul războiului e deja cunoscut: clămpănea la pian *Marlene* pentru ofițerii sovietici undeva între Leningrad și Vitebsk. Era un om pentru care până și o Monique Haas avea respect! „Aveam o dorință înfiorătoare, îngrozitoare” (Sch. Către aut.) „să mănânc și să rămân în viață! Pentru asta aş fi cântat *Lili Marlene* chiar și la muzicuță.”

Dr. Scholsdorff a trăit sfârșitul războiului într-un fel care aproape că l-a transformat definitiv în erou. Se retrăsese într-un „sătuc de pe malul drept al Rinului și, deoarece actele îmi erau în ordine și n-aveam niciun fel de activitate politică, am așteptat sfârșitul războiului fără ca naziștii să mă sâcăie și fără să-mi fie frică de americani. Pentru a-mi desăvârși deghizarea, am preluat comanda unui detașament de apărare civilă format din vreo zece inși, dintre care trei aveau peste șaptezeci de ani, doi aproape șaptezeci, doi aveau câte un picior amputat din șold, unul îl avea amputat din genunchi, altuia îi lipsea un braț, iar al zecelea era idiot, adică prostul satului. Armamentul nostru consta din câteva reteveie, dar mai ales din cearșafuri albe, rupte în patru. Mai aveam și câteva grenade de mână, cu care ar fi trebuit să aruncăm în aer un pod. Ei, am pornit cu trupa mea, am legat sferturile de cearșaf de bețe, am lăsat podul teafăr și am predat satul neatins americanilor. Până acum doi ani eram foarte bine primit în sat (e vorba de Ausler Mühle, un sătuc de deal – Aut.), fiind permanent invitat la chermeze și alte sărbători. Între timp însă observ o schimbare de atitudine și aud uneori cuvântul «defetist» – și asta după douăzeci și cinci de ani. Și când te gândești că eu am salvat turnul bisericii, garantându-i locotenentului american Earl Wittney cu viața mea că turnul nu e ocupat și nu e folosit în scopuri militare. Există azi o orientare spre dreapta, asta e

neîndoielnic. Oricum, nu mă mai duc acolo cu aceeași liniște ca până acum”.

Hans și Grete Helzen nu prea au nevoie de alibi: Hans s-a născut abia în iunie 1945. Aut. N-are știre dacă în pânțele mamei sale o fi simpatizat cu formațiunile Werwolf^[17]. Iar Grete e născută abia în 1946.

Heinrich Pfeiffer, care la sfârșitul războiului avea douăzeci și unu de ani, zăcea cu piciorul (stâng) amputat într-o mănăstire barocă din apropiere de Bamberg, care fusese transformată în spital. După propria-i mărturie, „tocmai mă trezisem din anestezie și îmi era groaznic de rău, când am observat că americanii se află în fața ușii. Din fericire, m-au lăsat în pace”.

Bătrânul Pfeiffer indică locul unde se găseau el și soția lui „în ziua înfrângerii”: „nu departe de Dresda”. Își târa piciorul paralizat de douăzeci și șapte de ani (dacă facem calculele pornind de la data de azi, chiar de treizeci și cinci), acel picior pe care tatăl lui Leni îl numise în 1943, înainte de a intra la închisoare, „cel mai mincinos picior din câte cunosc”.

Van Doorn: Am crezut că eu sunt cea mai șmecheră, fiindcă am plecat deja din noiembrie '44 la Tolzem, unde aveam casa părintească și o bucată de pământ cumpărată din banii pe care Hubert îi dăruia cu toptanul. I-am spus mereu lui Leni să vină la mine și să-și nască copilul – pe care tot nu știam cu cine l-a făcut – în liniște, la țară. I-am spus că americanii vor sosi cu siguranță la noi cu două-trei săptămâni mai repede decât la voi. Cine putea bănuî ce-o să se întâmple? Mare noroc că Leni n-a fost acolo. Au făcut satul – Tolzem îi zice – una cu pământul. Ni s-a dat o jumătate de oră ca să plecăm de acolo. Am fost transportați cu mașinile peste Rin, de unde n-am mai putut veni înapoi, căci în sat guvernau americanii, pe când dincolo de Rin erau încă la putere germanii. O, mare noroc că Leni nu mi-a ascultat sfatul! Iar eu

îi tot povesteam de el: liniște, aer curat, flori și câte și mai câte. Am văzut doar un uriaș nor de praf. Asta fusese cândva Tolzem! Acum e reconstruit, dar atât vă pot spune: un uriaș nor de praf!

Kremer: După ce mi-au luat băiatul, am început să mă gândesc „încotro? Spre răsărit, spre apus? Sau să rămân?” M-am hotărât să rămân, căci înspre apus nu lăsau pe nimeni, în afară de soldați și de cei care lucrau la amenajări genistice. S-o iau spre răsărit? Habar n-aveam ce să fac, căci ăia se mai puteau juca de-a războiul alte câteva luni sau chiar un an. Așa că am rămas în locuința mea până în 2 (Prin asta înțelegem 2 martie 1945, care e numit de cei rămași în oraș pur și simplu „2” – Aut.). Atunci a fost atacul aerian în timpul căruia au înnebunit sau aproape că au înnebunit atâtea. M-am refugiat în pivnița berăriei de pe cealaltă parte a străzii. Mă gândeam „Lumea se prăbușește, lumea se prăbușește” și vă spun cinstit că eu, care de la doisprezece ani, din 1914, nu mai pusesem piciorul într-o biserică și nici nu-mi bătusem capul cu poveștile popești nici măcar atunci când naziștii erau *pe față* (sublinierea nu aparține aut.) împotriva popilor – căci atâtea habar de dialectică și de concepție istorică materialistă aveam și eu, deși tovarășii mă considerau o găsculiță drăguță, dar prostănacă v-o spun deci cinstit că atunci m-am rugat tot timpul. *Ave Maria, Tatăl nostru* și chiar și *Sub paza Ta ocrotitoare* mi-au venit pe buze de la sine. N-am făcut altceva decât să mă rog. A fost cel mai greu și mai cumplit bombardament dintre toate. A durat șase ore și patruzeci și patru de minute și uneori tavanul pivniței de la berărie se mișca puțin. Aproape ca un cort în vânt: tremura și se mișca. Și toate astea peste un oraș care aproape că nu mai avea locuitori – iarăși și iarăși bombe, mereu, neconținut, numai bombe. Eram doar șase persoane în pivniță, din care două femei: eu și o tânără cu un băiețel de trei ani. Tinerei îi clănțăneau dinții și pentru prima dată am văzut ce

înseamnă să-ți clănțane dinții, deși auzisem și citisem de atâtea ori despre asta. Clănțănitul era mecanic: femeia nu se putea înfrâna și se pare că nici nu-și dădea seama. Până la urmă și-a mușcat buzele până la sânge, așa că i-am vârât o bucățică de lemn între dinți, o scândurică geluită, probabil o așchie de doagă pe care am găsit-o acolo. Am crezut c-o să mă țicnesc și eu. Nu se auzea prea mult zgomot, dar totul se cutremura, iar tavanul arăta ca o minge spartă pe care o apeși. Băiețelul dormea. Era obosit, așa că dormea și surâdea în somn. Se mai aflau acolo și trei bărbați, dintre care un lucrător bătrân de la lagăr, în uniformă celor din S.A. – și asta în „2“! Ei, ăsta a făcut pur și simplu în pantaloni, și i-a umplut de rahat și tremura de parcă avea friguri. Și-a udat pantalonii, pe urmă s-a repezit afară, s-a năpustit pur și simplu afară, urlând, și dus a fost! Sunt sigură că n-au mai găsit din el nici măcar un nasture. Mai erau și doi bărbați mai tineri în civil – cred că germani. Probabil dezertori care-și petrecuseră vremea printre ruine și cărora li se făcuse frică de bombardament. La început au fost palizi și cât se poate de liniștiți, dar după ce bătrânul a fugit afară, au devenit... ei, acum am șaptezeci și opt de ani și sunt convinsă că o să sune groaznic, mai ales dacă o să vă povestesc așa cum a fost. Aveam pe atunci patruzeci și trei de ani, iar tânăra – n-am mai văzut-o niciodată, niciodată, pe niciunul din cei patru nu i-am mai văzut, nici pe tineri și nici pe copil –, tânăra să fi avut vreo treizeci. Ei, și acești tineri, care aveau cel mult douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani, au devenit brusc... cum să spun oare? Desfrânați, obraznici... Nu, nu-i adevărat! Eu nu mai avusesem de-a face cu un bărbat de trei ani, de când soțul îmi fusese omorât în lagăr. Ei, cei doi... nu pot spune că s-au repezit asupra noastră, fiindcă nici noi nu ne-am împotrivit. Nu ne-au siluit. Oricum, unul dintre ei a venit la mine, mi-a cuprins sânii și mi-a tras jos

chiloții, iar celălalt s-a îndreptat spre tânără, i-a scos lemnul dintre dinți și a sărutat-o. Ne-am culcat acolo – sau spuneți-i cum vreți –, avându-l între noi pe copilașul adormit. Poate c-o să vă îngroziți auzind asta, dar nu vă puteți imagina ce înseamnă ca timp de șase ore și jumătate să vină avioane și să arunce bombe, mine aeriene și vreo șase mii de bombe explozive. Ne-am culcat pur și simplu acolo, noi patru, cu copilașul între noi, și mai simt și acum că gura tânărului care mă alesese era plină de praf când m-a sărutat și simt și praful din gura mea: era molozul care cădea din tavanul ce se clătina. Mai simt și acum că mă bucur, mă liniștesc și mă rog în continuare. Mai văd și acum cum tânăra se liniștește ca prin farmec și-i mângâie părul tânărului care stă întins peste ea, surâzându-i. I-am mângâiat și eu părul tânărului meu și i-am zâmbit. Pe urmă ne-am îmbrăcat, ne-am aranjat puțin și am adăstat câteva clipe în liniște. Fără să ne fi vorbit dinainte, ne-am golit buzunarele, scoțând totul, țigări, pâine, iar tânăra a scos din sacoșă castraveci murați și marmeladă de căpșuni. Am mâncat totul împreună, fără să scoatem vreun cuvânt, și, ca și cum ne-am fi înțeles dinainte, nu ne-am întrebat de nume, n-am scos niciun cuvânt, iar praful ne scrâșnea printre dinți, mie de la tânăr, iar lui, cu siguranță, de la mine. Iar pe la patru și jumătate bombardamentele au încetat. Liniște. Nu chiar deplină. Undeva a căzut ceva, altundeva s-a prăbușit altceva, într-altă parte a răbufnit o explozie. Vă spun c-au fost cam șase mii de bombe. Așa că atunci când spun că era liniște, înțeleg că nu mai erau avioane. Iar noi – afară cu toții, care cum a putut, fără să ne spunem vreun cuvânt de despărțire. Stăteam cu toții într-un imens nor de praf, fum și flăcări. M-am prăbușit și când m-am trezit, după câteva zile, eram la spital și tot mă mai rugam, dar a fost pentru ultima dată când am făcut-o. Din fericire, nu m-au îngropat de vie, doar vă puteți da seama că așa ceva s-a

întâmpilat cu foarte mulți. Și ce credeți că s-a ales de pivnița berăriei? S-a prăbușit la două zile după ce-am ieșit de acolo. Cred că tavanul s-a muiat mai departe ca o minge spartă și în cele din urmă s-a prăbușit. M-am dus acolo, căci am vrut să văd ce s-a ales de locuința mea. Nimic, nimic, nimic, nici măcar ceea ce s-ar putea numi o grămadă cumsecade de moloz. Iar a doua zi după ce am ieșit din spital au venit americanii.

Știam că Wanft a fost evacuată. Se pare că a trecut prin multe dureri și suferințe (dar deoarece tace, aut. N-a putut constata dacă aceste dureri și suferințe au fost obiective sau numai subiective). A rostit un singur cuvânt: „Schneidemühl”. Despre Kremp știm că a murit apărând o autostradă, probabil cu un cuvânt ca „Germania” pe buze.

Dr. Henges „s-a retras” (H. Despre H.) „împreună cu contele, superiorul meu, într-unul din sate, unde puteam fi siguri că țăranii n-or să ne trădeze. Eram deghizați în pădurari și locuiam într-o baracă de lemn, dar eram îngrijiți și tratați ca domnii. Chiar și dragostea nu numai că nu ne era refuzată, dar ne era de-a dreptul oferită de femeile devotate contelui. Vă mărturisesc de bunăvoie că socotesc sexualitatea și erotica bavareză cam prea necioplită și că îmi era dor de rafinamentul renan. Și nu doar în această privință. Deoarece nu aveam păcate prea mari, în 1951 m-am putut întoarce deja acasă. Domnul conte a trebuit să mai aștepte până în 1953. Pe urmă s-a prezentat de bunăvoie în fața tribunalului. Era însă un moment în care agitația cu criminalii de război începuse să se liniștească. A mai stat trei luni la Werl, pe urmă a intrat de îndată înapoi în serviciul diplomatic. Eu am preferat să nu mă mai expun politic. Mi-am folosit doar precisele mele cunoștințe filologice”.

Hoyser sen.: Mă simțeam legat de proprietățile mele imobiliare, deoarece nu posedam doar casa Gruyten. În ianuarie și februarie '45 reușisem să cumpăr două case de la niște persoane extrem de

compromise politic. Puteți numi asta cum vreți: anti-arianizare sau re-anti-arianizare, căci era vorba de două case care aparținuseră cândva unor evrei și pe care mi le-au vândut doi vechi naziști. Vânzarea a fost făcută cu acte în regulă, cu notar și cecuri – cât se poate de legal. A fost o tranzacție imobiliară corectă – doar nu era interzis să cumperi sau să vinzi case, nu-i așa? De „2“ am fost scutit, căci tocmai plecasem la țară, dar norul de praf l-am văzut, deși mă aflam la patruzeci de kilometri distanță. Un nor uriaș de praf. Iar când am pedalat a doua zi înapoi, am găsit o locuință excelentă și fără cusur în partea de vest a orașului. A trebuit s-o părăsesc doar când au venit englezii. Aceștia cruțaseră cartierul în care urmau să locuiască ulterior. Ei, Leni, Lotte și ceilalți m-au lăsat baltă și nu mi-au povestit nimic despre micul paradis sovietic pe care-l înființaseră în cavouri. Nu, pe mine, om bătrân – căci aveam totuși șaiszeci de ani –, nu voiau să mă vadă acolo.

Mai ales Lotte s-a arătat destul de nesuferită după ce soția mea a murit în octombrie. S-a mutat cu copiii în *oraș*, *mai* întâi la rudele ei, pe urmă la târfa aceea de Margret, mai apoi la niște cunoștințe. Și toate astea doar pentru a nu *fi* evacuată. Și știți de ce? Deoarece era moartă după jaf și știa precis unde se află depozitele Wehrmachtului. Bineînțeles că bietul bunic n-a fost chemat atunci când s-a jefuit depozitul fostei mănăstiri carmelite. Totul a fost transportat cu cărucioare și saci, cu biciclete vechi, cu mașini scoase din uz și incendiate, dar care se mai urneau din loc dacă le împingeai. S-au furat ouăle și untul, slănina și țiğările, cafeaua și îmbrăcămintea. Unii au fost atât de lacomi, încât și-au gătit ochiuri de ouă pe stradă, în capacele de la cutiile măștilor de gaze. Au mai furat și rachiu și câte și mai câte. Au organizat adevărate orgii, ca-n vremea Revoluției Franceze. Iar femeile se aflau tot timpul în primul rând, cu Lotte a noastră în fruntea lor, ca o erinie!

S-au dat chiar și lupte, căci în oraș mai erau încă soldați germani. Toate astea le-am aflat mai târziu și m-am bucurat că am plecat la timp din locuința aceea care în curând arăta ca un bordel, căci au trebuit să-și părăsească paradisul sovietic din cavouri și Hubert și-a început relația cu Lotte. Nați mai fi cunoscut-o pe Lotte. Ea a fost întotdeauna o femeie morocănoasă, posacă și sarcastică, cu limba ascuțită, dar acum era ca scoasă din fire, era transformată complet. I-am răbdut pălăvrăgelile socialiste din timpul războiului, deși unele din declarațiile ei ne puneau în pericol. Și ne-a durut că l-a atras și pe fiul nostru, Wilhelm, în ineptiile acelea cu roșii, dar i-am trecut totul cu vederea, căci era o soție și o mamă corectă și pătrunsă de simțul datoriei față de familie. Dar mai apoi, mai apoi... La 5 martie și-a imaginat că la noi s-a instaurat socialismul și că totul va fi împărțit – atât bunurile mobile, cât și cele imobile.

Totul. Și, într-adevăr, a și fost o vreme la conducerea biroului de spațiu locativ; mai bine zis, la început a ocupat abuziv această funcție, căci oficialitățile fugiseră. Pe urmă a ocupat-o în mod legal, căci, ce-i drept, ea nu fusese nazistă. Numai că nu ajunge doar să nu fi fost nazist. Oricum, a condus un an încheiat, repartizând vilele goale unor oameni care habar n-aveau cum se folosește un closet și care își spălau rufe în cada de baie. Ba unii au crescut și crape în vană sau au cultivat acolo sfeclă. Nu glumesc: au fost găsite după aceea vane pe jumătate pline cu frunze de sfeclă. Ei, din fericire această confuzie între socialism și democrație n-a durat și, fără multă vorbă, ea a devenit ceea ce fusese mereu: o mică funcționară. Dar în zilele marelui jaf erau toți în paradisul lor din cavouri, până și copiii, și, cu toate că ea știa unde locuiesc, știa precis, nu mi-a spus niciun cuvânt. Nu, nici pomeneală de recunoștință la ea, deși, dacă vă gândiți bine, nouă ne datorează faptul

că mai e în viață. N-ar fi fost nevoie decât să transmitem mai departe o vorbă, un singur cuvânt din ceea ce spunea ea despre război și scopurile lui, sau doar felul cum rostea „tâmpenii” în legătură cu acele lucruri, și ar fi fost înhățată, dusă la închisoare sau în lagăr, poate chiar spânzurată. Și uite, asta îi e mulțumirea!

Poate e cineva curios să afle că B.H.T. A avut ceva succes cu manevrele cu urina sa, inspirate de sora Rahel, dar până la urmă tot nu l-au salvat, căci a fost încorporat la sfârșitul lui septembrie '44 într-un batalion special, format din soldați bolnavi de stomac, neținându-se cont de faptul că ulcerile gastrice cer alt regim alimentar decât diabetul. B.H.T. A participat până și la lupte, la ofensiva din Ardeni și cea din Hürtgenwald, ajungând în prizonierat american în apropierea unei localități numite Würselen. Și nu e exclus să fi „luptat umăr la umăr” cu Schlömer, care era pe atunci în pielea lui Keiper. În orice caz, B.H.T. A prins sfârșitul războiului într-un lagăr de prizonieri american din apropiere de Reims, în compania a aproximativ două sute de mii de soldați germani de toate gradele, „și vă pot spune că n-a fost prea vesel, nici în ceea ce privește societatea, nici condițiile și nici – dacă-mi permiteți expresia – în ceea ce privește perspectiva unei tovarășii feminine. A fost cât se poate de rău”. (O afirmație care l-a surprins pe aut., căci îl considerase pe B.H.T. Neutru din punct de vedere sexual.)

A o întreba pe M.v.D. Despre soarta lui Gruyten i s-a părut aut. Un lucru delicat. A făcut totuși, de dragul adevărului, unele încercări prudente, care s-au sfârșit cu cuvintele grele la adresa lui Lotte, asupra căreia, din cauza „anumitor evenimente”, se îndreaptă gelozia Marjei v. D. „Încă nu mă întorsesem când a venit el acasă, căci altfel – de asta sunt sigură – la mine și-ar fi căutat consolarea pe care ea s-a grăbit să i-o dea. Și ar fi găsit-o, deși sunt cu treisprezece ani mai bătrână ca ea. Dar

nimerisem peste Rin, ba aş putea spune chiar peste Wupper, într-un cătun din Westfalia, unde n-am fost trataţi prea bine, căci, fiind din ținutul Rinului, oamenii de acolo ne considerau nişte răsfăţaţi şi depravaţi care nu fac altceva decât să huzurească şi să se îmbuibă. La noi americanii au ajuns abia pe la mijlocul lui aprilie şi n-aveţi cum să ştiţi cât de greu era pe atunci să traversezi Rinul şi s-o iei spre vest. Am fost deci nevoită să rămân acolo până la mijlocul lui mai. Hubert venise însă pe la începutul lunii şi probabil că s-a strecurat neîntârziat în aşternutul acestei Lotte. Aşa că n-am mai putut face nimic. Era prea târziu.“

Lotte: Uneori mă încurc când vorbesc de perioada februarie-martie '45 şi cea dintre martie şi începutul lui mai '45. E o epocă prea densă şi prea nemărginită şi n-am cuprins-o în întregime nici atunci când am trăit-o. Bineînţeles că am fost acolo când s-a jefuit vechea mănăstire a carmelitelor de pe Schnürergasse. Am luat ce mi-a căzut în mână, preferind de pe atunci să apelez la Pelzer şi nu la domnul socru al meu. Câte probleme n-aveam de rezolvat! În plus, a mai trebuit să plec şi din locuinţă. Singura care ar mai fi avut ce căuta acolo era Leni. Dar mai avea doar câteva zile până să nască, aşa că n-am putut-o lăsa singură, ci am luat-o cu noi în ceea ce socrul meu numeşte paradisul sovietic din cavouri. Acum a ieşit la iveală că tatăl copilului era un rus, dar Leni îl dăduse în mod prostesc drept tată pe un altul, căci din septembrie sau octombrie '44 primea cartela suplimentară pentru gravide. Chestia asta i-o aranjase Margret, care-i dăduse numele unui soldat mort în spital, un anume Jendritzki. Cele două se pripiseră şi nu se mai gândiseră că acest Jendritzki era căsătorit. Am fi avut o mulţime de furcă cu soţia lui şi eu găsesc că pe bună dreptate: n-ai voie să-i faci una ca asta unui mort! Ei, dar am putut repara totul după mijlocul lui martie, când am început să conduc biroul de spaţiu locativ pentru

regimul militar. Aveam la îndemână ștampile și alte de-astea, plus acces direct la toate oficialitățile, așa că am putut reda copilul adevăratului său tată: Boris Lvovici Koltovski. Dacă aveți în vedere faptul că toate oficialitățile își aveau sediul doar în trei birouri, o să înțelegeți că a fost un fleac ca acest biet Jendritzki să fie eliberat de paternitatea copilului lui Leni și lucrurile să între pe făgașul potrivit. Toate astea s-au întâmplat după „2” și după ce toți idioții de germani se căraseră definitiv, nu înainte de a mai spânzura în 6 câțiva dezertori și de a arunca podul în aer. Abia pe urmă au venit americanii, așa că am putut părăsi paradisul sovietic din cavouri și ne-am întors în locuință. Dar nici americanii nu s-au putut descurca în harababura care domnea peste tot. Erau de-a dreptul înspăimântați de felul cum arăta orașul și i-am văzut pe unii dintre ei plângând – mai ales unele femei – acolo, în fața hotelului de la catedrală. Și au apărut tot felul de oameni, de nici nu-ți venea să crezi: dezertori germani, ruși ascunși, iugoslavi, polonezi, muncitoare rusoaice, deținuți evadați din lagărele de concentrare, câțiva evrei care izbutiseră să stea pitiți... Cum s-ar fi putut stabili oare cine fusese colaboraționist și cine nu, care ar fi trebuit internați în lagăr și care nu? Ei își imaginaseră că totul va fi mult mai simplu, adică prea simplu: nazist sau nenazist. Dar treaba nu era atât de simplă cum își închipuiseră ei, cu mințile lor copilărești. Totul trebuia ordonat și categorisit. Când s-a întors în sfârșit și Hubert, pe la începutul lui mai, totul era deja relativ pus pe roate – relativ, zic, și nu fac niciun secret din faptul că am mânuit cu mărinimie ștampilele și adevărurile, schimbând în bine soarta unuia sau altuia. Căci altfel la ce-ar fi bune ștampilele și adevărurile? Hubert, de exemplu, a venit acasă într-o uniformă italienească, pe care i-o procuraseră niște prieteni de la Berlin, cu care eliberase împreună de moloz șanțurile și tunelurile

de la metrou. Se gândiseră la toate. Ca deținut german, era prea periculos s-o ia spre vest, căci între Berlin și Rin mai existau destule cuiburi de naziști, unde ar fi fost spânzurat. Era prea tânăr pentru a veni în civil, căci, având doar patruzeci și cinci de ani, ar fi nimerit în prizonierat: fie la ruși, fie la englezi sau americani. Așa că a pornit-o la drum ca italian. Asta nu însemna că viața i-ar fi fost apărută cu totul, dar era o măsură înțeleaptă, căci italienilor li se arăta doar dispreț, nu erau și înhățați imediat. Ori tocmai asta era esențial: să nu fie înhățat sau împușcat pe loc. La asta se rezuma totul. A avut, așadar, noroc cu uniformă lui italiană și cu al său „nimic înțeleg nemțește”. Dar vă dați seama că viața nu i-ar fi fost deloc apărută dacă, din pricina uniforme sale italiene, ar fi fost dus în Italia și ar fi fost identificat acolo ca german! Asta l-ar fi putut costa capul. Ei, a scos-o la capăt și a sosit aici vesel, vesel – vă spun, nici nu vă puteți imagina cât de vesel era. Ne-a spus: „Copii, sunt ferm hotărât să-mi petrec restul vieții zâmbind. Zâmbind”. Ne-a îmbrățișat pe toți – pe Leni, pe Boris-, s-a bucurat nemaipomenit de nepoțelul său, a îmbrățișat-o pe Margret, pe copiii mei și, bineînțeles, pe mine și mi-a spus: „Lotte, tu știi că-mi placi și uneori am impresia că nici eu nu ți-aș dispăcea. De ce n-am sta împreună?” Așa că noi am ocupat trei camere, Leni, Boris și copilul lor alte trei, iar Margret una; bucătăria o foloseam împreună. Eram cu toții chibzuiți, așa că n-au apărut niciun fel de probleme. Aveam și tot ce ne trebuia, o ditamai moștenirea de la gloriosul Wehrmacht din Schnürergasse, iar Margret subtilizase și o mulțime de medicamente de la spitalul unde lucrase. Ni s-a părut că cel mai bun lucru e să-i lăsăm pe Hubert în uniformă lui italiană. Din păcate, nu i-am putut face rost și de un livret italian, așa că a căpătat unul de la guvernul militar, eliberat pe un nume italian pe care-l găsisese Boris pentru el: Manzoni. Era unicul

nume italian pe care-l știa; citise cândva o carte a acestui Manzoni. Nu-l puteam prezenta ca deținut german eliberat, deoarece nu fusese condamnat politic, ci de drept comun, iar americanii luau destul de în serios chestiile astea. Nu voiau ca răufăcătorii să ajungă în libertate și cum să le explici oare că Hubert fusese *de fapt* un deținut politic? Deci ni s-a părut că-i mai bine să-i cheme Luigi Manzoni, un italian care trăia cu mine. Fir-ar să fie! Trebuia să fim cu ochii în patru să nu nimerescă în vreun lagăr, chiar dacă ar fi fost unul pentru germanii reîntorși în patrie. Era mai bine, căci niciodată nu puteai ști unde nimeresc transporturile. Am reușit să ne descurcăm până la începutul lui '46, când americanii au lăsat-o mai moale cu strădaniile de a-i băga pe toți germanii în lagăre. Pe urmă au venit englezii și am scos-o bine la capăt și cu americanii, și cu englezii. Mulți oameni s-au întrebat, desigur, de ce nu ne-am căsătorit, căci eram amândoi văduvi. Ceea ce au spus unii, că n-am făcut-o deoarece eu nu voiam să-mi pierd pensia de la soțul meu, nu-i adevărat. Mai degrabă ne era lehamite să ne legăm atât de strâns unul de altul, cum impune o căsnicie. Astăzi îmi pare rău că n-am făcut-o, căci și din această cauză copiii au ajuns să fie influențați mai târziu de socrul meu. Leni s-ar fi căsătorit fără zăbavă cu Boris al ei – și el cu ea –, dar asta nu se putea, deoarece Boris n-avea niciun fel de acte. Nu dorea să se dea drept rus, deși uneori o puteai nimeri bine și cu asta – dar cei mai mulți erau luați împotriva voinței lor și fără să știe ce-i așteaptă și trimiși acasă la tătucul Stalin. Avea de la Margret un livret militar pe numele Alfred Bullhorst, dar știți ce-i aștepta pe un german de douăzeci și patru de ani, sănătos și fără altă meteahnă decât că era puțin subnutrit? Sinzig sau Wickrath, ori asta n-o voiam, căci aceste lagăre nu constituiau deloc o garanție că va rămâne în viață. Stătea mai mult prin casă și ar fi trebuit să-i vedeți pe cei doi

împreună cu copilașul lor! Erau ca Sfânta Familie! Boris nu putea fi abătut de la ideea că nu e voie să te atingi de o femeie trei luni după ce a născut și nici începând cu luna a șasea de sarcină. Așa că au trăit o jumătate de an ca Maria cu Iosif, dându-și uneori doar câte o sărutare. În rest nu-i interesa decât copilul. Îl răsfațau și-l alintau, murmurându-i amândoi tot felul de cântece. Au început cam prea devreme, în iunie '45, să se plimbe seara pe malul Rinului, rămânând acolo până se lăsa întunericul. Toți le-am atras atenția că nu-i bine – și Hubert, și eu, și Margret. Dar nu-i puteai opri: o porneau în fiecare seară pe malul Rinului. Și zău că era minunat. Uneori mergeam și eu cu Hubert, ne așezam acolo și ne lăsam cuprinși de acea stare, pe care n-o mai simțiserăm de doisprezece ani: era pace. Pe Rin nu se zărea niciun vapor, ci doar epave. Podurile erau distruse. Ici și colo mai era câte un bac și, desigur, pontonul armatei americane. Uneori mă gândesc c-ar fi fost mai bine să nu se mai construiască poduri peste Rin, iar vestul Germaniei să fi rămas definitiv vestul Germaniei. Numai că n-a fost să fie așa, tot astfel cum nici soarta lui Boris n-a rămas așa, căci într-o seară de iunie a fost totuși înhățat de o patrulă americană. Din nenorocire, avea în buzunar livretul militar german, așa că nimic nu ne-a mai putut ajuta: nici relațiile mele cu ofițerii americani, nici prietenii americani ai lui Margret și nici chiar faptul că m-am dus personal la comandantul orașului, lămurindu-i complicata poveste a lui Boris. Boris a fost arestat, dar la început situația nici nu părea atât de disperată, căci era în prizonierat german și eram siguri că va reveni acasă ca Alfred Bullhorst, căci nu voia să se întoarcă în Uniunea Sovietică. Bineînțeles, ne dădeam seama că un astfel de lagăr american era departe de a fi un paradis. Ceea ce nu știam însă era că din vară americanii începuseră să „predea”, dacă putem spune astfel, francezilor prizonierii

germani. Poate ar fi mai corect să spunem „să-i vândă”, căci pretindeau de la francezi rambursarea în dolari a cheltuielilor provocate de adăpostirea și hrana deținuților. În felul acesta Boris a ajuns într-o mină din Lotharingia, deși era teribil de slăbit. Grație lui Leni sau, mai bine zis, grație ipotecii lui Leni, băiatul nu mai era chiar atât de înfometat, dar nu era totuși prea zdravăn, ori acum... Ar fi trebuit s-o vedeți pe Leni! A plecat imediat la drum cu bicicleta. A trecut peste toate zonele, ba chiar peste granițe; a ajuns în zona franceză, în ținutul Saar, în Belgia, înapoi în Saar și de aici în Lotharingia. A mers din lagăr în lagăr, întrebându-i pe toți comandanții de Alfred Bullhorst al ei. S-a milogit pentru el, curajoasă și dârză. Credeți-mă, n-o interesa că pe atunci în Europa existau, probabil, vreo cincisprezece sau douăzeci de milioane de prizonieri de război germani. A străbătut drumurile cu bicicleta până în noiembrie, venind acasă arareori și doar pentru a-și lua provizii. Pe urmă o pornea iarăși la drum. Nici azi nu pot pricepe cum de a putut trece încolo și-ncoace peste granițe, înarmată cu actul ei de identitate german. Nu ne-a povestit niciodată nimic despre asta. Doar cântecele ei le-am auzit uneori, cântecele pe care i le cânta iarăși și iarăși băiețelului ei: „în noaptea nașterii Tale, stăm cuprinși de disperare într-o cameră mică și rece, vântul prin ușă ne trece. Vino, Doamne, la noi și ne scapă de nevoi!” Dumnezeuule, ce cântece știa! Îți dădeau lacrimile ascultându-le. A străbătut de câteva ori de-a curmezișul munții Eifel și Ardenii, de la Sinzig la Namur, de la Namur la Reims și iarăși la Metz și din nou la Saarbrücken. Viața nu-ți era chiar în siguranță dacă te tot învârteai prin acest colț de Europă având asupra-ți doar legitimația aceea germană. Ei, și ce credeți? L-a găsit până la urmă pe Boris al ei, pe Jendritzki, pe Koltovski, pe Bullhorst – alegeți-vă ce nume vă place! L-a găsit, l-a găsit în cimitir – dar nu într-un

paradis sovietic din cavouri, nu, ci într-un mormânt. Mort. Fusese accidentat mortal într-o mină pentru extragerea minereului de fier dintr-un cătun din Lotharingia, între Metz și Saarbrücken. Leni tocmai împlinise douăzeci și trei de ani și, dacă vă gândiți bine, era văduvă pentru a treia oară. De atunci chiar s-a transformat într-o statuie și ne treceau florii când o auzeam cântându-i seara copilului acele cântece pe care tatăl lui le iubise atât:

Lespezile de marmură ale străbunilor sunt de-acum sure.

Într-o groapă aruncați stăm păgâni, întunecați.

Peste oase neaua grea să se-aștearnă parcă vrea.

Hai zăpadă, haide, ger, nici voi n-a veți loc în cer...

Iar pe urmă, brusc, cu o voce provocatoare: „Haideți spre Mahagonny, unde vântul proaspăt adie; belșug de pocher, de whisky, de carne de cal, de femeie; Frumoasă lună verde din Mahagonny, luminează-ne, căci azi avem pe sub cămăși bancnote de hârtie pentru un larg surâs al gurii tale mari și proaste”. Apoi, cu o solemnitate de te treceau florii, cu o voce puternică: „Pe când eram copil, ades’ m-a salvat un zeu de strigătele și nuiaua oamenilor; în tihnă, frumos mă jucam pe atunci cu florile din dumbravă și adierile cerului se lua la joacă cu mine, și-așa cum ferești inima plantelor când își întind spre tine gingașele brațe, așa mi-ai bucurat și mie sufletul”. Și peste cincizeci de ani o să le știu pe de rost, atât de des am auzit versurile: aproape în fiecare seară și de mai multe ori pe zi. Și țineți cont de încă un lucru: Leni se folosea în aceste cazuri de o germană literară hipercorectă, pe când de obicei vorbea în minunatul ei dialect renan sec. Te lovea drept în inimă, credeți-mă! Avea efect asupra copilului și asupra noastră, a tuturor, ba chiar și asupra lui Margret. Până și unii dintre prietenii ei englezi sau americani nu se mai săturau să se uite și să asculte

atunci când Leni recita și cânta, mai ales când îi recita băiețelului acea mică poezie cu Rinul... Ei, a fost o fată de ispravă și o femeie de ispravă! Și eu zic că a fost și o mamă minunată, chiar dacă băiatul n-a terminat-o bine; nu ea poartă vina, ci acei mizerabili din care fac parte și nerușinații mei fii, așa-zișii „Hoyseri reuniți”, inclusiv faptul că sunt atât de răi – mai ales bătrânul, socrul meu. Hubert l-a pus cu botul pe labe de îndată ce a venit să încaseze chiria, nenorocitele acelea de patruzeci și șase de mărci și cincisprezece pfenigi pentru cele trei încăperi ale noastre. Hubert a început să râdă și râdea ca un diavol de fiecare dată, de absolut fiecare dată când venea. Până la urmă comunicau unul cu altul doar în scris, iar bătrânul Hoyser a venit cu argumentul fățarnic că de fapt chiriașul are obligația să-i ducă proprietarului banii, nicidecum să vină acesta pentru a-i încasa, așa că Hubert îi *ducea* în fiecare zi de întâi chiria în vila lui din cartierul de vest. Dar râdea și atunci ca un diavol, așa că bătrânul Hoyser n-a mai suportat și a insistat să-i fie trimisă chiria. Atunci Hubert l-a dat în judecată, vrând să afle dacă, după lege, chiria trebuie luată, dusă sau trimisă și susținând că nu-l poate obliga nimeni să cheltuiască zece sau douăzeci de pfenigi pentru mandatul poștal sau pentru transferul bancar, deoarece el e doar un muncitor necalificat, ceea ce era adevărat. Au compărut într-adevăr amândoi în fața tribunalului și Hubert a câștigat procesul, bătrânului Hoyser rămânându-i să aleagă între râsul drăcesc la noi sau la el acasă. Râsul ăsta l-a auzit în fiecare întâi a lunii, patruzeci de luni la rând, până ce i-a venit ideea să-și angajeze un administrator. Dar, credeți-mă, râsul acesta l-a pătruns pe Hoyser până la oase și Leni e cea care plătește oalele sparte. O chinuie nemilos și o va da afară din locuință dacă nu întreprindem ceva (oftat, cafea, țigară – ca și mai sus –, plus netezitul părului încărunțit și scurt). Am trăit vremuri

fericite până în '48, atunci când Hubert Gruyten a fost accidentat mortal în felul acela groaznic.

A fost o nebunie și de atunci nu mai vreau să-i văd pe Pelzer ăsta și nu mai vreau să știu nimic de el. Prea a fost groaznic. La scurtă vreme după aceea mi-au fost luați și copiii, fiindcă bătrânul nu m-a slăbit, nu s-a dat înapoi de la nimic. Mi-a pus în cârcă orice bărbat care a locuit la noi sau ne-a vizitat – numai ca să-mi ia copiii. La început i-a dus la Oficiul pentru Protecția Minorilor, pe urmă i-a luat la el. M-a bănuț de relații până și cu bietul Heinrich Pfeiffer, nenorocitul acela de flăcău, care țopăia pe atunci fără proteză și stătea la noi când trebuia să vină la spital sau la Biroul de Asistență Socială. Căci trebuia să subînchiriem camere, deoarece ne mărise chiria și nu ne slăbea nicio clipă. Așa că funcționara de la oficiu a venit de câteva ori... adică ce spun eu?... a venit foarte des și întotdeauna prin surprindere... la dracu', n-aveți decât să credeți ce vreți, fir-ar să fie... și m-a surprins de trei ori cu tipul acela. De două ori în „situații evident echivoce” – așa s-a exprimat ea –, căci zăceam, ca s-o spun pe șleau, cu Bogakov acela în pat. Bogakov fusese prieten cu Boris și ne vizita uneori. Iar a treia oară m-a surprins într-o „situație echivocă”, căci Bogakov stătea în maiou la fereastră și se rădea într-un lighenaș aflat pe pervaz, folosindu-se de oglinjoara mea de poșetă. „Asemenea situații”, a scris ea în raportul făcut, „nu pot fi decât rezultatul unei intimități, care e neadecvată educației unor copii aflați în creștere”. Și probabil că nici nu era bine, căci Kurt avea nouă, iar Wemer paisprezece ani – ca să nu mai zic că nu-l iubeam pe Bogakov, nici măcar nu-mi plăcea de el, ci doar ne culcam uneori unul cu altul. Și bineînțeles că i-au audiat și pe copii, iar pe urmă mi i-au luat, mi i-au luat definitiv. La început au plâns, dar mai târziu, când s-au mutat de la călugărițe la bunicul lor, n-au mai vrut să știe de mine. Nu eram doar o târfa, ci și comunistă și așa

mai departe. Un lucru însă trebuie să i-l recunosc bătrânului: i-a trimis la școli și le-a îngăduit să studieze. Și încă ceva: a speculat cu foarte multă istețime terenul acela pe care doamna Gruyten i l-a pus lui Kurt în leagăn. Astăzi, după treizeci de ani, pe el se înalță patru blocuri cu prăvălii la subsol, în valoare de cel puțin trei milioane de mărci, cu un venit anual din care am putea trăi cu toții, chiar și Leni, deși atunci când îi fusese dăruit lui Kurt, valoarea nu-i era cu mult mai mare decât a unei cești aurite sau a altui fleac asemănător. Desigur că asta e cu totul altceva decât o mamă bătrână, ostenită și uzată, care trebuie să meargă în fiecare dimineață la birou pentru o mie douăsprezece mărci venit lunar brut. Trebuie să recunosc că eu n-aș fi fost în stare să acționez cu atâta istețime ca el. Și când te gândești că toată chestia aceea cu Bogakov a fost doar o prostie și nimic altceva! Eram obosită și tristă după ce Hubert se prăpădise într-un mod atât de îngrozitor, iar bietul Bogakov urla de disperare, zicea că nu știe dacă să se întoarcă la măicuța lui Rusia sau nu – plus altele de același fel – și cânta acele cântece sfâșietoare, cum făcea și Boris, așa că, ce Dumnezeu, ne-am culcat de câteva ori împreună. Mai târziu am aflat că Hoyser a fost cel care ne-a denunțat la poliția germană că am avea acasă un depozit cu mărfuri pentru bursa neagră. N-a putut trece peste faptul că nu profitase deloc de pe urma depozitului din Schnürergasse. Așa că într-o bună zi, pe la începutul lui '46, au apărut la noi mizerabilii aceia de copoi germani și bineînțeles că au găsit o groază de lucruri în pivniță: unt sărat, slănină afumată, țigări, cafea și grămezi de șosete și rufărie de corp. Totul a fost confiscat. Am fi putut să trăim cât se poate de bine din ele încă doi-trei ani. Un lucru însă n-au putut dovedi – și anume că am fi vândut fie și un gram de ceva la bursa neagră. Cel mult am schimbat câte ceva pe alte lucruri. Dar am și dăruit o mulțime: Leni a avut

grijă de asta. Atunci relațiile noastre anglo-americeane nu ne-au ajutat la nimic. Era treaba copoilor germani. Aceștia ne-au și percheziționat casa și au găsit la Leni diplomele acelea ciudate cu „cea mai germană fată din școală”. Unul din idioții aceia a vrut s-o denunțe din cauza căcatelor de diplome, socotind-o nazistă, deși le primise când avea zece-doisprezece ani. Dar, întâmplător, eu îl văzusem pe respectivul ins îmbrăcat în uniformă S.A., așa că a trebuit să-și țină fleanca. Chestia s-ar fi putut termina prost pentru Leni, căci cum i-ai fi putut explica unui american sau englez că te afli în posesia unor diplome cu „cea mai germană fată din școală” și totuși nu ești nazistă? Pelzer a fost atunci într-adevăr cumsecade. El își pusese la loc sigur partea care-i revenise din depozitul de pe Schnürergasse. Nu fusese denunțat și când a auzit că la noi a fost pus totul sub sechestru, ne-a dat de bunăvoie câte ceva – fără bani, fără a cere altceva în schimb, ci, probabil, doar de dragul lui Leni. Oricum, gangsterul ăsta a fost mult mai drăguț cu noi decât bătrânul Hoyser. Abia mai târziu, mult mai târziu – cred că prin '54 – am aflat de la un polițist că propriul meu socru a fost cel care m-a denunțat.

Doamna Hölthohne, cu care de data aceasta aut. S-a întâlnit într-o mică și foarte scumpă cafenea la modă – nu doar pentru a se dovedi cavaler, ci și pentru a nu fi supus nici unui fel de îngădire internă sau externă în ceea ce privește consumul de țigări –, a trăit sfârșitul războiului tocmai în acea fostă mănăstire a carmelitelor și anume în pivnița fostei biserici a mănăstirii.

— Mă găseam într-o firidă unde pe vremuri se afla, probabil, o carceră pentru călugărițe. N-am văzut nimic din jaf, iar ziua de „2” am simțit-o doar ca pe un duduie foarte îndepărtat, îngrozitor, lung și estompat. Desigur, foarte grav, dar îndepărtat. Voiam și nu voiam să ies din acea firidă. Nu doream s-o părăsesc până ce n-aș fi fost

sigură că au sosit americanii. Îmi era frică. Erau împușcați și spânzurați foarte mulți oameni și, cu toate că actele îmi erau în regulă, mi-era totuși frică să nu între vreo patrulă la bănuieli și să mă împuște. Am rămas acolo, o vreme chiar complet singură, lăsându-i pe alții să jefuiască și să se bucure. Abia când am auzit că americanii erau într-adevăr în oraș, am părăsit firida, am respirat și am plâns de fericire și, totodată, de durere: de fericire, deoarece fuseserăm eliberați, de durere când am văzut orașul distrus atât de inutil. Pe urmă am plâns iar de bucurie când am văzut că absolut toate podurile peste Rin fuseseră distruse: în sfârșit Rinul era din nou granița Germaniei. Asta a fost o șansă care ar fi trebuit folosită. Să nu se mai construiască poduri, ci doar bacuri controlate strict, care să facă legătura între maluri. Am luat imediat contact cu comandamentul american, găsindu-l după câteva telefoane pe prietenul meu, colonelul francez. Avea permis de liberă trecere din zona engleză în cea franceză și m-am bucurat s-o pot scoate pe micuța Gruyten, pe Leni, de două-trei ori din situații neplăcute, pe când rătăcea în mod naiv încoace și-ncolo, căutându-l pe Boris. În noiembrie am primit deja licența, am închiriat un teren, am încropit câteva sere, am deschis o florărie și am luat-o de îndată la mine și pe micuța Gruyten, pe Leni. Pentru mine clipa când am primit licența și noul meu act de identitate a fost una însemnată. Să devin oare din nou Elli Marx din Saarlouis sau să rămân Liane Hölthohne? M-am decis să rămân Liane Hölthohne. În pașaportul meu scrie „, Marx, zisă Hölthohne”. Ei, dar la mine acasă ați băut un ceai mai bun decât în spelunca asta cu pretenții! (Ceea ce aut. A confirmat, galant și convins.) Bune aici sunt doar *petit fours*; trebuie să țin minte asta. În privința a ceea ce anumite persoane de la care ați luat informații au numit „paradisul sovietic din cavouri” – și noi, Grundtsch și cu mine, am fost

poftiți în acel paradis. Dar ne-a fost frică. Nu de cei morți, ci de cei vii – și fiindcă cimitirul se afla în centrul zonei de bombardament a avioanelor, între orașul vechi și suburbiile. Cât privește morții, nu mă deranjau deloc, doar oamenii s-au întâlnit secole de-a rândul în catacombe, unde-și țineau sărbătorile. Pivnița de sub biserica mănăstirii carmelitelor mi se părea mai sigură. Acolo putea veni oricând o patrulă ca să-mi cerceteze actele. Dar cimitirul și cavourile erau într-o poziție dubioasă. Oricum, nu puteai ști ce e mai sigur: să fii evreică ascunsă, separatistă ascunsă, soldat german combatant, soldat german dezertor, deținut evadat sau neevadat. În oraș mișunau dezertorii, iar în împrejurimi era și mai rău, căci se trăgea cu îndârjire din ambele părți. Aceeași teamă o resimțea și Grundtsch, care, ca să mă exprim așa, nu părăsise cimitirul de patruzeci sau cincizeci de ani. Acum, pe la mijlocul lui februarie '45, l-a părăsit și s-a retras o vreme la țară, înrolându-se în cele din urmă într-un detașament de asalt. L-am înțeles, căci în acele vremuri orice formă de organizare legală era cea mai bună pază. De altfel, și deviza mea era: nicio extravaganta! Pitește-te undeva, cu actele relativ în ordine, vâra-ți capul între umeri și așteaptă! În mod voit n-am luat parte la jaf, deși mi-a venit greu, căci erau acolo lucruri la care nici nu îndrăzneam să visăm. Nu m-am dus în mod voit, căci bineînțeles că era ilegal. Te aștepta pedeapsa cu moartea dacă te prindeau. Or, atunci când a început jaful, germanii mai erau oficial la putere și nu voiam să trăiesc cu teama aia în suflet nici măcar două, trei sau patru zile. Voiam să trăiesc, să trăiesc! Aveam patruzeci și unu de ani și voiam să trăiesc. Nu voiam să-mi risc viața în ultimele zile. Așa că am tăcut chitic și nici măcar cu trei zile înainte de intrarea americanilor n-am îndrăznit să zic că războiul s-ar apropia de sfârșit sau că ar fi chiar pierdut. Din octombrie pe toate placardele și manifestele scria că orice german va

primi pedeapsa meritată dacă va crea panică, va da dovadă de atitudine defetistă, va ponegri Germania sau îl va ajuta pe dușman. Or, această pedeapsă avea un singur nume: moartea. Erau tot mai turbați. Undeva împușcaseră o femeie care-și spălase cearșafurile și le atârname la uscat. Și-au închipuit că arborase steagul alb și au împușcat-o, trăgând cu mitralierele prin fereastră. Nu, am socotit că-i mai bine să mai flămânzesc puțin și să aștept. Jaful acela sălbatic din „2“, de după bombardament, mi se păruse prea periculos. Apoi îți riscai viața cărând lucrurile acelea în cimitir. Oricum, orașul se afla încă în mâinile germanilor și urma să fie apărut. Când, în sfârșit, germanii au plecat, n-am mai șovăit. M-am dus imediat la americani și am luat legătura cu prietenii mei francezi. Mi s-a repartizat o locuință mică și drăguță și am fost prima care a obținut licența pentru o întreprindere horticolă. Cât bătrânul Grundtsch a lipsit, am folosit terenurile lui, plătindu-i corect arenda și depunând-o într-un cont la bancă. În '46, când s-a întors, i-am predat întreprinderea cinstită și în bună rânduială și mi-am deschis o florărie proprie. Și în august '45 a venit deja dragul de Pelzer, care avea nevoie de un trecut politic imaculat, deși acționase atât de șmecherește. Și cine credeți că i-a oferit dovezile necesare? Cine a compărut pentru el în fața tribunalului? Leni și cu mine. Da, l-am spălat până l-am făcut imaculat, și asta împotriva a două din convingerile mele. Prima: am acționat împotriva conștiinței mele deoarece, în ciuda tuturor aparențelor, îl consider un ticălos. A doua: am acționat împotriva intereselor mele de afaceri, căci urma să-mi devină concurent – și mi-a și fost până la mijlocul anilor '50.

Doamna Hölthohne arată brusc foarte bătrână, aproape decrepită. Pelița întinsă a obrazilor i se zbârcește dintr-odată, mâna cu care se juca cu

lingurița îi devine nesigură, iar vocea îi tremură, devenind un fel de șoaptă.

— Nici astăzi nu știu dacă am făcut bine că l-am scăpat și că am depus mărturie în favoarea lui în fața tribunalului, dar, știți, eu am fost urmărită de la nouăsprezece până la patruzeci și doi de ani, de la bălălia aceea de la Ägidienberg până la intrarea americanilor în oraș. Urmărită douăzeci și doi de ani – politic, rasial, cum vreți. Pe Pelzer îl căutasem dinadins, căci mă gândeam: la un nazist ești în siguranță, iar la un nazist corupt și criminal și mai în siguranță. Știam doar ce se spunea despre el, mai ales că-mi povestise și Grundtsch unele lucruri. Iar acum stătea dintr-o dată în fața mea, alb ca varul de frică. Venise împreună cu nevasta lui, care era într-adevăr nevinovată și habar n-avea de nimic din ce făcuse el înainte de '33, și cu cei doi copilași într-adevăr dulci, băiețelul și fetița, care aveau între zece și doisprezece ani. Erau fermecători și-mi părea rău și de nevasta lui, o femeie palidă, puțin isterică și complet lipsită de vină. M-a întrebat dacă în cei zece ani, cât am lucrat la el, am observat și aş putea proba că a dat dovadă fie și de cea mai mică urmă de comportament neomenos față de mine sau față de alții, atât la firmă, cât și în afara ei. De asemenea, dacă nu vine oare o vreme când păcatele de tinerețe ale unui om – așa s-a exprimat – trebuie iertate sau uitate. A fost destul de șmecher pentru a nu încerca să mă corupă, exercitând asupra mea doar o presiune ușoară, căci mi-a amintit că m-a luat în grupa de „prelucrare” a coroanelor, deci a avut încredere în mine. Prin asta voia să-mi aducă aminte că nici eu n-aș fi chiar atât de curată, căci prea frumos n-a fost din partea noastră că „aranjam” coroanele furate, ba mai foloseam și panglicile vechi. În cele din urmă am cedat, am acceptat să-i dezvinovățesc, luându-mi prietenii francezi chezași și așa mai departe. Același lucru l-a făcut cu Leni, care avea pe atunci acțiuni foarte

ridicate din punct de vedere politic. Amândouă, Leni și prietena ei, Lotte, ar fi putut face cariere fantastice... dar așa e Leni, niciodată n-a știut să tragă foloase din anumite situații. El i-a propus să-i fie parteneră – ceea ce am făcut și eu mai târziu pe urmă i-a propus același lucru tatălui ei, dar și el voia la fel de puțin ca și Leni. Făcea acum pe proletarul și nu mai dorea să știe de afaceri. A râs și a sfătuit-o pe Leni să facă „chestia” aia pentru Pelzer, adică să îi susțină nevinovăția. Iar ea bineînțeles c-a făcut-o, fără nicio recompensă. Asta s-a întâmplat după moartea lui Boris, când se transformase deja pe deplin în statuie. L-a scos și ea la fel de imaculat cum am făcut și eu. Prin asta s-a salvat, căci pe atunci cuvântul nostru avea greutate. Iar dacă o să mă întrebați dacă-mi pare rău, o să vă spun că nici da, nici ba; și mai adaug că mi se face rău când mă gândesc că l-am avut la mână. Înțelegeți? L-am avut la mână, totul depindea de o coală de hârtie, un stilou și niște telefoane la Baden-Baden și la Mainz și erau niște vremuri nemaipomenite, în care Leni se juca puțin de-a P.C.G., iar din juriu făcea parte și un membru al P.C. Și așa mai departe. Așadar, l-am „curățit” și l-am scos din rahat și trebuie să mai adaug că, orice fel de ticăloșii ar fi făcut în afaceri – căci era un speculant și avea instincte de animal de pradă –, fascist n-a mai devenit niciodată, nici măcar mai târziu, când ar fi fost de folos sau ar fi fost *nou* de folos să poți dovedi asta. Nu. Niciodată. Asta trebuie s-o spun: ce-i al lui e al lui. Și mai trebuie să spun că nici concurența pe care mi-a făcut-o mie sau lui Grundtsch n-a fost neloială. Și totuși mi se face rău când mă gândesc că l-am avut la mână. Până la urmă și lise Kremer s-a dat pe brazdă, a convins-o și pe ea. Ea fusese persecutată politic, lucru care era bine-cunoscut, și cuvântul ei avea tot atâta greutate ca al lui Leni sau al meu.

Și, deși noi două am fi fost suficiente, el a mai scos și de la ea o declarație că era nevinovat. A

primit-o.

Și nici ea, lise Kremer, n-a știut să tragă foloase din nimic: nici din oferta lui Pelzer, nici din a mea și nici din faptul că vechii ei tovarăși apăruseră din nou. De pe atunci n-avea în cap decât un gând: „Nu mai pot, nu mai pot!” Cu vechii ei tovarăși n-a mai vrut să aibă de-a face. Nu-i numea decât „thälmaniștii” care i-au trimis bărbatul sau prietenul la moarte în Franța, în acel an și jumătate cât a funcționat pactul între Stalin și Hitler, pact la care el s-a opus de la bun început. Ei, și știți ce-a devenit lise Kremer? Muncitoare – la început la Grundtsch, mai pe urmă din nou la Pelzer. Pe urmă am luat-o la mine și a făcut împreună cu Leni ceea ce făcuseră și în timpul războiului: a împletit coroane, le-a ornat, le-a legat panglicile și a făcut buchete până ce a devenit invalidă. Într-un fel, am avut senzația – deși ele n-au spus-o, nu s-au gândit la asta și nici n-au făcut vreo aluzie – că amândouă reprezintă un reproș viu pentru mine: nu câștigaseră nimic, n-aveau niciun beneficiu din toată schimbarea asta și toate erau exact ca-n vremea războiului. Kremer fierbea cafeaua, iar amestecul a fost un răstimp (un răstimp destul de lung) și mai prost decât în timpul războiului. Și ele erau neschimbate: cu basmale, cu pâinea cu unt și cafeaua adusă în pungă – așa cum fuseseră dintotdeauna. Kremer până în '66, iar Leni până în '69. Din fericire, își plătise cota pentru pensie mai bine de treizeci de ani, dar ceea ce nu știe și nici n-are voie să afle e că am avut grijă de soarta pensiei ei, plătind un supliment, pentru ca măcar acum să-i meargă ceva mai bine. E sănătoasă tun, dar ce pensie ar fi primit dacă aș fi lăsat-o de capul ei? Nici măcar patru sute de mărci. Poate ceva mai mult sau mai puțin. Mă înțelegeți deci că o simt ca pe un reproș viu? În mod neîntemeiat, de altfel. Căci nu-mi reproșează nimic. Vine doar din când în când la mine, încercând timid să mă stoarcă de ceva bani atunci când urmează să i se ridice un

lucru la care ține. Sunt o femeie destoinică și am spirit organizatoric. Știu ce înseamnă raționalizarea și-mi face plăcere să-mi conduc afacerile cu o mână de fier și să le dezvolt continuu. Și totuși aici e ceva care mă întristează. Așa-i cum vă spun. Mă întristează și faptul că nu l-am putut ajuta și salva pe Boris de acel destin absurd. De ce a trebuit să fie înhățat de pe stradă și socotit soldat german? Și de ce a trebuit să piară chiar el în accidentul acela de la mină? De ce? Și de ce n-am putut face nimic? Doar îi *aveam* pe acei buni prieteni francezi și, dacă i-aș fi rugat, ei l-ar fi salvat nu doar pe Boris, ci și pe cel mai înverșunat nazist german! Dar când a ieșit în cele din urmă la iveală că nu mai e la americani, ci la francezi, era prea târziu. Era deja mort. Și nici măcar numele lui german fictiv nu-l știau cu exactitate. Îl chema oare Bellhorst, Böllhorst, Bullhorst sau Ballhorst? Asta n-o știau nici Leni, nici Margret și nici Lotte. Dar de ce-ar fi știut-o? Pentru ele era Boris, așa că nu se uitaseră prea bine la acela livret militar german și nici nu-și notaseră numele.

A fost nevoie de câteva discuții și de cercetări amănunțite pentru a primi informații exacte despre paradisul sovietic din cavouri. Oricum, a putut fi stabilită cu exactitate perioada în care acesta a dăinuit: între 20 februarie și 7 martie 1945 Leni, Boris, Lotte, Margret, Pelzer și cei doi copii ai lui Lotte, Kurt, pe atunci de cinci ani, și Werner, de zece ani, și-au dus viața în condiții asemănătoare celor din catacombe, deci într-un adevărat „sistem de cavouri” (Pelzer) din cimitirul central. Dacă Boris și Leni își petrecuseră zilele de „cunoaștere” deasupra solului, în capela familiei Beauchamp, acum „totul se petrecea în subteran” (Lotte). Ideea îi venise lui Pelzer, care – ca să spunem așa – pregătise baza psihologică. L-a primit pe aut. Cu aceeași disponibilitate încă o dată (totuși nu ultima oară) în încăperea unde se dedă hobby-urilor sale,

aflată lângă acel muzeu al coroanelor, unde a băut un whisky lung din barul său rotativ, montat în perete, și mi-a pus la dispoziție o scrumieră de dimensiunile unei cununi de laur de mărime mijlocie. Melancolia acestui om care a scăpat cu bine din cele mai contradictorii perioade istorice a fost surprinzătoare pentru aut. Căci e vorba de un septuagenar care joacă de două ori pe săptămână tenis, fără a fi expus pericolului de infarct, își face în fiecare dimineață (absolut în fiecare!) crosul prin pădure, a învățat să călărească, „deși pe atunci aveam cincizeci și cinci de ani” (P. Despre P.), și recunoaște „în mod confidențial” (P. Către aut.), deci între bărbați, că nu cunoaște problema impotenței decât din auzite. Această melancolie, cel puțin după părerea aut., se intensifică de la o vizită la alta, iar dacă aut. I se permite o concluzie, cauza surprinzătoare a ei se află în faptul că Pelzer trăiește chinurile dragostei. Tot o mai dorește pe Leni și ar fi în stare „să-i aducă luna de pe cer, dar ea preferă să aibă relații cu niște nespălați de turci, în loc să-mi acorde mie câte o oră de tandrețe. Și toate astea pentru un lucru de care sunt complet nevinovat. Căci ce-am făcut? Dacă vă gândiți bine, i-am salvat viața lui Boris. Păi, la ce i-ar fi folosit uniforma și livretul german dacă n-ar fi avut unde să se ascundă? Și cine a fost cel care a știut cât de frică le e americanilor de morți și cimitire, de tot ce e legat de moarte? Eu. Doar acumulasem experiență în Primul Război Mondial și pe vremea inflației, când conduceam echipa de deshumări. Știam că or să caute oriunde, numai în cavouri nu. Și n-or să vină acolo nici copoi germani și toți ceilalți neisprăviți. N-o să le dea mâna să răscolească prin pământul din cimitir! Leni nu avea cum să rămână singură, căci copilul putea veni pe lume în orice clipă. Iar deoarece Lotte și Margret aceea trebuiau să se ascundă, nu puteau rămâne cu Leni în locuință. Știți ce-am făcut?

Eram singurul bărbat capabil de muncă din întregul grup. Familia mea se afla undeva în Bavaria. N-aveam niciun chef să mă înrolez sau să o nimeresc în prizonierat american. Ce am făcut deci? Am unit prin galerii cavoul familiei Herriger de cele ale familiilor Beauchamp și von der Zecke. O adevărată muncă de miner. Săpam, consolidam galeria, săpam din nou și iarăși consolidam. În cele din urmă am obținut patru încăperi uscate ca iasca, curățele și având dimensiunile de doi metri pe doi și jumătate. O adevărată locuință cu patru camere. Pe urmă am tras curent electric de la grădiniștea mea, care era doar la vreo cincizeci-șaizeci de metri. Am făcut rost de sobițe, mai mult pentru copii și pentru Leni, care era gravidă. Și mai erau acolo – de ce n-aș spune-o? – o mulțime de lăcașuri pentru sicrie, pregătite și frumos zidite, dar încă neocupate; dacă pot să mă exprim așa, locuri rezervate pentru cei din familiile Beauchamp, Herriger și von der Zecke. S-au dovedit niște locuri minunate pentru depozitarea proviziilor. Am cărat paie, saltele și – pentru orice eventualitate – încă o sobă de fontă. O foloseam, bineînțeles, noaptea, căci ar fi fost o adevărată nebulie să faci foc ziua, cum a încercat mai târziu Margret, care habar n-avea ce înseamnă camuflajul. Ei, Grundtsch m-a ajutat să duc la bun sfârșit munca aceea de cârțiță, căci toate acele morminte erau pe lista noastră de clienți, dar de locuit n-a vrut să locuiască acolo. Suferea încă din Primul Război de o teamă de îngropare și nici pomeneală să între în vreun beci sau în vreun local amenajat într-o pivniță. Așa că a trebuit să-i dau doar coșurile cu pământ, căci n-ar fi coborât pentru nimic în lume în criptă și nici n-a vrut să locuiască împreună cu noi acolo. Deasupra da, acolo nu-i era frică de morți, dar dedesubt se temea de propria-i moarte. A plecat așadar acasă, spre vest, atunci când gluma s-a îngroșat, luând-o spre satul lui natal, aflat undeva între Monschau și Kronenburg.

Și asta la sfârșitul lui ianuarie '45! Nu-i de mirare că a căzut în capcană: a trebuit să se înroleze și, la vârsta lui, să mai îndure și prizonieratul. Deci cam pe la mijlocul lui februarie terminasem de amenajat cele patru încăperi din cavouri. Luna februarie a fost liniștită: doar un singur atac aerian, care n-a durat mai mult de o jumătate de oră și în timpul căruia n-au căzut decât câteva bombe, ce au trecut aproape neobservate. Noaptea ne-am strecurat înăuntru împreună cu Lotte și cu cei doi copii ai ei. Pe urmă a venit și Margret. Dacă o să vă povestească nu știu cine că m-aș fi dat la ea, pot să vă spun doar atât: și da, și nu. Stăteam împreună în cele două încăperi ale familiei von der Zecke, Lotte lângă noi, la familia Herriger, iar lui Leni și Boris le rezervasem fostul lor cuibușor din cavoul familiei Beauchamp. Aveau acolo saltele și paie, o sobă electrică, pesmeți, apă, lapte praf, ceva tutun, spirt denaturat, bere. Ca într-un adevărat buncăr. Uneori puteam auzi artileria de pe frontul de la Erft, unde rușii fuseseră duși la săpat șanțuri, pe când Boris avea în geamantan o uniformă germană, cu ordine și medalii, așa cum era consemnat în blestematul ăla de livret. Deci rușii săpau șanțuri de apărare și locașuri de tragere, locuiau în șuri și nu mai erau supravegheați chiar atât de atent. Iar într-o bună zi Leni l-a adus pe Boris pe bara bicicletei ei furate. Uniforma germană nici nu-i stătea atât de rău, iar bandajul simulat i se potrivea de minune. Căci avea și un certificat de rănit absolut legal, cu ștampilă și semnătură. Așa că au putut trece de polițaii germani și cam pe 20 februarie s-au mutat în micul lor cămin din cimitir. Am avut dreptate: nicio patrulă, nici germană și nici americană, n-a îndrăznit să vină în cavouri. Am trăit zile de-a rândul ca într-o poveste. Nu auzeam și nu vedeam nimic. Pentru a păstra aparențele, mă duceam în timpul zilei la grădinărie, căci de murit se mai murea încă și înmormântările continuau. Nu mai

erau atât de festive, nu se mai auzeau salve de onoare și nici coroanele nu mai erau ceea ce ar fi trebuit să fie, ci doar câteva crengi de brad, pe care se zărea uneori vreo floare. Nebunie curată. Seara mă întorceam acasă. Mai târziu m-am folosit de bicicleta lui Leni. De acolo mă întorceam la cimitir. Necazuri am avut doar cu pușlamalele alea de copii ai lui Lotte Hoyser. Nici nu vă puteți imagina ce purcei obraznici erau! Rafinați și fără scrupule. Singurul mod în care îi puteai liniști era să-i pui să învețe, iar felul cum ar putea câștiga bani era, bineînțeles, unicul lucru pe care doreau să-i învețe. Au stors de la mine tot ce-au putut despre calcule, contabilitate și altele. De atunci i se urcaseră deja în cap mamei lor. Dacă ar fi existat pe vremea aceea un joc ca Monopoly, am fi avut liniște săptămâni de-a rândul cu obrăznicăturile alea. Bineînțeles că au priceput că n-au voie să facă zgomot și să se arate afară, căci n-aveau niciun chef să fie evacuați cu forța. Pricepeau și ei atâta lucru. Dar ce-au putut face înăuntru! Sunt de părere că există totuși anumite limite, un pic de respect față de morți pe care trebuie să-i aibă oricine. Până și eu îl am. Dar derbedeii ăștia nu visau decât la comori ascunse în morminte și era cât pe-acți să scoată plăcile de pe nișele din cavouri, pentru a da de blestematele lor de comori. Dacă despre mine se spune că m-am îmbogățit de pe urma dinților de aur ai morților, despre ei pot spune că ar fi fost în stare să se îmbogățească și de pe urma dinților de aur ai celor vii. Lotte pretinde astăzi că i-ar fi fost luați copiii din mână. Dar eu vă spun că nu i-a avut niciodată în mână. Au fost dresați de răposata lor bunică și de bunicul lor încă foarte viu să facă un singur lucru: să tragă foloase și să acumuleze valori. Un singur lucru eu nu l-am făcut, deși toți ceilalți îl făceau: Margret, Leni, Lotte, ba chiar și Boris. N-am strâns chiștoacele de la țigările mele sau de la țigările altora. Lucrul ăsta mi se pare de-a dreptul respingător. Mi-a plăcut

întotdeauna ordinea și curățenia. Oricine vă poate confirma că ieșeam noaptea în frig, spărgeam gheața de pe bazinul cu apa pentru stropitul florilor de pe morminte și mă spălam de sus până jos. Iar dacă era posibil, îmi făceam și atunci alergarea de dimineață, care se transformase într-una de noapte. Și uram din tot sufletul blestemata aia de colectă de chiștoace! Ei, pe la sfârșitul lui februarie, cu puțin înainte de a face marea noastră captură din «2», de pe Schnürergasse, treaba începuse să meargă cam prost la noi, în paradisul sovietic din cavouri. Greșiserăm pur și simplu calculele: socotiserăm că americanii vor veni cu o săptămână mai devreme. Pesmeții erau pe sponci, ca și untul și surogatul de cafea, dar cel mai prost stăteam cu țigările. Și atunci cele două pușlamale au apărut cu niște țigări foarte îngrijit răsucite, făcute cu ajutorul aparatului pe care-l avea mama lor. Foița o primiseră de la Margret cea proastă de bună. Și mi-au vândut – după cum a ieșit mai târziu la iveală – propriile mele chiștoace drept țigări proaspăt răsucite! Au considerat că zece mărci e un preț onorabil. Femeile au râs și le-au lăudat pe cele două lichele pentru simțul practic de care au dat dovadă. Pe mine însă m-a străbătut un fior cât m-am târguit cu ei. Nu era vorba de bani; aveam destui și aș fi dat și cincizeci de mărci pentru o țigară. Nu, era vorba de principiu! Principiul era greșit. Cum să ți se pară comic și să te mai umfle și râsul când vezi la niște copii atât de fragezi o asemenea sete de câștig? Doar Boris a clătinat din cap, iar mai târziu, după «2», și Leni, când puștii au început să-și organizeze micul lor depozit, căruia îi spuneau capitalul lor. Ba o cutie cu untură de porc, ba un pachet de țigări... Cu toții eram prea nervoși pentru a-i băga în seamă. Leni a născut în seara de 2. N-au vrut nici ea și nici Sfxntul Iosif al ei să-și aducă copilul pe lume într-o criptă și-i înțeleg bine. Au luat-o așadar, peste cimitirul bombardat, înspre *grădini*. *Pe Leni o*

apucaseră deja durerile facerii. Îi însoțea și Margret, care ducea medicamentele. I-au încropit din turbă, pături vechi și rogojini un culcuș, așa că pruncul s-a născut, probabil, cam în același loc unde a fost și conceput. A fost un copil născut exact la vremea potrivită, în greutate de trei kilograme și jumătate. Și dacă s-a născut în 2 martie, probabil că a fost conceput în jur de 2 iunie, iar în acea perioadă n-o să dați de niciun atac aerian, de absolut' niciunul! La data respectivă nu s-a lucrat nici în schimb de noapte. Asta o pot dovedi cu statele de plată din acea vreme. Oricum, Boris nu lucra noaptea, ceea ce înseamnă că ei doi s-au folosit în timpul zilei de vreo ocazie prielnică. Ei, gata, asta a fost demult... Dar nici vorbă nu poate fi despre un paradis sovietic. Ar fi trebuit să vedeți cimitirul după atacul din «2»: peste tot capete zdrobite de îngeri și sfinți, morminte răscolite, cu sau fără sicrie... după plac. Iar noi, morți de oboseală după căratul acela nenorocit și primejdios al prăzii noastre din Schnürergasse... Apoi, seara, a mai urmat și nașterea! De altfel, aia a mers repede și fără probleme. Dar despre un paradis sovietic nici nu poate fi vorba! Știți care cine a fost cel care ne-a învățat din nou să ne rugăm? Sovieticul acela! Da. Ne-a învățat să ne rugăm. Un băiat foarte de ispravă, credeți-mă. Și dacă m-ar fi ascultat, ar mai trăi și acum. A fost curată nebunie să se mute împreună cu femeile și copiii în oraș deja din după-amiaza zilei de 7, fără nimic altceva în buzunar decât rahatul acela de livret german. Flăcăul ar fi trebuit să mai stea câteva luni în cavouri și să și-i citească pe Kleist, Hölderlin și mai știu eu cine. I l-aș fi procurat chiar și pe Pușkin. Și asta până ce ar fi putut prezenta un certificat de eliberare dintr-un lagăr- fie autentic, fie falsificat. Căci în vară fermierii fuseseră deja eliberați din lagărele americane, iar ceea ce-i lipsea lui era tocmai un certificat de eliberare englez sau

american în bună ordine. La asta femeile nu s-au mai gândit; erau cuprinse de euforia păcii și de bucuria de a trăi. Dar pentru aia era puțin cam prea devreme. Ca să nu mai pomenesc de ideea de a-ți petrece toate serile pe malul Rinului, și asta luni de-a rândul! Iar după-amiezile stăteau cu copilul, cu pușlamalele acelea de Hoyseri și cu permanent surâzătorul bunic Gruyten. Băiatul ar putea sta și acum pe malul Rinului sau al Volgăi, dacă ăla i-ar fi plăcut mai mult. Căci primul lucru pe care mi l-am procurat eu pe la începutul lui iunie, înainte de a ieși oficial în lume, a fost tocmai un certificat de eliberare pe numele meu, cu număr matricol de prizonier corect și cu ștampila lagărului. Doar și ocupația noastră ține de munca de fermier, nu? Totul era cât se poate de logic și de corect și, oricum, era destul de lucru în branșa mea. Nici nu trebuia să se mai moară, căci se murise destul; numai că toți cei care muriseră trebuiau înmormântați. Deși aveau atâtea relații, nici Margret și nici Lotte nu s-au gândit să-i procure băiatului un certificat de eliberare. Pe Margret n-ar fi costat-o decât o legănare de șolduri, iar Lotte avea pe mână toate ștampilele și formularele, ca să nu mai pomenesc de relații. A fost ditamai nechibzuința că băiatul n-a intrat în legalitate în mai sau în iunie, chiar dacă ar fi fost să se numească Friedrich Krupp. Ei, eu aș fi fost gata să fac unele sacrificii bănești, căci nu numai că-mi plăcea de el, dar îl și iubeam de-a dreptul. Și chiar dacă o să râdeți, trebuie să vă spun că el m-a învățat că toate chestiile astea cu rasele inferioare și așa mai departe erau pură tâmpenie. Oameni de rasă inferioară erau cei care puteau crede așa ceva.“

Oare lacrimile lui Pelzer erau sincere? Nici nu-și băuse încă whisky-ul când ochii i se umpluseră de lacrimi, pe care și le șterse cu o mișcare timidă.

— Și sunt oare vinovat de moartea tatălui lui Leni? Sunt oare? Trebuie oare ca din această cauză

să fiu ocolit, de parcă aş fi ciumat? Căci, la urma urmelor, ce altceva am făcut decât să-i ofer tatălui lui Leni o şansă? Orice copil sau nepriceput îşi putea da seama că nu făcea doi bani ca tencuitor. N-o scotea la capăt nici cu cel mai bun material. Echipa lui era angajată deoarece pe atunci nu existau altele, dar tuturor oamenilor la care a lucrat le-au căzut pe urmă plafoanele, iar pereţii au crăpat. Pur şi simplu nu putea învăţa cum se tencuieşte, n-avea nici înclinaţie şi nici îndemânare pentru asta. Iar faptul că n-a mai vrut să devină om de afaceri şi că făcea în mod conştient pe proletarul era cea mai mare tâmpenie, prinsă la închisoare sau în lagăr, unde-i fusese inoculată de către comuniştii cu care fusese închis. Vă pot spune că omul acesta mare, care avea în spate un scandal la fel de mare, s-a dovedit a fi o dezamăgire. Era un biet cârpaci, care nici măcar să zidească acceptabil nu era în stare. Dar mai adaug că la el era şi un fel de snobism, căci mergea acum de la casă la casă cu un cărucior în care erau câteva găleţi de zinc, mistrii, spatule şi lopeţi, şi îşi oferea serviciile de zidar pentru cartofi, pâine şi, uneori, câte o ţigară de foi. Iar să stea seara pe malul Rinului, cântând împreună cu fiica lui, cu nepotelul şi cu ginerele tot felul de cântecele naive, asta chiar că nu putea însemna nimic pentru un om care avea o asemenea capacitate enormă de organizare şi atât de mult curaj. I-am făcut de câteva ori oferte onorabile, spunându-i: „Gruyten, ascultaţi-mă bine. Mai am încă trei sau patru sute de mii de mărci, bani pe care – cu toată străduinţa mea – nu-i mai pot investi în valori sigure sau măcar pe jumătate sigure. Luaţi-i şi puneţi pe picioare o afacere, iar atunci când inflaţia va fi trecut, daţi-mi-i înapoi – nu unu la unu, nici doi la unu, ci trei la unu. Şi fără dobândă. Sunteţi destul de inteligent ca să vă daţi seama că tot comerţul ăsta cu ţigări la preţuri exagerate e o copilărie, bună pentru nihiliştii reveniţi acasă şi lipsiţi de

țigări în lagăre, pentru copii, pentru femeile trecute prin bombardamente și stăpânite de patima nicotinei și pentru văduvele de război. Știți și dumneavoastră la fel de bine ca și mine că într-o bună zi țigările vor costa din nou cinci pfenigi sau cel mult zece. Dacă astăzi investiți într-o țigară cinci mărci cincizeci și o vindeți la primul colț cu șase mărci cincizeci, asta nu-i decât o copilărie. Iar dacă vreți să păstrați țigările până la stabilizarea banilor, atunci vă prorocesc că pentru cele cinci mărci cincizeci veți primi cinci pfenigi, admitând că țigările nu vor mucegai”. A râs, căci se gândea că vreau să-i propun să-și deschidă o tutungerie, dar eu folosisem țigările doar ca exemplu. Îmi închipuisem că va fonda o firmă de construcții, căci dacă ar fi fost cât de cât isteț, ar fi putut face afaceri bune ca persecutat politic. Dar nu, n-a vrut și în cele din urmă a trebuit să-mi investesc banii, dar pe atunci nu puteai scoate cine știe ce din terenuri. Dacă Leni mi-ar fi vândut casa pentru jumătate de milion, i-aș fi asigurat pe toată durata vieții o locuință fără chirie. Prin contract! Ce i-a dat Hoyser pe casă? De patru ori valoarea unitară, adică până la urmă doar șaiszeci de mii. Și asta în decembrie 1944. E de necrezut! Ei, deci eu stăteam și nu știam ce să fac cu banii. Am investit în ce am putut: mobile, tablouri, covoare, ba chiar și cărți. Îmi rămânea totuși acel ghem de trei-patru sute de mii, pe care-i aveam acasă. Bani gheață. Și atunci mi-a venit o idee de care au râs toți. Au spus: „Pelzer s-a umanizat, face pentru prima dată afaceri nerentabile”. Știți ce-am făcut? Am început să cumpăr fier vechi. Dar nu orice, ci doar bare de oțel de cea mai bună calitate. Desigur, legal. Mi-am rezervat – ca să spun așa – dreptul de exploatare oriunde am putut. Cei mai mulți oameni erau bucuroși să-și curețe astfel terenurile de dărâmături. În ceea ce privește barele de oțel, singura problemă era cea a depozitării, iar eu teren aveam destul. Așa că i-am dat drumul! Știți cât

câștiga atunci pe oră o lucrătoare horticola ca Leni sau Kremer? Cincizeci de pfenigi bătuți pe multe! Iar un salahor din construcții putea ajunge la o marcă sau, dacă era norocos, la o marcă și douăzeci. Chestia era rentabilă grație suplimentelor ce se acordau pentru condiții grele de muncă: cartele pe care primeai untură, pâine, zahăr și altele. Dar pentru a le primi, trebuia, bineînțeles, să întemeiezi o firmă. Și eu asta am făcut. Firma mea se chema „Demolări. Societate pe acțiuni”. Jumătate de oraș a râs de mine când am început să strâng bare de oțel, căci din astea se găseau kilometri întregi. Toată Europa era plină de oțel. Pe un tanc casat nu primeai nici măcar două pachete de țigări. Ei, i-am lăsat pe oameni să râdă. Am format patru echipe, le-am dotat cu unelte, am obținut dreptul de exploatare și am început să adun sistematic bare de oțel. Îmi ziceam: n-aveți decât să râdeți – oțelul e oțel și rămâne oțel. Era pe vremea când vi s-ar fi făcut cadou nave de război, tancuri și avioane, numai să vă angajați să le transportați de acolo; și am făcut și asta, adică am transportat tancuri. Terenuri aveam destule. Pe atunci încă nu ridicasem construcții pe ele. În felul acesta între '45 și '48 am putut să-mi investesc întreg capitalul de care mai dispuneam. O sută de mii de metri de bare de oțel de cea mai bună calitate, frumos stivuite și depozitate! Și nici n-am stabilit de la început vreo retribuție fixă, ci i-am pus pe oameni să lucreze pentru opt sau zece mărci pe zi. I-am plătit în acord, trei mărci pe metru, așa că unii ajungeau uneori fără probleme până la o sută cincizeci de mărci pe zi. Ba chiar și mai mult. Asta depindea de situația de la locul respectiv. Și mai primeau și cartele pentru condiții de muncă deosebit de grele. Țsta era un avantaj în plus. Am pornit-o sistematic, de la periferii înspre centru, unde se aflau marile clădiri de magazine și birouri. Aici munca a devenit mai dificilă, căci de bare mai era prins încă mult beton, uneori blocuri întregi,

care trebuiau îndepărtate. În asemenea cazuri plăteam cinci, șase, uneori chiar și zece mărci pe metru, tocmindu-ne, așa cum se întâmplă și în mine, în funcție de locul unde se găsește cărbunele. Bun. Tatăl lui Leni conducea pentru mine una din aceste echipe, lucrând, bineînțeles, și el. Și seara, când metrii de bare de oțel intrau la mine în depozit, plăteam cu bani gheață: oamenii primeau banii în mână. Unii dintre ei plecau uneori seara acasă cu trei sute de mărci, alteori doar cu optzeci, dar niciodată cu mai puțin de-atât. Asta se întâmplă pe vremea când muncitorii mei de la grădinarie nu primeau nici măcar șaizeci pe săptămână. Și jumătate de oraș tot mai continua să râdă de colecția mea de bare de oțel, care rugineau pe terenul pe care-l aveam în strada Schönstatter. Căci asta se petrecea într-o vreme când furnalele se demolau! Dar eu am rămas neclintit, fie și doar din încăpățănare. Desigur, nu era o muncă lipsită de pericole, recunosc. Dar, la urma urmei, nu silisem pe nimeni s-o facă. Era o ofertă cinstită, o afacere curată, și n-am avut niciodată pretenții la ceea ce mai găseau muncitorii printre dărâmături: mobile, boarfe, cărți, unelte de gospodărie și altele. Asta era câștigul lor suplimentar. Oamenii se prăpădeau de râs de câte ori treceau pe lângă vreunul dintre terenurile mele și spuneau „Aici ruginesc banii lui Pelzer”. Printre prietenii mei de la Immerjröne Striissjer – o asociație pentru organizarea carnavalului – existau unii glumeți posedați de limbajul cifrelor, tehnicieni și alții, care calculau cu exactitate câți bani îmi mănâncă rugina. Aveau asemenea calcule de la construcția de poduri, cu date exacte asupra suprafeței și altele, și drept să vă spun, nici eu nu mai eram chiar atât de sigur că investiția fusese bună. Dar, lucru ciudat, în 1953, după ce barele zăcuseră acolo între cinci și opt ani, iar eu voiam și trebuia să scap de toate, căci, având în vedere criza locuințelor, urma să mă apuc să construiesc pe

terenuri, am primit pe ele un milion și jumătate de mărci. Atunci toată lumea m-a socotit un om de nimic, un speculant, un profitor de război și mai știu eu ce. Dintr-odată vechile tancuri, camioane și câte altele mai transportasem și depozitasem – cu forme perfect legale și doar pentru că acele două terenuri enorme stăteau goale, iar eu nu știam în ce să-mi investesc banii – aveau din nou valoare. Ei, pe atunci s-a întâmplat și lucrul acela îngrozitor, pentru care femeile n-or să mă ierte niciodată. Tatăl lui Leni s-a accidentat mortal la degajarea dărâmăturilor de la Oficiul de Sănătate Publică. Nu m-am îndoit niciodată că e o muncă periculoasă, ba chiar cu riscuri mortale, așa că am acordat un supliment pentru pericolozitate, adică am urcat prețul pe metru – ceea ce, practic, însemna același lucru. L-am și prevenit pe bătrânul Gruyten când a început să mânuiască el însuși aparatul de sudură. Dar vă întreb: cum puteam oare să bănuiesc că are atât de puțin simț pentru legile fizicii și că-și va tăia singur, ca să zic așa, craca de sub picioare, prăbușindu-se de la opt metri înălțime printre dărâmături? Dumnezeuule, doar era specialist în construcții, avea diplomă de inginer și avusese la firma lui de zece ori mai multe bare de oțel decât putusem eu să strâng în cinci ani! Cum aș fi putut ști că se va arunca în hău cu ajutorul propriului aparat de sudură? Aș fi putut să-mi dau seama de asta? E oare vina mea? Oare nu știa oricine că era o treabă riscantă să scoți bare de oțel dintre blocuri de beton într-un oraș bombardat? Și care n-am plătit în mod corespunzător acest risc? Și, ca să spun cinstit, nici măcar la strânsul, scosul sau sudatul barelor de oțel Gruyten nu s-a arătat la înălțime și nici măcar nu părea informat asupra chestiunilor tehnice, deși se bucura de o faimă de constructor aproape mitică. L-am protejat puțin din pricina lui Leni, de care mi-era milă din cauza lui Boris al ei.

Lacrimile lui Pelzer se revărsau acum în asemenea șuvoaie, încât ar fi fost o prostie să te îndoiești de existența lor fizică. Aut. Se abține însă să-și dea cu părerea în ceea ce privește sinceritatea lor și încărcătura emoțională ce le provocase. Cu voce șoptită, ținându-și strâns în mână paharul de whisky și uitându-se în jur, de parcă încăperea în care se afla, barul și colecția de coroane i-ar fi fost străine, el continuă:

— A fost îngrozitor! A fost pur și simplu despicat de un mănunchi de capete de sârmă groasă care ieșeau dintr-o placă de beton. Străpuns, nu făcut bucăți! Străpuns de-a dreptul, înjunghiat în gât, în abdomen, în piept și în brațul drept. A fost îngrozitorîngrozitor... și tot mai zâmbea. Tot mai zâmbea... Îți venea să înnebunești. Arăta ca un nebun răstignit. Eu am fost găsit vinovat! (Șovăială în vocea lui P., chin în ochii lui, mâini tremurătoare – Aut.) Iar aparatul de sudură atârna sâsâind, scuipând și fierbând lângă resturile barei pe care tocmai o tăiasse Gruyten. Totul era oribil, mai ales că se întâmpla cu o lună înaintea reformei monetare și tocmai când mă pregăteam să termin cu strânsul barelor de oțel, căci îmi terminasem capitalul de mărci ale Reichului. Bineînțeles că după acest accident am lichidat întreaga afacere, iar dacă femeile afirmă că oricum aș fi făcut-o, atunci să știți că nu-i adevărat – nu în sensul acela diabolic. Căci vă spun că aș fi lichidat-o și dacă s-ar fi întâmplat la mijlocul lui '46. Dar ia încercați să dovediți un „aș fi făcut-o” și un „dacă”. Încercați! Așa că, practic, am lichidat-o cu o lună înaintea reformei monetare. Stăteam acolo, țintă a urii fățîșe a femeilor și a batjocurii nedisimulate a celorlalți, din cauza muntelui meu de fier vechi, care continua să ruginească și a mai zăcut acolo încă cinci ani. Și, cum bătrânul Gruyten nu fusese asigurat, căci îl luasem pe post de colaborator, nu ca muncitor sau angajat, m-am oferit să le plătesc voluntar lui Leni și Lotte câte o mică pensie. Dar

n-a ieșit nimic. Când m-am dus odată acolo, Lotte a scuipat în urma mea. Mi-a strigat „Vampirule!”, „Zbirule!” și altele și mai rele. Și când te gândești că i-am salvat viața pe când ne aflam în acel paradis sovietic din cavouri, căci atunci, în timpul jafului din Schnürergasse, când a început să strige ca o nebună lozinci socialiste, i-am astupat gura cu propriile mele mâini. Ca să nu mai spun cât mi-am bătut capul cu pruncii ei, mai cumpărând de la bestiile acelea rafinate și propriile mele chiștoace, ca și cum ar fi fost țigări proaspăt răsucite. Știți, atunci, în cavouri, când am ajuns la strâmtoare, adică pe la sfârșitul lui februarie. Iar în „2” am stat toți împreună aproape șapte ceasuri, agățându-ne unii de alții, clănțănind din dinți, și atât vă pot spune: că până și Lotte cea atee a murmurat *Tatăl nostru*, pe care ni-l recita Boris. Până și derbedeii aceia de copii Hoyser erau liniștiți, înfricoșați și pătrunși de credință. Iar Margret plângea. Stăteam strâns îmbrățișați, ca frații și surorile ajunși la mare strâmtoare. Se părea că lumea întreagă se va dărâma. Nu mai conta că unul fusese cândva nazist, iar altul comunist, că unul era soldat rus, iar Margret o soră mult, mult prea milostivă. Conta un singur lucru: viața sau moartea. Și chiar dacă nu ne prea dusesem pe la biserici, ele aparțineau totuși concepției noastre despre viață. Dar au fost făcute praf într-o singură zi. Zile de-a rândul ne-a scrâșnit praful printre dinți, ne-a stat lipit de cerul gurii. Și, de îndată ce bombardamentul s-a terminat, am pornit fără întârziere să jefuim împreună – împreună, zic! – moștenirea Wehrmachtului. Și tot în aceeași zi, pe când începea să se însereze, l-am ajutat pe fiul lui Leni și Boris să vadă lumina zilei. (Lacrimile persistă, iar vocea lui e tot mai domoală, tot mai șoptită.) Singurul om care m-a înțeles și m-a iubit, pe care l-aș fi strâns la piept ca pe un fiu și l-aș fi inclus în familie, în afacerile mele și în tot ce mai am, care mi-a fost mai apropiat decât îmi sunt astăzi soția sau copiii mei,

a fost... știți cine? Boris Lvovici! Pe el l-am iubit, deși mi-a luat fata la care mai țin și astăzi. Probabil că el a fost singurul care m-a înțeles și m-a apreciat, căci a insistat ca eu să fiu cel care-i botează copilul. Eu! Cu mâinile astea, da! Vă spun sincer că în clipa aceea m-a străbătut un fior de moarte, căci m-am gândit câte făcuseră mâinile astea. Cum se pângăriseră ele cu vii și morți, cu femei și bărbați, cu cecuri și seifuri, cu coroane și panglici și așa mai departe. Și cu aceste mâini trebuia acum să-i botez pe fiul lui. Până și Lotte și-a ținut pliscul, deși era gata să-i dea drumul cu prostiile ei obișnuite. Gura i s-a uscat și a rămas fără cuvinte atunci când Boris mi-a spus: „Walter” (după „2” ne tutuiam pur și simplu cu toții), „te rog să-i dai acum fiului nostru botezul de urgență”. Și am făcut-o. M-am dus în biroul meu, am deschis robinetul, am așteptat până s-a scurs murdăria și rugina și apa a început să curgă mai limpede, mi-am spălat paharul și l-am umplut cu apă. Pe urmă am botezat copilul, așa cum văzusem de atâtea ori pe vremea când eram ministrant. Și deoarece nu-i puteam fi și naș (știam și eu atâta lucru!), micul Werner și cu Lotte au fost cei care au ținut copilul, iar eu l-am botezat cu cuvintele „Te botez Lev în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Până și golanul acela de Kurt a izbucnit în lacrimi. Plângeau și Lotte cea cu limbă ascuțită, și Boris, iar Margret era topită de atâtea lacrimi. Doar Leni n-a plâns. Stătea întinsă, cu ochii deschiși, plină de praf, dar radioasă de bucurie și strângându-l pe copilaș la piept. Da, așa s-au petrecut lucrurile. Acum însă v-aș ruga să mă lăsați singur – prea m-au răscolit toate astea.

Aut. Recunoaște de bunăvoie că și el s-a simțit destul de răscolit de cele povestite și că doar cu greu și-a înăbușit două-trei lacrimi, care-i stăteau în gât, pe când se așeza la volanul mașinii sale. Pentru a nu se lăsa cu totul pradă înduioșării, s-a dus de-a dreptul la Bogakov, pe care l-a găsit într-o

stare bună: ședea într-un fotoliu cu roțile, pe o terasă acoperită cu sticlă, înfăolțat în păături. Privea melancolic pe deasupra unui cartier mărginaș foarte întins, înspre o încrucișare de șine, între care erau îngrămădite o carieră de pietriș, o grădinarie și un depozit de fier vechi. Surprinzător era faptul că tot acolo se mai găsea și un teren de tenis, pe a cărui zgură roșie se întindeau bălți. Văzduhul era plin de zgomot de avioane. Se auzeau și hurducăturile camioanelor de pe o șosea ocolitoare. Copiii jucau hochei pe drumurile ce separau grădinile de zarzavat, folosindu-se de cutii goale de lapte. Bogakov, care era și el într-o dispoziție duioasă, fără instalația pentru fumat, singur pe terasă, refuză țigara oferită și-i apucă aut. Încheietura mâinii, ca și cum ar fi vrut – el, Bogakov – să-i simtă – lui, aut. – pulsul.

— Am lăsat acolo o soție și un fiu care are cam vârstă dumneavoastră – asta dacă a reușit să scape cu bine din cele douăzeci de mii de posibilități de a-și pierde viața. În '44 Lavrik al meu avea nouăsprezece ani și precis c-a fost luat la armată și trimis Dumnezeu știe unde. Uneori mă gândesc să plec totuși și să mor acolo; n-are importanță unde. Iar Larisa mea? O mai fi trăind oare? Am înșelat-o de îndată ce mi s-a oferit prilejul, încă din februarie '45, când am fost trimiși pe frontul de la Erft pentru a săpa șanțuri, tranșee și locașuri de tragere. Atunci, pentru întâia oară după patru ani, am pus mâna pe o femeie și am poposit la ea. S-a întâmplat pe întuneric. Stăteam de-a valma într-o șură, ruși și germani, soldați, prizonieri și femei. N-aș putea să vă spun ce vârstă avea. De împotrivit însă nu s-a împotrivit, dar mai târziu a plâns puțin, căci niciunul din noi nu era obișnuit cu așa ceva. Adică cu adulterul sau cum îi mai spune. Era întuneric beznă, o adevărată nebunie, și nimeni nu mai știa de cine aparține de fapt. Stăteam întinși pe baloturi de paie și pe grămezi de napi. Era un sat de chiaburi – parcă Grossbüllesheim îi zicea.

Dumnezeule, am plâns amândoi! Am plâns și eu, căci era vorba mai degrabă de un refugiu în fața spaimii, a întunericului și a murdăriei. Aveam cu toții picioarele înnoroiate și cred că m-a considerat neamț sau american, căci erau pe-acolo și câțiva americani răniți, pe jumătate degerați. Trebuiau duși la spital sau într-un lagăr, dar cel care trebuia să-i ducă dezertase, cum spuneți voi, germanii, lăsându-i baltă pe flăcăii aceia care nu știau să spună altceva decât „*fucking war*”, „*fucking generals*” și „*shit on the fucking Hürtgen forest*”. Așa că n-a fost vorba de o înfrățire pe Elba, ci de una pe Erft. Și tocmai pe un pârâiaș atât de nenorocit ca Erft, peste care puteai scuipa, trebuia format frontul între Rin și granița de apus. Până și un băiat de zece ani putea să facă pipi de pe un mal pe altul. Mă gândesc uneori la femeia care mi s-a dăruit acolo. I-am mângâiat obrazii și părul, care era des și neted. Nu știu nici măcar dacă era blond sau negru, nici dacă femeia avea treizeci sau cincizeci de ani și nici cum o chema. Am sosit pe întuneric și am plecat pe întuneric. Am văzut doar ogrăzile mari în care se făcuseră focuri și se fierbea și frigea mâncarea. Am mai zărit soldații și americanii aceia rebegiți de frig. Printre ei ne aflam și noi, căci pe atunci Boris mai era cu mine. Leni îl urma peste tot, ca fata cu cele șapte perechi de încălțări de fier și cu bastonul cu șapte noduri. Sper că știți povestea asta frumoasă. Întuneric, picioare pline de noroi, napi, obrazul femeii, părul ei, lacrimile ei și... pânțele ei. Maria, Paula sau Katharina. Sper că n-a avut niciodată ideea să-i povestească asta bărbatului ei sau să se spovedească vreunui duhovnic. Hai, băiete, lasă-mi mâna! E plăcut să simt pulsul unui om. Mâncătorul de castraveți și rusul din Leningrad care a acumulat în el toată durerea lumii s-au dus împreună la cinema. Văd un film sovietic despre bătălia de la Kursk. N-au decât! Eu, flăcăule, am căzut de la începutul lui august '41 în prizonierat

german undeva pe lângă Kirovograd, într-o nenorocită de încercuire. De fapt orașul se chema pe atunci așa; cine știe cum îi mai spune astăzi, căci știm ce-au făcut cu Kirov! Kirov era omul meu, omul nostru... dar ce să-i faci? S-a dus! Prizonieratul nostru la germani n-a fost prea plăcut, băiete, iar dacă o să-mi spui că nici al vostru n-a fost, atunci pot să-ți spun că oamenilor noștri le-a mers la fel de mizerabil ca și prizonierilor germani. Am mășăluit trei-patru zile prin sate și peste câmpuri, aproape înnebuniți de sete. Când zăream o fântână sau un pârâu, ne lingeam buzele de sete și nici nu ne mai gândeam la mâncare. Și stăteam câte cinci mii de oameni în ograda de vite a vreunui colhoz, sub cerul liber, cu setea încă nestinsă. Iar dacă civilii pașnici, concetățeni de-ai noștri, voiau să ne aducă ceva, fie mâncare, fie apă, nu erau lăsați. Trăgeau pur și simplu în ei. Dacă vreunul dintre noi voia să se apropie de civili, se auzea țăcănitul mitralierei și la revedere cu el. O femeie și-a trimis fiica de vreo cinci anișori la noi, cu pâine și lapte. Era o adevărată Natașa mică și dulce! Probabil că femeia își închipuise că unei fiice atât de mici și de dulci, ce duce într-o mână o doniță cu lapte, iar în cealaltă o pâine, nu-i vor face nimic. Ba bine că nu! S-a auzit țăcănitul mitralierei și mica Natașa a căzut moartă cum sunt morții, iar laptele, sângele și pâinea s-au amestecat în praful drumului. Așa am străbătut drumul de la Tarnovka la Uman, de la Uman la Ivan-Gora, de la Ivan-Gora la Gaisin, iar de acolo la Vinița, ajungând în a șasea zi la Smirinka și de acolo la Rakovo... asta era pe lângă Prokurov. Primeam câte o supă subțire de mazăre de două ori pe zi. Cazanele erau puse de-a dreptul în mijlocul mulțimii, iar mulțimea consta din douăzeci până la treizeci de mii de oameni. Pe urmă ne repezeam la cazane și ne luam supa direct cu mâna goală, sorbind-o ca zăvozii dacă puteam ajunge la ea. Uneori puteai pune mâna pe câte un

nap, un cartof sau o frunză de varză pe jumătate fierte. Dar dacă le mâncai, te durea stomacul, făceai diaree și crăpai la marginea drumului. Am stat acolo până aproape de mijlocul lui martie '42. Uneori aveam opt-nouă sute de morți pe zi. Și, bineînțeles, bătai și batjocură, batjocură și bătai, iar din când în când se trăgea în mulțime. Și chiar dacă presupunem că nu ne puteau asigura hrana, mai bine zis că nu ne-ar fi putut-o asigura, de ce nu lăsau să se apropie de noi oamenii care voiau să ne dea câte ceva? Pe urmă am fost dus la uzinele Krupp din Königsberg, la fabricatul șenilelor. Noaptea lucram unsprezece ore, iar ziua douăsprezece. Dormeam prin closete, iar dacă vreunul avea noroc, punea mâna pe o cușcă de câine. Era strâmt, dar cel puțin erai singur. Cel mai rău era să te îmbolnăvești sau să fii considerat chiulangiu, căci chiulangii erau predați S.S.-ului. Iar dacă te îmbolnăveai și nu mai puteai lucra, erai dus în marile spitale de campanie. Astea erau lagăre de exterminare, niște lagăre ale morții suprapopulate și murdare, camuflate sub numele de spitale. Rația zilnică consta din două sute cincizeci de grame de surogat de pâine și doi litri de zoaie. Surogatul de pâine era făcut în cea mai mare parte din surogat de făină, iar surogatul de făină însemna paie tocate, spice goale și fibre de lemn, toate mărunțite. Pleava, mustățile de la spice și paiele tocate iritau intestinele, căci asta nu era hrană, ci subnutriție sistematică. În plus, aveam parte tot timpul de bătai și batjocură. Mereu se repezeau cu bastoanele asupra noastră. Mai târziu li s-a părut că și spicele goale sunt prea bune pentru noi, așa că pâinea era făcută din două părți de rumeguș și una de făină din aia. Iar zoaiele erau fierte din cartofi putreziți, amestecați cu tot felul de gunoaie de la bucătărie. Aveam drept condiment scârna de șobolan. Nicio mirare că uneori mureau câte o sută pe zi. Era aproape imposibil să scapi. Pentru asta trebuia să fii unul dintre favoriții sorții.

Și printre aceștia m-am numărat și eu. N-am mai înghițit porcăria aceea. Eram flămând, dar nu și bolnav, căci îmi dădusem seama curând că mâncarea lor era adevărată otravă. Și am montat mai departe, câte douăsprezece ore, șenile la domnul Krupp. Așa că-ți poți imagina ce plească ni s-a părut să ajungem într-un oraș, unde n-aveam altceva de făcut decât să strângem morții și să cărăm moloz și bucăți de ruine. Iar Boris ni s-a părut un prinț din povești, care dobândește în cele din urmă tronul. I se îngăduia să mânuiască coroanele într-un atelier, deși nu era grădinar, era dus dimineața și adus seara de o santinelă specială, nu era bătut, căpăta și câte un cadou și – asta n-o știam decât eu – mai și iubea și era iubit. Era feciorul de crai din basme! Oricum, eram niște răsfățați ai sorții. Bineînțeles că nu eram considerați demni să punem mâna pe cadavrele germanilor. O, nu! Dar ni se îngăduia să încărcăm molozul în camioane și să reparăm liniile de tramvai. Iar când încărcăm dărâmăturile, se întâmpla uneori inevitabilul: câte o lopată mânuită de o mână rusească dădea peste un cadavru, așa că apărea o inevitabilă pauză, un noroc neașteptat și nemeritat, până ce cadavrul, pentru care Boris împlotea pe undeva coroane, le împodobește cu flori și le lega panglici, era luat de acolo. Iar uneori dintre dărâmături se iveau dulapuri de bucătărie sau bufete și în unele rânduri se mai găsea prin ele câte ceva de care puteai avea nevoie. Și bineînțeles că existau și cazuri fericite, în care santinela nu se uita spre tine când găseai câte ceva de mâncare, ba chiar și zile de nesperat noroc, când ceea ce găsiseseși nu-ți era luat la percheziție. Căci dacă erai prins, era rău de tine. Nici măcar germanii nu aveau voie să pună mâna pe nimic, iar dacă o făcea vreun rus, o pătea, cum au pățit-o Gavril Osipovici și Alexei Ivanovici. Ca pedeapsă, fuseseră predați S.S-ului și apoi... prrr... prrr... Cel mai bine era să mănânci pe loc ce găseai, dar să mesteci cu grijă

– deși nu era interzis să mănânci în timpul lucrului, căci o asemenea interdicție ar fi fost inutilă. Dar cum să fi ajuns unul ca noi să mănânce? Cel mult dacă ar fi furat. Aveam mare noroc cu comandantul nostru de lagăr, căci dacă eram raportați, ne trimitea doar la arest. Nu ne preda S.S.-ului decât atunci când vreun sergent-major insista asupra acestui lucru. Și, oricum, veghea ca măcar rațiile să ni le primim corect. L-am auzit eu însumi odată, când fusesem prins cu ceva, telefonând la un eșalon superior și certându-se pe tema muncii noastre: dacă putea sau nu să fie socotită *însemnată*. Pentru o muncă însemnată trebuia să primești 320 grame de pâine, 22 de carne, 18,5 de untură și 32 de zahăr zilnic, pe când la munci neimportante se dădeau doar 125 grame de pâine, 15 grame de untură și carne și vreo 21 grame de zahăr. S-a certat o mulțime cu cineva de la Berlin sau Düsseldorf pentru ca munca noastră să fie considerată însemnată. Căci totuși, dragul meu, totuși asta însemna 100 de grame de pâine, 3,5 de untură, 7 de carne și 11 de zahăr în plus sau în minus. Acest maior era un om energic și avea un braț, un picior și un ochi mai puțin decât are un om întreg. Urla la telefon pe când eram percheziționat și mai târziu ne-a salvat viața celor doisprezece care mai rămăseserăm în lagăr. Treizeci o șterseseră deja în timpul bombardamentelor puternice, ascunzându-se printre dărâmături sau luând-o spre vest, în întâmpinarea americanilor, sub conducerea neobositului nostru Viktor Henrikovici. N-am mai auzit nimic de ei. Noi, ceilalți, inclusiv Boris, care-și aștepta vesel plecarea la atelier, ne-am trezit într-o bună dimineață și am constatat că întreaga noastră echipă de pază dezertase în unanimitate și fără ezitări. Nu se mai zărea nicio santinelă, clădirea corpului de gardă era goală, zăbrelele date la o parte. Se mai vedea doar sârma ghimpată. Priveliștea care ni se înfățișa era asemănătoare

cele pe care o zărești de aici, de pe terasă: linii de cale ferată, margine de cartier, adăposturi, depozite de fier vechi. Stăteam acolo, eram liberi și pot să-ți spun că senzația pe care o trăiam era destul de jalnică. Ce să facem cu libertatea și încotro s-o luăm acum, că eram liberi? Să te vânturi prin împrejurimi ca prizonier de război sovietic eliberat nu era deloc o asigurare de viață. Iar ceea ce făcuseră santinelele nu însemna un sfârșit oficial al războiului, ci doar unul particular. Probabil că pe unii dintre ei îi prinseseră și-i spânzuraseră sau îi puseseră la zid. Am ținut o mică consfătuire și am decis să informăm *Stalag*-ul (lagărul central) de situație. Dacă maiorul nu dezertase cumva și el, eram siguri că o să ne ajute să scăpăm de acea libertate, care în momentul respectiv era nu doar nepotrivită, ci și extrem de periculoasă. Ar fi fost o idioțenie s-o luăm la picior, ca să picăm în brațele primei patrule sau în cele ale polițailor. De fapt există o metodă foarte simplă să scapi de oameni atunci când paza, închiderea și condamnarea lor devin o povară: îi împuști. Or, de așa ceva, după cum îți poți imagina, nu prea aveam chef. Auzeam din când în când artileria și asta chiar suna a puțină libertate, dar în acel moment ni se părea încă riscant să fim liberi! Acțiunea lui Viktor Henrikovici fusese pregătită cu grijă, aveau hărți, alimente și câteva adrese primite de el sau de acoliții lui. Plecaseră în grupuri, urmând să se reîntâlnească la Heinsberg, lângă granița olandeză, de unde voiau să plece mai departe, la Arnheim. Bun. Dar noi eram complet uluiți de această libertate sosită peste noapte. Cinci dintre noi au avut curaj să folosească această libertate. Își căutară ceva bulendre, schimbându-și de bine, de rău, îmbrăcămintea, și o luară spre linia ferată, camuflați într-o echipă de muncitori cu lopeți și târnăcoape. Ideea nu era rea. Dar nouă, celor șapte rămași, ne era frică, iar Boris, bineînțeles, nu voia să plece de lângă Leni. Și, desigur, nu putea merge

acolo fără „guvernanta” Kolb. Boris s-a dus la telefon, a izbutit să ia legătura cu grădinăria, a dat alarma și după o jumătate de oră fata stătea cu bicicleta ei la încrucișarea străzilor Naggerath și Wildesdorfer și aștepta. Pe urmă Boris a luat legătura cu *Stalag*-ul și a raportat că nu mai suntem păziți. N-a durat nicio jumătate de oră până a apărut omul acela doar cu un braț, un picior și un ochi, însoțit de câțiva soldați. La început s-a plimbat mut prin baracă. Avea o proteză minunată: putea merge până și pe bicicletă cu ea. Pe urmă s-a dus în clădirea corpului de gardă, a ieșit din nou, s-a prezentat în fața lui Boris și i-a mulțumit după toate regulile, strângându-i mâna și privindu-l bărbătește în ochi. Absolut nemțește, dar deloc caraghios, chiar dacă sună așa. La dracu', era cu paisprezece zile înainte ca americanii să între în oraș! Și știți ce-a făcut maiorul? Ne-a trimis în întâmpinarea lor! Adică spre frontul de pe Erft, unde se găseau pe acea vreme. I-a spus lui Boris: „Koltovski, din păcate, trebuie să consider munca dumneavoastră la grădinărie drept încheiată”. Dar am văzut că fata vorbise cu șoferul camionului și că aflase încotro urma s-o luăm. Îți puteai da seama deslușit că era gravidă ca o floarea-soarelui când semințele sunt atât de coapte, încât aproape sar de la sine. Numai că eu știam despre ce e vorba. Așa că după douăzeci de minute am pornit cu camionul, mai întâi spre Grossbillesheim, după aceea spre Grossvernich. Noaptea am luat-o spre Balkhausen. Am ajuns la Frechen tot noaptea, însă rămăseserăm doar Boris și cu mine. Ceilalți înțeleseseră ce voise maiorul și o porniseră noaptea spre americani, trecând peste câmpurile de napi. Iar prințul nostru a fost vârat de prințesa lui într-o uniformă germană, bandajat cu un tifon stropit cu sânge de găină și dus la cimitirul acela al lor. Eu însă am făcut ceva nebunesc: m-am întors în oraș singur, noaptea, la sfârșitul lui februarie. În acel oraș îngrozitor de pocit și de distrus, în care

lopătasem un an întreg molozul și scosesem cadavre de sub dărâmături, unde fusesem înjurat și batjocorit și unde totuși câte un trecător îmi aruncase uneori la picioare un chiștoc sau chiar o țigară întreagă, un măr sau o bucată de pâine atunci când santinela nu observa sau nu voia să observe. M-am întors, așadar, în oraș și m-am ascuns în pivnița unei vile distruse. Pivnița era doar pe jumătate bombardată, astfel încât planșeul oblic forma un fel de acoperiș deasupra mea. În acest ungher ferit m-am pus pe așteptat. Furasem pâine și ouă de la țărani și am băut apă de ploaie dintr-o băltoacă ce se formase în spălătorie. În timpul zilei strângeam lemne, mai ales parchet, care arde foarte bine. Am căutat printre mobilele făcute zob până am găsit și ceva de fumat: șase trabuce groase de cea mai bună calitate, într-o adevărată tabacheră capitalistă din piele, pe care era imprimat „Lucerna 1919“. O mai păstrez și astăzi, ți-o pot arăta. Dacă nu ești prea risipitor, șase trabuce capitaliste fine înseamnă treizeci și șase de țigări cât se poate de bune. Dacă mai ai și chibrituri, atunci te afli în posesia unei comori. Dar eu nu aveam doar chibrituri, ci și foiță pentru țigări: o cărțuie de rugăciuni tipărită pe foiță subțire, pe care o subtilizasem la Grossvernich. Avea cinci sute de pagini, iar în față era scris numele: Katharina Wermelskirchen, Prima împărăteasă: 1878.

Bineînțeles că înainte de a-mi răsuci țigara, am citit ce scria acolo: „Cercetează-ți cugetul și vezi dacă l-ai jignit pe Dumnezeu prin gând, prin vorbă sau prin faptă. Am păcătuț, Doamne, am păcătuț din greu față de cer și față de Tine, am rătăcit ca oaia cea pierdută și nu sunt demn să fiu socotit copilul Tău”. Măcar atâta eram dator față de biata hârtie, care urma să se transforme în fum. Zăceam acolo, acoperit cu toate pânzeturile zdrențuite sau întregi pe care le găsisem: perdele, resturi de fețe de masă, jupoane și bucăți de covor. Noaptea îmi

făceam un mic foc din parchet. Acolo am trăit și ziua de 2: trăsnetul cerului, iadul, Judecata de Apoi. Iar acum o să spun ceva ce încă n-am spus nimănui, nici măcar mie însumi: m-am îndrăgostit de orașul ăsta, de praful lui, pe care l-am înghițit, de pământul lui, care s-a cutremurat, de turnurile bisericilor sale, care s-au prăbușit, de femeile lui, cu care m-am culcat mai târziu, în iernile reci-reci, când nimic nu te putea încălzi în afară de femeia cu care te culcai. Nu mai puteam pleca din acest oraș. Să mă ierte pentru asta Lavrik al meu și Larisa mea. Iar Larisa să mă mai ierte și pentru ce am mai citit în cartea aceea de rugăciuni: „Te-ai purtat oare în căsnicie, care e o taină sfântă, conform obligațiilor care-ți revin? N-ai păcătuit oare cu gândul, cu vorba ori cu fapta? Ai râvnit oare să păcătuiești – chiar dacă dorința nu a devenit faptă – cu alt bărbat, altă femeie sau altă persoană necăsătorită?” Tot felul de întrebări din astea, adresate Katharinei Wermelskirchen, la care eu trebuia să răspund cu „Da”, însă nădăjduiesc că ea a putut răspunde cu „Nu”. Poate că cea mai bună metodă să ajungi la rugăciune e aceea de a folosi cărțile de rugăciuni ca foiță pentru țigări, luându-ți obligația de a citi fiecare pagină înainte de a-ți răsuca o țigară. Iar acum lasă-mi mâna și taci (Ceea ce aut., complet derutat, a și făcut, căci descoperise și la Bogakov 1. Și p., simțea și la el d. Și bănuia, cu o probabilitate care frizează siguranța, s.).

Doar ca o modestă completare la datele atât de seci ale lui Bogakov, aut. Își permite să atașeze câteva citate, nu prea multe, provenite direct de la diverși domni sus-puși, respectiv extrase din procese-verbale și rapoarte ale unor domni sus-puși. Asta, să zicem, ca ilustrare.

Rosenberg: Dumneavoastră aveți parțial impresia că drumul spre Germania ar fi fost oarecum asemănător cu drumul spre Siberia.

Știu, dacă aduci înapoi 3 1/2 milioane de oameni, nu-i poți adăposti chiar în condiții excelente. E de la sine înțeles că mii de oameni au trăit rău și au fost tratați prost aici. Dar n-are rost să ne smulgem părul din cap din cauza asta. E însă o întrebare foarte lucidă. Cred că *Gauleiter* Sauckel a răspuns la ea sau urmează să răspundă. Oamenii aceștia din Est au fost aduși în Germania pentru a munci și pentru a realiza un randament cât mai mare. Pentru a obține un asemenea randament, nu-i permis să aduci trei-patru degerați și să-i lași să stea zece ore în picioare. Mai degrabă trebuie să le dai atâta hrană încât să aibă rezerve de putere...

Dreptul de pedepsire revine oricărui comandant al muncitorilor agricoli proveniți din formațiunile civile poloneze... În astfel de cazuri comandantul nu poate fi tras la răspundere de nimeni.

Muncitorii agricoli proveniți din formațiunile civile poloneze trebuie îndepărtați pe cât posibil de familia la care lucrează, trebuie adăpostiți în grajduri etc. În această privință reținerile nu-și au rostul.

Speer: În cazul muncii moderne la bandă timpul de muncă trebuia să rămână constant pe durata întregii luni. Prin atacurile aeriene apăreau blocaje în aprovizionarea uzinelor cu piese de schimb și materie primă. Din această cauză în întreprinderi timpul de muncă oscila între opt și douăsprezece ore. Media trebuie să fi fost, după statisticile noastre, între șaiszeci și șaiszeci și patru de ore pe săptămână.

Dr. Flächsner: Care era timpul de lucru al muncitorilor proveniți din lagărele de concentrare?

Speer: Era același ca al celorlalți muncitori din întreprindere. Mai ales că muncitorii proveniți din lagărele de concentrare constituiau doar o parte din totalitatea muncitorilor, iar această parte nu era împovărată mai mult decât restul muncitorilor.

Dr. Flächsner: Cărui fapt se datora această situație?

Speer: Există ordinul S.S.-ului ca deținuții din

lagărele de concentrare să muncească într-o singură secție a fabricii. Supraveghetorii erau maiștri sau muncitori calificați germani. Orarul de muncă al tuturor trebuia să fie adaptat la orarul de muncă al întregii întreprinderi, căci, după cum se știe, într-o întreprindere nu se poate lucra decât într-o singură cadență.

Dr. Flächsner: Din două documente, pe care le voi prezenta cu altă ocazie, reiese clar că atât muncitorii proveniți din lagărele de concentrare care lucrau pentru echiparea armatei teritoriale și a marinei, cât și cei care lucrau pentru echiparea aviației, munceau în medie șaizeci de ore pe săptămână. Și de ce, domnule Speer, s-au organizat lagăre de concentrare speciale în întreprinderi, așa-numitele lagăre muncitorești?

Speer: Lagărele muncitorești s-au organizat pentru a-i cruța pe oameni de drumuri istovitoare și pentru ca astfel *muncitorii să poată veni la lucru proaspeți și cu chef de muncă (sublinierea aparține aut.)*.

Bolșevismul e dușmanul de moarte al Germaniei național-socialiste... Astfel, soldatul bolșevic și-a pierdut orice drept de a fi tratat ca soldat onorabil sau conform convenției de la Geneva... Sentimentul mândriei și al superiorității soldatului german pus să-i păzească pe prizonierii de război sovietici trebuie să se facă simțit în orice clipă și pentru populație... De aceea se ordonă intervenția fără menajamente și energică la cel mai mic semn de nesupunere, în special împotriva instigatorilor bolșevici... În cazul prizonierilor de război sovietici folosirea armelor e necesară fie doar și din motive disciplinare.

Dintre prizonierii de război, Wehrmachtul trebuie să scape neîntârziat mai ales de acele elemente considerate a fi promotori ai bolșevismului. Situația specială a campaniei din Răsărit pretinde, așadar, măsuri speciale, care trebuie duse la îndeplinire cu simț de răspundere și

indiferent de orice influențe birocratice sau administrative.

Împușcarea prizonierilor de război sovietici (Ordin de zi)

De la această dată împușcarea și accidentele mortale ale priz. De răzb. Sovietici nu mai trebuiesc anunțate comandantului de lagăr al prizonierilor sovietici ca eveniment deosebit.

Prizonierii de război care lucrează în deplinătatea capacității lor de muncă întreaga zi primesc următoarea compensație pentru ziua de muncă: Prizonierii de război nesovietici – 0,70 RM^[18] Prizonierii de război sovietici – 0,35 RM

Compensația minimă pentru ziua de muncă: Prizonieri de război nesovietici – 0,20 RM Prizonieri de război sovietici – 0,10 RM.

Deoarece tot am ajuns la citate, să mai adăugăm aici un document pe care l-a descoperit neobosita și coruptibila – în chip simpatic, cu țigări Camei fără filtru! – Marja van Doorn pe când făcea ordine în vederea proiectatei mutări a lui Leni la țară. Documentul a fost descoperit într-un sipet al lui Leni la care nu se umblase de mult. E vorba de o scrisoare până în prezent necunoscută a răposatului Heinrich Gruyten, pe care aut. Nu se sfăește s-o considere „exemplu postum de poezie concretă”.

Repartizarea încăperilor se face strict matematic. Ea trebuie să arate câte încăperi, dar mai ales câte încăperi destinate locuitului sunt absolut necesare pentru adăpostirea efectivelor încazarmate în condiții de folosire strict economică a spațiului (paragraful *Capacitatea de amplasare conform destinației* din *Planul de utilizare*). Felul în care unitatea militară utilizează în realitate spațiul locuibil pus la dispoziție conform planului de utilizare n-are importanță. În afara încăperilor acceptate conform planului, mai trebuie luate în considerare și alte încăperi, în ordinea mărimii lor, până se acoperă necesarul de încazarmare al

efectivului. Încăperile care nu trebuie neapărat folosite conform ordonanțelor, adică conform planului de utilizare, vor fi excluse din repartizarea încăperilor. Camerele de serviciu din locuințele ofițerilor și încăperile destinate încazarmării subofițerilor sau soldaților din căminele pentru ofițeri sunt administrate de unitățile militare, plata lor făcându-se din bugetul pe anul respectiv. De aceea ele trebuie considerate ca fiind permanent ocupate.

În măsura în care spațiul necesar nu poate fi garantat și cazărmile sunt deci umplute până la refuz, la stabilirea bugetului anual al acestora pentru articolele de consum și a sumelor anuale destinate cheltuielilor pentru articole mărunte trebuie avute în vedere toate spațiile existente. Așadar, în acest caz repartizarea încăperilor pentru efectivele încazarmate nu trebuie făcută conform capacității de dispunere potrivit destinației din *Planul de utilizare*, ci conform dispunerii reale. Repartizarea încăperilor va fi refăcută la schimbarea efectivelor încazarmate.

Alocarea și întreținerea clădirilor și încăperilor ce aparțin Reichului și sunt destinate serviciului divin al comunităților militare (biserici ale garnizoanelor și biserici de pe câmpurile de instr. A trup.), precum și a cimitirelor garnizoanelor, revin Comandam. Sup. Al Stat. Mj. În marile spitale de campanie este pusă la dispoziție o sală de rugăciuni. Pentru construirea de noi biserici de garnizoană, pentru amenajarea de noi cimitire ale garnizoanelor, inclusiv unele anexe, pentru alocarea anumitor încăperi pentru celebrarea serviciului divin, ca și pentru schimbarea destinației unor așezăminte de acest fel, deja existente, e necesară aprobarea O.K.H.-ului sau O.K-M.—ului^[19]. În prealabil trebuie audiați și episcopii militari. Dacă într-o anumită garnizoană nu există încăperi proprietate a Reichului care să fie adecvate scopurilor celebrării serviciului divin,

trebuie asigurat dreptul de folosire sau dreptul de folosire în comun al bisericilor civile. *În timpul tratativelor se va urmări obținerea dreptului de folosire în comun a obiectelor de cult existente în biserica civilă. Dacă acest drept nu poate fi obținut, atunci aceste obiecte vor fi puse la dispoziție de administrație, conform paragrafului II, art. 113 a.* Contractul încheiat de Comandam. Sup. Al Stat. Mj. Trebuie să fie contrasemnat de preotul cazărmii militare terestre (sau al marinei militare) și de preotul regiunii militare (sau al stației marinei militare), având și aprobarea Comand. Ec. Și Admin. Sau a Intend. Mar. Cf. Regulam, de serv. Super. 370 (A.B.) nr. 29.

Pentru pregătirea celor care urmează să fie confirmați (sau să ia prima împărtășanie) se vor asigura încăperi adecvate în biserici sau în alte clădiri. În caz de necesitate acestea vor fi luate în chirie de către Comand. Ec. Și Admin. Sau de Intend. Mar., prin intermediul Comandam. Sup. Al Stat. Mj. În condiții excepționale asigurarea spațiilor necesare poate fi lăsată pe seama clericilor. În acest caz Comand. Ec. Și Admin. Sau Intend. Mar. Va stabili o compensație corespunzătoare pentru respectivul cleric.

Cheltuielile pentru întreținerea bisericilor de garnizoană, a încăperilor cu destinație specială, conform paragrafului 150, și a cimitirelor garnizoanelor, cu respectivele anexe, precum și întreținerea și completarea obiectelor necesare adăpostiră (inel. A obiectelor necesare cultului – vezi paragraful II, art. 113 a), ca și cheltuielile pentru încălzirea, iluminatul și curățirea bisericilor și a capelelor din cimitire, precum și pentru păstrarea și curățirea veșmintelor bisericești, vor fi acoperite din sumele din buget destinate capitolului „Adăpostire”.

Dacă gunoiul de grajd este preluat în auto-administrare, o jumătate din venitul net (suma brută rămasă după retragerea impozitului asupra

tranzacțiilor comerciale, cf 69 (2) R.H.O.) realizat din gunoiul predat se va încasa de către casieriile trupelor care recurg la autoadministrare și anume la rubrica „încasări diverse”, iar cealaltă jumătate revine serviciilor aflate în autoadministrare și va fi trecută în registrul „S”, 244, într-o rubrică specială intitulată „Venituri din gunoiul de grajd”. Serviciile aflate în autoadministrare au următoarele obligații:

a) curățirea locurilor de depozitare a gunoiului – II, 408 d;

b) Întreținerea și înlocuirea în caz de nevoie a căruțelor cu care se transportă nutrețul;

c) repararea și dotarea grajdurilor, a manejurilor (de ex. Prin dotarea lor cu oglinzi), a padocurilor și a instalațiilor pentru obstacole, astfel încât acestea să corespundă ordonanțelor și reglementărilor în vigoare (179 e și 246);

d) Întreținerea depozitelor de furaje și a altor amenajări necesare sănătății cailor.

Alte cheltuieli nu pot fi acoperite din rubrica „Venituri din gunoiul de grajd” a registrului „S”.

Serviciile ce se autoadministrează sunt obligate să *valorifice* în cele mai bune condiții gunoiul de grajd și anume în conlucrare cu Comandam. Sup. Al Stat. Mj. Acesta are obligația să le comunice cele mai bune ocazii pentru vânzare. Dacă gunoiul de grajd e schimbat pe furaje, schimbul trebuie transformat într-o tranzacție de tip vânzare-cumpărare, fără ca acest lucru să trebuiască adus la cunoștința partenerului de schimb. Valoarea pecuniară trebuie trecută în registre la venituri și cheltuieli, iar jumătatea valorii în bani a gunoiului de grajd se trece la calcularea veniturilor din gunoiul de grajd din rubrica „încasări diverse”. Gunoiul de grajd folosit de trupă, de ex. Pentru gunoirea pășunilor, trebuie plătit. Jumătate din valoarea în bani se trece la rubrica „încasări diverse”. Autoadministrarea gunoiului de grajd revine unității administrative (regiment de

cavalerie, batalion etc.). Ea poate fi lăsată însă și pe seama unor escadroane, baterii și companii. Trecerea în registrul „S” se face conform articolelor 244 și 261.

Suma cuvenită din „Veniturile din gunoiul de grajd” și trecută în registrul „S” revine unității aflate în autoadministrare și atunci când aceasta este transferată într-o altă cazarmă sau într-o altă garnizoană. În cazul în care doar o anumită parte din unitatea militară este transferată, poate fi cerută părții dintr-o altă unitate militară, care înlocuiește valoarea respectivă. La desființarea unei părți dintr-o unitate militară etc. Suma provenită din veniturile din gunoiul de grajd trebuie trecută, după acoperirea altor cheltuieli, la rubrica „încasări diverse”. În acest caz bunurile dobândite din veniturile din gunoiul de grajd trebuie predare în mod gratuit și contra chitanță administrației, care e obligată să treacă aceste bunuri în „Registrul de inventar al bunurilor”.

Din cauza anumitor informații și completări, precum și pentru unele verificări mai mult sau mai puțin esențiale, nu s-a putut evita încă o abordare a domnului sus-pus. Când a auzit care e rugămintea aut., a luat el însuși telefonul și a acceptat fără șovăire o întâlnire, iar „dacă va fi nevoie, încă una”. Vocea lui suna acum vesel, aproape jovial, așa că aut. Și-a început fără teamă călătoria cu trenul, care dura cam treizeci și șase de minute. A luat un taxi, scăpând astfel ocazia să urce în automobilul Bentley pe care domnul sus-pus îl trimisese la gară împreună cu șoferul, pentru a-i aștepta. Deoarece aut. Nu se așteptase la o asemenea atenție și nici nu i se făcuse vreo aluzie că va fi așteptat, această scăpare l-a costat 17,80 mărci – 19,50 cu bacșiș –, căci domnul sus-pus locuiește relativ departe de oraș. Aut. Regretă teribil că în felul acesta va păgubi Serviciul Financiar cu aprox. 1,75–2,20 mărci. I s-a părut potrivit să investească și de această dată anumite

sume de bani în cadouri. S-a hotărât pentru o imagine cu Rinul, asemănătoare cu cele pe care le-a remarcat la doamna Hölthohne, datorită clarității lor de nestemate. Prețul: 42 mărci. Cu ramă: 51,80. Soția domnului, care de acum înainte va fi numită pur și simplu Pissy, a fost „încântată de atenție” – și chiar a fost, nu o spunea doar. Pentru domnul sus-pus aut. S-a hotărât pentru o ediție princeps, în facsimil, a *Manifestului Partidului Comunist* (în realitate era vorba de o simplă fotocopie, ajustată puțin grafic, care i-a smuls totuși domnului un surâs vesel).

Atmosfera a fost de această dată mai degajată. Pissy, de-acum lipsită de bănuieli, a servit ceaiul, care era de calitatea celui pe care doamna Hölthohne îl caracterizase în cafenea drept nu deosebit de bun. S-au servit fursecuri, vin de Xeres sec, țigări. Pe fețele celor doi oameni sensibili plutea o melancolie abia bănuită, care excludea lacrimile, dar nu și înduioșarea până la lacrimi. A fost o după-amiază plăcută, fără agresiuni ascunse, dar nu chiar lipsită de o agresivitate fățișă. Parcul a fost deja descris, încăperea de asemenea, terasa încă nu: avea *ornamente* baroce, era decorată la capete cu *pergole*, iar la mijloc o scară ducea până departe în parc; pe gazon, pe de brândușe; primele flori (*Forsythia*) pe tufe.

Pissy: brunetă, de cincizeci și șase de ani, dar părând într-adevăr doar de patruzeci și șase, cu picioare lungi, buze subțiri, pieptul potrivit, îmbrăcată într-o rochie de jersey ruginie, cu tenul menținut artificial alb, dar într-un fel care o prindea.

— E foarte drăguț ceea ce povestiți despre tânăra aceea, cum s-a dus ea din lagăr în lagăr cu bicicleta, căutându-l pe iubitul ei și găsindu-l în cele din urmă în cimitir. Când spun „drăguț”, nu mă refer, bineînțeles, la cimitir și la faptul că l-a găsit acolo, ci la acela că o tânără străbate cu bicicleta munții Eifel și Ardenii până la Namur,

izbutește să pătrundă până la Reims, se întoarce la Metz, revine acasă și o ia din nou prin Eifel, fără să-i pese de zone și granițe. Ei, o cunosc pe această tânără și dacă aș fi știut că ea e cea despre care vorbeați atunci, aș fi... aș fi... ei, nu știu precis ce-aș fi făcut, dar aș fi încercat, în orice caz, să-i fac o bucurie, cu toate că e o persoană cât se poate de rezervată. Când soțul meu a ieșit în cele din urmă din detenție, în '52, ne-am dus de îndată la ea, adică după ce l-am găsit pe grădinar și am aflat adresa de la el. O persoană de o frumusețe remarcabilă, a cărei putere de seducție asupra bărbaților o pot înțelege și eu, ca femeie (??? – Aut.). Și acel copil la fel de frumos, cu păr lung, blond și lins. Soțul meu a fost mișcat, căci copilul îi amintea de tânărul Boris, deși acesta era slab și purta ochelari. Și totuși semăna cu el, nu-i așa? (încuviințare a domnului – Aut.) Bineînțeles că metoda ei de educație era greșită. N-ar fi trebuit să se opună ca băiatul să meargă la școală. Oricum, copilul avea pe atunci șapte ani și jumătate și era romantism curat ce făcea cu el. Îi cânta și-i spunea povești! Și tot acel amestec de Hölderlin, Trakl și Brecht, care e contrar oricărei armonii stilistice. Și nu știu eu sigur, dar oare *Colonia penitenciară* a lui Kafka e cea mai potrivită lectură pentru un copil de opt ani? Nici nu știu dacă reprezentarea naturalistă a tuturor, dar chiar a *tuturor* organelor omenești nu duce cumva la... să-i zicem o ilustrare prea materialistă a vieții. Totuși era ceva măreț în ea, deși peste tot domnea cea mai desăvârșită anarhie. Dar... zău, acea reprezentare a organelor genitale omenești, și încă și mărită... nu știu dacă nu era cam prea devreme. Astăzi ar fi aproape prea târziu (râs al celor doi – Aut.). Dar copilul era dulce, dulce și atât de liber! Ce să mai spun de destinul tinerei, care avea pe atunci treizeci de ani și pierduse deja trei bărbați, ca să nu-i mai punem la socoteală fratele, mama și tatăl. Dar mândră! Nu, n-am avut curaj s-o mai vizitez o dată, atât de

mândră era. Am mai corespondat cu ea în '55, când soțul meu a plecat cu Adenauer la Moscova și a mai putut da la Ministerul de Externe de încă un cunoscut, unul singur, din perioada berlineză. L-a întrebat în pripă despre familia Koltovski, dar rezultatul a fost negativ: bunica și bunicul copilului celui dulce erau morți, iar de mătușa lui, Lidia, nici urmă.

Domnul: Nu cred că exagerez dacă afirm că e vina aliaților apuseni că Boris nu mai e în viață. Prin asta nu mă refer la nenorocita și prosteasca aceea de încurcătură cu livretul militar și faptul că s-a prăpădit în accidentul de la mină. Nu, nu asta. Vina aliaților apuseni a constatat în faptul că m-au arestat și m-au închis șapte ani, punându-mă sub cheie și zăvor, chiar dacă nici cheile n-au fost chiar atât de bine răsucite și nici zăvoarele complet trase. Doar aranjasem cu Erich von Kahm să mă alerteze de îndată ce situația ar fi devenit îngrijorătoare pentru Boris. Dar atunci când personalul de pază a dezertat, și-a pierdut și el nervii și a făcut cel mai bun lucru pe care-l putea face în situația respectivă: l-a trimis pe frontul de pe Erft, de unde ar fi putut trece fără dificultăți dincolo cu prima ocazie. De fapt ne înțeleseserăm altfel: Kahm ar fi trebuit să-i procure o uniformă englezească sau americană și să-i vâre într-un lagăr pentru prizonieri de război englezi sau americani. Până ce ar fi ajuns să se lămurească greșeala, războiul ar fi trecut. Bineînțeles că a fost o nebunie să-i procuri un livret și o uniformă germane și să-i mai încarci și cu o rană fictivă. A fost o prostie. Și bineînțeles că nici Kahm și nici eu n-am fi putut bănui că în spatele acestor lucruri se ascunde o poveste cu o femeie! Și că mai era și un copil pe drum! Ca să nu mai pomenim de bombardamente! Nebunie! N-am aflat atunci prea multe de la fata asta. Când a auzit că eu am fost cel care a făcut ca Boris să ajungă la grădinărie, mi-a mulțumit. Dar mi-a mulțumit în felul în care o fată bine-crescută

ar mulțumi pentru o tabletă de ciocolată. N-a bănuțat cât am riscat și cât mi-ar fi ajutat la Nürnberg un certificat sau ceva asemănător de la Boris. M-am compromis de moarte în fața tribunalului și în fața celorlalți acuzați când am afirmat că i-aș fi salvat viața unui anume Boris Lvovici Koltovski, de cutare și cutare vârstă. Procurorul sovietic a spus „Vom încerca să-i găsim pe acest Boris Lvovici Koltovski, mai ales că știți și numărul lagărului”. Dar n-a fost găsit nici după un an! Am considerat că a fost un șiretlic ordinar. Boris m-ar fi putut ajuta dacă ar fi trăit și i s-ar fi dat voie. Acolo mi s-au atribuit niște afirmații îngrozitoare, care au fost auzite la conferințele la care am luat parte, dar care nu proveneau de la mine. Oare puteți crede c-aș fi spus eu așa ceva? (își scoate carnetul și începe să citească:) „Blândețea nu-și are rostul nici chiar față de prizonierul sovietic care dovedește dorința de a munci și e supus. Căci el o va considera o slăbiciune și va trage concluziile necesare.” Mai mult, s-a spus că la o consfătuire pe care am avut-o în septembrie '41 cu șeful dotării armatei aș fi propus ca, prin construirea unor paturi de scânduri suprapuse, cu patru etaje, să măresc capacitatea unei barăci R.A.D. *Reichsarbeitsdienst*, serviciul de muncă al Reichului – Aut.) de la o sută cincizeci de locuri pentru prizonieri la opt sute patruzeci. S-a spus că într-una din întreprinderile mele rușii veneau dimineața la muncă nemâncați și dezbrăcați și cerșeau pâine de la muncitorii germani. Și, cică, ar fi existat celule de pedeapsă. Și când te gândești că eu am fost cel care am denunțat în martie '42 faptul că rușii care ne fuseseră repartizați nu erau în stare, de exemplu, nici măcar să monteze un cuțit de strung, atât de slăbiți erau din cauza mizerabilei hrane din lagăr. Tot eu am fost cel care a protestat personal, cu ocazia unei consfătuiri de la generalul Reinecke, responsabilul pentru toți prizonierii de război,

împotriva amestecului din care se preconiza să se facă așa-numita pâine pentru ruși, amestec care consta din 50 uruială de secară, 20 tăiței de sfeclă de zahăr, 20 făină de celuloză și 10 făină de paie și frunze. Am impus ca procentul de uruială de secară să fie urcat la 55, iar cel de tăiței de sfeclă la 25, așa că îngrozitoarele ingrediente precum celuloza, paiele sau frunzele au scăzut corespunzător – cel puțin în întreprinderile noastre și pe cheltuiala întreprinderilor noastre. Prea ușor se uită că problemele nu erau chiar atât de simple. Le-am atras atenția lui Backe, secretarul de stat de la Ministerul Alimentației Reichului, și directorului de minister Moritz că munca în industria armamentului nu trebuie considerată o condamnare la moarte și că industria armamentului are nevoie de oameni viguroși. Și tot eu am fost cel care a impus așa-zisele zile de supă de făină, devenite celebre. Am ajuns la cuțite cu Sauckel, care m-a amenințat cu închisoarea și a vrut să-mi trântescă efectiv în cap teancul de *dispoziții ale* O.K.H.-ului, ale O.K.W.-ului și ale *R.S.H.A.-ului* (*Reichssicherheits*^[20] – Aut.).

Și cum acest mod complet inuman de alimentație trebuia să rămână ascuns maselor largi, eu am scăpat premeditat niște informații în Suedia, expunându-mă unor pericole imense, doar pentru a alerta opinia mondială. Și care mi-a fost răsplata? Am fost închis în *lagăr* doi ani, pe urmă am mai stat în arest cinci – și asta din cauza filialelor noastre din Königsberg, de care chiar că nu răspundeam eu. Sigur, alții au murit și unii au fost băgați și mai rău la apă. Eu sunt sănătos și nu din cale afară de vătămat (??? În ce? – Aut.). Să dăm uitării lucrurile astea și tot războiul acela ipocrit de la proces, când mi s-au arătat documente și mi s-au pus în cârcă afirmații care nu proveneau de la mine. Mi-am dorit tare mult să-i scap nevătămat pe băiatul ăsta din război, dar n-am reușit. N-am reușit nici să-i regăsesc părinții și sora. Și am dat-o

complet în bară și atunci când am încercat să am o oarecare influență asupra educației băiatului său. Doar demonstrasem că influența mea culturală asupra lui Boris nu fusese chiar atât de rea. Căci prin cine-i descoperise oare pe Trakl și Kafka și, în ultimă instanță, chiar și pe Hölderlin? Și, la urma urmei, oare nu prin mine a putut femeia aceasta atât de lipsită de judecată să-i includă în cultura ei incompletă pe acești poeți, pentru a-i transmite pe urmă fiului ei? Era oare o îndrăzneală atât de mare faptul că mă simțeam responsabil într-o asemenea măsură față de unicul urmaș al familiei Koltovski? Sunt sigur că Boris n-ar fi refuzat această ofertă pornită din inimă. Oare a fost necesar să fiu expedit de-acolo așa, fără mânuși? Mă refer mai ales la acea persoană impertinentă care locuia acolo – i-am uitat numele –, cu închipuirile ei vulgar-socialiste, care m-a făcut albie de porci și în cele din urmă m-a dat afară. Din câte am auzit, n-a scos-o la capăt nici cu propriii ei fii, aflându-se mereu la periferia societății, ba chiar în pragul prostituției. Și care domnul Gruyten, tatăl acestei femei atât de ciudat de tăcute și iubitul de mai târziu al obraznicei demimondene rozalii-roșii, a fost oare un mieluşel al Domnului pe timp de război? Ce vreau eu să spun e următorul lucru: n-a existat niciun motiv să fiu ținut la ușa și tratat atât de arogant numai pentru că au fost acceptate fără reflecție sentințele unui tribunal, pe care astăzi le contestă toată lumea. Nu, nu, despre recunoștință nici nu poate fi vorba.

Toate astea au fost spuse cu o voce domoală, mai mult jignită decât agresivă. Din când în când, atunci când începeau să i se umfle venele, Pussy îi lua mâna, pentru a-i calma.

— Mandatele poștale îmi erau returnate, scrisorile rămâneau fără răspuns, sfaturile nu-mi erau urmate, iar această persoană obraznică (prin asta o înțeleg pe cealaltă) mi-a scris într-o zi pe șleau „Nu vă dați oare seama că Leni nu vrea să

mai aibă de-a face cu dumneavoastră?” Ei bine, m-am retras, dar am rămas totuși la curent prin anumite filiere. Din cauza băiatului. Și ce-a devenit? Nu vreau să spun că e un infractor, căci e sub nivelul meu de pregătire să consider bună concepția juridică dintr-un anumit moment înainte de a o examina. Eu însumi am fost pasibil de pedepse penale, căci era, într-adevăr, pasibil de pedeapsă faptul că am ridicat din proprie inițiativă conținutul de uruială de secară și de tăiței de sfeclă al pâinii rusești cu cinci procente, scăzându-l în mod corespunzător pe cel de făină de celuloză și frunze. Și asta doar pentru a face pâinea mai acceptabilă. Așa ceva mă putea costa lagărul de concentrare. Eram pasibil de pedeapsă fie și doar prin faptul că eram părtaș la acțiunile unor fabrici care aparțineau prin complicate rețele familiale și economice marilor companii, dar care, prin amploarea sau, mai bine zis, prin specificul lor, nu permiteau o privire de detaliu, ci doar una de ansamblu. Deci am fost și eu în mare măsură pasibil de pedeapsă în cele mai diferite epoci, așa că nu-mi permit să-i denumesc pe băiat pur și simplu un infractor. Dar nu există niciun dubiu că s-a ratat. E curată nebunie, una bazată pe o educație complet greșită, ca un om de douăzeci și trei de ani să încerce să restabilească, prin falsificarea unor cecuri și polițe, dreptul de proprietate asupra unui imobil pe care actualul proprietar l-a dobândit legal, deși cu nerușinare, și care e al lui, chiar dacă pentru a-i obține s-a folosit, ca să zicem așa, de o obraznică istețime. Contractul e contract și vânzarea e vânzare. Pentru a ne exprima psihanalitic: la băiat se face simțită o legătură periculoasă cu mama lui și o traumă paternă. Femeia n-a bănuț ce a realizat cu Kafka al ei și nu și-a dat seama că scriitori atât de diferiți, precum Kafka și Brecht, citiți atât de intensiv, nu pot fi mistuiți unul lângă celălalt. Și, colac peste pupăză, mai intervin și patosul extrem al lui

Hölderlin, și fascinantă lirică decadentă a lui Trakl. Treburile astea copilul le-a receptat de îndată ce a început să vorbească și să înțeleagă. S-a mai adăugat și materialismul acela de corporație cu trăsături mistice. Și eu sunt împotriva tabuurilor, dar e oare bine ca biologismul și preamărirea tuturor organelor corpului omenesc și a funcțiunilor lor să fie duse atât de departe? Căci în cele din urmă suntem frânți, frânți în natura noastră. O, mare e amărăciunea când nu ți se îngăduie să fii de ajutor și doare tare să fii respins!

Și aici intervine lucrul pe care aut. îl socotise imposibil: l. ca urmare a p., la rându-i provocat de s... și în acel moment sosiră câinii, gonind peste minunatul gazon – niște ogari afgani de o frumusețe regală, care-l mirosiră doar în treacăt pe aut., lăsându-l apoi deoparte, căci era, evident, prea vulgar, și începură apoi să lângă lacrimile stăpînului lor. La dracu', oare acum o să înceapă cu toții să fie sentimentali: Pelzer, Bogakov, domnul sus-pus? Oare nu străluciseră în mod suspect și ochii Lottei? Și Marja van Doorn nu plânsese pe față? Și care Margret nu era de-a dreptul înecată în lacrimi, în vreme ce Leni însăși le permitea ochilor ei doar atâta umezeală câtă era necesară pentru a-i ține deschiși și curați?

Despărțirea de Pissy și de domn a fost prietenoasă. În vocile lor se mai simțea încă mahnirea atunci când îl rugară pe aut. Să facă un serviciu de intermediar, pentru ca, pe cât posibil, „să-i pună din nou pe picioare” pe băiatul lui Boris. Erau gata și vor fi oricând gata să-i ajute, tocmai pentru că era fiul lui Boris și nepotul lui Lev Koltovski.

Nelămurită, ba chiar neclară, a rămas situația fizico-psihică, geografică și politică a lui Grundtsch de la sfârșitul războiului. O vizită la el era extrem de ușor de aranjat: un telefon, fixarea momentului, și Grundtsch era prezent, după terminarea orarului de vizitare a cimitirului, la

acea poartă ruginită de fier care nu se deschide decât atunci când anumite rămășițe de coroane, cele din plastic, care nu pot fi folosite pentru mranită, sunt transportate de acolo. Grundtsch, întotdeauna bucuros de oaspeți și vesel că e vizitat, La luat pe aut. De mâna, pentru a-i conduce nevătămat „prin porțiunile deosebit de alunecoase”. Între timp situația sa la cimitir s-a îmbunătățit simțitor. Mai nou este în posesia unei chei de la toaleta publică și a uneia de la sălile de dușuri ale muncitorilor de la cimitirul orașului. E înarmat cu un radio și un televizor cu baterii și era în așteptarea exploziei de hortensii, nădăjduind ca ea să aibă loc în Duminica Tomii (vizita a avut loc în preajma Paștelui – Aut.). În acea seară răcoroasă de martie n-a fost posibil să se stea pe bancă. În schimb era o vreme minunată pentru o plimbare prin cimitir, chiar pe aleea centrală, căreia Grundtsch îi spunea strada principală.

— E cel mai scump cartier al nostru, spuse el chicotind, cu cele mai scumpe locuri, iar dacă v-ar veni cumva ideea să nu-i dați crezare lui Walterchen, atunci o să vă arăt unele lucruri care confirmă datele sale. De fapt el nu minte niciodată, așa cum niciodată n-a fost neom (chicotit).

Grundtsch îi arătă aut. Resturile aceluia fir electric pe care Pelzer îl trăsese în februarie '45 împreună cu Grundtsch: erau bucăți dintr-o sârmă de proastă calitate, învelită cu material izolant negru, care ducea de la grădinărie până la cavoul celor din familia von der Zecke, trecând peste un stejar năpădit de iederă, peste o tufă de soc (pe care se mai puteau vedea și clamele, deși erau ruginite), iar de acolo peste un tufiș de lemn-câinesc. Pe zidul exterior al venerabilului cavou se aflau alte clame, alte resturi de sârmă electrică de proastă calitate. Pe urmă aut. S-a văzut (nu fără o ușoară înfiorare, după cum trebuie s-o mărturisească) în fața sumbrei porți de bronz care constituia pe vremea aceea intrarea în paradisul

sovietic din cavouri, dar care în această seară aspră de început de primăvară era, din păcate, închisă.

— Deci pe aici se intra, spuse Grundtsch, iar dinăuntru se trecea mai departe, în cavoul Herriger, pe urmă în cel al familiei Beauchamp.

Cele două lăcașuri mortuare ale familiilor von der Zecke și Herriger erau foarte bine întreținute, cu mușchi, panseluțe și trandafiri. Grundtsch continuă:

Cele două abonamente le-am preluat de la Walterchen. După război a pus să se zidească și să se tencuiască trecerile dintre cavouri. Din păcate s-a făcut treabă de mântuială. A făgut-o bătrânul Gruyten. Crăpăturile care au apărut mai târziu, precum și tencuiala sfărâmată, le-a pus pe seama bombelor și de fapt nici nu mințea, căci în „2“ trebuie să se fi simțit pe aici scuturături zdravene. Acolo, mai în spate, puteți zări un înger care are în cap o schijă de bombă, de parcă cineva i-ar fi înfipt în țeastă un baltag. (Aut. A putut vedea îngerul în ciuda înserării care începuse să coboare și confirmă cele spuse de Grundtsch.) La cei din familiile Herriger și von der Zecke le mai pasă de morminte, după cum puteți observa, chiar dacă fac și lucruri de prost gust. Cavoul celor din familia Herriger a fost restaurat, cel al familiei von der Zecke modernizat, și doar cel al familiei Beauchamp, mai bine zis al unchiului supraviețuitor, e cât se poate de dărăpănat. Ștregarul... Ei, acum trebuie să aibă și el vreo șaiszeci și cinci de ani, dar eu l-am văzut prima dată prin douăzeci și ceva, ținând și rugându-se aici, îmbrăcat într-un costum de marinar. Arăta ciudat și era și atunci prea mare pentru un costum de marinar, dar nu voia să-l dezbrace – probabil că și acum îl poartă acolo, în vale, la sanatoriul din Meran. Din când în când avocatul său mai dă ceva bani, ca să fie plivite măcar buruienile cele mai mari. Avocatul insistă asupra dreptului de înhumare pe care îl are aici bătrânul și caraghiosul

domn în costum de marinar, care trăiește și acum din fabrica de foiță pentru țigări. Căci altfel cred că municipalitatea ar dărâma cavoul și ar nivela terenul. E un proces în curs pentru locul de înhumare, dacă puteți crede așa ceva (chicotit – Aut.), ca și cum flăcăul n-ar putea fi înmormântat la fel de bine și jos, în Tirol. Și ia uitați-vă cum arată capela: cu ușa putrezită. Dacă vreți, aruncați o privire înăuntru. Poate vedeți dacă n-a mai rămas ceva din iarba-neagră a lui Leni și Boris.

Aut. A intrat într-adevăr în mica și dărăpănata capelă, admirând plin de îngrijorare frescele în stil nazarinean aflate în minunatele bolți în formă de scoică. Frescele erau cât se poate de degradate. În interiorul capelei era murdar, frig și umed. Aut. Riscă să aprindă câteva chibrituri (nu e încă lămurit dacă cheltuiala cu chibriturile va fi suportată de Serviciul Financiar, căci, fiind un fumător pasionat, întrebuințează oricum multe chibrituri – trebuie ca niște specialiști ai statului și particulari, foarte bine plătiți, să analizeze dacă va fi suportată măcar cheltuiala pentru treisprezece până la șaisprezece bețe pe zi, socotite eventual ca fiind folosite în interes de serviciu) pentru a examina altarul, care fusese jefuit de toate decorațiunile din alamă și cupru. În spatele altarului aut. Descoperi un praf ciudat, roșu-violaceu, de natură vegetală, care nu putea proveni de la altceva decât de la iarba-neagră uscată. Proveniența unui articol de îmbrăcăminte feminin, care se poartă pe bustul femeilor sub rochie sau sub pulover, i-a fost elucidată astfel aut. Ce a părăsit dezorientat capela, însoțit de Grundtsch, care pufăia din lulea:

— Ei, cred că perechile de îndrăgostiți care rătăcesc uneori pe aici mai intră acolo. Probabil că n-au unde să se ducă. N-au la dispoziție nicio cameră și n-au nici bani să-și ia una cu ora. Sunt din cei cărora nu le e frică de morți.

În acea seară aspră aut. A avut parte de o plimbare frumoasă și tihnită, făcută parcă anume

pentru a fi încheiată în camera lui Grundtsch, cu un rachi de cireșe.

Ei, da, zise Grundtsch, m-am pierdut cu firea când am auzit că la noi acasă se dau lupte atât de grele și am vrut să merg acolo, pentru a o mai vedea o dată pe mama și, poate, pentru a o și ajuta. Avea aproape optzeci de ani, n-o mai vizitasem de un sfert de veac și chiar dacă se ținuse toată viața de preceptele popești, nu era vina ei, ci a anumitor (chicotit) structuri. Era o nebunie și totuși am plecat – desigur, mult prea târziu și bazându-mă pe faptul că știam locurile. Copil fiind, păzisem vacile pe-acolo, străbătusem potecile pădurilor și trecusem de ele, ajungând uneori până la Wehe. Acum însă idioții ăștia m-au înhățat imediat după Düren, mi-au vârât în mână o flintă, mi-au fixat o brasardă și m-au trimis în pădure cu un grup de tineri necopți. N-am avut încotro, așa că am simulat că plec într-o patrulă de cercetare – rahaturi de-astea știam încă de pe vremea primului război – și i-am luat pe băieți cu mine, dar cunoștințele mele despre regiune nu m-au ajutat, căci nu mai puteai recunoaște nimic. Peste tot erau doar pâlnii de obuze, copaci doborâți și mine, iar dacă americanii n-ar fi pus curând mâna pe noi, am fi sărit în aer, căci doar americanii cunoșteau coridoarele prin terenurile minate. Din fericire, măcar copiii ăia au fost salvați. Am fost salvat și eu, deși a mai durat o vreme până mi-au dat drumul. Patru luni de foame și corturi, murdărie și frig... ei, n-a fost prea grozav la americani, dar măcar am scăpat definitiv de reumatism. Pe mama n-am mai văzut-o. O vită încălțată de neamț o împuș- case fiindcă arborase steagul alb. Cătuțul s-a aflat un răstimp între linii: ba era al americanilor, ba al germanilor. Bătrâna nu voia să plece. Și atunci *Germans* au curățit-o pe măicuța mea de aproape optzeci de ani cu un pistol-mitralieră – probabil unul din porcii cărora acum li se ridică monumente. Și totuși popii nu iau deloc

atitudine împotriva raliatelor astea de monumente! Vă spun că eram destul de dărâmat în iunie, când americanii mi-au dat în sfârșit drumul. Am plecat împreună cu agricultorii. Asta nu era chiar atât de simplu, deși aparțineam într-adevăr acestei categorii. Chestia asta cu agricultorii o ținuseră secretă fiii lui Kopling, făcând-o cunoscută doar prietenilor lor. Ei, atunci am făcut și eu un pic pe taica Kopling, dându-mă drept muncitor creștin și turnând câteva citate pioase, și astfel am izbutit să scap din iunie. Aici am găsit o mică întreprindere, minunat curățită și bine condusă. Hölthohne mi-a predat-o, împreună cu arenda care mi se cuvenea. Asta n-am uitat-o niciodată și îi vând și astăzi florile la prețul lor de producție. De la *mine* Walterchen n-a cerut nicio declarație cum că ar fi nevinovat. Dacă ar fi făcut-o, l-aș fi lăsat să asude și să blesteme câteva luni, căci prea a scăpat ieftin din acele vremuri grele, fără nici măcar o zgârietură. L-aș fi lăsat să tremure un pic, doar ca terapie – și nu i-ar fi stricat deloc. Ei, a fost și el drăguț cu mine: mi-a rotunjit partea și mi-a dat un credit, pentru a-mi putea deschide în sfârșit o florărie proprie. Am împărțit între noi abonamentele, m-a ajutat cu sămânță – dar o jumătate de anișor undeva într-un prizonierat oarecare nu i-ar fi stricat.

Aut. A mai rămas un răstimp (cam o oră și jumătate) la Grundtsch, care n-a arătat nici măcar cea mai vagă tendință de a deveni plângăcios și a tăcut de atunci încolo într-un mod benefic. În cămăruța lui era cât se poate de plăcut. S-au servit bere și rachiu de cireșe și aut. A putut fuma, ceea ce Grundtsch nu-i permisesese în cimitir. („Jarul unei țigări se vede de la o distanță de câțiva kilometri.“) Când Grundtsch l-a condus pe aut. Pe lângă porțiunile alunecoase, spre ieșire, i-a spus cu o voce tremurată, dacă nu chiar sugrumată de lacrimi:

— Trebuie făcut totul pentru ca Lev, băiatul lui Leni, să fie scos de la pârnaie. Căci n-a făcut altceva decât o prostie. Și n-a vrut decât să obțină un fel de reparație pentru mama lui de la Hoyser ăla. E un băiat minunat, așa cum e și mama lui și cum a fost și tatăl lui. Oricum, s-a născut acolo unde locuiesc eu acum și a lucrat trei ani la mine mai înainte de a trece la cimitir, iar pe urmă la salubritate. Un băiat minunat. Și nici’vorbă să fie atât de tăcut ca mama lui. Trebuie făcut ceva pentru el. S-a jucat aici când era copil, pe vremea când Leni îl ajuta pe Pelzer – iar apoi pe mine – la munca sezonieră. Dacă ar fi cazul, eu l-aș ascunde aici, în cimitir, unde a stat ascuns și tatăl lui. Aici nu l-ar găsi nimeni și lui nu-i e frică de cavouri și pivnițe, cum îmi e mie.

Aut. Își luă rămas-bun, plin de efuziune, și promise să mai vină, ceea ce și intenționează să facă. Mai promise de asemenea să-i „vândă pontul cu cimitirul” – cum se exprimase Grundtsch – tânărului Gruyten în cazul în care acesta ar fi izbutit să evadeze din închisoare. Grundtsch îi mai strigă: – Și spuneți-i că la mine îl așteaptă oricând o cafea, o farfurie cu supă și țigări! Oricând!

Vrem să recapitulăm acum puținele citate directe ale lui Leni:

— „să fac trotuarul” (pentru a-și salva pianul de sechestru)

— „făpturi însuflețite” (în spațiul cosmic)

— „riscase să danseze” (cu H.H.)

— „atunci când îmi va suna ceasul, să fiu îngropată cu el” (cu halatul de baie)

— „La dracu’, ce-i chestia asta care iese din mine?” (Leni fetiță, referindu-se la excrementele ei)

— „tolănită și destinsă complet”; „deschisă”; „fusesse luată”; „se dăruise” (trăirea din iarba neagră)

— „Vă rog, vă rog să-mi dați acea pâine a vieții! De ce trebuie să aștept atâta?” (întrebare care a dus

la refuzul primei împărtășanii)

— „Și atunci mi s-a pus pe limbă chestia aia decolorată, subțire, uscată și complet lipsită de gust... Abia m-am stăpânit să n-o scuip!” (e vorba de prima împărtășanie)

— „chestia aia cu mușchii” (referitor la scaun și la faptul că „nu avea nevoie de hârtie”)

— „pe care să-i iubesc și căruia să mă dăruiesc necondiționat”; „îmi imaginez gingășii îndrăznețe”; „el să se bucure de mine și eu de el” (referitor la „viitorul soț”)

— „Tipul (n-are) mâini gingașe” (prima întâlnire)

— „pentru a putea plânge un pic pe întuneric și în liniște” (la cinematograf)

— „teribil de drăguț, nemaipomenit de drăguț și de bun” (fratele ei, Heinrich)

— „îi era frică de el, din cauza nemaipomenitei sale culturi” (fratele ei, Heinrich) „fusesse surprinsă, deoarece era teribil, teribil de drăguț” (fratele ei, Heinrich)

— „s-a descurcat cât se poate de bine”; „săpător” (despre tatăl ei după 1945)

— „Constituia, probabil, pentru tata o adevărată ispită, ceea ce nu înseamnă că ar fi fost o *seducătoare*” (despre Lotte H.)

— „rău, rău, rău” (despre cafelele în familie împreună cu fratele Heinrich)

— „Poeții noștri sunt cei mai curajoși curățitori de closete” (referitor la H și E., după ce *ea* curățise closetul lui Margret)

— „asta n-ar fi necesar și nici n-ar trebui să se întâmple în pat”

— „Afară, în aer liber! Culcatul ăsta unul cu altul în pat nu e ceea ce caut eu” (speculații în prezența lui Margret despre un lucru care de obicei se cheamă „a te culca cu cineva”) „pentru mine mort înainte de a muri” (despre A.P., soțul ei, după ce acesta a silit-o să facă lucrul pomenit mai sus)

— „Stătea acolo – mi-a spus – prăpădită și înfometată, deși în ultimul timp i-am dus mereu de mâncare, iar când a murit, au îngropat-o în grădină, fără piatră de mormânt și alte d-astea. Am simțit de îndată ce am ajuns că nu mai e printre cei vii, iar Scheukens mi-a spus: «Nu mai are niciun rost, domnișoară, niciun rost; sau poate vreți să scurmați pământul?» M-am dus de îndată la stareță și am întrebat îndârjită ce e cu Rahel. Mi s-a spus că e plecată, iar când am întrebat unde, stareța a fost cuprinsă de frică și m-a întrebat: «Copilă, oare te-au părăsit toate duhurile bune?» “ (despre moartea lui Rahel)

— „nespus de penibil” (despre aventura cu A.)

— (o scârbește) „privești acele grămezi de bani proaspăt imprimați” (despre munca ei de birou din timpul războiului)

— „răzbunare” (motivul bănuț de Leni pentru „scandalul cu sufletele moarte” ale tatălui ei)

— S-au „încins imediat “ (când și-a pus mâna peste a lui Boris)

— „mult mai frumoasă decât povestea aceea din iarba-neagră despre care ți-am istorisit cândva” (vezi mai sus)

— „tocmai în acel moment blestematele salve de salut atinseseră o intensitate maximă” (momentul declarației de dragoste a lui Boris) „cunoaștere” (Leni către Margret despre un lucru care de obicei are o denumire mai vulgară) „Știi, peste tot, peste tot văd doar pancarta cu avertismentul: «Atenție, pericol!» “ (despre situația ei după prima „cunoaștere”)

— „De ce, de ce să-i fi știut mai devreme? Existau o mulțime de lucruri mult mai importante, iar eu i-am spus că mă cheamă Gruyten, nu Pfeiffer, cum apar în acte.” (Leni către Margret despre o discuție cu Boris)

— (americanii) „nu veneau încoace”

— „Doar nu-s decât optzeci-nouăzeci de kilometri. De ce durează atâta?” (vezi mai sus)

— „De ce nu vin în timpul zilei? Când o vor face din nou? Și de ce nu vin americanii încoace? De ce au nevoie de atâta timp s-ajungă aici, când nici nu-i chiar atât de departe?” (despre bombardamentele americane și despre înaintarea prea lentă – după Leni – a americanilor)

— „luna gloriosului rozariu” (referitor la octombrie 1944, când au existat multe atacuri aeriene de zi, care au permis întâlnirile dintre Leni și Boris) „Asta le-o datorez lui Rahel și Maicii Domnului. Ele n-au uitat cât de mult le iubesc.” (referitor la luna gloriosului rozariu)

— „Amândoi poeți, dacă vreți să-mi știți părerea, amândoi” (despre Boris și Erhard)

— „în sfârșit, în sfârșit! Mult le-a mai trebuit” (din nou despre înaintarea americanilor) („cunoașterile”) „nu mai intrau în discuție” (Leni când era gravidă).

Aut. Ar fi trecut cu drag cu vederea un episod din viața lui Leni despre care unele surse de informații au relatat deja câte ceva, chiar dacă doar prin aluzii. E vorba de scurta activitate politică a lui Leni de imediat după '45. În această privință aut. Nu se simte părăsit de forța sa profetică, ci de credință. Să creadă totuși ceva relatat cu atâta veridicitate? Tema atât de îndrăgită – atât printre profesioniști, cât și printre neprofesioniști – a dilemei aut. Va fi așternută acum pe hârtie în toată duritatea ei! Că Leni nu e dezinteresată din punct de vedere politic e un fapt confirmat de Hans și Grete Helzen, care-și petrec cu ea destule ore în fața televizorului, într-un fel care nu l-ar putea determina nici pe un notar și nici pe un reporter să nu le dea crezare. Lui Leni cel mai mult îi place să se uite (și asta e atestat cu toată tăria de cei doi Helzen după ce și-au petrecut aproape doi ani o mulțime de vreme în fața televizorului alb-negru al lui Leni) „la fețele oamenilor care vorbesc despre politică” (unul din rarele citate directe ale lui Leni!). Părerile pe care le emite despre Barzel, Kiesinger sau Strauss nu pot fi redată aici; ar fi prea riscant pentru aut. Nu-și poate permite așa ceva și, în ceea ce-i privește pe acești trei domni, se găsește într-o situație asemănătoare cu cea față de domnul sus-pus. El – aut. – ar putea să se retragă pe poziția naratorului, citând-o pur și simplu pe Leni, împovărând-o pe ea cu mărturia asta și târând-o în fața tribunalului, dar, deși e sigur că Leni nu l-ar lăsa nici pe el și nici pe cei doi Helzen la greu, preferă totuși să nu citeze și face doar unele aluzii. Și asta dintr-un motiv simplu: nu-i place s-o vadă pe Leni în boxa

tribunalului. I se pare că Leni are destule greutate: unicul și iubitul ei fiu se află în închisoare, iar pianul e amenințat din nou cu sechestrul; mai e frica sau nervozitatea ei; incertitudinea – a rămas sau nu „grea” cu turcul (Leni către Hans și Grete H.), ceea ce înseamnă încă un detaliu biologic în plus: mai are ciclu; amenințarea de a fi gazată, despre care nimeni nu știe dacă ar putea fi pusă în aplicare, dar a fost exprimată de un funcționar pensionat din vecinătate, ale cărui încercări zadarnice de a se apropia de Leni pot fi dovedite (încercări din cele mai josnice de „a se da la ea” în coridorul întunecos, tentative de a o mângâia în brutărie, apoi un episod exhibiționist, tot în coridorul întunecos); hățișul de sechestre sau amenințări cu sechestrul, pe care „nu l-ai putea rări nici cu un foarfece de grădină” (Lotte H.). Oare ai mai putea s-o pui să repete la bară observațiile ei nimicitoare și minunate în pregnantă lor (din punct de vedere literar) despre Barzel, Kiesinger și Strauss? La întrebarea aceasta se poate răspunde într-un singur fel: nu, nu și iarăși nu.

Dar destul cu ocolișurile! Da, Leni a fost „colaboratoare” a P.C.G. (Lotte H., Margret, Hoyser sen., M.v.D. Și un fost activist al acestui partid, toți la unison!) Sunt cunoscute placardele pe care scrie „cu colaborarea lui...” De obicei acolo se face aluzie la personalități care nu apar niciodată, n-au fost întrebate și nici n-au acceptat rolul destinat și care sunt folosite doar datorită forței lor de atracție. Oare să fi fost considerată Leni o astfel de persoană? Probabil că da, deși în mod eronat. Postul funcționar P.C.G., care conduce temporar un foarte rentabil chioșc de ziare din centrul orașului, spunând despre sine că este un „68-ist”, acest om simpatic – cel puțin pentru aut. – dădea impresia de resemnare, ca să nu spunem de amărăciune. Rugat să lămurească puțin acel ambiguu „68-ist”, a spus:

— Ei, din '68 nu mai sunt acolo. Nu, nu mai!

Relatarea acestei persoane, care vrea să rămână la fel de anonimă ca și domnul sus-pus, a fost făcută cu inerente întreruperi ale cumpărătorilor de ziare. În felul acesta aut. S-a inițiat în politica economică foarte personală a „68-istului”, care într-o jumătate de oră a dat, cu un aer seniorial, ba chiar morocănos, același răspuns – „Nu ținem” – la întrebările despre anumite reviste pornografice. Dar chiar și publicații relativ decente (ziare bulevardiere, cotidiene serioase și n serioase, reviste ilustrate cu caracter *aproape* sau semi-indecent) erau vândute de „68-ist” – sau cel puțin așa i s-a părut aut. – doar împotriva voinței lui. La prognoza îngrijorată a aut., cum că o asemenea politică de desfacere a presei ar putea avea repercusiuni asupra rentabilității chioșcului, respectiva persoană a replicat prompt:

De îndată ce obțin pensia de invalid, închid oricum taraba. Până acum nu am altceva decât o mică indemnizație compensatorie. Când mi-au acordat-o, am simțit cât se poate de clar că tipilor de acolo le-ar fi convenit mai mult să fi crăpat. Ar fi fost și mai ieftin. Nu, refuz să vând rahatul acesta burghez umil și imperialismul ăsta pornografic, chiar dacă s-au făcut încercări de a mă obliga: cică „un chioșc aflat într-o poziție atât de reprezentativă e obligat să pună la dispoziția eventualilor cumpărători tot ce se găsește pe piață” (citată dintr-o petiție a unui consilier municipal Ū.C.-D.). Nu, cu mine nu le merge! N-au decât să vândă gunoiul ăsta acolo unde îi e locul: la porțile bisericilor, între tâmpitele acelea de fițuici popești și revistele ipocrite despre castitate. Dar nu la mine! Din partea mea n-are decât să-i cheme Nannen sau Kindler sau naiba mai știe cum! Bun, n-au decât să mă boicoteze și să mă suspecteze în continuare. Eu îmi exercit și de acum încolo cenzura personală. Nu vând rahatul lor burghez și mizer nici să crăp!

Ar mai trebui să adăugăm că această sursă de informații e un fumător pasionat, are tenul și ochii unei persoane ce suferă de o boală de ficat, părul îi e des și cărunt, poartă ochelari cu dioptrii puternice, iar mâinile îi tremură. Pe față i se citește o expresie atât de încărcată de dispreț, încât aut., oricât s-a străduit, nu s-a putut iluziona că ar fi exclus din raza acestui dispreț.

— Ar fi trebuit să bănuiesc totul încă de pe vremea când fasciștii de la Vichy l-au scos pe Werner al lui lise Kremer din lagărul din Franța și l-au predat naziștilor, cum am aflat mai târziu. Nimeni nu-și poate da seama cum ne-am simțit în acel an și jumătate, cât a fost în vigoare pactul dintre Stalin și Hitler! Da, l-au împușcat pe Werner, iar nouă ni s-a șoptit că ar fi fost un trădător fascist și că ai voie să te folosești de fasciști pentru a scăpa de trădătorii fasciști. Unor asemenea tâmpenii le-am dat crezare până în '68. „Distrugeți fasciștii din rândurile voastre denunțându-i ca spioni fasciștilor!” Cel puțin în acest fel mâinile discreditatului proletariat rămân curate. Bun. Dar să se lipsească de mine. Nu mai particip. Ar fi trebuit s-o ascult pe lise în '45. Dar n-am făcut-o. Am lucrat douăzeci și trei de ani legal și ilegal și am îngăduit să fiu denunțat, arestat, spionat și batjocorit. Acum, după ce o să închid chioșcul, plec în Italia, unde se mai găsesc ceva oameni, iar printre ei poate că or fi și câțiva care nu sunt atât de lingăi ca noi. A, chestia cu fata aceea, Pfeiffer sau Gruyten... Până și mie totul mi s-a părut penibil încă de pe atunci, deși eram încă la fel de dogmatic ca șaptesprezece cardinali luați *laolaltă*. Aflasem că fata își riscase viața îndrăgostindu-se de un soldat al Armatei Roșii, că-i strecurase alimente, hărți, ziare, rapoarte despre situația frontului, ba chiar făcuse cu el și un copil care purta un prenume rusesc. Voiam să facem din ea o luptătoare din rezistență, dar știți care ce a învățat-o acel soldat din Armata Roșie? Să se

roage! Să-ți vină să înnebunești! Ei, da, era atrăgătoare, era o târfă din acelea frumoase ca o cadră, iar asta avea efect asupra nenorocitelor noastre de serbări, mai ales că trebuia să luptăm împotriva acelei nebunii apărute în Prusia Orientală și în împrejurimi, cu organizarea unei așa-zise armate socialiste. De-aș fi ascultat-o pe lise! Ea mi-a spus: „Fritz, dă-ți seama că așa nu mai merge. Nu așa. Nu asta am vrut noi în '28, când Teddy Thälmann trebuia sprijinit – poate și din rațiuni tactice. Dă-ți seama în sfârșit că Hindenburg e cel care a câștigat, chiar și în '45. Și lăsați-o pe draga de fată în pace, căci nu-i faceți decât necazuri, fără să trageți niciun folos!” Ei, da, dar ea era totuși o muncitoare, chiar dacă provenea din burghezia decăzută și... ei, bine, am reușit s-o convingem de câteva ori să ia steagul roșu în mână și să străbată orașul. A trebuit aproape s-o îmbătăm, căci era bolnăvicios de timidă. Iar de câteva ori a stat la tribună – doar decorativ, de altfel – pe când vorbeam eu. Și astăzi am o senzație penibilă când mă gândesc la asta.

(Oare întunecarea mai accentuată a pielii lui Fritz, oricum foarte închisă la culoare, să însemne un fel de îmbujorare? Doar e voie să întrebi, nu? De altfel, numele de Fritz e fictiv; adevăratul prenume al lui „Fritz” îi e necunoscut aut.)

— Era minunat de proletară și complet incapabilă să adopte sau să practice gândirea burgheză despre profit... Dar lise a avut dreptate: ei nu i-am făcut decât rău și nouă nu ne-a fost de niciun folos, căci o dată sau de două ori, când a răspuns întrebărilor reporterilor despre ce ar fi învățat ea

În „illegalitate” de la Boris, a răspuns „Să mă rog”. Doar atât a putut spune și bineînțeles că a fost o plească nemaipomenită pentru presa reacționară, care n-a scăpat prilejul de a ne dedica titlul „învățați să vă rugați de la P.C.G.! Blondina gen Delacroix se dovedește a fi un cal troian”. În

mod absolut superfluu, a devenit la un moment dat și membră de partid, a neglijat să se retragă la timp și atunci când am fost interziși, a primit vizite neplăcute la domiciliu. Atunci s-a încăpățânat și „chiar că n-a mai vrut să renunțe”, după cum s-a exprimat ea însăși. Când am întrebat-o odată de ce a activat la noi, mi-a răspuns „Pentru că Uniunea Sovietică a putut crea oameni ca Boris”. Poți s-o iei și razna dacă stai să socotești că, într-un mod foarte complicat, ea ține de noi, însă noi nu ținem de ea... Atunci, da, atunci totul ți se învâрте în cap, căci îți dai seama de ce numai în Vest mișcarea muncitorească n-are deloc sorți de izbândă. Ah, dar să lăsăm asta! Eu plec în Italia, dar mă doare să aflu că îi merge atât de mizerabil. De mine n-o să-și aducă aminte cu plăcere, altfel v-aș ruga să-i transmițeți salutări. Ar fi trebuit să-i ascult pe lise și pe bătrânul Gruyten, tatăl fetei, care a răs, a răs și a clătinat din cap când a văzut-o pe Leni pornind cu steagul roșu sus.

Ar mai fi, poate, de adăugat că Fritz și aut. S-au servit unul pe altul cu țigări, în timp ce Fritz vindea cu un dispreț aproape voluptuos ziarele burgheze pe care le detesta atâta. O făcea cu mișcări ale mâinii și cu niște gesturi pe care un cumpărător de ziare mai sensibil le-ar fi putut considera jignitoare. Comentariul lui Fritz:

— Plătesc și se pun pe citit fleacurile astea înșelătoare, nimicurile astea feudale de prost gust, pe care dacă le citești, simți obligatoria notă de dispreț a autorului lor. Înghit sexul și hașișul cum înghițeau pe vremuri poveștile popești și poartă mini sau maxi așa cum purtaseră odinioară decentele veșminte de călugăriță. Vă dau un sfat bun: votați-l pe Barzel sau pe Koppler. În felul acesta veți avea măcar parte de flecăreala liberală la prima mână. Eu... eu învăț limba oamenilor adevărați, italiana, și răspândesc sloganul „Hașișul e opiu pentru popor”.

Aut., căruia i s-a luat o piatră de pe inimă, deoarece a izbutit să lămurească cât de cât acest penibil episod din viața lui Leni, a dat-o în bară cu alți informatori potențiali încă din pragul ușii sau al porților, deoarece a fost întâmpinat cu întrebarea „Sunteți pentru sau împotriva lui '68?” Iar deoarece aut., pe deplin pătruns de diferite motivații și simțindu-se sfâșiat între felurite sensibilități, s-a gândit prea mult, neputând răspunde pe loc – cel puțin nu prima dată – de ce ar fi pentru sau împotriva unui întreg an al secolului douăzeci, s-a văzut în situația de a-i fi trântită ușa definitiv în nas, mai ales că alesese „împotriva”, dintr-o obișnuită pornire spre negație, după cum o recunoaște cînsit. Totuși a izbutit să dea într-o arhivă de ziarul citat de Fritz în legătură cu Leni. Era un ziar creștin din anul 1946, iar citatul lui Fritz a fost verificat și găsit „exact până la ultimul cuvânt” (aut.). Interesante – și astfel demne de a fi pomenite – erau, în afară de acesta, încă două lucruri: însuși textul articolului și o fotografie cu o tribună împodobită cu steaguri și steme ale P.C.G., unde putea fi văzut și Fritz, într-o poziție de orator versat. Era surprinzător de tânăr – între douăzeci și cinci și treizeci de ani și, la acel moment, fără ochelari –, iar în fundal poate fi observată Leni, care ține un steag cu stema Uniunii Sovietice deasupra capului lui Fritz, o atitudine care i-a reînviat aut. În memorie rolul steagurilor la unele festivități liturgice, unde în anumite momente ale slujbei se prevede înclinarea lor. Leni din acea fotografie a avut asupra aut. Un efect dublu: i-a fost simpatică și i s-a părut că nu avea ce căuta acolo – asta ca să nu spună ceea ce nu e ușor de spus: că prezența ei acolo era o minciună. Aut. S-ar fi folosit cu drag de forța sa profetică, unind-o cu efectul unei lentile ce încă n-a fost descoperită, pentru a o scoate pe Leni din poză. Din fericire, ea poate fi recunoscută în acea fotografie proastă, de ziar, doar de cei care o cunosc și nu putem face

altceva decât să sperăm că nu se mai găsește pe undeva, printr-o arhivă, vreun negativ al pozei. Poate că ar trebui ca articolul să fie citat aici cuvânt cu cuvânt. Sub inscripția deja amintită de sub fotografie se află următorul text: „O femeie tânără, educată creștinește, învață să se roage de la bandele de roșii. E de necrezut și totuși adevărat: o tânără, despre care nu știm sigur dacă trebuie să spunem că e domnișoara G. Sau doamna P., afirmă că a învățat iar să se roage de la un soldat al Armatei Roșii. E mama unui copil nelegitim și afirmă cu mândrie că tatăl copilului e un soldat sovietic cu care a început o relație intimă, pe cât de ilegală, pe atât de nelegitimă, la doi ani după ce P., cu care fusese măritată, își dăduse viața în patria tatălui nelegitim al copilului ei. Nu se rușinează să facă propagandă pentru Stalin. Nu e nevoie să-i prevenim pe cititorii noștri în privința unei asemenea țicneli, dar poate că ne e permis să întrebăm dacă anumite forme de pseudo-naivitate n-ar trebui să intre în categoria infracțiunilor. Știm doar unde învățăm să ne rugăm: la orele de religie și la biserică. Și mai știm și pentru ce ne rugăm: pentru un Occident creștin. Poate că n-ar fi rău ca acei cititori care au căzut pe gânduri să rostească din când în când o rugăciune pentru domnișoara G., alias doamna P. Căci are nevoie, în orice caz, bătrânul primar, dr. Adenauer, are pentru noi, atunci când se roagă, mai multă putere de convingere decât s-ar putea ascunde în degetul mic al acestei doamne (domnișoare?) rătăcite, probabil bolnavă psihic, despre care se spune că ar proveni dintr-o familie bună, dar e decăzută din toate punctele de vedere”.

Aut. Speră din tot sufletul că Leni era și pe vremea aceea o cititoare la fel de sporadică de ziare ca și astăzi. Lui – aut. – nu i-ar plăcea să știe că a fost jignită de acest stil creștin (folosirea intenționată a stilului impersonal atunci când se fac referiri la alienarea mintală a lui Leni).

Între timp a mai putut fi verificat încă un amănunt: răbojul pe care l-a ținut Marja van Doorn pe vremea când Pfeifferii au pețit-o pe Leni pentru Alois de la familia Gruyten a fost descoperit de Grete Helzen pe panoul de la ușă și, într-adevăr, la acea dată cuvântul „onoare” a fost folosit de șaiszeci de ori. Prin aceasta s-au demonstrat două lucruri: M.v.D. E o persoană de încredere în ceea ce privește informațiile și ușa lui Leni n-a mai fost vopsită de treizeci de ani.

A putut fi, de asemenea, lămurit ciudatul cuvânt „cristelier”, pentru explicarea căruia se făcuseră și înainte unele încercări (care trebuie considerate inutile). Aut. A întreprins acele încercări (tocmai cele inutile) la clerici mai tineri, deoarece cuvântul trebuia considerat de domeniul sacral, fiind folosit astfel de o persoană care prezintă multă încredere, cum e bunica Commer, chiar dacă sonoritatea lui te duce cu gândul la niște măsuri igienice. Rezultatul: negativ. Diferite telefoane la duhovnici, care s-au simțit (pe nedrept) batjocoriți și au acceptat explicarea contextului în care a fost auzit cuvântul doar cu șovăieli și cu o penibilă precauție, n-au dat rezultate, deoarece respectivii duhovnici s-au arătat dezinteresați de elucidarea contextului lingvistic și au închis, respectiv au pus telefonul în furcă. Așa că toate acestea nu i-au adus aut. Altceva decât nervi și timp pierdut. În cele din urmă i-a venit ideea care ar fi trebuit să-i vină mai devreme, și anume s-o întrebe pe M.v.D., deoarece cuvântul provenea din triunghiul geografic Werpen-Tolzem-Lyssemich. Fără a șovăi, M.v.D. A identificat cuvântul ca fiind o expresie dialectală pentru „ora creștină”, un scurt serviciu divin care „era destinat de fapt copiilor, ca un fel de oră de religie mai complexă, la care mergeam însă și noi pentru a ne îmbogăți cunoștințele. În orice caz, se ținea la o oră când de obicei ne aflam acasă și dormeam după un prânz îmbelșugat, și anume duminica după-amiază, la ora trei” (M.v.D.).

Probabil că aici avem de-a face cu o paralelă catolică a „școlii de duminică” evanghelice.

Aut. (aflat oricum în întârziere cu cercetările sale din pricina meciului de box Clay – Frazier) a intrat într-un oarecare conflict cu conștiința sa, conflict provocat exclusiv de finanțarea cercetărilor sale și de păgubirea în acest fel a Serviciului Financiar. Să riște oare o călătorie la Roma, pentru a scotoci după date despre soarta Haruspicăi în arhiva centralei ordinului? Cele două întâlniri cu iezuiții din Freiburg și Roma, deși prețioase din punct de vedere uman, fuseseră neinteresante din perspectiva celui care relatează aceste întâmplări și se dovediseră în mod clar, împreună cu cheltuielile făcute cu telefoanele, telegramele, taxele și biletele de călătorie, niște investiții nerentabile: nu-i aduseseră decât o iconiță, în timp ce Margret, care funcționează aiurea atât exocrin, cât și endocrin, îi dăduse câteva detalii valoroase și surprinzătoare despre Heinrich Gruyten. Iar vizita la Margret nu costa decât câteva flori, din când în când o modestă sticlă de gin și câteva țigări. Nu era nevoie nici măcar de taxi, căci aut. – fie și doar din motive de sănătate – mergea pe jos până la ea. În plus, nu trebuia să țină cont doar de rațiuni financiare, ci și de considerente umane: oare nu i-ar crea neplăceri atât de amabilei sore Cecilia și nu i-ar face dificultăți sorei Sapia? Și nu ar provoca în acest fel o nouă mutare disciplinară a lui Alfred Scheukens, chiar dacă personajul nu-i este simpatic?

Pentru a se gândi în liniște la toate aceste probleme, aut. O porni pe Rinul Inferior, traversă într-un compartiment de clasa a doua dintr-un tren fără vagon restaurant, ba chiar și fără bar, patria lui Siegfried, străbătu apoi imediat orașul unde Lohengrin își pierduse cumpătul, iar de acolo o porni cu un taxi mai departe alți cinci kilometri, trecând de patria lui Joseph Beuys, spre un sat care

arăta aproape integral olandez. Ostenit de călătoria inconfortabilă, care durase aproape două ore, ba chiar puțin iritat, aut. Se hotărî să ia mai întâi un întăritor, care-i fu servit la un chioșc, cu cea mai mare amabilitate, de o femeie blondă și simpatică, care-l hrăni cu cartofi prăjiți, maioneză și chifteluțe (calde), trimițându-l apoi să-și bea cafeaua la un restaurant de pe cealaltă parte a străzii. Era o zi cețoasă, aerul era înecăcios ca într-o baie de aburi și era tot mai vădit că Siegfried nu numai că trecuse călare spre Worms prin Nifelheim, dar și că era de acolo. În local era cald și domnea liniștea. Un chelner adormit servea doi clienți somnoroși cu rachiu. Îi împinse și aut. Un rachiu mare, însoțindu-l cu cuvintele: „Pe o așa vreme asta-i lucru cel mai bun; îți scoate frigul din oase. În afară de asta, e necesar după cartofii prăjiți cu maioneză”. Pe urmă continuă să vorbească în liniște cu cei doi clienți într-un dialect cu aromă de turtă dulce, gutural și accentuat olandez. Deși aut. Se afla aici la doar o sută de kilometri de punctul său de plecare, i se păru că e – prin comparație – dintr-o regiune sudică. Curiozitatea foarte potolită a celor doi bărbați somnoroși și a chelnerului, care-i împinse deja pe tejghea al doilea rachiu, i se păru plăcută. Subiectul principal de discuție părea să fie „biserica”, atât în sens concret, arhitectonic și organizatoric, cât și în sens abstract, aproape metafizic. Multe clătinări din cap, câteva murmure, pe urmă câte ceva despre „*Paapen* prin asta înțe- legându-se de fapt popii și în niciun caz penibilul cancelar al Reichului, pe care oamenii aceștia demni probabil că nici nu l-ar fi considerat demn de menționat. Oare vreunul din acești trei bărbați, care, deși germani aflați într-o cârciumă, nu vorbeau despre război, să-i fi cunoscut pe Alfred Bullhorst? Eventual toți trei. Probabil sau sigur că toți stătuseră cu el pe băncile școlii, se duseseră sâmbăta, proaspăt îmbăiați și cu părul

pieptănat și încă umed, la spovedanie, duminica la slujbă, iar duminica după-amiază la acel serviciu care ceva mai la sud se chema „cristelier”. De asemenea, se dăduseră pe gheață cu patinele, luând-o din când în când spre Kevelaer, pentru a face contrabandă cu țigări. După vârsta pe care o aveau, trebuie să-i fi cunoscut pe cel care murise în urma unei duble amputări la sfârșitul lui 1944, în spitalul lui Margret, și al cărui livret militar fusese subtilizat pentru a servi unui scop străin destinației sale: ca acoperire – deși provizorie – pentru un soldat sovietic. Aut. Refuză cel de-al treilea rachiu și cere o cafea, pentru a nu se lăsa și el doborât de plăcuta toropeală. Oare pe o asemenea vreme cețoasă își pierduse Lohengrin cumpătul aici, în Nifelheim, pe când Elsa îl lua la întrebări? Oare aici se suise pe lebăda aceea care urmașilor li s-a părut tocmai potrivită pentru a fi folosită ca marcă de margari- nă? Cafeaua era foarte bună. Fusese împinsă prin ghișeu de o femeie din care aut. N-a putut vedea decât durduliile brațe alb-rozalii. Chelnerul a pus cu amabilitate pe farfurioară zahăr din belșug, iar în nelipsita căniță nu se afla lapte, ci frișcă. Biserica și „*Paapen*”, plus o ușoară iritare în vocile înăbușite. De ce, de ce oare nu se născuse Alfred Bullhorst cu trei kilometri mai la vest? Iar dacă s-ar fi născut acolo, ce livret militar ar fi șterpelit Margret în acea zi?

După ce se întări cât de cât, aut. Se îndreptă spre biserică, unde folosi placa cu cei căzuți în război ca pe o listă de adrese. Figurau acolo patru Bullhorst, dar doar unul se chema Alfred, iar acest Alfred, în vârstă de douăzeci și doi de ani, era trecut drept mort în 1945, nu în 1944. Asta era derutant. Oare nu se anunțase o moarte dublă, ca în cazul lui Keiper, pentru care Schlömer murise a doua oară? Paracliserul, care, ținând fără pic de jenă pipa în gură, ieșise din sacristie pentru îndeplinirea anumitor obligații liturgice – oare trebuiau atârinate draperiile verzi, violete sau roșii?

–, lămuri situația. Deoarece aut. E complet incapabil să mintă sau să inventeze ceva (e dependent de fapte într-un mod de-a dreptul penibil, după cum oricine și-a putut da seama până acum), a murmurat, nelămurit și total derutat, ceva despre un anume Alfred Bullhorst, pe care l-a întâlnit cândva în război, la care paracliserul, neîncrezător, deși nu bănuitor, a povestit de îndată că Alfred „al lor” a fost accidentat mortal pe când lucra ca prizonier de război într-o mină la francezi și că e îngropat în Lotharingia, că există un abonament pentru împodobirea mormântului său la o grădinărie din St. Avold, că logodnica lui, „o fată fină, frumoasă, blondă, drăguță și deșteaptă”, a intrat la mănăstire și că părinții lui Alfred sunt și astăzi neconsolați că a trebuit să moară, deși războiul se sfârșise. Da, fusese muncitor la fabrica de margarină. Fusese un băiat bun și liniștit, care devenise soldat fără să-i facă plăcere. Dar unde spune aut. Că l-a întâlnit? Fără a deveni bănuitor, ci doar curios, paracliserul cel chel se uită atât de pătrunzător la aut., încât acesta își aplecă în pripă genunchiul în fața altarului și-și luă urgent rămas-bun. Nu i-ar fi plăcut să corecteze data morții lui Alfred, cum nu i-ar fi făcut plăcere nici să le povestească părinților lui că abonamentul pentru împodobirea mormântului era destinat oaselor, cenușii și pulberii unui sovietic.

Și asta nu pentru că el – aut. – nu ar fi considerat respectiva pulbere și cenușă demnă de asta. Nu. Dar e plăcut să știi că insul care bănuiești că se află într-un mormânt e într-adevăr acolo – or, tocmai asta părea că nu se întâmplă aici. Și mai era un lucru extrem de neliniștitor: birocrația germană a evidenței morților dăduse aici greș cu totul. Era de-a dreptul derutant. Și probabil că și în paracliser fusese infuzată destulă derută.

Nu vrem să pomenim aici despre dificultatea găsirii unui taxi, nici despre șederea mai îndelungată la Kleve sau despre călătoria de

întoarcere, într-un tren cât se poate de inconfortabil, călătorie care a durat aproape două ore, căci ruta ducea din nou prin Xanten și Kevelaer.

Margret, rugată încă din aceeași seară să dea informații, jură „sus și tare” că acest Alfred Bullhorst murise sub ochii ei. Era blond, trist, ar fi vrut să fie asistat de un preot și amândouă picioarele îi erau amputate. Înainte de a-i anunța moartea, se repezise în birou, care la acea oră era închis, deschisese ușa dulapului cu un șperaclu, îi luase livretul, îl ascunsese în geanta ei și abia după aceea anunțase moartea lui Alfred. Da, îi povestise despre logodnica lui, o fată frumoasă, blândă și blondă, și îi spusese de unde era – tocmai acea localitate pe care aut. O găsisese cu atâta osteneală și doar pentru a sluji adevărul. Dar e posibil ca, în graba de atunci, ținând cont că spitalul urma să fie mutat în altă parte, să se fi uitat îndeplinirea anumitor „formalități”, prin care nu înțelegea că n-ar fi fost înmormântat, ci doar că moartea lui nu fusese adusă la cunoștința rudelor.

Rămâne deschisă întrebarea: oare să se fi poticnit birocrăția germană? Și ar fi avut oare aut. Obligația să meargă la bătrânii Bullhorst și să le spună adevărul în legătură cu osemintele din mormântul care, de Ziua Tuturor Sfinților, era împodobit cu iarbă-neagră și panseluțe? Și, poate, să-i întrebe dacă n-au observat că acolo apare din când în când un buchet de trandafiri roșii ca sângele, pe care-l pun Leni și fiul ei, Lev, cu ocazia unor vizite? Sau ar fi găsit aut. La bătrânii Bullhorst acea carte poștală imprimată cu roșu, pe care o completase Boris și care le aducea la cunoștință că el e sănătos și în prizonierat american? Aceste întrebări trebuie să rămână în continuare fără răspuns. Nu chiar toate lucrurile pot fi lămurite. Iar aut. Recunoaște de bunăvoie că și el – la fel ca Elsa de Brabant și Lohengrin – și-a pierdut cumpătul în fața privirii curioase și

neîncrezătoare a unui paracliser de pe Rinul Inferior, aproape de granița cu Olanda, nu departe de Nijmegen.

S-a putut elucida (lucru surprinzător) nu moartea Haruspicăi, ci o parte din trecutul ei – deși nu în întregime. Nu propriile ei planuri de viitor, ci ceea ce alții îi pregăteau pentru viitor. De data aceasta călătoria la Roma, pe care aut. S-a hotărât totuși s-o întreprindă, a meritat făcută. În ceea ce privește Roma, aut. Face trimiteri la prospecte și ghiduri, la filmele franțuzești, englezești, italiene, americane și germane, precum și la bogata literatură germană despre Italia, căreia nu intenționează să-i mai adauge ceva. Vrea doar să mărturisească aici că a înțeles – până și la Roma – dorința lui Fritz și, de asemenea, că a priceput în ce constau deosebirile dintre o mănăstire de iezuiți și una de călugărițe. A fost primit de o călugăriță fermecătoare, care nu putea să aibă mai mult de patruzeci și unu de ani și n-a zâmbit cu condescendență, ci cu bunătate și înțelepciune autentice atunci când a auzit de la aut. Lucruri atât de măgulitoare despre surorile Columbanus, Prudentia, Cecilia și Sapientia. A fost pomenit și numele lui Leni și a ieșit la iveală că era cunoscută la serviciul general al ordinului, așezat atât de minunat pe o colină din nord-vestul Romei. Să ne gândim numai la asta: Leni e cunoscută acolo! Sub pini și palmieri, între blocuri de marmură și decoruri de alamă, într-o încăpere răcoroasă, de o eleganță evidentă, mobilată cu frumoase fotolii de piele neagră, cu un ceai deloc de disprețuit pe masă, cu țigara fumegând pe marginea farfurioarei, ignorată *într-adevăr*, nu doar din bunătate, o călugăriță cu totul fermecătoare, care-și luase doctoratul cu o dizertație despre Fontane și se afla pe punctul de a primi docentura cu o lucrare despre Gottfried Beim (!!) – chiar dacă la o universitate a ordinului –, o germanistă de mare cultură, îmbrăcată într-o rasă simplă (care-i stătea

minunat) și pentru care până și Heissenbüttel era o noțiune curentă, o *asemenea persoană* auzise de Leni!

Să ne închipuim asta! Roma! Umbrele pinilor, greieri, ventilatoare, ceai, pricomigdale, țigări, ora șase după-amiază, o persoană seducătoare din punct de vedere fizic și psihic, care nu arată nici cel mai mic semn de derută la pomenirea *Marchizei von O...* și care, atunci când aut. Și-a aprins a doua țigară, după ce o stinsese pe prima în farfurioară (care imita – dar foarte bine – porțelanul de Meissen), îi șopti pe un ton gutural „Fir-ar să fie, dați-mi și mie una, nu pot rezista aromei tutunului de Virginia!” Pe urmă inhală într-un fel pentru care singurul cuvânt potrivit e „păcătos”, șoptind de parcă ar fi participat la o conjurație: „Dacă vine sora Sofia, e a dumneavoastră”. O asemenea persoană, aflată în centrul lumii, în inima catolicismului, o cunoștea pe Leni și știa că o cheamă Pfeiffer, nu doar Gruyten. Acest personaj divin scotoci cu îndemânare de savant într-o cutie de carton verde de dimensiunile unei coli A4 și cu o înălțime de vreo zece centimetri, folosind hârtiile și pachetele de acte de acolo doar uneori, pentru a-și îmbrospăta memoria, și îmi vorbi despre „sora Rahel Maria Ginzburg, născută în 1891 în țările *baltice*, în apropiere de Riga. Bacalaureatul în 1908 la Königsberg. Studii la Berlin, Göttingen, Heidelberg. Doctoratul în biologie în 1914, tot la Heidelberg. Arestată de mai multe ori în timpul Primului Război Mondial, ca socialistă pacifistă de origine evreiască. În 1918 a doua lucrare de doctorat la Claude Bernard, despre începuturile endocrinologiei, lucrare greu de plasat, deoarece avea dimensiuni medicale, teologice, filosofice și morale, dar acceptată în cele din urmă de un internist ca lucrare medicală. Activitate de medic în cartierele muncitorești din ținutul Ruhrului. Trecerea la catolicism, în 1922. Conferințe în

cercurile tineretului. Intrarea la mănăstire, unde a avut de înfruntat mari dificultăți, mai puțin din cauza vârstei. Oricum, în 1932 avea patruzeci și unu de ani și trăise – ca să ne exprimăm elegant – nu tocmai platonice. Intervenția unui cardinal. Intrarea la mănăstire. Activitatea didactică îi e interzisă după o jumătate de an. Ei” – și aici frumoasa soră Klementina se întinse fără jenă după pachetul de țigări al aut. Și-și „înfișă o țigară în gură” (aut.) –, „restul îl cunoașteți oarecum. Trebuie doar să corectez eventuala părere că ar fi fost terorizată în mănăstirea din Gerselen. Dimpotrivă, acolo a fost ascunsă. S-a anunțat că «a evadat», iar relația caribilă, poate chiar puțin homoerotică, întreținută cu ea de domnișoara Gruyten sau doamna Pfeiffer, grija ei – astea erau de fapt periculoase pentru viața sorei Ginzburg, pentru mănăstire și pentru domnișoara Gruyten.

Și grădinarul Scheukens a acționat extrem de iresponsabil atunci când i-a permis doamnei Pfeiffer să între în mănăstire. Ei bine, a trecut și totul s-a rezolvat, chiar dacă în mod dureros, chiar dacă cu multă amărăciune din ambele părți. Și, deoarece bănuiesc că aveți măcar cunoștințe vagi de dialectică, n-o să fie nevoie să vă explic că pe cineva pe care vrei să-i scapi de lagăr trebuie să-i ții în condiții asemănătoare celor din lagăr. A fost îngrozitor, dar n-ar fi fost oare și mai îngrozitor să fie predată? Nu fusese niciodată prea iubită, așa că au existat acolo șicane, răutăți – chiar și din partea ei, căci era o persoană încăpățânată. Deci, ca să nu mai lungim vorba, acum vine lucrul îngrozitor. O să mă credeți dacă vă spun că ordinul nu are nici cel mai mic interes să creeze o sfântă, dar că e aproape obligat de anumite fenomene, pe care ar prefera să le suprimă, să pășească pe un drum care e oricum, doar popular nu? O să mă credeți?” Verbul „a crede”, folosit la viitor și ieșit din gura unei germaniste de un asemenea calibru, o călugăriță care inhalează într-un fel „păcătos”

fumul Țigărilor Virginia și care observă, desigur, cu plăcere, ori de câte ori se privește în oglindă, linia clasică a sprâncenelor ei delicate, dar bine desenate, faptul că boneta de călugăriță o prinde și că gura-i hotărât voluptuoasă are o linie ispititoare, care e destul de conștientă ca să-și dea seama de farmecul minunatelor ei mâini și care, deși îmbrăcată sobru, „lasă să se ghicească sub rasă un sân fără cusur”... așadar, ieșit din gura unei astfel de persoane, viitorul verbului „a crede” i s-a părut aut. Foarte incorect! Alte întrebări simple la viitor, ca, de exemplu, „O să faceți o plimbare cu mine?” sau „Mă veți ține de mână?” sunt cât se poate de normale într-o asemenea situație, dar nu întrebarea dacă cineva o *să creadă* ceva, când nici măcar nu știe despre ce e vorba! Aut. A fost destul de slab pentru a da din cap a încuviințare și a mai și șoptit un „Da”, căci era îndemnat prin priviri insistente și la o exprimare verbală, la un „Da” cum, altfel, se rostește doar la cununii, în fața altarului. Dar ce altceva ar fi putut face aut.? De-acum faptul că venirea la Roma se dovedise utilă nu mai putea fi contestat, căci această obligație de a rosti în șoaptă un „Da” îi dădea aut. Posibilitatea să cunoască acele înalte calități ale eroticii celibatar-platonice de cel mai înalt grad de castitate, pe care sora Cecilia i le adusese vag la cunoștință. Chiar și sora Klementina păru să-și dea seama că a mers puțin prea departe. Își retrase o mare cantitate din farmecul ochilor, gura ei – ca un boboc de trandafir, asta trebuie s-o spunem! – făcu o grimasă acră, iar aut. Resimți ceea ce ea rosti în continuare ca pe un duș psihologic întrebuințat în mod conștient. Căci spuse, nu fără să clipească, ci dimpotrivă (pleoapele ei cu gene surprinzător de scurte și dese, semănând cu niște perii, clipiră mărunț): „De altfel, când dezbatem astăzi problematica din *Marchiza von O...* elevele ne răspund cu sânge rece «Ar fi trebuit să ia anticoncepționale, chiar dacă era văduvă». În felul

acesta chiar și poezia unui scriitor de rangul lui Kleist este coborâtă la nivelul revistelor ieftine. Dar nu vreau să mă abat de la subiectul discuției noastre. Partea rea în cazul Ginzburg nu e – cum poate vă închipuiți – că miracolul e manipulat! Tocmai contrariul e îngrozitor: nu putem scăpa de miracol! Nu putem scăpa de trandafirii care înfloresc în toiul iernii acolo unde e îngropată sora Rahel! Recunosc, am încercat să vă ținem departe de sora Cecilia și de Scheukens (căruia de altfel îi merge minunat, așa că n-are rost să vă faceți griji în privința lui), dar nu deoarece am fi vrut să manipulăm miracolul, ci deoarece el ne manipulează pe noi. Și-i ținem departe pe cei ce nu sunt direct implicați în problemă și dau dovadă de tendințe publicitare nu fiindcă dorim beatificarea ei, ci tocmai pentru că nu o dorim! Acum o să credeți, așa cum mi-ați promis c-o să faceți?” înainte de a răspunde, aut. S-a uitat gânditor și „cercetător” la ea: sora Klementina părea dintr-o dată – cum am putea spune altfel? – dărmată și nervoasă. Își împinse puțin boneta și – asta e, din păcate, adevărat – de sub ea se ivi un păr bogat, roșu închis, apoi extrase încă o țigară din pachet, de data asta cu acele gesturi obosite ale unei studente care fumează țigară de la țigară și care-și dă seama, la ora patru dimineața, că referatul despre Kafka, pe care trebuie să-i țină peste șase ore, e complet nereușit. Turnă ceai, puse lapte și zahăr exact în cantitățile pe care le preferă aut., amestecă totul cu lingurița în locul lui, îi împinse ceașca de ceai mai aproape și-l privi – nu putem găsi o expresie mai bună – de parcă i-ar fi cerut ajutorul. E necesar să reactualizăm iar situația: o însorită după-amiază târzie de primăvară. Roma. Mirosul pinilor. Țârâitul tot mai domol al greierilor, clopotele bisericilor, marmură, fotolii de piele neagră, vase de lemn cu bujori îmbobociți, totul vibrând de acel catolicism la care visează uneori protestanții. Frumusețea Klementinei, cu

puține minute în urmă în plină floare, acum veștejită. Remarca ei deziluzionată despre *Marchiza von O...*

Scotea din cutia de un verde ca sticla act după act, mici pachete prinse cu agrafe de birou sau cerculețe de gumă: cinci, șase, zece, optsprezece... În total douăzeci și șase.

— În fiecare an câte un raport și mereu același: trandafiri care răsar și înfloresc brusc în decembrie și care încep să se ofilească doar atunci când trandafirii înfloresc în mod normal! Am recurs la cele mai disperate metode, care poate că dumneavoastră or să vi se pară macabre: am deshumat-o și i-am înmormântat rămășițele – care erau într-un stadiu de descompunere corespunzător perioadei scurse de la moartea ei – în alte părți ale mănăstirii. Pe urmă, după ce și acolo au apărut îngrozitorii trandafiri, am deshumat-o din nou și am adus-o înapoi. Am deshumat-o iar, am incinerat-o și am pus urna într-o capelă unde nu era nici cea mai mică urmă din „maica glie” prin preajmă. Și totuși trandafirii au apărut! Izvorau din urnă, năpădind capela. Am îngropat din nou cenușa ei în pământ – Și din nou au apărut trandafiri! Sunt convinsă că dacă am arunca urna din avion în ocean sau în deșert, și acolo ar crește trandafiri! Ăsta-i problema noastră. Nu propagarea, ci tăinuirea e preocuparea noastră și de aceea a trebuit să vă ținem la distanță de sora Cecilia, de aceea a trebuit să-i avansăm pe Scheukens administrator al unei moșii de-a noastre din apropiere de Würzburg, de aceea ne neliniștește doamna Pfeiffer. Nu pentru că ar refuza să creadă în acest fenomen, dacă-i putem spune așa, ci fiindcă, probabil – după cum o cunosc și după ce mi-ați povestit și dumneavoastră despre ea –, ar considera drept lucrul cel mai firesc din lume ca din cenușa Haruspicăi sale să înflorească în fiecare an, pe la mijlocul lui decembrie, trandafiri, o tufă de trandafiri atât de

bogată și de țepoasă cum nu apare decât în povestea cu frumoasa din pădurea adormită. Dacă toate astea s-ar întâmpla în Italia, n-ar trebui să ne fie frică nici măcar de comuniști. Dar în Germania! Ar însemna o recidivă a mai știu eu cărui secol. Ce ar deveni reforma liturghiei și ce s-ar întâmpla cu explicațiile despre plauzibilitatea așa-ziselor miracole? Și, în afară de asta, cine ar putea garanta că trandafirii vor înflori în continuare dacă problema e făcută publică? În ce situație ne-am afla dacă ar înceta dintr-odată s-o facă? Până și cercurile cele mai reacționare ale Vaticanului ne sfătuiesc, cu politețea cuvenită, să clasăm dosarul. Au fost rugați să se ocupe de acest fenomen botaniști, biologi și teologi, desigur, asigurându-se toată discreția. Și știți care cine au fost pătrunși și au vorbit despre supranatural? Botaniștii și biologii, nu teologii. Gândiți-vă și la dimensiunile politice ale întregii afaceri: din cenușa unei evreice, ulterior convertită, devenită călugăriță, care a primit foarte repede interdicția de a preda și a murit – de ce n-am spune-o? – în condiții cât se poate de mizere, din cenușa ei deci, începând cu anul 1943, răsar trandafiri! E ca un sabbat al vrăjitoarelor! Magie! Mistică! Și tocmai mie, nu altcuiva, mie, care m-am exprimat critic față de biologismul lui Benn, mi se încredințează acest dosar! Știți ce mi-a spus ieri la telefon, chicotind, un înalt prelat? „Paul ne oferă destule minuni, așa că vă rugăm să ne scutiți de încă una. Dacă avem nevoie de o *little flower*, e el acolo. Avem destule flori”. O să păstrați tăcerea?

Aut. Scutură energic din cap, adăugând cât se poate de clar un „Nu” verbal. Klementina surâse obosită și se folosi de pachetul gol de țigări pentru a mătura mucusurile de pe farfurioara ei pe cea a aut. Pe urmă, tot obosită și tot folosindu-se de pachetul gol, aruncă toate mucusurile într-un coș din material plastic, după care rămase pe loc, surâzând și arătând astfel că întâlnirea s-a terminat. Aut. Nu

știe dacă nu e vorba totuși de manipularea unui miracol, cu atât mai mult cu cât se pretextează că el trebuie negat.

Conversând lejer pe teme literare, Klementina îl conduse pe aut. La poartă. Era un drum relativ lung, de vreo patru sute de metri, pe o întindere parcă nemărginită. Chiparoși, pini, leandri – peisaj cunoscut de când lumea. La ieșirea spre stradă, cu privirea ațintită spre Orașul Etern, aut. Îi întinse Klementinei pachetul său neînceput de țigări de rezervă, pe care ea îl ascunse, zâmbind, în mâneca veșmântului de călugăriță, îl împinse pur și simplu sub îmbrăcămintea de forma unei cămăși și care pe alocuri era atât de întinsă, încât părea să ascundă mai mult decât un pachet de țigări. Aici, așteptând autobuzul care trebuia să-i ducă de la Vatican spre oraș, aut. Socoti că e momentul să rupă vraja platonică. O trase pe Klementina între doi chiparoși și o sărută fără jenă pe frunte, pe obrazul drept, apoi pe gură. Ea nu numai că nu s-a ferit, ci a spus» Ah, da!” Pe urmă, zâmbind, s-a recules câteva clipe și, înainte de a-i săruta la rându-i pe obraz, a spus, pe când autobuzul se apropia:

— Mai veniți, dar fără trandafiri, vă rog.

Oricine va înțelege fără alte explicații că aut. A socotit această călătorie drept una folositoare și, de asemenea, că n-a vrut să-și întârzie plecarea, pentru a nu pune prea repede o mulțime de oameni în situații conflictuale. Iar pentru că el nu e de părere că graba ar strica treaba, la întoarcere preferă calea aerului, sfâșiat până în ziua de astăzi în interiorul lui de întrebarea dacă în această călătorie interesele profesionale s-au contopit cu cele particulare și, în caz că da, dacă n-ar trebui să suporte el însuși cheltuielile, fie măcar și pe jumătate. În plus, mai era frământat de o altă problemă, în aceeași măsură profesională și particulară: oare K. Făcuse în mod rafinat *publicity* pentru miracolul trandafirilor din Gerselen sau încercase, cu același rafinament, să-i tănuiască? Și

care cum s-ar comporta el dacă i-ar putea citi gândurile celei care de acum îi era iubită? Obiectiv, cum îi porunceau îndatoririle, sau subiectiv, cum ar corespunde înclinației și dorinței sale de a-i fi pe plac lui K.?

Cum era preocupat de această cvadruplă problemă și nervos – sau mai degrabă iritat –, iarna de acasă l-a lovit din greu după primăvara romană: zăpadă la Nifelheim, străzi alunecoase, un șofer de taxi prost dispus, care voia tot timpul să gazeze, să împuște, să doboare sau măcar să stingă pe cineva în bătai, plus o primire neprietenoasă la poarta mănăstirii din Gerselen, unde a fost expediat dur și fără multe cuvinte de o călugăriță posacă și mai în vârstă cu cuvintele „Suntem sătule până peste cap de ziariști!” I-au rămas totuși, ca o oarecare consolare, o plimbare în jurul zidurilor mănăstirii (în lungime totală de vreo cinci sute de metri) și priveliștea Rinului. Biserica din sat era închisă (aici serviseră cândva acei ministranți care se bucuraseră până la extaz de pielea lui Margret). Aici locuise Leni și tot aici era înmormântată Haruspica, care fusese scoasă de acolo, înmormântată din nou, iarăși scoasă și incinerată. Dar niciunde, absolut niciunde nu se zărea vreo spărtură în zid! Nu rămăsese altă soluție decât hanul din sat, unde atmosfera nu era nici pe departe atât de pașnică, de liniștită și de adormită ca în cel din patria lui Alfred Bullhorst. Nu, era gălăgie, aut. I se aruncau priviri pline de suspiciune și el și-a dat seama că pe aici mișună indivizi străini de respectivul loc, ce aparțineau unei categorii inconfundabile: erau într-adevăr ziariști și atunci când aut. I-a întrebat pe hangiu de o cameră, au izbucnit într-un cor batjocoritor: „O cameră la Gerselen! Astăzi! Și nu cumva” – aici batjocura a devenit și mai clocotitoare –, „nu cumva o cameră ale cărei geamuri să dea spre grădina mănăstirii?” Iar când el a încuviințat naiv, asupra lui s-a abătut un uragan de hohote. Un

cutremurător „ha-ha-ha” și „ho-ho-ho” al unor bărbați și femei îmbrăcați după ultima modă, care, deoarece aut. Se prefăcu să ia de bună aparenta lor veselie și încuviință, zicând că vrea neapărat să arunce o privire în grădina plină de zăpadă a mănăstirii, îl categorisiră definitiv drept slab de minte, dar deveniră mai amabili și – în timp ce cârciumarul turna în pahare și trăgea bere, trăgea bere și turna în pahare – îi spuseră: Oare nu știa ceea ce era pe buzele tuturor? Că în grădina mănăstirii fusese descoperit un izvor termal care făcuse ca o bătrână tufa de trandafiri să lăstărească din nou? Că surorile, prevalându-se de dreptul de proprietate, înconjuraseră cu mâinile lor respectivul loc cu un paravan? Că accesul în turnul bisericii e interzis, drept care o delegație a pornit în apropiatul oraș universitar (acela în care avuseseră loc *tete-ă-tete-urile* lui B.H.T. Cu Haruspica! – Aut.) pentru a împrumuta o scară rabatabilă de douăzeci și cinci de metri de la un antreprenor de demolări, ca măcar în acest fel să poată „privi în oala călugărițelor”? Acum îl înconjură cu toții pe aut., care nu-și dădea nici el seama dacă era naiv și în ce măsură era așa. Tipi de la U.P.I., de la D.P.A., de la A.F.P., ba chiar și un reprezentant de la *Novosti*, care, împreună cu unul de la C.T.K., era hotărât „să smulgă masca de pe fața fascismului clerical și să demaște această manipulare electorală a Uniunii Creștin-Democrate. Știți care”, continuă omul de la *Novosti*, care era, de altfel, amabil și îi oferi aut. O bere, „știți care că în Italia madonele plâng când se fac alegeri? Mai nou în R.F.G. Apar izvoare termale în grădinile mănăstirilor și cresc trandafiri acolo unde au fost înmormântate călugărițe care – cum încearcă să ni se spună – ar fi fost siluite la ocuparea Prusiei Orientale. În orice caz, se afirmă că întreaga chestiune ar fi în legătură cu o afacere comunistă, or, ce altceva le-ar putea face comuniștii călugărițelor decât să le siluiască Aut.,

mai bine informat decât cei mai mulți dintre cei de față, căci, cu privirea ațintită asupra Romei, sărutase cu cinci ore în urmă un obraz care nici pomeneală să fi fost ca pergamentul, se hotărî să capituleze și să aștepte articolele din ziare. Era inutil să încerci a da aici de adevăr. Oare fusese amestecată și Leni, în mod eronat, în acest? Oare Haruspica se transformase într-un izvor termal? Părăsi localul și, înainte de a închide ușa, auzi cum imul dintre ziariști începe să cânte cu o voce batjocoritoare colindul *Ne-a răsărit un trandafir...*

Deja a doua zi, în ediția de dimineață a ziarului pe care l-a mai citat o dată, găsi următorul „raport rezumativ”: „S-a constatat că acel eveniment ciudat, denumit în mod batjocoritor doar de presa răsăriteană «miracolul termal al trandafirilor de la Gerselen», are cauze naturale. După cum demonstrează *deja* denumirea *localității*, în care se află ascuns cuvântul germanic *geysir* (*se pare că Gerselen s-a numit odinioară de prin secolul al patrulea e.n.* Gerselen a avut deja izvoare termale, din care cauză a și adăpostit în secolul al optulea, pentru un scurt răstimp, un mic castel imperial, ce a existat până ce izvoarele au secat. Surorile susțin ritoș, după cum ne-a declarat stareța, sora Sapia, într-un interviu în exclusivitate, că ele nu s-au gândit nicio clipă la vreun miracol și nici n-au răspândit asemenea zvonuri. Probabil că acest cuvânt a fost scăpat în discuții de către o fostă elevă, a cărei atitudine față de cursurile urmate acum multă vreme la Gerselen trebuie denumită ambivalență. Această persoană s-a aflat mai târziu în relații de simpatie cu P.C.G. În realitate este vorba, după cum au confirmat și specialiștii, de o reactivare a izvoarelor termale, una surprinzătoare, care a dus într-adevăr la înflorirea unor tufe de trandafiri. Nimic însă, absolut nimic, cum ne-a declarat sora Sapia cu luciditatea unei călugărițe moderne, deschisă spre lume și

cultivată, nimic nu îngăduie presupunerea că ar fi vorba de lucruri supranaturale”.

Deși aut. N-a șovăit niciun moment să-i povestească lui Margret despre miracolul trandafirilor și despre dedesubturile lui (ea s-a bucurat și a crezut totul, sfătuindu-l insistent să n-o neglijeze pe Klementina), ba chiar s-a supus batjocurii aprige a lui Lotte, care bineînțeles că a socotit totul o escrocherie, iar pe el un „lingușitor al călugărițelor” („Și asta atât la propriu, cât și la figurat” – Lotte), acesta a șovăit să-i aducă la cunoștință lui Leni întâmplările de la Gerselen, precum și să-i facă fie și cea mai mică aluzie la stadiul cercetărilor sale de la Roma. Și B.H.T. Avea dreptul să afle – așa i se păru aut. – ce efecte erau atribuite chiar și după douăzeci și șapte de ani cenușii lui Rahel, pe care cu siguranță o iubise. Deși geologi reputați, sprijiniți de câțiva prospectorii ai unei companii petroliere (care, din păcate, folosiseră fără scrupule cele petrecute la izvoarele termale de la Gerselen pentru a-și face reclamă), confirmaseră fără putință de tăgadă „firescul exclusiv” al celor ce se întâmplau acolo, totuși o parte a presei est-europene rămase cu încăpățănare la varianta că „sprijinul electoral pe care forțele reacționare încercaseră să-i obțină din Gerselen” a putut „fi nimicit doar prin presiunea neobosită a forțelor socialiste, fiind constrâns să se retragă acum pe pozițiile pseudoștiințifice ale unor foruri total aservite capitalismului. Astfel s-a demonstrat încă o dată că știința capitalistă este manipulată”.

Probabil că aici aut. A greșit. Ar fi trebuit să acționeze, să escaladeze zidul de la Gerselen, eventual sprijinit de chelul B.H.T., și s-o mobilizeze pe Leni sau să-i culeagă măcar câțiva trandafiri, pe care să i-i depună pe prag. Probabil că ar fi decorat cât se poate de bine marele ei tablou, încă neterminat, *Parte din retina ochiului stâng a Fecioarei Maria numită Rahel*. Dar tocmai

atunci evenimentele s-au precipitat și s-au încâlcit, nelăsându-i aut. Răgaz pentru nostalgii personale, care l-ar fi dus iar la Roma. Datoria îl chema, îl chema în persoana lui Herweg Schirtenstein, care înființase un fel de comitet „Leni la strâmtoare – Ajutați-o pe Leni!” și care intenționa să-i adune laolaltă pe toți prietenii lui Leni, pentru a o sprijini moral și financiar, eventual chiar prin acțiuni politice, împotriva presiunii crescânde a clanului Hoyser. Schirtenstein a sunat la telefon, agitat și totuși hotărât. Vocea sa, care la discuțiile anterioare avea o vibrație subțire ca furnirul, suna acum metalic: era, evident, răgușit. El rugă să i se dea adresele „tuturor celor interesați de această persoană uimitoare”, le primi și fixă o întâlnire chiar în seara aceea, așa că aut. Îi rămase destul timp să pătrundă în sfârșit în cartierul general al părții adverse – asta din nevoia de obiectivitate, dreptate și adevăr, dar și pentru a evita, în măsura posibilităților, o poziționare emoțională, precum și din cauza obligațiilor ce-i revin în ceea ce privește buna informare. Hoyserii, interesați să-și expună poziția în această nefericită poveste, dar și înfricoșați de anumite acțiuni ce se prevesteau, au fost imediat gata „să lase la o parte chiar și cele mai urgente afaceri”. Mai dificilă a fost stabilirea locului unde urma să aibă loc întâlnirea. Aveau la dispoziție: apartamentul bătrânului Hoyser în acea combinație de hotel de lux, cămin de bătrâni și sanatoriu, descrisă deja, biroul sau locuința particulară a coproprietarului firmei Werner, biroul și apartamentul „managerului dirijării construcțiilor” (titlu citat exact după propria definire – Aut.) Kurt Hoyser, precum și sala de conferințe a firmei Hoyser GmbH KG, în care „reprezentăm laolaltă diversele noastre interese și investiții” (toate citatele conform informațiilor primite telefonic de la Kurt Hoyser).

Aut. A propus, nu total dezinteresat, sala de conferințe de la Hoyser GmbH KG, care se află la

etajul al doisprezecelea al unui bloc de pe malul Rinului și care, după cum cei inițiați știau, dar aut. Nu-i era cunoscut încă, permite o fantastică privire de ansamblu asupra decorului, chiar și a decorului citadin. Aut. Plecă într-acolo nu fără strângere de inimă: firea lui mic-burgheză ia doar cu frică la cunoștință lucrurile într-adevăr reprezentative. Datorită originii sale extrem de mic-burgheze, acolo se simte bine și totuși străin. Cu inima bătându-i puternic, intră în holul imens al acestui bloc de locuințe, ale cărui apartamente gen *penthouse* sunt atât de apreciate. Un portar nu chiar în uniformă, nici măcar în livrea, ci doar părând oarecum că poartă atât uniformă, cât și livrea, îl măsură nu chiar disprețuitor, totuși cercetător, și era cât se poate de evident că încălțăminteia lui nu rezistă examinării. Lift silențios, dar nici nu te puteai aștepta la altceva, iar în lift o placă de alamă cu inscripția „Ghidul etajelor”. O privire fugară – căci un studiu mai intens și mai exact nici nu era posibil, având în vedere nemaipomenita viteză silențioasă a liftului – îl încredințează că în această casă nu se găseau decât energii creatoare: arhitecți, redacții, agenții de modă. În special o plăcuță se impunea privirii, datorită lățimii ei: „Erwin Kelf, contacte cu oameni creatori”.

Intrebându-se dacă o fi vorba de contacte fizice ori spirituale, eventual doar de contacte sociale ce nu obligă la nimic sau, poate, chiar de o agenție camuflată de însoțitori sau însoțitoare, aut. Se văzu la etajul al doisprezecelea. Ușa se deschise fără zgomot. Acolo îl aștepta un om simpatic, care se prezentă fără multe fasoane, spunând:

— Sunt Kurt Hoyser.

Fără cea mai mică urmă de intimitate agasantă sau de desconsiderare – ca să nu mai pomenim de dispreț –, ci cu o amabilitate binefăcător de neutră, care nu excludea cordialitatea, ba mai degrabă o implica, Kurt Hoyser îl conduse în sala de

conferințe, ce-i reaminti de încăperea în care se aflate acum două zile în fața Klementinei: marmură, uși și ferestre cu rame metalice, fotolii de piele. Privirea însă nu-ți cădea asupra Romei auri și ruginii, ci asupra Rinului și a celor câtorva localități din jur, exact în punctul geografic în care acesta – încă maiestuos – intră în cea mai murdară dintre etapele traseului său, cam la șaptezeci sau optzeci de kilometri depărtare de locul unde tot fluviul murdar sau murdăria fluviului german este aruncată asupra nevinovatelor orașe olandeze Arnheim și Nijmegen.

Încăperea, surprinzător de plăcută și în ceea ce privește mobilierul, avea forma unui sector de cerc și conținea doar câteva mese și acele fotolii păreau a fi rude directe cu cele de la serviciul general al ordinului de la Roma. Aut. Va fi înțeles poate, că nostalgia lui are aici o nouă sursă de alimentare și i-au trebuit câteva *clipe până s-a* putut reculege. I se indică cel mai bun loc: de aici privirea ți se îndrepta spre Rin și peste vreo cinci poduri. Pe masa de o formă elegantă, avântată, ce se potrivea cu geamul curbat, se găseau diferite băuturi alcoolice, suc de fructe, un termos cu ceai, țigări de foi și țigarete într-un număr și o proporție calculate rațional, dar în niciun caz vulgar, ca la un proaspăt îmbogățit. Poate că ar fi bine să folosim pentru toate acestea cuvântul cel mai potrivit: îngrijit. Bătrânul Hoyser și nepotul său Werner păreau amândoi mult mai simpatici decât și-i amintea aut. Aut. Se grăbi – având în vedere poziția în care se afla – să corecteze unele prejudecăți și să-i considere, fără idei preconcepute, negativiste, pe Kurt Hoyser, pe care-l întâlnea pentru prima dată, drept un om simpatic, liniștit și modest, ce dădea hainelor sale îngrijite exact acea notă de neglijență potrivită cu vocea sa calmă de bariton. Semăna surprinzător de mult cu mama sa: același păr, aceiași ochi rotunzi. Acesta să fie oare copilul născut în condiții atât de

dramatice și care n-a fost botezat, la dorința expresă a mamei lui? Născut în acea cameră unde acum se adăpostește o familie portugheză de cinci persoane? Și care el să fi fost acela care, împreună cu fratele său Werner, acum în vârstă de treizeci și cinci de ani și care părea mult mai dur, îi vindea lui Pelzer, neconsolat până în ziua de azi, în paradisul sovietic din cavouri propriile-i chiștoace, învelite în foiță proaspătă, drept țiğări de fabrică?

Câteva momente a domnit stânjeneala, deoarece aut. Era considerat un fel de sol, așa că au fost necesare câteva explicații indispensabile din partea aut., pentru a lămuri de ce venise. Pentru a se *informa*, pentru a se informa în mod *obiectiv*. Căci nu e vorba aici – a explicat aut. În scurta sa cuvântare – de simpatii, influențe, oferte și contraoferte. Doar stările de fapt au importanță și nu vreo ideologie sau vreo poziție anume. El – aut. – nu a primit nicio împuternicire și nici nu se străduiește s-o *capete*. N-a vorbit niciodată el însuși cu „*persoana în discuție*”, ci a văzut-o doar de două sau de trei ori, întâmplător, pe stradă, fără a schimba vreun cuvânt cu ea. Interesul său e acela de a face investigații asupra vieții sale, chiar dacă rezultatele ar fi fragmentare. Misiunea lui – a aut. – nu e dată de vreo instanță pământească sau supranaturală, ci e una *existențială* prin excelență. Și deoarece abia acum observă pe fețele celor trei Hoyser, care înainte îi urmăriseră discursul plictisii și cu o politețe de circumstanță, un oarecare interes, căci, cum lesne s-a putut observa, păreau să adulmece în cuvântul „*existențial*” vreun interes exclusiv material, aut. Se simți obligat să le expună *toate* aspectele existențialului. Întrebat de Kurt Hoyser dacă e cumva un idealist, a negat cu hotărâre. Întrebat dacă e materialist sau realist, a negat cu la fel de multă hotărâre. Pe neașteptate, s-a văzut supus unui interogatoriu pe care i-l luau cu schimbul bătrânul Hoyser, Kurt și Werner. L-au întrebat dacă are pregătire universitară, dacă e

catolic, protestant, renan, socialist, marxist, liberal, pentru sau împotriva valului de sex, a anticoncepționalelor, a papei, a lui Barzel, a economiei de piață libere sau a economiei planificate. Iar după ce aut. A răspuns la toate aceste întrebări, constant și convins, cu „Nu” – totul se transformase într-un fel de joc de orientare, la care trebuia să-și răsucescă mereu capul pentru a-i privi pe cel ce întreba –, o secretară pe care o trecuse cu vederea și care se ivise dintr-o ușă până atunci invizibilă îi turnă în sfârșit ceai, împinse prăjitura cu brânză mai aproape de el, desfăcu un pachet de țigări și deschise printr-o apăsare de buton unul din pereții care până atunci părușeră imaculați, dând la iveală un seif, iar de acolo scoase trei dosare cu acte, pe care le așeză pe masă, în fața lui Kurt Hoyser. Puse lângă ele un blocnotes, hârtie și o pipă, apoi dispăru iar pe ușă. Era o făptură blondă, cu un piept nu prea mare, drăguță într-un fel care nu spunea nimic și care-și făcea munca cu acea râvnă obiectivă cu care sunt serviți bărbații în bordelurile din anumite filme. În cele din urmă bătrânul Hoyser luă primul cuvântul. Lovi cu bastonul pachetul de acte, lăsându-l acolo, pentru a putea puncta din când în când ritmic cele spuse.

— Prin aceasta, spuse el și vocea nu-i era lipsită de durere, se sfârșește o legătură, o relație, o poveste care mă unește de șaptezeci și cinci de ani cu familia Gruyten. La cincisprezece ani am fost, după cum probabil știți, nașul lui Hubert Gruyten, dar acum rup – și împreună cu mine și nepoții mei – toate legăturile, toate relațiile și raporturile cu ei.

În mod excepțional, trebuie să facem un rezumat, deoarece bătrânul Hoyser a luat-o cam de departe, și anume de la merele culese când avea șase ani – cam prin 1890 – din grădina familiei Gruyten. A descris destul de amănunțit cele două războaie mondiale, scoțând în relief atitudinea sa democratică, a relatat diversele greșeli și nerozii

(politice, morale și economice) ale lui Leni și a schițat biografiile a aproape tuturor personajelor descrise deja. A fost o prezentare de aproximativ o oră și jumătate, care l-a cam obosit pe aut., mai ales că era deja informat despre toate acestea, chiar dacă în alt chip. Mama lui Leni, tatăl lui Leni, tânărul arhitect cu care plecase odată la un sfârșit de săptămână, fratele ei, vărul ei, sufletele moarte, totul, totul. Aut. A avut impresia că nici cei doi nepoți nu ascultau prea atenți. Au fost pomenite și „anumite tranzacții cât se poate de legale”, dar nu unilateral-agresiv, ci mai degrabă defensiv-agresiv, aproape în stilul domnului sus-pus. Terenul pus în leagăn lui Kurt – aici aut. Ciuli urechile – „costase cândva, adică în 1870, când bunicul doamnei Gruyten îl cumpărase de la un fermier care urma să emigreze, zece pfenigi metrul pătrat și încă era un preț milostiv, căci l-ai fi putut obține și cu patru pfenigi, dar Gruytenilor le-a plăcut întotdeauna să facă pe generoșii, iar cum bunicul doamnei Gruyten era cam într-o ureche, mai și rotunjise prețul, plătind, în loc de cinci mii de mărci, două mii de taleri, așa că metrul pătrat revenise la doisprezece pfenigi. E oare vina noastră că astăzi fiecare metru pătrat costă trei sute cincizeci de mărci? Iar dacă ținem cont de anumite tendințe inflaționiste, deși, cum îmi dau eu seama, trecătoare, am ajunge la cinci sute, fără a socoti și valoarea clădirilor, pe care o puteți considera liniștiți egală cu cea a terenului. Și vă spun că dacă mi-ați aduce mâine un cumpărător care mi-ar pune pe masă cinci milioane, nu l-aș... nu l-am vinde. Iar acum vă rog să veniți încoace și să priviți pe fereastră”. Zicând acestea, își folosi fără jenă bastonul ca pe un cârlig de abordaj, înhățându-l pe aut. De vestonul ai cărui nasturi îi provoacă permanente griji, nefiind prea solid cusuți, și trăgându-l spre el, nu fără brutalitate și nu fără ca nepoții lui – ca să fim dreپți – să fi clătinat din cap. În felul acesta aut. Ajunse să observe și

clădirile cu opt, șapte sau șase etaje îngrămădite în jurul celei de douăsprezece etaje.

— Știți care, întrebă el cu o voce primejdios de înceată, cum se numește acest cartier?

Un clătinat din cap al aut., care nu e prea interesat de schimbările ce apar în topografie.

— Acest cartier se cheamă Hoyseringen și e așezat pe terenul lăsat în paragină șaptezeci de ani, înainte de a-i fi pus în leagăn acestui distins tânăr domn (bastonul îndreptat spre Kurt, vocea de acum sarcastică). Eu, eu, eu am fost cel care a avut grijă să nu rămână în leagăn, conform perceptului care li s-a adus deja la cunoștință moșilor noștri: „Supuneți-vă pământul”.

În acest moment bătrânul domn începu să dea totuși semne de infirmitate. Deși fusese agresiv pe față, consideră drept agresiune încercarea aut. De a se elibera de bastonul-cârlig de abordaj, deși aut. Nu procedă cu vreo lipsă de delicatețe sau de grijă față de nasturii săi. Hoyser sen. Se făcu brusc roșu ca racul și rupse într-adevăr nasturele, ocazie cu care smulse și o bucată considerabilă de tweed. Pe urmă începu să agite bastonul deasupra capului aut. Deși aut. E întotdeauna gata să întoarcă și celălalt obraz, acum i se păru că e necesar să se apere: se aplecă, se feri și doar cu mare efort reuși să facă față cu demnitate acestei situații penibile, între timp Kurt și Werner interveniră pentru a-i calma și intră în acțiune și mașina universală de rezolvat, cea blondă și cu pieptul nu prea mare, chemată probabil prin apăsarea vreunui buton invizibil; ea îl scoase pe bătrân din birou, șoptindu-i ceva la ureche într-un mod indescriptibil și inimitabil de rece, lucru comentat de ambii nepoți în cor: „Da, Trude, sunteți doar cea mai bună funcționară a noastră și vă pricepeți la toate!” înainte de a părăsi încăperea (aut. Nu riscă să folosească în acest context expresia „cameră”, deoarece ar putea fi chemat în justiție pentru jignire), bătrânul se întoarse și strigă:

— Hubert, râsul tău te va costa scump, iar cine râde la urmă râde mai bine!

Domnii Werner și Kurt Hoyser părură atinși de incident mai ales în ceea ce privește partea de asigurare materială. Se ajunsese la o penibilă discuție în trei asupra vestonului vătămat. Un gest spontan al lui Werner, acela de a plăti vestonul pe loc, oferind o sumă de bani peșin mai mare decât valoarea hainei, fu înăbușit, ca să zicem așa, în fașă de o privire a lui Kurt. De fapt Werner dusese deja mâna spre buzunar, cu un gest înțeleș de toți cei de față, pe urmă însă o coborî mirat. Se folosiră cuvinte ca „Bineînțeleș că o să vă despăgubim cu suma necesară procurării unui nou veston, deși n-am fi obligați s-o facem”. Se mai folosiră cuvintele „despăgubire” și „stare de șoc”, fură numite forme de asigurare și polițe cu numele lor, iar în cele din urmă a fost chemată fatala Trude, care-l rugă pe aut. Să-i dea cartea de vizită, iar când ieși la iveală că nu are, îi notă adresa pe blocul ei de stenografie, adoptând o expresie a feței de parcă ar fi fost silită să se ocupe de un gunoi cu un miros deosebit de respingător.

Aici aut. Ar vrea să i se dea voie să spună și ceva despre sine: nu-l interesa un veston nou nici dacă ar fi fost de două ori mai scump. Voia doar vechiul său veston și, oricât de jalnic ar suna, ținea într-adevăr la el și insista ca vechea lui haină să fie restaurată. Când cei doi Hoyser încercară să-i scoată asta din cap, sugerând că astfel breasla croitorilor n-ar mai avea din ce trăi, aut. Pomeni de o femeie care se ocupa cu stopajul artistic și căreia îi încredințase deja de mai multe ori – și cu succes – vestonul său. E cunoscut genul de oameni care rostesc dintr-odată „Aș vrea să spun și eu ceva”, deși nimeni nu le-a interzis și nici nu le-ar interzice vreodată să vorbească. Într-o situație asemănătoare se găsea acum aut., care doar cu greu își mai putea păstra obiectivitatea în acest stadiu al tratativelor. Se înfrână să se gândească la

vârsta respectabilă a vestonului, la călătoriile pe care le făcuse cu el, la multele bilete pe care le vârase și le scosese din buzunarele lui, la mărunțișul din căptușeală, la firimituri și scame. Și să mai amintească oare de faptul că obrazul Klementinei se odihniase acum patruzeci și opt de ore, chiar dacă pentru scurtă vreme, pe reverul drept al acestuia? Să-și atragă oare asupra-i bănuiala de sentimentalism, când de fapt nu era vorba de altceva decât de o chestiune atât de concret occidentală, pe care Vergiliu a exprimat-o prin?

Atmosfera nu mai era nici pe departe atât de armonioasă cum fusese și cum ar fi putut fi dacă cei doi Hoyser ar fi arătat fie și o urmă de înțelegere pentru faptul că un lucru vechi îi putea fi cuiva mai drag decât unul nou și că nu chiar toate lucrurile de pe lumea asta pot fi privite doar din punctul de vedere al asigurărilor.

— În cazul în care cineva, spuse în cele din urmă Werner Hoyser, ar intra cu mașina în vechiul dumneavoastră Volkswagen și v-ar oferi ca despăgubire prețul unuia nou, deci v-ar oferi un automobil nou – desigur, fiind și obligat s-o facă –, iar dumneavoastră nu ați accepta, nu pot să spun decât că situația ar fi anormală.

Deja aluzia la faptul că aut. Ar avea o hodoară de Volkswagen era o jignire, chiar dacă inconștientă, o aluzie la situația veniturilor lui și la gusturile sale, având, chiar dacă nu obiectiv, ci doar subiectiv, caracterul unei umiliri. Oare îi va fi luat în nume de rău aut. Că și-a părăsit obiectivitatea și a replicat în cuvinte aspre că face ceva pe Volkswagenurile vechi și noi și că nu vrea altceva decât să i se restituie vestonul distrus de un babalâc de crai? Bineînțeles că o asemenea discuție nu putea duce la nimic. Cum îi poți explica oare cuiva că pur și simplu ții la o haină veche și n-o poți dezbrăca – așa cum s-a cerut, pentru a constata stricăciunea efectivă –, deoarece

(fir-ar al dracului, că așa se întâmplă uneori în viață!) ai o gaură în cămașă, mai bine zis o ruptură provocată de un puști din Roma cu acul de la undiță pe când călătoreai cu autobuzul, și deoarece, în afară de asta, cămașa nu mai e chiar curată, al dracului să fie, căci ești mereu pe drumuri în slujba adevărului, iei tot timpul notițe cu creioane sau pixuri și seara te prăvălești mort de oboseală în pat, fără a-ți mai scoate cămașa? Oare „restaurare” e un cuvânt atât de greu de înțeles? Probabil că oamenii care dau nume cartierelor ridicate pe pământul și terenurile lor ajung la o iritare aproape metafizică atunci când trebuie să constate că e posibil să existe lucruri care nu pot fi plătite proprietarilor lor cu bani – chiar dacă e vorba doar de vestoane. Poate că în toate acestea a fost vorba și de o provocare tristă, dar cel care a crezut până acum măcar pe jumătate în obiectivitatea aut. Va crede și ceea ce pare incredibil: în această altercație *el* a fost de fapt elementul obiectiv, calm, politicos și, oricum, ferm, iar cei doi Hoyser au devenit subiectivi, vocile le erau enervate, iritate, jignite, iar mâinile – la sfârșitul acestei scene penibile chiar și ale lui Kurt – li se îndreptau mereu în acea direcție unde puteai bănuși că țin portofelele, ca și cum ar fi putut scoate de acolo vestoane pe care le îndrăgești de doisprezece ani, care-ți sunt mai dragi decât propria piele și sunt mai imposibil de înlocuit ca ea – căci pielea poate fi transplantată, un veston însă nu – și la care ții *fără* sentimentalism, ci doar pentru că până la urmă ești totuși occidental și *lacrimae rerum* ți-au fost vârate bine în cap.

Provocator a fost considerat și faptul că aut. A îngenunchat pe parchet și a început să caute acel petic de stofă ce-i fusese smuls odată cu unul din nasturii săi; dar va avea nevoie de el atunci când va merge la doamna ce se ocupa cu stopajul. Jignitoare a fost resimțită și hotărârea aut. De a renunța în cele din urmă la orice formă de

despăgubire, oferindu-se să-și dea la reparat vestonul pe cheltuiala sa și sugerând că, eventual, ar putea obține respectivii bani din fondul destinat cheltuielilor de serviciu, căci aici nu face altceva decât să-și exercite profesiunea. Domnii replicară doar că nu sunt zgârciți etc. O, ce interminabil lanț de neînțelegeri! Oare nu poți crede că un om nu vrea altceva decât vestonul lui, absolut nimic altceva? Oare trebuie să-i bănuiești imediat de sentimentalism fetișist? Și nu există oare o economie superioară, care ar trebui să interzică să se arunce așa, pur și simplu, un veston care, cârpit și stopat artistic, mai poate fi folosit cât se poate de bine și, în plus, îi mai face și plăcere celui care-l poartă, și asta doar pentru că dispui de un portofel bine căptușit și pentru că n-ai chef de enervări inutile?

După acest intermezzo neplăcut, care a tulburat armonia inițială, s-a ajuns în cele din urmă la esență: la cele trei dosare cu acte, care reprezentau, probabil, dosarul lui Leni. Aici trebuie să rezumăm iar tot ce s-a spus despre „neglijența lui tanti Leni”, atitudinea nerealistă a lui tanti Leni, scăpările din educația lui tanti Leni, societatea în care umblă tanti Leni „și, ca să nu credeți că facem prea mare caz de pudoare, că am fi retrograzi și că n-am avea înclinații spre progres, vă spunem că aici nu e vorba de vreun iubit, nici de turci, italieni sau greci, ci de faptul că o proprietate e nerentabilă în proporție de aproape 85 și doar câștigul pe care l-am obține din vânzarea ei ar aduce, dacă l-am investi chibzuit, un profit anual de patruzeci până la cincizeci de mii de mărci, poate chiar mai mult – dar, ca să jucăm cinstit, argumentăm aici cu limita inferioară. Și ce ne aduce casa? Dacă scădem cheltuielile necesare pentru reparații și administrare și dacă adăugăm stricăciunile provocate de acea adunătură de la parter, unde locuiește tanti Leni, care-i ia de-a dreptul la goană pe eventualii chiriași mai acătării, stricând în felul

acesta prețul de închiriere, ce ne aduce casa? Nici măcar cincisprezece mii. Abia vreo treisprezece-paisprezece”. Acestea au fost spusese lui Werner Hoyser.

În continuare a vorbit Kurt Hoyser (prezentăm un rezumat a cărui exactitate poate fi verificată din notițele aut.) și a arătat că aici nu e vorba de muncitori străini, deoarece ei nu au prejudecăți rasiale, dar că trebuie să se procedeze consecvent, iar dacă tanti Leni s-ar arăta dispusă să *încaseze* chiriile normale în acel moment pe piață, s-ar putea discuta chiar și ideea ca întreaga casă să fie pusă *a dispoziția muncitorilor străini, închiriindu-li-se fie paturi, fie, eventual, camere. Tanti Leni ar putea fi numită administratoare, i s-ar pune la dispoziție chiar și o locuință gratuită și i s-ar plăti o indemnizație lunară pentru această muncă. Dar ea nu acceptă o chirie mai mare decât plătește ea însăși, ceea ce e curată nebunie și contrazice până și preceptele economice socialiste. Uită că prețul metrului pătrat a fost menținut la 2,50 doar de dragul ei, nu pentru a profita alții. Astfel, familia portugheză plătește pentru cincizeci de metri pătrați 125 de mărci, la care se adaugă 13 mărci pentru folosirea băii și a bucătăriei; cei trei turci („dintre care unul doarme tot timpul la ea, așa că doar doi folosesc camera”) plătesc pentru treizeci și cinci de metri pătrați 87,50; cei doi Helzen tot 125 de mărci pentru cincizeci de metri pătrați, plus alte 13; „iar ea e atât de nesocotită, încât socotește dublu taxa ce-i revine pentru bucătărie și baie, păstrând goală camera lui Lev, ce stă deocamdată gratuit acolo”. Iar picătura care a umplut paharul e faptul că socotește chiria doar pentru spațiu, deși camerele sunt mobilate. Or, ăsta nu e doar un nevinovat experiment anarhisto-comunist, ci sfidarea prețurilor pieții, căci din fiecare cameră s-ar putea scoate, fără să fii prea hapsân, între trei și patru sute de mărci pe lună, mai ales că se asigură și folosirea băii și a bucătăriei. Etc. Etc. Până și lui

Kurt Hoyser i s-a părut penibil să ajungă la un lucru „pe care trebuie totuși să-i pomenesc, de dragul obiectivității”: din cele zece paturi care se află acolo, doar șapte îi aparțin într-adevăr lui Leni. Unul îi aparține bunicului, altul foarte jignitului Heinrich Pfeiffer, iar cel de-al treilea părinților lui Pfeiffer, „cărora li se face părul măciucă când se gândesc ce se întâmplă, probabil, în paturi”. Deci Leni leza în mod izbitor nu doar legile economice și drepturile de folosință, ci și drepturile de proprietate, iar Pfeifferii – cum între timp le devenise imposibil să trateze direct cu Leni – își cedaseră drepturile de proprietate asupra paturilor firmei Hoyser GmbH KG. Erau deci de apărat nu doar drepturi personale, ci și drepturi încredințate pe cale juridică, așa că întreaga afacere căpăta o dimensiune în plus, în care era vorba de principii. Patul care îi aparține lui Heinrich Pfeiffer e de fapt acela care îi fusese dăruit lui de mama lui tanti Leni în timpul războiului, „pe când aștepta să fie chemat sub arme”, însă darul e dar și constituie, în spiritul legii, o transformare definitivă a proprietății. Nu trebuie pierdut din vedere nici faptul – pe care aut. Are dreptul să-i folosească cum vrea – că toți chiriașii sau subchiriașii lucrează la transportul gunoiului sau la curățenia străzilor. Aici aut. Protestează, arătând că cei doi Helzen *nu* lucrează la transportul gunoiului, căci domnul Helzen e funcționar municipal, având o poziție socială medie spre superioară, doamna Helzen practică onorabila ocupație de cosmeticiană, iar portugheza Ana-Maria Pinto lucrează la tejgheaua restaurantului cu autoservire dintr-un cunoscut magazin universal. Aut. Însuși s-a lăsat servit de ea cu perișoare, prăjitură cu brânză și cafea, iar atunci când aut. A plătit, a fost cât se poate de corectă. Kurt Hoyser a acceptat această corectură dând din cap, dar a adăugat că într-un punct tanti Leni nu acționează totuși corect: e sănătoasă tun și poate

munci încă cel puțin șaptesprezece ani. Totuși, dând curs sfaturilor prostești ale rătăcitului ei fiu, a renunțat la slujbă pentru a avea grijă de cei trei copii portughezi. Le cântă, îi învață nemțește și le îngăduie să colaboreze la „mâzgălelile” ei. În plus, îi sustrage foarte des de la îndeplinirea obligațiilor școlare – lucru dovedit cum a făcut și cu propriul ei fiu. Exista un adevărat „răboj” al tuturor greșelilor ei și e adevărat că individul care intră în conflict cu legea e socotit de cei din jur unul dubios, precum tot adevărat e și că transportul gunoiului și măturatul străzilor sunt considerate munci dintre cele mai umile, ceea ce face ca atracția socială a casei să fie extrem de scăzută și la fel devin și chiriile ce pot fi cerute.

Toate acestea au fost spuse pe un ton liniștit. Argumentația suna logic și convingător. Supărarea cu vestonul fusese de mult uitată, trezind unele ecouri întârziate doar în aut., care, pipăindu-și fără să-și dea seama îmbrăcămintea favorită, a fost nevoit să constate stricăciuni serioase la căptușeală. Simți de asemenea că ruptura provocată cămășii sale de puștiul italian se lărgea. Drept consolare îi rămâneau ceaiul bun, prăjitura cu brânză, țigările și priveliștea minunată prin ferestrele curbate. Liniștitor era și faptul că Werner Hoyser încuviința tot timpul ritmic pledoaria fratelui său, scandând aproape perfect punctele, virgulele, liniuțele de unire și pauzele. În felul acesta apărea un amestec de efect psihedelic și de jazz cât se poate de armonios.

Trebuie adus aici un compliment și sensibilității lui Werner Hoyser, care va fi simțit că aut., deși pe deplin pătruns de un sentiment atât de mic-burghez cum e discreția, ar fi atacat totuși o temă care îi stătea pe limbă, ca să zicem așa: Lotte Hoyser, care era totuși mama acestor doi domni tineri, cu un aspect atât de solid.

El – Werner – a fost și cel care a început să vorbească despre „regretabila, dar, din păcate,

totala înstrăinare”. Nu era vorba de reproșuri aduse cuiva anume, zicea el, ci doar de studierea obiectivă a unei situații, de supunerea la o analiză psihică, fie ea și dureroasă. El știe și că aut. A luat legătura cu mama sa și că, probabil, există chiar și simpatie între ei, în timp ce simpatia dintre el, fratele său, bunic și aut. Nu mai poate fi „pusă în calcul” din cauza unei „întâmplări regretabile, deși ne semnificative”, A socotit că e neapărată nevoie să arate că nu e în stare să înțeleagă cum cineva preferă un veston de tweed provenind dintr-un magazin de mână a treia și care e, fără îndoială, ceea ce s-ar putea numi o „vechitură” unui veston nou de la o croitorie de lux. A fost însă educat în spiritul toleranței, așa că e gata s-o și demonstreze, chiar dacă ar face-o doar pentru a confirma sloganul renan „Trăiește și lasă și pe alții să trăiască”. De asemenea, nu e în stare să înțeleagă vizibila antipatie a aut. Împotriva automobilelor Volkswagen, care sunt atât de apreciate și de răspândite. A doua lor mașină, pe care el însuși a cumpărat-o pentru soția lui, e un Volkswagen și tot un Volkswagen va fi și a treia, atunci când fiul lor, Otto, acum în vârstă de doisprezece ani, își va da bacalaureatul și își va începe studiile universitare sau își va satisface stagiul militar, adică peste șase-șapte ani. Dar astea sunt chestii colaterale; să revenim la mama sa. Greșeala ei esențială a fost că aproape a reușit să falsifice imaginea tatălui căzut pe front, bagatelizând în mod vulgar și numind „tâmpenie” fondul istoric pentru care a murit el.

— Până și niște flăcăi atât de isteți, cum fără îndoială că am fost noi, au avut nevoie într-o bună zi de o imagine a tatălui.

Nu că nu fi s-ar fi povestit despre tatăl lor. Dimpotrivă: le-a fost prezentat ca un om bun, sensibil, chiar dacă parțial ratat – cel puțin profesional. De asemenea, el nu s-a îndoit niciodată de dragostea mamei sale pentru tatăl lui, Wilhelm, doar că imaginea tatălui a fost nimicită

sistematic, chiar dacă nu planificat, prin folosirea permanentă a cuvântului „tâmpenie” în orice context istoric. Mai rău e însă faptul că ea a avut și iubiți. Cu Gruyten treburile au mai fost cum au fost, deși ilegiti- tatea acelei relații le-a adus doar batjocură și supărări, dar pe urmă și-a vârat în pat „până și ruși”, ba câteodată chiar și pe câte imul „dintre americanii aceia cu care se încurca înfiorătoarea de Margret”. În al treilea rând intervin și sentimentele ei antireligioase și anticlericale, ceea ce nu înseamnă același lucru, după cum o știe și el, sentimente care au avut urmări îngrozitoare. La ea acestea două „erau congruente într-un mod criminal”. Le impusese să meargă la o școală laică, nu la una religioasă, deși îi vedea străbătând zilnic drumul lung și plin de obstacole până acolo. Devenise tot mai posomorâtă și mai oțărâtă după ce „bunicul Gruyten” suferise accidentul. Tocmai echilibrul îi lipsea, or pe acesta – trebuie să recunoască și de aceea îi este recunoscător femeii până în ziua de azi pe acesta l-a găsit la tanti Leni, care a fost întotdeauna amabilă, drăguță și mărinimoasă, le-a cântat o mulțime de cântece și le-a spus o groază de povești. De asemenea, nu s-a atins de imaginea soțului ei mort – poate că putem să-i spunem așa, chiar dacă a fost soldat al Armatei Roșii. Această imagine n-a fost nicicând atinsă și Leni a refuzat să ia parte la nenumăratele comentarii despre tâmpenia sau prostia soției. Ani în șir, de-a dreptul ani în șir a stat seară de seară împreună cu ei și cu Lev pe malul Rinului, „având mâinile complet înțepate de ghimpii de trandafir”. Lev fusese botezat, Kurt însă nu; abia la șapte ani a primit botezul la călugărițe, atunci când bunicul Otto a reușit („Doamne, ție-ți mulțumesc!”) să-i scoată din mediul acela. Doamne, ție-ți mulțumesc, deoarece tanti Leni e nemaipomenită când e vorba de copii mici, dar pentru cei care au crescut e o adevărată otravă: cântă prea mult și vorbește prea

puțin – chiar dacă e bine și a avut un efect benefic faptul că tanti Leni „n-a avut” nicicând și niciodată de-a face cu bărbații, în timp ce la mama noastră era cu ochi și cu sprâncene că se întâmplă ceva, iar la acea înfiorătoare Margret treaba se făcea ca într-un bordel. Werner Hoyser a amintit-o cu recunoștință și pe Marja van Doorn, ba a găsit un cuvânt bun și pentru Bogakov, „deși uneori cânta cam mult”. Ei, până la urmă au ajuns la calea cea bună, la calea creștină. Au fost învățați să muncească și să aibă simțul răspunderii, au studiat (el Dreptul, Kurt Științele Economice), iar „între timp bunicul a dus acea – de ce n-am spune-o? – genială politică a proprietăților, care ne-a permis să ne folosim de îndată cunoștințele în propria firmă”.

Faptul că e, printre altele, și proprietarul unui birou de pariuri poate părea nesperios, dar în realitate acesta e hobby-ul lui, iar întreaga afacere – menită să-i satisfacă pofta de joc – are o bază materială serioasă. Dar până la urmă trebuie constatat că tanti Leni e mult mai periculoasă decât mama ei, pe care el o caracterizează drept „una dintre pseudo-socialistele frustrate”, care nu putea face niciun rău. Dimpotrivă, pe tanti Leni o consideră reacționară în adevăratul sens al cuvântului, căci e inuman (sau, pentru a folosi un cuvânt german, dezumanizat) felul cum, instinctiv, încăpățânat și fără vorbe, dar consecvent, nu doar refuză vreo formă de gândire despre profit (căci refuzul ar presupune să rostească măcar un cuvânt), ci pur și simplu ignoră orice asemenea gând. Distrugere și autodistrugere – astea sunt cele două porniri ale ei și probabil că ele constituie o caracteristică a familiei Gruyten, căci s-au manifestat și la fratele ei și, într-o măsură și mai mare, la tatăl ei. El nu e un neom, a spus în încheiere Werner Hoyser, e un tip deschis, liberal în cea mai largă accepțiune a cuvântului și în măsura în care îi permite educația, e un supporter

declarat al anticoncepționalelor și al sexului liber, pe care le privește totuși ca un creștin, și este, dacă vrei, „un fanatic al aerisirii”. Și tocmai asta trebuie să se întâmple și cu tanti Leni: trebuie aerisită. Nu el, ea e un neom, căci o oarecare poftă sănătoasă de profit și de proprietate există în natura omului, lucru dovedit de teologie și confirmat mereu până și de filosofii marxiști. Și până la urmă Leni are un om pe conștiință, lucru pe care chiar că nu i-l poate ierta, un om pe care nu doar că l-a iubit, ci îl iubește și în ziua de azi: Lev Borisovici Gruyten, fiul său, „care mi-a fost încredințat în condiții atât de dramatice. Consider asta o sarcină, chiar dacă uneori – însă doar pasager – am privit-o cu un oarecare cinism. Dar *sunt* nașul lui, iar asta nu are doar o importanță metafizică sau socio-religioasă, ci înseamnă și un drept legal, de care intenționez să mă folosesc”. Faptul că l-au dat în judecată și au acceptat să fie condamnat și închis „din cauza unor prostii dubioase, cel puțin din punct de vedere juridic”, a fost socotit o răbufnire de ură din partea sa și a fratelui său, dar în realitate a fost o dovadă de iubire, pentru că voiau să-i aducă pe calea cea bună și să scoată din el „ceea ce e socotit a fi păcatul păcatelor: mândria, orgoliul său”. Îi e și acum viu în memorie tatăl lui Lev; și-l amintește ca pe un om bun, delicat și liniștit și e sigur că nici lui nu i-ar fi convenit ca fiul său să devină ce a devenit după unele ocolișuri: gunoier. Nu vrea să conteste că transportul gunoiului are o mare importanță și e o funcție socială de prim rang, dar Lev – asta e sigur – e „destinat unor lucruri mai mari”. (Ghilimelele au fost puse de aut., care nu și-a putut da seama prea bine din spusele lui Werner Hoyser dacă el citează, recită sau a preluat cumva vreun citat. Faptul că ghilimelele își găsesc sau nu justificarea aici trebuie considerat neelucidat. Ele vor fi luate doar ca o propunere.)

Nu trebuie pierdut din vedere faptul că până în acest moment s-au scurs aproape trei ore, adică de la patru la șapte. Fata bună la toate nu se mai arătase. Ceaiul din termos era închis atât de ermetic, că se făcuse amar. Prăjitura cu brânză își pierduse frăgezimea și devenise pergamentoasă, căci încăperea era totuși puțin cam prea încălzită și, cu toate că Werner Hoyser se declarase un adept al aerisirii, nu făcu nimic care să permită aerului proaspăt să pătrundă în încăperea plină de fum (Werner Hoyser: pipă, Kurt Hoyser: trabuc, aut.: țigări). O încercare a aut. De a deschide într-adevăr partea din mijloc a geamului curbat, marcată printr-o ramă de alamă și un mâner, ce arăta clar că acolo poate fi deschisă fereastra, a fost zădărnicită de Kurt Hoyser, care, zâmbind și folosindu-se de o blândă constrângere, i-a atras atenția asupra complicatului sistem de aer condiționat existent, care permite „aerisirea individuală spontană” doar la aprinderea unui anumit semnal ce reglează administrarea climaterică a întregii clădiri. Deoarece tocmai acum e ora critică – a spus Kurt Hoyser cu voce amabilă adică ora când birourile și redacțiile se închid, trebuie să așteptăm vreo oră și jumătate, pentru ca ochiul magic montat undeva în prichiciul ferestrei să capete semnalul de aerisire. Mai mult, instalația de aer condiționat e atât de suprasolicitată, încât nu reușește să introducă singură aer proaspăt. „Căci acesta e un imobil cu patruzeci și opt de subdiviziuni – de douăsprezece ori patru care la această oră sunt toate suprasolicitate, de vreme ce peste tot se dictează corespondență, se dau telefoane importante și au loc discuții însemnate. Socotiți că există patruzeci și opt de subdiviziuni, fiecare cu câte patru încăperi. Mai gândiți-vă și că în fiecare încăpere există în medie doi fumători și jumătate. Pentru a folosi limbajul statisticii, unul din ei e fumător înrăit de țigarete, jumătate e fumător de pipă, iar cam trei sferturi fumător de trabucuri. Așadar, la

această oră în clădire se află în medie patru sute șaptezeci și cinci de persoane care fumează. Dar l-am întrerupt pe fratele meu și cred că ar cam trebui să terminăm, căci, desigur, nici timpul dumneavoastră nu e nelimitat.“

Da, a reluat apoi Werner Hoyser (ale cărui spuse le redăm foarte pe scurt), nu e vorba de bani, așa cum presupun unii observatori superficiali – desigur, nu și aut. Lui tanti Leni i-a fost oferită o *locuință* gratuită în cea mai bună stare. Ei s-au arătat gata a-i susține pe Lev – a cărui eliberare va avea loc în scurt timp – să-și facă liceul la seral și apoi să-și continue studiile. Dar toate acestea le-au fost refuzate, deoarece ei se simt bine printre gunoaie și se opun să accepte fie și cea mai mică tendință de îmbunătățire a traiului. Nu-i tentează confortul, ci sunt legați de vechea lor vatră, de sobe, de tabieturi. Așa că e cât se poate de clar cine e reacționar. Aici e vorba de progres și el rostește acest cuvânt în dubla sa calitate: de creștin care pășește pe calea creștină și de economist și jurist talentat, care e la curent cu principiile așezate la temelie statului. E vorba de progres, dar „cel care vrea să progreseze trebuie să renunțe la unele lucruri. Astăzi nu mai există acel romantic «Când pășim unul lângă altul», pe care mama ni l-a cântat până ce ne-a scârbit. După cum vedeți, nici noi nu putem face doar ce vrem, căci nu ne e îngăduit nici măcar să deschidem ferestrele propriei noastre case atunci când dorim”. Bineînțeles că lui tanti Leni nu i-ar fi putut fi puși la dispoziție două sute zece metri pătrați în niciuna din noile clădiri ale Hoyserilor, căci asta ar corespunde unei chirii de aproape două mii de mărci. De asemenea, nu i se pot pune la dispoziție sobe și geamuri care „să poată fi deschise oricând”. Ar trebui să se facă și unele îngrădiri „minime din punct de vedere social” în ceea ce-i privește pe chiriașii, subchiriașii și iubiții ei. „Dar, al dracului să fie” (aici Werner Hoyser deveni pentru prima dată agresiv,

chiar dacă în mod pasager), „mi-ar plăcea și mie să trăiesc atât de comod ca tanti Leni”. Din acest motiv și din altele, dar mai ales din cauza unor interese superioare, mașinăria asta care pare atât de nemiloasă trebuie pusă în funcțiune.

Aut. I-ar fi plăcut ca acum să fi spus un cuvânt simplu de împăciuire, ba chiar ar fi fost gata să recunoască relativa insignifianță a supărării sale cu vestonul în comparație cu problemele majore ale acestor oameni chinuiți, care nu puteau nici măcar să-și deschidă ferestrele în propriile case. La urma urmei, problema cu vestonul nici nu era atât de importantă cum i se păruse la început. Cel care l-a făcut să se abțină de la acest cuvânt simplu și, dacă nu împăciuator – doar între el și cei doi nu avusese loc niciun fel de ceartă –, măcar plin de înțelegere, a fost Kurt Hoyser. El a fost cel care a ținut un fel de cuvântare finală, barându-i aut. Calea spre ieșire după ce acesta, cu paltonul și șapca în mână, își luase rămas-bun. Și a făcut-o nu într-un mod amenințător, ci într-unul mai degrabă rugător.

În ceea ce-i privește pe Kurt H., aut. Trebuie să corecteze foarte multe prejudecăți, căci, după toate informațiile primite, și-l închipuia ca pe un amestec de hienă cu lup, ca pe un harpagon lipsit de orice scrupule. Și totuși, privit de aproape, Kurt H. Avea ochi mai degrabă blânzi, semănând la formă – desigur, nu și la căutătură – cu ochii mamei lui. Cu siguranță că asprimea disprețuitoare a lui Lotte și amărăciunea ei cu iz de lacrimi erau îmblânzite în acești ochi rotunzi, blânzi și căprui, pe care i-am putea numi liniștiți ochi de căprioară, de unele elemente ce nu puteau proveni decât de la tatăl lui Wilhelm sau, dacă nu de la el, oricum pe linie paternă, chiar dacă nu de la bunicul lui Kurt. Dacă ținem cont însă că trăsăturile ereditare a nenumărate persoane aflate în legătură directă cu Leni provin din triumghiul geografic Werpen-Tolzem-Lyssemich, atunci trebuie totuși să le aducem o mică laudă acestor câmpuri de napi,

chiar dacă i-au creat și pe Pfeifferi. Nu încăpea nicio îndoială: Kurt Hoyser era un om sensibil și trebuia să i se ofere ocazia de a o arăta, chiar dacă timpul ne presa. El nu șovăi să-i pună aut. Mâinile pe umăr, iar în acest gest nu ghiceai nici intimitate agasantă și nici condescendență, ci doar acel soi de frățietate care n-ar trebui refuzat nimănui.

— Uitați ce e, spuse el cu voce domoală. N-ar trebui să plecați de aici cu impresia că, în ceea ce o privește pe tanti Leni, se va pune în mișcare o mașinărie socio-istorică automată și brutală, un proces neîndurător care distruge structuri depășite și căruia îi suntem supuși și noi. Poate că așa ar fi dacă am admite ca această evacuare forțată să fie făcută fără a ne întreba conștiința, fără reflecție și absolut fără scrupule. Dar nu e cazul aici. O facem conștienți și nu lipsiți de scrupule sau, în orice caz, nu fără a ne fi întrebat conștiința. Nu neg că există anumite presiuni asupra noastră, venite din partea proprietarilor de terenuri și imobile din jur. Dar am fi destul de puternici să n-o luăm în considerare, adică să recunoaștem că toate contractele de închiriere sunt în ordine. Nu vreau să neg nici că la bunicul nostru e vorba de o puternică motivație emoțională, dar și asta s-ar putea rezolva așa cum am făcut-o ani, ba chiar decenii de-a rândul, plătind din propriul nostru buzunar chiria lui tanti Leni și dând impresia că totul e în ordine și că nu sunt probleme. Căci, la urma urmei, o iubim, îi datorăm o mulțime de lucruri și-i considerăm capriciile mai degrabă simpatice decât agasante. Vă promit și vă împlutesc să transmiteți mai departe conținutul acestei promisiuni: mâine, după ce evacuarea va fi avut loc, iar locuința va fi goală, vom solda de îndată contul lui tanti Leni și vom suspenda toate urmărirea și punerile sub sechestru. Într-unul din imobilele noastre o așteaptă deja o locuință foarte drăguță, deși nu una în care să-și poată lua zece subchiriași. Nu, asta nu. Dar e destul de spațioasă pentru fiul ei și, poate, și pentru

iubitul ei, de care nu vrem în niciun caz s-o despărțim. De fapt e vorba de altceva, un gest pe care-l numesc – fără a-mi fi rușine – măsură educațională, o diriguire plină de dragoste care, din păcate, trebuie să se servească de mijloace executive destul de brutale. Căci nu există putere executivă privată. Totul o să se întâmple într-un răstimp scurt și fără zarvă, spre amiază vom fi gata, iar dacă tanti Leni nu se va lăsa cuprinsă de exaltare – lucru la care, din păcate, ne putem aștepta de la ea –, seara va fi deja instalată în locuința pe care i-am pus-o la dispoziție. Totul e pregătit: în momentul hotărâtor vor fi scoase de sub sechestru sau răscumpărate chiar și mobilele vechi, la care ea ține atât de mult. Întreaga acțiune are mai degrabă scopuri educaționale, încărcate de afecțiune, și e mai puțin o chestiune de principiu. Poate că subapreciați părerile sociologice ale grupului proprietarilor de terenuri și imobile, dar vă pot destăinui un lucru: s-a observat demult că tocmai în aceste blocuri vechi și relativ ieftine, ce oferă un oarecare confort, se formează acele grupuri care declară război societății noastre bazate pe randament. Salariile mari ale muncitorilor străini își găsesc justificarea din perspectiva economiei naționale doar dacă o parte din ele sunt cheltuite pe chirii, rămânând astfel în țară. Cei trei turci câștigă împreună peste două mii de mărci și e inadmisibil ca ei să plătească doar o sută de mărci chirie și să aibă și dreptul de utilizare a bucătăriei și băii. Căci aceasta înseamnă doar cinci procente din salariul lor, comparativ cu douăzeci până la patruzeci de procente, cât plătește alt salariat. Cei doi Helzen plătesc, la un salariu de două mii trei sute de mărci, doar o sută patruzeci – și asta pentru o cameră *mobilitată*. Situația e identică și în cazul portughezei. Aici concurența e falsificată într-un fel care, dacă s-ar răspândi, ar submina, ruina și nimici, asemenea unei boli molipsitoare, unul din principiile de bază ale

societății noastre bazate pe randament, ale statului democratic și liber, care are ca fundament legea. Aici este lezată egalitatea șanselor, pricepeți? Mână în mână cu acest proces antieconomic se manifestă și unul moral, care e determinant. O situație cum e cea care domnește în locuința lui tanti Leni stârnește iluzii colectiviste, ca să nu spun comuniste. Or, asemenea iluzii sunt nimicitoare, nu ca iluzii, ci ca idilă, căci provoacă la rându-i, dacă nu chiar promiscuitate, totuși o tendință spre promiscuitate. Aceasta distruge, încet, dar sigur, reținerea și decența, făcând din individualism un cuvânt de ocară. Aș mai putea să vă prezint și alte argumente – cel puțin o jumătate de duzină – la fel de edificatoare. Pe scurt: nu e o măsură personală împotriva lui tanti Leni și nu e vorba de ură sau de răzbunare, ci, dimpotrivă, de simpatie și – de ce n-aș recunoaște-o? – de o anumită nostalgie față de acest anarhism drăguț, la care mai adaug și un pic de invidie. Hotărâtor e însă faptul că acest gen de locuințe, după câte știm despre ele, pornind de la anumite analize precise ale firmei noastre, sunt cuibul unde se clocește – o spunem fără emoție – colectivismul, care generează la rându-i idila utopică și paradisiacă. Vă mulțumesc pentru răbdare și dacă s-ar întâmpla vreodată să întâmpinați greutăți în găsirea unei locuințe, vă stăm la dispoziție – și o facem nu condiționat, ci din pură simpatie.

În locuința lui Schirtenstein atmosfera aducea cu cea care fusese, probabil, în unele încăperi laterale de la Șmolnâi, în St. Petersburg, în octombrie 1917. În camere diferite se întruniseră comitete diferite. Doamna Hölthohne, Lotte Hoyser și dr. Scholsdorff formau așa-numitul comitet financiar, care urma să se ocupe de proporțiile mizeriei în care trăia Leni, de procesele-verbale de punere sub sechestru, de sentințele de evacuare etc. Cu ajutorul celor doi Helzen, al turcului Mehmet și al portughezei Pinto, se reușise capturarea scrisorilor pe care Leni – în mod condamnabil – le ascunsese, fără să le deschidă, în sertarul de la noptiera ei, iar mai târziu, când n-au mai încăput acolo, pe raftul de jos al acesteia. Pelzer fusese atașat acestui comitet format din trei membri, ca un fel de șef de stat-major. Schirtenstein, împreună cu Hans Helzen, Grundtsch și Bogakov, care fusese adus cu un taxi de Lotte, urmau să se ocupe de sectorul „probleme sociale”. Servitul căzuse în sarcina Marjei v.D., care urma să pregătească sandviciuri, salată de cartofi, ouă și ceai. Ca atât de mulți neinițiați în modul de funcționare al unui samovar, și ea își imagina că ceaiul se fierbe direct în el. Bogakov o lămuri în privința modului de funcționare al acestui aparat imens, pe care Schirtenstein anunță că îl primise acasă de la un necunoscut, împreună cu următorul bilet dactilografiat: „Pentru că ați cântat de mii și mii de ori *Lili Marlene. Un om pe care-l cunoașteți*”. M.v.D., care era *complet* lipsită de experiență în prepararea *ceaiului, așa cum sunt toate* gospodinele de *vârsta ei, mai că a trebuit să fie* silită să pună de *patru ori mai mult ceai* decât

prevăzuse ea inițial. *În rest însă s-a arătat* nemaipomenită și, de îndată ce a fost sigură că a asigurat hrana pentru o bună bucată de vreme, s-a dedicat vestonului aut. A scotocit o mulțime de timp degeaba în comoda lui Schirtenstein, căutând să dea de ac și ață. Pe urmă, într-un sfârșit, cu ajutorul lui Lotte, le-a găsit și s-a apucat să cârpească rănilor dureroase din veston. Făcea această muncă cu nespusă iscusință, fără a se sluji de ochelari, *și dacă* ținem seama de îndemânarea de care dădea dovadă, deși ea nu-i era confirmată de nicio diplomă, putem afirma că făcea cu adevărat un stopaj artistic. Aut. Se retrase în baia lui Schirtenstein, ale cărei proporții uriașe și cadă enormă îi provocară tot atâta bucurie cât și marea cantitate de ingrediente bine mirositoare de care dispunea acesta. Primise chiar împrumut de la Schirtenstein o cămașă (căci Lotte observase, înainte ca aut. Să se fi putut ascunde, ruptura din cămașa lui), care era cât se poate de comodă, în ciuda diferențelor de la piept și guler. Există toate motivele pentru ca locuința lui Schirtenstein să fie socotită una ideală. Era o clădire veche, cu trei camere spre curte. Într-una se aflau un pian, biblioteca și un birou, într-a doua – o încăpere ce putea fi considerată uriașă (măsurată doar cu pasul, nu cu metrul, avea șapte metri pe șase) – se găseau patul lui Schirtenstein, un dulap, scrinuri, bibliorafturile cu toate textele lui, iar cea de-a treia era bucătăria, una nu prea mare, totuși îndestulătoare, lângă care era plasată acea baie care, comparată cu băile din noile blocuri, părea măreață, dacă nu chiar luxoasă, atât în ceea ce privea dimensiunile, cât și dotarea. Ferestrele erau deschise. În curte se zăreau pomi sădiți cu cel puțin optzeci de ani în urmă și un zid pe care se cățăraseră iedera. În timp ce aut. Își prelungea baia, în încăperile alăturate se pogorî brusc liniștea, cerută printr-un energetic „Șșt, șșt!” al lui Schirtenstein. Și atunci se întâmplă ceva care-i

abătu temporar aut. Gândul de la Klementina, adică îi făcu respectivul gând și mai profund, aproape dureros. Se petrecea ceva minunat: o femeie cânta – și nu putea fi alta decât Leni. Cel care nu și-a imaginat-o niciodată pe frumoasa și tână zână Lilofee ar face mai bine să sară peste următoarele rânduri. Celui care a investit însă un pic de imaginație în frumoasa Lilofee îi spunem doar atât: așa și nu altfel trebuie să fi cântat și ea. Era o voce de fată și totuși de femeie, cu un timbru de instrument. Și care era oare cântecul care se revărsa peste curtea liniștită din geamul ei spre celelalte geamuri deschise?

Acoperământ mi-am făcut pentru cântecul meu;
I-am brodat de sus până jos cu vechi legende.

Nebunii mi l-au răpit, purtându-l în fața ochilor
lumii, de parcă ei

I-ar fi țesut.

N-au decât să-i poarte!

Căci adevăratul curaj e prin lume gol să te
vânturi.

Din punct de vedere existențial, acea voce care făcea să răsunе cuvintele de mai sus peste curte de, probabil, mai bine de patruzeci de ani – cuvinte neuzite de alții și nemaipomenite – a avut un asemenea efect, încât aut. Și-a reținut doar cu greu l. Dar apoi s-a întrebat de ce trebuie să și le rețină mereu, așa că le-a lăsat să curgă nestăpânit. Da, a fost cuprins acolo de p., dar și de f., și, deoarece doar cu greu se poate stăpâni să nu faci remarci *legate de* literatură, a fost cuprins și de îndoieli în ceea ce privește informațiile despre cărțile pe care le are Leni. Oare se scotocise cu râvna cuvenită *prin lăzile*, sertarele și dulapurile lui Leni? Poate că fuseseră totuși trecute cu vederea câteva cărți ale mamei lui Leni, cărți ale unui autor care fusese trecut sub tăcere, de frică să nu i se pronunțe greșit numele. Cu siguranță că la Leni mai trebuiau

descoperite niște comori, nestemate pe care mama ei le cunoscuse deja, ca tânără fată, în 1914 sau cel târziu în 1916.

În timp ce comitetul financiar nu izbutise încă să clarifice lucrurile, comitetul pentru probleme sociale ajunsese la concluzia că măsurile brutale vor fi puse în aplicare dimineața, pe la ora șapte și jumătate, oră la care birourile de unde ar fi putut porni o eventuală anulare a acestor măsuri abia se deschideau. În plus, se descoperi că era imposibil ca măsurile de anulare să fie luate în timpul nopții – informație primită prin telefon de Schirtenstein de la diferiți avocați și procurori. Așa că a apărut problema tragerii de timp, legată de chestiunea ce părea nerezolvabilă: cum s-ar putea amâna evacuarea forțată a locuinței până pe la nouă și jumătate? Pelzer și-a pus pentru un răstimp cunoștințele și relațiile de care dispunea la dispoziția comisiei pentru probleme sociale, a telefonat unor proprietari de firme de expediție și unor funcționari de la tribunalul executiv, pe care-i cunoștea de la societatea de organizare a carnavalului din care făcea parte, și, deoarece – după cum ieși la iveală – era membru și într-o asociație corală „în care mișună juriștii și alți tipi din ăștia”, află până la urmă că o anulare legală era aproape imposibilă. Reveni la telefon și începu o conversație cu un oarecare Jupp, căruia îi propuse să aibă o pană de automobil, pentru care el – Pelzer- urma „să-i despăgubească”. Însă Jupp (probabil proprietarul biroului de expediție care urma să facă transportul) nu mușcă momeala, fapt comentat cu amărăciune de Pelzer prin cuvintele: „Tot nu are încredere în mine. Nu-și poate imagina că sunt îndemnat la asta de motive pur umane”. Dar, deoarece fusese lansat cuvântul „pană de automobil”, Bogakov avu o idee de-a dreptul genială. Oare Lev nu era șoferul unei mașini de la salubritate? Iar turcul Kaya Tun? și portughezul Pinto nu erau și ei tot șoferi pe astfel de mașini? Și

care nu exista între șoferii mașinilor de la salubritate ceva de genul solidarității cu tovarășul lor închis și cu mama acestuia? Dar ce puteau oare obține doar prin solidaritate? Aceasta a fost întrebarea lui Pinto, care avea un aspect tot atât de țăranesc ca și Tunș și căruia nu i se găsisese loc nici în comitetul financiar, nici în cel pentru probleme sociale, așa că acum curăța de coajă cartofii fierți în bucătărie, în timp ce Tunș preluase samovarul și sarcina aprovizionării celor de față cu ceai. Oare ar trebui, întrebare ei jigniți și disprețuitori, să-și manifeste solidaritatea prin vorbărie burgheză (ei o spuseră altfel: „Vorbe, vorbe, nimic altceva decât vorbe de cetățeni!”), în timp ce zece oameni, printre care trei copii, urmau să fie evacuați legal? Dar Bogakov scutură din cap, făcu un semn cu mâna pentru a face liniște, ceea ce îi provocă dureri, și spuse că pe vremea când era școlar la Minsk, văzuse cum fusese împiedicat transportul unor prizonieri. Cu o jumătate de oră înaintea transportului se dăduse o alarmă fictivă pentru pompieri, avându-se, bineînțeles, grijă ca mașinile acestora să fie conduse de tovarăși de încredere. Ei provocară în fața școlii unde erau închiși prizonierii un carambol simulat, blocând până și trotuarul. Astfel se câștigase timp, iar prizonierii – soldați -și ofițeri aflați în mare pericol, căci erau învinuiți cu toții de dezertare și nesupunere armată – au putut fi eliberați printr-o ușă dosnică. Și, cum nici Pinto și Tunș, dar nici Schirtenstein și Scholsdorff, care tocmai apăruse și el, tot nu pricepeau despre ce e vorba, Bogakov deveni mai explicit.

— Mașinile de gunoi, spuse el, sunt niște vehicule destul de greoaie, care oricum nu sunt prea adaptate la traficul rutier, provocând peste tot blocaje. Dacă două – sau, și mai bine trei – mașini ale salubrității se ciocnesc aici, la intersecție, cartierul e impracticabil pentru traficul rutier cel puțin cinci ore, iar acest Jupp nu poate să se

apropie cu camionul lui nici măcar la cinci sute de metri de casă. Poate să ajungă la casă doar dacă o ia pe două străzi cu sens unic, ori, așa cum îi cunosc eu pe nemți, nici pomeneală să ajungă aici înainte ca noi să fi primit de la autorități prelungirea termenului. Însă pentru cazul că „își va cumpăra un bilet de peron”, asta vasăzică dacă va primi permisiunea să folosească străzile cu sens unic pentru îndeplinirea unei misiuni urgente, pentru acest caz, zic, trebuie ca la celălalt colț de stradă să se ciocnească alte două mașini de gunoi.

Schirtenstein atrase atenția că pentru muncitorii străini o asemenea faptă nu va rămâne fără urmări, așa că poate ar fi mai bine să se reflecteze asupra racolării unor germani pentru o asemenea acțiune. Lui Salazar i se dădură ceva bani pentru călătorie și fu trimis la drum, pentru a rezolva problema, în timp ce Bogakov, căruia Scholsdorff îi dăduse hârtie și creion, desenă o hartă pe care marcă, ajutat de Helzen, toate străzile cu sens unic. Se ajunsese la concluzia că ciocnirea a două mașini ale gunoierilor ar fi fost suficientă pentru a produce un haos de nedescris, astfel încât camionul lui Jupp va rămâne împotmolit fără speranță cam la un kilometru depărtare de casă. Și deoarece Helzen avea ceva cunoștințe despre statistica traficului rutier, cunoscând, în calitate sa de funcționar la Drumuri, exact dimensiunile și tonajul unei mașini de gunoi, pe când lucra împreună cu Bogakov la harta strategică, ajunsese la concluzia că „mai că ar fi de ajuns și dacă o singură mașină s-ar izbi de stâlpul ăsta sau de pomul de aici”. Totuși ar fi mai bine ca ciocnirea să aibă loc cu o altă mașină de gunoi. „Chestiunea va dura – cu poliție și toate celelalte – între patru și cinci ore.” Auzind aceasta, Schirtenstein îl îmbrățișă pe Bogakov și-l întrebă dacă i-ar putea satisface vreo dorință, la care Bogakov răspunse că dorința lui cea mai mare, poate ultima, căci se simte foarte rău, ar fi să mai asculte o dată *Lili Marlene*. Deoarece nu-l

cunoscuse înainte pe Schirtenstein, acesta nu putea bănuî că ar fi vorba de vreo răutate, ci doar de o anumită naivitate rusească. Schirtenstein păli, însă demonstrează că era un gentleman, îndreptându-se de îndată spre pian și cântând *Lili Marlene* probabil pentru prima oară în ultimii cincisprezece ani. O cântă corect. În afară de Bogakov, care a fost emoționat până la lacrimi, cântecul le plăcu și turcului Tunș, lui Pelzer și lui Grundtsch. Lotte și doamna Hölthohne își astupară urechile, iar M.v.D. Apăru rânjind din bucătărie.

Tunf, revenind la obiectul discuției, arată că el e gata să provoace accidentul simulat, deoarece conduce deja mașina de opt ani fără să fi avut vreun accident, spre marea mulțumire a celor de la parcul auto al orașului, așa că-și poate permite unul acum. Doar că trebuie să-și modifice itinerarul, adică să-i schimbe, iar pentru asta e nevoie de o aprobare care, deși e greu de obținut, nu e totuși ceva imposibil.

Între timp comitetul financiar ajunsese să elucideze problemele.

— Dar, spuse doamna Hölthohne, să ne ținem bine, căci realitatea e îngrozitoare. Hoyserii au adunat absolut totul, cumpărând și creditele altora și incluzând și datoriile la gaz și apă. În total am ajuns la suma — nu vă speriați — de șase mii șaptezeci și opt de mărci și treizeci de pfenigi.

De *altfel*, totul arată că Leni e în stare să-și întrețină gospodăria, căci deficitul acoperă aproape exact perioada de când e lipsită de venituri din *pricina* arestării lui Lev. Așa că n-ar fi vorba de un ajutor bănesc care nu va mai fi înapoiat nicicând, ci doar de un împrumut. Femeia își scoase carnetul de cecuri, îl puse pe masă, completă un cec și spuse:

— Deocamdată o mie două sute. Momentan nu pot mai mult. M-am îndatorat până peste cap ca să cumpăr trandafiri italienești cu tija lungă. Pelzer, doar știți și dumneavoastră cum e.

Pelzer n-a putut rezista tentației unui comentariu moralizator înainte să scoată și el carnetul de cecuri. A spus:

— Dacă mi-ar fi vândut mie casa, am fi fost scutiți de toate neplăcerile astea. Dau o mie cinci sute. Și – îi aruncă o privire lui Lotte – sper că nu încetez să fiu un paria doar atunci când e nevoie de banii mei.

Lotte, fără a lua în seamă vorbele lui Pelzer, declară că e lefteră. Schirtenstein dădu asigurări că, oricât ar vrea, nu poate scoate mai mult de o sută de mărci. Helzen și Scholsdorff dădură trei, respectiv cinci sute, Helzen arătându-se de acord să contribuie la plata restului de datorie printr-o chirie mai mare. Scholsdorff arată, roșindu-se, că se simte obligat să preia restul, căci e în mod cert vinovat, într-o măsură mai mică sau mai mare, de mizeria în care se găsește doamna Pfeiffer. Numai că există un impediment care-i limitează definitiv afluxul de bani lichizi: e colecționar de lucruri rusești, mai ales de autografe, și tocmai a reușit să între în posesia unor scrisori ale lui Tolstoi care i se par neprețuite. Totuși e gata ca mâine-dimineață să influențeze pașii oficialităților și să-i grăbească. E sigur că, pe baza relațiilor pe care le are, va putea obține o amânare, mai ales dacă mâine, imediat după deschiderea ghișeelor, va lua un credit pe salariul său și va merge cu bani peșin la respectivele oficialități. De altfel, pentru început va fi îndestulătoare și jumătate din sumă, mai ales dacă va promite să aducă restul până la prânz. Căci, la urma urmei, e funcționar de stat și e cunoscut ca un om corect. De altfel, după război i-a oferit tatălui lui Leni – cu ocazia unor discuții în particular – unele compensații, pe care însă acesta le-a refuzat; acum însă a sosit și pentru el ocazia de a-și ispăși păcatele filologice, de a căror dimensiune politică și-a dat seama prea târziu. Ar fi trebuit ca Scholsdorff să fie văzut: erudit pe de-

a-ntregul, nu foarte diferit de Schopenhauer. Iar 1. Din vocea sa nu puteau trece neobservate.

— Am nevoie însă, doamnelor și domnilor, de un răstimp de cel puțin două ore. Nu sunt de acord cu acțiunea mașinilor de gunoi și o accept doar ca pe un caz de legitimă apărare. Și, deși intru în conflict cu jurământul meu de funcționar, voi tăcea. Vă asigur că și eu am prieteni și influență. Activitatea mea ireproșabilă de treizeci de ani – care nu se potrivește atâta înclinațiilor mele, cât calităților pe care le am – mi-a adus prieteni influenți, care vor grăbi anularea acestei acțiuni. Vă rog un singur lucru: oferiți-mi timp!

Bogakov, care între timp studiasse împreună cu Tun? planul orașului, vedea unica posibilitate într-o pană simulată, în cel mai rău caz într-un blocaj pe o stradă laterală liniștită. Oricum, lui Scholsdorff îi fu promis răstimpul cerut. Mai înainte ca Schirtenstein să fi început din nou să vorbească, se întrerupse el însuși printr-un „Șșt, șșt”. Leni cânta din nou:

Cât de împlinit ți-e trupul!

Ruginește via-n dealuri,

Lacul scânteie-ntre maluri,

Coasa lin străbate câmpul.

Comentariul lui Pelzer, după ce mai întâi domnise o liniște aproape sfântă, întreruptă doar de *chicotitul* batjocoritor al lui Lotte: „Deci e adevărat că e gravidă cu el” – lucru prin care s-a putut demonstra că până și cea mai sublimă poezie are o valoare de comunicare popularizatoare.

Aut. Și-a întrerupt aici pentru prima dată neutralitatea, dându-și și el obolul pentru fondul lui Leni înainte de a părăsi această societate solemnă.

După ce aut. A fost informat a doua zi, pe la zece și jumătate, de Scholsdorff asupra obținerii amânării, a citit în următoarea zi într-un cotidian local un articol cu titlul *Trebuie oare să fie mereu străinii?*: „Să fi fost oare sabotaj, întâmplare, una

dintre contestatele manifestații ale gunoierilor sau altceva? Ieri-dimineață, cu puțin înainte de ora șapte, o mașină a serviciului de salubritate condusă de un portughez, care la ora respectivă ar fi trebuit să-și facă serviciul la trei kilometri spre vest, pe strada Bruckner, s-a ciocnit cu o altă mașină a salubrității, condusă de un turc, care ar fi trebuit să se afle cu cinci kilometri mai spre est, în strada Kreckmann. Ciocnirea a avut loc la intersecția străzilor Oldenburger și Bitzerath. Și cum de s-a întâmplat oare că o a treia mașină a salubrității, condusă de un german, a pătruns și ea în strada Bitzerath, intrând într-un felinar, după ce a nesocotit semnul care interzicea accesul din cealaltă parte a unei străzi cu sens unic? Cercuri economice care au în acest oraș nume și rang și și-au câștigat merite în administrarea localității au dat redacției de știre că aici trebuie să fi fost vorba de o acțiune planificată. Căci, lucru ciudat, atât șoferul turc, cât și cel portughez locuiesc într-o casă rău famată de pe strada Bitzerath, care urma să fie evacuată ieri cu concursul Serviciului Social și al poliției de moravuri. «Cavaleri» ai unei anumite doamne, despre care se spune că ar aparține tagmei demimondenelor, au împiedicat, prin «împrumuturi» disproporționat de mari, declanșarea evacuării, evacuare sabotată prin haosul de nedescris creat în circulație (vezi fotografia). Ambii șoferi străini, caracterizați de ambasadele țărilor respective drept elemente politice care nu prezintă încredere, ar trebui, poate, cercetați mai cu atenție. Oare nu s-a constatat recent că străinii activează mereu ca proxeneți? Și repetăm din nou întrebarea, ca pe un *ceterum censeo*: Trebuie oare să fie mereu străinii? Acest caz de-a dreptul scandalos va fi cercetat în continuare. Un necunoscut, de urma căruia nu s-a putut da până în prezent și care s-a prezentat în fața cercurilor economice pomenite mai sus sub pretexte cusute cu ață albă, dându-se drept

„existențialist” și obținând unele informații date cu bună-credință, e considerat inițiatorul acestei acțiuni. Daunele sunt estimate deocamdată la șase mii de mărci. Nu se poate aprecia la cât se ridică valoarea timpului și a forței de muncă pierdute în haosul care a intervenit pentru câteva ore în trafic”.

Aut. Însă n-a plecat din lașitate, ci din cauza dorului. Și nu la Roma, ci la Frankfurt, de unde a luat trenul de Würzburg, căci Klementina fusese mutată disciplinar acolo, fiind și ea bănuită de comiterea unor indiscreții în ceea ce privește cazul Rahel Ginzburg. Ea – Klementina – nu mai stă acum în cumpănă, ci s-a hotărât să renunțe la călugărie, și-a scos boneta și și-a pus pe deplin în valoare părul ei roșu ca arama.

Poate că aici e momentul să fie rostită o nemaipomenită banalitate și anume că aut. E totuși doar un om, măcar că se străduiește să străbată, ca un anumit medic, cărările întortocheate „cu o trăsură pământească, la care sunt înhămați cai nepământeni”, și că a perceput și el din anumite opere literare suspinul „cu Effi la Marea Baltică”^[21], dar, deoarece n-a avut la dispoziție nicio Effi, a plecat pur și simplu, fără muștrări de conștiință, cu Klementina la – să zicem – Veitshöchheim, unde a analizat alături de ea probleme existențiale. Se opune însă s-o numească „a sa”, pentru că și ea se opune să devină „a lui”. La ea există încă un complex manifest al vâlului de călugăriță și, pentru că a petrecut aproape optsprezece ani sub vâl, nu poate renunța de tot la el, socotind necinstită chiar și o ofertă cinstită. De altfel, genele ei sunt mai lungi și mai mățăsoase decât păruseră pentru o clipă la Roma. Obişnuită decenii de-a rândul să se scoale în zori de zi, gustă acum din plin somnul prelungit, micul dejun în pat, plimbările și somnul de după prânz, ținând prelegeri (care ar putea fi numite, eventual, meditații sau monologuri) destul de lungi despre

motivele fricii ei de a o lua împreună cu aut. În direcția nordului, depășind linia Mainului. Despre viața ei anterioară trăirilor de la Veitshöchheim nu se vorbește. „Imaginează-ți că aș fi divorțată sau văduvă. Nici atunci n-aș vrea să-ți spun niciun cuvânt despre fosta mea căsnicie.” Adevărata ei vârstă e de patruzeci și unu de ani și adevăratul ei nume e Carola, dar nu are nimic împotriva faptului de a fi numită în continuare Klementina. Privită mai îndeaproape și după unele discuții cu ea, se dovedește că e răsfățată: nu cunoaște grijile stârnite de plata chiriei, a îmbrăcămînții sau a cărților și nici pe cele provocate de cheltuielile zilnice. Din această cauză îi e permanent frică de viață. Până și plata unei simple cafele de după prânz – să zicem la Schwetzingen sau Nymphenburg – o înspăimântă și orice apariție a portofelului îi creează o stare de panică. Faptul că aut. E nevoit să dea mereu telefoane la „Nordmainia” – așa îi zice ea – o enervează, căci consideră drept ficțional tot ce aude în legătură cu Leni. Nu la fel o consideră însă pe Leni însăși, care e atestată în dosarele de la centrala ordinului. Nu a luat cunoștință în mod direct cu celebra ei compunere despre *Marchiza von O...* dar a primit în scris de la sora Prudentia o confirmare despre forma și conținutul respectivei compuneri. Orice referire la Rahel Ginzburg o enervează, iar la propunerea aut. De a merge cu el la Gerselen pentru a culege de acolo trandafiri a răspuns cu o ridicare a mâinii, care avea în ea ceva felin: nu „vrea să știe nimic despre miracole”. Poate că e permisă aici observația că ignora – inconștient – deosebirea dintre credință și știință. Sigur e că Gerselen are șanse să devină o stațiune cu ape minerale. Apa de acolo are o temperatură de 38–39 grade Celsius, una considerată ideală. Sigur e, de asemenea, cum s-a aflat prin telefon, că Scholsdorff s-a „ambalat” teribil (după Schirtenstein) și voia să dea în judecată ziarul

amintit, pentru a-i sili să retragă expresiile „casă rău famată” și „tagma demimondenelor”. Singura dificultate e de a convinge tribunalul că o „expresie drăgălașă” ca „tagma demimondenelor” constituie o ofensă. În plus, Lotte locuiește deocamdată în camera lui Lev, urmând ca cei doi turci, Tun? și Kilif, să preia eventual apartamentul lui Lotte (în cazul în care proprietarul casei, cunoscut ca „om care-i urăște pe levantini”, va fi de acord), deoarece Leni și Mehmet sunt hotărâți să trăiască „în comun”, ceea ce e doar o denumire momentană, căci Mehmet e căsătorit. Totuși, fiind mahomedan, îi e îngăduit să aibă o a doua nevastă. Asta după părerea lui, nicidecum după prevederile legale ale țării sale de adopție. Situația ar putea fi rezolvată cel mult în cazul în care Leni ar trece la mahomedanism, ceea ce nu-i chiar exclus, deoarece și Coranul îi rezervă un loc bine stabilit Fecioarei Maria. Între timp a fost rezolvată și problema cumpărăturilor, căci cea mai mare dintre copiii portughezi, Manuela, în vârstă de opt ani, cumpără chiflele. La serviciu Helzen a fost supus „deocamdată unor presiuni ușoare” (toate informațiile de la Schirtenstein). Leni s-a confruntat între timp cu „comitetul de ajutorare a lui Leni” și s-a înroșit de „bucurie și de rușine” (probabil pentru a patra oară în viață – Aut.): faptul că e gravidă a fost confirmat de un ginecolog. Acum își petrece o groază de vreme la medici, lăsându-se examinată „de sus până jos, de-a lungul și de-a curmezișul”, deoarece vrea să-i pregătească micuțului „un lăcaș bun” (Leni, textual, către Sch.). Rezultatele examinărilor la internist, stomatolog, ortoped și urolog sunt sută la sută negative; doar psihiatrul are unele obiecții, căci a constatat o complet nemotivată tendință de alterare a conștiinței și o considerabilă traumă provocată de mediul înconjurător, pe care le consideră însă vindecabile de îndată ce Lev va fi eliberat din închisoare. Atunci va trebui – „și asta trebuie

considerat ca un medicament care i-a fost prescris” (psihiatrul, conform spuselor lui Sch.) – să se plimbe cât mai des cu putință în văzul lumii, braț la braț cu Mehmet Şahin și cu Lev. Ceea ce n-au înțeles nici psihiatrul și nici Schirtenstein sunt coșmarurile lui Leni, în care bântuie o grapă, o scândură, un desenator și un ofițer, Coșmarurile acestea o chinuie și atunci când adoarme în brațele consolatoare ale lui Mehmet. Toate acestea au fost denumite „complex de văduvă”, ceea ce e mult prea simplist și total necorespunzător, după cum aut. Ar putea demonstra. De asemenea, necorespunzător e faptul că motivul tuturor acelor manifestări e găsit în condițiile în care Leni a rămas gravidă și a născut. Aceste coșmaruri nu au nimic de-a face, după cum știe și Klementina, cu cavourile, bombardamentele și îmbrățișările din timpul atacurilor aeriene.

Încetul cu încetul, ușurând trecerea printr-un plan gradat bine întocmit, mai întâi cu un popas la Mainz, pe urmă la Koblenz, iar a treia oară la Andernach, aut. Izbuti s-o momească pe Klementina în „Nordmainia”. Nu doar peisajul, ci și întâlnirile cu oamenii au fost cumpănite cu grijă. A început cu doamna Hölthohne, din cauza bibliotecii ei, a atmosferei cultivate și a mediului aproape călugăresc în care trăia, căci și oamenii culți au nevoie de menajamente. A fost o întrevedere izbutită, pe care doamna Hölthohne a încheiat-o cu șoapta răgușită „Vă felicit” (pentru ce? – Aut.). Următorul a fost B.H.T., care s-a remarcat printr-o colosală supă de ceapă, o minunată salată italienească și o friptură la grătar și a sorbit fiecare, dar absolut fiecare detaliu legat de Rahel Ginzburg, Gerselen etc. Deoarece disprețuiește lectura ziarelor, nu știa nimic despre scandalul iscat. La despărțire a șoptit „Sunteți un om norocos”. Grundtsch, Scholsdorff și Schirtenstein au fost niște adevărate triumfuri: primul grație „naturaletii” sale și, poate, și

deoarece tristețea seducătoare a vechilor cimitire nu dă niciodată greș, Scholsdorff pentru că e într-adevăr plin de farmec. Cine ar putea să-i reziste? Și e atât de relaxat de când a găsit o formă concretă de a-i fi util lui Leni! În plus, ca filolog, e colegul Klementinei, iar cei doi s-au dedat în curând, sorbind ceaiul și gustând din pricomigdale, unei pătimașe dispute asupra unei epoci culturale ruso-sovietice, pe care K. O numea formalism, iar Scholsdorff structuralism. Dimpotrivă, Schirtenstein a făcut oarecum notă discordantă, căci s-a plâns prea mult de intrigi și de wagnerianismul anumitor compozitori pseudo-tineri. S-a plâns de asemenea prea pe față – aruncând priviri îndurerate asupra lui K. Și altele și mai îndurerate în curte – că nu s-a legat niciodată de vreo femeie. A blestemat pianul și muzica și, cuprins de un acces de masochism, s-a îndreptat spre instrument, unde a clămpănit *Lili Marlene*, ca și cum ar fi vrut să se autodistrugă. Pe urmă și-a cerut scuze și a rugat, cu un suspin uscat, să fie „lăsat singur cu durerea sa”. Ce fel de cauze avea durerea sa a devenit clar *la* inevitabila vizită făcută lui Pelzer, care slăbise îngrozitor în cele aproximativ cinci zile de la Veitshöchheim, Schwetzingen sau Nymphenburg. Era de față și Eva, soția sa, care servi cu o melancolie obosită, dar simpatică, prăjitură și cafea, făcând câteva resemnate observații generale, trezind impresia că halatul de pictoriță plin de pete pe care-l purta nu i se prea potrivea și conversând pe un ton elegiac despre Beuys, Artmann și „lipsa de sens plină de sens a artei”, cum cântă ea copios dintr-un ziar serios. Pe urmă se întoarse din nou la șevaletul ei, „n-am încotro, pur și simplu trebuie, scuzați-mă!” Pelzer arăta îngrozitor. O privi pe Klementina de parcă ar fi vrut să-și dea seama de calitățile „vrabiei din mână”, iar când ea dispăru pentru un moment, din motive presante și cât se poate de clare (băuse între orele trei și șase patru cești de

ceai la Scholsdorff, trei la Schirtenstein și două de cafea la Pelzer), șopti:

— La început s-a crezut că sufăr de un diabet, dar analizele de sânge au ieșit normale. La fel și celelalte analize. Credeți-mă – și dacă vreți, n-aveți decât să râdeți –, simt acum pentru prima dată că am și eu suflet, iar acel suflet suferă. Pentru prima dată îmi dau seama că nu mă poate vindeca orice femeie, ci doar una singură. L-aș gătui pe turcul ăla. Ce-o fi găsit ea la un țărănoi care pute a berbec și usturoi și care e și cu zece ani mai tânăr? Ca să nu mai pomenim că are o nevastă și patru copii, iar acum i-a mai făcut și ei unul, pe când eu... Ajutați-mă!

Aut., care are o oarecare simpatie față de Pelzer, i-a adus aminte că în asemenea cazuri intervenția unei terțe persoane nu dă rezultatele scontate, ba t rUAR dimpotrivă. *Aceasta* e o chestiune pe care nu poate s-o rezolve decât cel în cauză.

Și când te gândești, continuă Pelzer, că aprind în fiecare zi o duzină de lumânări la Sfânta Fecioară, că – v-o spun de la bărbat la bărbat – caut consolare la alte femei, dar fără s-o găsesc. Beau, merg la cazinouri, dar *rien ne va plus*. Atât vă pot spune. Ăsta-i.

Când am afirmat că Pelzer avea un aer înduioșător, am făcut-o fără cea mai mică urmă de ironie. Și iată cum a comentat el însuși starea în care era:

— N-am fost îndrăgostit niciodată în viață, niciodată. Am avut de-a face cu femei care se ofereau pentru bani, ba am și preacurvit. Pe nevastă-mea... ei, am plăcut-o, o mai plac și acum și n-aș vrea să i se întâmple ceva rău atâta timp cât trăiesc. Dar n-am fost îndrăgostit de ea. Pe Leni... ei, pe ea am dorit-o de îndată ce am văzut-o, dar mereu apar între noi tot felul de străini. N-am fost îndrăgostit de ea, dar acum, după ce am revăzut-o cu o săptămână înainte, acum sunt. Eu... eu n-am

nicio vină că tatăl ei a murit... o iubesc... și asta n-am mai spus-o despre nicio femeie.

În acea clipă Klementina s-a întors și a dat semne cât se poate de evidente că vrea să plecăm, chiar dacă a făcut-o pe neobservate. Comentariul ei a fost, dacă nu disprețuitor, cel puțin rece și la obiect: „Poți să-i spui cum vrei, dar boala lui Pelzer și a lui Schirtenstein e aceeași”.

Cu ocazia excursiei la Tolzem-Lyssemich s-a ivit prilejul de a împușca doi iepuri deodată: Klementina, care se consideră munteancă și bavareză și acceptă doar cu greu că și la nord de Main locuiesc oameni simpatici, a putut face cunoștință cu farmecul, ba chiar cu fascinația câmpiei, care probabil că i-a fost prezentată cu foarte mult entuziasm. A recunoscut că n-a văzut niciodată întinderi atât de netede și necuprinse, care i-ar aminti de Rusia „dacă n-aș ști prea bine că aici totul se întinde doar pe trei-patru sute de kilometri, în timp ce acolo sunt mii; dar trebuie să recunoști și tu că-ți amintește de Rusia”. N-a vrut să accepte limitarea „până la garduri”, la fel cum a respins ca fiind prea „literară” o meditație mai îndelungă despre garduri, tufișuri și marcarea granițelor și drept „prea rasială” o aluzie asupra originii celtice a acestora. Până la urmă a recunoscut, deși nu cu inima ușoară, că „există acolo un fel de curent orizontal ce te absoarbe, în timp ce la noi curentul e vertical. Aici ai mereu impresia că înoți – chiar și în mașină și probabil că și în tren – și ți se pare că n-o să mai ajungi niciodată la mal. Dar mă întreb: oare aici există vreun mal?” O aluzie la ridicăturile care anunțau dealurile din Eifel n-a făcut altceva decât să-i smulgă un zâmbet disprețuitor.

Dimpotrivă, Marja van Doorn a fost un succes deplin. Tarta de prune cu frișcă (comentariu: „Voi mâncați cu orice ocazie frișcă”) și cafeaua pe care M.v.D. O prăjise și o măcinase pe loc, „așa cum se și cade, de altfel”, se dovediră irezistibile:

„Fantastic, e prima cafea bună pe care o beau în viață. Acum știu ce înseamnă o cafea” etc. Etc. Și: „Dar știu că vă place să trăiți bine!” Și o remarcă din partea lui M.v.D., la despărțire: „Puțin cam târziu, dar nu prea târziu. Dumnezeu să vă binecuvânteze!” Pe urmă, în șoaptă: „O să vă învețe ea”. S-a corectat, a roșit, dar tot a șoptit: „Adică vreau să spun ordinea și alte d-astea”. Pe urmă, plângând: „Eu n-am fost și nu sunt altceva decât o fată bătrână”.

Despre Bogakov ni s-a comunicat la cămin că s-a „mutat”. Surprinzător era că nu lăsase nicio adresă, ci doar un bilet: „Nu mă căutați. Deocamdată multe mulțumiri, dau eu curând vești”. Dar de patru zile nu se știa nimic de el. Belenko credea că Bogakov se „dedase din nou preacurviei”, Kitkin era de părere că fusese trimis la drum ca „spion roșu”, iar sora cea drăguță recunoscuse cinstit că Bogakov îi lipsea și mărturisise că așa se întâmplă aproape în fiecare primăvară. „Simte nevoia să plece, numai că situația devine tot mai dificilă, deoarece trebuie să-și facă injecțiile. Sper că măcar îi e cald.”

Deși aflate despre Leni prin reflecții atât de multiple, unele violente, altele directe, iar altele indirecte (de ex. La B.H.T., care putea oricum să confirme existența ei), K. Voia neapărat s-o vadă „în carne și oase, s-o poată atinge și să-i simtă mirosul”. Aut. Aranjă prin Hans Helzen, nu fără groază și cutremur, întâlnirea de mult scadentă. S-a convenit ca la această întâlnire să nu participe decât Lotte, Mehmet și „o să vă mirați când o să vedeți cine altcineva”, deoarece Leni e foarte „nervoasă”.

— După primele plimbări cu Mehmet, spuse Hans Helzen, a devenit atât de irascibilă, încât prezența a mai mult de cinci persoane îi e insuportabilă. De aceea nu vom fi de față nici soția mea, nici eu. Cel mai tare o enervează persoanele care se arată îndrăgostite de ea și emană acea

așteptare sau tensiune erotică, cum se întâmplă cu Pelzer sau Schirtenstein, dar, într-o oarecare măsură, și cu Scholsdorff.

Deoarece K. Interpretă geloasă nervozitatea aut., acesta o lămuri că el despre Leni știe totul, iar despre ea – K. – aproape nimic. Că, pe baza unor îndelungate și intense cercetări, e la curent și cu lucrurile cele mai intime din viața lui Leni, așa că uneori are impresia că e un trădător sau un complice, în timp ce pe ea – pe K. – o simte aproape, căci Leni îi e străină, oricât de simpatică i-ar fi.

Aut. Recunoaște deschis că a fost bucuros să apară în compania lui K. Cea atât de plină de curiozitate filologică și sociologică, căci fără ea – a cărei cunoștință o datora, la urma urmei, lui Leni și Haruspicăi – ar fi riscat să se molipsească de incurabila maladie de care sufereau Schirtenstein și Pelzer.

Din fericire, atenția sa iritată și așteptarea i-au fost atenuate de o surpriză. Căci cine ședea pe sofa, nu zâmbind, ci rânjind de-a dreptul din cauza stânjenelii și ținând-o de mână fără ascunzișuri pe fotele Hoyser, care se înroșise într-un fel fermecător?

Nimeni altul decât Bogakov! Un lucru era sigur: sora cea drăguță din căminul din care fugise nu trebuia să se teamă, căci îi era cald! Și dacă s-o fi îndoit vreodată cineva că Lotte e în stare să emane căldură, să știe că nu e adevărat. Și turcul era acolo și avea un aspect surprinzător de neoriental, aproape dezamăgitor: rural, rigid, deloc încurcat, într-un costum albastru, cămașă apretată și cravată (maro deschis) decentă. Stătea acolo cumva, ținând-o pe Leni de mână, ca și cum ar fi stat în anul 1889 în fața unui enorm aparat al unui fotograf care tocmai a împins placa, i-a rugat pe cei din fața lui să nu se clintească și a apăsat para de cauciuc, pentru a declanșa obiectivul. Aut. S-a simțit cuprins de sfială și i-a aruncat o privire lui

Leni, iar pe urmă a studiat-o pe îndelete. În timpul muncii sale neobosite de cercetare aut. N-o văzuse decât de două ori fugitiv, pe stradă, și anume dintr-o parte, niciodată *en face*, remarcându-i mai mult mersul mândru. Dar acum nu mai exista scăpare: realitatea trebuia privită drept în ochi. Aut. Își permite doar o remarcă simplă, mai mult un *Understatement*: merita! K. Era acolo, ceea ce era bine, căci altfel n-ar fi fost exclus să se simtă gelos pe Mehmet. Oricum, un rest de gelozie a rămas, un ghimpe al regretului că Leni visează în brațele lui, nu în cele ale aut., despre grapă, desenator și ofițer. Își tăiasse părul, vopsindu-și-l puțin în gri, așa că părea de cel mult treizeci și opt de ani. Ochiul închiși la culoare îi erau limpezi, nu lipsiți de tristețe, și cu toate că are, după cum se știe, un metru și șaptezeci și unu de centimetri, părea de un metru și optzeci și cinci, deși picioarele ei lungi arătau clar că nu face parte dintre femeile care sunt frumoase când șed. Preluă cu drăgălășenie servitul cafelei, în timp ce Lotte puneă prăjitura pe farfurii, iar Mehmet împărțea inevitabila frișca, după dorința fiecăruia: „O lingură? Două? Trei?” Deveni limpede că Leni nu e doar tăcută și retrasă, ci de-a dreptul zgârcită la vorbă, având și o timiditate care se răsfrânge pe fața ei într-un „surâs temător”. O cercetă cu bunăvoință și plăcere pe K, ceea ce pe aut. Îl umplu de mândrie și bucurie, întrebată de acesta despre Haruspica, Leni făcu un gest spre tabloul într-adevăr impunător de deasupra canapelei: nu era pestriț, ci doar viu colorat, și avea dimensiunile de un metru și jumătate pe unu și jumătate. Deși tabloul e neterminat, reflectă totuși o indescritibilă forță cosmică și multă gingășie. Opera ei de o viață, încă nefinalizată, nu are o mulțime de straturi, ci doar opt, care pot fi deslușite clar. Din cele șase milioane de conuri, pare să fi desenat între timp vreo treizeci de mii, din cele o sută de milioane de bastonașe, cam optzeci de mii. A evitat

reprezentarea în secțiune, alegând un plan orizontal și creând astfel impresia unei întinderi nesfârșite, peste care înaintezi spre un orizont care încă urmează să se formeze. Leni: „Asta e ea, adică a mia parte din retina ei, atunci când va fi gata”. Deveni aproape vorbăreață și adăugă: „Marea mea profesoară, marea mea prietenă”. Alte cuvinte nu mai rosti pe parcursul celor aproximativ treizeci și cinci de minute, cât dură vizita. Prin comparație, Mehmet păru complet lipsit de haz, căci nu dădu drumul mâinii lui Leni nici măcar când împărți frișca și nici când ea servi cafeaua, obligând-o s-o toarne cu o singură mână și ținându-i-o într-a lui pe cea liberă. Acest gest era atât de molipsitor, încât în cele din urmă și K. Începu să-i țină pe aut. De mână, de parcă i-ar fi luat permanent pulsul. Nu încăpea nicio îndoială: K. Era copleșită. Nici pomeneală la ea de obișnuita-i aroganță academică. Era cât se poate de clar că știuse de Leni, dar nu crezuse în ea. Leni figura în dosarele ordinului, dar faptul că exista într-adevăr o zguduia. Suspină adânc, transmițându-i și aut. Pulsul ei ridicat.

Observă oare cititorul nerăbdător că aici au loc happy-enduri în masă? Observă oare că pe de o parte se țin mâini, se încheie alianțe, se reînnoadă vechi prietenii – ca aceea dintre Lotte și Bogakov în timp ce, pe de altă parte, alții – Pelzer, Schirtenstein și Scholsdorff, de pildă – rămân cu buzele umflate? Că un turc, care arată ca un țăran din Rhön sau din Eifel, ajunge să se căsătorească cu femeia cea frumoasă? 'Un om care are acasă o nevastă și patru copii și care, pe baza dreptului la poligamie, despre care știe, dar de care n-a făcut uz până în prezent, nu arată nici cea mai mică urmă de mustrare de conștiință, ba i-a mai și comunicat – poate chiar direct – vreunei Suleika cum stau lucrurile. Un bărbat care, comparat cu Bogakov sau cu aut., e îmbucurător de curat, chiar de-a dreptul dichisit cu dunga lui de la pantaloni și

cu cravata lui, și căruia o cămașă apretată îi face plăcere, deoarece ține și ea de atmosfera festivă a respectivului eveniment. Care stă acolo ca și cum fotograful fictiv, cu pălărie și cravată de artist – probabil vreun pictor ratat –, tot ar mai atinge cu degetul para de cauciuc prin anul 1889, la Ankara sau la Istanbul. Un gunoier care rostogolește pubele, le ridică și le golește să fie oare legat prin dragoste de o femeie care jelește trei bărbați, care l-a citit pe Kafka, care-l știe pe de rost pe Hölderlin, care e cântăreață, pianistă, pictoriță, iubită, desăvârșită și, în același timp, viitoare mamă, de o femeie care face să bată tot mai repede și mai repede pulsul unei foste călugărițe ce s-a ocupat întreaga viață doar de problemele reflectării realității în operele literare?

Până și Lotte cea clonțoasă era tăcută, ca și cum și ea ar fi fost mișcată, pătrunsă, zguduită. Povesti, bâlbâindu-se, despre iminenta eliberare a lui Lev și despre problemele locative pe care le aducea cu sine acest fapt, mai ales că proprietarul ei refuzase să închirieze locuința unor „cărăuși de gunoaie turci”. Helzenii nu puteau renunța la a doua încăpere, deoarece Grete „mai câștiga ceva în plus” seara făcând cosmetică într-una din camere. E de asemenea imposibil „să-i înghesui pe cei cinci prieteni portughezi într-o singură cameră”. Ea însă vrea să rămână împreună cu Bogakov, pe care-l numi fără jenă „Piotr al meu”, aproape de Leni, pentru „a-i putea înfrunta” pe fiii și socrul ei. Mai spuse că ar fi de acord să meargă cu Bogakov la ofițerul stării civile și că și acesta o dorește, numai că nu poate dovedi că e văduv sau divorțat.

Leni mai contribui totuși puțin la conversație, murmurând „Margret, Margret, biata Margret”, la început cu ochii umeziți de lacrimi, pe urmă plângând de-a binelea. În cele din urmă Mehmet se așeză, printr-o mișcare care nu poate fi definită, și mai rigid decât stătuse înainte, dând de înțeles, fără

posibilitatea ca gestul lui să fie interpretat altfel, că audiența se sfârșise.

Despărțirea – „sper că nu definitivă”, după cum îi spuse K. Lui Leni, care surâse foarte drăgălaș – a fost amânată puțin în stilul obișnuit: s-au examinat pianul și fotografiile de pe pereți, s-au spus cuvinte de apreciere despre aranjamentul locuinței în ansamblu, iar tabloul de pe perete a fost lăudat cu entuziasm, apoi am mai adăstat cu toții în hol, unde Leni murmură că „trebuie să încercăm a călători mai departe cu o trăsură pământească, la care sunt înhămați cai nepământenii”, aluzie pe care nici măcar K., a cărei cultură părea fără cusur, n-o înțelese.

În sfârșit afară, pe cât se poate de banala stradă Bitzerath, K. Adoptă din nou atitudinea ei livrescă inevitabilă și ireparabilă, spunând: „Da, există și nu există. Nu există și totuși există”. O atitudine îndoielnică, după părerea aut., și care e mult sub nivelul lui K.

Totuși ea adăugă: „într-o bună zi va aduce consolare tuturor acestor bărbați care suferă din cauza ei și-i va însănătoși”.

După un scurt răstimp, completă: „Mă întreb dacă lui Mehmet îi plac dansurile de societate occidentale în măsura în care îi plac lui Leni”.

Aut. Constată ușurat că restul relatării sale va consta aproape doar din citate: o expertiză psihologică, scrisoarea unui infirmier mai în vârstă, procesul-verbal întocmit de un funcționar de la poliție. Felul în care a ajuns în posesia acestor documente constituie un secret profesional. Recunoaște că nu a procedat întotdeauna tocmai legal și nici cu absolută discreție, dar lezarea legalității și a discreției slujesc aici unui scop sfânt: obiectivitatea. Căci ce importanță are oare dacă – în cazul expertizei psihologice, care de altfel nu conține nicio apreciere discriminatorie – o funcționară a Hoyserilor (nu fata bună la toate!) pune în copiator câteva pagini dactilografiate? Prin asta Hoyserii nu pierd decât 2,50 mărci, fără a mai lua în calcul cheltuielile pe care le are firma (și să nu uităm de cele cinci milioane, cât l-a costat pe aut. Un nasture). Oare paguba n-a fost compensată printr-o cutie de praline în valoare de 4,40 mărci? Scrisoarea infirmierului i-a fost procurată aut. În original de neobosita M.v.D. Și a costat în total (cu tot cu țigările pentru M.v.D.) opt mărci, deoarece aut. A fotocopiat-o cu propriile mâini într-un mare magazin. Procesul-verbal al funcționarului de la poliție a fost primit de aut. Pe gratis. Și, deoarece nu conține nici secrete polițienești și nici politice, fiind doar un fel de studiu sociologic reușit (chiar dacă nu în mod intenționat), ar fi putut exista doar unele rețineri teoretice, nu și practice. Și acestea au fost însă eliminate la un pahar de bere – bere pe care, de altfel, tânărul polițist a insistat s-o plătească el. Dorința i-a fost înțeleasă și respectată de către aut., care n-a vrut să-i jignească pe polițist nici măcar cu un buchet de flori pentru soția sa ori

cu o jucărie frumoasă pentru băiețelul lui de un an și jumătate. (Băiețelul era „dulce”, după cum aut. A putut-o confirma, fără să o simtă, după ce a privit o fotografie. Poza soției nu i-a fost arătată! De altfel, i-ar fi venit greu să spună despre soția unui alt bărbat, în prezența acestuia, că e „dulce”.)

Începem deci cu expertiza psihologică de la întreprindere. Studiile, gândurile personale, vârsta etc. Ale expertului au rămas anonime. Respectiva tânără doamnă a spus doar că expertul e prețuit în egală măsură atât de funcționarii de la Asociația Sindicatelor Germane, cât și de cei de la oficiul pentru medierea conflictelor de muncă.

Expertul (va fi folosită în continuare abrevierea E.) I-a cunoscut deja pe Lev Borisovici Gruyten (numit în continuare L.B.G.) dintr-o primă discuție, avută cu acesta cu patru luni înaintea arestării sale. Discuția a avut loc la solicitarea șefului de personal de la firmele de salubritate a străzilor orașului. Această primă discuție a avut loc deoarece exista posibilitatea avansării lui L.B.G. În administrația internă, urmând să fie folosit câte o jumătate de zi ca om de încredere pentru numeroșii muncitori străini, precum și în funcția de consilier pe probleme de evaluare a timpului necesar îndeplinirii sarcinilor de muncă. La vremea respectivă L.B.G. A fost propus de E. Pentru aceste două munci, dar amândouă au fost refuzate de L.B.G. Evoluția psihologică alui L.B.G. A fost schițată atunci doar superficial. Între timp însă, deoarece administrația închisorii s-a arătat foarte înțelegătoare, permițând încă patru convorbiri, fiecare de câte o oră, ea a putut fi studiată mult mai intens, chiar dacă nu atât de detaliat cum ar presupune-o criteriile științifice în cazul unei persoane cu o structură atât de complicată. Cu siguranță că L.B.G. Ar fi meritat o analiză științifică intensă și amănunțită. E., care între timp predă cursuri de psihologie la o facultate de profil, se gândește să recomande unuia dintre

studenții săi cazul lui L.B.G. Ca temă pentru lucrarea sa de diplomă.

Încercarea de a elabora aici o psihogramă a lui L.B.G., chiar dacă voiește să prezinte o imagine relativ corectă, trebuie privită cu toată precauția în ceea ce privește aplicabilitatea sa științifică. Ea poate servi doar ca îndreptar pentru întreprindere, eventual ca adjuvant în viitoarele relații cu L.B.G., precum și ca încercare de a elucidă motivele acțiunilor „criminale” ale lui L.B.G.

L.B.G. A crescut în condiții extrem de nefavorabile în ceea ce privește mediul social și extrem de favorabile în ceea ce privește mediul familial. Când folosim „favorabil” pentru ultimul caz, e necesară o anumită rezervă, căci termenul cel mai potrivit ar fi „răsfăț”. Dar, judecându-l pe tânărul de douăzeci și cinci de ani, observăm că tocmai acest „răsfăț” face din el un membru folositor și bun al societății noastre, chiar dacă există și multe dereglări în comportamentul lui social.

Pentru L.B.G. Extrem de nefavorabil a fost, printre altele, faptul că a crescut ca fiu nelegitim și fără tată, așa că n-a putut reclama pentru dezvoltarea sa psihologică baza atât de importantă a copilului orfan – ca să nu mai pomenim de aceea a orfanului de război. Pentru copilul nelegitim tatăl mort nu este un alibi de copil orfan. Și deoarece, pe lângă asta, era poreclit pe stradă și la școală „pui de rus”, iar mama sa a fost batjocorită un timp drept „ibovnică a rușilor”, a înțeles că cei din jur vor să-i facă să priceapă, chiar dacă nu i-o spuneau pe față, că faptul de a fi fost conceput din pură dăruire și nu ca urmare a unei siluiri era deosebit de murdar și înjositor. A fost conceput în condiții care le-ar fi putut aduce tatălui și mamei sale pedepse extrem de grave, ba chiar pedeapsa capitală. Din acest punct de vedere era considerat și un „copil de pușcăriaș”. Toți ceilalți copii, chiar și cei nelegitimi, aveau posibilitatea psihologică să

se considere „fii ai unor soldați căzuți”, deci superiori în rang social lui L.B.G. Dar, pentru a ne exprima popular, i s-au făcut și alte neajunsuri, căci a devenit într-o măsură tot mai mare victima aceluia așeză-mint dubios (așezământ demascată public de către E. În mai multe publicații!) care se numește școală confesională. De fapt era botezat, ba chiar catolic, acel botez fiind confirmat de un anume Pelzer, care i-a fost și maestru mai târziu pentru un anumit răstimp, precum și de alte persoane. Totuși oficialitățile bisericești au insistat ca acest „botez de urgență” să fie repetat ca botez obișnuit. Cercetările intense, sistematice și precise care au fost făcute cu această ocazie i-au adus lui L.B.G. O nouă poreclă, una cât se poate de macabră. Căci devenise acum „copil de cimitir”, „copil de cavouri”, fiind „conceput și născut printre cadavre”. Pe scurt: mama sa a refuzat să-i mai boteze, în principal fiindcă amintirea primului botez, la care luase parte și tatăl lui L.B.G., îi era scumpă. Nu voia să atenueze acea amintire printr-un botez „oarecare”, dar nu voia nici să-i trimită pe băiat la „școala laică”, aflată la vreo cincisprezece kilometri distanță, și cu atât mai puțin la „protestanți” (la care nu e deloc sigur că nu i s-ar fi cerut un nou botez). Astfel L.B.G. A mai primit un stigmat, poate ultimul: era oare „creștin”, era „catolic” sau nu era?

Data fiind situația, termenul „răsfăț” e atât de relativ, încât aproape că dispăre. L.B.G. Avea și o mulțime de „mătuși” – tanti Margret, tanti Lotte, tanti Liane, tanti Marja dar în primul rând pe mama lui, deci numai femeii care-l „răsfățau”. Mai avea „unchi” și „veri”, înlocuitori de tată și frați: unchiul Otto și Piotr, verii Werner și Kurt. Mai sălășluia în el și amintirea iubitului său bunic, cu care „șezuse ani în șir pe malul Rinului”. Deci faptul că mama sa îl oprea să frecventeze școala cât mai des cu putință, chiar dacă uneori sub pretexte cusute cu ață albă, poate fi considerat

acum ca o reacție instinctivă sănătoasă. Deși L.B.G. A demonstrat o extraordinară voință psihică de a se elibera în mod voluntar din „cuibul de răsfăț”, ieșind în stradă la joacă, încasând și dând pumni, e îndoielnic că ar fi suportat constrângerea cotidiană a școlii. Dacă L.B.G. Ar fi fost – ipotetic vorbind – un copil slăbuț sau bolnăvicios, n-ar fi suportat mai mult de paisprezece ani această constrângere masivă și multilaterală a mediului din jur. Sinuciderea, depresia ireversibilă sau criminalitatea agresivă ar fi fost urmări firești. L.B.G. A uitat multe lucruri neplăcute, iar pe altele le-a dat deoparte. Ce n-a putut uita și nici da deoparte a fost faptul că „unchiul” Otto, care până atunci fusese atât de drăguț cu el, l-a lipsit în cele din urmă de compania „verilor” săi Werner și Kurt, care, fiind cu cinci și cu zece ani mai mari, constituiau pentru el acea protecție pe care se putea bizui și nu trebuia să și-o construiască singur. Prăpastia socială care s-a căscat între timp între el și verii săi, precum și răzbunarea și îndârjirea, ar putea constitui și motivele firești ale „criminalității sale, care a constat în falsificarea neîndemânatică a două polițe. Pentru E. A rămas neclar chiar și după a cincea întrevedere dacă neîndemânarea cu care a fost făcută falsificarea trebuie considerată o provocare conștientă sau una inconștientă la adresa unchiului și a verilor. Cum această falsificare a fost repetată de câteva ori (în total de patru ori), fiind de trei ori mușamalizată și constituind doar a patra oară obiectul unui denunț, iar în toate cele Patru falsificări se găsea aceeași greșeală (completarea greșită a rubricii: în litere), e de presupus că e vorba de o provocare conștientă, care trebuie văzută în contextul transferului de proprietate dintre familia Gruyten și familia Hoyser în timpul războiului.

Cum a compensat însă L.B.G., ca mic copil și ca adolescent, faptul că a fost rănit atât de des? Compensația din sânul familiei, numită aici global

„răsfăț”, nu-i putea fi suficientă, așa că L.B.G. A trebuit să dea dovadă și de inițiativă personală, mai ales când și-a dat seama că, după plecarea „verilor” săi, nu se putea bizui prea mult pe mama sa și pe numeroasele lui mătuși. Așa că a fost nevoit să înțeleagă instinctiv că, la urma urmei, trebuie să devină „bărbatul din casă”, mai ales că trebuie să fi observat de timpuriu cât de neajutorată și de ușor de rănit era mama sa.

De acum trebuie să introducem deja noțiunea de „refuz de a munci” (în cele ce urmează abreviată prin r.m.). În primul rând: r.m. La școală, unde s-a găsit la un moment dat în pericol de a fi transferat la o școală ajutătoare, resp. La o școală specială. Deși e, neîndoielnic, dotat și inteligent, L.B.G. S-a comportat aici așa cum societatea – bazându-se pe automatism – se aștepta să se comporte un tânăr cu atâtea caracteristici asociale. A fost un elev mult mai prost decât ar fi putut să fie, simulând chiar, până la un anumit grad, tâmpenia. Evita repetenția doar când, din cauza repetării clasei, se ivea pericolul școlii ajutătoare, iar pe aceasta – mutarea la o școală ajutătoare – o evita doar pentru că mama lui se înspăimânta la gândul drumului lung până acolo. Îi mărturisii lui E. Că „i-ar fi făcut plăcere să meargă la școala ajutătoare”, dar că pe atunci ea se afla într-o suburbie îndepărtată. Mama lui era la serviciu și, deoarece L.B.G. Preluase de timpuriu unele sarcini domestice, până și drumul lung până acasă ar fi stricat din plin „anumite rosturi gospodărești”.

Paralel cu r.m., la școală se făcu simțită și o îndărătnică „intensificare a capacității de a munci” (abreviată în cele ce urmează i.c.m.), care nu „i-a adus nimic” în activitatea școlară. La vârsta de treisprezece ani știa să citească și să scrie fluent în rusește, grație amabilității unui cunoscut al mamei și al bunicului său, care-i dădea lecții de trei ori pe săptămână. Să nu uităm: limba tatălui său! Trebuie să spunem că-i uimea, dar, mai bine zis – având în

vedere situația psihologică a pedagogului obișnuit din școlile generale de la acea vreme –, îi călca, din păcate, pe nervi pe profesorii săi, recitându-le din lirica rusească, de la Pușkin la Blok, în timp ce la gramatica germană se dovedea a fi la nivel de școală ajutătoare. Dar nu numai enervant, ci de-a dreptul provocator a fost considerat faptul că el, ajuns cu chiu, cu vai, la treisprezece ani, în clasa a cincea, își confrunta profesorii – și încă fără să fi fost provocat – cu Kafka, Trakl, Hölderlin, Kleist și Brecht și cu poeziile unui poet încă neidentificat, ce scria în engleză și era de origine irlandeză.

Dar ajunge cu exemplele. E. Constată: aici e vorba de o polarizare extremă față de societate, căci acolo unde munca ar putea „aduce” ceva, deci la școală, avem de-a face cu r.m. În același timp însă, acolo unde munca nu „aduce” nimic, deci în afara școlii, e practică i.c.m.

Această polarizare extremă rămâne specifică vieții lui L.B.G. Ea devine, pe măsură ce el crește și se eliberează printr-o reacție sănătoasă de „răsfățuri”, o tensiune din care își extrage rezistența și puterea de supraviețuire. Acest model nu suferă modificări esențiale până ce împlinește paisprezece ani. La această vârstă, cu puțin înainte de a termina școala generală, L.B.G. Devine pentru prima oară „criminal” și anume într-un context despre care E. Poate doar relata; nu-l poate analiza exact, deoarece îi lipsește accesul interior și exterior la materialul supus analizei, care ar presupune și un cuprinzător studiu psiho-religios și istoric. Așa că aici vor fi citate doar datele respectivului eveniment: lui L.B.G., care luase parte sporadic la orele de *religie* și de obicei doar în condiții care-i aduseseră atât lui, cât și preotului numai supărări, îi fuseseră refuzate – mă folosesc de expresia lui – „tainele spovedaniei și ale împărtășaniei, pe vremea aceea nu atât din cauză că, după părerea lor, n-aș fi fost botezat, ci pentru

că eram considerat îndărătnic, trufaș, arogant sau, în orice caz, nu destul de umil și deoarece mă ocupasem – deși ca laic –, întru câțva intens și dornic de cunoaștere, de literatura religioasă. Ăsta-i enerva pe profesori, adică pe preoții care predau religia”, așa că „împărtășirea cu cele două taine” a fost condiționată de „supunerea” sa. L.B.G. Însă, care deja dorea să se împărtășească cu aceste taine – după cum o recunoaște el însuși – din considerente principiale și mistice, ajunse în posesia ostiei sfințite, pe care după aceea o mănca „printr-un sacrilegiu, prin hoție, mai exact spus, adică prin profanarea altarului”. S-a iscat un mare scandal și L.B.G. Ar fi ajuns de pe atunci în închisoarea pentru minori dacă n-ar fi intervenit pentru el un preot fără prejudecăți și care avea experiență psihologică. „De atunci”, i-a spus L.B.G. Lui E., „mă împărtășesc doar dimineața, la micul dejun, împreună cu mama mea”.

Până la vârstă de paisprezece ani se face simțită și o altă i.c.m.: o componentă anancastică, o predilecție obsesivă pentru ordine, o pornire de a face curățenie, care trebuie pusă în legătură cu pubertatea, care începea să se instaleze la el. Nu curăța doar strada, grădina și locuința, ci încearcă să facă același lucru și în timpul plimbărilor, ridicând frunzele căzute. Și chiar dacă acest comportament poate fi interpretat drept „feminin”, având în vedere că trăia într-un mediu predominant feminin, între opt și treisprezece ani jucăriile lui preferate sunt tot soiul de măhuri. Ca explicație psihologică a acestui fenomen putem să adăugăm că, față de o lume care-l înjosește și-l murdărește permanent, el încearcă să promoveze și să practice – din nou ca pe un sprijin polarizator – curățenia.

L.B.G., care a părăsit școala în clasa a șasea cu un certificat întocmit fără prea multă bunăvoință, nu avea nicio șansă să-și găsească un loc bun unde să-și înceapă ucenicia. A intrat ca muncitor necalificat – din nou unealta principală i-a fost

mătura! – în grădiniara unui anumit Pelzer, pe urmă, cu aceleași însărcinări, la un anume Grundtsch, de unde a fost preluat de administrația cimitirului. Mai târziu a fost transferat la serviciul de salubritate al orașului, pe cheltuiala căruia a făcut școala de șoferi, obținând carnetul de conducere. Lucrează acolo de șase ani și dacă facem abstracție de o anumită tendință a lui de a-și prelungi zilele libere de la sfârșitul săptămânii și concediile, neluând în considerare nici justificata mânie din momentele când dă dovadă de prea mult r.m., atunci actualul său patron e cât se poate de mulțumit de el. I.c.m. A lui L.B.G. A fost dovedită în ultimii șase ani exclusiv față de mama sa, pe care a îndemnat-o să nu mai lucreze, deși e relativ tânără și capabilă de muncă. El a fost cel care i-a adus ca subchiriași muncitori străini, cu familiile acestora. Faptul că unul dintre acești muncitori a devenit în cele din urmă iubitul ei a declanșat la L.B.G., a cărui puternică afecțiune pentru mama sa e incontestabilă, o reacție surprinzător de slabă. Chiar și atunci când i s-a comunicat că mama lui e indubitabil gravidă cu un străin de origine orientală, a exclamat ușurat (E. Ar adăuga că suspect de ușurat): «Slavă cerului, asta înseamnă că voi avea un frățior sau o surioară!» În vocea lui s-a făcut simțită totuși o anumită sugrumare, chiar dacă ea a putut fi percepută doar de o ureche exersată.

Ar fi însă greșit să considerăm că sursa acestei sugrumări ar proveni doar din zona complexului lui Oedip, căci are la bază, în mod cert, și o anumită teamă, pe deplin justificată, la gândul dificultăților pe care i le vor face cei din jur. Căci L.B.G. Se identifică cu copilul care e pe drum și știe din proprie experiență la ce dificultăți trebuie să se aștepte acesta.

Bănuiala că aici ar putea fi vorba și de gelozie nu trebuie exclusă, dar ea trebuie redusă la proporții foarte modeste. Cercetările întreprinse

asupra tovarășilor lui de muncă de aceeași vârstă au arătat nu doar faptul că femeile și fetele îl plac pe L.B.G., dar și că el nu ezită să se folosească de consecințele acestei stări de lucruri.

E de presupus faptul că muncitorii de la salubritate îndeplinesc ocazional rugăminți speciale ale unor oameni care nu mai pot scăpa de gunoaie, în felul acesta apar contacte neprevăzute. Asemenea „întâmplări” – adică dorința unor oameni de a fi se lua gunoiul în cantități mult peste cele prevăzute, în schimbul unui bacșiș – sunt tolerate de administrație, având în vedere situația dificilă care există în transportul resturilor menajere.

Oricât de armonioasă ar părea imaginea lui L.B.G. Prezentată până acum, trebuie să spunem totuși că la el există dereglări în privința relațiilor cu societatea. Deși aceste dereglări au apărut din necesitatea lui de a se apăra, ele vor fi totuși prezentate ca atare.

Chiar și o persoană fără cunoștințe speciale de psihologie poate observa că la L.B.G. Se fac simțite mai ales:

1. *Un complex de*, explicabil prin faptul că a fost mereu constrâns să se identifice cu tatăl său și cu mama sa. Ca adult, acest complex îl face să se fixeze asupra străinilor; după trei luni de închisoare, asupra deținuților. Dacă îi considerăm și pe deținuți niște „străini în societate”, atunci din acest complex de solidaritate rezultă

2. *xenofilia*, care se face simțită printre altele în

3. *xenofilologie*, adică dorința de a învăța limba străinilor. (L.B.G. Urmează deja de luni întregi un curs de limbă turcă.) O persoană (E. E înclinat să folosească aici cuvântul „personalitate”, deși are unele rețineri) ca L.B.G., cu o sensibilitate și o inteligență ample, care nu are altă posibilitate decât aceea de a se adapta, „trădându-se” în acest fel atât pe sine, cât și punctele sale fixe de identificare, sau de a se păstra pe sine și

respectivale puncte fixe de identificare prin inadaptare, interiorizează un conflict permanent între ceea ce poate deveni în societate și dotarea sa naturală. Așa că această persoană (personalitate?) a avut permanent nevoie de obstacole, pe care mai târziu și le-a creat în mod artificial, pentru a primi o certificare atât în fața lui însuși, cât și în fața societății. Dacă ne gândim că un asemenea individ obține prin această atitudine, așa cum se presupune de obicei – și pe drept cuvânt –, anumite avantaje (internări prelungite în spital, obținerea pe nedrept a unei pensii sau a unui concediu fără salariu etc.), atunci L.B.G. Este 4. Un *simulant* care – exagerând puțin – simulează nu pentru a obține avantaje, ci dezavantaje și pentru a-și satisface în acest fel complexul său de solidaritate și înclinațiile sale xenofile. În acest sens, falsificările de polițe trebuie înțelese tot ca „simulări” și nu „propriu-zis criminale”. Faptul că unele simulări îi aduc totuși în cele din urmă avantaje (de ex. Dovezile de încredere din partea muncitorilor străini, ce aduc a venerație) ține de dialectica unui asemenea mod de existență, care face „manifest” – cum s-ar exprima colegii marxiști – un astfel de model sau principiu social.

Mai trebuie studiat și faptul că la L.B.G. Întâlnim acel r.m. Între timp a ajuns să fie avansat șef de coloană („Mai sus nu vreau să urc!”), funcție în care a dovedit surprinzătoare calități organizatorice. După ce s-a informat despre condițiile în care se transportă gunoiul, precum și despre condițiile de trafic în care trebuiau să-și desfășoare activitatea mașinile încredințate lui, a izbutit să planifice în *asemenea fel* pregătirea pubelelor și golirea lor, *încât coloana își îndeplinea sarcinile cu două ore, uneori chiar cu trei ore mai devreme decât era planificat*, și asta fără a munci nebunește. Astfel L.B.G. A fost surprins făcând pauze extrem de *lungi cu coloana sa*, care însă nu impietau asupra muncii. Solicitat

să-și pună experiența organizatorică la dispoziția șefului planificării, a refuzat, trecând din nou la vechiul mod de a munci, mai ales că din partea populației se manifestaseră nemulțumiri legate de lungile pauze care, fiind vorba de muncitori străini, mai erau și zgomotoase, nemulțumiri sesizate și de presă. Acest comportament a dus la prima întrevedere dintre E. Și L.B.G., deoarece se intenționa să i se intenteze un proces pentru neîndeplinirea obligațiilor de serviciu, ceea ce, la sfatul lui E., nu s-a mai întâmplat. (E. Face aici trimiteri la cazul funcționarului de administrație H.M., în care el a funcționat de asemenea ca E. Și în care a folosit pentru prima dată noțiunea de r.m., între timp intrată în literatura de specialitate privind conflictele de muncă. H.M., care își termina în două ore și jumătate munca pentru care erau socotite necesare opt ore, s-a îmbolnăvit psihic grav după ce – spre deosebire de L.B.G. – a elaborat un model de lucru, eșuat din cauza șicanelor colegilor săi. După ce s-a refăcut, și-a reluat munca, de data aceasta la un alt serviciu. Fiind însă obligat să petreacă șase ore și jumătate de „inactivitate” la birou, a dat în judecată serviciul pentru „restituirea a șase ore și jumătate irosite zilnic”, pe care le solicita drept timp liber. După respingerea cererii, H.M. S-a îmbolnăvit și mai grav și, deoarece cazul său stârnise o oarecare vâlvă, a fost angajat de o companie industrială, unde contribuie din plin la i.c.m. A întreprinderii, mai ales că între timp s-a însănătoșit complet. În cazul lui H.M., relatat de E., reproșul de r.m. Se referea doar la refuzul de a sta în birou timpul de muncă prevăzut. R.m. Este un fenomen care se răs- pândește tot mai tare și care face încă o mulțime de greutăți societății axate pe performanță.)

În cazul lui L.B.G. R.m. Constă în faptul că, deși își îndeplinește obligațiile de serviciu, nu-și pune complet la dispoziția patronului inteligența și

talentul organizatoric, asta deși i s-a propus o substanțială mărire a salariului. Societatea modernă ar putea cere de la un computer calcularea minimului și maximului, respectiv a valorii medii. Dar elaborarea caracteristicilor esențiale ar putea fi efectuată doar de un colaborator experimentat, capabil de abstractizare, așa cum e L.B.G., căci aceste caracteristici sunt extrem de complicate în cazul transportului gunoiului, unde pot apărea elemente neprevăzute, materializate în gâturi ale traficului rutier și în accidente. Să nu uităm că aceste ambuteiaje și accidente sunt dependente de topografia specifică. Și dacă ne gândim că s-ar putea raționaliza nu doar problemele locale ale transportului gunoiului, ci și cele regionale și supraregionale, prejudiciile pe care L.B.G. Le aduce economiei naționale nici nu pot fi calculate. Acesta e motivul pentru care putem vorbi de un considerabil r.m.

Deoarece E. A avut interesul să controleze și toate funcțiile fizice ale lui L.B.G., l-a rugat pe medicul închisorii să stabilească înălțimea și greutatea lui și să-i examineze și toate funcțiunile organice. Rezultatele tuturor analizelor: negative. Chiar și consumul de alcool și nicotină e normal și, în orice caz, nu apar tulburări datorate narcoticelor. N-a putut fi constatat nici măcar un singur simptom al vreunei boli, dacă facem abstracție de o dioptrie de 0,5 la ochiul drept. Dar pentru că, pe de o parte, s-au constatat serioase tulburări în privința relațiilor cu societatea și o demonstrabilă alterare de comportament și, pe de altă parte, fiecare din aceste tulburări ar trebui să-și afle confirmarea și în sistemul endocrin al lui L.B.G., E. Nu-și poate explica această normalitate altfel *decitprin* acea permanentă polarizare extremă, care creează aici un echilibru. Dacă s-ar întâmpla ca acest "echilibru complicat, creat sub o tensiune interioară mereu înaltă, să nu se realizeze, L.B.G. S-ar îmbolnăvi în scurt timp de un diabet grav, de

hepatită sau ar suferi, probabil, de colică renală. Din această cauză nu se poate face recomandarea de a fi eliberat înainte de termen din închisoare, deoarece doar penitenciarul îi oferă posibilitatea polarizării, doar aici își satisface complexul de solidaritate și xenofilia. E de asemenea posibil – în orice caz, nu e exclus – ca L.B.G. Să fi căutat să ajungă în situația extremă pe care o reprezintă închisoarea pentru a păstra o anumită tensiune socială, care începuse să slăbească. Lui E. Îi e cunoscut faptul că între timp a avut loc o puternică manifestare de solidaritate cu mama lui L.B.G. Și deci posibilitatea de polarizare trebuie considerată ca redusă. Așadar, ispășirea completă a condamnării nu poate fi în acest moment decât benefică, mai ales că în acest fel nu va fi întrerupt nici procesul de glorificare care se face simțit la colegii lui de muncă.

E. Nu se poate hotărî să accepte o nouă teorie, elaborată de către prof. Hunx, care o aplică la L.B.G. E vorba de noțiunea de „simulare a normalității”, contestată până în prezent, pe care prof. Hunx crede că a izbutit s-o constate la persoanele care s-au supus testului său. Aceste persoane ar camufla o puternică, deși latentă, predispoziție homo- sexuală printr-o activitate heterosexuală extremă, pe baza unei „compensări reglate isteric” (Hunx). Sprijinindu-se pe o analiză nouă, științifică și exactă a unor vechi rapoarte ale Inchiziției, Hunx reduce „frumusețea” vrăjitoarelor, „farmecul *lor* trupesc și fascinația pe care o exercitau”, așa-zisa lor „artă a iubirii”, bazată pe cunoștințe asupra secrețiilor interne aflate la un nivel mult înaintat față de epoca în care trăiau, la acea „compensare reglată isteric”, care tăinuia „adevărata lor natură”.

E. Nu poate accepta ideea că la L.B.G. Ar fi vorba de o „simulare a normalității”, ci mai degrabă de un refuz de a fi normal, deși predispoziția e normală. Faptul că transportul

gunoiului e dorința și scopul profesiei sale demonstrează că a căutat instinctiv polarizarea adecvată: exercită o profesiune care slujește îndepărtării gunoiului, fiind considerată totuși murdară.

Scrisoarea către Leni a infirmierului B.E., în vârstă de aproximativ cincizeci și cinci de ani:

Stimată doamnă Pfeiffer,

Scrisoarea dumneavoastră către profesorul Kernlich mi-a căzut întâmplător în mână pe când făceam ordine pe biroul lui, sarcină cuprinsă în îndatoririle mele de serviciu, și-i puneam în ordine notițele necesare pentru întocmirea unor expertize pe care de obicei mi le dictează. Prin faptul că răspund la scrisoarea dumneavoastră comit un abuz de încredere care m-ar costa scump dacă dumneavoastră n-ați păstra cea mai desăvârșită discreție – lucru de care vă rog din toată inima – față de prof. Kernlich, față de colegii și colegele mele și față de călugărițele care lucrează aici ca surori. Deci presupun discreția dumneavoastră ca pe un lucru de la sine înțeles. Comit această indiscreție cu neplăcere, căci trădez secrete profesionale a căror păstrare mi-a devenit a doua natură după mai bine de doisprezece ani, de când lucrez la clinica dermatologică. N-o fac doar din cauza scrisorii dumneavoastră îndurerate și nici din pricină că păstrez amintirea tristeții dumneavoastră adânci și sincere, pe care am observat-o la înmormântarea doamnei Schlömer. Nu. Scriindu-vă, îndeplinesc un fel de misiune sau împuternicire din partea defunctei, care a suferit cumplit din cauza sistării complete a vizitelor în ultimele ei paisprezece zile de viață, sistare care – fapt ce trebuie subliniat în mod deosebit – era absolut necesară. Cu siguranță că vă aduceți aminte de mine: am avut de două sau trei ori ocazia să vă conduc la defunctă pe vremea când vizitele mai erau încă permise. Dar deoarece de

mai bine de un an îmi desfășor activitatea aproape exclusiv în biroul domnului profesor, ajutându-l la strângerea materialului pentru întocmirea expertizelor, buletinelor medicale etc., poate că nu vă aduceți aminte de mine ca infirmier. Dar păstrați, poate, în memorie imaginea bărbatului mai în vârstă, grasuț și chel, îmbrăcat într-un palton maro închis, ce stătea mai la o parte la înmormântarea doamnei Schlömer și plângea îngrozitor. Poate că v-ați gândit că e vorba de un iubit de-al ei pe care dumneavoastră nu-l cunoșteți. Dar n-a fost vorba de așa ceva și dacă adaug un „din păcate”-nu tocmai convins și nu chiar din adâncul inimii, vă rog să nu vedeți în asta o jignire adusă atât de scumpei dumneavoastră defuncte și nici vreo încercare de-a mea de a crea între noi o intimitate agasantă. E adevărat, nu mi-a fost dat să-mi găsesc tovarășă de viață, deși am început de câteva ori legături cu intenții matrimoniale. Acestea însă nu s-au putut realiza – pentru a fi sincer față de dumneavoastră –, nu numai din cauza ticăloșiei respectivelor persoane, ci și din pricina profesiei mele (care mă aduce, prin natura ei, în permanent contact cu bolile venerice), precum și a nenumăratelor gărzi de noapte, pe care am acceptat să le fac voluntar.

Domnul profesor nu vă va răspunde la scrisoare, deoarece nu sunteți rudă cu defuncta. Dar și dacă ați fi, el tot n-ar avea obligația să vă comunice, așa cum solicitați, chestiuni mai de „amănunt” în legătură cu moartea doamnei Schlömer. Lucrul acesta e interzis de jurământul hipocratic, precum și de obligația de a tăcea a infirmierului, pe care nici eu nu vreau s-o încalc. Oricum, comit o oarecare indiscreție, chiar dacă nu una totală, când vă relatez câte ceva din ultima săptămână de viață a prietenei dumneavoastră defuncte. Iată motivul pentru care vă rog din tot sufletul să nu faceți uz în niciun fel de această scrisoare. Desigur, faptul că în certificatul de deces apare drept cauză a

decesului refuzul inimii de a mai funcționa și totala întrerupere a circulației sangvine corespunde pe de-a-ntregul realității. Dar eu vreau să vă povestesc cum de s-a ajuns aici, căci doamna Schlömer era într-o stare vizibil ameliorată a bolii ei acute. Pentru început vreau să vă spun că infecția gravă care a adus-o pe prietena dumneavoastră în staționarul nostru a fost contractată de ea de la un om de stat străin. Dumneavoastră știți, probabil, mai bine decât mine că prietena dumneavoastră renunțase deja de doi ani la felul ușuratic de viață pe care-l dusesse mai înainte. După ce primise moștenirea părinților ei, se retrăsese la țară, pentru a-și încheia acolo viața cu demnitate, în contemplație și tristețe. În natură, după cum o știți mai bine decât mine. N-a fost în niciun caz o târfă, nici măcar o ușuratică, ci mai degrabă o femeie permanent prinsă în tumultul anumitor plăceri ale bărbaților. Nu prea putea spune „Nu” atunci când bănuia că le putea face altora o bucurie. Mă simt îndreptățit să formulez astfel părerea mea, căci doamna Schlömer mi-a povestit în noaptea premergătoare morții ei întreaga sa viață, pomenind toate detaliile „alunecării” ei; și chiar dacă eu nu sunt omul care – după doisprezece ani de serviciu într-o clinică dermatologică universitară și mai ales după ce am trăit lucrurile pe care urmează să vi le relatez – să încline înspre idealizarea sau romantizarea profesiei de prostituată, un lucru știu sigur: cele mai multe dintre aceste femei mor nenorocite, bolnave, murdare, cu cele mai înfiorătoare blasfemii pe buze. Majoritatea sunt atât de putrede, încât niciuna dintre veselele fițuici care se ocupă cu sexul nu le-ar reproduce fotografia pe copertă. Au parte de cea mai nenorocită moarte pe care v-o puteți imagina: părăsite, stricate până în măduva oaselor, fără nicio bucurie și sărace. Iată și motivul pentru care mă duc la mai toate înmormântările

lor, căci nu le însoțește decât o soră de caritate și un preot care oficiază din rutină.

Cum să ajung oare, fără alte ocolișuri, la tema aceea extrem de gingașă, care rămâne la fel de penibilă chiar și dacă îmi închipui că sunteți o femeie modernă și deschisă, ce a fost măritată și nu e cu totul nefamiliarizată cu anumite detalii care urmează a fi pomenite? Și eu am fost cândva „medicinist”, chiar dacă n-am devenit medic. Războiul e vinovat că am rămas doar la serviciul sanitar – dar nu numai el, ci și frica ce mă cuprindea în fața examenelor, mai ales în fața colocviului preclinic. Am adunat însă atâtea cunoștințe și atât de multă experiență în spitalele militare germane și sovietice, încât în 1950, la treizeci și cinci de ani, odată întors din prizonieratul sovietic, m-am putut da cu ușurință drept medic și am și practicat cu succes această profesiune până în 1955, când am fost condamnat ca escroc. Am petrecut câțiva ani în detenție, fiind eliberat înainte de termen la intervenția profesorului dr. Kernlich, cu care lucrasem împreună în 1937, pe când eram student. El a fost și cel care mi-a oferit adăpost și un loc de muncă. Asta s-a întâmplat în 1958. Cunosce, așadar, ce vasăzică viața unui om prihănit. În treacăt fie spus: în cei cinci ani de practică „medicală” nu am făcut nici măcar o singură greșală. Ei, acum știți cu cine aveți de-a face; cel puțin lucrurile *acestea* au fost spuse. Cum să ajung însă la cealaltă chestiune? O să încerc să iau taurul de coarne! Prietena dumneavoastră Margret ajunsese la un asemenea stadiu de vindecare, încât exista posibilitatea externării în șase până la opt săptămâni. Orice vizită o obosea, chiar și vizitele celui impenetrabil și *totuși* simpatic domn, care o vedea adesea în *ultima vreme* (!!! – provenite de la aut.) și în care am *bănuir* la început un fost iubit, pe urmă un *proxenet*, iar în cele din urmă un funcționar de la *serviciul Protocol*, și anume cel ce

a combinat-o atât de funest cu acel om de stat străin pe care (după propria ei mărturie) trebuia să-i facă să aibă „*chef* să semneze contractul” – și i-a și făcut, după ce alte doamne n-au fost în stare să obțină acel „*chef* să semneze contractul”. Doar că, la puțin timp înainte de externare, s-a întâmplat ceva ciudat, ceva paradoxal. Însă chiar și după ce am fost student la Medicină și am avut ani de-a rândul un cabinet „medical”, chiar și după cei aproape treizeci și cinci de ani de când mă aflu în contact cu jargonul clinic al „crailor”, tot îmi vine greu să-i scriu unei doamne ca dumneavoastră lucruri a căror rostire ar fi și mai dificilă. Stimată doamnă Pfeiffer, e vorba de acel mușchi care reacționează și funcționează atât de complicat fizic, biochimic și psihic și care în mod obișnuit e numit organul sexual bărbătesc. N-o să vă surprindă (ah, sunt atât de ușurat că am scris în sfârșit cuvântul!) că acestui organ distinctiv femeile care populează de obicei spitalul nostru nu îi dedică apelative prea gingașe. Preferate sunt, au fost și vor fi, probabil, mereu prenumele bărbătești, în timp ce epitetul vulgar, deși sunt cât se poate de îngrozitoare, corespund totuși mediului, păstrându-și un caracter obiectiv și aproape clinic, care le face mai puțin vulgare decât epitetul „selece”. Dar chiar în săptămânile în care prietena dumneavoastră a început să se însănătoșească, prenumele bărbătești folosite pentru respectivul organ distinctiv căpătară o notă de-a dreptul neroadă în spitalul nostru. Trebuie să știți, stimată doamnă Pfeiffer, că în asemenea clinici staționare se ajunge uneori la adevărate excese de nerozie, cunoscute poate doar în internatele de fete. Și ceea ce e mai rău e că aceste excese se transmit și personalului.

Din câte am putut constata în cei trei ani de detenție, această „transmitere dialectică” are loc și între deținuți și paznici. Călugărițele, surorile deci, au oricum uneori o anumită tendință spre nerozie,

așa că se lasă cuprinse de ea mai ales în staționările dermatologice. Lucrul acesta nu trebuie disprețuit, căci constituie mai degrabă un fel de legitimă apărare. Călugărițele au fost cât se poate de drăguțe cu prietena dumneavoastră, închizând foarte des ochii la vizite, cadouri, alcool și țigări, dar, deoarece unele dintre ele se află de treizeci, ba chiar de patruzeci de ani în permanent contact cu femei suferind de boli venerice, și-au însușit în anumite cazuri – legitimă apărare! – jargonul acestora, contribuind nu arareori la propagarea lui. Mai trebuie să vă comunic un lucru ciudat, care nu vă va surprinde, ci probabil că vă va confirma părerea pe care ați avut-o: doamna Schlömer era cât se poate de rușinoasă. La început doar au necăjit-o, căci, cum vorbeau în contextul pomenit despre „Gustav Adolf”, „Egon”, „Friedrich” etc., doamna Schlömer nu-și dădea seama despre ce e vorba, ceea ce lor le provoca o veselie nestăpânită. Zile și nopți de-a rândul a domnit un haz nebun, la care au luat parte și călugărițele. Fiorosul joc s-a limitat la început la folosirea unor prenume extrem de protestante: „Prea des te-a vizitat Gustav Adolf” sau „L-ai iubit prea mult pe Egon” etc., etc. Dar de îndată ce doamna Schlömer și-a dat seama despre ce e vorba – căci aluziile deveneau tot mai transparente, pentru „a o face să-și piardă blestemata-i nevinovăție” (pacienta K.G., în vârstă de peste șaiszeci de ani, de profesie proxenetă) –, începu să se înroșească violent la rostirea oricărui prenume bărbătesc. Faptul că roșea atât de des și de violent a fost însă considerat un semn de sensibilitate exagerată și de fățarnicie, așa că fiorosul joc s-a intensificat până la cel mai cras sadism. Iar apoi, pentru ca oroarea să fie desăvârșită, în respectivul *context* începură să fie folosite și prenume feminine. Foarte agreate erau combinațiile de prenume extrem de protestante cu altele extrem de catolice, care erau denumite „căsătorii mixte” – de

exemplu Alois și Luise etc. În cele din urmă, pentru a mă exprima astfel, doamna Schlömer se înroșea mai tot timpul; se înroșea chiar și atunci când pe coridor era strigat un nume de vizitator, călugăriță sau soră într-un context complet nevinovat. Pornite pe această cale oribilă și revoltate în sinea lor de o sensibilitate pe care nu voiau să i-o accepte doamnei Schlömer, femeile au intensificat și mai mult tortura, trecând la blasfemii. Se vorbea acum doar de Sfântul Alois, care a fost totuși cândva patronul celor fără de prihană, de Sfânta Agatha etc. Și nu era nevoie de prea multă sensibilitate psihologică pentru a-ți da seama că doamna Schlömer nu numai că se înroșea, dar și țipa de durere sufletească atunci când era pomenit „Heinrich” sau „Sfântul Heinrich”.

Însă și înroșirea are, stimată doamnă Pfeiffer, cauzele ei medicale. Fenomenul numit înroșire se produce de obicei printr-o irigare bruscă și abundentă a capilarelor pielii de pe față, provocată de bucurie sau jenă (cum era cazul la doamna Schlömer), fenomen în care sistemul nervos vegetativ joacă un rol de seamă. Alte cauze ale înroșirii – cum ar fi, de pildă, efortul – nu își au locul aici. La doamna Schlömer permeabilitatea capilarelor era oricum foarte ridicată. Se formau extrem de repede așa-zise hematoame (numite popular „vânătăi”) și *purpura*, care ar putea fi numite *vulgo* „pete roșii”. Din cauza lor, stimată doamnă Pfeiffer, a murit prietena dumneavoastră, căci în cele din urmă întregul ei corp era acoperit de hematoame și *purpura*, fapt pe care la început doar l-am presupus, dar care mai pe urmă s-a confirmat. Sistemul ei nervos vegetativ fusese suprasolicitat, așa că circulația sangvină i-a slăbit și inima a încetat să-i mai funcționeze. Și, deoarece înroșirea se transformase la doamna Schlömer într-o nevroză masivă, roși în seara dinaintea nopții în care a murit până și la auzul

litaniei tuturor sfinților, pe care călugărițele o cântau în capelă. Știu că nu mi-aș putea demonstra niciodată științific teoria, adică afirmațiile mele. Totuși mă simt obligat să vă comunic că prietena dumneavoastră Margret Schlömer a murit din cauza înroșirii.

Când ajunsese prea slăbită pentru a mai păstra șirul povestirii, șoptea doar „Heinrich, Heinrich, Leni, Rahel, Leni, Heinrich” și, deși era clar că venise momentul să fie împărtășită cu sfintele taine, am renunțat în cele din urmă să îngădui așa ceva. Ar fi chinuit-o prea tare, căci blasfemia întrecuse deja orice limită și ajunseseră să-i pomenească în contextul știut pe „Mântuitor”, pe „pruncul Iisus”, pe Madona, Sfânta Maria, Fecioara Preacurată, cu toate epitetele respective, extrase până și din *Litania lauretană*, ca *rosa mystica* etc. Un text liturgic rostit pe patul morții ar fi chinuit-o în loc să o consoleze.

Consider de datoria mea să adaug că, în afara numelor Heinrich, Leni și Rahel, doamna Schlömer a vorbit prietenos, ba de-a dreptul cu dragoste, despre „bărbatul care vine uneori aici”. Probabil că se referea la acel vizitator mai mult dubios decât misterios.

Vă rog să nu vedeți în faptul că-mi termin scrisoarea prin cuvintele „cu sinceră considerație” o folosire convențională a anumitor formule de încheiere. Și, deoarece nu-mi pot permite să folosesc formula „Cu drag “, căci ar exprima o oarecare obrăznicie, îngăduiți-mi să adaug:

Cu salutări prietenești, al dumneavoastră
Bernhard Ehiwein

După multă chibzuială, K. A hotărât – căci acum intervine energic în felul în care trebuie continuată relatarea – ca procesul-verbal al funcționarului de poliție să nu fie citat cuvânt cu cuvânt, ci transformat în vorbire indirectă. Desigur, în felul acesta are loc și o însemnată metamorfoză stilistică și se pierde unele detalii drăguțe (de ex., apariția doamnei cu moațe în păr, aflată în compania unui domn în maiou, pentru al cărui păr de pe piept s-a folosit expresia „blană”; de asemenea, „câinele care scheuna jalnic”, receptorul de la vânzarea în rate – cu toții sunt victimele tăierii unor imagini, ce nu-i este pe plac aut., ei fiind de fapt victime ale incapacității sale de a rezista). Rămâne deschisă chestiunea dacă la el e vorba de r.m. Sau de r.o.r. (refuzul de a opune rezistență). K. Tăie tot ce i se păru inutil, nedându-se înapoi de la a folosi chiar și creionul roșu, care îi este atât de familiar. Ceea ce a rămas e „esențialul” (K.).

Acum câteva zile, pe când se afla cu mașina de patrulare parcată în fața cimitirului de sud, polițistului Dieter Wülffen i s-a adresat o femeie pe nume Käthe Zwiefäller, care l-a rugat să deschidă cu forța locuința doamnei lise Kremer din strada Nurgheimer, nr. 5. Întrebată de ce consideră acest lucru necesar, doamna Zw. Îi poveste că, după foarte lungi cercetări (mai exact, după douăzeci și cinci de ani! – pe care însă a recunoscut că nu i-a petrecut *doar* cu cercetările), a aflat adresa doamnei Kremer, pe care a venit s-o viziteze și să-i aducă o veste importantă. Doamna Zw. Era însoțită de fiul ei, Heinrich Zwiefäller, fermier, ca și mama sa (de fapt în legătură cu doamna Zw. Ar fi trebuit să se folosească termenul

„fermieră” – Aut.). Ei veniseră să-i comunice doamnei K. Faptul că fiul ei Erich, ucis la sfârșitul lui 1944 într-un sat între Kommerscheidt și Simmerath, încercase să fugă la americani. Dar asupra lui au tras atât americanii, cât și germanii. A căutat și a găsit scăpare în casa familiei Zwiefäller, unde și-a petrecut mai multe zile. Între ea, Käthe Zw., și el, Erich K., el de șaptesprezece ani, ea de nouăsprezece, s-a ajuns la o legătură intimă de dragoste. S-au „logodit”, „și-au jurat credință veșnică” și au hotărât să nu plece din casă chiar și atunci când luptele au devenit foarte crâncene, punându-le în pericol viața. Casa se afla „între linii”. La apropierea americanilor Erich K. A încercat să fixeze în rama de sus a ușii de la intrare o față de masă predominant albă, chiar dacă vârstată cu roșu, ca semn de capitulare. A fost însă lovit mortal în „inimă” de un lunetist german. Ea, doamna Zw., l-a văzut pe lunetist, aflat într-un post de observație „între linii”: arma nu-i era îndreptată spre americani, ci spre sat. După această întâmplare nimeni („Mai erau încă vreo cinci locuitori în sat”) n-a mai îndrăznit să arboreze steagul alb. Doamna Zw. Declară că l-a tras pe Erich în casă, l-a ascuns în șură și l-a plâns. Mai târziu, când americanii au cucerit satul, l-a îngropat cu propriile mâini în „pământ sfințit”, în curând însă a observat că e gravidă și a născut Ja termen”, adică în 20 septembrie 1945, un fiu pe care l-a botezat Heinrich. La sfârșitul anului 1944 locuia singură în casă. Părinții ei nu s-au mai întors niciodată din evacuare și nici n-a mai primit vreo veste de la ei. Au fost dați dispăruți și probabil că au fost uciși „pe drum” în timpul vreunui bombardament. Nu i-a fost ușor cu un fiu nelegitim și singură în gospodărie; totuși a pus totul pe picioare, iar „timpul a vindecat rănilor”. Și-a crescut băiatul, care a terminat școala și s-a făcut țăran. Oricum, băiatul avea mormântul tatălui său în apropiere, ceea ce nu se prea întâmplă. Ea,

doamna Zw., a încercat „deja” (!!!) în 1948 s-o găsească pe doamna K. Pe urmă a mai încercat „deja” (!!!) o dată și în 1952. Apoi a renunțat, deoarece nu mai avea nicio speranță. O nouă încercare, în 1960 (!!!), n-a dus nici ea la vreun rezultat. Oricum, la vremea aceea nu știa că și Erich K. Era copil nelegitim. De asemenea, nu știa prenumele și profesiunea mamei lui. În sfârșit, acum vreo jumătate de an a aflat de la un agent de vânzări pentru îngrășăminte chimice, care s-a ocupat foarte serios de problemă, adresa doamnei K. A șovăit însă s-o caute, căci nu știa cum „va primi ea lucrurile”, în cele din urmă băiatul ei a insistat, așa că au pornit-o spre oraș. A găsit locuința doamnei K., dar ușa nu i s-a deschis nici după ce a bătut tare de mai multe ori. S-a interesat la vecini (Aici femeia cu moațe în păr joacă un rol de seamă, ca și câinele care scheaună etc. Toți au căzut însă victime ale tăierii imaginilor, așa că povestirea are aspect de litanie!) și a aflat că e imposibil ca doamna K. Să fi fost plecată în vreo călătorie, căci n-a făcut așa ceva niciodată. Pe scurt: ea, doamna Zw., „presimte ceva rău”.

¹⁾ Wülffen s-a văzut pus într-o situație conflictuală. Oare „suspiciunea de pericol iminent” era singura posibilitate legală de a deschide cu forța locuința doamnei K.? Ajuns însă între timp, împreună cu doamna Zw. Și cu fiul acesteia, pe strada Nurgheimer, la nr. 5, a putut constata că doamna K. Nu mai fusese văzută de o săptămână. Un vecin (nu cel cu pieptul păros, ci un pensionar de origine renană, cunoscut ca bețivan, care vorbea despre doamna K. Doar ca despre „Ils’ asta” – însă a fost și el tăiat!) zicea că a auzit pasărea acesteia „piuind jalnic” trei zile la rând. Wülffen hotărî să deschidă locuința, mai mult din milă, nu deoarece ar fi socotit utilizabil termenul „suspiciune de pericol iminent”. Din fericire, în vecinătate a fost găsit un tânăr (cu aceste vorbe palide e descrisă aici o personalitate care anterior suferise patru sau

cinci condamnări pentru vătămare corporală, proxenetism și spargerii, un om cunoscut tuturor celor din jur ca „Pușcăriașul”, pe care până și polițistul Dieter Wülffen l-a descris ca fiind „binecunoscut, cu păr șaten, lung și des, crescut într-o coamă sălbatică și unsuroasă”) care deschise locuința cu o îndemânare suspectă și cu grăitoarele cuvinte „De data asta o fac *pentru* poliție”.

2) Doamna K. A fost găsită moartă prin intoxicație cu somnifere. Era îmbrăcată complet și stătea întinsă pe banca din bucătărie. Nu apăruseră încă semne de descompunere. Nu lăsase alte urme decât (!!! – aut.) cele aflate pe o veche oglindă de deasupra chiuvetei din bucătărie, unde scrisese diferite forme ale verbului „a vrea”, folosindu-se de degetul înmuiat în pastă de roșii. „Nu mai vreau. N-am mai vrut. De multă vreme n-am mai vr...” Aici probabil că i se terminase pasta de roșii. Pasărea moartă, un peruș, a fost găsită sub un scrin, în dormitorul alăturat.

3) Dieter Wülffen a arătat că doamna K. Era cunoscută la poliție. Se știa – din raportul K. 14 – că fusese comunistă, fără a mai fi însă activă din punct de vedere politic de prin 1932, deși după interzicerea P.C.G. Primise de mai multe ori vizite, pentru a o convinge să activeze din nou. Și acest lucru era cunoscut de poliție. (Aici K. Scrisese numele complet al lui Fritz, care căzu însă victimă creionului roșu al aut.)

Doamna Zw. Și fiul ei ridicară pretenții la moștenire. Dieter W. Puse sub pază polițienească o pungă de bani cu 15,80 mărci, un carnet de economii cu 67,50 mărci, precum și un televizor alb-negru aproape nou, pe care doamna K. Lipise un bilet: „Plătit integral ratele”. Televizorul părea singurul obiect de o oarecare valoare. Pe o fotografie care atârna într-o ramă, deasupra băncii, doamna Zw. Îl recunoscuse pe Erich K., tatăl fiului ei. O altă fotografie îl înfățișa „probabil pe tatăl lui Erich. Din cauza izbitoarei asemănări”. Într-o cutie

de tablă pictată cu flori, purtând marca unei renumite firme importatoare de cafea, au fost găsite: „Un ceas de mână bărbătesc intact, deși aproape lipsit de valoare. Un inel uzat de aur cu rubin artificial, de asemenea aproape fără valoare. O bancnotă de zece mărci din anul 1944. O declarație a Frontului Roșu, a cărei valoare subsemnatul n-o poate stabili. O chitanță de amanet pentru suma de 2,50 mărci ale Reichului, eliberată în 1936 contra unui inel de aur, și o altă chitanță, cu care fusese amanetat în 1937 un guler de castor pentru suma de 2 mărci ale Reichului. Un carnet de chirii cu plata la zi”. N-au fost găsite alimepte de valoare. O sticlă pe jumătate plină cu oțet. Un bidon cu ulei (format mic) aproape plin. Pâine graham întărită (cinci felii), o cutie cu lapte începută și cacao într-o cutie de tablă – probabil vreo 65–80 grame. O cutie plină doar pe jumătate cu cafea măcinată. Sare, zahăr, orez și cartofi în cantități modeste. De asemenea, o pungă neîncepută cu semințe pentru păsări. În afară de acestea: două cărți tipărite pe foiță de țigară și un pachet de tutun marca Türkenkost. Șase romane ale unui anume Emile Zola, ediții de buzunar, foarte citite, curate. Probabil de valoare redusă. O carte cu titlul *Cântece ale mișcării muncitorești*. Întreg mobilierul a fost desemnat cu dispreț drept „niște veritabile troace” de vecinii curioși care au pătruns în locuință, dar aceștia au fost puși de îndată la locul lor. După sosirea medicului legist, locuința a fost sigilată. Doamna Zw. A fost îndrumată să se adreseze justiției, pentru a se stabili dacă are drept de moștenire.

⁴⁾ Doamnei Zw. I s-a propus să fie pusă în legătură cu domnul („Fritz”), care i-ar putea relata detalii interesante despre viața defunctei și despre tatăl defunctului, Erich K. Ea însă a refuzat, zicând că nu vrea să aibă de-a face cu comuniștii.

Când nu e înarmată cu un creion roșu, K. E de neînlocuit. Netăgăduita ei sensibilitate de germanistă, care dă greș doar atunci când e cuprinsă de ambiții de prozatoare sau de redactoare, și experiența ei îndelungată în practici spirituale nu se pierd nici acum, când este folosită în domeniul laic. Și tocmai pentru că e, într-un anumit fel, emancipată, se repede asupra gătitului și muncii din bucătărie într-un fel care e binefăcător pentru aut. E mereu dornică să spele ceva și examinează cu fruntea încrățită prețurile la carne și chiriile. Pe de altă parte însă circulă cu taxiul și se înroșește din când în când, văzând cât de mare e oferta de pornografie. A devenit independentă, dacă putem spune așa, în privința concepției – asta înseamnă că nu mai intervine cu creionul roșu în textele altora, ci doar în ale ei. După cum s-a exprimat ea, moartea lisei Kremer a „zguduit-o”. A vărsat multe lacrimi (mai varsă și acum) și vrea să conceapă o scurtă biografie a acestei femei, a cărei „avere, după cincizeci de ani de muncă, se reduce la un televizor cumpărat în rate, o jumătate de sticlă de oțet, câteva foițe pentru țigări și un carnet cu plata chiriei. Nu-mi iese din minte, pur și simplu nu-mi iese”. Asemenea gânduri și proiecte sunt laudabile.

De altfel, K. A adus servicii neprețuite și ca observatoare, dacă nu chiar ca spioană. În timp ce aut, tot n-a ajuns la stadiul atât de mult dorit, al unui r.m. Total, ea e mai aproape de acest țel făcând doar lucruri care-i plac. Și-i face plăcere să-i viziteze pe Schirtenstein și pe Scholsdorff și să constate că arată mai destinși. Cauzele acestei destinderi le-a descoperit mai târziu: Schirtenstein

„obraz lângă obraz și mână în mână cu Leni, pe o bancă din parcul Blücher”. În ceea ce-i privește pe Scholsdorff, a fost de două ori martoră când acesta i-a apucat lui Leni mâna la cafeneaua Spertz. O dată a văzut în locuința lui Leni un bărbat care, după descriere, nu putea fi altul decât Kurt Hoyser. Și, deoarece e aproape sigură că Leni, având în vedere starea în care se află, îi refuză acum lui Mehmet contactele intime, găsește că a mers destul de departe și cu Pelzer, pe care „I-a sărutat pe întuneric într-o mașină, nu departe de locuința sa”. Se ferește să-i viziteze pe Pelzer, deoarece e convinsă „că e un om lipsit de gingășie, care ar fi capabil în mod cert să ceară de la mine o compensație erotică”.

Nu-și face nici cea mai mică grijă în legătură cu Lev Gruyten. „Doar scapă în curând.” Activă cum o știm, a luat parte chiar și la o demonstrație a gunoierilor în fața tribunalului corecțional, compunând texte pentru pancarte: „Oare solidaritatea e o crimă?”, „Poate fi pedepsită loialitatea?”, dar și unele mai amenințătoare – „Dacă tovarășii noștri de muncă vor fi pedepsiți, orașul se va îneca în gunoi!” Această activitate i-a adus și câteva titluri mari într-o fițuică bulevardieră locală: „Ex-călugărița cu părul roșu – o iacobină a gunoierilor!” Dar s-a dovedit utilă și în alte privințe: îi învață nemțește pe copiii portughezi din locuința lui Leni, discută cu Bogakov despre situația actuală din Uniunea Sovietică, se lasă „răsfățată cosmetic” de Grete Helzen și ajută diverși turci și italieni să-și completeze formularele pentru restituirea impozitului pe salariu. Dă telefoane procurorilor (necesare din cauza procesului șoferilor de pe mașinile de gunoi, proces care încă nu s-a terminat), *descrie* (de asemenea la telefon) respectivelor *foruri* haosul care s-ar isca dacă gunoierii ar intra în grevă etc., etc. E de la sine înțeles că din când în când mai varsă câte o

lacrimă pentru *Marchiza von O...* și mai mult de una pentru un medic de țară și Colonia penitenciară, dar nici ea n-a înțeles, în pofida tuturor lacrimilor, ce vasăzică *sintagma* „cu o trăsură pământească, la care sunt înhămați cai nepământenii”. S-a îndepărtat foarte tare, poate prea radical, de tot ce e nepământeian. Nu ea a fost aceea care a insistat să meargă la Gerselen, ci Leni, atunci când a aflat că acolo urmează să se deschidă într-adevăr o stațiune de băi termale. Oare mai trebuie să spunem cine va fi „director al stațiunii” și „*Publicity manager*”? Nimeni altul decât Scheukens, care aleargă de colo colo, ducând sub braț copii executate prin ciano- tipie, care vorbește autoritar la telefon cu meșterii și arhitecții și care a găsit un mijloc sigur de a zăgăzui, „la nevoie cu forța, blestemata de calamitate cu trandafirii”. A instalat la cincizeci de metri de „izvorul ce nu poate fi înlocuit” un sistem de drenare a otrăvii, prin care circulă o substanță fungicidă, iar acesta a oprit într-adevăr apariția trandafirilor. La așa ceva nu mai are cum reacționa nici pumnul de țărână care a fost cândva Rahel Ginzburg. Oricum, Bogakov a simțit „favorurile” pe care le aduce izvorul „artritei lui blestemat”. De când a convins-o pe Lotte să se dedea r.m., cei doi pot fi văzuți adesea plimbându-se prin parcul stațiunii.

Bineînțeles, dintre toate persoanele pomenite până acum – inclusiv Mehmet –, doar lui K. I-a reușit un anumit lucru: înzestrată cu o capacitate comună atât fostelor călugărițe, cât și celor care n-au fost așa ceva, și anume încăpățânarea și răbdarea, a asistat-o ore în șir în tăcere pe Leni, care picta, fierbându-i cafeaua, spălându-i pensulele și neprecupețindu-și lingușirile, astfel că a reușit s-o vadă și ea pe Sfânta Fecioară în televizor. Comentariul ei a fost mai anost decât ar trebui să suporte cerneala tipografică: „E ea însăși, ea. Ea e cea de acolo și își apare sieși pe baza unor reflecții care trebuie încă elucidate”. Oricum,

rămân „reflecțiile care trebuie încă elucidate”, precum și anumiți nori grei în fundal, ce nu prevestesc nimic bun, ci anunță furtună: gelozia lui Mehmet și repulsia sa, făcută între timp publică, față de dansul de societate.

[1] Stil în arta germană din jurul anului 1900.

[2] *Sturmabteilung*, detașamentele de asalt, formațiune paramilitară a naziștilor (n.r.).

[3] În limba germană *der Finne* înseamnă „finlandez”, iar *die Finne* „acnee”.

[4] În limba germană *Fenier*, adept al unui partid politic irlandez întemeiat în 1861, Sinn Féin, care avea ca scop principal eliberarea Irlandei de sub dominația britanică.

[5] Aluzie la poemele lui Yeats.

[6] În germană *Glück*.

[7] Cloșcă (germ.).

[8] Noroc bun (germ.).

[9] În germ.: *Schul* — dramă, *Schuld* — ramă.

[10] în germ. *Schuld* - vinovăție, *Schule* - școală.

[11] Veche familie nobiliară, atestată documentar din 1187.

[12] Poliția politică sovietică, numită astfel între 1922-1934. Ulterior a fost redenumită N.K.V.D.

[13] *Konzentrationslager*, lagăr de concentrare.

[14] Uniunea Democrat-Creștină și Uniunea Creștin-Socială (n.r.).

[15] în germ. *Wind* - vânt.

[16] Cele trei zile de după Anul Nou.

[17] Formațiuni de gherilă ale naziștilor, apărute la sfârșitul războiului.

[18] *Reichsmark* — marcă a Reichului, moneda germană din perioada celui de-al Treilea Reich.

[19] Tărmeni din armata nazistă: O.K.H. — *Oberkommando des Heeres*, comandamentul superior al armatei teritoriale ; O.K.M. — *Oberkommando der Kriegsmarine*, comandamentul superior al marinei de război.

[20] Serviciul Superior al Siguranței Reichului.

[\[21\]](#) Aluzie la romanul *Effi Briest* (1895) de Theodor Fontane (1819-1898).

Table of Contents

[1](#)
[2](#)
[3](#)
[4](#)
[5](#)
[6](#)
[7](#)
[8](#)
[9](#)
[10](#)
[11](#)
[12](#)
[13](#)
[14](#)

Table of Contents

1	4
2	27
3	71
4	124
5	171
6	196
7	235
8	279
9	365
10	415
11	438
12	453
13	461
14	466